

LA RENAIXÈNSA
REVISTA CATALANA

ANY X.
—
TOMO I.

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

Lions. Serra dis.

SOMEZ & Co

LA RENAIXENSA

R. 10.995

TAULA

<u>Pág.</u>	<u>Pág.</u>
AGUILÓ Y FUSTER, MARIAN.	BOTER DE DALMASES, FRANCESCH DE
Amor. 28	Rocaforadada. 312
Aniversari. 455	Gelosía. 541
AMER, MIQUEL VICTORIA.	CASAMITJANA, JOAN.
Lo viatge de l'ànima. 176	Revista musical. 320
ANÓNIM.	CESTER, RICART.
Lo perfil de un César. 241	Niu y tomba. 33
AULESTIA Y PIJOAN, ANTONI.	CREUS, TEODOR.
Lo moviment literari catalá en 1879. 17	¡Endevant! 366
BARALLAT Y FALGUERA, CELESTÍ.	CUSPINERA, CLIMENT.
La mort del monjo. 479	L' estatge del talent. 7
BERTAN Y BROS, PAU.	En Clavé com á músich compositor. 145
Angelical. 275	Lo mestre En Bernat Calvó Puig. 342
BERTRAN Y RUBIÓ, E.	FARNÉS, SEBASTIA.
Una parella. 266	Lo llibre de la vida. 420
BODRIA, JOSEPH.	FAYOS, FRANCESCH.
A Joseph Ribera. 459	La dona. 74
BOFARULL, ANTONI DE.	En Vicens Boix. 212
Un discurs. 2	FELIU Y CODINA, JOSEPH.
	Literatura catalana. 377

La Renaixensa

Pág.	Pág.
FITA, FIDEL.	MONCERDA DE MACIA, DOLORS.
Lo llibre vert de Manresa. 218 254, 295	En l' album de las senyore- tas D. ^a Eugenia y D. ^a El- vira Camps. 127
FRANQUESA Y GOMIS, JOSEPH.	MONTSERRAT Y ARCHS, JOAN.
Los excursionistas 87	Bibliografía. 133
Cansó á la Verge de Mont- serrat. 364	NAVARRO, FELIP DENICI.
GALLARD, ARTHUR.	Un idili á las foscas. 165
Lluny de ma terra. 326	OBRADORS BENNASSAR, MATHEU.
Secció de Bellas Arts 328, 370 424, 465	Gethsemaní 269
JOCHS FLORALS DE BARCELONA.	OLIVÓ, JOAQUIM.
Llista de composicions. 192, 285 335, 372	Garlanda de rosas. 577
LLORENTE, TEODOR.	OLLER, JOSEPH M. ^a
A la Verge de Montserrat. 360	A la casualitat. 512
M. Y M., A.	OLLER Y MORAGAS, NARCÍS.
A. robar melons. 451	Un estudiant. 441
MALUQUER VILADOT, JOAN.	OMARCH Y BARRERA, CLAUDI.
Un cisne que 's torna des- confiat. 227	Amor. 131
Aborígens catalans. 531	P., I.
MARTÍ Y FOLGUERA, JOSEPH.	Bibliografía 464
Lo pensament. 30	PAU, FRANCISCO MANEL.
MASRIERA Y COLOMER, ARTHUR.	Aygua poll. 203
Enrich Serra. 433	PERPINYA, JOAN.
MASSANÉS DE GONSALEZ, JOSEPHA.	Estimada. 463
Als emigrants que la cobdi- cia porta á la América del Sur. 225	PICÓ Y CAMPAMAR, RAMON.
MOLINS Y SIRERA, ANTONI.	L' amor perduda. 85
D. Antoni Bergnes de las Casas. 70	El Pí. 324
	PIROZZINI Y MARTÍ, CARLES
	Secció de Bellas Arts 36, 89, 138, 183, 234, 276, 514, 561

Taula

	Págs.		Págs.
Cartas de Italia.	349, 401	SERRA Y PAUSAS, JOAN.	
PUIGGARÍ, JOSEPH.		En Simon Gomez.. . . .	116
Importancia del estudi de las Arts hitóricas.	61	TAMARO, EDUART.	
Antich ceremonial per la en- trada de cardenals llegats en Barcelona.	337	Destrucció de Pompeya en l' any 79 de Jesucrist. . . .	41
REDACCIÓ		THOS Y CODINA, TERENCE.	
Als lectors.	1	Oblit.	273
REVENTÓS, ISIDRO.		Duas proposicions á la Ex- celentíssima Diputació provincial de Barcelona. . .	356
La diada del amor.	129	TORRES, CÉSSAR AUGUST.	
RIERA Y BERTRAN, JOAQUIM.		Ascensió al Montgrós de Montserrat.	193
Rey Cavaller.	49, 102, 153	Sant Martí Sarroca.	473
RODOREDA, JOSEPH.		TORRES Y REYETÓ, JASCINTO.	
Sobre música.	97	Lo castell d' Aramprunyá. .	389
ROCA, J. NARCÍS		" " " " "	447
Bibliografía.	229	" " " " "	493
ROCA Y ROCA, JOSEPH.		VALERA, JOAN.	
Als poetas forasters.	413	Lo Moviment intelectual á Catalunya.	289
ROURE, CONRAT.		VERDÚ, JOSEPH.	
Las cosas á mitjas.	12	A ma filleta morta.	513
D. Joaquim G. Parreño. . . .	308	VILANOVA, EMILI.	
Traducció de tres sonets. . .	418	En Carlets.	110
S.		Una agencia.	481
Novas bibliográficas.	557	W.	
SANPERE Y MIQUEL, SALVADOR.		Bibliografía.	179
Orígens y fonts de la nació catalana.	521	Teatros.	280
SARDA, JOAN.		Z.	
Ardua Sentenza.	507	Bibliografía.	422

ALS LECTORS

B aquest número entra LA RENAIXENSA en l'any desé de sa publicació. No havent minvat l'entussiasme que sentim per la idea catalanista seguirem defensantla ab lo calor de sempre, contant com fins avuy ab lo favor del públich que de cada moment ve ab mes forsa á encoratjarnos en nostre camí.

Estranys com hem sigut, com som y com serém sempre á tot partit polítich posem tot nostre orgull en veure en las planas de la REVISTA propagadas la literatura, las ciencias y las arts per aquellas personas que perteneixent á camps distints gosan vejentse ajermanadas per l'amor á la terra catalana.

A aquest fi segueix LA RENAIXENSA oberta á tots los escriptors de Catalunya, Balears y Valencia que vulgan honrarla ab sos treballs. Nosaltres no fem ni farém may distincions enutjosas.

L'amor al país es nostre guia; qui l'estima es nostre amich y de tots ells volém la concurrencia com á tots oferim nostras forsas pera 'l be de la idea.

UN DISCURS

DE

D. ANTONI DE BOFARULL

UNA de las cosas que mes admira l' home al contemplar las maravellas de la sabia Providencia, lo mateix en lo mon fisich que en lo moral, es la armonia que en totas ellas y fins entre ellas regna.

Reflexió d'aquest ordre altament sabi son totas las obras que al través dels segles se realisan en lo mon, y quan dihem en lo mon, volem dir en qualsevol de sas parts, comarcas, ciutats y pobles, ab tal que las obras sian grans, que porten en si lo segell del humá ingeni, que sian monuments de verdader progrés, de cambis útils, no mitjanías sens trascendencia.

Lo cap de Catalunya, la ciutat de Barcelona, que vivia agarrotada per un singul de pedra, sens poder respirar ab la forsa que sos indómits pulmons extrugian, feu un supremo esforç un dia, rompé 'l cingul, tirá abaix sas murallas, respirá lliure y 'l noble y potent alé que en son cor se rebullía y contenía de temps volá rápit per la plana fins á donar un carinyós petó á las fillas que d' ell tenia separadas, á las poblacions que l' canó de Felip V. havia enfrenat al peu de las montanyas. No cal dir que 'us parlo del engrandiment de Barcelona, del engrandiment material, de aquesta maravella, que als ulls dels incréduls

sembla obra d' una fada, tant per lo número de edificis que ha omplert l' antich buyt, com per la rapidés de sa execussió y la inmensa significancia del admirable conjunt. En breu temps la activitat catalana formada per las iniciativas individuals, que aixís es com se mostra sempre l' esperit de la terra, alsá edificis en tots indrets, anaren divisantse carrers y plassas, y surgí una ciutat nova agermanada ab la vella y ab las poblacions immediatas. En tan rápida novetat, no podia menos d' haverhi diversitat en tots sentits: magnífichs palaus, precisió artística en determinats edificis, pur mercantilisme en la distribució de altres, obra falsa fins si voleu, y mal gust en alguns y qui sab si tal volta s' hi poden contar també mers aprofitaments de terreno, sols per tenir una casa mes. Pero ¿que hi fá la diversitat si 'l tot es l' eloquent testimoni de lo que pot l' esperit catalá quan no se 'l restreny, quan se li dona espay pera dilatarse y engrandirse?

L' esperit catalá, es aquest esperit prompte, actiu, emprehedor y entussiasta, no únicament, com alguns tenen empenyo en fer creure, tocant á profits egoistas, sino en tot lo que porta gloria y renóm á la pátria que 'l manté, á las ciencias y á las arts que tant enalteixen sos fills y á las milloras, invents y perfeccionaments que contribuheixan al benestar general. Moltas son, no una sola y exclusiva, las manifestacions del esperit catalá, y pera que 's veja, no hi há mes que observar la armonía que porta en sí la maravella del engrandiment de la ciutat.

Un engrandiment material tot sol no es concebible, una obra gran sens que l' alente un esperit gran no pot ser; y l' esperit que es gran no es pera una cosa sola, que altres destells de sa brillantor ha de espargir quan posa en execució alguns de sos propósitos. Ara veureu la armonía que porta en sí la maravella y no os admireu.

Mentres uns bregavan desde temps pera fer un dia de la Barcelona antiga una ciutat moderna y grandiosa altres bregavan pera fer reviurer ab mes forsa las esmortuidas qualitats del carácter catalá, pera donar forsa viril á

aquest esperit que sentian y que no podian expressar prou, y l' medi providencial sens dupte, fou lo cultiu literari y l' enaltiment de la llengua pàtria, pus que advertint sa bellesa, amantla ab nou amor y valentse de ella ab sa reparició tornarian á apareixer també tots los bons recorts, creixeria la afició á conèixer la passada historia y així coneixent lo que forem coneixeriam lo que encara podem ser. De est entons sortiren los Jochs Florals qual origen prou bé sabeu y justificará la Historia á son temps per mes que cent crítichs apassionats la espliquen á sa manera y segons los convé; del ardor que encasta dita institució en los cors de la joventut catalana, sortí tot lo bó, que en manifestacions análogas y diversas ha anat produhint lo géní de la terra, y com á multiplicació de la primera llavor sembrada: com á imitació del primer exemple de certámen literari, han anat apareixent y multiplicantse los diferents certámens que s' realisan en tots estremes de Catalunya á igual fí; y principalment en esta capital, entre 'ls quals se conta lo que tinch la honra de presidir.

Resaltará mes ara la armonia si 'm permeteu una metàfora. L' engrandiment material pot ser admirable, pero l' engrandiment intelectual fins á pasmar arriba, quan se 'l veu cada dia ab major forsa y ab mes valiosos fruyts. Si 'm preguntan sobre la oportunitat de alguns de aquests certámens parcials no os respondré, pero si diré que son aquets certámens com los edificis que han anat fent pera l' engrandiment material de la ciutat, poden ser alguns verdaders palaus, tenir altres bona proporció artística, haverhi de barrois y fins de construcció falsa, pero ¿que hi fá? lo conjunt es lo que importa y lo significat que te tal moviment y tal emulació, y al parlar del certámens com edificis comprenem no menys los materials de edificació las composicions que hi corren, bonas y malas, lo mateix aquellas sublimes inspiracions que tanta gloria han proporcionat aquí las ha sentidas, com las mecánicas combinacions dels que inútilment s' afanyan en fer versos,

sense tenir i lea tan sols de lo que es la noble poesia, y del fi sant de esta en la restauració intelectual de la pàtria catalana. Los palaus sempre serán palaus, las obras de art admirarán sempre aqui las contemple, lo barroquisme no produhirá may mes efecte que 'l que produheix tota estranyesa, y las malas, las obras falsas ja se enfonstarán per ellas mateixas. Una composició poética bona, una obra que tinga per móvil y efecte l' esperit catalá es com una antorxa perpétua que ilumina tot l' espay, y atrau totas las miradas, un experpent literari que no tinga catalá mes que sols vulgarisme no te mes brill que el de la estopa encesa.

Ara bé: entre 'ls edificis del engrandiment intelectual, cóntashi l' Colegi Mercantil, de major importancia atés l' objecte de dit establiment; pus acredita en son certámen catalá, que 'l coneixement de la ciencia universal, lo cultiu de la literatura, de la historia y del idioma nacionals no excloen la ajuda al renaixement literari de la vella pàtria tan estimada de tots; que s' pot ser perfet Espanyol sense deixar de ser ardorós catalá. Recomanable es, donchs l' edifici per la idea que representa y no dejenerará sa importancia si, 'ls encarregats de ostentarlo anualment participan del doble objecte que anima á son fundador. Aixó crehentho, los que tenim la honra de formar l' actual jurat, despres de guiarnos sempre la idea de justicia, havem acceptat, segurs de que contem ab las circunstancias precisas pera omplir nostre cárrech ja que l' certámen es patriótich literari, y no havem de fallar sobre temas filosófichs y entrevesats que exigeixen á la volta ciencia, pus literariament no 'ns falta algun titolet ab que justificarnos, y en quant á amor pátri, á esperit catalá, ningú 'ns guanya.

L' esperit catalá! Aqueix es tot; ab ell s' ha fet l' engrandiment material y l' intelectual, ab ell, ab pochos anys, s' ha lograt lo que en segles no s' havia arribat á intentar, ab ell se corretgirán las imperfeccions, se tamará la boca al atrevits y als que han pres com á joguina lo que es la

arca santa de las vostras tradicions y de nostres aspiracions, que dehuen anar sempre agermanadas de la mateixa manera que la ciutat nova se ha agermanat ab l'antiga; ab ell, refent lo carácter propi, nos pagarém mes de positivas utilitats, s'enten utilitats honrosas y gloriosas; pârlarém menos, fantasiarem menos, que no es aixó propi de nostra rassa, y obrarem mes; menos versos y mes poesía, menos esplotadors, en tots sentits, y mes patricis en sentit verdader, menos catalanistas y mes catalans.

ANTONI DE BOFARULL.

L' ESTATGE DEL TALENT

EN lo temps de ma infantesa, quan las bromas de la dissort no havian entelat encara las ilusions de mon seny, verge de desencants, solia aprofitar las horas que 'm deixavan lliures mos pochos quefers, abandonant los carrers tortuosos de Caldas de Montbuy, ma vila natal, pera gosar del sol d' hivern ó de la fresca marinada d' estiu, de serra en serra, ó de mont en mont, desde ahont pogués contemplar mellor las bellas y poesia ab que la Naturalesa va engalanar la pintoresca comarca que rodeja aquella vila.

No pocas vegadas ma pensa 's quedava extasiada contemplant l' cuscuetta que feya saltirons y s' enmirallava vanitosa en la crestallina aygua d' un torrentet nascut en una remorosa fonteta; altrás, pretenia endevinar la conversa amorosa que sostenian ab certa gravetat lo superbíós merlot y la falaguera merla, amagats abdos entre 'ls esbarsers de un ubach marge; altrás, deixava que mos ulls, mirant fit á fit á las eievadas copas dels arbres d' una verneda, s' ubriaguessen al afalach d' un oreig que suau las bressava, combinant d' una manera fantástica la part verda ab la part platejada de sas fullas; altrás, posat en lo cim d' una montanya, deixava anar lliure ma imaginació al sentir-la presa d' una dolsa enveja contemplant en los

prats als pastors y á las pastoras que 's prodigavan ab tendresa sens igual, las mès castas y afectuosas caricias; altrás, per fi, m' abandonava á tota mena de ilusions devant de la magestuosa magnificencia de la Naturalesa y de sas galas inimitables.

Una d' aquestas vegadas; cert jorn en que ma expedició habitual fou mes llunyana que de costum; després d' haver discorregut per la falda de lo vellet y derruit Montbuy, filosofant sobre la batalla tan galantment contada per lo mès inspirat de nostres trovadors, mon volgut amich En Víctor Balaguer, aquella lluyta en que lo valerós Dapifer de Moncada, apel·lant á la formació d' un triángul de llansas apoyadas en terra, vencé al exércit sarrahí que se li presentá precedit d' una tremenda legió de 10,000 bous, la major part dels quals quedáren clavats en ditas llansas; y havent permanescut també llarga estona entre l' enderroch del que fou castell feudal dalt de la mateixa montanya, me sentí com atret per una forsa irresistible cap á una masía que, com encisadora criatura, adormida á la falda de sa benvolguda mare, s' ampara en lo replá d' una montanya jamada, tenint per alfombra las matisadas feixas d' un camp y d' unas hortas per demés vistosas, y per coixins ahont posar son cap un bosch tan frondós com los que, segons nos diuhen, existeixen en la mès desconeguda terra americana.

Es aquella casa un armoniós conjunt de edificacions pertanyents á distintas épocas, dirigidas sempre per una má hábil. A no haver sigut aixís, la divergencia de caràcters que hi ha en ella desafinaria en gran y faria mal á la vista menys educada en las reglas estéticas. Los naturals del país l' anomenan *Lo Prat de dalt*, com si volguessin posarla en contraposició ab un' altra menos elevada y colocada frech á frech de la carretera, coneguda per *Lo Prat de baix*; bé que jo crech que més aviat lo nom de *Prat* lo porta aquella per esser tal de molt temps á aquesta part l' apellidó de sos duenyos, de modo que actualment la senyora que la posseheix es donya Carme Vila del Prat.

Jo sabia que un home il·lustre, en Jaume Balmes, Prebere; lo filosoph eminent, honra de nostra terra y de nostre segle, fugint de las persecucions de que fou objecte, havia trucat un jorn á la porta del *Prat de dalt*, disposta sempre á obrirse de bat á bat pera amparar als bons que no tenian ahont refugiarse, y havia demanat aculliment que de bon grat li fou otorgat. Sabia que per la época en que havia escrit *El Criterio* havia permanescut en aquella bona casa y debia creurer que aquella obra, bastant pera fer immortal lo nom d' un home, havia sigut escrita dintre las parets que s' oferian á ma vista, y, com si hagués de trobar encara entre ellas algun raig d' aquella llum claríssima que tant il·luminava lo talent del escriptor vigatá, me llensí mitj alelat y truquí á la porta.

Encare que may hagués freqüentat la casa, coneixia jo bastant y fins m' honrava ab l' amistat de la senyora Vila del Prat y de sas bondadosas y amables fillas, que constituïan tota la seva familia.

Aixís es que ma arribada al *Prat* no fou la del hoste desconegut que, per precaució quan menys, es rebut á tot arreu ab manifesta desconfiansa; no, ma arribada fou la del amich (y encara que després de molt temps vull consignarho) per lo qui se deixan totas las portas obertas, fentli lloch á la taula y disposant li una ben abrigada cambra.

No vas ferme esperar gaire pera donar á coneixer l' objecte de ma excursió. Tenia fam, verdadera fam de estar ahont havia estat En Balmes; volía mirar per ahont ell mirava al camp, sentarme en la seva cadira, tocar tot lo qu' ell havia tocat y, si hagués sigut possible per un moment sisquera, pensar com pensava ell en aquell lloch.

Aquellas bonas senyoras conegueren ben prèst mon afany y després de volguerme convencer de que se m' esperava una vista poch agradable per la modestia que respirava lo que en altre temps fou estudi d' aquell gran home, me conduhiren á ell.

A fé que no hi ha pas ploma, per ben trempada que sia, capás de pintar l' impresió que 'm causá la vista d'

aquella petita estancia en que havia treballat ab tant fruit lo gran Balmes. Solzament pot compararse la meva impressió rebuda ab la que reb lo viandant que, després d'haver pujat durant tres horas ó més per asperesas com las de Montserrat, per exemple, dona fi á son viatge trovantse ab una verdadera catedral, mès majestuosa que la de qualsevol ciutat.

Allí estava una taula, sino de pobre aspecte, sense la menor senyal de luxo ni de boato. Sobre d'ella s'hi veya un tinter, ni mès rich ni mès modest que la mateixa taula, y en ell las plomas, las mateixas plomas que foren mogudas per los dits d'aquell sabi, las plomas que com reliquias de la ciencia podian y debian ser conservadas. Devant de la taula hi havia una gran cadira de cuiro ab brassos y adornada ab grossos claus de llautó. Unas quantas cadiras mès completavan los mobles. Y lo gran, lo admirable, es que tot estava encara tal y com ho deixá Balmes y revelant sa bona disposició.

La cadira de brassos, d'esquena á la paret oposada á la porta d'entrada, y ella y la taula de costat á una finestra, ab vista al bosch, per la qual donava directament la claror á lo qu' en la taula s'escribia.

La familia possessora del *Prat de dalt* havia tingut lo bon sentit de conservar aquella estancia, com debia haber estat sempre, com la tenia son ilustrat hoste y aixís hauria, de segur, passat á través de totas las generacions.

Mes ¡ay! lo monstre de la guerra civil que tot ho profana y tot ho acaba, havia de posar quan menys una feble petjada en aquell lloch que semblava sagrat; y, preveyent aixó, la familia Prat tingué de desmontar aquell quadro sublime, tapiant oberturas, y donant á la casa una disposició totalment distinta de la que tenia, de modo que l'estudi del gran Balmes en lo *Prat de dalt*, no podrá, á bon segur, tornar á son primitiu estat may més.

Y la taula, y la cadira de cuiro, y lo tinter ab las plomas, ¿ahónt son, dirán los lectors?

A aixó contestaré que, á mon paré, deuen estar cuida-

dosament servats per la familia de donya Carme Vila del Prat, que, com en la actualitat viu á Gracia, podria molt bé aportarlos á la nova casa, ó á qualsevol edifici públich á propòsit en esta ciutat, ahont podrian ser visitats y respectats com ho tenen merescut.

CLIMENT CUSPINERA.

LAS COSAS Á MITJAS.

UNA de las principales causas del malestar social es l' abundancia de gent que hi ha, que no fá lo que deu fer ni diu lo que deu dir: y fins en alguns es tanta l' ignorancia, que no fan ni diuhen lo qué deurian, creyent que obran millor mantenintse en aquell estat negatiu, y cometent una falta moral las més de las vegadas, y en moltas un delict. Per exemple, entre la gent ignaranta y també en molta part de la que no es considerada de tal manera, es molt comú al trobarse ab un ferit ó un mort ab violencia, fugir d' ell com si fos un apestat y no procurar los auxilis necessaris al primer ó 'ls cuidados precisos al segon. Aquí tenen una porció de gent que no fent lo que deuria, 's creu que no obra mal; y ab tot, deixa de cumplir ab un deber moral essencialíssim y per altra part comet una falta ó un delict, segons las circunstancias, que en lo códich penal té la corresponent sanció.

Aixó pels que no fan lo que deurian; y pels que no diuhen lo que están en lo deber de dir, parescut exemple podriam presentar dels que 's negan á declarar sobre un crim ó un delict del qué han sigut testimonis presencials.

Pero 'l meu objecte al agafar la ploma, no ha sigut pas

enraonar dels que absolutament deixan de fer ó de parlar, ni pensava tampoch escriure tant seriament com observo que vinch fentho; si bé en aquesta última part, ja siga per la naturalesa del assumpto, ja per l' estat en que 's troba 'l que escriu, moltes vegadas nos surt lo tret per la culata, com passá á n' aquell que escrigué una tragedia que feya riure y un sainete que feya plorar.

Com deya, no es lo meu propósit parlar dels totalment vagos, dels mancos y muts enterament, sino dels que obran y parlan á mitjas.

Encara 'ls que fan las cosas á mitjas, per regla general, no causan perjudici á tercer, sino que 's perjudican ells mateixos y en lo pecat se portan la penitencia.

Per altra part, moltes vegadas las cosas fetas á mitjas, en lo concepte artístich, son tant apreciables com las cosas acabadas. Los cróquis d' un dibuixant, los bocetos d' un pintor ó d' un escultor, tenen tant d' apreci, pels artistes ó aficionats inteligents, com las obras deixadas per llestas, perque si es veritat que falta en aquells l' última má, en cambi pot apreciarse en los mateixos la manera de fer del autor, qu' es ab lo qué 's distingeix lo geni ó l' habilitat. Se 'm dirá que un boceto d' un pintor dolent no pot anar, pero contestaré á aquesta objecció que si 'l pintor es dolent, tampoch poden anar los seus quadros encara que siguin mes acabats que la máquina d' un relotje.

Aquesta regla general no deixa de tindre las sevas excepcions, y 'ls barcelonins ne tenim una bona mostra en l' obra de la Seo, puig si 'ls que la construiren l' haguesen acabada, faria molts anys que 'ls que 's casan se veurien lliures de la contribució que pagan per l' acabament d' aquella obra; que com no s' hi fa res en aquest sentit, tardará molts sigles en acabarse, á no ser que s' acabe per generació expontánea.

En las cosas que 's diuhen á mitjas, passa al revés; l' escepció es que no fassen mal. Generalment son pitjors que las pedregadas secas. No he pogut sapiguer may qui va esser l' inventor de las reticencias ó frases á mitj es-

pressar, pero si val á di 'l parer de cada hu, 'm sembla que las debia inventá 'l rey Herodes, perque degollan innocents.

Lo pitjor es que, del mateix modo que las inundacions no tenen aturador, perque si bé es cert que la legislació penal condemna las injurias y calumnias encubertas, en cambi té moltas dificultats per probar que 's volia dir lo qué realment no s' ha dit, y aixís es que mossegan de traïdor y més ó ménos embolicadas ab la capa de l' impunitat.

En moltas ocasions no 's gastan mitjas paraulas ab determinada intenció de ferir una reputació ó un' honra, pero com ja es sapigut que l' organisme humá té la malicia ab un desarrollo espantós, d' aquí que agafa sempre las cosas pel cantó que creman, de lo qual ne resulta que 'l que diu una cosa á mitjas, per ignosentament que ho fasse, comet un mal sense pensarsho, com aquell personatge de Moliere que parla-en prosa sense sapiguerho.

No 's creguin que m' haje posat á escriure aquest article de bonas á primeras, surti lo que surti; no, senyors. Totas las consideracions que deixo y algunas altres que me 'n reservo, se m' acudiren lo dia de Sant Tomás. ¡Ja veuhen que per la meva part no 'ls dono res estantís!

Tornava de veure 'ls galls ab la canalla y 'm vaig ficar á casa d' uns coneguts del carrer de la Princesa. Hi habia una senyora de visita, que ab la senyora de la casa sentadas en dos balancins, guaytavan per darrera 'ls vidres la gent que passava pel carrer.

Després dels saludos de costum y d' haberme dit que las criaturas se 'm feyan molt macas, com també 's diu per costum, continuaren eilas mirant als que anavan y venian del Parque y jo en lo sofá conversava ab lo senyor de la casa, amich meu de llarch temps. Se diu Rossendo; com que no 'n tinch de dir res de mal, ja poden sapiguer lo nom. Ara, 'l de la senyora qu' estava de visita me 'l callaré per atenció al meu amich, més que á n' ella, que per la seva manera de parlar mereixeria que se la posés es-

tampada per las plassas y carrers senyalantla com á un perill de que 's deu fugir.

La conversa nostra, la masculina, diguemho aixís per distingirla bé, no era tant interessant que no 'ns deixés sentir la de las senyoras; ni la d' aquestas era ab veu tant baixa, que no 's fés sentir fins dels que cap interés podian tenirhi, com *verbi gratia* un servidor de vostés.

Aixís es que la visitanta exclamá:

—¡Ay, sí, senyora, sí! en aquest temps no se 'n veuhen gaires de miracles, y...

En aquest moment dirigeixo una mirada á las interlocutoras. La que deya las anteriors paraulas al veure que las mirava, creuria que estava enterat de la conversa y 'm preguntá:

—¿No es de la meva opinió, vosté?

—Dispensi, senyora, no sé de qué 's tracta. Si 's refereix als miracles, estich ab vosté, no se 'n veuhen gaires.

—Ja l' enteraré; acaba de passar un matrimoni conegut meu y de la senyora. Tant ell com ella gastan qui mes pot; tenen un pis montat també á tot gasto, que 'ls costa de lloguer trenta dos duros cada mes. No se sap que tingan rendas de cap mena. Ell está empleat en l' aduana y cobra de sou vint y vuit duros mensuals. Ab aixó... ¿qué m' hi diu?

—¿Qué vol que li diga? vaig contestá. Potsé han tret alguna rifa.

—Crech que la treu molt sovint... ¿m' entent?

—Ja veurá, va interrompre la senyora de la casa; á mi 'm va assegurar D. Rupert que d' ensá que 's va morí una tia d' ell...

—¡D. Rupert! saltá desseguida la visitanta; ¡vaya un' altre! ¿Qué té de dí? Deu los cria y ells s' ajuntan. ¡Qué 'ls hi havia de deixar la seva tia, santa bona senyora! ¡Pero que té de dí D. Rupert! ¿No 'l coneix?

—No senyora, responguí.

—Afiguris un senyor casat, que no té res més que lo que tenia quan era solter. Llavors no podia viure sense

anar á Manlleu, y ara que es casat y ab familia gasta un Potosí, sense enmatllevar res á ningú.

—¿També es empleat? vaig preguntá ab tota naturalitat.

—¡Que té d' esse! 'm contestá la senyora; sino que... no vulga sapiguerho. ¿Sab? ella es molt vistosa... Més val que ho deixém corre, perque may m' ha agradat ficarme á las casas dels altres. Ell es bon subjecte... pero... ¿qué hi farém...?

—¿Vol dí? digué la esposa de 'n Rossendo.

—¡Aixó no sab! Si tot Barcelona 'n va plé. En fi, cada casa es un mon...

No vaig pogué aguantar més, me despedí, y prenent las criaturas me 'n aní cap á casa, fentme durant lo camí las reflexions ab qué he comensat aquest articlet.

Créguinme: si may tenen de dir una cosa que fasse poch favor á algú, val més que ho diguin ab totas las llettras y no farán tant de mal com dihentho ab mitjas paraulas; sino cada hú se 'n pensa lo que vol y 'l pensament se 'n va sempre cap á lo pitjor. Aixó vé á ésser com los dejunis de Quaresma, permétinme la comparació, en los quals no peca tant lo qui menja tot de carn, com lo qui menja la meitat carn y la meitat peix.

CONRAT ROURE.

LO MOVIMENT LITERARI

CATALA EN 1879

B

EN determinat resulta durant l'any 1879 lo moviment de progrés qu' en la literatura catalana hem anat notant desde que iniciàrem aquestas notas bibliogràficas.

No solament en lo nombre d' obras hem notablement augmentat, ja que de 100 (50 dramàticas y 50 no dramàticas) que registràrem en 1878 hem ascendit á 128 (76 de las primeras y 52 de las segonas) sí que per llur importancia es encara més notable aquell avens. Abans abundaban los folletos y en general travalls de mer passatemps literari, avuy aquells están en minoria y los travalls que 's publican alcansan major importancia, per llur extensió, y per pertanyer á tots los gèneros no solsament literaris sí que també històrichs y llingüístichs en llur expressió més científica, y fins en lo camp de la ciencia pura se publican traduccions de obras notables que á ella pertanyen.

Végingtse, sinó, las obras de elevada crítica històrica dels Srs. Bofarull, Sanpere, y Balaguer y Merino; las de crítica literaria dels senyors Ixart, Muns y Vidal; aténguis al valor de las de mera literatura, alguna de las quals com los *Idilis y cants mistichs* de Mossen Verdaguer, han merescut l' honor de la traducció castellana, y grans llohansas d' un dels més eminents crítichs de la Cort; y notis com se va ensenyorint nostra llengua del camp del art y de la ciencia ab los travalls publicats per las Associacions d' excursions.

Debém esmentar amés d' aquest notable augment, la circumstancia que 's manifesta també en las obras no dramàticas y en lo periodisme, de la major extensió que va prenent lo cultiu de la llengua catalana, ja que no son solsament Barcelona y Valencia ahont se representan obras y 's publican llibres en nostra llengua, sinó que

Vich, Gerona, Reus, Vilanova, Palafrugell, Palamós, Olot, Tarrassa, Sabadell, Vilanova, Tárrega y Gracia, aportan á la causa del catalanisme son contingent y fan cada dia més amplas las fitas de son camp.

En lo teatro hem de mentar especialment la gran acullida que 'l públich ha dispensat á las *Novas tragedias* del eminent poeta Balaguer, tan aplaudidas y admiradas dintre de casa, y qual aparició es reconeguda pels principals crítichs castellans com una veritable novetat literaria, que no podrá menys d' introduhir una nova direcció en la marxa d' aquell teatro.

L' aparició del *Diari catalá*, en l' any que ressenyém, en la llista dels periódichs, que muntan á 28 es aixís meteix un fet de gran trascendencia que, marcant época en la vida de la moderna renaixensa, ve á indicar que la llengua passa ja del terreno literari al polítich y económic, es á dir, se fa verdaderament sentir en la vida práctica.

Tot aixó ajudat de la importancia que venen reconeixent los homens verdaderament pensadors de fora casa á las modernas lletres catalanas, com ne son proba las contínuas relacions de literats y crítichs de tots los païssos ab nostres autors, y ho es senyaladíssima la aparició de l' *Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia* del Sr. D. Francisco M. Tubino, nos permet afirmar que nostre renaixement ha entrat á ser un dels principals elements de vida de la moderna societat catalana.

OBRAS CATALANAS

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

Album pintoresch monumental de Catalunya (láminas heliográficas acompañadas de la descripció). Castell de Burriach.—Claustre de la Catedral de Vich y portada de la Sala Capitular.—Castell d' Aramprunyá.—Antiguetats de Sant Pere de Tarrassa: iglesia de Santa María y Santa Rufa.—Capella de Santa Agata.—2.ª *colecció*: Abside de la Catedral de Barcelona.—Monastir de Santas Creus: arcadas del Claustre.—Catedral de Tarragona: galería del claustre.—Catedral de Barcelona: campanars y perspectiva general.—Monastir de Santas Creus: fatxada principal de l' iglesia.—Id.: ábside y cimbori.

Id. id. petita edició.—*Poblet* contenint una descripció en catalá, castellá y francés, 19 láminas heliográficas y un plano.

ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA.

Vetllada literaria en obsequi al Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.—Barcelona.

ARABÍA Y SOLANAS (Ramon).

Associació d' excursions Catalana.—*Conferencia internacional dels Clubs Alpins* y XV Junta general del Club Alpí Suís, celebradas á Ginebra los dias 1, 2, 3 y 4 d' Agost de 1879.—Barcelona.

Los Clubs Alpins y las Asociaciones d' excursions.—Barcelona.

BOFARULL (Antoni de).

La irrupció dels alarbs contra Cerdanya, memoria històrica. Vegis lo volum de composicions del certàmen de l' Associació literaria de Gerona de 1878.

BALAGUER Y MERINO (Andreu).

Ordinacions y bans del Comtat d' Empurias, text català inédit precredit d' una noticia històrica ilustrada ab notas y probas diplomáticas y aclarat per un glosari.—Montpeller.

BELL-LLOCH (María).

Vigatans y botiflers, novela històrica.—2.ª edició.—Barcelona.

BRIZ (Francesch Pelay) y MATHEU (Francesch).

Calendari català del any 1880.—Barcelona.

CESTER (Ricart).

La batalla del Puig, llegenda en prosa.—Valencia.

COMTE (Francesch).

Il·lustracions dels Comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent, obra inédita del segle XVI publicada per Mossen Jaume Collell, Pbre.—Folletí de la Veu del Montserrat.—Vich.

CODOLOSA (Joseph M.^a).

Las Tombas.—*Unas quantas flors*.—Poesias.—Barcelona.

COLLELL (Jaume).

Catalanisme: lo que es y lo que deuria ser.—Vegis lo volúm del Certàmen Catalanista de la Joventut Católica.

COMERMA (Francisco).

Llibre de l' infantesa, aplech de quèntos y rondallas pels noys.—Gracia.

FAYOS (Francesch).

La bala d' argent, llegenda en prosa.

FONOLLAR (Mossen Bernat).

Lo procés de les olives, petit poema (reimpresió).—Valencia.

FITER É INGLÉS (Joseph).

D. Joaquim Gatell y Folch (Lo Kaid Ismail) biografía.—Barcelona.

IXART (Joseph).

Teatro català: ensaig històrich-crítich.—Vegis lo volum dels Jochs Florals.

LLOMBART (Constantí).

Los fills de la morta vida, apunts biogràfichs.—Valencia.

Lo rat-penat, calendari llemosí corresponent al any 1880.—Valencia.

MARTÍ Y FOLGUERA (Joseph).

Veus escampadas, poesías catalanas.—Reus.

MESTRES (Apeles).

Cansons ilustradas, acompanyadas algunes d'elles ab música autografiada per Joseph Rodoreda.—Barcelona.

MASRIERA (Artur).

Poesias liricas, històriques, bíblicas y populars.—Barcelona.

MUNS (Francisco).

Estudis sobre la Poesía popular religiosa.—Vegis lo volum del Certámen Catalanista de la Joventut Católica.

MATHEU (Francesch).

Vegis BRIZ (Francesch P.)

OLLER Y MORAGAS (Narcís).

Cróquis del natural. (*Lo baylet del pa*.—*Tres mesos de món*.—*Los que ho miran y 'ls que hi van*.—*Lo trasplantat*.) Barcelona.

PONS Y DALMAU (L.)

Viatje d' un naturalista al rededor del mon, fet á bordo del barco «Lo Llebrer» (The Beagle) desde 1831 á 1836 per Cárlos Darwin, traduhit per L. Pons y Dalmau.—Biblioteca del Diari Catalá.—Barcelona.

PALOL (Pere de).

Ramell de violas, poesías originals.—Girona.

ROURE (Conrat).

Iliada, poema en XXIV cants d' Homero traduhit en prosa catalana per Conrat Roure.—Biblioteca del Diari catalá.—Barcelona.

SANPERE Y MIQUEL (Salvador).

L' alsament de Mieres, (treball històrich).—Vegis lo volum dels Jochs Florals.

Las damas d' Aragó (estudi històrich).—Barcelona.

Barcelona, son passat, present y porvenir: memoria històrica, filològica y social.—Barcelona.

Orígens y fonts de la nació catalana.—Barcelona.

Los alarbs y la Cerdanya (monografia històrica).—Gerona.

SALARICH (Joaquim).

Lo castell de Sabassona, narració de costums de la edat mitjana.—Vich.

UBACH Y VINYETA (Francesch).

Expansions, poesias liricas —Barcelona.

La Mare de Deu del Mont, memoria descriptiva.—Vegis lo volum de composicions del certámen de l' Associació literaria de Gerona en 1878.

VERDAGUER (Jascinto).

Idilis y cants místichs, ab un prólech de D. Manel Milà y Fontanals.—Barcelona.

VILANOVA (Emili).

Del meu tros, escenas casulanas de carrer y de més enfora, ilustradas ab vinyetas per Antoni Vilanova.—Barcelona.

VIDAL (Gayetà).

Consideracions sobre la literatura popular catalana.—Barcelona.

VECIANA (Martí).

Crònica de Valencia, reimpressió.—Valencia.

VARIS.

Jochs florals de Barcelona, any 21 de llur restauració MDCCCLXXIX.—Barcelona.

Cants de Primavera á las noyas catalanas (poesías).—Barcelona.

La Garba montanyesa, recull de poesías del Esbart de Vich.—Vich.

Homenatge á María Inmaculada, Corona poética en llahor de Pio IX publicada per lo Rnt. D. Jaume Collell.—Vich.

Certámen catalanista de la Joventut católica de Barcelona.—Any primer.—MDCCCLXXIX.—Barcelona.

Calendari del Pagés per l' any 1880 Publicat per l' Institut Agrícola català de S. Isidro.—Barcelona.

Almanach de la Campana de Gracia pera 1880.—Barcelona.

Calendari del llaurador valencià pera 1880.—Valencia.

Calendari del Nunci pera 1879.—Barcelona.

ANÓNIMS.

Excursió á la montanya de Montseny per un propietari de la vila de Breda, ab la traducció castellana y francesa.—Barcelona.

Literatura Nort-Americana.—*Noveletas escullidas de Edgart Poe y Bret Harte*, traduhydidas expressament pera lo Diari Catalá.—Biblioteca del Diari Catalá.—Barcelona.

Vida, mort y testament del célebre poeta Dr. Francesch Vicens Garcia, Rector de Vallfogona, per S. P. y C.—Barcelona.

TEATRO ¹

ARTAU (Joan).

La sogra, pessa en un acte.

Tu, jo y aquell, joguina en un acte.

BALAGUER (Víctor).

Novas trajedias.—Barcelona:

¹ Las produccions á las quals no 's fixa lloch del estreno s' enten que ho han sigut á Barcelona. Lo nom d' aquesta ciutat al final de la calificació de l' obra indica que hi ha sigut estampada.

Las esposallas de la morta.

Lo guant del Degollat.

Lo Compte de Foix, (no representada).

Raig de Lluna (id.)

BARUTA (Vicens) y CORT (Salvador).

La mágica bufá, obra d' espectáculo en quatre actes y 19 quadros.

BOIX (Emili).

L' ermitana, drama en tres actes.

Lo march de diamants, drama en un acte y en vers.

BRIZ (Francesch Pelay).

La pinya d' or, comedia de mágica en 4 actes y en vers. 2.ª edició.

—Barcelona. (No representada.)

CAMPDERRÓS (Joseph).

Moltas claus, pessa en un acte.

CAMPAMÁ (Joseph).

Las cocas de Vilafranca, pessa en un acte estrenada á Vilanova.

CLARASSÓ (Francesch) y SERRAT (Fernando).

La guerra d' Africa, drama bilingüe en cinch actes.

CORT (Salvador).

Castells en l' ayre, drama en tres actes.

Entre 'l crim y la virtut ò miserias del feudalisme, drama en 3 actes.

COÇA (Emili).

Contrabando, sarsuela en un acte, música de D. Eusebi Ferrán.

COLOMER (Conrat).

Lo célebre Maneja, sarsuela en un acte, música del Sr. Perez Cabrero.

La lámpara maravellosa, drama d' espectáculo en 4 actos y 16 quadros.

L' estiuhet de S. Martí, sarsuela en un acte.

COSTA (Jaume).

Máquinas de la Barceloneta, pessa bilingüe en un acte y en vers.

CASAS (Ramon).

Un Córpus sense sanch, pessa en un acte.

CENDRA (Joan).

L' escut d' or, drama en tres actos y en vers, estrenat á Vich.

CENDRA (Ramon).

Un tripijoch, pessa en un acte.

COLL Y BRITAPAJA (Joseph).

L' Angeleta y l' Angelet, sarsuela en 2 actos, música del meteix.

CAMPmany (Narcís) y MOLAS (Joan).

De la terra al sol, sarsuela d' espectáculo en 3 actos, música del mestre Manent.

CESTER (Ricart).

El potinguero, pessa en un acte, estrenada á Valencia.

DRAPER (Miquel).

Combats del cor, drama en tres actes.

ESCALANTE (Eduart).

Els noyios de ma cunyá, pessa en un acte, estrenada á Valencia.

Als lladres, sarsuela en un acte, id., id.

FELIU Y CODINA (Joseph).

Cofis y mofis, comedia en tres actes y en vers.

FERRER Y CODINA (Anton).

Un manresá del any vuit, drama en tres actes y en vers.

GUIMERÁ (Angel).

Gala Placidia, tragedia en tres actes.—Barcelona.

GICH (Joseph).

Amor y amargura, drama en tres actes y en vers, estrenat a Palafrugell.

GOMILA (Sebastiá).

La creu del terme, qüadro dramátich.

Un mestre per segons fins, comedia en un acte.

Cástich de Deu, drama en tres actes.

LLENAS (Francisco).

L' oncle Bernat, pessa en un acte, estrenada á Gracia.

LLADRÓ (Ramon).

Un tio sense nevots, pessa en un acte estrenada á Valencia.

MOLGOSA (Joseph O.) y VERDÚ (Joseph).

Colls y punys, comedia en un acte.

MOLGOSA (Joseph O.).

Un mató ó 'l dia de S. Joseph, pessa en un acte.

MAS MORULL (Francisco).

Un senyor fet depressa, pessa en un acte, estrenada á Palamós.

MARINELLO (Joaquim):

Lo rey tranquil, sarsuela en 2 actes, música del Sr. Giral, estrenada Tarrassa.

MORER Y LACOT (Joseph).

Lo castell de Camprodon, drama en tres actes, estrenat á Olot.—Olot.

MOLAS (Joan).

Vegis CAMPANY (Narcís).

OVARA (N.).

Pare y cavaller, drama en un acte, estrenat á Valencia.

L' ànima en un fil, pessa en un acte.

Bous de mort, pessa en un acte, id., id.

Males llengües, id., id.

Carta canta, id., id.

PIQUET (Jaume).

Las dobletas de cinch duros, comedia en un acte.

Gat y gos, pessa en un acte.

Lo ball den Serrallonga, rondalla en un acte.

Triquinas y filoxeras, comedia en un acte.

PALÁ (Miquel).

L' armari misteriós, pessa en un acte.

Als peus de vosté, pessa en un acte, estrenada á Sabadell.

La sala de rebre, comedia en un acte.

PALANCA (Francisco).

Las quatre barres de sang, drama en tres actes, estrenat á Valencia.

Lo Guardiá de Capujins, drama en tres actes, id., id.

ROCA Y ROCA (Joseph).

Vegis VIDAL (Eduart).

RIERA Y BERTRAN (Joaquim).

La nena, pessa en un acte.—Barcelona.

De mort á vida, drama en tres actes.—Barcelona.

RIBOT Y SERRA (Manel).

Un beneyt de cabás, comedia en un acte y en vers, estrenada á Sabadell.

REIG (Pere).

Poder de Deu, drama en tres actes.

ROURE (Conrat).

Clarís, episodi històrich, en tres actes y en vers.—Barcelona.

RODRIGUEZ (Ferran).

Los borregos de Vilanova, pessa en 1 acte, estrenada á Vilanova.

ROIG Y CIBERA (Antoni).

El tonto del Panerot, drama en tres actes, estrenat á Valencia.

SERRAT (Fernando).

Vegis CLARASSÓ (Francesch).

SOLER (Frederich).

Lo dir de la gent, comedia en tres actes y en vers.—Vegis lo volum dels Jochs Florals. (No representada.)

SOLER (Frederich) y MOLAS (Joan).

La ma del ingles, comedia en tres actes.

TORROMÉ (Rafel).

La primera nit de Maig, drama en tres actes, estrenat á Valencia.

UBACH Y VINYETA, (Francesch).

Joan Blancas, tragedia catalana en 4 actes y en vers.—Vegis lo volum dels Jochs Florals. (No representada.)

VIDAL Y VALENCIANO (Eduart) y ROCA Y ROCA (Joseph).

Per retrocés, sarsuela en un acte, música de D. Joseph Ribera.

VERDÚ (Joseph).

Los borregos de ca'n Caba, pessa en un acte, estrenada á Vilanova.

Per altre obra vegis MOLGOSA (Joseph O.).

ANÓNIMS.

Bertoldino, comedia d' espectacle en tres actes y en vers.

Una rosa y dos abellerols, pessa en un acte, estrenada á València.

Entre dos elements, id., id.

La font dels romans, drama en 3 actes, estrenat á Tárrega.

Un àngel, drama en un acte.

Centinella alerta, pessa en un acte.

PERIÓDICHS ¹

Diari Catalá polítich y literari.

La Renaixensa. Revista catalana de literatura, ciencias y arts. Any IX t.º I y II.

Lo Gay saber, quinzenal.

Lo Renaixement, id.

L' art del pagés, revista quinzenal d' agricultura práctica.

La quinsena del pagés, id. id.

L' Excursionista, bolletí mensual de l' Associació Catalanista d' excursions científicas.

Butlletí de l' Associació d' excursions catalana, mensual

L' escut de Catalunya, semanari ilustrat.

La campana de Gracia, id.

Lo Nunci, id.

L' Avi, id.

Lo vell, id.

Lo Tibidabo, diari.

Lo Burinot, semanari.

L' esquella de la torratxa, id.

Lo pandero, id.

La cotorra, id.

La Marsellesa, id.

La Veu del Montserrat, de Vich, semanari.

La Calandria de la costa, de Vilassar, id.

Lo carril de Vilanova, de Vilanova, id.

L' ignorancia, de Palma de Mallorca, id.

¹ Los periódichs que no portan indicació de la localitat surtan á Barcelona.

- Lo Campanar de Reus*, de Reus, id.
L'Esparvé, de Badalona, id.
El teléfono catalan, de Gerona (semanari bilingüe).
La Llumanera, de Nova York, ilustració mensual.
L'Aureneta, revista semanal de Buenos Ayres.

CERTÁMENS

- Certámen de Lo Nunci.—27 Abril.
 Secció Catalanista de la Joventut Catòlica.—27 Abril.
 Jochs Florals.—4 Maig.
 Societat literaria y de Bellas Arts de Lleyda.—12 Maig.
 Ateneo de Tarragona.—18 Maig.
 La Bordadora (periódich).—20 Juliol.
 Lo Rat-Penat.—24 Juliol.
 El Eco de Badalona (periódich).—15 Agost.
 Ateneo de Sans.—24 Agost.
 Vallfogona.—2 Setembre.
 Societat de llengües románicas.—3 Setembre.
 Casino familiar del Putxet.—14 Setembre.
 Colegi Mercantil.—24 Setembre.
 Associació d' excursions Catalana.—15 Octubre.
 Academia bibliogràfica Mariana.—19 Octubre.
 Associació Literaria de Gerona.—1.º Novembre.
 Lo Tranquil Taller de Lleyda.

OBRAS NO ESCRITAS EN CATALÁ

MES REFERENTS Á CATALUNYA

(LITERATURA É HISTORIA.)

- El Archivo municipal de Vich: su historia, su contenido y su restauración*, per D. Joseph Serra y Campdelacreu.
Certámen científico-literario celebrado por el Centro de Lectura de Reus en 1878.
Breves noticias acerca de un drama lírico del siglo XIII, per D. Victor Balaguer.
Arnaldo de Vilanova, médico catalan del siglo XIII per D. Marcellí Menendez Pelayo.
Historia del derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia per don Benvingut Oliver, t. 3.er
Les litteratures meridionales depuis dix ans (livres et recueils périodiques) per lo Comte de Puymaigre.

- El Gerundense y la España primitiva* per lo P. Fidel Fita.
Dr. Vicente García: su biografía y juicio crítico de sus obras per
 D. Joaquim Rubió y Ors.
Catalanes ilustres.—El Inquisidor Fray Nicolás Eymeich per don
 Emili Grabit.
Los fueros de Cataluña per D. Joseph Coroleu y D. Joseph Pella y
 Forgas.
Asociacion literaria de Gerona.—Certámen de 1878.
*Memoria sobre la condicion legal de la propiedad agricola en la
 provincia de Gerona desde los tiempos de la reconquista hasta la
 promulgacion de los usajes* per Emili Grabit.
Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña, per D. Antoni de
 Bofarull, t. 9.
*Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Ba-
 leares y Valencia* per D. Francisco M. Tubino.
Numismática ampuritana per D. Celestí Pujol y Camps.
Numismática Balear per D. Alvaro Campaner.
*Apuntes arqueológicos de D. Francisco Martorell y Peña, ordena-
 dos por D. Salvador Sanpere y Miquel*, Gerona.
Notas sobre los cueros de Córdoba per lo Baron Davillier, traduhit
 y ab un apéndice de D. Enrich Claudi Girbal.
Historia política y literaria de los Trovadores per D. Víctor Bala-
 guer (en publicació).

A. AULESTIA Y PIJOAN.

Barcelona, Janer de 1880.

AMOR

S i sabés l' art literari,
S si un' arpa d' or puntejás,
y el foch sagrat per cantarhi
la meu' ánima escalfás;

¿Qué 't penses que cantaria,
donzella, ab mes dolça veu
de les fonts de poesia
que brollan per tot arreu;

Com tants pöetes, l' albada
ab s' estel de clara llum
y l' alegre matinada
d' aucells plena y de perfum?

¿L' encant de la primavera
companyona de l' Amor,
que al cor trist li diu *espera*
ab son alè y sa verdor?

¿Los fets èpichs dels grans pobles
que 'l mon varen capgirar,
y quals gestes els cors nobles
sempre 's plauen d' escoltar?

No, un sentiment cantaria
que tot açò en sí conté:
surt com l' estrella del dia
que á despertarnos se 'n vé;

Sembla la gentil naxença
de les plantes y les flors,

y té part de la creença
dels pobles conquistadors.

Desqu' he vist ton cor descloure
y florexer dins ton pit
y al ambat del Amor moure
ses ales li he sentit;

No trob davall l' estelada
cap espectacle millor
que 'l d' un' ànima escalfada
pe 'l foch sagrat de l' Amor.

Ab ell m' has obert la porta
tancada d' un paradís
hont l' idèal s' hi aconorta
condormints' hi 'l cor felís.

MARIAN AGUILÓ.

Abril de l' any 1848.

LO PENSAMENT

Llibertat.

COM llampech invisible, cercant eternas galas,
lo Pensament se gira
per lo insondable espay en ardit vol.
Aucell no hi há que tinga com ell tal forsa d' alas;
al sol l' áliga mira
peró ell se 'n puja mes enllá del sol.

Regions desconegudas de llum y d' armonía
pressent, troba, las gosa
y allí d' amor y ditxa s' hi consum;
y quan de nou devalla á aquesta terra ombría,
ab magestat que imposa
rediu los cants y reflecteix la llum.

A dins del front del home com divinal emblema,
eixa estranya guspira
del Pensamet encesa está per Déu.
Es raig que va arrencarse de sa claror suprema
lo Creador y que aspira
per aixó sempre vers l' orígen seu.

Es flam sagrat que sembla lo flam antich de Vesta;
flam que vetlla y que guia
á la greu desterrada humanitat;
forsa maravellosa que en immortal conquesta
alsa de dia en dia
lo vel qu' encar cobreix la Veritat.

Es esta veu secreta que al home dignifica
y li parla sens treva
de lo pur, de lo etern, del mon millor;
la veu que está dihentli en armonía rica;
«Lo sol pera tú 's lleva.
Home, tú de la terra ets lo senyor.»

Oh Pensament! oh flama! oh eterna llum que 'ns mostras
lo camí de la vida!
oh essencia inestingible del voler!
tú n' ets lo consól únich pera las penas nostras;
tú ets l' idea infinida;
tú ets la fé. la consciencia, lo poder.

Per tú dins la povresa de l' existencia humana
sentim alguna cosa
superior á la massa material;
y tan sols per tú l' home ab ansia soberana,
oh flama misteriosa,
diu devant de la mort: «Jo so immortal!»

Volem sobre tas alas á la passada vida
y regirém l' historia
y 'ls bells detalls de nostre temps millor;
y en tas mateixas alas, quan l' esperansa 'ns crida,
entre fortuna y gloria
volém, volém al Esdevenidor.

Ets del art y la ciencia la colossal estrella;
ta espléndida mirada
lo regne descobreix del Ideal;
y de la flor d' eix regne xuclas, divina abella,
l' inspiració sagrada
y la dus á l' esfera terrenal.

Hi há trabas, retxas, rodas y argollas y cadenas
que la materia enlassan;
peró, ardit Pensament ¿qui 't lliga á tú?
del cos lligat t' escapas sense perills ni penas,
y tots los jous traspasan
tas alas que aturar no pot ningú.

Oh! per aixó de voltas des de 'l fatal desterro,
des de presó funesta,
des la mateixa roda del torment,

has volat pur y lliure sense fer cas del ferro
á seguir ta conquesta
de la gran Veritat, oh Pensament.

Oh Pensament! oh flama! sigas sempre ben pura
jamay lo vici 't tente,
¡sas galas si que tas cadenas son!
ja qu' ets lliure y tens forsa per volar á la altura,
sempre, sempre mantente
per demunt de la boira d' aquest mon,

JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.

NIU Y TOMBA

Al lloretjat poeta valencià y distingit periodista

EN TEODOR LLORENTE.

Creuhava l' ampla estensió
la nau á la mar llansada;
tu en mos braços reclinada,
contemplante estátich jo.

Lo vent inflava les lones,
y era l' etern bategar
de l' ample pit de la mar
lo suau moiment de les ones.

Venien y els remes besaven,
suspíraven y fugien;
en torn perque cels tenien
les gavines revolaven,

y á un temps si al mar ó si á mon pit saltaven
en abisme de amor desapareixien,
líquides perles que de 'ls remes caién...
perles de goig que de mos ulls brollaven.

Lo ventijol tot passant
la barca sangoletjava;
lo nostre amor esgronsava...
jn' era com un niu flotant!

Ab una cadena d' or
un medalló suspenies...
¡ay! que junt al cor tenies

lo veneno del meu cor!
 Pensant trovar en penyora
 d' eixe amor que may oblida
 seca flor descolorida
 de les que 't doní en mal hora,
 la imatge d' un altr' home acusadora
 tanta bella ilusió deixá sens vida,
 y fou ton medalló tomba malaida
 ahont mort va caure mon amor, traydora!

Tirarlo volguí á la mar,
 y tu mon bras detinguéres
 y —No: si no 'l vull, diguéres;
 si no 'l vull, déixal estar;...
 —Donchs si es cert, poch va á importarte.
 Y el tirí: mes feste conte
 que no sé que fou més pronte,
 jo tirar-lo ó tu 'sglayarte.
 Comprenquí al punt ta falsía,
 y al mirarte me miráres
 y —Mátam, me contestáres,
 mátam, pero jo 'l volíal...
 —Té, llánçal; se sentí qu' una veu dia;
 y quan ton cap á l' altra nau giráres
 al teu nuvi ab un altra contemplares
 y el teu retrato que á la mar caía.

.

Crehuva l' ampla estensió
 la nau á la mar llançada;
 tu, la infiel, de mi apartada,
 contemplante ab pena jo.

Lo ventitjol tot passant
 la barca sangoletjava;
 quanta desditja 's gronsava...
 ¡N' era una tomba flotant!

Les ones els remes besaven
 y al veuret ab por fugien;
 entorn perque á mi 'm planyien
 les gavines revolaven,

y á un temps si al mar ó si á mon pit saltaven
en abisme d' amor desapareixien,
gotes amargues que dels rems caién,
gotes de foch que de mos ulls brollaven.

RICART CESTER.

Valencia, 1880.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JANER

QUAN las forsas materials del nostre país, passen una tongada d' engunia y malestar, conseqüencia natural é inevitable del temperament polítich dels governants espanyois que 's disputan sempre la ventatja en assolirnos una felicitat social, que no tením l' amargor d' haber perduda perque may l' habém gosada; es veritablement notable que las Bellas Arts catalanas no solament no queden esmortuidas per aqueix general estat de decandiment, sino ans al contrari, s' hi observe cada dia lloable estímulo y profitós estudi en perfeccionar los fruits de la intelligencia y que no en curt nombre veyém, ben sovint, exposats en botigas y obradors.

Si es ó no digne d' esser estimulat aqueix ardiment de nostres artistas no cal discutirho; y si ha d' esser protegit y ajudat per tothom qui puga fer alguna cosa en son profit, es indubtable.

Si nosaltres, per desgracia de las Bellas Arts, no podém com la hermosa Génova tancar las portas d' una Exposició solemníssima, estrenada per un rey jove y entussiasta, y visitada per prínceps del Nort y personatjes notabilíssims, que se 'n portan sas principals obras de pintura y escultura per adornar sos palaus artístichs y sumptuosos, ni podem com Nápol's y Bruxelles, Roma y Berlin tenirne una de constantment oberta, ni prepararnos ab delitós afany per obrir á primers de Maig lo *Saló* anyal que nostra bona amiga, la capital de Fransa ab tanta solemnitat, honra y profit celebra baix lo patrocini oficial; si nosaltres, ab prou sentiment nostre, hem de regoneixer qu' estém bregant per eixir d' una infantesa artística massa prolongada, procurem al menys estimulats per tan bons exemples com nos venen de fora casa alentar á nostres artistas per á que ells ab sa perseverancia y estudi, los potentats ab sos diners y nosaltres

ab la publicitat y 'l reclam, poguém avansar nostre renaixement que fora una punible deixesa no ajudar quan nos sobran entusiasme y elements per á ferho honorable y profitós.

L'afany ab que nostres joves artistes procuran enfortir y atresorar ab l'estudi las obras més notables, l'interés y 'l gust ab que 'l públich acut á contemplarlas y algunas voltas á adquirirlas, y més que tot la consideració ab que son atesos alguns de nostres artistes fora casa y l'apreci que 's fa de sas obras en païssos ben esquerps, per cert, en prodigar alabansas y criar reputacions estranjeras, son prou motiu perque tots los que pogan posar sas forsas en ajuda de l'art no las hi escatimen, en la seguritat de que las reputacions civilisadoras d'un poble han de buscarse mes qu' en los protocols diplomátichs y en los enginys de guerra en los pacífichs progressos de las llettras, las ciencias y las arts.

Es indubtable, emperó, que la digna exhibició de las obras d'art es una indiscutible ventatja per sos autors y fins una salutable doctrina per los qui deuen comensar á fer son gust artístich; mes aqueixa exhibició al donar tácitamente al públich lo dret de judicarla ha de portar com á consecuencia natural é immediata la rahonada crítica, de la qual res ha de temer l'artista estudiós é instruit, puig que feta ab prudencia y estudi es casi sempre la intermediaria entre ell y 'l públich, enxiquint las distancias entre la fogosa inteligencia creadora de l'un y la freda observació filosófica de l'altre, logrant, no pocas vegadas aixecar justíssimas reputacions ó desbaratant preocupacions rutinarias, que sens una fonamentada explicació didáctica haurian tret bona cosa d'ésit á una obra que essent humana necessariament havia d'esser defectuosa.

En cumplir la part que li toca y en posar son valiment en favor de las Bellas Arts, may ha sigut empedera aqueixa Revista y avuy més que ahí y demá més que avuy procurarà seguir lo felís renaixement de nostras Bellas Arts, ajudant ab sas forsas empresa tant lloable y honrosa.

Aixó no vol dir, emperó, que volguém donar lo respectable nom de crítica á la exposició sencilla de nostras opinions y maneras particulars de judicar que tinguém al parlar de las obras que en lo decurs de l'any donguen públicament á coneixer nostres artistes, puig estém fermament convensuts del illustrat criteri de nostres llegidors y del molt profit que pot reportar á una obra qualsevulla la publicitat que se li donga y 'l senyalar al públich las impresions que desperta en los que ab gust y afició per las Arts tenen en aqueixos sencills mérits y en los de la comparació y l'estudi profitós llevat per á cridar l'atenció y emetre son franch y desapassionat juhí d'una obra que no per ésser desfavorablement judicada ha de causar grans perjudicis materials á son autor.

Hora es ja de que 's fassi fins en las classes menys instruïdas la

educació artística qu'ennobleix lo cor y parla al esperit; hora es ja de que 'l potentat busque 'l descans de la materialitat dels números y dels formularis comercials en la bellesa plástica de las Arts y en la sanitosa inspiració del escriptor y per fi es precís que l' artista catalá busque en la historia y en los grans fets de la humanitat sa inspiració, en la veritat sa execució valenta y en la bellesa son nort y guía, deixant aqueixos assumptos acomodaticís y trivals que en sa propia mesquinesa portan estampada sa inutilitat y que de no deixarlos completa ment oblidats arrivarian á fer creurer en nostre jovent una impotencia artística que no te ni ha tingut may un poble que ab sas costums, sos fills y sa historia presta mil temas importants á la imaginació esplendent y vigorosa de nostres artistas y guarda en cada penyal un testimoni arquitectónich de sa passada grandesa, y en tot lo ample de cel y terra un doll de fresca y sanitosa inspiració per nostres artistas y escriptors.

En gran nombre son las obras d' art exposadas en lo que va del present mes, tan en la botiga del Sr. Parés, com en la del Sr. Vidal. La pintura, la escultura y fins la arquitectura, encar que aquesta en petitíssima part de nombre y mérit, han donat prou interés y entreteniment als constants aficionats á visitar los precitats establiments.

PINTURA.—Un quadro antich de grans dimensions titolat *L' adoració dels Reys*, exposat en la botiga del Sr. Parés, se 'ns ha dit pertencixer á l' escola italiana, mes propiament dita Veneciana y s' atribuheix al *Veronese*. Las bonas qualitats que regoneixém en la obra esmentada no 'ns autorisan emperó á assegurar de bonas á primeras lo patrocini del pintor de Verona, quan en lo Museu de Madrid té obras que tant lo caracterisan com *La dona adúltera*, *Jesús y 'l Centurió* y molts altres qu' ensenyan lo carácter pictórich y la manera especial de fer de Pau Cagliari. Aixó no obstant, nos guardarém prou de negarli carta de naturalesa fent constar que 'l quadro 'ns agrada bona cosa.

Lo Sr. Llovera ha presentat una munió d' *aiguadas* fetas de la manera típica y fins se pot dir amanerada á que 'ns té acostumats. Aquella igualtat de tons y aquella monotonía de color, las fa oblidar en part lo Sr. Llovera ab la correcció del dibuix y ab la manera discreta y artística com trasllada al paper los tipos de la nostra societat; emperó desitjariam que *aiguadas* com la que representa un palco ocupat per tres senyoras deixessen de tenir aquell colorit antipátich ab lo qual seria una obra marcadament notable.

Dos quadros ha exposat en lo mateix punt lo Sr. Cussachs representant cada hu un soldat. Tots dos están ben regulars de dibuix y

colorit, mes com estém en contra d'aqueixos quadros que res volen dir, desitjariam veurer al Sr. Cussachs aprofitant sas bonas qualitats pictóricas en obras de més importancia.

Lo Sr. Urgell ha exposat en la botiga del Sr. Vidal un quadro representant una posta de sol que si hem de dir la veritat, deixant apar las notables condicions que té, trobém una mica convencional, per més que regoneguém en son autor á un de nostres primers pintors. Lo Sr. Urgell té qualitats artísticas verament envejables y per lo tant es precís que quan vulga que 'l cel y l' aigua y la terra parlen al esperit del espectador procuri fer alguna cosa més que las horas qu' esculleix puig per aquest camí ó 'ns equivoquém ó aniria al amanerament.

Dos quadros hem vist del Sr. Pellicer, l' un en la botiga del senyor Vidal y l' altre en son taller. Com en totas las obras d' aquest notable artista veyém en cada un dels quadros son respectiu lema que s' avé perfectament ab l' assumpto tractat.

Lo primer se titula *Lo nostre pa de cada dia* y es una verdadera obra d' art. Representa un extens camp de blat en l' acte de la sega y está executat á tota llum. La correcció del dibuix, la simpatía del color y la composició artística de tot lo quadro proclama en lo senyor Pellicer al dibuixant y al pintor. Las garbas de blat y las espigas encar plantadas, combinadas ab las posiciones naturalíssimas dels segadors; lo cel en sa blavor mes perfecte ofuscat en alguns punts per calitjinosas nuvoladas tant propias dels jorns de Juny produheixen un efecte de simpatía profunda per aquella naturalesa hermosa del camp tant ben trobada per lo Sr. Pellicer.

L' altre quadro porta per títol *L' impost de sang á Espanya*, representa la sortida d' un tren de la estació de Monzon en l' acte de recullir los joves sortejats. L' hora escullida, qu' es la del cayent de la tarde, lo cel embromat y trist, los grupos de figuras artísticament col·locats en los terraplens y en mitx de la via, tots en actituds respectivament significativas, qui despedintse de sos pares y amichs, qui despedint á sa estimada presenta un aspecte de melancólica animació que parla al cor. Al contemplar aquesta obra tant carinyosament dibuixada y colorida creyem nosaltres que no pot darse un realisme més poétich ni una idealisació més real.

ESCULTURA.—Dos estatuetas en terra cuíta ha exposat lo Sr. Gamot en la botiga del Sr. Parés, fetas per encárrech d' un conegut industrial d' aqueixa ciutat. Representan un mosqueter y una dama de l' época, magníficament alhajada y vestida ab molta propietat. L' actitud de las dos figuras es ben sentida, si be es mes natural la del mosqueter que la de la dama. Lo modelat es bastant correcte y abunda en detalls minuciosos que no perjudican lo conjunt de l' obra.

ARQUITECTURA.—Un projecte de *Capitanía general* hem vist tam.

bé exposat en lo mateix establiment. Nos ha semblat trivial y res podém dir sens veurer la planta, puig per la fatxada solament podém deduir que lo mateix serviria per á capitania general com per altre edifici qualsevol.

En lo nombre següent continuarem la present revista donant compte de las obras exposadas per los Srs. Vallmitjana, Duran, Carbonell, etc.

CARLES PIROZZINI.

DESTRUCCIÓ DE POMPEYA

L' ANY 79 DE J. C.

vuy que unas célebres festas arqueològiques han cridat l' atenció general envers la ressucitada Pompeya, apar oportuna la reproducció, per medi de la present versió directa al català, de la carta escrita per Plini lo jove á son amich Tacit, després de la que li habia endressat (la xvi del llibre 6.é), donantli compte de la mort de son oncle Plini lo naturalista; qui habentse trasladat ab sa nau prop del Vesubi pera estudiar millor la gran erupció, portat en brassos de dos criats, morí sofocat per los densíssims y meffichs vapors que del volcá s' exalaban.

CARTA XX DEL LLIBRE VI

C. PLINI Á SON CORNELI TACIT.

Dius que reberes las cartas que segons me demanabas t' escriguí, parlante de la mort de mon oncle y que desitjabas saber com jo vas restar á Misena, referinte no sols lo terror soferit, sinó las cosas allí esdevingudas. «Encara que sols lo recordarho, horrorisa»... Comensaré. Sortit l' oncle de casa, vaig invertir tot lo demás temps en lo estudi que m' habia privat de seguirlo. Prenguí lo bany, vas sopar y després dormí poch é inquiet. Desde molts dias se feya sentir un terremoto, menys pavorós perquè es frequent en la Campania; mes aquella nit redoblá ab tal forsa que tot no semblaba pas que 's mogués sinó que queya. De sopte entrá la mare en ma cambra y trová que ja m' alsaba, puix si per sort ella hagués dormit tractaba de despertarla. Passarem al pati de la casa que era la

part mes prop del mar, y no sé si de lo que vas fer cal dirne fortaleza ó imprudencia puix sols contaba llavors los 18 anys. Prenguí lo llibre de Tito-Livi y com per passatemp seguí extractantlo. Arribá en aquell punt un amich del oncle que había vingut d' Espanya pera visitarlo y vejentnos sentats y á mí llegint, excitat increpá ma confiansa mes jo seguí llegint en lo llibre. Era ja la matinada mes encara estava lánguit y casi dubtós lo dia; s' esberlaren llavors las casas vehinas per las fortas sacudidas y encara que lo pati era lloch obert no hi hagué seguretat de restarhi puix era molt estret. Resolguérem sortir de la ciutat y lo poble aturdit nos seguia en tropell, nos empeny; y en aquell pas cada hú creya mes segur lo que veyá fer als altres. Sortits de la ciutat nos pararem y allí moltas cosas admirarem y moltíssims terrors sofrírem. Los carros que habiam portat ab nosaltres encara que posats en planíssim terreno anaban ab violencia ensá y enllá y no eran prou las grossas pedras que 'ls apoyaban á subjectarlos. Además la mar reculaba com repelida pel terremoto, en tals termes que molts peixos restaren en sech en la platja. A la part oposada un núvol negre atravesat per ruhents focs s' obria y deixaba escapar llargas cintas semblants á llampechs pero molt majors. Llavors aquell amich espanyol nos invitaba forta y severament dihent: «si ton germá, si ton oncle viu, vol que sieu á salvament y si ha mort que li sobrevisqueu; perquè donchs restardeu vostra fugida?» Li responguem: «no succehirá que incerts de sa salvació cuidém de la nostra.» No detinentse mes s' apartá y busca sa seguretat en la fugida. Poch després aquella nuvolada cobrí la terra y la mar celant á nostra vista l' isla de Caprea que envolquellaba y també nos feu perdre de vista lo promontori de Missena. Llavors la mare comensá á pregarme, exortar y manarme que fugís; «puix que jo jove podia ferho, mes ella no per sos anys y corpulencia; si bé moriria contenta si no fos causa de la mort «meva». Jo li responguí «que no volia pas salvarme sens ella» y presa y besada sa ma l' obligo á seguirme com ho fiu ab pena y reproxtantse que era per mi una rémora. Comensá á caurer cendra sobre nosaltres encara que poca; giro lo cap y veig detrás una espessa fumera qu' avansaba espargintse com un torrent per terra. «Mientras que hi vejem, diguí, sortim de la via,» tement que de no ferho la turba dels que seguia nos ofegués per sa moltitut en las tenebras. Apenas separats, la

nit nos rodeja, no com sens lluna ó ennuvolada, sino com la foscor d' un lloch tencat y sens llum. Ressonaban los crits de las donas, los gemechs dels nins y los clamors dels homes; uns cridaban lurs pares, altres lurs fills ó lurs mullers y sols per la veu se coneixian; uns ploraban sa desgracia; altres la sort dels seus y alguns espahordits per la mort la demanaban. Molts alsaban las mans als deus; y mols altres deyan que ja no hi habia deus y que aquella era l' eterna y última nit del mon. No faltaren aquells que imaginant majors terrors augmentaban los perills certs; deyan los arrivats de Missena «que s' habia enderrocac y que cremaba,» produhint lo terror que fossen cregudas lurs mentidas. Aparegué poch després una resplandor que nos anunciá no lo retorn del dia, sino la rojenca llum d' un incendi que nos amenassaba si bé restá apartat de nosaltres; sobrevingueren de nou las tenebras y novament una pluja de cendras forta y espessa, de manera que alsantnos sovint sacudian las robas, puix de no, foram coberts per aquellas cendras. Puch gloriarme de que ni un sospir ni una paraula desentonada vas proferir entre tants perills; sino que perdentse tot lo meu ab lo dels de més, dech confessarne que 'm sostenia l' estrany consol de que tot l' univers s' acababa ab mí. Aquella foscor se dissipá poch á poch com un fum ó una nuvolada, se mostrá lo dia y lluhí lo sol, mes descolorit y d' aspecte semblant al d' un eclipse. Tot se mostrá cambiat y grans pilots de cendra tot ho cobrian com borrellons de neu. Tornats á Missena cada hú se restablí com pogué y nosaltres passarem la nit entre la por y l' esperantsa si bé lo primer tenia la major part. Seguia lo terremoto y molta gent esferehida distreya sa por y la dels altres ab vaticinis terrorífichs. No obstant no pensarem pas retirarnos encara que temessem y haguessem vist perills tan terribles fins que tinguésem novas de l' oncle. No llegescas aixó ab lo propósit d' historiarho y sols á tu mateix que ho exigires deurás impotarho si no trobas res solament digne d' una carta,—Adeu.

EDUART TAMARO.

NOVAS

DON Víctor Balaguer ha dat lectura en l' Ateneo de Madrid de las duas tragedias *Lo compte de Foix* y *Lo guant del degollat* traduhidas á la llengua castellana. Lo numerós é ilustrat públich que omplia la sala de sessions aplaudí entussiasmada estas dos obras capdals de nostre poeta. Los diaris de Madrid s' han ocupat molt d' aquest aconteixement. *La Crónica de Cataluña* 'n publica un bellíssim article degut al jove escriptor catalá D. Joaquim Marsillach.

Sabem que proximament en dit Ateneo lo Sr. Balaguer pronunciará un discurs sobre l' orígen, actualitat y tendencias del moviment literari catalá.

S' ha posat á la venta lo nou drama en tres actes y en vers de don Conrat Roure, *Clarís*.

S' ha representat á Girona ab molt bon éxit lo drama en tres actes y en vers de D. Joaquim Riera y Bertran, *De mort á vida*.

Del *Teléfono Catalan* de Girona:

«La Comissió de Monuments de la provincia, cumplint ab sa elevada missió y obtinguda la autorisació corresponent, visitá dias enrera los banys mal anomenats *árabes* de las Caputxinas, havent nombrat una Comissió especial de corresponents de las Academias de la Historia y Bellas-Arts pera que estudien dit notable monument al objecte de fixar son carácter arquitectónich, tan duptós fins are, y la época de sa construcció.»

L' Excursionista, bolletí mensual de la *Associació catalanista d' excursions científicas* en lo número corresponent al 31 de Desembre extracta las conferencias donadas per D. Eduard Tàmaro sobre Numismática é Iconografía. En lo mateix número 's ressenyan las

excursions verificadas á Tarragona y Tamarit; á Montserrat; á La Garriga; y á Castelldefels y Garraf. Reproduheix una comunicació de D. Teodor Creus referent al monastir de Santas Creus, y altre de D. Joseph de Rosselló, ab motiu d' una troballa haguda últimament en La Garriga. Lo *Butlletí de la Associació d' excursions catalana* corresponent, també, al 31 de Desembre, dona compte de la vetllada literaria pública efectuada per la Associació en la que á mes d' altres treballs, lo Sr. Arabía 'n llegí un del Sr. Baró de Saint-Saud titolat «Ascensió al pich de S. Gervás provincia de Lleyda». Ressenya las excursions celebradas al castell d' Aramprunyá y publica un article de D. Joseph Cortils y Vieta titulat *Lo palau de Blanes*. Segueix á aquest treball gran nombre de noticias generals.

Ab lo titol de *La Union Escolar* ha aparegut á Girona un nou periódich bilingüe.

En la vetlla del 4 del corrent se celebrá en lo local del Circol de l' Unió Mercantil la sessió inaugural de l' *Associació Catalanista d' excursions científicas* ab gran concurrència de socis; ocupant lloch preferent las Autoritats y altres personas invitadas.

Iniciá la sessió la lectura de la Memoria de la gestió del any anterior, que feu lo Sr. Secretari sortint, D. César August Torras, donant acte seguit á conèixer lo President de la Junta actual Sr. d' Argullol son bon pensat y ben escrit discurs en que, detenintse en fer consideracions atinadas sobre l' importancia del excursionisme, ne deduheix reglas prácticas pera que l' Associació pugua portar avant son objecte ab profit pera la terra.

Lo distingit poeta Mossen Jacinto Verdagner doná després lectura de son romans *Les barres de sang*, y 'l Sr. Massó la doná de la composició dedicada al *Arxiu de la Corona d' Aragó* del no menys celebrat poeta D. Marian Aguiló.

Ab curtas frases d' agrahiment endressadas á la concurrència per lo President, termená aquesta vetllada, durant la qual ressonaren los més entusiastas aplaudiments al escoltar los notables treballs que s' hi llegiren.

Debem fer especial menció del decorat del saló arreglat per lo soci de la Catalanista lo distingit Arquitecte Sr. Gaudí, que doná ab éll prova del esquisit gust que vé manifestant en quantas obras dirigeix.

Un jove autor dramátich ha terminat un drama catalá pera estrenar en aqueixa ciutat ab lo titol de *Mestre Jan ó l' honra del treball*.

Lo Sr. Director de *L' Ignorancia* nos ha enviat una colecció de aquest setmanari que escrit en catalá veu la llum á Palma de Mallorca. Esta publicació, molt ben escrita per personas de reputació dintre del catalanisme, creyém que pot esser de molt profit á Mallorca, logrant sens dupte propagar en aquella regió nostra idea.

L' empresa del *Diari Catalá*, desitjosa de contribuir al cultiu de

las lletres catalanas, ha resolt obrir un Certámen contínuo trimestral, ab subjecció á las següents bases:

1.ª S' adjudicarà un premi consistent en la cantitat de 50 pessetas y un objecte d'art, al *travall d' imaginació* que'n sigui mereixedor. S' hi comprenen en aquest tema: los articles, sobre costums, llegendas, anecdòtics, etc. 2.ª S' adjudicarà un premi consistent en la cantitat de 40 pessetas, al *travall de prosa crítich*, ja siga sobre ciencias, arts, literatura, llingüística, etc. 3.ª Altre premi consistent en la mateixa cantitat de 40 pessetas, al *travall històrich*, en lo qual s' hi comprenen las biografías d' homes ilustres catalans ó nó, tradicions, indumentaria, etc. 4.ª Altre premi, consistent en 20 pessetas á una *traducció* de travalls clàssichs ó de reconegut mérit sobre 'ls assumptos dels tres premis anteriors. En los travalls d' aquest premi deurán mencionarse la llengua y autor del original.

La Redacció se reserva ademés lo dret d' adjudicar *segons premis*, consistents en un objecte d' art.

Los travalls deurán tenir l' extensió d' una á sis columnas estampadas del *Diari Catalá*; advertintse que passant de tres columnas deurán dividirse en dos articles al objecte de publicarse en dos números del *Diari*.

Los articles que 's remetin á la Redacció de dit periódich, pera concorrer al certamen s' anirán insertant en los números dels dijous, secció literaria, per l' ordre en que 's reben, si son mereixedors de publicarse á judici dels tres redactors D. Conrat Roure, D. Artur Gallard y D. Pere Ravetllat.

Al final de trimestre, lo jurat, compost de tots los que formen la Redacció del *Diari Catalá*, designará d' entre 'ls publicats, los articles que considere mereixedors del premi respectiu, publicantse 'l fallo en lo mateix *Diari* á fi de que 'ls autors passen á recullir los premis.

Los travalls se publicarán anónims, ab pseudónim, ó ab inicials, segons indiquen los mateixos autors, debent venir lo nom verdader en plech clós.

Se recomana als escriptors, que, atenent al carácter del periódich, los travalls encloguen un criteri avansat.

Ab las anteriors bases queda obert lo «Certámen del *Diari Catalá*» y la primera adjudicació de premis tindrà lloch lo dia 31 de Mars próxim.»

Tots los dias se ve parlant de la aplicació de las arts á la industria en nostre pais que tan necessitat está de donar carácter á sos productes. Avuy tenim una nova prova de que 'l dia que 's pretengués fer un ensaig serio de tal ensenyansa no faltarian bons mestres. D. Joseph Masriera conegut paissagista y habilíssim argenter acaba de publicar un album de monógrams.

L' obra per mes que sembli senzilla necessita pera sortirne aytrós grans qualitats de ornamentista. Las formas elementals de las lletres concebudas pera destacarse solas y lliures se resisteixen á las lligaduras y al dibuix ornamental que no 's pot apartar del tipo clar de cada carácter, y per consegüent ha de ser sumament senzill y no 's pot modificar com se vulla pera obtenir entrecruhats armónichs, ponderació de masses, relació agradable de plens y buyts y clar y oscur en l' ornat resultant. Pera evitar aquets motllos es molt frequent englobar lo cos de las lletres en una munió d' adornos y sobreposats que distregan los efectes del enllás ó bé modificar de tal

manera la forma elemental adoptada que 's fa impossible de reconèixer. Be 's pot dir que lo Sr. Masriera sab sortejar aquets obstacles; qui ha vist las obras francesas sobre l' assumpto y las meteixas dels mestres de la composició ornamental en Alemanya, las publicadas per exemple, en la traducció del *Museo Industrial* y las de Karl Klimsch, nos darà la rahó, y no per aixó resulta la forma ornamental pobre ó seca; lo llapis corra per aquellas láminas ab los graciosos lleugers y valents giros ab que pot correr lo pintat insecte sobre la tersa superficie de las aiguas, y las lletras s' aferran unas ab altres á l' amorosa manera ab que s' entrecreuhan las elegants garlandas de las campanillas boscanas. Fins las lletras coixas, las lletras desequilibradas com la F, la L y la P, se subjectan y obeheixen al hábil domador de ratllas. Lo senyor Masriera demostra ser colorista en varias láminas de la colecció tiradas á duas tintas y encara mes, sab demostrarho en blanch y en negre en lo restant de l' obra.

Lo grabat de la pedra, tiratje y papers bons en general.

La *Juventut Catòlica de Barcelona* nos ha enviat lo cartell del certámen poètic que ha de celebrar lo ters diumenje del próxim Abril. Nos obliga á donarlo per extracte la falta d' espay. Véginse los premis:

Flor de taronger de plata y or, á la mellor poesia inspirada en qualsevulla de las institucions ó crehensas de la santa Fé Catòlica. — *Ram de lorer* de plata á la que cante las gestas, fets històrichs ó institucions de Patria. — *Flor natural* á la que cante 'l sentiment d' Amor, mantenintse en las puras regions del esperit. — *Llaut d' argent*, á la mellor poesia lírica sobre un punt no comprés en los anteriors. — *Imatge d' argent de la Verge de la Mercé*, á la que cante 'l descens de Nostra Senyora á Barcelona pera la fundació de l' Orde de Redemptora de cristians. — *Medalla d' argent* á la que mellor cante 'l martiri de Sant Sever, Bisbe de Barcelona. — *Rotlo de pergamí d' argent* á la mellor poesia sobre qualsevol dels fets esdevinguts en Tortosa. — *Flor passionera d' argent* á la mellor ressenya en prosa del Martirilogi catalá. — *Lliri bosquetá d' argent*, á la poesia sobre un dels fets històrichs de Lleyda. — *Joya simbòlica d' or y argent* al treball en prosa que mellor ressenyi las glorias del «Taumaturg catalá Beato Joseph Oriol». — *Obras de Paul Feval* pera la colecció de quadros en prosa describint las costums, esperit y modo d' ésser del poble catalá. — *Joya d' art d' argent* á la mellor poesia referent á la lluyta que sostingué lo comte Borrell contra 'ls moros pera recobrar la ciutat de Barcelona. — *Medalló d' argent* als mellors goigs en alabansa de la Verge de Montserrat, que dintre de la forma literaria tingan més ayre popular.

Las composicions deurán esser inéditas y endressarse abans del mitjdia del primer d' Abril, acompanyadas del plech qu' es de costum, al carrer Nou de Sant Francesch, 7, primer.

Forman lo jurat calificador los Srs. D. Miquel Victoriá Amer, Don D. Antoni Camps y Fabrés, D. Joseph Castells, D. Francisco Muns y D. Silvi Thos y Codina.

Lo Rat-penat, calendari valenciá pera l' any 1880, conté travalls en prosa y en vers de distingits escriptors. Ab molt greu nostre tenim de confessar que aquesta publicació ha decaygut notablement de la importancia que habia adquirit en anys anteriors. Lo senyor

Llombart que tan entussiasta 's mostra per nostre renaixement deu treballar pera veure reunits en son llibre á tots aquells primers escriptors que tant impuls han dat á la literatura patria, sentne una bona prova eix jovent ardit que en sa publicació pren part. Estém segurs que l'any pròxim en amigable germanó ab eixa noble joventut apareixerán las firmas dels que per sa edat los han precedit en estimar la terra valenciana.

Ab la segona entrega de la *Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia* del Sr. Tubino, s'está repartint lo retrato de D. Víctor Balaguer.

La casa editorial de D. Valentí d' Haas va á comensar la publicació d' una colecció de pessas corals catalanas, música y lletra del distingit escriptor y mestre D. Climent Cuspinera. L' obra, que dats los coneixements del autor nos atrevim á recomanar als catalanistas, se titulará *Primaveras* y sortirà per entregas que contindrán una ó mes pessas.

Sabém que totas las corporacions oficials y privadas de Valencia contestan adherintse al projecte de la Societat *Lo Rat-penat* de celebrar Jochs Florals en lo mes de Juliol pròxim, senyalant premis que 's degan adjudicar als qui millor tractin los assumptos que senyalan sos temas. Lo *Círculo Valenciano* regala una magnífica anfora de plata al autor de la mellor memoria sobre la *Taula de Valencia*. La societat d' Amichs del País ha ofert un brot de lloer de plata pera l' autor del mellor estudi sobre 'ls antichs gremis de Valencia, sa organissació y sa influencia económica y política. D. Vicens Boix, digne president honorari del *Rat-penat*, ofereix una joya de plata á la mellor comedia en un acte y en vers de costums del sígle passat.

En dita Societat se llegiren en sessió pública algunas de las *Novas trajedias* de D. Víctor Balaguer, essent molt aplaudidas.

SUMARI

	Als lectors.	1
ANTONI DE BOFARULL.	Un discurs.	2
CLIMENT CUSPINERA.	L' estatge del talent.	7
CONRAT ROURE.	Las cosas á mitjas.	12
A. AULESTIA Y PIJOAN.	Lo moviment literari catalá en 1879.	17
M. AGUILÓ.	Amor.	28
JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.	Lo Pensament.	30
RIGART CESTER.	Niu y tomba.	33
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	36
EDUART TÁMARO.	Destrució de Pompeya en l' any 79 de Jesucrist.	41
	Novas.	44

REY CAVALLER

EPISODI HISTÓRICH-NOVELESCH

DE LA VIDA DE JAUME I 'L CONQUISTADOR.

Aytant com lo mon dur se dirá lo
bo Rey En Jaume Daragó.

MUNTANER.

DEU Nostre Senyor, que tot ho disposa ab in-
mellorable, si á voltas amagada, previsió,
havía resolt que 'l gran Rey, encara no cum-
plerts los vint anys d' edat, testificás ja sa
valensa en lo més honorable fet.

Posar l' esperit y 'l vigorós poder al servey de la com-
batuda ignocencia,—gaya y bellament simbolizada en ser
de dona, y de dona principal,—era propi y era condigne
del soberá que jamay sabé mostrar l' esquena al enamich
per més que fos pregat d' evitarlo. ¹

Lo qui tenía glorificada ja sa primerenca valentía en

¹ ZURITA. «Anales de Aragon.» Cap. 28, fol. 149.

fets d'armas com los de Selgua, d'Alveró y de Cotaneda, debía acreditar la magnanimitat de son cor y la dreturera forsa de sa voluntat en prova de la mellor lley. Lo qui acabava de conseguir protestas d'acatament per part de sos perseguïdors arrepentits, en los cimats d'Alcalá, anava á mostrar quàn justament aquellas y altrás de tan incondicionals ne mereixia.

Sapiau avans cóm s'esdevingué la ocasió de que 'l rey Jaume assolís la perfecta gloria de que parlarvos desitjo.

I

En lo mateix any de gracia de la naixensa del gran Rey, ó sia en 1208, ¹ restituhia l'ánima al Criador lo comte d'Urgell N' Armengol VIII ² famós per la gloriosa antiguitat de son llinatge—car del comte de Barcelona 'n Borrell II li pervenia 'l comtat— ³ famós per sa devota pietat may endarrerida ⁴ y malaventurat per no deixar fill qu' heretés sos dòminis.

Mort lo cavaller y havent quedat de la familia estatuhiada per ell sóls una tendra filleta, ⁵ haguerau vist cóm los terratinents y masovers—especialment los més envellits—s'escometian y, ab ulls plorosos, feyan recordansa de

1 «De las varias fechas que indica el mismo don Jaime en su Historia y de otros testimonios auténticos, se deduce que su nacimiento fué el 1.º de febrero de 1208. (Nota al cap. IV de la Crónica del Rey traduhida per En Mariano Flotats y N' Antoni de Bofarull.)

2 Fill d'altre Armengol anomenat de Valencia, y undécim comte d'Urgell.

3 Es ben sabut, diu M. de Tourtoulon en lo cap. VII, Llib. primer de sa entusiasta obra «Historie de Jacme I le Conquerant» qu' Armengol, segon fill del comte de Barcelona Borrell II, havia obtingut lo comtat d'Urgell per part de la successió paterna... Lo domini del comtat restá en successió mascle fins á N' Armengol VIII.

4 Entr' altrás obras pias, fou la més senyalada la d'edificació d'una bona part del claustre del monestir de Poblet que, durant la vida del Comte, edificá N' Anfós I d'Aragó, comte de Barcelona. («Historia de los Condes de Urgel,» escrita por Don Diego Monfar y Sors. Cap. LIV, p. 430.)

5 Lo comte tenia una germana que Diego Monfar, en sa prenomenada Historia, (tomo IX de la «Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón») anomena *Marquesa*, y Tourtoulon *Milagro*.—Aquesta germana 's maridá ab En Pons, vescomte d' Ager y de Cabrera, y quedá nombrada substituïda de la filla d' Armengol VIII en lo testament qu' aquest otorgá, aixís com á n' ella la deixá substituïda per En Guillem de Cardona.

las virtuts dels antichs senyors, per singular estima al darrer d' ells, relatantne, ab actes de valiment, altres de passadors, mes que 'l sentiment, sosmogut per la fi del Comte, deixondia y multiplicava y posava'en tal manera de relleu, que la gent mateixa s' admirava de recordarlas ab tanta claretat y justesa.

No 'ls aconhortava 'l pensar que 'l sagrat Representant de la mare Esglesia, 'l sant Pare, havia sigut nombrat successor del Comte en la meytat justa de la ciutat de Valladolid, dependencia dels Estats Urgellenchs, ab encàrrech de vetllar per la fidel execució del testament d' aquell. Preveyan, ab previsió més intensa que la que animá al malastruch Armengol, que las disposicions d' aquest serian vil y desaforadament atacadas pèl fill de sa germana nomenada Marquesa. Veyan en lo descendent d' En Pons de Cabrera al net d' aquell qui aconsellá á son cosí la mort del Arquebisbe de Tarragona, En Bernat de Vilademuls: hi veyan al mal conseller y no hi veyan al penadit que reedificá, en expiació de sa culpa, lo monestir de S. Salvador de Breda.

¡Tant pot en l' ánima de qui bé estima lo vibrejar del dolor per la persona estimada! La desgracia es pèls homes fets com un mestre expert pera la gent de pochs anys: se val de tot son poder per' avivar las més preuadas facultats del esperit.

Y no foren sòls los moradors d' aquellas terras los qui evidenciaren llur tristesa: cada partió, cada arbre y fins cada fulla semblá que sentís la pérdua del senyor. Lo vent de la vesprada pareixía dur en sas alas planys d' anyoransa y veus de funestíssim presagi, que cuidavan gebrar lo cor.

¡Gents y naturalesa no 's planyian sense rahó! Havian vist, ja en vida del d' Urgell, al fort Guerau, vescomte d' Ager y de Cabrera, fiturar cent y cent voltas lo comtat de N' Armengol ab satánica rialleta d' enveja y de goig segur de saciarse l' endemá. Podían respondre d' haverlo sorprés vagatiu per un y altre endret, com ombra fatídica de malvestat y d' afront.

Mes los negres designis del Vescomte no havian de triomfar seguidament després de finat lo d' Urgell. La viuda d' aquest, la galan Elvira, comtesa de Subirats, aixís en la durada de sa viudesa, com després de maridarse ab En Guillem de Cervera, tingué prou natural fortaleza y prou ajuda del cel pera resistir ambicions y oposarse á indignas avinensas. Posada ab sa filla Aurembiaix al protectorat del rey Pere II d' Aragó, somriguéli la confiança de veure un jorn á sa filla esposa del infant En Jaume. Refiada en la noblesa del monarca nomenat *Católich*, la donació que li feu del comtat no fou l' abdicació indigna d' un dret, ans la ferma penyora d' una proteccio honrosa y fecunda. Segura de la perfecta justicia que la mantenía senyora y majora primer, y usufructuaria més tart, ¿cóm podia tórcer son bras ni doblegar son cap? Era mare. Mes la infidelitat de Balaguer, d' Agramunt y de Linyola, que no la estemordí, la feu previsora. No cedí al Rey lo domini directe del comtat, pera esserne recompensada ab la donació dels castells de Ciurana y de Serós, qual domini ningú vindría á pledejarli; ni menys pèls 5,000 morabatins que 'l senyor Rey, en sagrat document, prometé entregarli 'l senyalat dia de Nostra Senyora de Febrer: cedí per la fermansa que 'l noble monarca regnant li feu en escriptura, tan sagrada com l' antecedent, de jequir salvats los drets de la filla Aurembiaix, la qual, no esposant ab lo príncep, pogués reivindicarlos ab seguretat de victoria ¹.

Sóls vuyt anys, empero, fou sostinguda la resistencia. Morí en 1220 la Comtesa ² y la filla única de N' Armengol, la gentil y desvalguda Aurembiaix, á mercé dels perseguidors implacables del comtat, prest se trobá despos-

¹ Passá tot aixó (traduhim d' En Monfar, que copia los dos documents citats en lo cap. LV, p. 44 de sa «Historia») á Lleyda, á 2 de las kalendas de Novembre del any de la Encarnació 1209.

² Fou donada sepultura á son cos en lo monestir de S. Hilari de Lleyda, segons uns, y segons altres, en una capella del monestir de Poblet.—Monfar descriu lo bondados y caritatiu esperit de la viuda de N' Armengol VIII, ab repetidas y ezeemplars mostrás que li han proporcionadas la lectura de documents variis.

sehida d' ell com de galanía 'ls jardins després d' un desfet de pedregada.

Aquell antich casal, qu' en vida dels pares l' havia protejida contra las furias del mon, passá, ab totas las pertenencias, á mans del implacable Guerau de Cabrera, sens altra rahó que la oposada á tota rahó: la de la forsa.

¡Traydoría vil y miserable la que persegueix la vida del just, amatenta á rebejarse en sas despullas! May s' acaba la nissaga dels juheus que cuytan á véndres la túnica del Just espirant, ab prou roséch de impaciencia al viu de l' ánima, com si la mort pogués desdirse de sa feyna. Apar que, quant mes amorós es l' esguart de la víctima, més s' esferaheix lo dels butxins. Y la vía del crim jamay es planera: lo que hi cau, en compte d' aturarse en sech, va rodolant, rodolant com possehit de desvari. Era arrivada pèl vescomte Guerau l' hora de revenjarse de la guerra que, temps passat, li declará 'l rey Pere vencentlo y empresonantlo després de vensut.

La verginal donzella contava poch anys, quan sentí la plena ditxa d' ésser aymada. La llum de la esperança aclarí alashoras sos ulls y penetrá cor endins;... mes ay! lo cel volía subjectarla á nous y tristíssims embats de la sort, avans de redimirla. Al cap de breu temps de unida en matrimoni al cavaller Álvaro Perez, hagué de separarse d' ell per causa de parentiu, restant aixís órfana del amor d' espós y del amor de fills, puix ni un n' hagué del casament infortunat.

Dias, mesos y anys passáren, sens que á la jove enviudada pervingués ni un alé de la justicia de qu' era tan mereixedora. ¿Cóm obtíndrela d' un rey com En Pere II que, després de mil y mil dispendis, en las darrerías de son regnat y de sa vida sóls procurá dirigir sas forsas al mitjorn de la Fransa pera combatre al enamich que debía llevarli la existencia?

Ay! aquell monarca no era ja 'l preínclit vencedor en las Navas de Tolosa, hont lo sol de la cristiandat feu pondre, amarada en dol, la mitja lluna; no era aquell in-

vencible paladí que lluytant contra 'ls Cabreras, senyorejá la ciutat de Balaguer y sos castells, ab altres pobles y fortalesas del comtat d' Urgell, com la de Llorens, que s' escau á mitjan lleuga del castell de Balaguer, per la banda d' Orient, y que avuy encara enmiralla sas tristas parets en la corrent del Segre; no era aquell qu' ensenyá á estar á dret ab la comtesa Elvira al noble rebel-lat, forçantlo á capitular quan, arracerat lo Comte ab sa muller y fills en la sobredita fortaleza, no tingué esma pera cumplir sa promesa de defensarse y resistir. Lo qui pres, fou oprobiosament conduhit á la ciutat de Jaca en poder de Felip de Bascos, com ho sigué la sua gent al castell de Loarre; lo qui, orfe de llibertat y d' amichs (fins d' aquells en qui més voluntat y confiança posadas tenia), tremolá com la fulla al arbre y s' esgarriá de s' audacia, ja que no de sa vilesa; lo qui, per orde d' un poder qu' ell havia desobehit, intentant trepitjarlo, entregá á N' Huch de Torroja y al senescal de Catalunya En Guillem Ramon de Moncada los forts de Montsoniu, Patania, Finestres, Montmagastre, —tots de lo del seu,— y fins lo que duya un nom per ell sempre ostentat en lloch segon, lo d' Ager, verificant eixa entrega en fermansa d' estar á justicia per la Comtesa, segons plagués al senyor Rey, y convenint en la paga eventual de 700 morabatins en or, per rahó de guarda, ó en l' arrumament de las prenomenadas fortalesas: l' home vensut, punit y humiliat, ara s' aixecava prepotent y venjatiu com torrentada impetuosa que té fam de maror.

Cinch anys trascorregueren, morí 'l rey Católich y debades fou, llavoras, somniar en *justicia* qu' havia de pervindre del tendre infant combatut pèls qui més adictes debian mostrárseli: combatut per lo propi germá de son avi, En Sanxo, de Provensà, y pèl de son pare 'N Ferran; combatut per nobles catalans tan poderosos com los obcecats Cardonas y altres cent que no veyan en llur príncep y llegítim senyor la imatge de la Divinitat, sinó l' igual ó l' inferior á qui 's pot dictar lley, imposar acataments y forsar tal volta á vassallatje. Si la noblesa,

mort En Pere I de Catalunya, se convertí tantost arréu en inquiet y revoltós aixam de vils passions; si, entregat cada noble á son albir y sentintse rey dins del regnat, los sentiments de justicia sóls apareixen brillants en lo cel, com las estrellas, y com aquestas llunyans dels homes; si no hi havia á Catalunya nobles capassos de oposarse al furt comés per En Guerau de Cabrera, y eixos nobles eran superiors al Rey adolescent, ¿quina confiansa podia alimentar la malastruga comtesa Aurembiaix? No hi há desgracia que no sia niu de discordias entre 'ls qui la sofreixen, y la derrota de Muret avivá antigas parcialitats y 'n causá de novas y ja feréstegas de naixement: parcialitats que feyan perillar la vida de nostra antiga nacionalitat, la qual, segons parer de gent docta, no caigué per amor del patriotisme dels pobles y de la descentralisació feudal. La terra sotraquejada 's mostrava infecunda; lo patrimoni reyal anoreat, y las rentas y guanys de la Corona á mercé d' alarbs y juheus,—fins mancava al hereu d' ella 'l sustent del cos, com li mancava 'l de l' ánima: la llibertat. Sí: la llibertat li fou negada, mentre visqué baix la guarda y tutela del matador de son pare, lo comte Simó de Monfort; mentre del poder d' aquest no fou desentés per reclamació dels barons aragonesos y manament del Pare de la cristiandad Ignocenci III, que no pogueren més consentir que 'l Rey, jurat en Corts, seguís en lo castell de Carcassona ¹ tancat ab son cosí 'l comte 'n Ramon Bereguer de Provensa ².

Ja 'us he indicat, empero, qu' un dia,—dia memorable en la patria historia,—los porta-estandarts de la lluyta contra 'l jove Rey demanaren, y no debades, pietat al Conquistador. Sapiáu cóm s' esdevingué. No reposéu encara, que curta será aquesta narració, puix ja 'm friso y debeu vosaltres també sentir anhel per' arribar al bo de la histo-

¹ Aixís ho assegura lo baró de Tourtoulon. Lafuente diu en lo castell de Monzó.

² Hi permanesqué baix la immediata custodia del maestre del Temple 'N Guillem de Monredon.

ria: la restitució del comtat á la gentil filla de N' Armen-
gol VIII.

Esquéyas lo Rey,—segons ell mateix conta ab llenguat-
je que vèssa perfumats encisos, ¹ —á Pertusa, quan los
rebel·lats, á saber: l' Infant reyal, En Guillem de Monca-
da y Don Pere Cornel, passáren á la ciutat de Huesca á
tractar d' avinensa, mostrant als de la vila llur penadi-
ment, ansiosos de que 'l monarca 'n fós sabedor. Y 'n si-
gué, de fet, y la gent de son Conçell participá de la in-
mensa joia que li emboniqué l' ánima com emboniqueix
lo cálzer d' una flor l' alegre plor de la serena matinal.
Los missatjers parláren de conveni, y 'l Rey se conformá
en comparéixer al ras de la serra alacantina acompanyat
de sis ó set de sos fidels, aixís com los arrepenitits cavallers
en igual número compareixerían. Puix lo desitj dels avans
contraris era rahonar com rahonan los vassalls á llur na-
tural senyor, ² l' esforsat monarca comparegué á la cita
bategantli 'l pit d' entussiasme ab lo convenciment de que
may príncep ni rey de la terra havía representat, ab més
motiu de goig, la patria regida per ell. Per ço, sí, per ço
hi acorregué disposat á totas las dolcesas de l' enterniment
y de la fraternitat; hi assistí donant gracias al cel que li
permetía ésser, á la vegada, rey digne y home generós.

Acompanyat d' En Ramon Folch y En Guillem de
Cardona (retornat á bona via), de Don Ato de Foces y d'
altres quatre cavallers nobles y d' alt llinatje, rebé á son
oncle En Ferran, á En Guillem de Moncada, á Don Pere
Cornel y altres no menys nobles si menys renomats cava-
llers ³, y 'ls resultats de la magna entrevista, grat sia á
Deu, no foren altres que 'ls de primerament assegurarlos
lo Rey *conquistador de voluntats* (previ conçell de sos
prohoms adictes), qu' acceptava 'l bon desitj per esmena y

¹ Cap. XXXIII de la «Crónica» del Rey.

² Cap. XXIII de la mat.

³ Lo Rey deixa de singularisarlos, alegant no 's recorda de llurs noms. (V. cap. precitat).—Nos abstenim de detallar aquella entrevista, puix ho fa 'l Rey ab la bella y encisadora veritat que li es propia, traslladant íntegrament los parlaments ó discursos pronunciats.

acullia novament en s' amistat y gracia als qui l' havian guerrejat, y l' acoblarse després los nobles d' abduas parts ab la rialla als llabis, los brassos extesos y 'ls cors afa nyosos d' esplayarse en altres cors.

¿Quí duptará ja de que 'l rey qu' aixís obrava podíá gaudirse d' haver santificada sa dignitat reyal? ¿Quí duptará de que l' ánima d' En Jaume era tan bella y tan cavallerosa, com gentil la figura que descriu la verídica ploma d' En Bernat Desclot? ¹ ¿Y quí estranyará que 'ls ulls de la comtesa Aurembiaix endressessen llurs miradas envers lo soli reyal, y que la fe en l' esdevenidor se possessionás de tota ella y serenás son rostre? Semblava un infantó de cabellera d' ángel guaytant embadalit lo vermell sol quan naix; mes aixís com lo fillet no es conscient de que 'l gran cercle enrojít que deixa mirarse al trench d' auba será, al cap d' horas, l' astre candent que vessará llum y escalf, la infortunada Comtesa, al aturar sa vista en lo jove monarca ,hi vegé, próxim y esplendent, l' esclat del sol de mitjdia.

¿Durá gayre sa gojosa espera?—Dèu volent, ara ho sabréu de cert.

II.

Recullida vivía la infortunada comtesa Aurembiaix en lo monestir de S. Hilari de Lleyda, fundat per sa pia mare l' any de gracia 1204 y situat extramurs de la ciutat ² *posada en altura* ³ que, lliure d' alarbs desde

¹ No trascribim semblant descripció per ésser prou coneguda.

² La escriptura de fundació, qu' encara 's conseeva, va firmada per lo bisbe diocesá En Gombalt de Camporells, l' arquebisbe de Tarragona En Ramon Rocaberti y 'ls comtes d' Urgell N' Armengol y Na Elvira. («Espanya Sagrada» continuada per la Academia de la Historia; t. XLVII, t. LXXXV. «De la Santa Iglesia de Lérida en su estado moderno» por el Dr. D. Pedro Sainz de Baranda.—Mad, 1850.—) El año 1220, diu Feliu de la Peña («Anales de Cataluña»; t. II, lib. XI, cap. VII p. 31) con autoridad del pontífice Honorio III, por sus bulas dadas en Viterbo á los ídus de mayo 1220, indictione 8, se fundó el convento de Bernardas de Lérida, consagrado á San Hilario, etc.

Lo convent fou arrunat completament l' any 1707, durant la guerra de Successió.

³ Tal es lo valor etimológich del mot *Ilerda*.

1149 ¹ en que fou redimida y cristianada per lo sant comte de Barcelona 'N Ramon Berenguer, formava part dels dominis que á la Comtesa espectavan. Com llar de casa forta, irradiava pau y calma á redós seu. Cada jorn novas y valiosas gents venian á poblarla, y ja una riolera multitud, un viu artigueig de casas se veyá de cara al Sevre que, per llevant y part de mitjdía, besa 'ls murs, mentre que la vida y l' animació brollavan també de la falda y de més amunt del racés de la montanya fins á la marge dreta del benéfich riu.

Després de la forsada separació del espós, s' havia amparat del cor de la infortunada Comtesa tan greu ensemps que tan resignada malencolía, que sens truble sabé la transacció de 19 de juny de 1217 entre 'l jove monarca regnant y 'l vescomte de Cabrera sobre 'ls dominis urgel·lencs, com sens esperansa ni desesper vegé seguir á la plorada mort de sa mare lo nou tractat de 21 de desembre de 1222, ratificat en 20 d' abril de 1223, per rahó del qual consentia 'l Rey en deixar á Guerau lo comtat d' Urgell, baix la soberania de la Casa d' Aragó, refermant la voluntat d' En Pere II en sentit de que, si Aurembiaix reclamás, l' afer seria portat davant lo monarca y sa cort, y que si 'l comtat fós discernit á la Comtesa, ésta pagaría trenta mil morabatins de qu' era deutora al senyor Rey puix que per esta suma trasmetia sòs drets al Vescomte d' Ager y de Cabrera. ²

Avans del juliol de 1228, la trista Aurembiaix no preveya ni preveure podía la fi de sa dissort, y si algun cop qu' altre, al contemplar la renovellada dels arbres qu' ombrejavan lo monestir ó la de las flors que l' embau-mavan, sentía certa fe en l' esdevenidor, ben tost l' espectacle de la terra pátria, á mercé de rencors y esferahidas lluytas de que no s' ovirava 'l termini, la retornavan á la tristíssima condició de la realitat. Queya, llavoras, sa ig-

¹ Lo dia 24 d' octubre fou conquistada Lleyda.

² Tourtoulon: Llib. 1 Cap. vii de la citada obra.

nocenta testa damunt del pit com ramatje de saula sobre la márbrea llosa d' un sepulcre, y entrava aixís en lo temple á pregar á la Verge del cel per ella, per sos fidels... y per sos perseguadors. No cabía en la sèva ánima angelical l' odi que consum las dolsas arrels del cor. Sas pregarías se confonían ab las de las verges allunyadas del món y afalegadas per l' ayre dels benaventurats.

Mes un dia del mes de juliol del citat any, la Comtesa rebé la visita del segon marit de sa mare, En Guillem de Cervera, son lleyal y decidit protector; varó de tan extrema prudencia, que sòs consells arriváren á ésser los més estimats per la monarquía catalana-aragonesa.

Lo prou y honrat Guillem parlá á la Comtesa:

—Passats son, filla aymada, los dos anys subsegüents á la pau y trèva concedida per nostre senyor Rey al Vescomte, en qual durada reivindicar podíau vostres llegítims drets; y altres sis anys han finit des qu' estos ulls, ab que contemplo vostre gentil rostre esblanquehit, vejéren al ambiciós cavaller á Daroca reverenciant á nostre jove Rey y pasmant als Estaments congregats, y singularment al Conçell reyal, sumisió tan franca y resoluta. Pochs la atribuhiren á la gloria que nostre monarca acabava d' obtindre esposant ab la filla del de Castella: molts esmentáren que no era estima ni respecte al natural Senyor los que havian dut al Vescomte á petjar terras aragonesas.

La Comtesa contemplava, transparentant lo dolcíssim plaher de la persuació, á son segon pare. Aquest seguí dihent:—La diada del 21 de desembre del mateix any 1222, trobás lo senyor Rey, com ab temps vinguí á férvosen sabedora, en la mellor vila del *vostre* comtat, com es la de Tarrós, que reb de cels y terra los més preuats beneficis. Dins la vileta d' aquella mágica encontrada (quals dolsas alenadas refrigeran l' esperit, curan al orats y als folls y á salvar arriban als endiablats); dins aquell verger de salut y de vida, que sabeu limitan Balaguer per un endret y Lleyda per l' altre, nostre senyor Rey, pres conçell de sa augusta muller dona Leonor, del comte 'N Sanxo y

del infant reyal En Ferran, oncles seus; d' En Nunyo Sanchez, del majordom del regne, N' Artal de Luna; d' En Pere Ahones y d' altres cavallers tan esforsats en guerra com discrets en la pau,—nostre generós Príncep otorgá perdó al Vescomte y á sos arents de las malifetas per ells y per causa d' ells comesas, jurant mantindre y servir tot alló que nobles, varons y síndichs d' universitats promés havian á seguiment de la mort del gran rey En Pere d' Aragó. Mas no ignorau, altrement, que la darrera volta, com tostemps, lo sobirá que noblement nos regeix, si salvá 'ls propis drets favorables á En Guillem de Cardona, salvat jequí 'l vostre sacratíssim de reclamar l' anyorada y mereixedora justícia que 'us atany.

Lo nobilíssim Guillem de Cervera reposá un moment. Estrengué en sas mans las de la Comtesa, y termená ab la conmosa veu del enamorat parlant á s' aymía:

—Jamay lo cel ha concedit á vostra llegendimitat de filla y á vostra noblesa de nom mellor ocasió de vindicar lo comtat que mans impías vos furtaren. Nostre senyor Rey imatge de Deu es, y per tal, no ha de cabre falsesa en sas paraulas, ni en sas obras iniquitat; y puix lo cel l' ha conduyt á Lleyda, hont tan á grat s' hi troba, seguíu los designis del cel que reclama vostra presencia enfront la majestat de la terra.

Resplandíren los ulls de la Comtesa, baix lo venerable front de son paternal protector; sembrá de besos la ma ab qu' est la retenía en dolcíssima presó, y esclamá, alçant son rostre envers lo d' En Guillem de Cervera:

—Demá á la presencia de nostre Rey y Senyor.

Aixís digué la Comtesa; mes, al allunyar-se son segon pare, esclatá en plors.

¿Fou l' alegría de la esperansa, ó fou lo recort d' un pensament amanyagat per lo rey Pere II: lo pensament de que la Comtesa d' Urgell arrivás á esserho de Catalunya, com esposa del Rey d' Aragó?

La dama plorá, sí; mes... al cap de breu estona, pregava com un ángel y somreya com una primavera.

(Seguirá)

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

IMPORTANCIA

DEL ESTUDI DE LAS ARTS HISTÓRICAS

Dos anys fa aprop, que á arrel de la exposició d' arts suntuarias celebrada en l' edifici de la nova Universitat, surgí l' idea de crear una societat artístich-arqueològica que representés los valuosos interessos compresos baix tal denominació. S' hagué en compte d' una part la sensible falta de ella en una capital com Barcelona, y d' altre la importancia de nostras arts industrials en lo passat y en l' esdevenidor, que á un temps requiria la salvació y conservació de moltíssimas obras per ellas sembradas en lo curs de sa vida històrica, y feya convenient revivarlas y amotllarlas á l' activitat moderna, en benefici de las mateixas arts, dels artistas y del país.

Es una veritat may prou incolcada, que Barcelona com industrial necessita perfecció en las arts, ya que fundant ellas son mérit aixís en la bondat intrínseca, com en la bellesa de formas y motius, tant major es son éxit en los mercats, quant mes se armonisan y compleixen ab las dos expressadas condicions. No cal esforçarse en demostrarho, ya que ho acreditan l' experiència diaria y l' exemple que 'ns donan las nacions mes avansadas, las quals

no contentas ab los avantatjes adquirits, treballan sens repós per avansar mes y mes, ab una explotació activa de sos elements propis, y ab una emulació infatigable entre ellas; noble estímulo de ardorosos afanys y de gloriosas conquistas en los grans certámens que son de moda, y casi de necessitat en nostra época.

Encara que Barcelona, y qui diu Barcelona, Catalunya, responnent á sa missió y á sos destins, s' esforsan y alcanzan á ser industriosas, y per mes que 's diga, procuran ser artísticas; necessari es que tot quant puga coadjuvar á sa perfecció en tal materia, se aprofitia, essent casi un deber patriótic concórrer á igual fi quiscú que puguia, ab la suma de sos esforsos, coneixements, impulsos ó recursos.

Y parlant d' arts industrials, ¿quí dupta que l' element històric es en ellas de suma influencia y trascendencia? Quán mes que ara se sentí lo gust per los diferents estils històrics, que tantas maravellas enclouhen, y que tant prestigi redundan á las modernas arts aplicadas y sumptuarias, en palaus é iglesias, en establiments públichs, salons, tendas, cafés, bazars, y fins en privadas habitacions? Qui es que no gustia en sas casas y mobles, utensilis, robas, etc., dels objectes mes sentits y atractius, aixís per sa forma com per sa intrínseca bondat?

Se dirá que aixó es y fou de tots temps; pero lo que no fou de tots temps, es l' eclecticisme artístic dels nostres, que requireix per cert una noció molt extensa y generalizada.

Las otras épocas de relativa infantesa, marxaban rutinariamente. L' edat mitjana visqué 's pot dir tres ó quatre cents anys dintre d' un sol estil, sens ocórrerli que n' hi pugués haber d' altre, y molt pagada de sas formas que estaban en armonía ab sas ideas, aplicantlas indistintamente á tota mena d' objectes, pera todas las necessitats de la vida. Vingueren despues novas épocas, que si be exteñentse en acció, bastardejaren sas ideas y creencias, y ab ellas sa estética, creant estils també bastardejats pera son

propi us, ab que també se contentaren, sens extendrer mes enllá sa investigació. Per altra part, la vida industrial de llavoras era limitada, tenia suficients recursos propis, y la activitat comercial no obria grans esferas á la explotació exterior.

Reservat quedaba á nostres dias, mes y mes progressius en necessitats y especulacions, lo obrir un rench universal al enginy humá, porque lo treball y l' intelligencia, vencent seculares rutinas, arribian á la conquesta dels sitis mes eminentes per son sol y legitim esfors.

L' esfors es tant mes necessari, en quant lo sobredit cosmopolitisme artístich, produheix dos consecuencias al parer contrarias, que no son sino resultat d' un mateix fenómen.

Diuse, fins á cert punt ab rahó, que lo segle XIX no té fórmula d' art propia. En efecte, si mirem nostres moniments y las demás arts sumptuarias y accesorias, sols veiem imitacions de altres épocas ó innovacions poch felissas, que ja be emanan de aquellas, ja be las adulteran ab confusió de motius. Pel's contemporans sembla aixó vida de prestat, mes en cambi, los veniders, tal volta veurán en aixó lo segell, l' expressió y fórmula mes clara de nostre eclectisme.

¿Cóm pot esser d' altra manera? Avans hi hagué un símbol, una escola, una disciplina; ara hi ha molts símbols y moltas escolas; l' idea y l' acció emancipadas, s' escampan arreu molt lliurament. Vuy se vola en alas del vapor y de la electricitat: l' enginy despert no s' atura ni localisa: tot s' ix de mara: l' acció y l' imaginació semblan presas d' incessant deliri. ¿Qué 'n resulta? ardorós exaltament de tots los esperits; aspiracions de novetat imponderables; atreviments fenomenals; curiositats fins á l' última valla de lo conegut, personalisme fins á l' última ratlla de disciplina y subordinació.

Tota eixa activitat no es mala; al contrari, pot dar bons fruyts quant los caps s' assentian una mica, y quant l' excés d' esforsos s' encarrili y condensia en fórmulas con-

cretas; mes de present, cenyintnos al art, dónan sols per resultat lo que avans deyam, xispastos mes ó menys lluminosos, ab gran embull d' ideas y principis. Per ço vevem casas com gavias, revestidas de formas góticas y arabescas; iglesias á tall de fábrika, que si be tirant al gust de las antigas, están mancas de sa poesía y prestigi; grans edificis, decoracions superbas, riquíssims mobles ab pretensió de seguir estils històrichs, pero innovant sobre ells ab afany d' originalitat, sens advertir que tot lo que es històrich te vida rublerta, y que fóra del cercle de sas manifestacions ó de la técnica que lo creá, no es possible innovar (si empero desenrotllar), sens caurer en ridícula confusió; ab que propiament se verifica alló que 's diu, que de lo sublim á lo ridícol sols hi ha una passa-

Lo novador, inapte per assentar ell sól un tipo nou, que ha de brotar del comú consentiment, dantse á treballar sobre estils que l' enamoran, queda empero trabat per sas lleys que no coneix, que no pot coneixer á fons, per atanyer á una época que no es la sua, y á un concretisme que no s' avé ab la actual generalisació de teorías.

¿Qué deu fer en tal cas l' home d' enginy y de iniciativa, escriptor ó artista, volent llansarse ab delit y seguresa de no errar? Se contentará ab l' ensenyansa que 's dona en aulas y academias, massa complexa per no esdevindrer superficial? Certament que no, y la prova está en los pochos avansos que dona lo actual organisme universitari. Tampoch est es un mal, pero no basta, sobre tot á las eminencias. Qui vulla nutrirse sólidament, deurá ampliar en casa los principis adquirits en l' escola; formarse sa propia experiència, per medi de estudis fondos y de perseverant observació. Desgraciadament la vida del home es curta fins á conseguir sobriquer sobre la multitut, blanch á que tiran escriptors y artistas; y com per altra desgracia l' enginyós sol esser pobre, perque la necessitat es qui l' acucia, eixa propia necessitat lo fa treballar á corre-cuita, exposat á frequents retops per mancamet de preparació.

En altres terras, y aquí está son avantatje, tenint mes

generalizada l' instrucció y mes lligats los coneixements, sólen posarse al servey d' artistes y escriptors acuciosos, certs coloboradors pacients, mártirs de la ciencia, que sens esperansa de gloria y pocas voltas de lucro, per pur amor á l' investigació de la veritat, se consagran á estudis de detall, qui ab monografías, qui ab peregrinacions costosas, qui ab exploracions detingudas, y alguns també ab sacrificis pecuniaris y de interessos, al sol efecte de assentar un principi, establir un fet, robar al temps sas despullas y á lo desconegut sos arcáns. A tals auxiliars ajudan altres que franquejant los tresors de sas llibrerías y las riquesas de sas coleccions, facilitan en gran manera lo treball dels primers, donantlis medis y recursos que no estaban á la sua má. Encara mes: los subjectes mes richs é ilustrats, las autoritats, los gòberns, s' empressan no sols á ajudar, sino á excitar y atraurer als laboriosos ab premis y certámens, comissions pensionadas, destins lucratius, recompensas y mencions honoríficas, y en un mot, ab tota sort d' aviaments per estudiar ab fruyt, aplicar ab profit, y beneficiar ab ventatje aytals esforsos de laboriositat é intelligencia.

Ço ara llegim en un Diari, que lo ministre de negocis interiors de Fransa, dirigintse á una representació de obrers, los digué: las exposicions de nostra época vénen mostrant com avansan algunas de las naciones extrangeras, un dia tributarias de la nostra industria, y avuy rivals y casi superiors en ella. Convé donchs no dormirnos sobre 'ls llors adquirits: que lo perill 'ns despertia per avivar l' enginy, á fi que Fransa no perdía l' ceptre ab que per llonch temps dictá lleys á l' Europa, imposantli lo jou de son gust, de sa cultura y de sa prestancia en las arts.

Ja ho veyeu: Fransa, la illustrada Fransa 's recela, y crehentse poch segura, duplica sos esforsos. ¿Qué no deurán fer las altrás naciones, com la nostra, rebaixadas á tant gran deslibell? Córrer, pero córrer molt si vólen atrapar á las devanteras; y no per atraparlas, sino per no tombar en lo abís que ellas vehuen obert, l' abís de l' ignomini,

del descrédit, y per consegüent de tota pèrdua moral y material.

Tornem al art, que adhuc en eix sentit, exerceix una influència sobirana. L' art fa la industria; l' industria fá la riquesa. No sols Fransa, sino Alemanya, Inglaterra, Bèlgica, Suïssa, y desd' ara algunas nacions americanas, marxan com capdals dels pobles, sots l' auraleta del treball glorificat.

Un adagi hi ha nostre, que diu: quant vegis la barba del vehí cremar, etc. Y ¿qué dirém quant la veyem resplanir de magestat y gloria?

¡Malhuyrats espanyols, y mes que espanyols, catalans! ¿Som per ventura de pitjor fusta que l' alemany y que 'l francés? ¿'Ns faltan per cás, enginy, y forsa, y activitat, y gana de progressar? ¿Com es possible donchs restar ressa-gats?—Eiximnos ja de tutela; treballem forsa per nosaltres mateixos, sens desvíos, síncerament, ardentment, perque aixís, y sols aixís, n's vindrán á mans las ansiadas palmas. ¿Per ventura nostres ávis feren en lo mon un mal paper? Donchs ápa, no es bon catalá qui consentia sens vergonya l' enderreriment de sa nissaga.

¡Avant! com ells deyan; pero avant ab mesura, ab planta ferma; nó ab deliris y alborotaments: avant, de la manera que s' avansa en lo camí de la civilisació y de la perfectibilitat humana; plens de la dignitat d' obrers, de sincer amor al treball, de vera constancia en sa perfecció: lo demás son falornias, que sols conduheixen al suicidi.

Lo camí dret que seguiren Fransa y altres payssos per l' estudi de las arts aplicadas, fou y es lo de sas produccions de successivas épocas, per ellas mateixas. No en vá indicabam l' aislat subjectivisme d' estils, que arrelant de lluny, seguí fins casi á nostres jorns: apár increíble l' ignorancia supina que hi havia de tota mena de representacions históricas: fins las historias de Mariana y Pujades son un textit de faulas, sembradas de sensillesas inverosímils. Dónguinne testimoni l' arquitectura, l' escultura y la pintura en tots sos rams, desde 'l bressol de las moder-

nas societats. L' edat mitjana no tenia idea alguna de las arts plàstiques de grechs y romans. Lo renaixement las conegué y aplicá á sa guisa, oblidant en cambi las tradicions del ogivalisme. De la confusió de principis nasqué 'l barroch, bambollosa mixtura del raquitisme estétich que 'l generá, oblidant á son torn tota mena de precedents; y si al organisarse las academias y al progressar los estudis, renasqué l' estil clásich de Vitrubí y de Vignola, fou també ab un enamorament mesquí, de resultats artificials, que no tenint rahó d' esser en la vida efectiva, generá incongruencias no menys exclusivas, ab gran detriment de la cabal noció històrica.

Tota una revolució, la gran revolució de 1790, y en part la de nostre segle, han sigut necessarias per obrir los ulls closos y avivar las intelligencias ensopidas. Ja Fransa tenia Emerichs y Sismondís, Thierriís, Hugos y Guizots, y la dolsa veu del bardo escocés resonaba per Europa, quant nosaltres encara erijiam edificis com l' enfront de ca' la Ciutat, portals com los de mar, fonts com las de la Riba y del Vell; representabam moxigangas coms la que serví per obsequiar als reys Fernando y Amalia, y per Setmana Santa veyam la famosa comparsa d' *armats* y 'ls *misteris* ab sos juheus de mariner a la catalana; y no cal parlar del teatre, hont sols apareixian farsellots de trussa y gorreta de ploma, guerrers ab casco reixat, romana, bigoti y faldilletas, moros ab armilla y calsas amplas lligadas als turmells, chinos guarnits ab puntas y campanetas etc.; ni dirém res de las impropietats decorativas del mateix teatre, quant per exemple 's volia figurar una seu gòtica ó un saló feudal; ni aquell mobiliari de tamborets que servían per tota mena de fregatel-la etc. etc.

Avansem lo judici: vuy mateix, fora d' un petit cercle de iniciats, artistas ó industrials, quants adeféssis no escampan per vergonya de las arts, de la sumptuaria, del bon gust y fins del sentit comú (iglesias ab certs retaules é imatjes; edificis ab certas galerias, balconadas y portalladas; salons ab certs mobles y utensilis; tendas ab certs

arreus, robas, joguinas etc. etc.) Bastia dir que poca cosa hi ha, fabrica ó producte del país que no tinga quelcom de censurable ó per sa forma, ó per sa confecció; mes ¿acás no ho confessan los mateixos productors, reconeixent l' insuficiencia d' ensenyansas rebudas?

A confessió de part, proba excusada; y aquí cau de plé la segona consecuencia del susdit fenómeno. Mancant d' arts propias, ó fins ara ben determinadas, revirém vers las antigas: ecléctichs, necessitem de totas; mes per revivarlas es precís familiarisarnos ab ellas, conèixerlas á fons asumirnoslas fins á una identificació gráfica y demostrada, fins á poder ab las mateixas alsar un Panteó y formular un credo.

De aquí las aficions retrospectivas, vuy dia ben significadas per multitud de revistas, fullets, publicacions y facsimils; per tants museus, academias y societats ad hoc, per l' establiment de tants certámens, premis, fundacions y exposicions; per lo remenament, comers y alt preu de objectes antichs etc. De aquí també la creació de nostra Societat artístich-arqueològica, que al any y mitj, sots nobles patrocinis, reuneix aprop de 300 individus y gran nombre de corresponsals, relacionada ab las primeras societats similars de regne y fora regne, donant com millor sap y pot, atesos sos magres recursos, conferencias y exposicions, albums y reproduccions fotogràficas ó heliogràficas etc.

Alguns ilusos, renyits ab la tradició y la autoritat per manía política, com si l' home pogués prescindir de tradicions y autoritats, que l' han guiat y 'l guiarán sempre en totas las escalas de sos avansos, confonent la retrospecció ab lo retrocés; condenan ó miran de mal ull aytal moviment, tatxantlo de reaccionari, y no vacilan en estendre sa prevenció fins á la arqueología y als arqueólechs; com si eixa ciencia casi nova, germana major de la historia, vera llum especulativa de nostra época, no fos en totas sas consecuencias altre cosa que la rehabilitació de quant in-

teressa á la conciencia científica y artística, per poder enlayrarse y campejar sobre los spays!

Nó: las aficions retrospectivas no son per tornar enrre-
ra; son sí per anar endevant, caminant segurs, avansant
ab sólido progrés; son per restablir glorias y assegurar
conquestas; son per córrer á las primeras filas dels qui
aspiran á dominar lo món civilisat y emancipat, ab lo sol
y gloriós poder que deu cimentarse en nostra época: lo
poder del treball consagrat per la inteligencia!

J. PUIGGARÍ.

D. ANTONI BERGNES

DE LAS CASAS

PENAS closa la tomba hont descansa de son llarch y dolorós pelegrinatje, viva sa bona memòria en lo cor de sos innumerables amichs; sento greument esser jo, lo menys autorisat de tots, qui haja de endressarli l' adieu siau ab que despedirlo y honrarlo plau á la Redacció de LA RENAIKNSA.

Fill de modesta, mes, ben honrada familia, lográ per sos estudis especials, fondos coneixements y propi mérit, en jorns de mes severitat que los d' avuy, adquirir una digna posició social, enlayrarse á una honrosíssima altura, y no descendrer d' ella sino pera rependre 'l vol á mes serenas regions.

Molt jovencel encare, pero ja mestre en la llengua llatina, práctic en la Retórica y ab preliminars de Filosofia; sentí com un enamorament envers los moderns idiomas, y dotat d' una voluntat férma aixís com d' una memoria prodigiosa, emprengué sos desitjats estudis ab fruyt ben envejable.

Ben tost li sigueren familiars no solament lo Francés si que també l' Inglés y l' Alemany; servintli aquest últim,

pera perfeccionarse en lo Grech que ensenyat li havia incompletament un fill de Grecia á qui era desconeguda la parla del avior, la que arrivá á possehir del tot son deieble gracias als preciosíssims estudis qu' en Alemanyas' havian fet ja en aquells temps de dita llengua grega.

Bergnes saborejá sas bellas aixís com las de sos dialectes en sos autors mes clássichs y se nutrió de sa filosofia, delectantse vivament en los dialechs de Plató y demés obras d' aquell Geni immortal; y sens pensarho éll mateix, se trobá en disposició d' esser mes endevant lo restaurador de la llengua grega en Espanya.

Investigador en grau superlatiu, no 's contentá jamay ab estudis superficials, volgué inquirir la construcció y fesomía característica dels idiomas que estudiava, aixís com abeurarse en sas fonts primitives, desenterrar sas arrels, escorcollar sa literatura é identificarse ab sa filosofia. No es pus estrany qu' ab tant cabal estudi traduhís com ho feu ab fidelitat y perfecció extremas las millors obras escritas en dits idiomas moderns; y molt menys, que sigués á menut consultat per la Comissió de la llengua espanyola al estampar son Diccionari, respecte la etimologia de molts vocables ó sa comparació ab los respectius d' altres nacionalitats.

Lo *bell* y lo *útil*, lo recreatiu y lo necessari, eran lo nort de sos travalls; pus ben aprés tenia que si l' home pera viurer ha de nutrir necessariament son cos, no per açó viu solament de pa. Aixís se 'l veu publicar avuy la traducció d' una obra enciclopédica inglesa intitolada «*Biblioteca d' útils coneixements*» pera posar mes tart en mans de sos compatricis las novelas de Walter-Scott, Cooper y altres autors inglesos, quin romanticisme es sens dúpte de millor gust y moralitat que 'l dels romántichs francesos.

De 1830 á 1833 s' estampá en la impremta de Torner un Diccionari Geográfich Universal del que fou també digne col-laborador junt ab l' Excm. Sr. D. Pascual Madoz qui 'n féu mes endevant una nova edició.

Ben conegudas de tots son sas gramáticas inglesa, grega y francesa quins delicats fracments testimonian no únicament son gust literari, si que també sos sentiments religiosos.

Bergnes, home de estudi y per lo mateix no polítich, fôu no obstant sollicitat y dignament considerat de totes las fraccions ó escolas políticas de Espanya; y mes d' una vegada, esclau de son deber de ciudadá, acceptá cárrechs honrosíssims que declinat hauria de bon grat.

Obtingué en 29 de Maig de 1833 la cátedra de francés en las Escolas de la Junta de Comérs y en lo mateix fou elegit secretari de la Subdelegació de la Academia franco-llatina.

En 4 de Octubre de 1835 formá part de nostra Corporació Municipal.

En 1836 lo distingí ab l' honorable titol de soci l' Academia de Bonas Lletres, y establíntse en dit any á Barcelona los Estudis generals, fôu ell elegit interinament professor de grech quina propietat obtingué també per oposició en 22 de Janer de 1847.

La Societat Económica volgué honrosament contarlo entre sos individuos y la Real Academia de la llengua lo designá també com á soci corresponent en Catalunya.

Fent gracia de moltes altras distincions de que fou objecte, sia permés citar son nombrament en 1857 de interpret Jurat dels tribunals del regne aixís com sa elecció pel Decanat de Filosofia y Lletres.

En 1868 fou elevat al digníssim cárrech de Rector d' aquesta Universitat literaria; elecció maravellosa en aquell temps en que 'l principi d' autoritat, (per causas que no son d' aquest lloch,) apenas imperava en tota la península, y la insubordinació é indisciplina estavan á l' ordre del dia. Si; en jorns com aquells, era de tot punt precís que 'l Rector aparequés devant dels escolars investit no únicament de l' autoritat de son cárrech, si que també del prestigi de son saber é il·lustració, juntant á la rectitut la benevolensa, qualitats totes que reunia Bergnes en alt grau,

gosant además d' inmutable tranquilitat que pertubat no hauria cap conmoció estudiantil. Diffícil fou l' época de son rectorat, y per lo mateix es mes convenient consignar que no hi hagué germe de insubordinació que no desvanesqués ab sa venerable presencia.

Com á justíssim premi de sos nombrosos y útils serveys se li conferí per Real Decret de 21 de Desembre de 1871 la condecoració civil de Maria Victoria y en Maig de 1872 ocupá en lo Senat lo digne sitial que li corresponia com á Senador del Regne.

La modestia sol esser digna companya de la sabiduria y així 's confirma en la distingida figura quins honrosos mérits y serveys capdals he pinzellat, que reunia además un genial tant bondadós y captivadora senzillesa que 'l feren benvolgut de sos innumerables deixebles y amichs.

Sa vida íntima fou ben trista; son cor de pare aymant fou amarat de amarga fel per la repetida perdua de fills y fillas á una edat en que ja somriu l' esperansa d' un bell pervindre; y mes fortament ferit al abandonar-lo per sempre més sa virtuosa y digníssima esposa pogué presentirse que no la sobreviuria de molts anys.

L' enmatzinat alé del fret de Novembre qu' al despullar los arbres, ab primerenca neu embolcalla la alta serra, espargint arreu dol y tristesa, sa preciosa vida gelá tot de soptada; y Bergnes s' adormí cristianament als 79 anys de son pelegrinatje per eixa vall de llágrimas.

¡Placia á Deu en sa misericordia infinita ampararlo en sos brassos pera despertar-lo al brill de la eternitat!!!

Barcelona Janer de 1880.

ANTONI MOLINS Y SIRERA.

LA DONA

Á MA ESTIMADA Y BENVOLGUDA GERMANA POLÍTICA D.ª MARIA
BELEN BIOSCA DE SORIANO.

s lo caràcter distintiu de la dona, la bellesa, com en l' home la forsa.

Per lo que pertany á las qualitats morals, predomina en la dona lo sentiment sobre la rahó, la imaginació sobre l' enteniment. La dona, donchs, es apassionada y alegre, com l' home es calculador y reflexiu. Presideix en l' home lo convenciment á la persuació, y en la dona lo contrari. L' home pensa y profunda; la dona comprén y s' iïmpressiona. La dona mira; l' home toca. L' home sospira; la dona plora. L' home persisteix; la dona cedeix. Aixís resulta de las diferentas circumstancias predominants en los dos sexes una admirable contraposició, que combinada com lo secret impuls de l' atracció, produeix l' armonía que divinisa sa unió simpática. Sap apreciar la dona mellor un fet que compèndrer un principi: per aixó té admirable disposició pera las arts, y poca pera las ciencias.

En tals coneixements y en esta proporció de circumstancias se presenta al mon aquest sér encantador, vehement y débil, apassionat y modest, enginyós y superficial.

L' home reconegué la superioritat que de sa part existia y s' aprofitá d' ella de una manera indigna.

Com si la Providencia hagués volgut neutralisar la debilitat de la dona, li concedí per una part l' atracció de l' home y la reproducció. L' home tingué de naixer de sas entranyas, alimentarse de son pit y rébrer los cuidados y l' auxili de una llarguíssima infantesa. No obstant, l' home fou bastant tirá per' oblidar tant importants serveys de consideració y gratitut y convertí á la dona en un instrument dels seus plahers.

La poligamia apareix en casi tots los pobles de l' antiguitat ab algunas modificacions, y quant menys lo dret de repudiar concedit al home lo posa en situació de lligitimar los efectes de sa voluble inconseqüencia, que mes tart culpá á la víctima de sa inconsideració. Per totas parts s' ha vist regoneguda la poligamia, y en lloch la poliviria. ¡Prova indúptable de que l' home zelós sempre de exercir la supremacia que s' abrogá, no volgué consentir jamay cap institució que la falsejás! Prescindint ara de las rahons de consciencia en un y altre cas per la reproducció de l' Humanitat, perque en lo que me cenneixo considero los fets en sí mateix y no las rahons en favor de uns y altres.

Las obligacions naturals de la dona la lligavan á la familia. Las enfermetats que sofreix, la educació dels seus fills, sa debilitat mateixa la reduhian al lloch doméstich, y assenyalavan son lloch junt á la llar. L' home abusá d' esta disposició y esclavisá la dona. La dona en lo mon antich sofrí los horrors de la tiranía. La esclavitut que degradava al home subjectantlo á un altre home, no lo prostituhía, com la dona que se sometía baix la bárbara sensualitat d' un senyor. Una observació important se 'm ocorreix al arribar á est punt, y es que, ó la dona ha contribuít poderosament á la civilisació y educació del genre huma, ó quant menys la condició de la dona ha observat una progressió de mellora, que ha crescut ab la mateixa proporció que la perfectibilitat humana.

Roma regonegué lo dret de ciudanía á las donas y matronas romanas y vejé 'l mon que l' assombraren ab llurs rasgos de heroisme. No obstant, la facultat de repudiar á la dona feya mes trista sa condició y era una prova constant de la seua inferioritat.

Lo Cristianisme, qu' esborrá la esclavitut y feu als homes germans, ennoblí á la dona, enlayrantla al rango de companya del home. Y ¿quina foren las conseqüencias d' esta revolució? La terra cambiá d' aspecte, la forsa sucumbí, l' home va endolcirne sas costums, y la Societat de fera y dominadora, se feu calculista y laboriosa. Lo mon antich portava per divisa esta paraula: *guerra*; lo modern esta altre: *travall*.

Una prova indestructible de lo molt que la dona en sa elevació ha contribuít á la perfecció de l' humanitat es l'aspecte que presenta la part del mon actual, que conserva la poligamia com existí en lo antich. La mes bárbara tiranía envileix aquella Societat. Sens arts, sens il·lustració, sens cap genre de cultura, serveix de mofa y escarni. Y precis es profundisar en las causas de aquesta diferencia per apreciarlas ab exactitut.

L' amor es l' ánima y comens de la beneficencia, y la beneficencia l' orígen de la major part de las melloras soeials. L' amor pur, aquella sensació, guspira de la Divinitat, que enllassa los cors, que confón las ánimas, enlayra l' home y li obra un camp inmens de inesplicables delicias, que imagina sens coneixer, que li fan santificar l' objecte de sa passió enlayrantlo á una alsaria grandiosa y desconeguda. Quan á tal punt s' apassiona l' home, sa imaginació lo col·loca en un mon ideal, que lo llansa lluny del en que 's troba: llavors una mirada es un pler, lo silenci es un misteri inefable, una paraula con mou, y un pensament arrebatada. L' home apassionat s' enlayra y es capás de tota classe d' heroisme. L' objecte de sos amors lo segueix per totas parts... Mes girem lo quadro: Fem de la dona un objecte material destinat al plaher: desapareix tota l' il·lusió, ja l' home no estima, sino que

compra; l' objecte que desitja no 'l commou ni l' inspira; perque es un ser despreciable, que ha de cedir sumís y ab gran temensa á la tiranía del que 'l mana. Los fills que naixen de aquell consorci no representan res: no son aquella incomprendible repetició de si mateix, aquella misteriosa recompensa dels mes purs amors: son los fruyt de la esclava que los concebí en l' horror y la desesperació. Faltant, donchs, l' amor filial, primer grahó de la cadena de la filantropía, lo mon es un monstre de estúpít egoisme.

La dona posada en la categoría que sas delicadas condicions y perfecció mereixen, es un objecte sublim que arrebatá al home y lo conduheix á un mon ideal; per ella existeix l' amor propi, la delicadesa, l' heroisme tal volta: perque l' home aspira á la consideració de la dona, més que á la seua; pero la dona prostituida, dominada, subjecte á la esclavitut, se converteix en un objecte despreciable que ofega en l' home los grans sentiments, y lo deixa sumergit en una pantanosa balsa de goigs materials que fineixen al disfrutar d' ells, sens deixar en l' ánima altra cosa, que un buyt inmens que desespera.

Los primers anys de la dona passen sens que 's fassa estimació d' ella. Se confundeix en l' infantesa en l' home y si los rudiments de l' ensenyansa fossen iguals, cap diferencia los separaria. Mes encara no han passat los anys de la infantesa, quan abdós se separan completament. L' home entra en lo espayós mar de la vida á pendre part en los grans fets del mon, y molt prompte fa ostentació de las passions que lo distingeixen. L' ambició, lo dalé de dominar, lo desarrollo de la forsa se descubreix en sos jochs y ocupacions. La dona, al contrari, retirada en la casa payral, entregada á las feynas domésticas, adquireix naturalment la modestia que forma la base de son carácter. En los jochs se distingeix la més bella, y los fochs y las galas son lo seu exclusiu desig; perque la passió que la domina es lo afany de agradar. Per aixó hi há en la dona major disimulació qu' en l' home, menys

franquesa, menys espontaneïtat: perquè la dona observa y jutja, perquè té por que haja de rebre lo que al seu cor repugna y no obtenir lo que desitjaria; y sino observemla en sa mes hermosa etat: *la primera joventut*.

II

Surt de la pubertat la tendre verge, y se presenta á la Societat ab un cor ansiós de impressions, una imaginació ardenta, una figura ab todas las gracias de sas delicadas y apenas distingidas formas, ab sensacions fortas y desconegudas, sens mes regla que algunas ideas falsas ó exajeradas de las cosas, y una temensa artificial de l' home per qui sent una irresistible inclinació. Ab tant desiguals armas se presenta á lluytar ab lo formidable enemich; y cap altre escut, ni perseveratiu se li ha dat que la fugida. La dona segons las doctrinas de la errada educació que reb, deu desconfiar de l' home, evitar llur amistat, com no intervingan certas condicions repugnants en sí mateix; sols sab que pot ésser pervertida y enganyada: pero ignora las arts de la seducció que se li han amagat á propósit, y aquí ensenya una desgraciada experiencia que, sempre que no li es possible la fugida, sucumbeix. La dona no pot véncer may.

Sola y entregada á ella mateixa apareix la bella jove rebent las falsas y vertaderas mostrás de adoració de quants la voltan. Son cor inexpert dupta, confundeix tal volta l' amor propi ab la passió, las adulacions ab lo sentiment, y prén per amor lo que sols es llaugeresa y cortesía... Son pit necessita desahogarse, la seva situació concell; mes ¿com obtenirlo? L' amiga no es prou franca y generosa per aytals confiansas; se burlaria de la consulta... y dubtaria de la veritat; ¿la mare?... nó; jamay... la mare rependria sens distinció tot lo que 's relacionás ab aquest punt; sentiria oyd contra lo jove causant del *delicte*, y emplearia tots los medis per separarlo de la *delinquent*, evitant des de llavors tota comunicació indirecta. ¿Qué fer

llavors? Una de duas cosas á quals mes descabelladas y exposadas: ó fiarse de una atrevida minyona de servey, ó procedir sense acort, segons la propia inspiració. De l' un modo anyadeix la infelís jove assetjantzas de son perseguidor, las desatentadas sujestions de la minyona, se degrada á sos ulls, y molt prompte un crudel arrepentiment y disgust fan mes crítica sa situació; de l' altre, equivoca los fets y las causas, y cega y sens experiencia cau en lo llas que se li ha posat, y sucumbeix sens haver tingut propia y decidida resolució. En tots dos cassos, per punt general, no triga en véures abandonada y lo primer desengany, si be la fá mes experta per lo successiu, no es sens donar á son carácter una tinta de recelosa desconfiansa, que aumenta sa turbació y las probabilitats de l' error en eleccions futuras. Aixís se observa tant raras vegadas en las joves aquella descisió y franquesa, aquella franca espontaneitat que revel-la un cor ardent é impressionat; tot al contrari; en mig de las majors mostrás de interés, en los moments de major efusió y tendresa, una ombra de recel vé sempre á turbar sas il-lusions com lo crudel presentiment de un funest desengany.

Havem vist á la jove entregada á ella mateixa, sens direcció ni consell, rodejada de precipicis: guaytám-la are conduhida per las influencias que mes l'legítimament reconeix.

III

La necessitat de unirse ab un home se li presenta com urgent é indispensable, y se li designa tal volta lo que se presenta com candidat. Precindint absolutament, de tota violencia y exprés mando, y atenentse sols al mes ó menys interessat consell y á la trista situació de la jove, que poch instruida y preparada, se troba en lo cas de resóldrer lo punt més important de sa felicitat y sa vida. ¿Com decidir-se? Ignora no solzament los medis de jutjar exactament al home que se li presenta, si no lo qu' es més, los de

apreciar sos propis sentiments. Sent repugnancia per ell?... ¡Que hi fá! Tal volta succhesca altre tant ab quants la volten, y lo temps y lo tracte poden cambiar sa inclinació. ¿Sent mes simpatía per altre? pero aquell no se ha presentat com lo primer, ni tal volta se presentarà. Deixará pérdrer la ocasió que se li presenta? ¿Y qui sab si l'altra que 's proporcione será pitjor? ¿Y, si en compte d'aixó, no se 'n presenta cap? ¿Se condempnarà voluntariamente la jove á renunciar á l'estat que desitxa? Héuse aquí una munió de duptes y reflexions que la voltan, la mortifican, la fan duptar y acaban per induhir ó inclinar á l'experta donzella á una resolució equivocada y que farà tal volta la desgracia de sa existencia. Y en esta desgracia no es ella sola la interessada, sino també l'home, que ab ella se ha unit, y los sérs als que ha donat vida. Y la major part de culpa de tant funests aconteixements ¿no está en la societat? ¿Qui dupta que una moral més pura, y menys hipócrita y una educació mes esmerada y franca podrian evitar molts mals en la vida doméstica? Posar en la societat la dona en un cert grau de il-lustració é independència, donarli mes amplitut y espontaneïtat per fixar son cor, la educació fora mes acertada y la unió dels dos mes ferma en simpatías y rahons que formarian son benestar. Pero, mentres dure esta corrupció escandalosa, esta depravació de las costums públicas barrejada ab aparent aïslament de la dona; mentres no se done á esta més consciencia de sos propis recursos, lliurantla al mateix temps de certas trabas ridículas y mentidas apariencias, que la fan obrar sens convicció, la falta de franquesa é indecissió en lo assumpto que mes interessa la felicitat humana, produhirán incalculables mals á la dítxa dels esposos y á la quietut de las familias, la dona col·locada á l'altura que li correspón, y no mes enllá, pot influir molt directament en las milloras socials; pero, considerada com lo que ha sigut y lo qu' es produheix de continuo la desgracia que se li atribuheix exclusivament, sens atendre qu' en l'abandono en que 's troba y en lo estat actual del món fá menys de lo que témers poguera.

Arriba per lo general la dona á l' estat del complet desenvollop de sas qualitats físicas y morals, y del coneixement del mon, quan se troba indisolublement unida ab un home, á qui no pot tal volta conéixer y apreciar en son vertader valor. Prescindint sempre mon exámen de las causas esceptionals, com la violencia, l' engany, l' abús d' un moment, todas estas circumstancias no poden péndres en compte al tractar aquest punt com la generalitat que jo lo considero. Pero encara prescindint d' ellas, atenentse sols á los efectes naturals de la educació que nostras donas rében, y las preocupacions de nostra societat, no es aventurat assegurar que de cada cent esposas, ó arriban á ser vuytanta sens tindre la convicció íntima y segura de que lo company á qui s' entregan es lo qui deu fer sa felicitat. Mes desde lo moment en que un contracte irrevocable las lliga exclusivament á un home, desde aquell moment adquireixen un grau d' independéncia, que fins llavors no gosáren.

Quan la dona es lliure; quan necessita tota sa independéncia y espontaneïtat pera fer una elecció acertada; quan l' ús que fassa de esta llibertat pot atraurela á la recompensa de una col·locació ventatjosa, ó lo cástich del menyspreu; quan cap obligació la lliga, cap precisa ocupació l' embrassa; quant sent una inclinació natural á la diversió, al plaher, llavors es precisament quant una educació hipócrita y preocupacions arraigadas en las costums, la reduheixen al retiro y la soletat; l' omplan de trabas y lligaduras, y la subjecta un errat bon parer fins en las accions mes indiferentas. Y per lo contrari després que fixada sa elecció contrau la dona importants obligacions y s' empenya en ocupacions penosas á que atendre; quan passada l' época dels plahers y diversions arriba naturalment la del repós, llavors lo mon li concedeix una completa llibertat, lliurantla dels enfadosos miraments que fins aquell punt la subjectaren. ¡Qué de mals no produheix á la societat aquesta contradicció! La dona que fou esclava quan devia ésser lliure, el·legeix malament y s'

entrega al primer que 's presenta, per adquirir la llibertat que desitja, y com lo mon no li ha permés gosar quan podia sens mes perill que 'l de sa propia reputació, no fá després á compte de la reputació y lo benestar de l' espós á qui tingué que unir-se. Si en compte de repugnar la societat que la jove soltera se presentás sola en lo carrer y en lo passeig, fés notar que la casada anés ab son espós; la primera podria gosar en la época, que naturalment está destinada á est objecte, y quan arrivás á l' estat de la successió y los debers no trobaria de menys la llibertat de que habia disfrutat. Y no se tinga por als perills que la moral causaria aquesta llibertat; perque ¡ay, de la virtut que ha de sostindres á forsa de precaucions y privaments!... Si hi ha perill en la llibertat de la dona, ¿no es mes terrible quan perteneix á un home que quan es independent?... La moral verdadera deu apoyarse en la convicció y sostenirse en la práctica, no cridarse hipócritament per lo llavi, condemnantse en lo cor, y desitjant que 's presenten ocasions en que s' infringeixi en sos preceptes, mentres lo silenci y lo misteri amaguen l' infracció.

Si montada la societat sobre fonaments mes sólits de moralitat, ensenyada la dona desde sos primers anys, lliure de sas accions, fins al punt que sa condició puga permétrer, adquiriria lo convenciment de que 's presenta al mon pera ésser jutjada y apreciada per sa conducta; aquest fré seria cent voltas mes fort y poderós que quantas ridículas afectacions ha discurrit la preocupació. Llavors la dona virtuosa podria ostentar son mérit als ulls de tothom, y la viciosa é inmodesta seria coneguda y menyspreuhada; mentres que are, una errada educació y absurdas impressions igualan y confonen unas y altrás, cubrintlas ab lo vel de una afectada reserva.

Tant es mes perniciososa aquesta costum, quant que debentse unir l' home y la dona d' una manera irrevocable pera formar sa mútua felicitat, essent enterament contrarias las costums d' un y altre, es sumament difícil si no ja impossible conseguir aquella identitat de sentiments, aque-

lla uniformitat de desigs que manté sempre inalterable la simpatia é intimitat.

L'home seguint los impulsos de sa natural inclinació, esmersa los alegres anys de sa hermosa joventut en la diversió y lo freqüent tracte del mon. Bulliciós, ardent é infatigable corra darrera dels plahers sens cuydarse del pervindre. Son cor franch y generós s' entrega á las mes dolsas emocions; contrau íntimas amistats, estima sens reserva y 's veu estimat; pero lo temps lo alecciona, als plahers segueix la reflexió; á l' amiatat los desengany; á l' amor las traicions. Aixís la experiéncia l' ensenya, y quan passa l' edat de la primera joventut, se troba sastisfet de gosar, rich de desengany, y ansiós de tranquilat y benestar. Llavors dona una mirada á la felicitat doméstica y tracta de trobar en ella lo repós, la felicitat y la completa confiança, que inútilment cerca en lo bullici del mon. ¿Pero com conseguir lo seu objecte tant completament com desitxa, si la dona qu' esculleix per companya no te sas inclinacions, sa condició y menys sos plers gossats? L' home 's lliga per cercar lo retiro y lo descans, y la dona per conseguir la llibertat y la proporció de gosar. L' home pensa en lo matrimoni quan ha apurat los plahers, la dona quan per desitjarlos y no haverlos pogut saborejar no trova altre medi de satisfer sos desigs: L' home se casa per separarse de la societat, la dona per' entrar en ella. ¿Pot haver de aquest modo conformitat y unió?

Per ço se tocan tant repetits exemples de infidelitat en la vida doméstica, y se atribuheix á causas especials y transitorias, sens cuydarse de profundisar en lo vertader origen de tant deplorables calamitats.

Grans passos ha donat lo mon envers son perfeccionament, y no ha faltat qui haja trobat en la dona un element de mellora; pero per aixó no 'm cansaré de repetir; es precis lluytar ab energia, fins acabar ab las moltas inveteradas preocupacions, cimentar la vertadera moral, no en la rigidés d' esterioritats y fórmulas sino en la severitat y respecte als principis. Quan las costums se melloren, quan

la dona puga entrar en la societat des de la época de sa pubertat, franca y lliurement, profundisarlhas y escullir en ella expontáneament lo company á que haja d' unir-se, llavors los matrimonis serán formats per la simpatía, lo convenciment y la mútua conformitat; y los esposos en compte de contradirse ó tolerarse se dedicarán tranquilament á la felicitat doméstica y á la educació de sos fills.

FRANCESCH FAYOS.

Barcelona 1 Setembre, 1879.

L' AMOR PERDUDA

Traducció d' una poesia popular alemana

DEMUNT el Pont, á Coblentz
hi havia molt gran nevada,
mes ¡ay! que la neu se fon
y ple 'l torrent surt de mare!

L' aygua roja ja ha tapat
el jardí de ma estimada;
no hi ha romás ningú viu
de la gent que l' habitava!

Be puch esperar si vull
per dies y per setmanes,
que mal esperás mil anys
esperaria debades.

Dos arbres petits, petits,
casi negats veig que guaytan
alsant encara 'l front vert
y mirant per demunt l' aygua;

Allá deu esser prop d' ells
l' amor que 'l riu m' ha robada,
mes ¡ay de mil que no puch,
no hi puch correr per salvarla!...

Per dins la blavor del Cel
Deu me crida y diu que hi vaja,
mes ¡ay! que del fons del riu
me va cridant m' estimada!...

Allá, per demunt el Pont
hi passen molt belles dames,
mes per el Pont ¡ay de mi!
l' amor mia ja no hi passa!...

Les dames que hi van passant
totes me miran com passen,
mes ¡ay! si 'm miran á mi,
mes ¡ay! jo no puch mirarles!...

RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.

LOS EXCURSIONISTAS

NOSALTRES som uns joves qu' anem de poble en poble
pelegrins de la Patria, ses glories á comptar,
tot lo que pot honrarla, tot lo qu' es vell y noble
ho anem á escorcollar.

Les voltes ennegrides d' esgalabrada torra,
los alts cloquers qu' axecan lo front del monastir,
les voltes coronades per mots que l' eura esborra,
tot ho anem á seguir.

Al veurens, la quitxalla ja 'ns surt ab gran gatzara,
sa barretina 's llevant parats los llauradors,
les velles alegroyes diuhen: —¡D' hont surten ara
tants vestits de senyors!—

Mes nosaltres donántloshi una rient mirada,
los diem que pera veurels nostres viatjes son,
per visitar la patria que viu abandonada
per 'quells racons de mon.

Oh, sí! qu' entre la rústica y honrada senzillesa
dels nostres bons pagesos sentím més ample 'l cor,
perque ells, sense saberho, vetllan de la Vellesa
tot lo millor tresor.

Y sens que se 'n adonin los hi cullím paraules
pera refer la parla qu' era de *Reys y Sants*,
de les bones padrines preném les velles faules,
de les noyes los cant.

Copiem de dins l' esglesia d' arcada bisantina
los enfosquits retaules qu' envoltan tot l' altá
y remirem sos quadros per si es que algú endevina
l' artista que 'ls formá.

Y resseguim cent voltes nostra afanyosa vista
pel mur, per les ermites y pel castell feudal,
admirant aquella época que tothom era artista,
nostra época payral.

Y per qué no? qué intenta la nova torrentada,
lo capgirell d' idees que 'ns vol abrahamar?
que vinga, no 'ns espanta, allí hont va adalerada
també hi volem anar.

Mes per qué hem de menysprearne aquella edat preclara
sobrexint de grandesa y virtut per tot arreu?
tota l' avior honrada no ha d' abaxar la cara
devant de cap nou deu.

D' aquella edat valenta que 'ns dona tanta glòria
sens cap despit nosaltres gosemne l' ardiment,
y lo nou la corona será de nostra historia,
lo vell lo fonament.

Estudiem nostra vida en los vells llibres sabis
y altres fulls ajuntemhi dels nostres temps extrets,
y prenem per ser dignes tota la fe dels avis,
tot lo desitj dels nets.

Per admirar la patria, camí més ample 'ns obra
ab sos invents la Ciència, que tan honorats son,
y 'ls fets de Catalunya de Guttemberg ab l' obra
escamparem pel mon.

Del art que trevallava la pedra guarnidora,
l' art que la llum domina nos fa un fidel trasllat
y á seguir nostra terra la brau locomotora
nos hi du més aviat.

Seguim donchs tot á l' hora la via ben dictada
del temps passat y 'l d' ara de mes tresors avar,
lo torrent no rebutja pas la plena rierada
y tots junts van al mar.

Si alsá bella columna lo temps antich ayrosa,
també 'l modern un' altra pariona 'n vol bastir,
y al seu demunt sentemhi l' arcada gloriosa
del nostre esdevenir.

Avant donchs valents joves: guarnim ab tasca ardidada
lo joyell de la patria, mostrant tot lo qu' es seu
y escorcollem la terra tota ella afavorida
per tant de be de Deu.

Avant, oh valents joves! com mes lo temps allunya
les nostres velles glòries nostra amor mes gran es;
Deu bondadós va fernos bons fills de Catalunya,
ja 'n tenim prou; no volem pas ser més.

J. FRANQUESA Y GOMIS.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JENER.

PINTURA.—Dos quadrets del Sr. Durán, encar que de poca importancia, han cridat la atenció en la botiga del senyor Parés, per las bonas qualitats de dibuix y color ja conegudas en son autor, no obstant de que apareixen bastant pobres de composició. Alguna cosa de mes esperit podria intentar lo Sr. Durán, quals estudiosas disposicions li regoneixen ja 'ls intelligents, desde las primitivas exposicions que durant algunas octavas de Nadal se celebraren anys enrera en l' establiment del senyor Monter.

Del Sr. Carbonell es un quadro exposat en la llibrería del senyor Verdaguer y destinat á premiar la millor novela presentada al Certámen de la Revista catalana *Lo Gay Saber*. Representa 'l quadro lo que avuy s' ha convingut en anomenar *Idili* y la figura del pastor assegut demunt l' herba está ben sentida y dibuixada ab bastant acert. La composició general del quadro 's ressent de poch estudi del natural y l' paissatge peca de convencionalisme; apareixent en alguns punts descuidat, com en lo petit marge de primer terme y en los llunys que l' autor ha deixat per acabar.

Ben parescuda opinió dariam de tres quadros mes del citat autor exposats en la botiga del Sr. Parés, sino meresqués ferse notar per sas bonas condicions lo titolat *Lo retorn del Mercat*, per sa encertada entonació y bona distribució de las figuras.

—Lo Sr. Campmany actualment á Roma ha exposat en la botiga esmentada un quadro de mitjanas dimensions representant un jardí, ab dos personas assegudas en un banch rústich del fondo y una senyora ab sombrilla japonesa en primer terme, quals regulars efectes de llum y dibuix no logran distreurer la cruesa del color y mesquina de composició.

Lo Sr. Pradilla ha exposat una aiguada de gran tamany represen-

tant una platja napolitana. Si bé es veritat que hi ha un xich de convencionalisme en lo colorit s'ha de confessar que del aplech de colors brillants que l' Sr. Pradilla ha posat en las robas de las figuras y en las barcas n'ha sabut treurer un conjunt tant simpàtich y tan carinyosament fet que casi fa oblidar la falsetat del color en los celatjes y en algunas parts de l' aigua. Res cal dir de la composició y agrupació de las figuras, especialment del cercle de xicots jugant, asseguts demunt la sorra, que com lo restant de la aiguada està dibuixada destrament.

—Altre aiguada del Sr. Sala denota envejables condicions pictòriques en son autor. Representa una sala senyorial de la etat mitjana, en la qual dos patjes ajeguts sobre una catifa jugan als daus. Un gran finestral mitj obert deixa entrar la llum que s' reflecta d' una manera ben entesa. Fragments notables te aqueixa aiguada, especialment la catifa quals colors son de molta veritat.

—Deu ó dotze petits *croquis* te exposats lo Sr. Casals, la major part trets de vistas del Parch y Jardins de la Ciutadela. Encar que no de grans qualitats n'hi ha algun que s' recomana per son colorit y perspectiva.

—Un paisatge del Sr. Urgell ha estat exposat alguns dias en la botiga del Sr. Vidal, y prescindint d' aquellas qualitats que difícilment podrán may faltar en composicions del Sr. Urgell, hem de confessar es de lo mes fluix qu' hem vist del justament celebrat autor del *Toch d' oració*.

En la propia botiga hem vist un quadro del Sr. Gomez del qual ben poca cosa de nou podem dirne conegudas com son ja las qualitats de son autor en obras del género de la present. Es una testa y cós de dona colorida ab molt vigor y bona entonació; está bastant correcte de dibuix, emperó l' tipo es vulgar.

—Altre obra de verdadera importancia ha sigut exposada en la botiga del Sr. Parés y ha lograt cridar gran concurrència d' aficionats y artistas á dit lloch. L' obra expressada es un quadro de grans dimensions original del pintor Sr. Tusquets, avuy establert á Roma. La justa fama de dit senyor y mes que tot las rellevants qualitats d' artista que te ja acreditadas, han sigut tal volta la causa de que al sol anunci de la exposició de sa obra se la hagi judicada ab un rigorisme que ha sofert victoriosament.

Lo quadro representa una mare ó dida romana donant sopas á una criatura de 2 ó 3 anys ajeguda en son pobre lliet. Lo que sobre-surt avals que tot es l' escors de la criatura pensat y executat admirablement. Las robas del lliet y las de la criatura penjadas al brancal d' una cadira son realment ben fetas; y l' drap del fons, las faldillas de bayeta burda y lo devantal de la dona son tractats d' una manera magistral.

Lo colorit de tot lo quadro es sever, simpàtich y natural, fetas

salvas algunas excepciones com son lo gipó de la dona y la toca ó drap típich ab que cobreix son cap que s' presentan un poch desentonatats. La cara la trovem un xich desdibuixada aixís com lo coll y barba qu' están confosos y un xich falsos de color.

En resúm; la última obra del Sr. Tusquets es de molta importància y contribueix á fomentarli l' bon nom d' artista que ab son estudi y aplicació s' ha ben guanyat. ¡Tant de bó que tots los artistes catalans de la talla del Sr. Tusquets, que no 'n mancan entre nosaltres, procuressen deixarse veurer de tant en tant en la exposició del Sr. Parés ó en lo establiment del Sr. Vidal!

ESCUPTURA.—Un retrato en marbre ha exposat lo Sr. Vallmitjana (Venanci) en la botiga del Sr. Parés. Lo parecut es exactíssim, lo modellat perfecte; especialment en l' arrugat d' ulls y cellas d' una veritat tant notable que fa veurer mes la diferencia en la manera de tractar lo cabell que no acusa prou be la intenció que ha volgut donarli son autor al copiarlo del natural. Es una obra notable en son conjunt y en sos detalls per la manera concienzuda com está tractada.

—Lo Sr. Atché ha exposat en la propia botiga una testa en terracuita, que á dir la veritat no voldriam haber vist perque coneixem las envejables qualitats esculptóricas de son autor. En cassos com lo present es quant nos sap greu no tenir una autoritat artística ben regoneguda per aconsellar al Sr. Atché qu' abandoni lo camp en que ha intentar entrar. Emperó prou pot perdonárseli qu' hagi executat una obra d' un realisme tant repugnant, desencaixada y falsa de modellat, quant no fa gaire temps demostrá en lo mateix establiment qu' era capás de seguir ab profit y lluhiment á sos mestres.

BIBLIOGRAFÍA ARTÍSTICA.—Ab lo titol de *Muebles y tapices* y com á segona part de *La habitacion* ha publicat la casa editorial dels senyors Bastinos una serie de cartas degudas á la ploma del renomat escriptor D. Francisco Miquel y Badía.

Set son las cartas publicadas y una preliminar y en ellas tracta son autor ab gran munió de datos y donant á coneixer sos especíallissims coneixements en Bellas Arts, del mobiliari en la antiguitat, en la etat mitjana, en la época del renaixement y en los temps moderns. Tampoch queda oblidada en la nova publicació la part corresponent á la tapiceria de la qual dona extensas y curiosas noticias histórich-artísticas, fent ressaltar la tapicería espanyola, y aduhint sobre la importància de la mateixa atinadas consideracions qu' ensenyan la riquesa d' Espanya en aquesta materia. Los brodat y cuiros, los artístichs ornamentals sacerdotals y la antiga industria dels cuiros cordobesos anomenats *guadamaciles*, ocupa per extens al Sr. Miquel qui ab la present obreta ha fet un senyalat favor á las Bellas Arts espanyolas y á molts de nostres artistes que no hagin fullejat la extensa obra de Mr. Boudrillart titulada: *Histoire du Luxe privé et public depuis l' antiquité jusqu' à nos jours*.

Curiosa seria ja de sí la obra del Sr. Miquel y Badia si l' regonegut bon gust de son autor no l' hagués enriquida més, procurant illustrarla ab 45 grabats representant los mes notables y triats exemplars en mobles, tapissos y cuiros.

No hem de tancar la present revista sens fer constar lo bon gust y l' interés dels Srs. Parés y Vidal, los quals tenen en sos respectius establiments, lo primer de dits senyors una verdadera riquesa en grabats y heliografias de gran tamany de las principals obras de pintura y esculptura d' autors estrangers y lo segon una continua y variada exposició de mobles, bronzos y telas del mes refinat gust artístich.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA

Suplement al Cartell pera 'ls de 1880.

DESPRÉS de la publicació del Cartell qu' aquest Consistori firmá en 31 del passat Desembre, han sigut oferts, pera adjudicarse en la vinent festa dels JOCHS FLORALS, los següents

PREMIS EXTRAORDINARIS.

UNA BOTONADURA D' OR ESMALTADA, oferta per l' Excm. Ajuntament de Figueres, que s' otorgará al autor del mellor romans històrich que cante 'l fet heròich dut á cap per Mossen Rovira y alguns empurdanesos, sorprenent la guarnició francesa y apoderantse del Castell d' aquella ciutat en la nit del 10 d' Abril de 1811.

UN BROT DE BRUCH D' OR Y D' ARGENT, que s' entregará al autor de la mellor biografia de Steve Gilabert Bruniquer, autor de la Rúbrica, ofert per son setè net.

Les composicions obtants als dos premis sobredits, haurán de subjectarse en tot á les condicions qu' en lo Cartell se demanan com y també haurán d' esser enviades al Secretari dels JOCHS FLORALS—Ronda de Sant Pere, 166, y Mendez Nuñez, 18, 2.^{on} pis—avans del mitx-dia del 1.er d' Abril vinent.

Barcelona 31 de Janer de 1880.

Per A. del C.

FRANCESCH MATHEU, *Secretari.*

LO RAT-PENAT

Societat de amadors de les glories de Valencia y son antich Realme.

JOCHS FLORALS DE VALENCIA

Convocatoria pera 'ls del present any MDCCCLXXX

Desijosa esta Societat de dur avant lo renaiximent de nostra gloriosa lli-teratura, y cumplint lo dispost per lo seu Reglament, acordá celebrar durant la fira de juliol del present any solemnes *Jochs Florals*, y ab eixe fí convida á pendre part en ells als escritors y poetes de aquest antich Rey-

ne, als del Principat de Catalunya, Provença y Mallorca, y de totes aquelles terres aleshores nostra materna llengua es parlada ó coneguda.

Per a la qual solemnitat, seguint la costum de llarg temps establerta en tals casos, regirà lo següent

CARTELL

PREMIS ORDINARIS

Flor natural.—Este premi de honor y cortesia será adjudicat á qui resulte ser autor de la mes inspirada composició poética sobre tema que 's deixa al bon gust dels trovadors. Qui l'obtinga se servirà donarlo á la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reina de la festa*, com de antich se acostumava, entregará los restants premis als que guanyats los hagen.

Una joya alegórica de argent.—Otorgada será al autor del mellor estudi históric y crítich sobre la poesia popular valenciana.

Un brot de lloer de argent y or.—Se adjudicarà al autor del millor quadro al oli que tinga per asunt un tipo valenciá.

Altre brot de lloer de argent y or.—Se adjudicarà al autor del millor bust ó figura de un personaje ilustre valenciá, ab la dimensió de 25 á 30 centímetros.

Una ploma de argent sobredaurada.—Guanyará aquest premi'l autor de la millor composició musical escrita pera orquesta, sobre motius de tonades valencianes.

PREMIS EXTRAORDINARIS

Una joya de argent ab distints atributs, oferta per la Excm. Diputació provincial.—Será adjudicat este premi al autor de la millor biografía de un fill insigne de Valencia y juhi crítich de les seues obres, debentse distinguir este treball, no sols per son mérit lliterari, sino per la novetat y valor dels datos que continga. Dita biografía deurá estar escrita en castellá ó traduïda á esta llengua, si se presentara en la valenciana.

Una rosa de argent.—Obsequi del Excm. Ajuntament d'esta ciutat al poeta que millor cante un fet célebre de la historia de Valencia.

Una joya de argent.—Aquest premi, decretat per la Excm. Diputació provincial de Alacant, se donará al que presente la millor colecció de vint ó mes cantars en vers valenciá.

Una escribania artística de bronze.—Guanyará este premi, oferit per la Excm. Diputació de Castelló, el autor de la millor biografía de un fill ilustre de aquella provincia.

Un brot de lloer de argent.—Se adjudicarà esta joya, oferida per la Societat Económica de Amichs del País, de esta ciutat, al autor dels millors apunts histórics y crítichs sobre los antichs gremis de Valencia, llur organizació é influencia económica y política.

Un feix d'espigues de argent sobredaurades.—Present de la Societat Valenciana de Agricultura, al autor de la poesia en que millor se cante la bellesa de la vida del camp.

Una abella de argent.—Oferta per'l Ateneu Científich Literari y Artístich, será adjudicada al autor del millor ensaig de ortografía valenciana.

Un brot de jasmil de argent.—Present de la Junta de les Escoles de Artesans, será otorgada al trobador que millor y mes sentidamenti cante á la memoria dels socios fundadors difunts de aquella Junta.

Un brot de olivera de argent.—Li será otorgat este premi, regal del Ateneu-Casino Obrer, al autor dels mes complets apunts biográfichs sobre els obrers valencians, que, durant el present segle, mes se hagen distinguit en llurs respectives industries, aplegant á crear y sostindre fábriques ó tallers de la seua respectiva.

Una joya de argent.—Oferta per la Societat del Circul Valenciá, al autor de la millor memoria sobre l'orige é historia de la antiga *Taula de Valencia*.

Una joya de argent.—Obsequi del M. I. señor president honorari de oquesta Societat, En Vicent Boix, al autor del millor drama en un acte, de costums y de la época del sigle pasat.

Un escut de argent simulant el que usen los religiosos de la Mercé.—Ofert

per lo senyor En Bernat Joseph Escrivá, serà otorgat al autor del millor poema llemosí, que verse sobre l'orige y encontre de la imatge de la Madona dels Angels, en lo Puig; entenenentse dit poema fins la fabricació del convent de religiosos mercenaris, per iniciativa del Pare Fra Pere Nolasco, fundador del institut, y sots la generosa protecció del invicte rey En Janme el Conqueridor. Entre els treballs presentats, serà preferit el que més datos històrics reunisca, y entre estos deurà figurar lo per qué te privilegi de la cura de animes de aquella vila lo comendador de la indicada Ordre.

Una ploma de argent —Present del Excm. Sr. En Joseph Soriano y Placent, al trovador que cante ab més inspiració á lo carrer de Gracia, commemorant la lluita qu' en éll va tindre lloch en temps de la Germania.

Un capell de argent imitant al de lo Rey Conqueridor.—Aquest premi, ofert per 'l artista En Ricart Cester, serà otorgat al autor de la millor llegenda, en vers, que tinga per objecte alguns dels fets que formen la gloriosa historia d' En Jaume el Conqueridor.

Un palmito artístich.—Ofert per los senyors En Joan B. Bonell y Compañía, se adjudicará al autor de la millor memoria, escrita en valenciá ó castellá sobre el orige, creiximent y estat actual de la industria palmitera valenciana.

Además dels anteriors premis, pera la concessió dels quals se atendrá no solament al mérit relatiu, sino al absolut, podran concedirse *accésits*, consistents en *mencions honorífiques*, segons lo resultat del certámen.

Les composicions en que altra cosa no se haja prevengut, deurán ser escrites en antich ó modern llemosí literari de aquest Reyne, del Principat de Catalunya ó les Illes Balears, procurant los autors evitar la influencia de altres llengües estranyes á nostra parla. Totes haurán de ser inédites.

S' endresarán les composicions al President d' esta Societat, plasa del Conde de Casal, 2, avans del mig dia del primer del sobredit Joliol vinent, acompanyada cascuna de un plech tancat, que contindrà lo nom del autor, y durá en lo sobrescrit lo títul y lema corresponent, los quals plechs se cremarán si no resulten premiades les composicions.

La Societat se reserva per un any lo dret de publicar les obres premiades.

Fou escrit y firmat lo present *Cartell* en la Ciutat de Valencia á 26 de Giner de l' any 1880.—*Lo President honorari*, VICENT BOIX.—*Lo President*, TEODOR LLORENTE.—*Lo Secretari general*, FERRAND REIG FLORES.

En aquest número comensem á publicar lo bellíssim estudi de don Joaquim Riera y Bertran, titulat *Rey Cavaller*, premiat en lo certámen celebrat á Valencia en honor del rey D. Jaume 'l Conquistador.

Hem rebut del Sr. D. F. S. de Manresa, 40 rs. pera socorre 'ls jornalers pobres d' aquesta provincia. Rebi en nom dels devalguts lo nostre mes coral agrahiment.

S' ha posat en estudi en lo teatre Romea una pessa en un acte del Sr. D. Eduard Aulés, titolada *Cel rogent*. Está escrita pera 'l primer actor Sr. Goula.

En lo *Círculo de la Juventud Mercantil* ab asistencia de las primeras autoritats, tingué lloch lo 25 del present la reunió inaugural

Per la tarde 's llegí un ben atinat discurs del president D. Joseph Planas y una memoria del secretari D. Joseph Bonastre, que foren molt aplaudits. La junta obsequiá als invitats ab un esplendit refresch. En la reunió de la nit se llegiren treballs dels Srs. Fayos, Bódria, Masriera, Verdú, Soriano, Matas y altres, y en la part musical de dita vetllada hi prengueren part la Srta. Soriano y 'ls senyors Bayona, Miralles, y Pallarés. Molt nos plau veure l'activitat de nostra joventut mercantil, felicitantla per ella y per los nobles propósitos que la animan.

Pera solemnisar lo milenari de la aparició de la Verge de Montserrat, se está organisant en esta ciutat un certámen relligiós. Lo jurat ja constituít lo forman los Srs. Milá y Fontanals, Querol, Quadrado, Roumanille, Canyete, Rubió y Vidal y Valenciano. Los temas fins are son dos: una oda á la Verge y una llegenda de dita montanya. Dels altres preparatius que s'están fent, ja 'n parlarém per extens á nostres lectors.

S'ha publicat la primera entrega del aplech de pessas catalanas, *Primavera*, lletra y música del Sr. Cuspinera. Prou conegut es lo mérit de dit senyor, perque fem elogi de l'obra. La coberta, obra de D. Enrich Moncerdá, es bellíssima.

Pera 'l certámen científich-artístich-literari de Lleyda s'han ofert: Un brot de llorer de plata al millor poema ú oda sobre la reconquista de Lleyda per Ramon Berenguer, un brot de lliris de plata á la millor poesia sobre un fet de Lleyda, y un brot de llorer á la millor poesia lírica.

SUMARI

J. RIERA Y BERTRAN.. . . .	Rey Cavaller.	49
JOSEPH PUIGGARÍ.. . . .	Importancia del estudi de las arts históricas.. . . .	61
A. MOLINS Y SIRERA.. . . .	D. Antoni Bergnes de las Casas..	70
FRANCESCH FAYOS.	La dona..	74
R. PICÓ Y CAMPAMAR.	L' amor perduda..	85
J. FRANQUESA Y GOMIS.	Los excursionistas.	87
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	89
	Novas.	93

SOBRE MÚSICA

Es verdaderament sensible que quant Barcelona está donant passos gegantins en lo camí del progrés en totas las manifestacions de la inteligencia humana una de las bellas arts, la que mes directament fa vibrar las cordas del sentiment, lluny de seguir aquella marcada tendencia al engrandiment ha quedat estacionada sino en vias de decadencia. Tothom reconeix y es imposible negarho que en época poch remota la nostra ciutat comptal portava sens disputa lo ceptre musical de Espanya reunint com cap altre tots los elements necesaris per sostenir ab lluhiment sa reputació lligitimament conquistada de aficionada y concixedora. Concretantnos al teatro recordarem que en sas taulas sols hi tenian cabuda artistas notables de verdadera fama y que las empresas cuidavan de oferir al públich la major varietat de obras, presentantlas ab esplendidesa.

Sens necessitat de parlar dels molts aconteixements artístichs que nostres pares recordan ab fruició y que son altres tants datos gloriosos per la historia del moviment musical de Barcelona en altre temps, y referintnos solzament á poch's anys enrera veyem ab sentiment que aquell desitj de progrés, que aquella activitat jamay desmentida se han convertit en incalificable apatía y descuyt.

Il Profeta, Faust, L' Affricana, Don Giovanni y Dinorah, cinch obras de costós aparato, de difícils combinacions escénicas y musicals foren presentadas en poch's anys á nostre públich inteligent que acudia al Liceo desitjós de apreciar las infinitas bellas de aquellas partituras inmortal's recompensant los esforços que las empresas feyan per complaurel y aumentant al mateix temps lo renom de la filarmónica Barcelona. Despres de aquella época, escepció feta de las novetats *Aida y Requiem* de Verdi que 'ns feu saborejar lo mestre Goula, honra de nostra ciutat, hont vejé la llum, poch ó res s' ha fet en lo teatro que valgui la pena de especial menció ja que las demás obras que s'han estrenat son de aquellas que no solzament es difícil se sostingan en lo repertori sino que algunas com *Il Negriero, David Reggio y Selvaggia* perteneixent totas á aquesta desventurada escola moderna italiana que renegant de las tradicions que li llegaren los célebres mestres Rossini, Bellini y Donizetti lluyta impotent per sostenir un esplendor que ofegan los clars ingenis dels compositors francesos y alemanys moderns tindrán en totas las escenas lo mateix fi que en la nostra, caiguent ab complert y merescut fiasco. Altres obras de innegable mérit se han posat també com *Mignon* de Thomas y *Julietta y Romeo y Cinq-Mars* de Gounod; pero com no basta que las obras sian bonas sino que es requisit indispensable pera son efecte que 's cantin y 's representin de una manera acabada, gracias á que 'ls artistas que generalment han estat escarregats de son desempeñy no han reunit las condiciones necessarias y á la mesquinesa ab que foren presentadas poch ó cap efecte produhiren.

Defraudat lo públich en sas esperansas, cansat de sentir reproduhidas ab insistencia incomprendible obras gastadas del repertori antich, han passat á la historia aquellas nits en que lo Liceo s' omplia de gom á gom pera aplaudir á las notabilitats que trepitjavan sas taulas y nos daban á coneixe las creacions dels grans mestres. A aquell entusiasme ha succehit la mes completa fredor y á voltas las mes severas y merescudas mostrás de reprobació de una concurrencia que paga per sentir mal ecxecutat lo que per lo mateix ó menor preu aplaudí avans. Y aixó te lloch no porque lo públich hagi aumentat inconsideradament sas exigencias com volen suposar alguns que sens dubte contribuheixen al present estat de postració de nostre primera escena lírica, sino porque tot aqueil qui sent palpitari un cor sensible á las bellasas de la música y s' interesa al mateix temps per la nomenada de Barcelona sent enrogir sas galtas y s' avergonyeix de que la fama d' altres temps s' hagi perdut per culpa de la desidia ó mala fé dels encarregats de conservar-la y aumentarla.

Pera demostrar fins á la evidencia que lo que s' ha perdut no es la afició de Barcelona sino l' acert de las empresas, sobran los arguments empleats fins are en aquest ensaig de crítica. No hi ha dupte que un empresari intel·ligent y desitjós de tornarli sa reputació de aficionada á la música, ho lograria ab facilitat, desterrant aquellas obras de repertori que á mes de tenir ja fatigat á nostre públich, se prestan massa á fer comparacions no sempre, sino casi niay, favorables al últim artista que las canta. Lo aficionat á qui no es posible avuy anar al teatro ab la esperanza de sentir obras novas que valguin la pena, y que sab ja de memoria lo repertori fatal é inevitable de todas las temporadas, no te altre remey que entretenirse ab fer aquellas comparacions, versant sas discusions artísticas no ja sobre si tal ó cual partitura pertanyenta á una ó altra escola te planas mes ó menos brillants é inspiradas, sino sobre si lo tenor de enguany te mes pulmons que lo del any passat, y sobre si la soprano lluheix un trajo ab

una cinta de mes ó de menos que la que antany cantava la mateixa part. De las comparacions naixen exigencias en lo públich manifestadas á vegadas de manera poch atenta y considerada. En Barcelona ja casi may s' acut al Liceo á sentir la ópera sino per lo regular á judicar artistas: l' alicient no pot serho una de aquestas partituras gastadas que han merescut l' honor de quedar eternisadas en lo repertori, sino lo debut del baix, del tenor ó de la tiple, essent completament indiferent quasi sempre la obra en que aquell tinga lloch, ja que precisament deurá triarse'n una de las de sempre.

Lo empresari que compregui verament sos interessos te segur en Barcelona un bonich negoci aprofitantse dels desacerts de la major part de sos antecessors. Lo repertori antich conta ab gran número de obras de merit no representadas de molts anys y que serian escoltadas, ab respecte per la generació jove que te aspiracions á un ideal de progrés per lo drama líric á pesar de xocar sens dupte ab alguna de aquellas, y ab entussiasme per nostres pares que no poden ni deuen oblidar la impresió que en sa época ne reberen. En aquell mateix repertori, y desconegudas quasi á Barcelona, se contan *óperas* com *Freischütz*, *Zampa*, *La GERALDA*, *La Dama Blanca*, *Moisés*, *La Vestal* y moltas altres que tenen mes condicions per formar part de la llista en nostra época, que algunas que 'n podria citar y que sembla hagin pres en ella carta de naturalesa. Altres obras del mateix temps encara no han sigut representadas, y entre aquestas bastará senyalar: *Oberon* de Weber, *Il flauto mágico* y *Las bodas de Figaro* de Mozart, *Fidelio* de Beethoven, las de Spontini y alguna de Meyerbeer, totas dignas, per demés, de alternar ab las que s' ofereixen á nostre públich molt menos afortunat que lo de altres nacions en quals teatros s' ecze-cutan ab gran aplauso. Y si s' afegia á aquesta llista brillant de creacions capdals alguna obra moderna de aquestos genis colosals que han impres en son art marcat avens es impossible duptar del éxit de una empresa ni

de que lo públich deixés de acudir compacte y aficionat com sempre á omplir lo teatro.

En cambi si 's continua lo sistema seguit de alguns anys fins are vindrá dia y aquest no 's pot considerar lluny en que será imposible que se sostinguí cap empresa, acabantse de retraure lo públich de acudir al teatro aburrit de la repetició contínua de obras que no per ser bonas deguin ser consideradas de eterna reproducció.

Si realment lo estat de prosperitat del art musical en la escena deu ser lo graduador del mateix en una pòblació, lamentable progrés será aquell en Barcelona. A la decadencia marcada que en lo teatro 's nota haurá potser correspost decadencia en lo temple, en lo concert públich ó íntim y en totas las manifestacions en que á la música se senyalí un lloch. En altres articlets que contant ab la venia de los ilustrats lectors de LA RENAIXENSA penso dedicárloshi desenrotllaré fins ahont m' ho permetin mos mermats coneixements los punts indicats ab la franquesa usada en lo present, senyalant de la millor manera possible las causas que á aquella decadencia pugan haber conduhit indicant aixís mateix los medis de detenirla en sa marxa.

JOSEPH RODOREDA.

REY CAVALLER

EPISODI HISTÓRICH-NOVELESCH

DE LA VIDA DE JAUME I 'L CONQUISTADOR.

III.

EYA cinch anys que 'l fort Guerau de Cabrera, entregat á las dolçesas d' una possessió que tan vil preu li costava, mes que tant acomplía sa vanagloria, ni en somnis entreveya l' imatge de qui podía vindre á reptarlo novament y á reparar l' agravi que á las divinas y humanas lleys cometía, quan la comtesa Aurembiaix, acompanyada del seu segon y bondadós pare 'N Guillem de Cervera, Senyor de Juneda, se presentá davant lo Rey Jaume I, vingut á honrar lo magnífich palau quals runas d' avuy encara recordan la may prou estimada grandesa de nostre avior ¹.

¹ Lo palau lleydá dels Comtes de Barcelona, Reys d' Aragó, estava situat prop la antiga Seu, qual construcció comensá en 1204 y termená en 1278, segons uns; altres assegurán que fou posada la primera pedra per En Gombalt, bisbe de Lleyda, en 22 de juliol de 1203, á presència del rey En Pere y del comte N' Armengol.

Lo gran soberá que, presentint aquell succés, no podia meravellársen per primerench, doná als ilustres visitants la més benévola acullida. No 's tractava sòls d' una dama mereixedora de respecte per la dignitat de son llinatge y més encara per la de son dolor, sinó d' una cosina germana á qui feya costat un home venerable per la blancor de sa cabellera y per la honrada saviesa de son esperit.

Aixís se compren qu' En Jaume I no desmentís, ans enlayrás en aquella ocasió sa válua de cavaller, que tanta gloria debía reportarli, com s' esplica que s' afanyás á mostrar no planyía respecte amatent, ni li doldría l' evidenciar sas nobles disposicions envers aquella dama.

Poch havia d' endonárseli que la malignitat humana pogués interpretar malament aquell acte de cortesia. Lo rey En Jáume se sentía una primavera naturalesa capás d' imposarse á tots los hiverns del mon. Sabía que aquells qui de sos actes de rey cavaller volguessen despéndren ó aparentar despéndren apreciacions contrarias á sa alte-sa de rey just, no mereixían ésser desmentits per altre testimoni que 'l propi avergonyiment enfront de la veritat esplendorosa.

No sòls passá, donchs, á visitar á la filla de N' Armen-gol VIII y de Na Elvira de Subirats, sí que 's complagué en manifestarli lo més sentit condol. Y esta compassió no fou vana: tant ressoná en l' ánima de pare y filla, que ja l' ombra de rezel que podia contíndrels, s' esbargí com la broma baixa matinal al esplayarse 'l jorn en los amplí-sims golfs del Orient.

La Comtesa y 'l seu protector comparegueren segona volta á la presencia del soberá, ab la seguretat de tro-barlo adalerat per una ocasió en que prodigar justicia. Eixa segona vegada los acompanyá, altremet, lo noble 'N Ramon de Peralta: aquell qui de primer no havia vol-gut retornar Montmagastre á la Comtesa y ho acabava de verificar, després de la primera entrevista de la dama ab lo monarca, si bè retenintse potestat en quatre castells.

Presa vénia del jove Rey, la Comtesa, desconfiada de

son valiment y avesada á la humilitat de la violeta que viu més contenta quant més amagada 's troba y sent, no gosava formular queixa, ni disposta 's creya á rahonar paraulas que meresquessen atenció. Inquieta y conturbada per aquella mateixa benignitat que blana y bellament realsavan lo rostre y l' actitut del Rey; y turbada é irresoluta per l' admiració que la ja gloriosa historia del monarca li havia fet náixer, persistía en que fos son pare benvolgut qui primer li endressás la veu. Mes lo bon soberá, que desitjava sentir la ingénua manifestació del pensament y afectes de la Comtesa, la animá ab tan galana escitació, qu' ella instada ensemps per sos tutor y acompanyant, no pogué més escusarse de relatar la causa de sa vinguda, l' agravi que del Vescomte rebía en sos honor é interés, ab que ocupats li fossen los dominis heretats d' un anyorat pare del qual era filla única y lleítima.

Aytal fou lo rahonament de la Comtesa, qui, vista la creixent benvolensa del monarca, va concloure dihent:

—Es, Senyor, tanta y tan gran la confiança qu' en vos tinch posada, que si de Vostra Altesa no puch esperar rahó y justicia, penso que ja d' altri esperarla no dech.

Lo *Conquistador de voluntats* se sentí tocat d' aquell parlament, no per lo que regraciava son orgull, mes per lo que satisfeya sas nobilíssimas aspiracions.

Rahonáren, després, los dos prudents cavallers, y extensa y atinadament provaren ¹ que ofici es de rey valdre als qui per sí sols no poden assolir llur dret; que lo Senyor Deu sosté 'ls poderosos pera que ab benobrar l' eczalsen; qu' essent la Comtesa dama de gran llinatje y virtut, tant per part de pare com de mare, y trobantse despossehida de sos dominis, acudía á sa Altesa, segura de una vindicació que, honorantla á n' ella, en extrema honra del victoriós príncep refluhiaría.

¹ En la Crónica del Rey van continuats íntegrament los rahonaments de Na Aumbiaix, dels cavallers Cervera y Peralta y del altres prohoms que més avall s' anomenarán.

—Justicia obraré; esclamá 'l rey.

—Avans, Senyor,—digué ab certa solemnitat lo noble Guillem,—permetau que, com una prova del agraphiment y sumisió deguts á Vostra Altesa, restituhit sia al Comtat que regiu esta ciutat de Lleyda ab totas sas pertencencias.

Ratificá la Comtesa la dita de son pare ab un expressiu moviment, y 'l de Cervera prosseguí en to menos solemne:

—No han cumplert cent anys des que vostres majors cediren la ciutat á N' Armengol de Castella, comte d' Urgell ¹ y 'l retornarla á vostres dominis no es sinó dignificarla avuy preparantli alta gloria en l' esdevenidor. Pláciaus, alrement, Rey y Senyor, adjuntar á semblant ofe-rena la formal prometensa que ma benvolguda filla rendeix á vostra soberanitat: la de no maridarse sens lo consentiment reyal ².

Digué 'N Guillem de Cervera, ab nou y generós assentiment de la Comtesa, y 'l Rey cridá á son Conçell en que intervenía 'l bisbe de Lleyda, l' incomparable Berenguer d' Eril ³, aquell qu' en 1208 passá á Çaragoça á rebre al monarca y, assistint ja llavoras á son Conçell, fou dels qui més tart contribuí poderosament á la pacificació del reyalme, junt ab l' arquebisbe de Tarragona y ab lo maestre del temple, contenint lo fogós esperit del jove príncep que descarregar volía sa ira sobre las ciutats de Jaca, Huesca y la mateixa Çaragoça ⁴. Aquell sabi prelat, donchs, en unió d' En Guillem de Moncada y En Guillem Ramon, son germá, En Ramon Folch, N' Asalit de Gual, En García Perich de Meytats y 'ls prohomens de la

¹ «Posschírenla (los comtes de Urgell) desde 1149 fins á est (1228), per donació del príncep d' Aragó á N' Armengol de Castella»—traduhim de Monfar; p. 462 de la ob. cit.

² Tourtoulon: ob. y cap. citats.

³ Al 27 d' Abril de 1205 morí son digne predecessor citat en anterior nota. («España Sagrada.»)

⁴ «España Sagrada.» t. XLLI. trat LXXXIV, per lo Rt. P. Fr. José de la Canal. P. 20.

ciutat (als quals no tenia per afront considerar iguals la noblesa, en temps en que á l' alsaria d' esta s' elevava molt sovint la burgesia, ¹ aconçellá á En Jaume I que fos assignat defensor á la Comtesa, y, ab beneplácit d' ella, del monarca y de tots los allí congregats, fou nomenat En Guillem de Çasala, un dels famosos lletrats que més contribuí á fer célebre la Universitat de Bolonia en que aprengué l' art de las cosas divinas y humanas, la immortal ciencia de lo just y de lo injust.

Otorgada á son favor una donació, equivalent alashoras á una renta de 200 sous jaquesos y que més tart ascendí á 3000 ², resolgué 'l Conçell, després de ratificar la qu' hem indicat avans, ³ que fos citat lo Vescomte y requirit fins á tres vegadas, si menester se fes.

S' hi avingué la comtesa Aurembiaix y digué 'l Rey:

—Retornadas serán á vos, Senyora, vilas y pobles que 'l vescomte Guerau y son mal aconsellat fill En Pons vos retenen, provat que sia vostre dret com á bon jutjar cal; y, si no obeheixen amonestacions, res he de reclamarvos de las espensas que 'l guerrejar en vostre pro me causi. Y perque vejau si resolt estich á lo que parlo, franca sou del deute de 24,000 morabatins que de vostra virtuosísima mare heretáreu. Placi' á Dèu lo que al Rey plau.

IV.

Fins tres citacions se dirigiren al Vescomte en la millor forma de dret.

¹ Exemple 'N Ram. Muntaner, l' insigne cronista, senyor y tantost soberà de l' illa de Gerbes, un dels tres comanants que regná sobre la Macedonia. Sembla no era altra cosa que un burgés rich y poderós.—Buchou: «Chroniques Etrangères.» Introd. Notice sur Muntaner; p. 60.

² Lo dret qu' anomenavan de la caldera dels tintorers de Lleyda.—En un registre del ReyJaume I, corresponent al any 1257, consta que s' donavan anualment per aquell dret 15,000 sous y en 1268, 14.000.

³ Ab la donació de la ciutat s' imposá á la reclamant la obligació de donar acullida als d' Aragó y á sas gents, aixís en temps de pau com de guerra, en nou castells del comtat: Agramunt, Linyola, Menargues, Balaguer, Albesa, Pons, Oliana, Calasans y Albelda. (Monfar.—Ob. y cap. citats. Porta á seguiment la escriptura de donació íntegra y es curiosíssima en tots conceptes).

A la segona, comparegué 'N Ramon Guillem de Cardona, germá d' En Ramon Folch, en representació del fort Guerau.

Lo monarca estava rodejat del seu Conçell, desitjós de donar al acte tota la solemnitat de que 'l creya mereixedor.

Parla 'l de Cardona dihent que son representat y quants entenen en aquellas cosas gran maravella experimentan al veure que la comtesa Aurembiaix demana lo que de vint anys en aquella banda 'l Vescomte posseheix, y, judicant innecessaris altres rasonaments davant la prescripció de tot dret, suplica al Rey desestime semblant petició, puix á noble com lo vescomte d' Ager ningú deu endressarli demandas tan fora de rahó.

En Guillem de Çasala contesta:

—¿Cóm es possible que varó de tan gran y honorable ascendencia com es En Guillem de Cardona 's maravelle de la petició de la Comtesa? Major causa de pasme fora, Senyor, que posada á vostra presencia ja la de vostres adictes, se conformás ab son estat y temés vostra injusticia. ¿Ha estat jamay altra cosa que directe feudatari vostre 'l vescomte Guerau? ¿No ha retingut fins al present los dominis d' Urgell baix condició? ¹

—A pledejar no he vingut, y sí sóls á dir lo que se m' ha encomanat que digués, replica 'l de Cardona.

—¿Procura duheu del Vescomte, en forma de dret?—li pregunta 'l conçeller Moncada.

—No la duch; mes asserenada tinch la conciencia per haver manifestat lo que 'm calía, y llicencia demano al senyor Rey pera péndren comiat.

—Esperéu avans, noble Guillem, l' acort de Sa Altesa;—observá 'l de Moncada.

—Impossible,—insistí l' altre cavaller; y eixí de la estancia real.

Romangué 'l monarca sol ab part de son Conçell, y

¹ V. Zurita. Ob. cit., cap. LXXXVI.

conferit l' assumto, fou cridat altra volta 'N Guillem de Cardona. Persistí aquest en sa negativa y 'l Rey esclamá ab enérgica veu:

—Vos he entés; preneu comiat. Sé lo que obrar m' aspecta.—

Trascorreguéren dos dias més, dias de vera ansietat per aquell príncep tan generós y magnánim com avar de la sanch de sos vassalls ¹; á qui sóls podia complaure guerejar contra infidels mes jamay contra fills de la terra per obstinats que 'ls vegés. Y aixís, per molt que presentís la victoria de sas armas sobre las del ergullós feudatari; per més que la justesa de la causa, lo coneixement de sas forsas, la confiansa en sos adictes y la bona sort, decidida protectora de molts anys, no li fessen temible ans desitjosa la lluyta, acallá 'ls impulsos de son cor, violentá son neguit, l' ofegá al naixer y esperá las resultas de la citació tercera.

L' ausencia d' En Guerau mostrá tercera volta son menyspreu á l' autoritat del monarca.

Com la segona, si bè més animós, comparegué 'l germá d' En Ramon Folch, En Guillem de Cardona, parent del Vescomte. Lo Rey, ab sa cort, s' esqueyan á casa d' En Ramon, son reboster ó tresorer, ² com si ab lo fet d' abandonar la propia mansió y d' hostatjarse á casa de tan considerat súbdit, lo Vescomte de Cabrera no tingués lloch á recusació ni á fundada queixa.

Omitirém lo relat de la nova entrevista per no allargar excessivament aquesta narració; mes no podem callar que á la clara, ferma y eloqüent defensa que pronunciá 'l jurisconsult Çasala, digué l' altiu Cardona:

¹ Desclot.

² *Reboster*, diu la Crónica del Rey, y Tourtoulon observa que semblant mot catalá es evidentment derivat de *Repositarius*, qu' en l' Etat Mitjana equivalia á tresorer. La paraula castellana repostero vol dir *sommelier*, *chef d' office*, y entre 'ls dos sentits no dupta en adoptar lo primer, tota vegada qu' en cada ciutat del regne figurava un tresorer (*repositarius*) especie de funcionari públich, en qual casa no es d' estranyar que volgués lo Rey tramitar y fallar un plet. (N. á la p. 214 del T. I.)

—¿Pensau vos que las lleys qu' heu apresas á Bolonia han de fer perdre al Vescomte sa causa?... Guardau qu' ellas no sian causa de vostra perdició.

A qual desenvolta y gens decorosa amenassa, respongué 'l jurisconsult:

—No demano sinó justicia pera la Comtesa y sé que 'l Rey ha d' executarla si la reconeix, per ço qu' es Rey. Y en quan á defensar á la noble senyora, no he de desdir per vos.

—Cap de nosaltres ha de jequir-la abandonada: cap de nosaltres, si l' Altesa Rey al l' ampara, ha de permetre que 'l vescomte d' Ager y de Cabrera ni 'ls que l' aydan en sas malas arts pujan més temps gaudírsen.

Semblants mots, eixits de llabis del honrat pare, congratuláren al monarca y obtinguéren l' asens de tothom.

Dominat per l' ira 'l Vescomte, mes sentintse débil y prou humiliat, altre medi no tingué pera desfogarse que demanar guiatje y seguretats pera 'l retorn, suposant que podia ésser víctima de venjatiu partidaris de la Comtesa.

—No us cal:—digué 'l Rey ab menyspreu;—no ha d' ésser traydoría, sinó guerra noble y lleial la que debeu témer vos y aquell de qui heu rebuda delegació.

Res objectá 'N Guillem de Cardona. Eixí de la reyal presencia ab lo cap baix, esgarriada la vista y la dreta ma aclatant lo pom de la espasa.

Los circumstants presenciáren sa sortida, alsada la testa y 'ls ulls posats en la serena fas del gran Rey d' Aragó, radiant de las més singulars virtuts.

(Acabará)

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

EN CARLETS.

AL MEU AMICH LO DISTINGIT PINTOR D. JOSEPH MASRIERA.

Lo qui no haja vist la nostra platxa á l'estiu, ja pot ferse compte que li manca veure lo millor que hi ha á Barcelona. Sembla l'Habana: allí per feynejar tothom va á la fresca ab mánega de camisa, barret de palla y en quant á las calsas son tan amplas que la gent si recreya entrant y sortint com en Palou á la Pobla. Los qu' trafiquejem, cualsevol diria que som parents; los fesomías las tenim tots per un mateix seguit d'enmascaradas; ab un *conqué*, que may ningú s'erra de subjecte; mes abiat lo dia que las portem netas 'ns tenim de fer lo sério per forsa perque un no sab ab qui 's parla.

Alló es un recreyo; tothom treballa, y si hi ha poca curiositat, vol dir que la feina s' ho aporta, y nosaltres manejem la riquesa qu' entra al reyne y la qu' en surt. Aquí s' afanyan las caixaladas: no hi valen empenyos y memorialis; lo que no té bon brahó que plegui, que hi perdrá 'l crédito y 'ls jornals. A nosaltres no 'ns tocan la campana per treballar; lo relotge 'l tenim penjat al aire y

es de repetició, vull dir que 'n tenim dos: un al cel, y l'altre en mar que s' hi raveja tot lo dia. Encara no llambrega per llevant lo de debó, ja comensa 'l trasbals: las barcas italianas carregadas s' atansan á la platja; uns minyons sapats y morenos, qu 'es lo color de la guapesa, arreman-gats de brassos y de camas ab caputxas de saca que 'ls hi governan lo cap y las espatllas s' en entran en mar á fer-loshi 'l *rendivú* alleugerint las barcas y traginant los sarrions en terra. Las collas del Noy-gran, del Gallito y d' en Freixas també entran en dansa; 'ls uns estivan pipas, 'ls altres descarregan fardos, aquells rodolan barrils de petróleo, 'l que du la caldereta dels untets corra á engreixar los travesos que han de calsar la barca pera que entri llatina sense esforços ni grinyols. Ja 'l que la governa tira un cap en terra del que s' en amparan uns quants posant-se de renglera; uns altres molt forsuts vestits no mes ab samarreta y calsas de burell talladas á la moda de Mallorca 's fican á l' aigua y arrambant la esquena als costats de la barca, estampeixen los peus que se 'ls hi clavan en la sorra: donan l' *Oh issa*, fan l' alsaprem y empenyan; 'ls del llevant, arrencan acotant 'l cap y l' espinada posantshi de debó, y entre 'ls crits que animan y las forsas que no s' hi planyen, fan seguir la barcassa qu' entra pausada y magestuosa á descansar en un llit de sorra acompanyada d' aquell estat major que surt del mar regalántloshi de las calsas sarrells d' aigua, esbufegant anhelosos y aixugantse las gotas de suor, aqueixas llágrimas benehidas del treball que cauhen per la cara sense que 'l cor se 'n dolgui.

Mes enllá també 's crida y 's feyneja; 'ls carrreters ab la vara alsada s' esgargamellan contra la tossuneria de las béstias que no volen entrar de reculons, féntloshi mes mancament ab la llengua que ab las obras. Los pesadors del comú introduheixen los ganxos de la romana en los sarrions que atravessats per un samalé 'l sostenen dos xicotassos á quins si lo feixuch del pes los fa acotar l' esquena no 'ls fá desdir la forsa y s' afina la carga mentres

l' escribent posa en xifras las pesadas que lí cantan. Los mercaders se las euhen ab los patrons d' Italia despreciant la mercadería y regatejantla que sembla que vulguin comprar sense dinés. Los patrons que aviat ho tiran á la tremenda, hi prenen tals enquimeradas, y 'n diuhen unas dels Espanyols, que 'ls altres fan com aquell que no 'ls entenen, y 'ls deixan jurar y picar de peus y rebotre 'ls barrets per terra ton fent la mitja rialla y tirant á la tarregada per menuda cada brasa que fá mes bulto qu' un borrego de Vilanova.

Y en aixó á mí tothom me crida:—Carlets porteume beure;—arregleu un bolado ab quatre gotas de pintura—Carlitos, apa moute; dónam una manilla de pastisser, que 'm vuy obsequiar la persona—Tu, Cárlos, aboca dos ditets d' aquell que s' hi veu 'l sol á l' altre banda—Señor Cárlos, arrégleme usted una americana, 'ns diu 'l carabiner.—Sogra, destapeume una de las que s' enrabian y bullen á la fresca.—*Voy, voy señores*, tot s' arreglará contesto jo molt atrafegat esbaldint los gots y corrent d' una part á l' altre per servir als parroquians. Y quan ningú 'm crida llavors me toca la tanda y m' hi desfogo ficantme entremig dels grupos ab lo cistell y 'l canti de llauna cridant: ¡quí refresca! ¿quí vol veure, cavallers?...

* * *

Y en aquestas 'l sol ja es alt, ab una xafagó que fá que sembla que tot estiga á punt d' arrencar lo bull; y per aixó ningú desmaya; la feyna 's fa y tot se compon ab un rasgo y una diligencia que sembla que vagi ab máquina com á l' estranger: 'ls bultos que van á l' Habana s' hi envían; 'ls de Rio-jenero avall; las barcassas per Mallorca, arriba també, cap al vapor: aquí ningú 's queda en terra y tot s' envía pel recte al seu destino...

Allí á las deu entra la marinada que blaveja 'l mar ab tornasols com si á dins de l' aigua hi hagués esmeraldas y or fos ab visos de mareperla; la fresqueta que porta 'ns

amoroſeix la cara ab fregadís ſuau que ſembla que 'ns hi rellisqui seda, y que ben ſegú que Deu, condolit de tan congoixós treball, nos la envía per aconhortarnos, ab l'aleteig de la seva gloria... Los barcos ſe gronxan ab reposat desmay, las banderas joguinejan ab l'ayre enſenyanli ſos colors llampants, las onadas van y venen entretenintſe calſant y deſcalſant los peus dels treballadors ab xinelas de blanca escuma, y 's respiran olors tant ſalabroſos que deuen exir dels jardins que la mar té amagats deſſota l'aygua.

* * *

Viſca l' estiu que 'm dona treball, y l' alegria no 'm deixa temps per penedirme d' haver vingut al mon. Lo meu *Xamós*—encara no n' havia parlat—es un gosset que vaig recullir, de color de lanquins ab un accionat tant bufó que li te la cua que pareix una lletra; las orelas las du escapsadas, (que ſi hagués ſapigut qui va ſer lo guapo que va tenir aqueix acudit, de la ſacſejada que li haguera donat á las ſevas prou las hi feya creixer que ſe las hauria de doblegar perque no li feſſin noſa per girar lo coll). Lo *Xamós* no s' aparta de la bora com mes enſeynat me veu ab los Parroquians fent ſalts y giravols, ramenant la cua ab tal ſeguidesa que tinch por que algun dia no ſe l'arrenqui y li vagi á l' ayre (es molt vanitós, per mí ja ho coneix que es un adorno). Pobret! potſer endevina qu' alló 'm dona pa, y ſe 'n alegra y m' ho demoſtra á l' estil dels de la seva claſſe. Y jo, Mare de Deu! ſi m' eſtós be 'm posaria á ſaltar y á brincar com ell, quan veig que la venda va ſeguida, que 'l butxacó ſe m' ompla de peſſas de dos y que, com las formigas, arreplego de ſobras per ara, y juſtet per quan vindrá 'l mal temps.

* * *

¡Qu' es trist l' hivern; lo ciſtell y 'l canti ja no 'm ſer-

veixen! allí s' estan aconduhits en un recó del cuarto. Los días son curts; á la platxa no hi tinch res que fer: los treballadors no tenen set y ningú 'm crida ni 's recorda del pobre Cárlos. Jo 'm passeio per dalt de la riba ab un mocadoret plé de capsas de mistos y quan me va bé arreplego dotze quartos, ¡no mes! y 'n tinch poch per mantenirme. Aixó 'm dona una pena que ni goso cridar ni escometre als anants y vinents. Que trista 'm sembla la platxa; y la mar neguitejada no 'm dona al veurela l' alegría de l' estiu... Lo cel pareix que amagui aquella blavor tan polida, y 'l sol molts dias no surt á véurem; tant que l' estimo, y tant que m' agrada: si éll, puch dir que de vegadas 'm vesteix y 'm governa, ó sino tremolaria de fret com un infelís que soch.

Que triga á passar la tongada, y cada dia tinch un nou pesar quan al desfer lo nus del mocador veig que minvan las pessetas que he arreplegat á l' estiu. A mig dia 'ns en anem á la fonda; 'l Xamós no salta gayre, sempre 's queda endarrera, y dinem; poquet; escudella y olla. Quan m' also de taula penso: es escás per mantenir un home: y al gos, ¿que 'l deixaré en dejú?...

*
**

Mes per aixó, no hi ha temps que no torni; despres que l' hivern—que 'm lleva 'l pá—ha fet prou desgracias, y quan ja está cansat de veure que ningú l' estima, que 'ls aucells li fujen de la vora, que 'ls arbres li ensenyan las branca hermas com si estessen amanidas per donarli vergassadas, que l' aygua 's gela y no vol corre pels regarons perquè no 's gaudeixi de sa boniquesa, allavors jo estich alerta, y cada dematí me 'n vaig per fora, á Vallvidrera ó al camí d' Horta, y reparo la-brotada com ix verdejant á las puntas dels branquillons; los aucells com s' aparian, las flors com se desponsellan y tot com s' alegra y 's torna jove; 'ls galls cantan donant lo bon dia al sol que surt mes matiner; las llocades s' escampan per las eras ab un piu

piu que no sé si riuen ó somiquejan, y 'm quedo tan content que tampoch sé si he de riure ó plorar per benefici á Deu que m' ha escursat la mala tonga la.

Després me 'n baixo á la platxa: Carlitos, ep! Carlets ¿d' hont surts? tócala bufó 'm diuen los riveros y 'ls carboners molt contents de veurem, rodejantme, donantme encaixadas y copets á l' esquena y fent festas al Xamós que fa uns bots d' agrahit que ni toca de peus en terra. Vatua 'l mon! y qui pot dirne mal si veu que per tot l' estiman!... Jo contesto ab una francesilla que 'ls fa riure á tots; dono llambregada al mar per saludarlo, guayto aquella platxa com está de feyna, y me 'n vaig á casa; compro bolados y rosquillas, enllesteixo 'l cistell y, *somhi* altre vegada, ¡quí vol veure! quí refresca caballers!...

Maig 10 1879.

EMILI VILANOVA.

EN SIMON GOMEZ

BIOGRAFÍA

VERDADERAMENT que son los presents temps época de renaixensa per la terra catalana. Al renaixement de la literatura, com no podia esser de ménos, ha seguit lo de las Bellas Arts, cual carácter cosmopolita ha portat sa influencia y anomenada més enllá dels mars y ha traspasat fronteras fent que totas las nacions admiressen la terra que te l'orgull de contar entre 'ls seus fills, artistas de tan geni. Desgraciadament com es lley de la naturalesa lo de no haverhi goig sens dolor, apenas un dels fills de Catalunya ha lograt distingirse en l' universal certámen de activitat y avansament, que avuy apareix impulsar á tota la terra, quant la mort talla sa vida sens darli temps ni tan sols pera dir sobre 'l seu art la última paraula. Avuy la terra catalana te que conformarse á suportar una desgracia inmensa, te que plorar á un altre benvolgut y distingit fill á en Simon Gomez.

Pocas existencias d' artista son tan completas con la d' en Simon Gomez, no per los aconteixements de sa vida que fou senzilla, y qual biografia es fácil de contar, sino per lo número y qualitat de sas obras, per las lluytas de inteligencia que suposan, per los estudis prosseguits ab

una perseverancia tenás, may interrompuda, com sol acompanyar sempre als genis.

Nasqué en Simon Gomez en Bareelona lo dia 3 de Mars del any 1845. La afició que en sos primers anys tenia á dibuixar demostrava ja clarament que aquell noy abrigava un cor d' artista. Quan fou arribat á la etat que com es costum en la nostra terra se fá aprendre als noys carrera ú ofici, lo seu pare, coneixedor de la disposició del seu fill pera las arts, decidí donarli la educació que pera arribar á esser tal li semblá que necessitava. Era aproximadament en l' any 1859, época en que alcansaren gran boga y nomenada las perfectas y acabadas litografias de en Eusebi Planas; lo seu pare cregué que no podia dar á son fill carrera més apropiada á son geni que ferli aprendre de dibuixar á la pedra: en consecuencia encarregá á aquet erudit y conciensut dibuixant sa educació artística, qui aceptá gustós tan dificultós cárrech. Aprofitat fou lo temps que passá en casa son primer mestre; en ella aprengué á conèixer y á imitar la puresa del gran litógrafo Lassalle, la espontánea seguritat d' en Gavarni; lo correcte dibuix de Philipoteaux y d' altres artistas quals estampas espargidas per lo mon han sigut las precursoras del renaixement artístich que avuy lo agita. Plé de confiansa en son deixeble lo mestre 'l deixá coope- rar en la ilustració de las obras «Los mohicanos de Paris» y la hermosa novela catalana. «La Horfaneta de Menargues» y pera repetidas edicions copiá ab éxit los dibuixos fets de ell pera distintas obras. De tots los modos de dibuixar cap com lo de la litografia te tanta similitut ab la pintura: per aixó ab la práctica que adquirí en ella se accentuaren més y més las marcadas disposicions que vers aquell noble art demostrava; per aixó lo temps que tenia de descans lo aprofitava en l' estudi del natural, essent rarament motiu dels seus estudis lo paisatge. Ja era 'l tipo de una gitana lo que cridava sa atenció; ja lo de un fornit soldat que la casualitat portava á casa seva, ó ja eran los seus amichs á qui copiava; y ja á falta de altres

modelos en sa febril aplicació repetia cent y cent voltas los retratos dels seus benvolguts pares y germans; més variats modelos hauria pogut tenir pero no altres que fossen més pacients y més carinyosos. Eran aquestos dibuixos fets ab brevetat y má segura la admiració de tots los seus condeixebles tan per la semblansa y expressió com per lo modo de posar lo llápis en lo qual alcanzá una trassa sens rival y ben pochi artistas podian comparárseli. Preguntat á voltas que com ho feya pera tenir tan bonich modo de dibuixar responia que lo seu mestre l' havia acostumat á posar lo llápis ab cuidado desde 'l principi y que llavoras ja ho feya bé sens adonarsen, afegint que lo dibuix debía esser simpátich y atraurer per sí mateix y que no importava l' assumpto fos lo que fos. En sa modestia y tal volta en sa senzillesa no veyá que era lo geni qui l' impelia y daba trassa en dibuixar de aquella valenta manera y agrahit daba lo mérit que mereixia al seu mestre que realment l' había bén guiat. Animat per lo bon éxit de aquestos estudis que tan li agradavan acabá dedicanthi tot lo temps. No obstant abandonat completament á lo seu geni, en son afany de fer, sens esperiencia, la meteixa activitat lo portá una mica al amanerament. Estant en eixa disposició y estudis comensá á pendre l' art de la pintura baix la direcció del reputat y conegut pintor en Joseph Serra y Porson. Cap altre mestre que aquet li convenia pera guiarlo y corretjirlo del amanerament ahont l' impuls del seu geni l' havia conduhit. Ja no buscava tant los efectes de clar y oscur: los seus estudis aumentaren en grandor y tot lo que perderen de ostentació, de trassa y valentia ho guanyaren en bellesa. Dos anys aproximadament estigué baix la direcció de tan esperimentat mestre, al cap dels quals entrá en la classe de pintura en la Academia de la que ja per las nits n' havia estat fins allavors aplicat deixeble. No obstant los avensos que feya distavan molt de satisfer l' afany que tenia de saber, no li bastavan á son esperit ni la reduhida pero rica galeria de la nostra Academia. Viladomat, li era ja massa conegut si be que

l' admirava, Montanya y 'ls altres no eran del seu gust y 'ls frescos dels Carratggios estavan poch méns que del tot amagats detrás de colossals estátuas. Sentia la grandiositat y 'l realisme dels mestres del renaixement. Coneixia Rubens, Velazquez, Wandich y Rembrandt sols de paraula. Llurs obras reproduhidas per lo grabat y la fotografia li eran un incentiu pera voler véurerlos, estudiarlos é imitarlos, puig las copias que veyá li deixavan á son cuidado la interpretació del color, que quedava com un misteri indiscifrable á sa ardenta imaginació. Per altre part coneixia algunas reproduccions dels grans artistes de Fransa que totas las nacions unánimes admiravan, y volia personalment conèixer Delacroix, Decamps, Couture, Meissonier y altres y altres que omplian lo mon ab la fama de llurs obras. Sentia que á Fransa s' hi disputavan la supremacia dos escolas, volia veurer lo que valia cada una de ellas y á quina havia de dar la preferencia per més adaptada á son geni é hi havia además que comensava en Espanya lo renaixement que d' un modo tant gloriós iniciaren en Casado, Gisbert, Sans, Mercader y altres artistes de no méns mérit y fama.

Totas aquestas cosas li bullian en sa febrosa imaginació, y tal volta no atrevintse á esposar als seus estimats pares y germans lo desitj que tenia de separarsen del seu costat caigué en un defalliment que, donat lo seu carácter reservat y sufert, hauria pogut tenir per ell fatals consecuencias. Lo seu germá N' Enrich Gomez, major en etat á ell que ja comensava allavoras á ser un hábil grabador, ab la sagacitat y penetració que solzament dona lo carinyo interpretá la lluyta que dintre 'l seu cor constantment hi havia y com per altre part era en Simón molt jove encare pera tot sol anarsen á París en cual ciutat no hi tenian coneguts ni amichs que en un cas de necessitat poguessen darli aculliment, decidí acompanyarlo. Plé de agraument y alegria acceptá 'l sacrifici que aquell feya per ell y abdos partiren per la capital de Fransa l' any 1863. Ell á apendrer la pintura, l' altre á perfeccionarse en l' art del grabat.

Si molta fou l'aplicació d'en Simon en Barcelona, molta més fou en París. Tingué que guanyar en concurs la plassa de alumno de la Academia, lo que lográ en lo mateix any, puig en aquella terra, no 's logra entrar en ella ab tal qualitat de altre modo. Y la mateixa admiració que 'ls seus dibuixos habian causat á la seva patria causaren allí dalt, á tal punt que prompte 'ls mestres y condeixebles donárenli unánimes lo dictat de bon dibuixant. *C'est un fort* li deyan, frase que aplican los francesos á la persona que 's distingeix y sempre practica be alguna cosa. Ja no foren tipos los estudis predilectes á que 's dedicá pera aprofitar lo temps que li sobrava de la Academia. Coneixent que estava en aquella gran ciutat sols de passada, foren los museos del Louvre, Luxebourg y Versailles los llochs de preferencia pera entregarse al esbarjo y distraccio: los cuadros de Paul Delaroche, Vernet, Couture, foren traduhits per ell al llapis ab una perfecció pasmosa. En aquella época perdé la Fransa á un dels mes eminentes pintors y que mes ha influït en lo mon al renaixement de la pintura: lo celebrat Eugeni Delacroix. Gomez escullí son retrato com á proba pera entrar en una litografia á dibuixar, volia ajudar als seus pares y germá en los molts sacrificis que 'l tenirlo á n' ell allí estudiant los hi costava. Malgrat lo ser la seva litografia una obra acabada y agradar als interessats, la familia sabedora d'aixó s'hi oposá fortament no consentint que 's dediqués á altre cosa que al estudi, ni sisquera vengué aquella litografia y no passá avant en consecuencia sa generosa y noble determinació. Dos anys trascorreren per ell dedicats al estudi: en dos anys habia fet adelantos com no mes los fá qui está dotat de géni verdader, habia satisfet en part son desitj de apendrer y veurer, pero 'l seu cor no estava satisfet, no habia vist ni coneixia de 'ls grans mestres que mes li agradavan sino las escassas que com á prehuadas joyas guardan 'ls museos de la capital de Fransa: lo poch que habia vist de 'n Velazquez, Ribera y Goya habia bastat á enamorarlo. Lo seu germá 'n En-

rich ó millor dit lo seu Mentor, puig ell deya als amichs íntims que tenia en ell un segon pare, li proposá visitar de regrés á Barcelona la capital de Espanya. Content acceptá aquesta nova deferencia de son benvolgut germá y plé de esperansa en lo porvenir ho efectuaren: era en los últims del any 1865.

Un dia passá en Madrit, sols un dia; temps sufficient pera que ell que estava dotat de gran imaginació rebés una impressió durable y de trascendencia. Sols de passada vegé 'ls nostre reyal Museo, orgull de Espanya. A las grans obras de Ribera, Velazquez Zurbaran y demés grans mestres no mes li fou permès lo temps de darloshi una mirada.

Portava en son enteniment molt frescas las impresions que habia rebut en lo Luxembourg y 'l Louvre y al fer comparacions trobá que l' art francés tendia al colorisme: en consecuencia, sentint son esperit fortament la realitat, habia trobat lo que buscava, la meta, diguemho aixis, dels seus desitjos, lo punt de parada (si es que l' art ne tingue) dels seus estudis. Altres, avans que ell, habian arribat á la perfecció, ell se proposá també arribarhi.

Vingut á Barcelona 's posá ab delit al treball, empenqué fer un cuadro ab figuras de tamanyo natural, escullint per assunto lo martiri de Sant Sebastiá, ab lo cual concoregué á la exposició que celebrá la Academia de Bellas Arts (1866). Bona fou sa primera prova, no obstant que foren molt diferentas las apreciacions que feren del seu cuadro. Los intelligents trovaren que son colorit tenia semblansa ab lo de Rivera, y que aquella primera obra presajava que 'l seu jove autor seria un gran artista. Fou en aquella época quan los artistas de Barcelona, empenqueren associats la construcció de un local á propósit pera exposicions permanents. Gomez, fou un dels que ab mes acalorament patrociná tan bona idea, que realisada (1868) obrí sas portas al públich ostentant tal volta la més numerosa, variada y bona colecció de obras modernas d' art que may Barcelona havia vist. En ella es allá añont

Gomez demostrá lo molt que ja valia y que realment habia arribat ja á ferlo artista. Los cuadros *Los cartas*, *Yo tambien fuí soldado*, *Los dados* y una multitud de testas del natural en bon dibuix y acertat colorit no cedian en perfecció á cap de las moltas bellas obras que de més important assunto exornavan aquella memorable exposició. No es de aquest lloch descriurerlas porque no es la missió nostra fer lo judici crítich de sas obras sino contar com millor sapiguem la vida de tan malograt artista. Animat per lo bon éxit de sos treballs, despres de un curt temps passat en Barcelona estudiant, se'n aná á Madrit á satisfer los desitjos que tenia de estudiar als mestres que tan gloriosament han format la Escola Espanyola de pintura. Era en l' estiu del any 1869 quan ell arribá á la citada capital ahont s' entregá novament al estudi no fent altre cosa que copiar los mes célebres cuadros de Velazquez, Goya, Ribera y Zurbaran, quals copias venia á bon preu á distingits personatjes estrangers que se las disputavan. Com á prova d' aixó citarém lo célebre cuadro del gran Velazquez *Los borrachos* que tingué que copiarlo tres vegadas per especial encárrech de un capitalista inglés, lo que demostrá lo molt que eran estimadas sas admirables copias. Per espay de un any y mitj no feu altre classe de treball, lo que dadas la seva imaginació y facultats ne demostrava una gran proba de voluntat y de firmesa. Se habia proposat coneixer y entendre las manifestacions dels grans artistas y no perdoná medi de lograrho fins á sacrificarhi l' afany que tenia de crear. Sortí de Madrit pera sa casa la nit memorable en que fou vilment assessinat lo general Prim lo mes de Desembre de 1870.

De bona manera demostrá ab sas obras los molts avessos que habia fet, ab lo marcat estil que tenian, de la serietat que tant caracteriza los mestres de la millor época del renaixement. No en va habia copiat ab escrupulositat extrema *La perla* y *La Verge del peix* de Rafel Zanzio. *La Sacra Familia* nomenada del Ossellet y lo busto de una de las divinas *Concepcions* de Murillo, y no en va l'

habia escullit lo acreditat mestre Contreras per cooperar ab ell á la decoració del sostre del Palau del Marqués de Portugalete. Per aixó, arriat l' any 1874 en que per oposicions debia provehirse lo càrrech de professor de la classe de pintura de la nostra Academia Provincial de Bellas Arts, instigat per sa bona mare, més que per altre cosa se presentá á optar á tan honorífich premi en competencia ab Antoni Caba, artista distingit y de justa y merescuda fama. Abdos, si bé en diferentas épocas, habian estudiat y coneixian los antichs pintors; aquest baix la sábia direcció de Madrazo, en tant que'l nostre artista sols habia tingut pera mestre en sos mes trascendentals estudis, la seva activitat y lo seu geni: així es que poch preparat se trobava pera la tal lluyta. Massa encarinyat ab lo realisme encara no habia sigut objecte dels seus estudis lo essencial de la composició que es la retórica del art. Lo asunto que se 'ls doná á interpretar fou *Judas Iscariot devant lo Sanhedrin* despres de haber venut á son Senyor y mestre. Abdos feren verdaderament una obra de art, abdos interpretaren be lo tipo del desesperat mal apóstol, mes la ventatja de un dels dos s' habia de coneixer. La Academia ab justicia doná lo premi á 'n Anton Caba, pero feu menció especial de l' airós paper que en aquellas oposicions representá en Gomez, recomanant á la Diputació provincial la adquisició de la seva obra, á cual instancia aquesta Iltre. Corporació accedí unánime. Dotat de gran cor no 's desalentá y ben lluny estigué de considerar aquesta cosa com un contratemps. Accedint á la instancia maternal no mes se habia proposat donarse á coneixer ab tal empresa, y aixó ho habia lograt molt més de lo que ell podia esperar. Lo bon concepte que meresqué la seva obra dels inteligents y l' especial menció que de ella 'n feu l' Academia, feren lo seu nom poch menos que popular. Tenia com tenen tots los artistas un círculo de amichs que comensá admirantlo y acabá comprenentlo y aplaudintlo. De sopte aquell círculo s'agrandí enclouhenthi á tot hom que sentia passió per las bellas arts, y com ja es sa-

pigut que cap classe de emulació com la del elogi y aplauso pot impulsar als homens al avansament y perfecció, per aixó comensá llavors per ell la verdadera época de artista, per aixó doblá llavors sa activitat. Dificil fora descriurer ab certesa los numerosos cuadros que produhí son pinzell en aquest últim período de sa vida ni menys fixar la fetxa precisa de la seva producció; pera aixó caldria un treball de investigació que tal volta ni la mateixa familia seva podria fer y per aixó 'ns hem de concretar á senyalar los mes notables. *Mariposilla*, *Remembransa*, *La ponselleta*, *Moisés salvat per la filla de Faraon*, *L' hereuhet*, foren los variats assumtos á que son geni doná vida. *El terceto*, *La Càrmen*, *Viva la Pepa*, foren tal volta sas creacions mes estimadas, y si dificil fora descriure sos numerosos cuadros, lo dels seus estudis imposible. Tenint marcada predilecció pera fer tipos, en aquestos se complahia en ostentar sa facilitat extrema, demostrant que dels antichs mestres que ell venerava no n' era solzament aprofitat deixeble sino que moltas voltas arribava á igualarlos.

Per aixó á voler fer retratos no hauria tingut temps per altre cosa. Los pochos que produhí son verdaderas joyas d' art; mereixent ferne especial menció dels de las senyoras esposas dels Srs. Domenech, Bosch y Ortembach. Indiferentment tractava ab lo mateix estudi y conciencia uns assumtos que altres, així es que encarregat de pintar per la iglesia del Pi las imatges de Sant Pau, Sant Lleopart, Sant Llorens y Sant Sebastiá feu quatre obras preciosas; y en la declaració del Dogma de la Inmaculada Concepció per Pio IX que pintá per lo altar de la Puríssima de Sant Agustí arribá á la sublimitat; y com si tot aquest cúmulo de cuadros, estudis y retratos no bastés á omplir sa activitat cooperá á la *Ilustració Espanyola y Americana* ab los dibuixos de la *Vella de la Costa* y *Lo traginer*, y admirador de las bellesas de la literatura catalana, escullí assunto en lo prólech de *L' Atlántida* pera contribuir á la col·laboració de la malograda revista *La Academia*.

Pero tota aquesta febra de treball anava gastant la seva salut que de temps venía essent minada per desgracias de familia: habia perdut tres estimats fillets, habia perdut son bondadós pare y en sa imaginació ardenta no 's borravan may ni sas estimadas prendas ni la terrible lluyta que precedeix al morir. Vingueli com una proba del afecte maternal lo que l' Academia l' associés á ella nombrantlo sùstitut: las horas que passava en ella dedicantlas á ensenyar eran las úniques que tenia de descans. Estava ocupat fent los bocetos de sis pinturas decorativas de gran tamanyo. Se va sentir un dia un gran dolor al cap, no fentne gran cas; de prompte se li declaró una erisipela y se ficá al llit d' ahont no n' habia de sortir. Era 'l quart dia; per la vesprada habia parlat tranquilament ab sa familia y 'ls bons amichs. Allá hi habia sa bona esposa, lo car fillet que li quedava, sa mare y sos germans; pera tots tingué una dolsa paraula y una carinyosa mirada. Ben lluny estava de pensar que aquellas pocas y tranquilas paraulas eran lo despido que dava en aquest mon als sers que ell tan volia, puig que anant per be á las cinch del dematí del dia 5 de Febrer li sobrevingué febra ab desvari. Era la mort que sorprenentlo de soptada 'l deixá exánime. Lo habian mort lo sofriment y 'l massa treball.

Gran es lo desconsol en que sa familia queda, y gran la impressió de condol que tenen sos amichs y 'l mon artístich perque, cal dirho, no eran solsament sos ben pintats cuadros los que recomanavan á en Gomez: tenia altres qualitats que 'l feyan ben voler de tothom. Per aixó callia concixel per enamorar-se de son carácter. Per aixó al anunciar en París á son mestre 'l famós Cabanel que regresava á sa patria, creyent endevinar aquest que era per posar fi als sacrificis que sa familia feya per ell, junt ab Mr. Robert Fleury director de totas las escolas imperials de Bellas Arts tractaren de retenirlo dirigintse ells ab una atenta comunicació á la reyna Donya Maria Cristina pera que 'l protegís: tan era lo que 'l volian. Pobre Gomez! Pera ser pintor se necessita á més del geni esser ó molt rich ó

molt pobre; ó per tenirho tot, ó perque hi hagi qui li donga, ell perteneixia á una classe que no més hi arriba á copia de sofriments y sacrificant insensiblement la salut. La recomanació de tan notables personas no fou atesa, Donya Maria Cristina en aquella ocasió ja tenia prou pensionats: aixís ho contestá.

Pochs artistas haurán sentit l' amor patri com ell. Estudiant en Madrid preferí las millors copias que feu, vendrelas á un espanyol que á un extranger. Efectivament la *Perla de Rafael*, la *Sacra familia del ocellet* y 'l busto de la Concepció de Murillo están en Sabadell en casa la viuda de Fontanet, qu' en posseheix d' ell altres obras. Enamorat de són quadro, *La Càrmen*, un anglés li pagava á bon preu: ell preferí per un poch ménos darlo á un castellá, que admirat de aixó li 'n doná tan com l' extranger. Estánt encarregat de decorar un saló ab sis quadros de gran tamanyo havia escullit los assumptos de las baladas catalanas y las «Tradicions del Vallés» Desgraciadament no 'n pogué fer més que 'l boceto del Compte Arnau. Per ell era de fé lo d' estimar la provincia per estimar la nació y per aixó dels assumptos dels seus quadros eran la major part catalans. Per totas aquestas circumstancias ha deixat en la nostra patria un vuyt, puig s' ha perdut un gran artista y un bon ciudadá. Tal volta varios dels seus quadros refugiats en algun museu tingan lloch preferible y sigan en generacions futuras estimats com los de Goya y de Velazquez, ennoblint la patria son recort. Sas obras restarán entre nosaltres com los raigs de una estrella apagada que van fent sa via per la terra, illuminantla encara sigles y sigles. La patria deu guardar religiosament la sua memoria. Fem lo que 'l gran estatuari espanyol Damiá Forment feya per los seus amichs y estimats deixebles finats. Donemli ¡Llàgrimas y una pedral!

JOAN SERRA Y PAUSAS.

EN L' ÀLBUM DE LES SENYORETES

D.ª ELVIRA Y D.ª EUGENIA CAMPS

QUAN en les hores de la nit serena
al cel se fixa mon ardent mirada
y en afelpat mantell de fosques boyres
dels astres miro les brillosos flames,
la grandesa imponent que 'l mon omplena
en plahenta emoció mon cor fa batre;
mes si gran es lo foch pera sentir-la,
impotent es ma veu pera cantar-la.

Fresca y gentil com satinada rosa,
quan del vert cálzer que la serva esclata,
miro en lo cel entre rosades tintes,
graciosa y esplendent despuntar l' auba;
lo dols oreig que á sa arribada 'm besa,
de les aus matineres la cantada,
tot parla al cor que sa bellesa admira,
sens que feble ma veu sápia cantar-la.

Com en coxins d' abigarrada seda
son cos enfonza l' esplendent sultana,
dins núvols reclinat, de groch topaci,
l' astre del jorn en Occident s' amaga;
la claror dolsa de sa llum incerta
que ab sos derrers destells les serres daura,
de poesía en raudals la terra envolta,
que sent mon cor sens sapiguer cantar-la.

Axís vosaltres, mes aymants amigues,
rossinyolets de vaporoses ales,
ninetes enciseres, gentils lliris,
ornats per Deu, ab tan valioses flayres,
perdonarli podreu á mon carinyo
si al contemplar l' aplech de vostres gracies,
embadalit mon cor vos les admira,
y poch destre ma veu no sab cantarles.

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ.

LA DIADA DEL AMOR

No 't sembla un dia més hermós que 'ls altres,
Naixís com á jornada sensa nit,
que hi há més llum, més cel pera nosaltres...?
¿no sents com jo aixamplarset l' esperit?

¿No 't sembla, amor, que avuy estan de festa
les fonts de vida, y s' endiumenja 'l mon?
¿No t' espanten mos plors! son la congesta
d' aquella neu apilotada al front!

El bon temps ha arribat! No, no m' escalda
mon rostre 'l plor, es mostra d' alegroy;
deixam recliná' 'l cap sobre ta falda
ab l' ignocencia d' un pensar de noy.

Ja respir en la llum de tes mirades;
dom lo teu braç; los homens nos veurán,
cor sobre cor, les mans entrellaçades,
la pensa en Deu á l' infinit marxant.

Assolirèm l' exelça maravella
de l' amor á la terra transplantat
y 'ls quins beuhen d' amor en la canella
comensan ja en lo mon l' eternitat.

Cap home ha estimat may ab més puresa:
un raig de Cel lo nostre amor ha ungit,
més que no pas ta corporal bellesa
m' ha enamorat totstems ton esperit.

Ni en somnis he besat ta cabellera,
ni 'ls llabis teus desponcellí tampoch;
jo t' he gosada, amor, de la manera
que 's gosa un raig de sol, sensa heure 'l foch.

¡Quín pervenir més bell al enfront nostre!
¡Vina, no tingas po', acostat á mil!
¿No sents, no sents com nos aureja 'l rostre
la gonflada de l' ayre llevantí?

Tot es albada entorn; envermellida
besa la llum l' aspre cimal del mont;
y aixís meteix tos ulls que 'm son la vida
sa llum m' escampan pe 'l damunt del front.

L' aucellada refila en lo boscatje;
lo riu refresca 'l xafagós trespol!
¡que es bo de fer lo maridal viatge
si 's comença al bell mes de Julioll!

La terra 's mou á tes mirades santes,
l' ayre 's perfuma de tos negres rulls,
les flors te riuhen, y les verdes plantes
sos brins redreçan per guaytarte 'ls ulls!...

Escolta, amor! Devant d' aquest misteri
ab que 'ns acaricia l' infinit,
com á místiques notes de un psalteri
polsat per enfortir ton esperit;

Al devant d' aquest doll d' esplendidesa
ab que 'ns enhorabona lo vivent;
vinco 'ls genolls catiu de ta bellesa
y 't torn á fer de nou mon sagrament.

Jo 't jur ser teu, com tu juras ser meua;
fóndrerme en tu, en ánima y en cos;
no gosar altra vida que la teua,
esser eternament lo teu espòs;

desbrossarte la vida de fadigues;
gosá' ab tos plers, pená' ab los teus dolors,
y 't deman sols que eternament m' abrigues
al blanfssim alam de tos amors.

I. REVENTÓS.

AMOR

ALLÀ en la platja la vegí jo un dia,
allà en la platja coneguí l' amor;
lo seu esguart mes que lo sol lluhia
y ¡ay! va cegarme per complert lo cor!

A dirli res no va gosar mon llabi,
que un àngel era de lo cel creguí;
fins me semblava qu' era ferli agravi
si boy mirantla continuava allí.

Volguí fugir y mès vaig acostarmhi;
com un imán m' atreyan los ulls seus;
y sens que fos lo meu desig llansarmhi
un *no sé qué* me va llansá á sos peus.

Mon esperit, llavors, plé de gaubansa
no sé 'l que li va dir qu' ella rigué
y ab veu de mel y sens mostrar recansa
va dirme qu' era mon amor son bé.

Al óurer jo tals mots li obrí mos brassos
y correguérem ubriacats d' amor;
á cada petja de los nostres passos
los grans d' arena se tornavan d' or.

Tot nos mig-reya. Fins la mar hermosa
nos parexia que 'ns digués: *goséu!*
puig tant mostrava sa blavor calmosa
que ni 's sentia lo murmuri seu.

La llum del cel que n' es la llum més bella
¡com resplandia en lo seu púdich front!...
Per nostre amor ab tendre cantarella
cantava un himne tot quant viu al mon.

¡Oh amor! ¡Oh arbre qu' en lo Cel tens vida
qual fruyt per ma de Deu en lo mon cau!
Per tu en la terra naxen plers sens mida
y allí hont tu regnas sol regnar la Pau.

Lo primer jorn qu' en mi vas infiltrarte
en un nou mon me feres penetrar;
lo primer jorn que jo poguí cantarte
un altre cor també 't pogué cantar.

Y abdós un temple 't vam alsar joyosos
que ni 'ls anys ni 'ls dolors han derruhit;
encara avuy en dies borrascosos
en ell ne cerca pau nostre esperit.

Perque la verge que trobí en la platja
n' es avuy ja l' esposa del meu cor,
y sota 'l sostre de lo nostre estatje
no s' hi respira altre perfum que amor.

Amor y sols amor volém que sia
l' ángel que 'ns guie pel camí del mon;
amor y sols amor nos durá un dia
abdós abrassadets de Deu enfront!...

CLAUDI OMARCH Y BARRERA.

BIBLIOGRAFÍA

HISTORIA DE CAMPRODON por D. JOSÉ MORER y D. FRANCISCO DE A. GALI.—Barcelona. Imp. de Pedro Casanovas. 1879. (*)

D'entre les diverses maneres que hi ha de fer catalanisme, una s' en compta, que si menys seguida, no per açò ha de esser en descrèdit y en des-us tenguda, valdament en contra hi criden los romàntichs enamorats de l' *idea*, per als quals res hi ha mereixedor de atenció que no sia la fantascòpica imatge virtual del objecte del llur entusiasme. Aquesta forma de que faig esment es aquella en que un autor, plè á seny de les gestes y glories de la sua vila, poble, ò ciutat natal, y sentint tèn y potent lo pols séu per á l' empresa de descriureles als demés pobles, s' empenya en aytal propòsit fins á arribar á darhi terme, editant, en l' idioma que mes fácil li sia, una descripció històrica, que, á mes de esser la veritable soca genealògica de la població que n' es lo théma y lo mes segur mèdi de conservar lluny de la quera ò del oblit los testimonis remanents paleogràfichs y arqueològichs, es un claríssim mirall en que les generacions que ocuparán la nostra plaça damunt de la turbulenta costra de la esfera en que abuy estèm, podrán vèurehi per á exemple llur, la vida que 'ls sécles hi duguéren, la genialitat dels hòmens que hi regíren, y deduhirne, en mes ò menys escala, los gráu's d' afinitat que lligan al Microcosmos ab lo Macrocosmos desde la creació de quiscun d' ells, y que 'ls lligarán ensemps á fins y á tant que l' Univers revellit y caduquejant rodóle al Caos, á embolcallarse ab la glacial mortalla que la má de Déu li signe tot enfonzantlo en l' anoreador avench de la desolació final.

(*) Consta d' un volum format o'213 m. per o'137 m., compost de 172 ps. de text, mes xxij d' apèndices, mes 52 de Historia Natural d' aquella comarca, é Indices. Se ven en la llibrería d' Alvar Verdager al preu de 3 pessetes cada exemplar,

Sí. Es un fet, que á les petites chroniques que la modestia dels autors, ò la inseguretad de les épocas en que ells vivian, deixáren incomplètes, devèm la major part de notes y referéncias, que, ajuntades ab altres de congèneres, han completat l' edifici historial de les Nacions que mes ben fonamentat lo ténen. Per çò á Catalunya, máncia encara de traballs dignes d' háure l' annuència de la severa Clio, li cal que hi haja homens que, ab l' abnegació y criteri necessaris, vullan sacrificarli les estónes que la Futilitat se 'ls menjaría sense deixarne rastre, y que la Terra nostra ha de agrahirlos, convençuda del bé que ella 'n reporta, com n' está de lo costós de l'obra que 'ls fills, quasi be sempre ni coneguts de ella meteixa se gosan en dedicarli. Y aquests sont los benemèrits, aquests sont, los qui perfumats de saber, y substanciosos de patriotisme, colgats com la delicada tòfona, encongits dintre la seva estancia, y, reclosos y retrets y de algun intel·ligent sòls coneguts y estimats en lo que valen, y per ell sòls respectats y venerats, inmensament ríchs de notícies de persones, y de fetes, de les que tot un capital d' erudició ne posseixen, se ruborizan si algun s' atreveix en públich á vantarlos, com ben merescut s' ho tenen, y s' escapan moltes voltes, gayre bé sempre, fins á la mirada penetrant (algun colp també enlluernada) del escrutador é infatigable sabi que de poble en poble y de casa en casa afanyós de tradicions y de saber va escorcollant y escandint tot quant li pot fer peça per al fi de desentranyar la veritat, de fer ressaltar lo bé y lo bell als ulls del *profanum vulgus*, y de guasardonar al mèrit *cuique suum tribuendo*, com es de lley y us entre tothom qui les ciències colra.

A aquestes consideracions se 'ns n' enmena la de l' obreta que ab títol de HISTORIA DE CAMPRODON (*) han escrit y publicat dos fills d' aquella Vila, apothecari l' un, En Morer, y prebere l' altre, Mossen Galf. Abdós jóvens, abdós creyents y sentint encara dintre d' ells la noblesa y distinció de la sua terra y dels seus paysáns, que en tots temps han esset: ella espill de bravesa, font-viva de patriotisme y breçol de bonhomia, y ells nissaga d'héroes, bresca de cors de acer com aquest flexibles als sentiments d' amor y com ell invulnerables empero á la llima de la guerra; terra y gents als qui no hi ha que recordarlos jamay lo ferestech *ἡ ταύταν, ἢ ἐπὶ ταύτα* de la Lakedemonia ja que tots ells tractantse del agre del terrér sont personificació encarnada del *dulce et decorum est pro patria mori*.

Los que senten veritable gust per lo Casal catalá, la llegirán sens dubte aquesta obreta. No 's cregan los qui n' emprenen la lectura

(*) Una antiquíssima costum fa escriure en aytal forma lo nom de dita Vila, mes la ortografia, la fonètica, y l' desitj de que s' eviten falses lectures claman per á que s' escriga *Camp-Rodon*, com únich medi de que fins cataláns (que fa vergonya dirho!) no llegescan *Cam-prodon* á la castellana. Los naturals y comarcans de aquella Vall ne diuhen viciosament *Cambardon* y los restants catalans *Cambordon*.

trobarhi historia trascendental; no; lluny d' açò. Es lo llibre una senzillíssima relació rahonada de fets, per ordre chronològich, que descriuhen en llur conjunt la evolució, si aixís es lícit dirho, fisiològica, d' un poble que té per *punctum saliens* una petita capelleta que la pietat d' alguns devots fecunda per en arriuant al secle x (948) demostrarse plena de vigor y disposta á la vida en forma de Monastir de Monjos benèts claustrals, als qui la civilització actual es indubtablement deutora dels coneixements que de l' antigor li restan, los que com boyra s' haurian dissipat al despitat buf que 'l torb de les etats mitjanes impulsaren contra tot lo llavors existent, si la pròvida intuició d' aquells pacientíssims cenobites no 'ns los havés guardat en son recés honorablement y sigillósa.

Y com si les células del Monastir proliferássen, s' agruparen á l' entorn d' ell, á tall de centre nuclear, casetes y mes casetes y fábriques y palaus y convents é Iclesies ahont llechs y clerchs y senyors y esclaus y nobles y menestrals, constituïren á la fi un poble en deguda forma, una Vila de la que se 'n parlava en Catalunya y fóra d' ella, en la que 'ls sorollers batáns y nochs dels parayres y les ramoroses tramujes dels molins, unisonavan ab la calca dels telers de drapers y flassaders, ab l' estisora dels abaixadors, y ab les agulles y canó y canturies de les dònes afanyades en fer gorra pera 'ls barretinayres, y ab lo mall y l' enclusa dels forjadors y serrallers; una Vila en la que la flayre de la llana suarda, de sa-color ó blanquejada, extesa en grandíssimes nyapes, flonjes y sedoses, damunt lo Prat, ó en mitj de la Plaça, ò de alguna cosa redallada, se agermanava ab al fina olor del fench que dalt de la pesanta carreta de clavetejades rodes, duta á remolch d' un parell de bráus d'ajovada tossa, era portat á enmagatzemar per á provehir á la invernada de remats y de vacives quan los priva de gallorses y de montanyejar l' estació nevada; una Vila en fi que renadiau com novella au Phœnix, s' ha alçat per cinq vegades de sobre les fumantes brases d' altres tantes cremes sofertes ab una resignació y un heroisme que be 's coneix be pròu que 'l trémp d' esperit dels seus bons vilatjáns hagué d' esser rebut en les debatudes aygues del Ter y del Riutort que rebramants é indòmits se topan y envesteixen y's confonen sota 'ls séus murs meteixs, dels que 'n regalima constantment la bromerosa escuma, fonedissa, com les espurnejants onades que l' empenyen.

Tot açò y molt mes *ad longum* veurá 'l lector, descrit en lo llibre que 'ns ocupa, á part de altres y altres coses que seria aquí ociós enumerar minuciosament. Los pobles dels encontorns, hi están també apuntats ab quatre tochs, com també pero molt detalladament la Gea, Flora y Fáuna de la Comarca, en tot lo qual potser lo veritable naturalista no hi trobe prou bon esquer per á les seves ánsies de novetats, mas ahont no deixarà'l curiós de sentirhi cert plaher íntim d' admiració per la prodiga abundor de aucells y plantes de que la Na-

turalesa ha dotat aquelles encontrades, y en lo qual pot lo filòlech per uns índices molt complerts fer excellent cullita de noms vulgars y de noms sabís á propòsit per á la seva dèria científica.

Y ara permetentnos entrar al capítol de cárrechs. ¿Per què han deixat los autors de la Historia de Camp-Rodon de consignarhi aquells fets tant notables com característichs que les costums populars conservan tradicionalment dantlos colors y tòns que fan de pedra de toch pera 'ls estudis anthropo-ethnològichs? ¿S' han cregut potser que 's passaria per alt tot quant sobre açò escriguessen? Si es aixís s' han enganyat. Les idiosincrasies sont á les persones lo que les costums als pobles, y ab la meteixa curiositat que una doneta ascolta 'l secret d' un vèrvol qu' afecta á la cara d' un vehí ó d' un conegut ó 'l d' una piga ó d' un *nævus* de una pubilla que tinga nomenada, ascolta y llegeix atentament lo philosoph, lo que 'ls ciutadans (que per lo sol fet de serho se creuhen únichs possessors del ben pensar y del ben parlar, infelissos!) ne dirian extranyeses, empero que ell califica de belleses com ho sont sempre que pinten la biología d' un clap de terres delimitades y precises.

Si tal haguessen fet nostres autors, nos hauriam fet assistir al tan typich com honestíssim *Ball dels Confits* de la festa del Roser; hauriam anat ab ells á Can Moy per la Mare de Deu d' Agost, y 'ns hauriam assentat á la rifa del Tortell de la Mare de Déu del Portal, aquella Verge de les Victories dels Camp-Rodonins, de emblanquinada crypta, sota 'ls peus de la qui lo distich

*Salve radix, salve porta,
Ex qua mundo lux est orta*

hi está escrit y conservat piadosament per lo vehinat del carrer de Sant Roch que d' Ella cuyda. Y 'l dia dels Sants Metjes (*Còyme* (sic) y Damiá) ballariam una sardana llarga ó unes balles franceses, á Llanás, ahont uns cranis humans, sobrèrs potser del cementiri que hi ha devant del temple, apilotats y tapant la claror dels finestrals bizantins de aquell, nos recordarian la poesia que 'l nostre estimadíssim Felip Pirozzini (Q. D. H. P.) á la vista llur va escriure, y ab ell exclamariam:

¡Oh testes descarnades
que fóreu per la terra enmantellades!
¡qui fou la ma piadosa
que us ha dels corchs lliurades
de vostra tomba alçant la freda llosa?

Y en diades de bon sol anant cap á Salelles ò á la gorga dels *Tornays* á l' ombra de verns y pollánchs fent una *aixugada*, pescariam aquell be de Deu de truytes que no apar per lo abundants sino que 'ls còdols s' hi tornan peixos, y á vintiun de Juny diada de Sant

Palladi (ó Pall-llari com diuhen vulgarment) fariam lo pomet de flors del Trollius europæus que la fé d' aquells paysans ha consagrat al Sant, ja que creix als voltants de la font en que la mula que 'n duya les sagrades reliquies no volgué dar ni un pas mes, y en fi veuriam ballar ab punts y mesura lo Contrapás al trist y melodiós suspir de la tenora acompanyant la mystica y dolorida lletra de la Passió, tradicional ball, que es ni mes ni menys que aquelles dances ó chors de que 'ns parla la Iliada xviii, ab que 'ls grechs acompanyant-se de la tonada y cant de la Complanta de Linos, celebravan la fi del dia al temps de les cullites (com abuy encara s' estila en Corinto al veremar la cèlebre pansa) y... ¿qué us diré? hi ha tant que interessa al cor en estes coses, de la Vila del Portell de les Rocasses y de la Costinyola, que per á no remòure recors poch dolços, per esser passats, hi poso punt final.

Abans de finir, no obstant, he de indicar que m' ha sorprès que essent dos los autors parle sempre en la narració un sol, en primera persona de singular, com si no hi hagués l' altre consòci. Es una falta gramatical que en la pròxima vinent edició s' haurá de corregir, puix que enlletjeix lo llenguatge y estil que per altra part es elegant y florit, potser afectat y tot en ocasions no rares, cosa que ben segur no 'ls hauria succehit si en lloch de emplear un idioma, après per l' estudi com ho es lo castellá per als catalans, haguessen los senyors Morer y Galf fet us de la llengua nostra Catalana que mamaren *quan del mugró matern la dolça llet bevian*, la qual no es, com diuhen los qui no la coneixen, llengua aspra y ruda y lacònica é incapaç de puliment, sino venusta y suavíssima y abundant y plena d' elegancia y ductilitat ab que s' hi expressan tots los afectes, sensacions y sentiments, que com qualsevulla home del món experimenta 'l fill de Catalunya; ademés de que com diu Sant Pere Chrysòlech:

Naturalis lingua chara simplicibus, doctis dulcis, omnibus loquitur profutura.

Que val tant com dir que:

La llengua nativa es gustosa á la gent senzilla, dolça als sabis, y á tothom, usantla, profitosa.

Per tot lo qual recomeném als nostres lectors se fassan ab l' Historia de Camp-Rodon que 'ns ocupa, per mes que pugan anar á passar l' estiu á aquelles terres benchides, ja que ni d' una cosa ni d' altra se 'n penedirán quan arriben á coneixer per ulls propis lo que no poden fer mes que indicarlos somerament nostres pobríssims pero imparcials escrits.

JOHAN MONTSERRAT Y ARCHS.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

FEBRER.

Un gran contentament nostre y honorable profit de las Bellas Arts, hem de fer constar que si abundosa é important fou la exposició d'obras d'art en lo transcurs del mes passat no porta trassa d'esserho menys en lo present; puig que las obras exposadas durant la primera quinzena del mes actual no desmereixen de las anteriorment vistas ni en calitat ni en importancia. Poch á poch nostres principals y mes renomats artistes van exposant sas obras logrant d'aqueixa manera donar veritable importancia á las Bellas Arts, alagar als intelligents que cada dia s'interressan mes per nostre avansament artístich y estimular á nostres joves artistes que trovan mes saborós y llegítim un triomf justament adquirit al costat de sos mestres.

PINTURA.—Lo Sr. Vayreda ha exposat en la casa de vendas del Sr. Vidal un paisatge pintat destrament. Las qualitats de colorista y dibuixant ja li son concedidas al citat pintor; emperó la composició de sa última obra exposada ofereix un xich de pobresa. Aquella dona milagrosament assentada filant demunt aquellas estranyas rocas; aquells arbres tractats tan lleugerament y que fan l'efecte d'una fotografia desfocada, contrastan notablement ab tot l'herbey de primer terme fet ab gran vigor y naturalitat.

Lo Sr. Vayreda es una verdadera gloria per l'art catalá; y tal volta alguns de sos quadros s'fan áspres á primera vista perque retrata lo Paisatge Olotí en tota sa puresa, d'una nota y aire tant diferents del restant de Catalunya que solsament qui l'ha vist pot darse comte desseguida de sa bellesa y grandiositat. Açó no obstant no li ha de permetrers' al Sr. Vayreda pendrers' certas llibertats al colorir

a'lgunes de sas obras que com la present s' fan mes estranyas perque 'ls hi falla naturalitat.

—Un quadro del Sr. Masriera (Francisco) representant una senyoreta elegantment vestida ha cridat la atenció en lo establiment del Sr. Parés. Lo primer que s' hi nota en aquest quadret es lo vigor del colorit del fons que potser perjudica un bon xich la impressió de la figura; complertament blanca y que á nostre entendre li hauria millorat si aquell carmí hagués sigut neutralisat per altre tinta mes fosca. Lo vestit blanc atavellat y demés accessoris de la figura están fets ab conciencia y colorits ab veritat. Lo dibuix de la figura es un xich incorrecte especialment en l' escors del bras dret que no 's rellava gaire y no dona complerta idea de la posició que vol guardar. Apesar de tot, lo quadro del Sr. Masriera li senyala un bon lloch entre nostres mellors coloristas.

—Lo Sr. Gomez, pintor valenciá, ha exposat també en lo mateix establiment un petit quadret representant una sala á usansa del segle passat en la qual un criat vestit ab casacó, fa sortir de la estansa un gosset blanc. La composició del quadro está ben entesa apesar d' alguns defectes de perspectiva. Lo dibuix es recomenable y fins en alguns punts inmillorable. La entonació general del quadro s' ressent de la poca armonía dels colors y's presenta un xich desentonat; no obstant de que hi ha detalls com los cortinatjes, la alfombra y alguns mobles colorits ab veritat.

—Dos quadros de grans dimensions ha exposat lo Sr. Martí y Alsina, catedràtich de nostra Escola de Bellas Arts. Lo primer col·locat en la Exposició-Parés, es un paisatge ab mes idealisme que veritat. La grandiositat que'l Sr. Martí va donar á la composició impresiona agradablement y l' acredita entre 'ls bons paisatjistas catalans. Lo colorit 'ns apar fals en los pins que no tenen sa verdor característica en las montanyas del fons d' una blavor exagerada y en las rocas cobertas de vegetació qu' están tractadas ab una minuciositat que perjudica l' conjunt. Tot lo quadro está dibuixat ab coneixement y en general te una entonació agradable.

L' altre quadro exposat en l' establiment del Sr. Vidal es una marina executada ab una grandiositat extraordinaria. Lo rompent de las onadas y las casi simétricas ondulacions de l' aigua indican la observació profunda de la realitat feta per lo Sr. Martí y ab tanta felicitat trasladada á la tela. Las nuvoladas son mes bonicas que verdaderas, apesar de que 'l color está bastant ben ensopegat.

En lo colorit de l' aigua y en la llum general de tot lo quadro hi ha bellesa y veritat dantnos ocasió novament d' aplaudir al Sr. Martí y Alsina.

Lo Sr. Cussachs ha tingut de manifest en la exposició del Sr. Parés tres quadrets representant tres soldats. Repetiriam en aquest lloch lo que ja varem manifestar temps enrera respecte algun de

sos quadros sino 'ns obligués á afegirhi altrás cosas la tendencia que observém en lo expressat senyor á perpetuarse en aquest género y algunas manifestacions de decadencia observadas en la última de sas obras. Observe be lo Sr. Cussachs; si no ho ha fet lo fons blanch que ha donat á sos dos primers quadros exposats y veurá com si es aspre en lo soldat d' infantería, no pot passar en lo húsar que ab son gech casi blanch forma una monotonía y confusió de la qual ha de fugir sempre 'l bon colorista. Lo Sr. Cussachs, generalment dibuixa be, té trassa en triar los tipos dels soldats y coloreix las robas y carns ab molta veritat; emperó ha de convencers que tot aixó no fa per sí sol una obra notable ni un artista bó. Respecte al últim quadro exposat, representant un soldat mitj ajegut demunt una caixa antiga, hem de confessar que sembla la primera obra del Sr. Cussachs, no en mérit, sino en número. Ni l' escors del brás es veritat, ni la cama dreta es ben dibuixada; ni 'l tipo del sorge es ben trobat, ni la caixa está tractada ab aquella llibertat tan necessaria en la cópia del mobiliari y de la qual tan grans exemples va deixarnos l' inoblidable Fortuny y que avuy ja s' han apropiat molts artistes italians y francesos. Per lo mateix que veyem grans qualitats en lo Sr. Cussachs es que 'ns permetém las observacions severas apuntadas.

ESCENOGRAFÍA.—Agradable fins al extrem es per nosaltres poder contar ab verdaderas notabilitats en tots los diferents y difícils rams de las Bellas Arts; y no hi ha dubte qu' en la nit del 12 de Febrer lo públich qu' en lo Teatre Romea assistí á la primera representació de la tragedia catalana «Joan Blancas» pogué convencers' de que la pintura escenográfica contava ab dos mes notabilíssims conrehadors. La decoració del últim acte representant lo castell de Perpinyá, pintada per los Srs. Urgellés y Moragas acredita son talent pictórich y revela las felissas disposicions de sos autors per la escenografía. Lo tó general donat á las telas, la encertada entonació dels marlets y demés accessoris, la veritable bellesa y majestat dels núvols platejats per la naixent aubada, donan á la escena un realisme tan bell y encisador que no es possible l' hagi concebut d' altra manera la privilegiada inteligencia del autor de la tragedia.

Las grans qualitats del teló, no obstant, no poden amagar la falta de perspectiva observada en la torre mes xica ó marlet de primer terme que 's veu un poch encatronada. La necessitat de donar á tots los objectes aquella incertitut de llum propia del trázit gradual de la fosca á la primera llum del crepúscul, fa que algunas parts de la decoració 's presenten un poco descuidadas y denotan falta de práctica en conèixer los efectes de l' hora mes difícil de pintar. Tot aixó no obstant ve compensat per la impressió sorprenent que causa lo conjunt executat ab deteniment, veritat y estudi.

La pintura al oli ha perdut en lo Sr. Urgellés un bon paisatjista;

emperó en cambi la escenografía ha guanyat un bon interpret. Rebin los Srs. Urgellés y Moragas nostra mes coral y distingida enhorabona.

ESCUPTURA.—Lo Sr. Vallmitjana (Venanci) ha exposat en lo establiment del Sr. Parés dotze terras cuytas, estudis de feras, executadas de la manera que li es propia.

Si confessém que 'l Sr. Vallmitjana es un dels primers entre nostres esculptors y regoneixém que sos mateixos companys de professió lo consideran una especialitat en executar estudis de la classe dels que ha exposat, ben poca cosa podrém afegir al nostre judici.

La lleona ab lo fuet á la boca y las duas testas de camell y lleó, demostran que 'l Sr. Vallmitjana es un artista observador y que lo mateix modella ab aquella severa grandiositat y dolsura de forma com sab trobar en la sencilla intenció un efecte escultórich que rarament li falla. ¡Llástima que aquell ximpancé, massa ben fet, devant del qual varem veurer girar la cara á moltes personas, s' hagués mogut del quarto d' estudi del Sr. Vallmitjana!

—Lo Sr. Font ha exposat en lo propi establiment una testa y cos de senyora vestida á la moda actual. Res hem sapigut trobar de notable ni de regular en la espressaada figura que son autor titula *Coqueteria*. Lo tipo es vulgaríssim, malalt y casi antipátich; las desproporcions de cos y brassos fan pena; los guants ab los quals sosté un devocionari no motivan ni demostran la existencia interior d' una má anatómicament articulada. En quant al modellat lo Sr. Font sembla que s' ha proposat fer lo que en pintura ne solen dir *quatre cops d' efecte* y que casi sempre son quatre cops de puny donats al Art.

En resúm, si 'l Sr. Font ha volgut ridiculisar la *Coqueteria* presentant una senyoreta esguerrada ho ha lograt, d' altra manera, desitjém véurerli otras obras per alabarlo; puig creyém que val y que no li han de mancar ocasions pera demostrar qu' es artista.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

DIGNE baix tots conceptes de l'importancia de la persona á qui anava dedicada, fou la sessió necrológica celebrada en l'Ateneo Barcelonés, ab motiu de haberse colocat en la galería de socis ilustres lo retrato del eminent philosoph catalá en Francisco Xavier Llorens. Omplí tota la vetllada la lectura que feu nostre distingit colaborador D. Celestí Barallat del *Recort biográfich* que s' ocupa de la vida y de l' obra del savi mestre. Ab una forma verament bella, per lo clara, precisa y elegant, aná desenrotllant lo Sr. Barallat en totas sas fases la vida intelectual y la doctrina de 'n Llorens, tan magistralment ensenyada que no li calgué al professor consignarla mes que en las senzillas apuntacions que en la cátedra dictava, pera que 's possessionés de l' inteligencia de sos nombrosos deixebles, y vingués á contribuir no poch, constituint una atmósfera de principis sanitosos y de sava eminentment catalana, al renaixement actual de la nostra terra. Lo Sr. Barallat captivá ab son treball de tal manera l' atenció dels ilustrats oyents que, no volguent interrómprel durant la lectura, deixaren pera la terminació, tan poéticament sentida com naturalment exposada, lo saludarlo ab una calurosíssima salva d' aplaudiments que ressonaren per llarch rato en lo saló.

Sabem que 'l discurs del Sr. Barallat será publicat luxosament ab lo producte d' una suscripció oberta entre 'ls concorrents á dita sessió y altres admiradors de son talent.

Devém fer també menció del acert ab que l' artista Sr. Martí y Alsina trasladá á la tela, valentse solzament de la memoria y de las indicacions de alguns amichs de 'n Llorens, la noble figura d'aquest.

Han sigut nombrats socis corresponents de la Real Academia de Bonas Lletres d' aquesta ciutat: á París, D. August Pécoul; defensor dels estudis histórichs á Espanya contra las afirmacions del Sr. Moret Fatró; á Lleyda D. Joseph Pleyan de Porta, y á Vich nostre estimat colega Mossen Jaume Colléll y Bancells Pbre., mestre en gay saber y director de *Veu de Montserrat*.

L' últim número del *Polybiblion* de París s' ocupa ab elogi de la *Biografia y juicio crítico de las obras de Vicente García* per don Joaquim Rubió y Ors; de *El cinco de Mayo* de Manzoni, traducció de D. Joseph Llausás; y de las *Ordinacions y Bants del Comtat d' Empurias* de D. Andreu Balaguer y Merino.

Una trista nova havem de comunicar á nostres lectors. Lo dia 3 del present mes, morí Mr. Bernat Alart, archiver del departament francés dels Pirineus-Oriental (Perpinyá), filólech distingit y savi historiador del Rosselló, sa terra nativa. Varias son las obras que la seva incansable activitat doná á l'estampa, pero la mes capdalt es, sens dupte, la titulada *Privileges et titres relatifs aux franchises, institutions et propriétés communales du Roussillon et de Cerdagne depuis le XIe siecle jusqu' á l'an 1660*, de qual 1.ª part (única publicada) nos ocuparem en 1878. Llavors diguérem d' ell qu' era «*homme en gran manera estudiós que ha passat la major part de la vida investigant la historia de sa patria y qu' ab un zel, pot ser fins exagerat, sacrificá la sua salut en aras de la ciencia,*» y no anavam gens exajerats en fer aquesta última afirmació. La mort lo ha sorpresés en mitj de sos treballs, deixant un buyt difícil d' omplir ab la perfecció y entussiasme que per ell era desempenyat. Nostra Academia de Bonas lletres lo havia honrat ab lo títol de sóci corresponent. Per est y altres títol, Catalunya conservarà sempre ab respecte la sua memoria. ¡Que Dèu li dó un repós etern y li tingui en compte las suas virtuts!

Sempre havem vist ab gran satisfacció se possessin nous retratos de *catalans ilustres* en la galería que te iniciada l' Excm. Ajuntament d' aquesta Ciutat, pero en cambi nos desplaun en extrem lo re-tart ilimitat en publicar las suas biografías. Pera la publicació de las de 'n Campmany y de 'n Viladomat ja transcorregué llarch temps, y ara succeheix que, tot y essent son autor regidor del actual municipi, la del jurisconsult Fontanella, desde lo mes de Septiembre de 1877 que 's fá esperar pera véurer la llum pública. Res dihem de las del metje Gimbernat y del economista Güell, per esser relativament molt recient la sua lectura (Septembre de 1879). Enteném no obstant y no podem menys de dirho, que no es aixis com deu un poble perpetuar la memoria de sos grans patricis, ans al contrari, donant á coneixer llurs mérits y virtuts dignes d' exemple pera esser imitats de sos conciudadans. No dubtém, donchs, que 'l municipi barceloní procurarà deixar posat son nom en bon lloch, activant la prompte publicació de tals biografías.

A benefici de D. Joan Molas tingué lloch en lo teatre Catalá dias ennera la representació de la última de las obras de dit Sr. la aplaudida comedia en tres actes y en vers *Ral per duro*. Los amichs y admiradors del Sr. Molas li féren present d' alguns objectes artístichs.

Ha termenat en la entussiasa associació *Lo Rat penat* establerta á Valencia la discussió sobre l' escut d' armas de dita ciutat, havent arribat los Srs. Torres, Vives Ciscar, Martinez, Aloy y Tramoyeres que hi han intervingut á un complert acort en sas opinions. S' ha encarregat al Sr. Vives Ciscar de publicar un llibre en que extensament se resumeixin las doctrinas que han prevauescut, ab tots los datos que aparegueren en la discussió.

Actuará dintre de pochos dias en lo teatre de Perpinyá una companyia de sarsuela catalana, figurant entre las obras que 's posarán en escena, las que mes aplaudidas han sigut de nostre públich,

L' últim número de nostre benvolgut colega *La Lluanera* corresponent al mes actual, es molt interesant com tots los anteriors. Publica lo retrato de D. Andreu A. Comerma, una vista del dich de

la Campana y altres grabats. Reproduheix alguns párrafos del article que D. Narcís Oller estampá en LA RENAIXENSA, ab motiu de la inauguració de las obras del dich que tant nom ha donat al Sr. Comerma.

Lo nostre distingit colaborador D. Fidel Fita ha sigut nombrat soci honorari de la *Asociacion Euskara* de Pamplona. Nostra Revista que reconeix sos mereixements se complau en felicitarlo.

S' está publicant en l' Habana un periódich catalá y castellá titulat *El Eco de Catalunya*. Rebi la nostra benvinguda.

Hem rebut fa poch dias luxosament estampat en castellá, catalá y provensal lo programa del Certámen poétich en celebració del milenari de la invenció de la Mare de Deu de Montserrat. Com que ja hem avansat á nostres lectors alguna noticia de aquesta festa poética extreta del *Diari de Barcelona* que ha tingut la sort de rebre 'l cartell ab molts dias d' anticipació als periódichs catalans, avuy sols direm que als dos premis que anunciarem s' han afegit dos d' altres d' extraordinaris per cada hu d' ells.

Hem rebut lo prospecte d' una obra catalana que sortirá á primers del mes entrant. Es una traducció en vers de LOS PETONS DE JOAN SEGON precedida d' un estudi sobre l' autor. Com qu' aquet llibret no 's donará al públich, essent destinat á un círcol de lectors molt reduhit, y son poquíssims los prospectes que s' han circulat, copiem á seguiment las *condicions* de la publicació per si algun dels nostres lectors volgués adquirirlo.

«Formará un tomet de 80 planes d' impressió elegantíssima en paper de tina superior.

Se tirarán sols los eczemplars que 's demanen avans del dia 25 de Febrer, no posatsen per lo tant ni un sol á la venia.

A pesar de l' especialitat de l' edició, aquest llibre no costará més que 8 rals.

Los subscriptors de fora Barcelona podran enviar l' import en sellos de correu.»
Se subscriu al carrer de Mendez Núñez 18, segon.

SUMARI

JOSEPH RODOREDA.	Sobre música.	97
J. RIERA Y BERTRAN.	Rey Cavaller.	102
EMILI VILANOVA.	En Carlets.	110
JOAN SERRA Y PAUSAS.	En Simon Gomez.	116
DOLORS MONCERDÁ DE MACIÀ.	En l' álbun de las senyoretas D. ^a Eugenia y D. ^a Elvira Camps.	127
I. REVENTÓS.	La diada del amor.	129
CLAUDI OMARCH Y BARRERA.	Amor.	131
J. MONTSERRAT Y ARCHS.	Bibliografía.	133
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	138
	Novas.	142

EN CLAVÉ

COM A MÚSICH COMPOSITOR

Es poch menys que impossible assegurar si lo malhaurat fundador de las societats corals de nostre Principat, mórt quan encara devian esperar-se d' ell fruits saborosos, emprengué la vía de la música pensant entrar en una vall sembrada de plantas flayrosas y flors sense espinas, ahont pogués donar expansió á son fatigat esperit, ó bé en un camp fornit de ròssas espigas de las que pogués obtenir mes profit que gloria.

Un desdixat accident que danyá la vista del poeta-músich catalá l' obligá á deixar lo treball pera dedicarse ab gran afany als cants populars, que mes tart devian immortalisar son nom.

Es ben segur que llavors vá amohinar mès á en Clavé lo plan de la organisió mes convenient á las societats corals, que 'l desconeixement complet en que 's trobava

de todas las reglas del contrapunt, que, casi sempre, se creuhen indispensables pera donar á llum alguna obra de poch ó molt valer.

Clavé degué pensar que certas reglas son verdaderas trabas per una imaginació com la seva, dotada de tot quant la naturalesa pot donar á sos fills mes benvolguts. Axís no es de admirar que, sens temensa, acometès la composició de las mes atrevidas obras, adoptant una estructura pera sos chors, igual ó semblant á la dels chors de que se serveixen los Orfeons francesos ó *germánichs*, mes no per çó menys exposada á entrabancarse ab tota mena de dificultats.

Perque es necessari fixar la atenció del públich en una circumstancia, ignorada no solzament dels profans, sino que també de quants músichs no son prou forts en composició, ó que alguna vegada al menys no han escrit una petita obra choral. Las composicions d' aquesta mena (las á veus solas sobre tot, que son las mès típicas) semblan, pera molta gent, una cosa senzilla, sense la menor dificultat, perque en ella no s' hi veuhen pretensions de cap classe. Si poguessem llegir en lo pit de molts músichs que las escoltan, veuriam segurament que en llur majoria creuhen poder ferlas molt superiors sense 'l mès petit esfors.

Hi ha que atendre á que aqueixas collas de obrers, que 's forman en moltas poblacions catalanas ab lo nom de Societats chorals, careixen en sa totalitat de las mès rudimentals nocions de la música. Gracias que alguns d' ells, robant alguna hora á las pocas de repós que 'ls deixa llur treball, hajin pogut assistir una petita temporada á l' estudi comunal pera aprendrer, bé ó mal, las primeras lletras.

Donchs, be; En Clavé, avans que tot, degué tenir en compte tot aixó, que no es poch. Si la seva imaginació volava cap á unas regions fora d'allá ahont podia arribar lo chorista, tenia que eixalar la seva pensa potentia pera que limités son vol en los espays de la posibilitat. Havia

de tenir present que certs passatges, facilíssims pera qui pot ferlos ajudat ab las reglas del solfeig, son insuperables pera los fills del trevall que no saben lo qu' es una mínima, una fusa, una pausa, un bemol, ni res de lo que coneixen los que han aprés solfa.

Lo *modo menor*, per exemple, tan propi y tan adequat á certas situacions, se sosté sempre ab dificultat per una societat choral que canta lo que apren á viva veu.

¿Cóm prescindir per complert del *modo menor*? ¡Si casi bè 's fá necessari en tota composició! ¡Si pera buscar determinats efectes no 's pot evitar! Donchs, ab aixó y tot, no hi ha més que observar y estudiar las obras de Clavé pera compendrer que éll l' evitava mentres podia.

A més d' aquests y altres inconvenients, que serian molt llarchs de contar, n' hi ha uns altres dels que no podem fer cas omís.

Lo compositor que 's forma 'l propósit de compóndrer una producció pera piano, pot disposar de 50 notas, á més las intermediarias, dada la organisació que actualment te dit instrument. L' autor de una obra á gran orquesta pot contar ab una extensió encara major y además ab una diversitat de timbres molt gran pera produhir los mes variats efectes de sonoritat.

Ara, bé, donchs: lo compositor de música choral á veus solas tè, en primer lloch, las dificultats que avans havem mencionat y altres no menys poderosas y, sobre totas ellas, la d' estar subjugat sempre per la ma de ferro d' un obligat timbre igual y de una extensió tan limitada que no pot allunyarse més de duas octavas, es á dir de quinze notas.

Tot aixó ho consignem pera que nostres lectors compren gan que las obras á veus solas d' En Clavé, que tan han enaltit son nom, no son de cap manera la manifestació expontánea de un talent, sino que, al venir á la vida, han tingut que passar per un sens fí d' adressadors suficients á ferlas executables, ab detriment de llur mérit.

Hi hagué una época en que res d' aixó se tingué en compte.

Lo malhaurat músich-poeta, desitjós de fomentar lo cant popular, que tal volta no anava, á son parer, per lo camí mes convenient; observant, tal vegada, lo vuyt que deixavan á son entorn no poch sabis escolástichs, d'aquells qu'havian fet mal bé molt paper escribint llissons de contrapunt, mes que no havian pogut obtenir una sola palmada en cap lloch públich, pensá segurament atraurersels pera que l' ajudessin á portar á efecte la obra de regeneració per ell comensada y los convocá á una lluyta pacífica, oferint joyas als que resultessen autors dels mel·lors chors que fossen presentats.

Hem de confesar que l' idea de Clavé era massa atrevida pera que fructifiqués en las circunstancias en que 's posá en planta. No hi havia á las horas lo menor conreu de la música popular catalana, y no podia esperarse que s' improvisessin los bons conreadors en poch dias.

L' altre inconvenient ab que havia de topar era, sens dupte, lo de la elecció del jurat calificador, que no podia ni devia coneixer bé los plans que en sa pensa guardés. En Clavé, ja perque no havian sigut consignats explícitament en la convocatoria, ja perque los membres d' aquell respectable cós creyan, potser de bona fé, que s'anava ahont volia anar en Clavé, donant com á mes meritoria la composició que reunís major número de bellesas, armónicament considerada. Aixís no es de extranyar que resultés favorescuda una producció á vuit veus, plena de dificultats, que no ho haurian sigut per son autor ó per los Jurats, mes que feu suar sanch y aigua á los choristas d' *Euterpe* per apéndrerla, y aixó que lo que ells no logran no cal que ho intentin los demés.

Resultat de tot; que la composició quedá pera us exclusiu de la referida societat, ó mellor, pera ser arxivada ben aviat.

La proba havia sigut inútil. Los compositors no volian acostarse á 'n en Clavé, y no era aixó lo pitjó, sino que no faltavan entre ells escursons que no 'l deixavan á peu

ni á caball, clavant lo fibló de la murmuració sobre sa vida artística aixís que se'ls ofería la més petita ocasió de ferho.

Eran molt contats los músichs que en vida de Clavé tenian á orgull ser distingits ab la seva amistat; mès, si fos facil fer sobre eix punt un exámen imparcial, potser trobaríam qu' entre los compositors que s' honraven ab l' amistat d' aquell home hi havia la flor y nata de la societat filarmónica barcelonesa.

Los demès solian entretenirse en cercar defectes á las obras d' En Clavé, considerant una gran falta la ausencia d' una nota fundamental, ahont no hi cabia per causa de la limitada extensió de las veus, ó duas quintas seguidas, ó altres cosas que los puristas condemnan per mès que l' orella no las repel-li.

La modestia de En Clavé, tan gran com son talent, l' induhí més d' una volta á buscar la fórmula d' una transacció que, en cert modo, acabés ab l' aïslament en que 'l tenian los sabis teórichs, no tan per la satisfacció propia que podia trobar en la amistat dels demès, com per lo beneficiosa que podia esser á sas benvolgudas societats chorals la cooperació d' altres compositors que fins llavors s' havian retret d'escriurer pera ellas. Y, obeint á tan plausible pensament, mès d' un cop volgué posarse baix la direcció de algun afamat contrapuntista que li ensenyés las reglas per ell desconegudas.

—Jamay poguí dur á cap mos projectes, nos deya cert jorn en que departíam ab ell sobre 'l particular. Las reglas del contrapunt, las lleys de l' armonía que jo empleo naturalment, no sé si ab prou acert sempre, son pera mi un obstacle quan d' ellas vull recordarme y, á pesar meu, tinch de prescindir de son estudi.

Deya bé.

No pot duptarse que la Naturalesa enriqueix ab forsa de sos mellors dons á certas inteligencias que, sens auxili de coneixements, indispensables á altres, poden acometrer

las mès atrevidas produccions, portantlas á bon fi, sens que apenas lo mes exigent purista hi trobi res censurable en ellas.

En Clavé 's trobava en tal cas. Podia, sense coneixement de l'armonía, donar á llum unas *Flors de Maig*, una *Queixa d' amor*, una *Nina dels ulls blaus* y un gran número d'obras, á cual mes recomenables, y no podia desitjar ja mes. La doble vena poética y musical de aquell geni podia compararse á la caudalosa font d' aigua cristallina y saborosa nascuda en un marge, quan ningú la buscava ni l' esperava. ¡Qui sab si practicant en ella certes operacions ab los elements de la ciencia, canalisantla ó d' altre manera podria ferse més abundant y mellorar sas condicions! ¡Mes, qui sab, també, si pera enriquir aquella déu, desviaríam sa corrent y deixariam aixuta ó poch menys la font!

Clavé feya be, donchs. A despit de los sabis que volian ferlo sabi á n' ell, se quedá reduit á las sevas forsas naturals, aumentadas ab las que sempre dona la contemplació de las obras dels grans mestres, y aixís, casi bè sol, va anar prosseguint son plan.

Comprenia, empero, que 'l trevall que havia tirat sobre sas espatllas era massa feixuch pera un home, mes que aqueix tingués tota la forsa de voluntat possible, y procurá formarse deixebles, si aixís podem dirho, aconsellant á qui volia escoltarlo la composició de chors populars, com ell los entenia, pera que en lo cas, per desgracia ocorregut ja, de que éll faltés, hi hagués qui continués per lo camí que ell havia deixat senyalat.

Nosaltres mateixos, y tenim á gran orgull consignarho aixís, no hauríam fet lo poch que havem fet per la institució choral, á no haver sigut per los consells de aquell geni sens igual. *Los segadors*, coro descriptiu á veus solas, que fou honrat per part de la societat de *Euterpe* ab sa execució en los *Campos Elíseos* en 1862, fou escrit baix los consells d' En Clavé, que procurem no oblidar may.

Tenim la mes ferma convicció de que si altres, ab mes

dots, haguessin fet lo que nosaltres ferem, los resultats haurian sigut distints dels que toquem are.

No sucsehí aixís, per les rahons que havem dit avans. Los que debian oír á Clavé se colocavan massa lluny d' ell y no podian ferse carrech de lo que ell deya.

A pesar de tants entrebanchs, l' idea d' En Clavé s' obrí pas depressa, molt depressa, y aviat lo públich profá se colocá en lo puesto que debian haver ocupat los inteligents y la música choral tingué per crítich á tot lo públich.

La lley del contrast, que may deixa de manifestarse, se manifestá també llavors y al indiferentisme dels inteligents, contestá 'l fanatisme dels profans, que, portats en alas de llur entusiasme, feren d' En Clavé, no una figura colosal com era, sino un ser sobrenatural, poch menys que una divinitat. Per ells lo mateix valian *Les flors de maig*, que la menys acertada composició pera ball, escrita tal volta en mitj de mil contrarietats, y que indubtablement es molt inferior á aquella obra. Las bellas rajavan á doll per tot arreu; los defectes no apareixian en lloch.

Y es de veurer com la campanya empresa llavors per la part més popular del públich continua encare, tenint En Clavé defensors en totas parts que no cessan may d' enaltir sas obras.

Per fortuna, la mort que tantas mudansas causa, moquè l' entusiasme de los anomenats inteligents, que avans veyan potser á Clavé ab indiferencia, y ja avuy á las lloansas de la classe popular hi ha que afegir la dels altres que, si no portan llur idolatría á posar totas las obras del músich-poeta catalá á un mateix nivell, que si no troban perfectas totas sas composicions ab orquesta, confesan que *Las ninas del Ter*, la *Violeta* y sobre tot *¡Gloria á España!* son obras ben recomenables, se extassian devant de las bellas de tots los chors catalans á veus solas y s' admiran de la estructura de *La Marsellesa* que

pot donar enveja al home qu'haje perdut molts anys estudiant en los conservatoris los preceptes de la armonía.

Nosaltres, que durant la vida de Clavé tinguerem la fortuna de contarnos entre 'l número de sos amichs, y que després de sa mort no hem oblidat may sa memòria, nos congratulem de poder consignarho aixís en lo sisé aniversari de sa mort.

CLIMENT CUSPINERA.

24 de Febrer 1880.

REY CAVALLER

EPISODI HISTÓRICH-NOVELESCH

DE LA VIDA DE JAUME I 'L CONQUISTADOR.

V.

Puix Dèu permet que la possessió del comtat d' Urgell guanyada sia á forsa d' armas, lo Rey Cavaller se llansa á la guerra com á mercé d' un estany arracerat llansaria sa embarcació 'l nauxer qu' ha vensut las furias de cels y mar en nits cavernosas.

Lo vescompte de Cabrera sab la decisió del monarca, y s' apresta á la lluyta.

En Jaume I tramet missatge á Tamarit, considerable vila del regne, immediata á Lleyda, hont los valents se contan per personas y l' afany de combatre engendra héroes. Mana als oficials réyals que vajan acompanyats de la més gent que pujan, y ab provisions pera tres dias, al menys, á la vila d' Albesa que s' escau entre Lleyda y Balaguer, en lo marge de la Noguera Ribagorçana. Está segur de la lleyaltat dels dos Guillems, lo de Cervera y 'l

de Moncada, que l'acompanyan; los hi ordena que, ab quanta gent apleguen, acudescan en sa ajuda, y se'n va de Lleyda ab sols tretze cavallers comanats per En Pere Cornel. Arriva á Albesa: cap dels de Tamarit ha vingut encara, mes calma l'enuig del soberá la presencia d' En Beltran de Calassans ab setanta peons molt ben armats.

¿Qué hi fa que la població conte ab un fort castell? ¿Qué hi fa que 's trobe ben murada y provehida ab tota mena de provisions de guerra? Lo Rey la assetja, com si 's tractás d' una sola casa, y comensa á bátrerla per tots endrets. Mes los Albesans, que saben que 'l Rey en persona es lo qui 'ls intima la rendició, capitulan, prévia seguretats, (á seguretats equival la promesa del monarca) de véures lliures de saqueig.—Bè 'ls hi val més, y gaudírsen poden. Prest sabrán, per experiencia d' altre, quinas haurian sigut las consecuencias de llur tenacitat.

Rendida Albesa ab son castell, lo Conquistador passa á Menargues, vila propera del Segre y equidistant de Lleyda y de Balaguer. Trenta feudataris solzament han vingut á aumentar la host del monarca; mes no cregau que per ço 's repensa y tem lo Comte-Rey.

Ben al contrari: aixís que tè á cop d' ull Menargues, mana á sas milicias que s' aturen, y ab quatre cavallers triats s' adelanta ell envers la població. Debades los més temerosos no poden reprimir llur esglay ó llur fundat rezel: tallan lo vent los cinch poltros; los vehins de la població, sabedors de la vinguda del jove imperant, pujan á cerciorársen al castell ab armament y provisions, mentre aquell s' atansa á la fortaleza y dirigeix sa potentia veu als castellans.

—Senyora natural de Menargues es la Comtesa y ni ella ni Nos volem la vostra mort ni perjudici en vostras hisendas. Retornéu, donchs, á vostras casas, y no sóls no rebreu dany per part nostra, mes socors y ajuda contra qui damnarvos vulla.

Respon un dels castellans:

—¿Qué farém, Senyor, del castell qu' En Guerau de Cabrera nos ha encomanat?

—Per justícia l' ha perdut; y si 'ns lo franquejau, restareu sots la nostra fe y reyal paraula.

Segurs d' ésser franchs d' homenatge, s' entregan los vilassans. Lo monarca avisa á sa gent, y 'ls menarguenchs al veure la poca qu' al Rey acompanya, si penadiment no senten de llur rendició, molt se maravellan de la facilitat ab que han cedit. Ben tost, però, semblant admiració 's transforma en goig, puix compadit lo Rey de sos vassalls, porta á tal extrem lo compliment de sa promesa, qu' en compte de traure 'l manteniment de la vila y llochs vehins, envía vint colcadors á Balaguer, que retornan ab viandas bastants pera tres dias. ¹

Durant aquells tres jorns aná compareguent l' esperat refors. Més de mil infants y dos cents cavalls vingueren á aumentar lo migrat exércit. Alashoras lo Rey, confiat en la bondat de la causa que defenia, resolgué seguir lo que mancava á la empresa.

Lo vescomte Guerau contava, com una de las poblacions més ben defensadas y provehidas, la de Linyola. Lo Rey, ab tots sos llinatjes d' armas, desde cavallers escudats á sirvents, passá 'l riu Segre, pèl port de Lleyda, y 's dirigí afanyós á batre la dita població, malgrat la falla dels Moncadas ab llurs gents.

Condolía pensar que vila tan bella, regina d' uns paratjes qual fecunditat avergonyeix la sequía, encís del pla d' Urgell, en qual bell mitj se troba,—havía de rebre aviat la branzida de la forsa destructora.

Ja 's disposava 'l Rey al atach, quan comparegueren los dos germans Moncada. En Ramon insinuá que, puix entre'ls vehins de Linyola hi havia molts vilassans adictes á la comtesa Aurembiaix, demanava llicencia al monarca pera parlamentar ab ells; mes aquest, no veyent camí de dur á cap, sens general perill, aytal proposició, y creyent injustificable l' actitud del paisanatje, ordená que comensés lo combat.

¹ Aixís ho diu lo mateix Rey. Lo manteniment consistí en setze caps de bestiar junt ab pa y ví.

Indescriptible es l'entusiasme ab que s'obrí la lluyta. Los sitiadors la emprenguèren com un sol home contra altre home sol. Estretas las filas; alsats los penons; xisclant las fonas; llampegant las espasas y las llansas; los manganells y catapultas en moviment continuat; los darts y sagetas xisclant en l'ayre y 'ls crits de «¡A ells!... ¡Aragó! Aragó!»—eran altras tantas provas del fervor ab que pugnavan tots y cada un dels soldats del Rey Cavaller. Est, animat del ardor de compartir gloria igual á la de sos subordinats, menyspreant, com sempre, la exposició de sa vida, descavalcá y lluytá confós ab los més ínfims.

Debades no fou.

Entrada á sanch y foch sigué Linyola. Los vehins fugíren á arracerarse en una torre forta ab barbacana y fosso: recurs que deferí, mes no evitá la rendició de tothom.

En Jaume I, segons ell mateix afirma, se detingué tres jorns; recopmtá la gent que 'l servía, y ordená lo necessari pera continuar sa cavalleriesca é inolvidable expedició.

Per' asegurar lo complert de sa obra, faltava sóls abatre la renomada ciutat de Balaguer, car després d'ella, Agramunt, y Pons, y Oliana y demás poblacions caurían com ramatje d'arbre un cop segat lo tronch.

Nous elements morals y materials han d' ésser indispensables pera sotsmetre la ciutat més important del comtat. Los morals serán, en primer terme, la presencia de la mateixa Comtesa Aurembiaix, que tindrà 'l privilegi de ferse guanyadora de voluntats: los materials serán nous y poderosos enginys de guerra qu' escamparán destrucció y mort allá hont farán sentir cástich horrorós. Lo vescomte 'N Guerau comana als de Balaguer. Es tanta la gent de guerra que pobla la ciutat; tan abundosas son las municions que la surteixen; tan ben previnguda 's troba nó á un sol combat sinó á una desfeta d' ells, qu' apar talment impossible que forsas humanas la rendescan.

Bè ho sab lo Rey y bè ho saben sas llegendes: punt per punt los hi ha referit un estudiant, sortat en haverse po-

gut lliurar de la furia del Vescomte. Ni que cada pas hagués sigut defensat per cairudas penyas, coronadas d'enamichs, hauria reulat lo Conquistador.

Avansa l' exércit compacte; arriba prop la ciutat; passa enllá del paratje en que avuy se troba 'l monestir de Predicadors, y s' acampa al entorn de la esglesia d' Almata, parroquial de la ciutat. Desd' allá la població se veu en terra baixa y pot ésser fortment batuda. Mes, considerant insuficients los enginys portats,—segons per avans s' es dit—ordena 'l Rey construirne de nous y prepotents. Es lo primer un terrible fonévol ¹ que llansará pedras molars y sepulcrales contra castell y edificis de tota mena. Si no enjega mil pedras, de dia, y de nit cinch centas, ² no será malaguanyada la feyna que durá á cap. Cadenas y revingut cordatje no mancarán pera lligarlo com cal, é indispensables no serán, com en temps de Celius Rodiginus, cabelleras de donas pera fermarlo. Los manganells y algaradas ³ prestarán, com ell, sa poderosa ajuda: brassos sobriers hi haurán que manejin aquellas máquinas ab imponderable destresa. Ab las pedras y foch rebrá 'l castell y sufrirán las casas una boyra de sagetas llargas de sis pams, ⁴ germanas de las que tan bonas resultas produhien á Menargues, y maleols ⁵ fibladors com llamps que causarán incendi y ruinas ⁶. Altre fonévol s' apario-na ab lo primer aixecat.

1. Detalls d' esta arma: Bernat Boades: «Fets d'armas» é «Historia» de Monfar cit.; p. 474 y següents.

S' anomenava fonévol de *fundus*, fona, per motiu de la que tirava la pedra. Mes tart s' anomená *brigola* y finalment *cobreta*. (1413. Siti de la mateixa ciutat de Balaguer per Ferran I). Los castellans ne deyan *máquina pedrera* y també *trabuco*.

2. Un d' aquesta potensa conta 'l Rey haverne vist.

3. Véginse, además de las obras citadas, la «Historia de Valencia» per Escolano, qui dona molts detalls sobr' estos enginys de guerra.

4. Diu En Monfar qu' en la casa del regiment de Balaguer vegé una ballesta antiga tan gran, que 's pot afirmar qu' havia sigut llansada per una catapulta, puix no hi havia home capás d' usar d' ella.

5. Darts armats de fochs inestingibles.

6. Es curiosa la costum d' escriure, en las sagetas llargas, los soldats romans lo nom del capitá de la legió ó del cónsul baix quals banderas militavan, per' inferir, després del combat, qui havia mort més enemichs y á qui 's debía la victoria. Diu Plutarco: «Hi ducti per cadavera hostium á militibus, conspexerunt jaculis militum. Catuli barbarorum corpora esse confossa: dignoscebatur ex insculpto nomine Catuli telo.»

Vuyt diadas han passat. Ja no cal esperar més temps. L' arribada d' En Guillem de Cervera; las novas forsas del de Moncada y 'l refors dels richs-homes d' Aragó que, per fí, han arriuat desmentint los no del tot infundats presentiments de la majoría, decideixen l' atach. Dos mil infants y quatre cents cavalls constituheixen ja las forsas sitiadoras, y son prou á humiliar l' alterosa resistencia.

Mes ¡ay! ¿á qué derruir tan hermós poblát, á qué malmetre tant bè de Deu, si tal volta la presencia de la Comtesa estalviará sanch de germans y terrible desolació?— Lo Rey segueix lo prudentíssim avís del síndich de Menargues y d' En Pere Palau, que 's confrotava ab lo parer del famós estudiant enginyat á entrar y sortir de Balaguer com si no fos població rigorosament sitiada.

Arrivá la Comtesa ansiosa de pau com de bon temps l' aucellada. Al cap de quatre ó cinch dias de s' arribada, é inseguint los desitjos dels ciutadans, una colla d' homes ben armats y resoluts s' acostan al mur á conferenciar ab los de dins Balaguer. Ella 'ls hi parla y comensan ells á capir quant temeraria es llur resistencia. Lo furor que s' apoderá del Vescomte, al ésser noticiós de semblant feta, no hagué fré. Portat de sa ira, ordená á la més triada gent de sas maynadas fer una sortida y metre foch en los fonévols guardats per En Ramon de Moncada acompanyat d' En Sanxo Perez de Pomar, d' En Guillem Bordoll, batlle de Castellserá, y de N' Arnau de Rubió. Pochs eran estos cavallers, y 'l Governador de la ciutat, En Guillem de Cardona, ab dos cents braus infants¹ y una vintena de cavalls eixí de bella nit, obert portell en la murada, ab feixos de llenya encesa. S' encaminaren corrent, com esperitats, envers las sitiadoras máquinas, y 'l monarca, que s' esqueya en la tenda d' En Guillem de Cervera, sentí cridar ab desaforadas veus:

«¡Al arma! al arma! Sús, que venen á cremar los fonévols!»

¹ Contan-qu' entr' ells estigué Sire Guillem, fill natural del Rey de la Navarra.

Tarda fou la resistència, mes ¿quí sab si á la consecució de la maligna empresa molt hi contribuí la deserció, la fuga indigna d' En Sanxo Perez de Pomar? ¹

Passarém per alt,—evitant minuciositats excessives y excessiva difusió,—lo que succehí en los dos dias següents. Lo que debem assegurar es que aumentá la dissidència dels sitiats, y que ja 's manifestá 'l cansanci y 'l desesper de molts, en vista dels horrorosos y creixents danys que la gent del Rey causava, principalment en los arrabals, malmetent camps y hortas, esmicolantlos á la vista dels qui n' eran senyors.

Tres jorns havian transcorregut desde l' arribada de la Comtesa, y las simpatías per ella creixian tant en lo cor de la ciutat com la indignació contra 'l de Cabrera.

Lo Rey digué á la gentil dama:

—Necessaria es vostra abnegació. Los de Balaguer esperan sentir novament dels llabis vostres quíns son los designis que 'ns animan, y Nos desitjám que demá mateix acudíu hont demanada sou.

—A mercé de Vostra Altesa 'm trobo, y jamay me penadiré d' obehirvos,—respongué humilment Na Aurembiaix.

—Preservada sereu de tot dany,—finí 'l Rey, ergullós, com may, d' esmersar son valiment en dama de tan elevadas qualitats.

Com de fet: cinquanta cavallers, ab escuts que protegian la Comtesa, guiaren á esta que cavalcava en generós corcer.

Acostats, per segona volta, al mur, descavalcá la dama. Un de sos servidors cridá ab veu entera:

—Sou per açí 'ls de Balaguer?

Regná un prolongat silenci.

—Aquí es la Comtesa;—torná á cridar l' acompanyant.

Llavoras un dels ciutadans contestá que ab ell se trobava la principal gent de la ciutat.

¹ De semblant fuga dòna fé 'l mateix Rey en sa Crònica.

—Si escoltar, donchs, volem á la Comtesa y sentir lo que parlarvos ansía, no temau: sortíu.

Digué un esforsat cavaller, y com si mágich fos son accent, una afanyosa multitud coroná seguidament la muralla.

La comtesa Aurembiaix, ab l' amor y tendresa de mare, los hi recordá alashoras sa ascendencia y 'ls debers que 'ls imposava sa lligitimat de filla única, reproduhint en sentidíssims mots, que conmogueren lo cor dels assetjats, lo que dit havia temps enrera al seu protegidor.

—Pendrem acort, senyora;—respongué 'l més vell dels de Balaguer—y nostre benobrar no farà esperar-se.

—Mercés vos ne sian dadas;—esclamá un dels cavallers.

Y tots ells se 'n tornáren á l' host, y 'ls de Balaguer celebráren immediat conçell.

Si bé fou l' acort favorable als drets de la Comtesa, segons durant la nit mateixa notificá l' invicte estudiant; com lo castell (especie de padrastru de la ciutat) dominava la població y 's trobava molt ben defensat, rezelavan los habitants que á sa rendició no seguís la ruina de la població entera. Per ço convingueren en atényer una ocasió en que 'l Vescomte no 's trobás en la fortalesa. Est, però, que sorprengué las pláticas dels del conçell de la ciutat ab los sitiadors, ordená á un ballester llansar algunas sagetas contra 'ls primers ¹. Tan in 'liscret procehiment alsá 'l coratje dels ciutadans, qu' enviáren dos conçellers á reptar al Vescomte; 'l qual, sabedor de qu' era unánim l' esperit de desistiment, y poch refiat en las únicas forsas d' armas qu' en lo castell lo servían, trameté missatge al Rey, proposant la entrega de la fortalesa á n' En Beranguer d' Ager fins y á tant que novament se discernís lo mellor dret que li espectava á la possessió del comtat.

Semblant proposta equivalía á una rendició incondicional, y per més qu' En Guillem de Moncada fos contrari d' acceptarla, lo Rey, guiat per l' amor á sos

1 Aixís ho advera l' arcediá Miedes.

vassalls, segur del qu' estos li portavan aixís com á la Comtesa y cert, altrement, de que justa era la decisió que l' havia dut á combatre, (decisió per ell mateix formulada y de que no hi havia rahó pera desdirsen) convingué en la proposada entrega, com si desitjás fer menys vergonyosa l' afronta del punit Guerau.

Lo Vescomte (diuhen las crónicas) prengué un esparver qu' en molta estima tenia, y ab trajo de cassador, sortí pèl pont, jequint al Rey y sas gents á la banda d' Almata y enviantá 'N Berenguer de Finestres á dirli qu' estava disposat á efectuar la prealudida entrega.

No bè se n' aná 'l Vescomte, los de la ciutat sollicitáren del monarca que 'ls hi fos dut son penó, y 'N Jaume I accedí á llur demanda delegant á un cavaller y á cinch escuders, los qui portáren la reyal ensenya plegada y amagada, aixís com la llansa per arborarla més tart. No havia arribat encara 'N Berenguer al castell, ¹ que 'l vent amanyagava ja l' alsat penó de victoria y 'ls vítors de la ciutat lo saludavan com símbol de redemció y concordia entre monarca y vassalls.

Las aclamacions no cessáren, ans s' enfortíren quan la Comtesa entrá en sa casa senyorial hont fou admesa y jurada per Senyora.

Dominat Balaguer, los d' Agramunt resolguéren entregarse, á despit d' En Guillem de Cardona y de sos tretze cavallers, qu' eixits de la ciutat havian anat á defendre aquella vila. Ramon Jafra ho manifestá á 'N Ramon de Mondada y est á la Comtesa, al monarca y als del Conçell reyal.

En Jaume I hi acorregué hostatjantse en la serra d' Almenar.

Los del poble, llassats de la senyoria del Vescomte, vessavan á dojo llur góig inmens al ovirar los estandarts reys. Discretament obrá, donchs, En Guillem de Car-

1 Alguns suposan que hi arribá y que, sorprés, abandoná la fortalesa.

dona, eixint d' Agramunt á dotz' horas de nit.—Sabuda la pérdua de Balaguer, bè podia considerarse dispensat d' ulterior defensa.

Franquejadas las portas de la vila, lo Rey y la Comtesa foren acullits per los del regiment d' aquella ab inequívocas mostas de respectuosa adhesió.

Llavoras rebé 'l Conquistador missatge dels habitants de Pons adverant qu' estos desitjosos estavan de reconéixer l' autoritat de Na Aurembiaix; mes se presentá, pera dur á cap semblant reconeixensa, un dels obstacles massa freqüents per desgracia en la complicació de las relacions feudals. Lo vescomte de Cardona, En Ramon Folch,—lo fidel servidor, l' ámich obert del rey Jaume,—guardava apenyorat lo castell de Pons, per rahó d' interessos que li debía 'l vescomte 'N Guerau. Las lleys de la guerra prohibían al soberá, com á tot cavaller, atacar sens la prévia formalitat del deseiximent, ¹ en virtut del qual se declarava hom desentés de tot pacte ó llas de fé y d' amistat. Com sia, donchs, que 'l Rey no portava intent d' enemistarse ab un de sos més cars vassalls, (acompanyant, com sabeu, del monarca en lo gran acte de pau y treva ab los nobles rebelats, y pare del qui més tart havia d' inmortalisar, ab Girona, lo nom de Pere'l Gran) lliurá á sos prohoms y cavallers de compromís, y resolguéren aquestos seguir á la Comtesa, pronta á senyorejar, com los ja guanyats dominis, la població ben disposta, com cap altra, á son albir.

Malgrat, emperó, tan galanas disposicions per un costat y altre, (ja que sols cinch cavallers romanguéren ab En Jaume) la gent armada de Pons se resístí interpretant menyspreu lo qu' era sóls lloabilíssima prudencia. ¡Malaguanyat valor esmersat y malaguanyada sanch que va derramarse!

¹ Equival á despedida. Era formalitat tan legal, que 'n consta títul y rúbrica en las Constitucions de Catalunya.—Altres diuhen *desafio* y 's pot admetre en lo sentit recte de la paraula, puix com diu Du Cange «diffidare proprie est á fide quam quis aliqui debet, aut pollicitus est, per litteras aut epistolam deficere.»

Per' evitar lo seguiment de tan esbojerrada lluyta, los dos Moncadas escriguéren al Rey; est duptá primer; emperó poguent més en ell, sobre tot' altra consideració, l' amor á sos fidels, bon rey y bon cavaller com sempre, sabé conciliar sos debers de paladí ab sos compromisos d' amistat y, arrivant com parlamentari á peu y sens armas sota 'ls murs de la població, instá al castellá á sots-métres á la Comtesa, prometent salvaguardar los drets d' En Ramon Folch. No penetrá, donchs, alashoras, la Comtesa á la població, ni fou ocupat lo castell fins á ésser subjecte tot lo comtat.

Després de Pons, Tarrós, Oliana y tots los molts dominis integrants del patrimoni comtal,—tant los margenals al Segre com los situats vers la Seu,—anaren revertint á la llegítima filla de N' Armengol VIII.

Era 'l mes de Novembre de l' any de gracia 1228. ¹

Tres mesadas bastáren á conseguir una victoria que, glorificant á una dama ignocenta, enlayrá per damunt, molt per damunt de tota nuvolada, lo *cavallerisme* d' En Jaume I 'l Conquistador.

VII

Resultat fou, además, ben digne de meritarse, lo penadiment sancer d' En Guerau de Cabrera, qui, vell y desencanyat del mon, ja no intentá rependre l' antiga vía de perdició, ans seguir aquella que va dreta á l' Eternal Justicia. Prengué l' hábit relligiós y 's feu cavaller del temple, mentre Na Aurembiaix gojá pacíficament de la possessió del comtat, venerant lo nom de Deu, benehint lo del Rey, y adorant á aquell Guillem de Cabrera que, digne espós de la comtesa Elvira y padastre generosíssim de la órfana de mare, entrá, com En Guerau, al servey relligiós ab

¹ La Comtesa, en lo mes de Desembre, exercí ja actes verament senyorials, franquejant de peatjes y eximint dels tres mals usos: *intestia*, *exorquia* y *cugucia*.

l' ànima més bella y derramant més esperansas y goigs que l' arch de Sant Martí.

Justíssima recompensa sigué á la contrició del vescomte Guerau lo fet de que, per llegítima vía, retornás á son fill Pons lo ja pacífich comtat d' Urgell.

Del cóm s' esdevingué aixó; dels varis casaments que 's tractaren pera Na Aurembiaix, Comtesa XIII d' Urgell, y de l' havérsen efectuat sòls un ab l' infant En Pere de Portugal, me crech franch de donárvosen rahó, tant més, quant qui vulga, trobarla pot extensa en variadas narracions.

Lo que no 'm perdonaría jamay, ni vosaltres, cars lectors, perdonarme podriau, fòra que deixás de servirme, pera posar punt final á mon relat, de las tan breus com atinadíssimas consideracions d' un sabí escriptor al apreciar la importancia, mérits y resultats del cavalleresch epissodi que m' he atrevit á retraure.

Vè á dir M. de Tourtoulon:

«Lo Rey En Jaume I no tenia cap interés material y directe en la empresa, car las mateixas concessions fetas per Na Aurembiaix havíalas obtingudas ja del vescomte de Cabrera, quan la Comtesa semblava renunciar á la reivindicació de sos estats. La ventatja moral, emperó, que 'n tragué fou gran, car á més d' haver mostrat als esperits turbulents ab quina energia sabia defensar sas prerogativas contra gent rebel·lada, confortá als bons ab un acte de desinteressada justícia.»

¡Gloria inmarcessible á REY tan CAVALLER, y llohat sia Aquell que 'l concedí á nostra antigua confederació!

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

UN IDILI Á LAS FOSCAS

POCOS días feya que 's trobava á Madrit, ahont l' havian dut la set de gloria y la fam de diners: *auri sacra fames*, que dihem los homens de ploma. Afanyós de coneixer tots aquells famosos centros d' il·lustració que tant havia sentit encomiar en lo seu poble al apotecari y al metje, qu' á Madrit havian fet la carrera y prou que 'l coneixian, seguint las judicacions d' aquells dos sabis, honra de la vila de Cinch-Cases, habia comensat sas exploracions per los cafés més anomenats per sa parroquia política ó literaria. Aixís estudiant en lo de l' *Iberia*, s' havia extassiat contemplant tot plé d' admiració, casi idólatra, alguns d' aquells pardalots que en los papers públichs veyan accionar y parlar en las Córts, encisar lo públich dels teatres ab llurs obras, dirijir desde 'ls ministeris com á remats d' ovellas ab circulars y decrets, als mansos contribuyents. Y tots aquestos personatjes que fins llavoras havia estat veyent darrera las lletras de motllo figurantse 'ls segons la seva fantasía, veyan 'ls alas horas de carn y ossos. Se li presentava petit, lleig y xarrayre 'l qui creya Apolo y Demóstenes tot ensemps; al que tenia per tremendo pillardás judicant per las felpas y travesetas que cada dia pegava y feya al govern, lo veyan

pura estampa del esperit de la golosina, parlant á la taula del café com si sols ho fés ab curta llicencia de la mort; lo poeta á qui fins l' *Eco de Cinch-Cases* aplaudia, semblava un escribent de procurador; y aixís comensá la série de desil-lusions qu' á nostre héroe l' hi habia de fer cáurer la córfa idealista que la llunyana perspectiva de la Córt l' hi habia fet creixer sobre 'ls ulls de l' enteniment, allá en Cinch-Cases.

Era l' hora clássica del Café madrileny, si es qu' en aquestas tabernas elegants hi ha á Madrid alguna hora del dia que no ho siga; puig que la distingida classe dels vags cortesans es prou nombrosa pera poblarlas casi bé de sol á sol, ab la nit pe 'l mitg.

Pero á l' hora en qué á Cinch-Cases comensan las albadas los tenors de corral, es quan certs cafés s' omplen de lo més granat que la societat cortesana compta en la política, en lo periodisme y en la literatura; que, si bé sembla qu' aquestas duas branques del geni no deurian esser més qu' una, son emperó ben distinta cosa. Llavors es quan la *chismografía* dels salons, dels teatres, de las redaccions, dels diaris, volteja de taula en taula punxant aquí, tallant allá, esgarrant, tacant per tot arreu, fent riure á n' aquests, esgarrifar las dents á n' aquells, semblant odis, criant envejas, despertant ambicions, tramant intrigas.

Lo nostre héroe, que 's deya Benet, era un aspirant á literat, á qui, l' apotecari de Cinch-Cases, home molt conegut y que tot sól sabia més que tota la célebre familia de Lepe, habia seduhit, inculcantli l' ideya de que, «qui ploma té.... á Roma va,» aforisme qu' ell explanava á Benet fentli véurer com tres y dos son trenta dos, que per literats habian comensat tots los prohombres que llavors regian y esplotavan la cosa pública com á cosa propia particular seua. Benet, donchs, s' habia proposat coneixer tota la faramalla que sucava en la gran caldera del presupost, ja ab los dits, ja ab forquilla d' or, y á la nit del meu cuento, ú, per millor dir, vera historia, s' encaminava cap al Suís, hont l' habia citat un seu amich y

compatrici, qu' havia vingut á Madrid ab los pinzells que, si á Cinch-Cases sols havian servit pera embrutar parets, á la Córta havian de fer d' éll un Rosales ó un Fortuny. Aixís ho creya éll quan menys. Donchs aquest Apeles en tel d'ou, 's reünia en l' anomenat café ab altres de la seua calanya, y Benet, que de tot volia saber, dedicava á l' art aquella nit.

Ho era d' hivern; xisclava pe 'l carrer d' Alcalá aquell ventet que, com diuhen los madrilenys, *mata á un hombre y no apaga un candil*. Sens dupte s' havian deixat oberta la porta d' Alcalá. Los homens creuhavan l' estret carrer de Sevilla embossats fins als ulls, las mans á las butxacas y 'ls colzos enganxats al cos, caminant depressa fugint de las pulmonias, única cullita segura en aquella terra. Moltes donas, mes valentas, passejavan menys depressa, arrossegant lo llarch vestit que cruixía sobre las llosas fent... psit,..... psit,..... com si anessen cridant á algú. Duyan lo cap descobert, la cara al ayre, molt pentinadas, ab flors de drap al cap, llambregant á dreta y esquerra, girant lo cap á cada pas, de duas en duas ó solas, passeja amunt passeja avall, desde 'l cantó del carrer de Carretas fins al Suis, desde l' *Iberia* fins al *Teatro del Principe*. Semblavan lo *diabolus* de l' antifona: *Quærens quem devoret*, y més encare aquellas ombras de morts que pretenian enganyar á Caront, lo barquer de la llacuna Stigia, pera fer de franch lo viatge al Tártar. Estas ombras, com saben, si eran agafadas *in fraganti delicto* de inópia, que sempre ho ha sigut la falta de xavos, tenian de rodar cent anys á l' entorn dels canyars de la Stigia; mes las altres tan macas que vos dich, se coneix que no totes tenian la mateixa condemna, puig are una, despres altra, sempre arrossegant son psit... psit... desapareixían en las foscurias del carrer del *Lobo* ó d' algun altre carreró de l' entorn. Lo fret apretava. Las estrelles relluhian com si fossen del tot novas. L' empedrat, ressech per la gelada, ressonava ab só casi metálich sota las ferradas potas dels caballs que molt coverts ab las mantas de cuadra,

guiats per cotxers embolicats ab pells fins als sombreros, arrossegavan en rabent y cadenciós trot llarch los cotxes qu' en glopadas venian desde las portas dels teatros. A las dels cafés y pe 'ls carrers, baylets, noys y noyetas, mitj nusos, cridavan la *Correspondencia*, altres diaris y bitllets de la rifa, aixordant, demanant, corrent per escalfarse los peus descalços, arreplegant las puntas de puro que 's disputavan llensantse sobre d'ellas ab lo crit del *gatera* «*date colilla*» y bavasos y, encesas encare, seguian xuclantles. Y el que no tremolava de fret, no podent mes, arropit en lo cau d' una porta, tal volta plorant de fam, corria y reya y escometia als altres, cercant en lo moviment y en las reliscadas sobre las llisas y lluhentas llambordas lo calor que l' hi robava la gelada atmósfera.

Benet fugia cap al Suís com havem dit. Donat á la observació com tot aquell que 's dedica á consignar gráficamente sas impressions pera comunicarlas al publich, s' habia deturat un xich observant aquella malhaurada quitxalla, los seus jochs y los seus planys. Tendre de cor, com bon ignocent, planyía la sort d' aquellas noyetas desamparadas, morintse de fret al mitj del carrer en aquellas horas, y plorava 'ls perills d' aquell abandono dels noys que comensavan allí una carrera de moral lliure, quals fins tots sabem. Estava, donchs, ben predisposat pera la compassió, quan posá la ma sobre 'l botó de la porta vidriera del Suís.

Obrí y al trovarse dins de la tanca de cristalls que precedeix al saló del café sentí uns gemechs, mirá d' ahont sortian y vegé una nena de vuyt á nou anys tota arropideta en un recó, afardellada ab pellingots y plorant á llágrima viva. Aquella aflicció que contrastava ab lo brugit rialler del café, va estrényer lo cor sensible de Benet, y abaixantse envers la noyeta l' hi preguntá ab interés:

—¿Qué tens filleta? ¿Qué 't passa?

Per tota resposta los gemechs pujaren un tó. Benet més interessat per la recrudescencia del plor, repetí la pregunta y per fí, entre sínglots y sospirs, va dir la nena.

—Es... es... que... qu' he perdut... la... la pesseta.

Y esclatá en un plor més gran al pronunciar esta paraula.

—¿Era teua la pesseta?—preguntá Benet.

—Era de la mare, que m' havia enviat á ca l' apotecari á cercar una medessina pera mon pare qu' está malalt!—respongué la nena tot d' un alé, aixecant lo cap y fixant en los de Benet sos ulls plorosos.

—Té, pobreta, tél!—feu l' impresionable cinch-casench tot conmogut, trayent de la butxaca de l' armilla una pesseta y donantla á la nena.

Aquesta s' aixecá d' un cop, agafá la moneda y dient—Deu li pagui, senyoret,—fugí cap al carrer.

Benet entrá al café, cercá á son amich y asseyentse á la taula dels artistas se posá á escoltar la seua conversa en aquella cátedra d' instrucció, que per aytal la tenia. No hi havia allí cap personatje dels qu' á Benet havia recomanat la fama. Los pochos noms d' artistas que havian arribat á Cinch Cases corresponian á *genis* prou poch patriótics per haver alssat lo vol de las riveras del Manzanares y de todas las altres riveras espanyolas, anant á ajocarse vora 'l Sena hont las obras d' art son més preciadas y, sobre tot, més pagadas qu' aquí, hont quí forma galerias ó compra un quadro, ho fa per moda ó per compromís. No hi havia tampoch cap *pintor de Cámara*, qu' aqueixos no gosan presentarse entre gent qu' entenga d' art, per no véurer 's obligats á demostrar..... moltras cosas que no puch dir per la pressa.

L' amich de Benet y sos companyons, no encare de glorias, sí ja de fatigas, eran tots revolucionaris de varias menas. Quí, entussiasta de Velazquez, sostenia que ab blanch, negre y dos ó tres *terras* se podian fer obras mestres, en lo qual casi be no errava, si bé s' oblidava d' afegir en tan estreta paleta lo such del *geni*. Quí, per contra, aixecava l' escola colorista y, ab *lacas* de tota mena, sostenia la possibilitat de pintar lo sol y la lluna, talment qu' haguessen de mirar lo quadro ab ulleras verdas. L' un

pintava ab graneras, l' altre ab agullas de cusir. Fortuny ha tornat bojos á molts pintamonas, y en la tertulia de Benet n' hi havia prou. Aquestos no veyan en lo gran artista mes qu' un que feya menut y que, com altre Deu, feya la llum. Volent comensar pe 'l cap, per compte de empendreho pe'ls peus, los qui pintavan ayguadas, nò feyan altre que trossos de paper plens de tacas que pareixian despintadas després per una inundació. Los qui 'l seguian *al oli* quan enrancits no quedavan! Quinas *majas* de pandero y rostre de gos y quins toreros de pamet de plassa de toros! Pero en lo que casi bé tots anavan á una, era en la preponderancia del realisme en la pintura. «¿Mestres? Pera 'ls ninots. ¿Copias en los museus? Pera las madametas que pintan. La naturalesa y sols la naturalesa es lo gran mestre universal.» Y estudiant la naturalesa 's passavan los dias de sol, estesos per los bancals de la *Casa de Campo* ó en los banchs del Retiro; y lo mal temps en aquella taula del café, *estudiant tipos*.

Benet los escoltava ab un pam de boca oberta sense calarne un mot d' aquella conversa artística, pero aprenent ja molts térmens d' aquells qu' als crítichs d' art serveixen pera gargotejar en los diaris, revistas d' exposicions sense entendre n' una jota. Al véurer l' importancia que tots aquells pintors donavan als modelos de carrer que, segons ells, eran los més *naturals*, al sentirlos alabar los recursos que 'ls pillets oferian al pintor realista; qu' á Murillo l' hi serviren pera son *Pollós*, los tinyosos de la *Santa Isabel* y pera molts de sos angelets; á Velazquez altre tant en moltas obras sevas, etc., Benet pensá en la nena de la pesseta, la vá véurer d' un cop idealisada per aquella concomitancia entre l' art y la naturalesa, 's decidí á ficar la cullerada y contá 'l cas estenentse en filosofias y despropósits que 'ls comensals escoltavan com si 'ls parlessen grech, ja ab caras rialleras, ja de conmisericordi. L' amich era un d' aquestos, y veyent que Benet divagava, l' interrompí donantli un copet á l' espatlla y dientli:

—Bé, Benet, bé. Ets un xicot molt aixerit qu' alcansará

en aquest mon y en l' altre lo premi degut á tan bonas accions. Pero no sigas tan tendre de cor; si no vols véuret demanant per compte de donar, perque llavors no trovarás pessetas, mal que plores.

—Tu ets un positivista descregut—replicá Benet—y no sabs lo que t' dius.

—Y jo espero qu' ho serás prompte tu també.

Poch després sortiren los dos amichs pera anar á cercar al director del diari del que Benet pretenia l' honor d' esser redactor.

Los carrers estavan més sols, pero no sense transeunts; qu' á cap hora de la nit ne faltan, en los del centre sobre tot. Lo fret apretava: los serenos ab llurs fanalets qual llumet pareixia gelarse, y altres guardas de l' orde públich, tots encaputxats com á monjos, feyan centinella ab més ó meny dissimulo, á las portas de las tabernas que, si bé semblavan closas, no deixavan de badallar en tota la nit.

Benet y l' seu amich arribaren á la porta d' un d' eixos establiments que están oberts, com altres molts de diversa mena, de nit y de dia, que 'n diuhen *Colmados* ó bé *Andaluces*.

L' amich de Benet demaná al Sr. A..... parroquiá del establiment y habentl' hi dit que hi era entraren en un dels quartos qu' á modo de celdas s' obrian sobre un llarch corredor. Gran gatzara de riallas, veus disputant, cant *flamenco*, crits joyosos de dona, lo só tremolós dels timbres elétrichs, brugit de plats y copas, de forquillas y gativets que s' remouhen, lo rum-rum d' un guitarró y, sobre tot aixó, la fortor de 'ls cent tufs distints que donan, lo peix fregit, calent y saborós desde la cuyna, los calamars bollint en la seua tinta, la carn dels *beefsteacks* y de las costellas ab lo tufet del llar y de la llimona dolça barrejadas en *la maître d' hôtel*. Ab aquestas olors s' afejian las que, com d' un gran cabás de flors, s' alçan de la taula de marbre del majestuós taulell hont presideix molt satisfet, lo cap rissadet y plé d' oli y la roba blanca relluhen,

lo majordom. Devant d' éll entre mitj de duas barricadas de botellas ab taps folrats de plata y d' enlluernador cres-tall que pren tots los colors del prisma segons lo licor qu' ellas contenen, s' hi veuhen las rojas llagostas en s' acti-tut arreplegada y pensivola, los plats de llagostinets colors de rosa á l' *aspic*, apretats en un manoll dins d' un bloch de gelatina; pilots d' ostras flanquejadas per grogas lli-monas; munts de *percebes* ó peus de cabra, de *quisquilles*, *camarones* y, en fí, tants d' altres mareschs del Cantábrich y del Mediterráni qu' omplen lo nocturn tinell d' un per-fum de vora mar qu' allarga las dents y obra la gana.

Benet y 'l seu amich entraren en un dels quartos hont, assentat á la taula ab un gran plat de *percebes* al devant, una *caña* y una botella de mansanilla al costat, s' estava 'l Sr. A..... xucla que xucla y trago vá, trago vé. Al véurer entrar als dos amichs nò va interrómpre son trevall; se torçá 'ls dits de la ma dreta, l' allargá al amich de Benet y 'ls convidá á pendre part en lo sopar pera 'l que estava fent boca.

L' amich doná las gracias y li exposá lo motiu de la visita. Eran abdós antichs coneguts y no calia rodeigs.

Lo Sr. A..... saludá ab lo cap á Benet quan son amich se 'l presentá, y després d' haberlo atés, sens deixar de xuclar *percebes* ni d' engolir *cañas* parlá aixís, ras y curt:

—Suposo que 'l senyor estará ja enterat de lo qu' es lo periodisme, del gran pervindre que tothom que 's dedica á aqueix noble sacerdocí del progrés modern, deu esperar si l' segueix y l' desempenya ab fé y esperansa, pero sen-se caritat, si no es per éll mateix, qu' aquesta es la ben ordenada. Avuy en día, n' obstant, lo periodisme es més que may dificultós. Sobran brassos y mancan caps. Aixís es que 'ls brassos guanyan poch després del aprenentatje, ben entés que, com tot ofici, lo periodisme 'l requereix llarch y pesat. Si 'l senyor está disposat á empendre 'l jo tindrè molt de gust en obrirl' hi la entrada del quart poder, ahont tothom que sab, pot y vol, arriba á tenir un puesto. Vosté voldrá comensar per la crítica suposo?

—Sí,—va respondrer l' amich, per compte de Benet.— Está ja al corrent del moviment artístich y literari d' avuy en dia. Té fets grans estudis sobre las obras modernas y antiguas de mes importancia y coneix per fi l' historia y l' talent dels principals artistas, literats y oradors.....

—Tot aixó interrompí 'l Sr. A.....—no hi fa cap falta. ¿Vosté creu encare que per escriurer de qualsevol cosa cal enténdren? ¡Home jo 'l feya més il·lustrat ja en la ciencia cortesana! Pera fer crítica no hi ha més que dir á tot, qu' es superior, si es d' un amich ó d' un enemich que 'ns pot fer mal de prop. Sobre tot hi ha que conformarse ab l' *orde del dia* que dóna l' Ditector del periódich. Vosté creu que jo tindria al meu diari un critiquet d' aqueixos que s' tenen per gallerets de la literatura y que no diuhen may més que lo que 'ls sembla bé sense fer compte de las *conveniencias socials*? Nó, amich; pera esser crítich no cal més que poca aprensió y menys vergonya, consideracions imprescindibles de tot periodista que s' aprecia. Lo mateix hauria de dirli de la política, pero aixó ja ho apendrá prácticament, á mesura que avansi en la carrera periodística. Per are no puch oferirli en lo meu diari més que la redacció dels *Espectacles* y l' esperança d'ascendirlo dins d' uns quants mesos á *sota-gacetiller* honorari. Si entretant triomfa la meva política, si pujan *los meus*, pot variar la cosa. *Conqué, he dicho!* Vingan demá á la redacció, qu' are espero á una..... certa persona.....

Los amichs se donaren per entesos y eixiren. Benet sense haber tret res en clar sino que lo senyor A..... era un xarrayre. L' amich sens haber après res de nou. Tingué, donchs, qu' explicar á Benet que, tot alló, volía dir que, si tenia ferma voluntat d' entrar al diari del senyor A..... tenia qu' aguantar molts ruixats y no guanyar rés en molt de temps, ni sisquera una butaca gratis pera 'ls teatres, á pesar d' esser l' encarregat dels *Espectacles*; y que, la tal important secció del diari s' reduhia á arreplegar los anuncis que las empresas envían á las redaccions, retallarlos y encastarlos á una cuartilla ab una hostia. Do-

blegar la quartilla pe 'l mitj y posar al demunt *Espectacles per' avuy.....* Aquestas paraulas serian tot lo que tindria qu' escriure al diari. No sabia si hauria de firmar.

Benet doná la callada per resposta. Al eixir del *Colmado*, arracerada á la porta, trovaren una nena plorosa, que Benet no trigá á reconeixer qu' era la de la pesseta. L' amich posá la ma sobre 'l bras de Benet pera deturar-lo y l' hi digué ab veu baixa: *Espérat!* Y fent á la noyeta las consabudas preguntas, obtingudas las mateixas respostas que Benet habia rebut, l' amich doná á la nena mitja pesseta y feu com si ab lo seu companyó anés á entrar altra vegada. Y sens perdre de vista á la nena qu' havia sortit tot corrent, digué á Benet:—*Seguéisla d' amagat; vé, qu' aquí dintre t' espero. Ja veurás!*

Benet tingué d' apretar lo pas pera no perdre á la xica, qui, á l' arribar á un cantó, cridá per duas vegadas ab veu clara com la del piulet d' un aucell:—*Chiri!....* Un xiulet modulad d' un modo especial, l' hi respengué de desde 'l fons del carrer, y dos baylets de 10 á 12 anys aparegueren prompte tot corrent cap á la noyeta qui, bufantse 'ls dits y ballant lo *zapateado*—sense sabatas, com podeu pensar—pera espantar al fret que la gelava de cap á peus, era observada de l' altre cantó per Benet, tot atontat de lo que veyá.

—*Junts ja 'ls tres estornells, digué á la noyeta lo més gran:*

—*Larga la mota, Liendre!*

—*Te veol Qué has hecho con la otra que te he dao?*

—*Se l' han llevao dos sotas y un as en cá el Chato.*

—*Pus me quedo con la media que m' ha dao ahora un jilí.*

—*Liendre! Que te la cascol Suelta la mota!*

Y l' hi agafá 'l bras qual má tenia la nena molt tancada.

—*Uy! Uy! que 'm fas mal, lladre! Que no m' han donat sino mitja pesseta are! Deixam anar!*

—*Desclou la ma; ja ho veurém!*

Y, fentli obrir per forsa, caigué en terra la mitja pesse-

ta. Lo Chiri l' arreplegá ab llestesa, y tot seguit, sense fer cas dels plors de la noyeta, varen registrarla entre éll y son company mentres qu' ella cridava:

—Pillos, lladres! Donéume un ral pera pagar lo llit á la *so Pepa*, sino tindré que dormir al carrer! Ala! Ala! Ja no us tornaré á dar rés! pillos! lladres!

Així s' esclamava mentres los pillets, corrent cap á vall, fugían de Benet, qu' á la fi s' havia acostat á defensar á la nena; mes aquesta, ab la seva por, prenentlo per un polis-sont, fugí també per altra banda, sens fer cas de lo qu' aquell volia dirli.

Mentrestant lo Chiri deya al altre baylet, mostrantli la mitja pesseta:

—*Lo que es á esta sí que le damos los tres golpes, gaché.*

FELIP BENICI NAVARRO.

LO VIATJE DE L' ÀNIMA

Passarán los cels, la terra,
lo qu' ha dit Jesús, jamay.

L a ventada s' ha desperta,
per la plana va xiulant
y doblega y tomba 'ls arbres
que no están prou arrelats.

Y n' ix remor espantosa
de los vehins alzinars,
com renechs y crits de brega
de bruxes y endimoniats.

Lo pastó 'l remat afua
menantlo cap al corral...
y ja del vespre les ombres
la terra van endolant.

Y llavors quand cels y terra
dins la buyda immensitat
al derrer vesllum se miran
del dia que va finant,

L' ànima de l' hom se 'n puja
á ne 'l cim del mont mes alt,
y plora mirant la terra
y mirant lo cel tancat.

Cerca y no troba la vida,
la vida que va somiant
de la infinida amor bella,
del bé de goig eternal.

Ombres y núbols que sempre
de tristesa ompliu l' espay,
dexau als cels una escltxa
per hont se puga guaytar.

¿De qué servexen al home
los ulls que Deu li ha donat
si sols pot veure tenebres
quand cerca 'l cel clarejant?...

Núbols de tota color,
núbols vermells, núbols blaus,
dexau que sobre vosaltres
l' ànima pugui volar.

Que dels monts sobre l' altura
no veu mes que llunyaders,
ni sent mes per dins les ombres
que un inmens sospir d' afany.

Núbols de tota color,
fantasmes de sers estranys,
portau l' ànima á que veja
si 'l bé infinit trobará.

Vola, vola, ànima triste,
vola, vola per l' espay,
y tot l' univers recorre
cercant ton bell ideal...

Ja cavalca sobre 'ls núbols
travessant terres y mars
l' ànima cercant la vida,
vola que mes volarás.

Del desig ab lo coratge
tot lo que veu va guaytant,
y als seus ulls lo mon descobre
lo que ha sigut y será.

Tot ser li diu que quand l' hora
ressoná en l' eternitat,
la terra verge, gloriosa
á un mot de Deu s' axecá.

Oh terra avuy desolada
vent de mort per tu ha passat,
¿cóm t' est feta vall de llágrimes
paradís de l' hom abans?

Ton Criador te va fer bella
ab la bellesa eternal
que avuy sols pot l' esperança
en mig de l' herm cobejar.

Perduda has tota alegría
des que Deu sola 't dexá...
Y tot ser va dient á l' ànima:
L' ergull ens ha desolat.

Y cavalca sobre 'ls núbols

travessant terres y mars
l' ànima cercant la vida
vola que mes volarás.

Y devant ella s' axecan
ab los imperis finats
totes les nacions ferestes
que avuy se beuhen la sanch.

Y veu aquells esfondrarse
sobre l' ergull que 'ls creá,
com l' ídol d' or y d' argent
que 'ls peus tenia de fanch.

Y mirant les poderoses
nacions d' avuy ab esglay,
devant totes al Calvari
veya á Jesús encreuhat.

Y ¡oh miracle! per la Creu
lo cel s' anava esberlant,
y per l' escletxa se veyia
l' amor que no acaba may.

L' home porta l' infinit
dins son cor aletejant,
mas may arriba á la vida
sino pe 'l cel esberlat.

No clogueu, Reys de la terra,
l' escletxa de santa pau,
que Jesús dalt lo Calvari
volgué á l' ànima mostrar.

MIQUEL V. AMER.

BIBLIOGRAFIA

JOAN BLANCAS, TRAGEDIA EN 4 ACTES, PER D. FRANCESCH UBACH
Y VINYETA.

HABENTSE publicat la obra en lo tomo dels Jochs Florals del any passat, era ja coneguda per la lectura, aixís es que en la nit de son estreno bona part dels espectadors assistia ab lo particular intent de observar y saboreijar los efectes de la representació en los passatjes culminants. Com un de aquells espectadors, deixo donchs de ocupar-me del mérit literari d' esta nova tragedia, sobre quin ha recaigut judici, é indicaré tan sols los que considero relatiu á las emociones que tal representació produheix.

Inútil es referir per la causa indicada son argument, que s' enclou en la violentíssima situació en que 's troba Joan Blancas, Cónsol de Perpinyá, y primera autoritat de una població sitiada, qui, habent caigut presoner de las forsas enemigas son fill Joanich, l' entrega á la espasa del sitiador, avans de rendir la plassa, y posposa sos sentiments de pare, als debers de ciudadá, d' honrat patrici, y de protector de las vidas y honra de sos governats. Joanich está casat, y lo Cónsol ha de lluytar ensemps ab son propi cor, ab las desgarradoras queixas de la enamorada esposa, y fins ab las súplicas generosas de son poble que vol salvar, rendintse, la vida del fill del Cónsol. Un incident amorós se lliga á l' acció principal. Altre de sos fills, com nou *Paolo* de la Francesca de Rimini, estima apassionadament á sa cunyada, y combat ab valor ab sa passió y sa conciencia. Un últim personatge, missatjer del Rey d' Aragó, Descatllar, intenta impedir, envejós de sa gloria, la resolució heróica de Joan Blancas, ja deslliurantlo del compromís contret envers son Rey, ja atiant al poble á la rendició.

Tot l' interés de la obra, tota la inspiració que ha donat vida dramática á est fet histórich, naixen del varonil concepte de un deber

imperios sobreposantse ab esforços titanich, al més viu, al més intens, al més fatal sentiment del cor humá; l' amor de pare. Lo fet es de tal mena que, com cap en l' historia, posa de manifest la negada llibertat del esperit humá, y la potencia incomprendible de la voluntat quant es ferma y robusta. No deu, ni pot discutirse en mon concepte si los móvils de «Joan Blancas,» serian acceptables avuy; si son acte heroich traspasant los limits del deber, pot considerarse justament com aberració ó folia; nó; sigan quins vulgan los móvils, siga quin se vulga lo preu de son sacrifici, veig en lo fet la voluntat del home, encadenant ab serenitat gegantina elements poderosíssims, y aquest espectacle, repeteixo, pertany, per á mí á una esfera superior, de tot punt superior, y té las condiciones de lo trágich en grau eminent.

Com semblant espectacle, engrandeix, dignifica y con mou, y penso que con mourá en tots temps, mentres los homes sigan homes, lo drama con mou. Li ha bastat al poeta sentir la situació ab una vivesa y calor que mereix tot l' elogi, presentarla ab vigor y claredat en alguns passatjes, matisarla molt y molt destrament ab los contrastes tendrissims de sentiments oposats, nobles, vius y espressats ab entonació verament drámática y ab llenguatge propi. L' art que en esta execució demostra l' autor, lo col·locan á mon judici, entre los primers dramátichs catalans. Algunas escenas están preparadas y presentadas justament tal com debían serho pera tot l' efecte, en particular en lo segon acte; en altres la lluyta de passions se manifesta ab tochs encisadors, que una representació més acertada, y en tot magistral, posaria de relleu. Aixís la situació del Cónsol enfront de sa filla Guidona; l' home que participant intimament de aquell amor, de aquell mateix afecte per lo pobre presoner, sentint á cada pás lo desitj de unirse al plany de la dona y plorar abdós en estreta abraçada, soporta ab paciència aquella nova tentació, reb sens inmutarse tals injurias, y sens dar explicacions de son acte, reservat y seré, té forsa encará pera compadeixer la agitació de la feble esposa. Aixís també, sas contestacions enérgicas sens afectació, sencillas y naturals sens que deixin transparentar esforços visible. Aixís las transicions del dolor que esclata, á l' imperi de la rahó que l' encadena.

Tal es la impressió, rápida y breument espressada en son conjunt. Just es que també siga breu y concis lo capítol de cárrechs. Si he procurat presentar lo pensament essencial de sa bellesa, y no parlo de sos primors d' accident, dech igualment parlar de son defecte essencial, y deixar los que per sa insignificancia, en esta com en totes semblan sols com lo sagell humá de las obras humanas. Lo defecte del drama es en mon concepte la falta de simplicitat. Falta de simplicitat en los móvils del protagonista que son varis, y espressats ab incertitut. A voltas sembla que l' guia sols l' honor y l' patriotisme, y á voltas l' amor á sos conciudadans que corren fers perills si l' ene-

mich entra en la plassa. En alguns casos diu sacrificar á la llibertat la vida de son fill, en altres casos, á la vida de altres fills estimats; sos compatricis. Vol diferenciarse de «Guzmán» y aquestas diferencies, no sempre precisadas, promohuen certa confusió que, perjudica als efectes dramátichs. Falta de simplicitat hi há en l'argument, y es filla de la mateixa causa. L' amor del jermá á sa cunyada, es incidet á la ff inútil, y si á ell se dehuen algunas escenas de passió, bellas del tot, també fan incorrer al poeta en altres inacceptables. Crech que ja s' ha dit. Un fill no declara may á son pare, y menys inútilment, la existencia en son cor d' una passió incestuosa y criminal, contra la que altre no pot fer que dar consells inútils y per cert poch vigorosos; declaració per altra part que sols deu causarli fonda pena, y atés lo carácter del protagonista, casi vergonya. En lo final del drama además, mort Joanich, y morta Guidona per son propi punyal, l' espectador se pregunta quina intervenció, quina influencia real han tingut en l' acció aquells amors, si no ha sigut la de dividir l' atenció del auditori.

La obra ha sigut exhibida y dirigida ab notable propietat y excellent criteri, que realsa molt lo treball del poeta. L' escena de la introducció sobtada d' un malfactor en la casa del cónsol y los finals d' acte, son verdaders cuadros de molt acertada composició, y tals com desitjariam veure sobint pera gloria de nostre teatro. Quant en lo quart acte s' admira la bellíssima decoració pintada per los Srs. Moragas y Urgellés, lo cel boyrós á la claror de la lluna, la torre y murallas de Perpinyá, y en primer terme, arrebossada en son manto la malhaurada esposa, esperant lo ff de sa ansietat, junt ab son pare, mentres lo centinella indiferent y silenciós vá y vé, en segon terme, la il·lusió es complerta y dramática; prepara l' ánima embadalida á escoltar los armoniosos versos de clásica entonació que ab severa simplicitat precedeixen y anuncian lo desenllás trágich. Tot es bell en aquest acte, un dels millors espectacles de nostre teatro catalá.

Los actors han interpretat la obra ab conciencia, ab talent; alguns d' ells, ab massa talent, aixó es, exagerant lo concepte, acertadíssim dintre sos límits, que habian format de sos papers, qual concepte demostra intuició dramática de primera mena. Lo Sr. Soler protagonista ha comprés, que home de tan viril energía com Joan Blancas, debía realisar son acte heróich sens esforços violents, que sempre suposan feblesa; ab la serenitat d' un gegant; puig realment en tots temps ha sigut considerada companyona de la forsa real, la templança, y l' ausencia de impuls penós. Sols los febles y 'ls petits esbufegan y pican de peús, al vencer un obstacle. Hércules alsa la formidable massa com si mugués una palla, y ab sonríes infantil aterra al enemich temible. També Blancas aixís; sa trista y bondadosa gravetat con mou més que no conmouria ab imprecacions exaltadas. Aquest

aspecte del héroe té interpretació molt digna d' estudi en lo Sr. Soler y proba son talent, pero creyém que á voltas l' actor traspasa en ella son límit. Cuan lo cónsol se queda sol, y reapareix lo pare, cuan l' excessiu pés del sacrifici lo fa vacilar, aquella gravetat tant temps sostinguda ha de cedir del tot per breus moments, dant pás al plor, al gêmech, á la impaciencia, introduhint transicions delicadas y de gran efecte; y aquesta part es la que descuida en alguns casos Soler, fins al punt de que arriba á semblar fredor, lo que es fill de un acertat concepte; se priva, aixís de alguns recursos que son talent aprofitaría, y que darían al personatge tota la veritat humana possible. Blancas es un héroe, pero es al propi temps un home, un pare; la fusió de abdós aspectes es la que deu buscarse, perque l' un donguï relleu y perfeccioni l' altre.

Observació parescuda sugereixen la Sra. Abella y 'l Sr. Goula; la violencia de las respectivas passions qu' interpretan, los porta á voltas fins á l' afectació, que convé sempre evitar, per difícil que siga; comprenem que molt deu serho en lo teatro.

Lo Sr. Fontova, bé del tot; acertadíssim com sempre. Los Srs. Cazarro, Fuentes, y Pinós, regulars. Lo segon, digne de coral felicitació en lo ters acte.

W.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

FEBRER.

PINTURA.—En honor de la veritat es just confessar que 'ls pintors valencians no oblidan nostre mercat artístich procurant exposar sas obras y donant á conèixer, molt sovint, notables condicions, precursoras, en alguns dels expositors, de disposicions pictóricas molt apreciables. Confirmació de las nostras asseveracions es lo quadro del Sr. Borrás exposat en l' establiment del Sr. Parés. Representa un poblet de mala mort ahont uns saltimbanquis trovan la paga de sos treballs fugint apedregats per la canalla del poble. Lo quadro, á primera vista desperta la recordansa d' una obra parescuda en assumpto y composició titulada «*Lo marasme de l' art*» y deguda al pinzell de nostre compatriç lo acreditat y jove pintor Sr. Ribera, emperó encar que la obra del Sr. Borrás no arriba de bon trós á la obra mencionada no per açó decau, ans al contrari demostra esserli ben concedit lo prémi que li fou otorgat l' any passat en la exposició Valenciana de Bellas Arts. La perspectiva de tot lo quadro, feta excepció de las teuladas de primer terme, que s' presentan confosas y poch verídicas, es ben entesa y 'ls llunys son ben pensats y discretament fets. Las figuras son dibuixadas y agrupadas ab coneixement y gust particularment los xicots del fondo y lo músich de primer terme qu' está molt en caràcter. Lo tó general del quadro, encar que un xich fals, demostra coneixement dels efectes de color, puig de la aglomeració de tons vius y diferents n' ha sabut treurer son autor bon partit donant animació y caràcter al assumpto. Altres faltetas, com en lo cel y algunas figuras, podríam apuntar emperó no las creyem de major importancia á las apuntadas.

—Lo Sr. Pellicer ha exposat en l'establiment del Sr Vidal un quadret de petites dimensions representant un carrer solitari. Està executat ab soltura y coneixement, lo color es simpátich y l' dibuix correete.

—La obra que sens disputa ha cridat molt preferentment la atenció ha sigut un quadret del Sr. Miralles, enviat de París, ahont desde molts anys resideix y ahont son molt apreciadas las obras qu' executa.

La elegancia y senzillesa en la composició y la destresa y veritat en colorit son duas qualitats notables de bon pintor y que te molt presents lo Sr. Miralles. Sas obras podrán esser més ó menys importants ó esser més ó menys ben pensadas; emperó aqueixas condicions qu' hem dit, rarament hi fallan.

La obra actualment exposada representa una damisela rica y elegantment vestida á la usansa d' avuy que s' suposa haber baixat d' una superba carretela descoberta, tirada per dos briosos caballs, á fi de gosar en solitari passeig del hermós paisatge que á dreta y esquerra del quadro s' divisa. A primera vista ja s' fa simpátich lo quadro per la frescura del color, per la veritat de la llum, per lo céel tan ben executat y en una paraula per l' aire, qu' en tota la composició, fa pendrer forma corpórea als objectes. No hi ha cap efecte capital y que atregui ab preferencia al expectador; empero feta la autopsia de la obra no s' hi trova cap falta grossa que la desentoni. La figura es arrogant, de tipo distingit, esbelta y hermosa, fent ressaltar més y més sa hermosa testa lo fons roig d' una *sombrilla* ab la qual s' resguarda dels raigs del sol; los robotjes están ben fets y sos colors son entonats y ben escullits. Lo céel es veritablement ben fet y lo paisatge es d' una senzillesa de composició y execució qu' encanta. Los dos magnífichs caballs de la carrossa demostran un estudi del natural fet ab deteniment y comprensió. En resúmen la obra del Sr. Miralles es de lo més notable que s' ha presentat en la exposició. Parés d' alguns mesos ençá y demostra sos avensaments en l' art á que profitosament se dedica.

—Altre obra verament notable, original del renommat pintor Senyor Moragas (Tomás) ha cridat la atenció dels aficionats é intel·ligents. Lo quadro, qu' es de grans proporcions; representa una page-sa romana que afadigada sens dubte per lo pés d' un bressolet ahont hi jau una hermosa criatura, reposa al bell mitj d' un camp ajogassada ab son fillet á qui entreté carinyosament ab una espiga.

Aire de grandiositat y bellesa respira en conjunt la obra, més no diríam la veritat si no confessessem qu' á primera vista lo tó general de la tela 'ns feu un efecte massa brillant y per lo tant un xich fals. Es precís regoneixer no obstant que tant bon punt la vista s' ha fixat en la munió de detalls ben executats y en la manera d' esser dibuixat tot lo quadro aqueixa falta es més passable.

Es ben segur que l' Sr. Moragas no ha d' ésser content de la coloració donada á las carns del nén, aixís com deu comprendre avuy que hi ha un xich de confusió en los segons y últims termes del quadro; y li dihem avuy, perquè aquestas son faltas que al executar una obra de la importancia y magnitud de la expressada, l' artista sembla com si la costum de veurer sa composició y la munió d' estudis secundaris executats anteriorment li origina tal confusió de color y l' ayesa tan á veurer d' una manera propia y determinada sa obra que li es necessari algun temps de repós y l' domini novament del color per á conèixer ben clar lo que en aquells instans, fins dihentli amichs é inteligents no hauría pogut veurer ab la realitat necessaria.

Lo Sr. Moragas ab sa última obra ha degut sostenir una lluyta de bons recorts deixats per l' artista Sr. Tusquets qual obra darrerament exposada era molt igual en assumpto y fins en alguns detalls de composició. Lo mateix personatje, la mateixa intenció, los mateixos trajos, en una paraula, fora del lloch d' acció tot feya sostenir una comparació constant entre 'ls dos bons artistes catalans qual sa va artística romana los ha nodrit vigorosament.

Res més volem detallar de la obra, perquè la creyem molt digne d' ésser judicada en conjunt y per severs crítichs d' una autoritat artística que nosaltres, per desgracia, no reuním; y es ben segur que tot lo que d' ella diríam alabantla no contribuiria pás á aumentar lo crédito artístich del Sr. Moragas que tant alt va saber posar ab sa hermosa obra titulada «*Un tribunal árabe.*»

—Del mateix autor es un retrato al óli del Excm. Sr. D. Joseph Ferrer y Vidal, d' un parecut exactíssim y colorit ab molta trassa. Alguns petits defectes podríam apuntar respecte del mateix si no 'ns obligués á callar la circumstancia de veurer no del tot acabat lo sobredit retrato.

—Lo Sr. Masriera (Francisco) ha exposat quatre petits estudis que son autor titula «*L' histiu*» y «*L' hivern*» y «*Máscara y Mascaron.*» Tots quatre, á pesar de sa poca importancia portan estampada la trassa del Sr. Masriera en colorir y dibuixar, particularment lo titulat «*L' hivern*» digne d' ésser executat en major tamany y apuranthi més l' estudi.

—També es del sobredit autor un retrato de senyora, filla d' un conegut industrial d' aqueixa Ciutat morta ja fa algun temps. Nosaltres que poch mes ó menys coneixem las exigencias de familia en vestir y adornar de tal ó qual manera lo personatje retratat y que no se 'ns amagan las sobiranas dificultats de traslladar al márbre ó á la tela las faccions d' una persona qual original no pot consultarse y que moltas voltas l' artista no ha conegut, no podem deixar d' apuntarlas en aquest lloch al parlar de la obra del Sr. Masriera perquè 'ns apar que te d' haberhi molt d' una cosa y altre.

No entrarem á judicar las condicions de semblansa y fins per los

pochs recorts que tenim de la Sra. retratada farem justícia concedintli exactitut; empero lo colorit de las robas y fins de las carns y l' reflexo donat á las mateixas com á resultancia del color del vestit, donan un efecte áspre y estrany que l' Sr. Masriera hauría tingut de suavisar. Per altre part lo fons del quadro, imitant tapiceria es un problema de color, que, sens dubte, s' proposá resoldrer son autor sens notar que l' tó escullit y 'ls de las robas casi sempre li darian per resultat quantitats heterogéneas ó sia discordancia de tons.

Tot açó no vol dir que 'l retrato no dongue á conèixer qu' ha sigut executat per una má experta, sobre tot en la part de dibuix d' una correcció celebrable.

—Lo Sr. Vidal ha tingut exposada, en lo establiment del Sr. Parés, una vista de la nostra catedral basilica, presentada ab bastant conèixement. La part de perspectiva estaria del tot ben entesa si las columnas de primer terme no tinguessen una decantació marcada fugint del paralelisme de las restants. Respecte á entonació general, lo quadro 'ns apar d' una nota massa igual y 'ls reflexos de las vidrieras de color son ben entesos, si be causan bastant mal efecte per la abundancia de color groch de las mateixas y que lo Sr. Vidal hauría pogut suavisar no sent tant purista y recordant que l' art no pot esser la copia servil del natural.

—Ja en altres ocasions habian tingut ocasió de conèixer las bonas disposicions del Sr. Reynés (D. Antoni) per la pintura de género á la qual s' ha dedicat ja fa algun temps. Ultimament ha donat á conèixer en la Exposició-Parés dos quadrets que sino de gran importancia no están desprovehits de qualitats recomanables.

Lo primer es una estansa senyorial de la Casa-Torre d' una familia de la primera noblesa catalana, alhajada ab moblatje sumptuós y en la que 's veu assentada en primer terme la senyora de la casa, qual retrato miniaturat perfectament no deixa dubte al parescut. La part de perspectiva sembla que no l' ha preocupat massa al Sr. Reynés, aixís com la part de composició y sens dubte açó fa que hi hagi un poch de confusió en los termes y massa aglomeració en los objectes distribuïts per la estansa. De la part de colorit n' ha tret son autor tot lo partit possible tractantse de la abundancia de color vert que es molt probable debía trovar lo Sr. Reynés en tots los objectes tal com los ha pintat. Açó li dona per resultat una monotonía de color y fins un xich de desentonament que hauría pogut evitar fugint del esclussivisme que sembla 's va imposar.

L' altre quadro representa un carrer de poble de la alta montaya y si be está colorit ab vigor, no está á gran alsada en quan á perspectiva ni dibuix. De totas maneras lo Sr. Reynés es jove, entussiasta y estudiós, ab lo qual y las condicions artísticas demostradas, ne te prou pera ferse un bon nom entre nostres artistas.

—Quatre estudis de molta importancia ha exposat lo jove pintor

Sr. Inglada en l' establiment del Sr. Parés. Representan quatre testas-tipos de manolas, y com se pot suposar vesteixen la clássica mantellina subjectada per lo estrafalari escarpidor qu' allavors s' usava. Llástima gran, es á nostre entendre, que un jove de tants coneixements com lo Sr. Inglada, que modella tant be las carns, que te tant acert en triar los tipos y que dibuixa molt discretament, passí, moltes voltas, per demunt de la veritat y presenti mentidas de colorit com ho son las mantellinas de las quatre manolas. ¿Ahont ha vist, lo Sr. Inglada, aquell borrisol blanc de la mantellina negra sino en blondas floridas per la humitat ó enlletjidas per l' ús? Y cuánt pot haver trovat, copiantho del natural, aquella confusió de color blanc que ni demostra dibuix de blonda ni te calitat de roba de seda? Busqui novament lo Sr. Inglada lo natural y veurá com ha fet molt poch favor á aquellas testas tant ben fetas, posántloshi aquellas convencionals mantellinas.

Esculptura.—No 'ns equivocabam quant en nostras anteriors apreciacions nos doliam de no veurer al Sr. Atché á la alsada que li pertocava; y en prova d' açó ó corroboració á nostres rahons avuy hem d' ocuparnos ab elogi d' una de sas obras exposada en l' establiment del Sr. Parés.

La obra en questió es una imatge de la Puríssima Concepció, tallada en fusta y colorida per lo Sr. Vancells. Al contemplar la testa de la imatge s' endevina tot seguit que lo Sr. Atché ha volgut interpretar lo personatge fugint de la idealisació. Açó com es de suposar li ha dut dificultats y li ha originat apreciacions contrarias. La personificació de la Concepció immaculada de María es, á nostre entendre la necessitat que ha tingut lo cult católich de donar forma real al misteri de sa Concepció, no per obra de varó sino miraculosament; y d' aquí que tots los qui ab lo pinzell ó ab lo buril han vingut obligats á representar aquest misteri católich han fet més lo simbolisme de la puresa en son tipo místich y candorós que lo realisme d' una noya egipciaca que per l' artista y l' intelligent podrá esser d' una bellesa plástica admirable emperó per lo devot ignorant no arrivaria may á donarli idea de la Santetat y fins li costaría molt de creurer que una noya de la rassa expressada, tal com la pintan los naturalistas, pogués esser *Tota pulchra* y fins com resan las sagradas escripturas *Sine labe concepta*. Per nosaltres la representació de la Concepció immaculada no ha de buscarse en la personificació exacte y real del personatge *María de Nazharet*, sino en la idealisació de la puresa, la hermosura y lo misticisme simbolisats en tendre y virginal donzella, segons ho han fet tots los mellors pintors y escultors del mon católich, los quals al executar imatges de la immaculada han buscat, seguint las qualitats avants ditas, lo tipo virginal més hermós, en relació á la época y poble en que vivian.

Tot açó á part la obra del Sr. Atché es verament notable en lo

modellat de carns y robotjes, deixantse veurer alguna desproporció en las mans y en la disposició de espatllas y esguena que no porque no tinga d'esser vista de costat la figura ha de deixar d'acusar un cos ben conformat. Lo Sr. Atché ha demostrat novament sos coneixements artístichs y son desitj de buscar en l'estudi y la observació del natural la possible perfecció en sos treballs.

—Lo Sr. Vallmitjana (Venanci) ha exposat una reducció en terra cuyta de sa obra *Colon* qu'enviá á la Exposició nacional de l'any 1876. No totas las bonas qualitats qu'acreditan al Sr. Vallmitjana en sa honrosa carrera artística s'trovan en la obra esmentada, mes no son aquestas las que més poden senyalar-se en la época en que vol pintarsel' y quals retratos poden veurers en la Galeria Genovesa. També 'ns hauria agradat més veurer l'assumpto cambiat y representar á Colon en una situació brillant y digne de sa colosal empresa emperó d'açó no'n farém crítica porque creyem que pot esser una falta d'esperit patriótic en un espanyol, mes no una falta en l'artista que no deu torser sas inspiracions quant aquestos están dintre de lo que l'art aconsella. Si lo Sr. Vallmitjana hagués viscut en la época de las injusticias fetas á Colon, compendriam sa obra porque fora un remordiment per sos detractors, mes avuy que dos mons á la vegada li han aixecat monuments valiosos y que fins lo cap visible de la Esglesia ha tractat de beatificarlo, la estàtua del Sr. Vallmitjana tant sols pot fer courer los ulls á las corporacions municipals de Barcelona que á pesar de sas nombrosas relacions ab las Américas y de tenir aprobat un concurs per aixecarli un monument, aquesta es l'hora en que Barcelona no pot testificar artísticament lo lloch ahont lo gran genovés, per primera volta desembarcá després de son extraordinari descobriment.

—Un retrato del conegut mestre d'obras Sr. Dominguez y executat per lo aprofitat escultor Sr. Campeny ha cridat la atenció en la Exposició-Parés. Diversas opinions hem sentit respecte á semblansa, mes nosaltres que sabém las dificultats que reporta al artista la copia dels ulls, quant los del original no s'exhibeixen casi may directament, sino per la refracció de cristalls ornamentats d'or ó altre metall, comprenem aquest dissentiment que no es prou poderós per deixar de coneixer á primera vista la persona retratada. En quant á estructura la testa es un xich torta; lo modellat es molt carinyosament executat y dona á coneixer molt profit en lo Sr. Campeny.

—Novament debém ocuparnos d'una obra exposada, original del jove escultor Sr. Font. Es un retrato, fins á cintura, destinat segons se 'ns ha dit, á rematar un sepulcre.

La construcció de la testa la trovem un bon xich desencaixada, particularment en la mandíbula superior y en lo pit qu'és d'una construcció massa exagerada. La execució es regular, sobre tot en la

part de robas, y 'l modelat demostra en lo Sr. Font condicions apreciabls.

—Per primera volta en las nostras revistas hem d'ocuparnos del conegut y llorejat escultor Sr. Reynés (Joseph) qui ha exposat dos retratos en márbre de dos personas molt conegudas en la nostra ciutat.

Aqueixa classe d'obras han de pagar son primer tribut á la semblansa y aquesta qualitat no pot regatejárseli al Sr. Reynés, qui ha sapigut interpretar los naturals ab una minuciositat, mes celebrable emperó en lo retrato del senyor que en lo de la dama. En quant á proporcions hem de notar la desproporció dels brassos en lo tors de la senyora; y la poca qualitat en lo cabell y pel del senyor. Lo modelat es ahont ha demostrat lo Sr. Reynés qualitats de verdader artista donant á coneixer aquest treball italiá tant carinyosament fet y que 'ls francesos estiman ja tant. La tendresa mórbida dels brassos de la senyora d'una hermosura y correcció especial, lo treballat de blondas, flors y robotjes; y la disposició general de las figuras, compostas d'una manera artística y grandiosa demostren los avensos del senyor Reynés en lo difícil art á que 's dedica y lo que pot esperarse encar de son talent escultórich.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

La Redacció y Administració de nostra REVISTA s' han traslladat al carrer de Xuclá, núm. 13 baixos.

Está en premsa lo tomo corresponent al primer trimestre de LA RENAIXENSA. Pertany á nostre erudit escriptor D. Joseph Puiggarí y apareixerá baix lo títol de *Barcelona monumental*. Com son nom indica contindrà una descripció feta ab gran esment dels edificis mes notables que nostra ciutat embelleixen. A la traslació y reformas en la Imprenta d' aquesta REVISTA 's deuen que no hajin rebut encara nostres sncscriptors dita obra, y 'l retrás que ha suferit la publicació del present número.

S' ha publicat á Madrid y alcanza molt éxit en aquella vila la edició castellana de las *Novas tragedias* de D. Víctor Balaguer. *La Voç de la Mancha* publica traduhidas algunas de las poesías de dit senyor.

En la societat *La Familiar Obrera* de Sans en una de sas últimas funcions dramáticas se cantá per primer cop la composició coral *La Cusidora* de D. Climent Cuspinera que fou molt aplaudida essent cridat repetidament son autor en escena.

Ab lo títol de *A Montserrat* ha vist la llum una composició musical lletra de D. Jacinto Verdaguer y música de D. Candi Candí.

S' ha estrenat essent ben rebut en lo teatre del Odeon lo drama de D. Joseph O. Molgosa *Mestre Jan ó L' honra del treball*. L' autor fou cridat varias vegadas á la escena.

Ab lo títol de *Fullaraca* hem rebut un llibre catalá de prosa y vers degut á la distingida poetisa D.ª Agna de Valldaura. Tindrém lo major gust en ocuparnos d' aquesta recomenable obra.

S' está imprimint un tomo de poesías *Primavera trista* del celebrat poeta D. Joseph Serra y Campdelacreu, y dintre poch temps los distingits escriptors mallorquins D.ª Victoria Penya de Amer y D. Miquel Victoriá Amer publicarán en dos tomos las coleccions de sas poesías. Ben satisfactorias han d' esser estas novas pera 'ls amants de nostras llettras.

Ha mort á Madrid lo distingit químich D. Lluís Justo y Villanueva. Molt sentida es sa mort per nosaltres que forem sos amichs y coneixiam la valua de sos coneixements.

Degut al Sr. Teixeira Bastos á qui tant ha de agrahir nostra literatura lo *Commercio de Portugal* publica un article en elogi de las Poesías líricas del Sr. Masriera.

Tenim l' encárrech de fer saber *als escriptors catalans* que, si algun desitja esser continuat en lo «*Diçionario biográfico de gli scrittori contemporanei*» que publica lo professor florentí Sr. Angelo Gubernatis, haurá de remètrer, ab premura, una *noticia* de son naixement (lloch y fetxa), vida y estudis literaris, aixís com la llista de las suas publicacions, *al Sr. Matias di Martino, escriptor*, que viu á *Noto (Sicilia)*, qui está encarregat per dit autor de recullir tots los datos pertanyents als lletrats catalans encara vivents.

L' il·lustrat escriptor francés Mr. Charles Roy, membre de la *Société des langues romanes* de Montpeller y de la *Société littéraire de Lyon*, que l' any passat publicá una esmerada traducció de la Memoria de D. Joaquim Rubió y Ors sobre lo renaixement literari catalá, acaba de fer altre tant ab la següent obra de D. Víctor Balaguer: «*Un drame lyrique ó XIIIe siècle: Communication faite á la Real Academia de la Historia. Lyon. 1880.*»

Tenim notícia de que al lloable pensament manifestat per lo Centre Catalanista Provensalench de donar una série de Conferencias públicas á las clases treballadoras de la vehina població y publicada per algun diari d' aquesta capital, han respost oferintse á pèndrehi part, alguns distingits literats com los senyors Sampere y Miquel, Argullol, Pascual y Casas, Riera y Bertran. L. Corral, Auléstia, Corominas, Canibell, Tamaro, Trullas, Secasas y altres que no recordem en aquest instant quinas conferencias, tant sumament útils pera defundir la il·lustració en las masses obreras, comensarán á mitjans de Mars.

Hem rebut lo primer número de *El Eco de Catalunya*, revista semanal que escrita en catalá y en castellá veu la llum á l' Habana. Sia ben vinguda aquesta nova publicació que ja en son primer número fa gala de ardent catalanisme.

Hem rebut lo prospecte del *Album pintoresch-monumental de Lleyda y sa provincia*, dirigit per los Srs. D. Joseph Pleyan de Porta y D. Frederich Renyé Viladot. Sortirá al menys un cop al mes, contenint cada número una heliografía; text catalá y castellá explicatiu de la lámina; tot ab gran luxu. Lo preu de cada cuadern será l' de 3 rals, y 's suscriu á Barcelona en las llibrerías de Verdaguer y Puig. Dat l'interés d' aquesta publicació y sa extema baratura podem augurar un bon éxit á sos directors, als que de tot cor felicitem.

Al entrar l' últim full de nostra REVISTA en prempsa hem rebut l' infausta nova de la mort de D. Vicens Boix, Director del Institut de segona ensenyansa de Valencia, cronista de dita ciutat, president de aquella Real Academia de Bellas Arts, y Mestre y amich de tots los escriptors valencians.

Nos associem ab l' ánima al dolor de tota Valencia y barrejem nostras llágrimas á las de sos deixebles demunt del seu sepulcre.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

Llista de les composicions rebudes en aquesta Secretarí fins al dia d'avuy.

Núm. 1. Al peu de la fossa.—*Bello es vivir! la vida es la armonia*, etc.—ZORRILLA.—2. La darrera cita.—*Felicitat*.—3. Al cim del abisme.—*Y 'm besan lo front los núvols—y 'm besa la fosca 'ls peus*.—4. A la meua amor.—*Amor*.—5. A l'ombra de la creu.—*Recomptant mos pecats la mort espero*.—6. Lo plant d'una mare.—7. Foch y llum.—8. Al peu d'un xiprer.—*Fins colgat de terra com tendre llevar*,—*en la sombra humida florirá mon cor*.—J. Roca y Roca.—9. Les tres germanes.—*L' Art bella encisa 'ls sentits—per trasmetre 'l bo als esprits*.—ESTÉTICA INFANTIL.—10. Suspirs.—*Estavam mirant lo camp*.—11. Lo guerrer de las plomas negras.—*Hasta 'l castell, de vergonya*,—*abaixa sa cara honrada*.—12. Amor.—*Qui n' está lliure?*—13. Tot es per tu.—*De boig y de poeta*...—14. La mellor ditxa.—*Per nadá 'l Capitá Boyton*...—15. La sorpresa de Figueras.—...*demunt las barretinas—Deu hi regna, un altre nol*—16. Ella.—*Sense ella la vida es una carga*.—17. Fullas secas.—*Tardania*.—18. Dubtar es morir.—*No pot tornar!*—19. Lo brot de morduix.—*Ja 't conech herbeta*.—20. Melancolia.—*Vora 'l aygua sol solet*...—21. Amor d'infern.—*Drama trágich*.—22. La Pubilla.—*Va penjar los hàbits á la figuera*.—23. La Caritat.—*Ubi enim thesaurus vester est, ibi cor vestrum erit*.—(S. Lluç Cap. XII, ver. 34.)—24. Esplicacions.—*O á vivir en el càliz de una rosa*.—25. La Carretera.—*Tengo un hijo grandullon*...—BRETON.—26. Nit de pluja.—*¡Mala sort!*—27. Lo plant del desdixat.—*¡Ó rey ó res!*—28. Lo soldat.—*Ya se van los quintos, madre, sabe Dios si volverán*.—(Cobla popular.)—Voreta de la font.—*Ahir*.

Barcelona 7 de Mars de 1880.

P. A. del C.—Lo Secretari. FRANCESCH MATHEU.

SUMARI

CLIMENT CUSPINERA.	En Clavé com á músich compositor.	145
J. RIERA Y BERTRAN.	Rey Cavaller.	153
FELIP BENICI NAVARRO.	Un idili á las foscas.	165
MIQUEL V. AMER.	Lo viatge del ànima.	176
W.	Bibliografia.	179
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	183
	Novas.	190
	Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.	192

ASCENCIÓ

AL MONTGRÓS DE MONTSERRAT.

I.

Es una aspiració general en los fills de nostra terra la de visitar la montanya simbólica de Catalunya; la montanya santa, santificada tant per lo esperit religiós com per las tradicions y recorts qu' entranya; la montanya que per sa aislada situació topografica y configuració de sa conglomerada massa, qu' enlaira envers lo infinit sas agudas puntas, incita lo interés de visitarla y de admirar sas bellezas; la renomendada montanya de Montserrat. Pochs son los que no habenthi may estat, no abrigallin lo desitj de visitarla; més, pochos son també las que habentla visitada, hagin recorregut sos mes preciosos llochs y l' hagin degudament apreciada, ençar que sols sia en lo caracter pintoresch; unich y esclusiu á que 'm refereixo en aquest petit escrit.

La generalitat, mes que la generalitat, quasi bé tots los que visitan la montanya de Montserrat, coneixen sols lo

que'n podriam dir lo Montserrat oficial. Prescindint mes ó menys de sas bellesas naturals, recorren sols los llochs de la montanya popularisats per las ruinas ó mes ben dit per los recorts de las antigüas ermitas y deixan de visitar altres llochs tant ó mes notablement bells, inclosos alguns en la meteixa part oriental de la montanya, qu' es la especialment consagrada per las tradicions religiosas y afavorida per lo atrayent interés que incita lo espiritual impuls de la fé.

La part occidental de la montanya, complertament oblidada y quasi bé desconeguda, no ofereix restos d' ermitas pera esser visitats, estant per tant despüllada del caracter místich-poétich ab que lo esperit religiós revesteix á la part oriental; mes en cambi rivalisa sino supera á n' aquesta ab la brillantesa de sos encisants paisatges y de sos preciosos punts de vista.

Contribuheixen en gran manera á que sia desconeguda la part occidental de la montanya las guias publicadas pera visitar lo Montserrat, las quals no ofereixen al excursionista las indicacions oportunas á tal objecte, limitantlos tant sols, á la part que ja anteriorment m' he permés calificar d' oficial.

Entre las mes importants notabilitats, en mes gran ó petita escala desconegudas del Montserrat; despunta lo *Montgrós*, cimal d' inmensa base y lo més esténs de la montanya motiu, sens dubte, per lo qual porta son grafich nom. Está situat en lo bell centre de la montanya, formant lo cór de la meteixa. S' alsa á ponent de la singlera del *Sant Geroni* y lo separa d' ella un pahorós precipici en qual fons hi corre *la canal del mitx dia*. Presenta desde *San Geroni* una recta y pelada massa de rocám que sembla lo torrent de una barrera insurmontable, la paret de terme que tanque la montanya.

II.

La ascenció al Montgrós es tant penosa com difícil. Sa

espadada massa no 's presenta accessible en sa gran estensió, mes que per un sol indret. Pera conseguir l' ascensió dehuen franqueijarse llochs en extrem accidentats, y de difícil accés á voltas, per lo qual y per lo pintoresch dels variats contrasts que en la meteixa s' ofereixen, es en extrém interesant y afalagadora pera lo verdader excursionista, tant més si son las montanyas l' objecte preferent de sas excursions.

Entre 'ls distints punts de partida que 's poden pendre pera efectuar la excursió, Collbató es tal volta lo mes indicat y convenient.

Prenent, donchs, Collbató per punt de sortida, y deixant la població per son costat de Ponent, un camí carreter ombreijat per espesa pineda conduheix á una espayosa masia nomenada la *Vinya nova*. Se disfruta durant lo camí de la bella y variada perspectiva del Montserrat que s' alsá á la dreta del caminant, oferint interessants efectes de vista; entr' ells lo que presentan las alterosas estribacions de l' *Artiga alta* perpendicularment talladas en las aspres vessants que forman la canal, *fosca*, la de *las euras* y la del *ermitá mort*, efecte de vista que captiva per la violencia dels accidents, la forma del colorit y la duresa dels contrasts. Després de 20 minuts de camí se troba, deixantse á la dreta, la ruta que per la canal del *Pont*, també en extrem agreste y accidentada, conduheix directament a la punta del Sant Geroni. 10 minuts mes tart s' arriba á la *Vinya nova* y continua seguint-se lo mateix camí per la boscuria durant altres 10 minuts.

Llavors comensa per un petit y escabros corriol l' ascensió á la montanya. La costa es recte y penosa. Al cap de mitja hora d' escalar la penya per entre matas y brosta arreladas en las rocas s' arriba al basal dels gats, turó, ahont, s' hi troba un grós sot d' aygua al qual sovint hi portan los pastors á abeurarhi los remats. D' allí comensa ja á disfrutarse de bell y deliciós panorama, dominantse alguns dels pichs mes baixos de la montanya.

Continua la ascensió per lo meteix corriol en la vessant

d' un petit torrent. Se deixa á la dreta altre cami que con-
duheix recte desde 'l Bruch á Sant Geroni y després de 10
minuts de sobtada costa s'arriba al serral del *Mitx dia* d'
ahont se descubreix nou y mes preciós cop de vista.

Se presenta al enfront en direcció al N. la fonda canal
del *Mitx dia* coberta per verda espessor d' arbreda y limi-
tada al extrem per tres aguts y rectes mogots que tanca
lo pás unint tenuément las duas parts oriental y occidental
de la montanya. A dreta y esquerra de la canal s' alsan
penyals alterosos, enormes masses de rocám rectas y es-
padadas. Destaca llunyá lo enlairat single del *Sant Geroni*
y mes prop davant meteix de la vista la mole colossal del
Montgrós inespugnable completament per aquell indret.
Pera trobar son punt vulnerable se té de remontar fins
quasi al extrem N. de la canal del *Mitx dia*.

Per lo mateix corriol s' emprén una sensible baixada de
set minuts de duració y s' entra en lo fons de la citada
canal.

Es aquesta una de las mes interessants y amagadas be-
llesas del Montserrat y si es admirable y deliciosa en lo
sentit pintoresch, es molt digne de consideració y estudi
pera lo investigador naturalista. Tanca son extrem supe-
rior—com ja he indicat—aguts é inaccesibles mogots y
obstruheix lo pas en son extrem inferior un estimbat bar-
ranch, en la estribació de la serra del *Muset*. La pendent
que ofereix la canal encar que sensible es molt suau. Se ne-
cessita mes d' una hora pera recorrela en tota sa extensió.
La vegetació es en ella mes qu' esplendida exuberant y mes
que variada en alt grau riquissima. Forma una garriga
quasi impenetrable y en lo mes calurós de la estiuada los
penetrants raigs del sól no arriban á atravesar la atapahi-
da espesor del fullatje; gosantse per tant en aytal delitós
lloch d' un benestar en alt grau encisador. No 's divisa lo
blau del cél sino á petits claps per entre la matisada ver-
dor de l' arbreda. Rodejan tal ombrivola boscuria gegan-
teschs penyals cantalluts y alterosos que confonen sovint
sos aguts pichs en la flonja boira la qual sembla s' hi cer-

neixi pera acariciarlos. Allí se transporta la imaginació sino á las selvas verges d' America als fantastichs y poetichs paisatjes tan romanticament dibuixats per lo delirant llapis de Doré. L' ánima s' engrandeix y se infiltra en lo ser la exuberancia de vida que 's desprèn de tan rica y sorprenent vegetació. No es dable imaginar rés mes poétich ni deliciós que aquella frondosa y quasi impenetrable garriga, inconcebible en lo fons de las descarnadas penyas del Montserrat, y seria migrada y pobre de tintas tota ponderació que pogués ferne al tractar de descriurela. Lo recorre la canal, lo visitarla tant sols, ja val sobrerament la excursió. Es de tot punt imprescindible que al atravesarla vagi armat lo guia de una destral pera obrir pás per entre lo entertolligat y fortament unit brancatge.

Seguint nostre camí y á cosa de mitj quart d' hora d' haber entrat en la canal se troba la cova del Macari. La fonda bauma formada sota enlairat penyal, la bonica y espessa eura de grossas fullas arrapada en lo rocám cobrintlo per complert, la atapahida vegetació qu' envolta 'l quadro en lo que hi resalta un gran y lluhidor bassal d' aigua que trasparente foscament las duras sombras, forman en conjunt un efecte captivador.

Quasi al peu del penyal de Sant Geroni se deixa la canal pera emprendre la verdadera ascensió al Montgrós. Es lo unich pas asequible y allí té de fer cap l' excursionista pera guanyar la cima, tant si vé de Collbató ó del Bruch, com de Santa Cecilia, de Sant Geroni ó del Monastir.

Després d' enfilarse cosa de cinch minuts trescant per la penya se troba la font de la *Cadireta*.

Allí comensa la part mes dificultosa de la excursió, factible sols pera un verdader excursionista, donchs que va relativament compensada la bellesa extrema de la ruta que 's recorra ab los entorpiments que s' experimentan. L' ascensió s' efectua per un migrat corriol que tan prompte boreja ferms precipicis com s' enfila ó se desprèn per las escletxas de las penyas, crehua lo single per lo pelat rocám ó s' introduheix per lo estret pás obert en lo interior de la

partida penya. Ja bon xich enlairats s'entra en lo relleix del Montgrós, ahont se presenta sempre al enfront dreta y amenassadora la *penya plana dels llamps*, verdadera paret gegantesca una de las mes originals de la montanya. Es extremadament alta, estensa y quasi plana y forma com un recte quadrilong de molt escás gruix, per qual estructura sembla tingui que balancejarse y llensarse en sa propia timba, Excedeix en altura á quasi tots los penyals que la envoltan. Mostra marcats alguns senyals, bastants en nombre, qu' en la opinió de la gent del país, son efecte dels llamps que asseguran atrau. S' arriba á son meteix aranch inferior, ahont se presenta completament perpendicular y desde ahont seguint per lo indicat relleix y enlairantse sempre, s' arriba á conseguir la desitjada cima del Montgrós.

III.

Grata é imponderable es la sorpresa y lo goig qu' experimenta l' excursionista al guanyar lo suspirat cim després de tan fatigosa jornada. L' ánima 's con mou, l' esperit s' aixampla, la vista s' estén afanosa per l' ample y dilatat horisont, se sent rebotre nova sanch per las venas y los pulmons se dilatan ab inusitada forsa de vida. La satisfacció de que 's disfruta, las emocions que s' experimentan compensan sobrerament las fatigas de l' ascensió.

Lo espectacle que 's presenta al esguart es imponent y grandió. La enasprada penya remontada á forsa de suhors y dificultats, que presentantse rectament tallada per tot arreu semblaba infranquejable ofereix en lo pelat esquenall de son cim, lliure de tota vegetació, un plá prolongat, si be estret, de 250 á 300 metres de llargaria. Sa amplaria no excedirá de 5 metres. Envoltat per tot arreu d' esgarrifosa timba, exceptuant en lo punt ahont s' estreba ab la *penya dels llamps*, unich lloch accessible pera l' ascensió, es lo *Montgrós* una verdadera península avansada en lo mar del espay. Verament se sent una impresió inesplica-

ble en lo cim d' aquell com inmens y enlairat pedestal, envoltat per lo esglayador precipici, é instinctivament atrau envers lo Infinit una inusitada y misteriosa forsa promoguda per la imponent grandesa de la Creació.

Lo cop de vista que desde 'l *Montgrós* se disfruta es magnífich y sorprenent. Si bé lo enlairat mirador de Sant Geroni domina més extens y llunyá panorama, lo *Montgrós* en cambi, encar que mermat, lo presenta rublert de certs accidents y efectes de contrast que notablement lo embelleixen; oferint de més á més la vista panorámica interior de la montanya d' un modo tan general, bell y complet com no pot gosarse igual de cap altre dels distints pichs de la meteixa montanya per enlairats que sian.

Lo efecte panorámich que, desde 'l *Montgrós*, presenta la montanya, es verament bell y encisador.

Estrebada ab lo meteix *Montgrós* y en direcció N. N. E. se presenta de costat la enlayrada penya *plana dels llamps*. Propers á n' aquesta y en la meteixa direcció s' alsan los penyals que lleansan sas vessants oposadas á la part ahont se troba la ermita de Santa Cecilia; y un xich més enllá los aguts mogots que tancan la canal del *Mitjdia*. Se divisa fantásticament per entre aquestas citadas alterosas puntas lo extens espay de plans y montanyas que vá á confondrers al lluny ab la blanca faixa del Pirineu.

En direcció á Llevant y á l' altre part de la canal del *Mitjdia* se descubreix ab sos més interessants detalls la part oriental de la montanya desde la punta del *Sant Geroni* fins als alterosos penyals de la *Artiga alta*. La avançada punta que forma 'l mirador de *Sant Geroui* se presenta desde allí ab tota sa imponent grandesa. Lo vértice de son pronunciat angul agut sembla que 's llensi en lo espay com si anés á despendrer's de la restant massa de la montanya. La vista s' esten embadalida en los variats paisatjes ja delicats y suaus, ja durs y vigorosos que presentan la poética vall de *Santa María* y lo plá *dels escorsons*, ab las cantalludas penyas del *Sant Antoni*, l' arrogant cima del *Monteau*—vulgarment lo *Moro*, de difi-

líssim accés—y los fantástichs penyals de *Plana la Vella*, coneguts ab lo nom de la *professó dels Monjos*. Més prop la mole colossal de la *Albarda castellana*, desde qual cim se disfruta també de bellíssim punt de vista, sembla que pretengui rivalisar ab lo *Sant Geroni*. Donant la má á la *Albarda castellana* y á las altas puntas de *Santa Madalena la vella* se veu correhi lo descobert serral de las *Paparras*, més avall los *Pullagons del Pont* y més prop y més endinsats envers la canal del *Mitjdia* los angulosos pichs que circumclohuen la *Pleta*. Altres enaspradas puntas y aislats penyals de formas originals y raras s' alsan en lo meteix espay donant vivesa, colorit, carácter y expressió al panorama.

No es menys interesant y bell lo cop de vista que ofereix la part occidental. En lo extrem N. O. de la montanya s' alsan la extensa munió de característichs y arrengherats mogots d' agudas puntas, que son coneguts ab lo gráfich nom de *las agullas*. Destacan d' entre ells en lo extrem N., lo penyal nomenat lo *Lloro* de forma especial, y en lo extrém O. lo conegut per la *Enclusa*, qual nom es molt propiament adequat á sa característica estructura. Omplan lo extens espay que separa á las *Agullas del Montgrós* més baixas singlaras de no menys especial caracter, penyals de formas variadas, enaspradas comas, fondas canals y amagadas torrenteras. La part occidental de la montanya es sens dubte molt més agreste y espadada y ofereix més efectes violents de contrast que la part oriental.

En direcció al N. s' obra la canal de *Coll de Porch*; inclinada al N. O. la fragosa coma de *Naps de Dalt* y més baixa y en direcció oposada la de *Naps de Baix*.

En la direcció S. S. O. es per ahont se descubreix més desembrassat lo panorama exterior de la montanya. Las singlaras son per aquell costat més baixas y mes enllá d' ellas s' exten la vista per l' ample espay que tancan las altas montanyas de la provincia de Tarragona. Pel peu de la montanya com inmensa y volejadora cinta destaca cre-

huant conresadas terras la carretera que per lo Bruch con-
duheix á Igualada, qual vila s' ovira també llunyana.
Forman lo círcul de la montanya per aquell indret se-
guint la direcció del quadrant S. al O. lo coll del *bassal*
dels gats, lo fragós tossal de *can Jorba* y las singleras
enaspradas del *Frare Melcior* y del *Cabrit*, y mes lluny
los característichs penyals que semblan separats del cos
de la montanya y que per sa forma especial portan lo
gráfich nom de *los pallers*. Per detrás d' ells se veuhen
en segon terme coronant un turó las ruinas del castell de
La Guardia.

IV.

No es accesible lo Montgros per altre lloch que per lo
expresat anteriorment. No obstant desde son relleix pot
pendre's per lo indret de las *Comas de Naps*. No ho acon-
sello als excursionistas. Al efectuar la «Associació Cata-
lanista d' excursions científicas» sa ascensió á dit punt,
tinguerem ocasió los que hi assistirem, de apreciar las in-
superables dificultats qu' ofereix la descensió per lo indi-
cat indret.

Deixantnos lliscar per las escletxas de las penyas, aga-
fats y sostenintse en las plantas en ellas arreladas, atra-
vessant la pelada y dreta roca per la meitat del single ab
lo precipici al fons; tal fou nostra jornada. Mes de una
volta crehuarem los espadats penyals per la gola d' esfa-
reidora timba, donantse lo cas de tenir de doblegar
lo cos obligats per lo molt baix de la baumada penya
mentres debiam procurar fixament asegurar lo peu en las
petitas pedras sortints del conglomerat de la roca, pera no
estimarnos.

Es una excursió atrevida que no 's pot fer mes que una
sola vegada y encara obligat per las circunstancias y
desconeixent lo terreno que va á trepitjarse. Un animós
company alemany, assistent á la excursió, qui te provat son
valer excursionista en ascensions distintas efectuadas á las

altas montanyas de la cordillera dels Andes en América, calificá aquesta descensió como una de las majors calaveradas de sa vida, y si trech son testimoni és pera que no se 'm tatchi d' exagerat en lo relato apuntat lleugerament de la meteixa.

De res hi valen guías reconeguts com los més práctichs del país, per quan los forts aiguats trastornan per complert, ab los desprendiments que ocasionan, tot més ó menys marcat curriol que hagin pogut formarhi los pastors pera conduhir los remats á n' aquell indret de la montanya.

Lo excursionista que vulgui ascendir al Montgros ja hi vaigi desde *Collbató*, del *Bruch*, de *Santa Cecilia*, del *Monastir* ó de *Sant Geroni* ho deu efectuar desde la font de la *Cadireta* seguint lo relleix. Allí no s' presenta perill imminent y ab un xich de coratje y dalit s' efectúa magníficament l' ascensió, la que no 'm cansaré de calificarla d' interessant y bellíssima.

Es indispensable de tots modos acompanyarse de un guía que sia verdáderament coneixedor del país sens lo qual l' ascensió podria oferir senyalat perill. En Jaume Subirana de Collbató (Casa major), es un excelent guía, práctic de la montanya com ningú, decidit, intel·ligent y en extrém amable y servicial. Si alguna vegada voleu pujar al Montgros, no dubteu en dirigirvos á n' ell; tenint per segur que si verifiqueu la ascensió no vos ne penedireu y haureu obtingut la convicció de que no pot esser coneixedor del Montserrat lo qui no ha pujat al cim del Montgrós, verdader cor de nostra simbólica montanya catalana.

CESSAR A. TORRAS.

AIGUA POLL

NARRACIÓ HISTÓRICA

EN Bernat, antich emblanquinador que n's t'è llogat 'l quarto del terradet, es un home de costums tan senzillas com las cortinas de rovell de s' arcoba, y tan humil, ab tot y alguns fets heróichs que registra en l' historia de las bullangas de nostra ciutat, com son ofici que may gosa á traspassar l's limits d' uns fugons ó las tranquilas parets del quarto de la minyona.

De mena enrahonador com es, acudiuhi sempre que tingueu dupte sobre la fetxa d' un aconceixement: ell las recorda totas, y ab sos sexanta anys vos entra en tants detalls qu' al escoltarlo s' us fa dificil creure qu' ab una etat tan relativament curta haja vist tot lo qu' explica.

Cansat d' una vida afadigosa y sens recompensa, ni may se queixa ni may s' aborreix: y quan alguna vegada li parlan de certas fortunes fentli veure com sols combinant l' blanch d' Espanya y l' ocre, no s' obté més qu' una centinella eterna en l' Plá de la Bocaria y á tot estrem un mosaich de capsas de mistos á ratos perduts, fa la mitja rialleta, arronsa las espatllas y passejantse ab lo cap baix esclama satisfet: *l' he vist més pobre que jo*, y si algú

ho dupta l' emblanquinador fa un joch rápit ab las mans, que, per mes que siga de muts, un ja veu la máquina com no s' cansa de acunyar moneda falsa; pero un xich massa ergullós per la part activa qu' en lo passat ha prés, avuy completament retirat de tot, no passa cosa que no l' haja vista millor, ni fet que no li fassi dir: *á n' l' meu temps voldria veurels*; se tracta de festas: may com las de la Jura; d' aiguats: l' de Santa Teresa y cap més; miseria: l' any de las neus y tanca: y aixís viu passant y adorant cregut com ell diu que l' mon es una llanterna mágica, y que per ell ja han passat l's talons altra vegada.

Si 'l voleu trobar tots 'is diumenges á la tarde l' veureu sortir ben mudadet, ostentant l' luxu dels pobres, aixó es: un vestit fill quinzenalment de la bugada, y, si l' seguíu, sens dupte fereu cap á l' Esplanada ahont entre l's jugadors de botxas hi té la torra.

Es una passió la que 'n Bernat te per aquet joch, deguda á las moltes coneixensas qu' allí hi troba, y aixís com en lo Jardí del General cada vegada qu' en la tertulia cotidiana hi falta un dels constants, l' guarda pot dir filosóficamente tot apariantse sa cama de fusta: *l' any vint y tres ja 'n pert un altre*, ó bé recordar la seva mania de *l' avi n's hi enterrará á tots*, aixís també 'l veler Tano ó l' camálich Andreu l' diumenge que l' emblanquinador no comparegui dirán ab tota la recansa del ánima: *tots n's deixan*.

Jo, encar que poch aficionat als vells, m' honro ab l' amiatat del vehí del terradet y més de cuatr' estonas las he passadas alegrement ab ell á la torratxa ja mirant la guerra del colomistas, ja la barreja del estels, quan no n's hem atmirat de la creixensa d' un bálsam ó l' vell no ha romput ab la séva gravetat tirant ab tot dissimulo quatre pedretas á las aixeridas modistas del quart pis del devant.

Un dia que 'm convenia parlarlhi per' arregar certs detalls necessaris per' una narració, vaig visitar-lo en l' precís moment qu' ell en son quarto arreglava ab certa postureria un mocador d' herbas quals puntas s' feya sor-

tir de las butxacas del gech, y com semblés que no estava per' aburrirse á casa, vaig demanarli que m' permetés acompanyarlo fins al Portal y l' home sense ferse pregar més, m' digué per tota resposta: *ja estém ananthi*.

Sortirem, donchs, y ben aviat n's trobarem en l' Passeig de San Joan, ahont la fresca de la tarde y l' ombra dels espessos arbres n's condidavan á mirar de lluny l' sol que queya aplomat sobre l' ampla Esplanada.

Per més qu' era molt dejorn no forem pas l's primers d' arribarhi, y aquesta pressa en acudir tant á deshora ab la calor d' aquella tarde me l' esplicá en Bernat fentme á saber: que s' tractava d' una partida *mano á mano* entre l's jugadors de més fama, y m' assegurava que, mentres jo veuria deserts l's innombrables jochs que com de costum s' estenian per aquell plá, tan bon punt l's arbres fessin las *ombres llargas*, en la partida qu' esperavam difficilment hi trobariam lloch.

Efectivament, s' havian donat cita l's dos caps d' ala, que s' en podria dir, y que mes fama tenian entre l's intel·ligents.

L' un d'ells conegut pe' l' *Valent*, era un home extraordinariament alt, vestia comunment brusa de quadros ajustada al cos per una faixa negra y pantalons de vellut, gorra del mateix teixit decantada á l' esquerra, y, cuidadosament afeytat, lluhía barba voltada fentli de march á sa cara llargaruda.

La bola s' trobava petita en sa ma: may arribava: son mérit era l' embotxar, y un dia qu'estés de lluna contava l's trets per *quedos* y l's *retrocessos* queyan com pluja menuda sobre l' bolitg.

L' Valent era francot, esplicava sas intencions als aficionats y jutjava las jugadas sense passió: ni may recordava l's tantos ni s' prenia la pena de amidar quan l' dupte n' hi disputava algun. Al tirá' ell, ningú mirava la bola; tothom decantantse parava l' orella y entr' un sepulcral silenci s' esperava l' cop sech del *quedo*, qu' era infalible en los dias de sort. Son carácter dons, y l' *no*

passarli ningú la ma per la cara li captaren las simpatías del públich que l' omplia d' enhorabonas á cada vegada.

Si prenia l'bolitg lo tirava pels punts alts; ell bé deya que preparava aixís las ventatjas del embotxar, pero l's seus contraris hi veyan las aficions del antich *jamancio* á tirar contra la Ciutadela.

Son contrincant, l' Senyor Benet, era l' seu tipo oposat; s' pot dir que n' era la creu. Reservat de mena, feya la seva y callava, y si l' dupte li posava en capella algun tret l' *boca-moll* del Valent li dava un medi pera sortir del pas.

Antich xocolater, que deixá l' ofici no poguent fer cara á las contribucions mes crescudas cada dia, y empenyat en no moures de la pedra y de la llumanera de dos brochs, un d' ells cego á forsa de mirar molt per la casa, d' estatura baixa, vestit sempre de fosch, llensant certa olor d' espigol y ab son mocador negre al coll y sa gorra á la prusiana may faltava als rotllos més animats, pero dificilment li veyau péndrehi part.

Tothom sabia qu' era un arrambador de marca, pero no tothom n' podia donar fé. Conserbava fama de tal fins entre l's qui no n' tenian pròvas, y es qu' en totas las jugadas solia fer la rialla si 'ls jugadors erravan bola, ó inventava certa tosseta si no la perdian, y encare que may dongués cap llissó, al ferse un tret ell deya: *curta* ó *llarga* y la bola seguía sa veu.

Quan per casualitat jugava, cada un de sos trets era un misteri y l' intenció que l' guiava sols la descubriau al conta' l's tantos.

D' opinions també oposadas al Valent, no li faltavan companys entre l's que un dia feren célebres l's *barrets blanchs* en lo Pla de Palacio, y quan disposava del bolitg sempre l' veyau caure dret al que fou Baluart del Mitgdia.

Aixis donchs no era d' estranyar que tots l's aficionats matant la peresa que l's tancava entre quatre taulas de café, s' riguessin de la calor que la donava y tan á temps compareguessin á la cita.

Mentres l' hora s' acostava y la impaciencia feya duptar dels rellotjes: l's xicots dels ventalls queyan pels pedrissos segurs de la demanadissa, y més d' un *aigua y anís* repetia sos viatges á la font pera refrescar las golas de la gent, que fent rotllos assí y allá, s' entregava á recorts qu' á vessar n' guarda nostra Esplanada.

Lo nostre rotllo era l' més animat y en ell s' hi aprenian l's millors trossos de l' Historia contemporánea de nostra ciutat. L's documents qu' allí s' citavan eran irre-cussables: *jo hi era*, veusels aquí, per més que no sempre d' aquestas probas s' en treya l' aigua clara.

—Aquí, feya un, jo recordo haverhi contat las caixas per dotzenas; l' any vint ¡Quina tristesa fa l' pensarhi! L's fosers hò tenian tant pel dits que si n' enterravan algun de viu per alt, menos feyna per l' endemá, pensavan.

—Jo, afegia un altre, n' he vist tretze de penjats en un sol dematí..... Ho entenia molt Cárlos d' Espanya, dígan l' que vulgan. Ja s' anava més dret....

—Donchs jo no més n' recordo cosas bonas d' aquest lloch, esclamava un tercer. ¡Massa dejorn qu' han passat! Aquí en aquet passeig, sòta aquestos mateixos arbres, quan tot venint de voltarla per Muralla de Mar n's deixavam caure al Pou de Sant Gem ¡quins bons ratos s' hi passavan; Aquí un cos mes bo per trencarse de tan prim, que per aguantar un cap que semblava un test de clavells; allá l' reixat d' una mitja fent pampallugas als ulls de més de quatre; més aprop una boqueta feta espressa pera tastar l's anissos del Pou d' un en un....

Pero en Bernat, que no estava per aquestas cosas, y considerava molt petits als que no n' podian dir res mes de sa passada joventut, ab l's brassos plegats, tot movent l' cap y tot vestrayent una sentencia á n' aquest pobre qu' havia tingut la franquesa de bromejar fentse *pesat* devant d' un home de tan *pes* esclamá:

—A bon segú que no' us hi hauriau passejat tan alegre la nit del 6 d' Octubre del quaranta tres, com hi ha mon!....

Tots callaren, y com ja molts coneixian á n' en Bernat y li havian sentit á contar aquest cas mes d' una vegada s' amaniren segús de sentirlo un' altre, ja que, per lo demès, es un fet que val la pena y que deu figurar dignament al costat dels que més fama han donat á las bullan-gas de nostra Ciutat.

Jo per ma part, com precisament s' tractava de la narració qu' á mí m' convenia, creyent vinguda la bona ocasió vaig pregar al emblanquinador que n's la contés, y com aquet no s' feya l' tossut sempre que se li presentava motiu pera dominar als seus oyents, callá breument com desitjant que l's prechs se generalisessin més. Tothom ho comprengué y tothom l' acontentá, y satisfet aquet gust en Bernat n's contá l' següent cas:

—Jo era dels d' en Muns. Fora llarch explicar l' perquè vaig agafar l' arma: llavors era molt jovenot y la sang me bullia mes que no pas are..... Despues s' tractava de no deixarnos fer la lley pels de Madrit y ja sabeu que jo no puch pahir res que d' allá dalt n's vinga.

Feya ja un grapat de temps que n's tenian sitiats dintre Barcelona, rebent sempre l' foch de Montjuich y de la Ciutadela que sols paravan per' pendre nou alé. A fé que feya feresa!

L' general Sanz tot era enviarnos avisos pera que n's rendissem, tot era presentarnos grans ventatjas pera que n's retiressem: nosaltres cada dia mes tossuts y més animats; com més n's amenassavan més pensavam quina n' fariam per' sorpéndrels.

Figureuvos que teniam l' Baluart de Mitgdia tan al blanch dels canons dels dos castells, que no n' podiam fer res: be varem procurar férnoshi forts, pero costava molt: en ell van petarhi quatre governadors: aixó 'ns ho explicaré tot.

Llavors se va pensar ab la conveniencia de fernos nostra la Ciutadela. ¡Fernos nostra la Ciutadela!.... quan aquet pensament arribá á las nostras orellas era cas de riure: no podia ser mes qu' una broma surtida d' alguna

Principal..... quatre gats ab mès humor que diners tal vegada.....

Pero..... quan hi penso! Veus aquí que no sé com se va ser qu' hi ha qui comensá á agafarho per lo sério: que no pot ser; que si son una colla de boigs. L' cas es que ja s' hi estava treballant, pero de bó. En Muns s' ofereix ab tota la nostra companyia á esser l's primers d' escalar la muralla; comensa tothom á escalfarse l' cap y ja n's teniu senyalant dia, hora y..... endavant.

Ve una nit fosca, fosca, y tots compareixen al lloch cri-dats. ¡No eram poch ni gaires, y jo que m' creya que la companyia se n' hi anava tota sola! Varem sortir per aquet mateix portal. ¡Sembla qu' ho veig! y ab tot y l' esser tans y que venia ab nosaltres gent de tota mena, era tanta la quietut, que fins l's alertas dels centinellas del fort, l's sentiam com are m' sentiu á mí.

La pena que varem passar pera atravessar aquet tros d' Esplanada no té fi ni conte; are ajupits, are arrastrant-nos: alto..... n's veuhen!.... calleu, calleu, que ningú tussi; ja anavam palpant per terra pera regoneixer l' lloch; ja n's quedavam esteos temerosos d' esser descoberts; en fi us dich que la varem passar grossa pero jo no sè com ho varem fer: de res m' vaig adonar quan ja saltavam l' primer fosso y, sens' aturarnos, l' segon no descubrint los de dins la mes mínima.

Preparats qu' estiguerem per l' assalt s' donaren las ordres convenientes; tot seguit un grapat d' escalas que ni sè d' hont van sortir s' apoyan á las parets y cap amunt; fins llavors tot anava be, quan !voleu mes desgracia! veus' aquí qu' ab la presa ab que tot s' havia fet n's trobem que las escalas son curtas. Voleu la gent mes cremada? que si n's han trahit, que si n's l' han de pagar, pero l' cas era sortir del pas y jo no ho veyá tan fácil. No sè com n's varem arreglar: fos perque la necessitat n's enginyés, fos perque no haviam de sortir ab la nostra, tot d' un plegat dugas escalas lligadas per arribar á terme plenas de gent s' rompan pel mitg y la caiguda de la colla pro-

duheix tal soroll que ja n's veyam descoberts pel centinella.

N' voleu més de mal de caps y d' engunia? Tot es fer càlculs; cada hu hi diu la sèva y tothom vol tirar pel seu cantó. ¡Tres horas mortals varem estar baix l' fosso sens' éxit! Debia acabarse un' hora ó altre: quan ningú s' ho pensava, quan ja alguns tornavan enrera, un crit de *ja hi som, ja l's hi tenim*, que surtia de dalt de la muralla n's sorpren á tots.

Al sentirho altres de *visca la Junta Central* se n' donan pels fossos: ja no hi ha més qu' un pensament y un desitg: l' entusiasme es general y l's viscas trovan eco en las casas d' aquesta bandada de passeig qu' estavan plenas dels nostres, pero, ay, que poch calculavam lo mal qu' haviam fet! ¡Quin escarment pels *jamancios*! Ab la pressa no n's haviam adonat que la muralla presa s' trobava aislada y era 'l blanch dels canons del fort. L's nostres crits alarman al centinellas, compareixen las forsas y disparant á dret y á tort escombran l' fosso terriblement.

Tots ja n's veyam morts. Es desde llavors que jo crech que visch de gracia.

Ja no sabiam que fer y tan se n's n' donava tot. Per fortuna l' Baluart del Mitgdia coneix nostra situació y ajudat dels *jamancios* que n's guardavan las espatllas desd' aquí logran distreure las forsas del castell y tornem á casa l's que podem: á no ser per aquesta ajuda no n' tornava ni un de viu.... Molts hi varen deixar l's ossos!... Per anys que visca, la diada del sis d' Octubre la tindré ficada al cap.....

Aixís acabá en Bernat sa narració y ab tot y qu' aquet fet no venia de nou á ningú, causá gran efecte á jutjar per l' llarch rato que tothom quedá pensatiu, reflexionant tal vegada que tanta temeritat ó heroisme era digne de millor coronament: llavors jo no volgüent cansár més á n'l pobre vell, vaig ferl' adonar com l' sol ja n's deixava l' camp y com desfentse l's rotllos tothom feya cap al lloch destinat pera la juguesca.

L's curiosos prenian puesto amanintse als vaticinis, y entregantse á certas ignocentas apostas en favor d' un ó d' altre dels dos caps d' ala, apostas que may passavan de dos del ranci ó un cigarret d' estanch.

Al breu rato un crit de *ja venen* n's feu girar á tots. Efectivament, l' Valent ab sa brusa plegada á l' espatlla venia ab cert ayre d' atxero, mentres l' Senyor Benet ab una mà al darrera y á l' altra l' que n' queda d' un cigarro l' seguia mes despay.

Un cop foren entre nosaltres, l' primer llensá la brusa sobre l' herbá que li feu de coixí, en tan que l' segon ab certa rialleta s' aturá á alguns passos del rotllo.

Tots n's mirarem un bell rato com preveyent algun desenllás poch agradable, fins qu' adelantantse l' de mes franquesa cap al Senyor Benet:

Y dons? li preguntá.

L' senyor Benet per tota resposta arronsá las espatllas y seguí fumant.

—Y donchs, Valent?

Aquest doná una mirada de recansa á la barraca y res-pongué:

—N's han pres la bolas.

Tots quedarem parats, y encare que l's de mes lluny no sentiren aquestas darreras paraulas, ningú deixá d' entendre que la jugada s' havia tornat, *per aquell cop al menos*, aigua poll.

FRANCISCO MANEL PAU.

EN VICENS BOIX

Tribut al mestre.

EN Boix ha mort! Aquesta era la veu que corria per tota València lo diumenge 7 de Mars. Pera compendre lo molt que València estimava á son il·lustre cronista, fora necessari veurer la impresió dolorosa que la nova fatal vá produhir en tothom. Per tota València no se sentia mes que aquestas paraulas: «Boix ha mort.»

Se necessita esser fill de València, haber sigut son deieble y son amich, saber un per un los serveys que ha prestat á la ciencia en sas investigacions històricas, á la literatura en sas produccions, á l' Art en sos elogis als artistes de veritable mérit, á la instrucció per espay de trenta vuyt anys; se necessita tot açó pera compendre com las paraulas «Boix ha mort» eran anunci de dol general.

Los socis del *Rat-Penat* estavan reunits quan arrivá tan fatal nova; precisament s' estava tocant al piano una pessa titulada «Ultims moments d' un poeta.» Se sospengué la vetllada literaria musical y en tots los ulls rebosaren llàgrimas de dolor.

Naixqué En Vicens Boix y Ricarte lo 27 d' Abril de l' any 1813, en la ciutat de Xátiva, ahont los seus pares s' habian acullit fugint del setje que las tropas de Napoleó posaren á Valencia y fou batejat en la mateixa pila baptismal que Joseph Ribera, Calixto III, Alexandre VI y altres no menys célebres homes, gloria de la ciutat de las flors.

De retorn á Valencia, s' avehiná sa familia en un dels carrers immediats á la plassa de San Francesch, motiu per lo cual passaba gran part del temps jugant en la entrada del avuy derruhit convent, mostrantse poch aficionat al estudi, fins que una especie de aparició que li ocurí en Vinaróz, cambiá son modo de pensar y sobitament se despertá en lo seu seny la mes ardenta afició á las lletres y se dedicá ab gran afany á instruhirse.

Establerta posteriorment sa familia en lo Grau, lo jove Boix tenia que anar á la ciutat diariament, essent altre dels molts estudiants que acudía á rebre *la sopa* que repartian y segueixen repartint los caritatius P. P. de la escola-Pia, ahont feya cap á estudiar y á apendrer.

Parant, donchs, la sopa dels convents, comensá sa carrera lo qui anant lo temps habia d' esser una de las mes llegítimas glorias de Valencia.

Fou tanta la aplicació que demostrá En Boix en aquella época, que en lo mes d' Agost de 1827, quan contava la etat de 14 anys, se presentá á sa pobre familia, una comisió de P. P. Escolapios ab l' objecte de suplicarla que dongués son permís pera que 'l jove estudiant prengué lo relligiós hábit de Sant Joseph de Calaçanz. Si teniu en compte aquells temps, res no estranyareu que sos pares aculliren ab goig la proposició y que, per tant, en Novembre del mateix any, dia de Sant Tomás de Vilanova, rebera l' hábit del gloriós fundador de las Escolas Pías. Allí en lo claustre fou ahont aprengué á sofrir y á pensar, y sofrint y pensant, sentí ereixer la seva inspiració: pero com al mateix temps veyá patir á sa desgraciada mare folla y demanant almoyna de porta en porta, per l' amor

de Deu, sense que éll pogués donarli socós, son caràcter adquirí desde llavors cert tint de tristesa y fonda melengia que 's troba en totas sas obras.

Fou destinat al poch temps á la ensenyansa popular, objecte preferent de dita tant profitosa institució, y per açó 's comprén que avuy contés En Boix ab deixebles d' etat poch mes ó menys la mateixa que lo qui fou lo seu mestre. Company d' hábit del inspirat y dolcíssim poeta P. Joan Arolas, del docte P. Pascual Perez, traduhí ab lo primer la «Vida de Santa Filomena» obra que en justicia 's pot considerar com lo primer treball de qui tant notables n' habia de publicar després.

La lectura d' un «Himne á la llibertat,» molt en boga per los anys 1835 á 36, exercí tan gran influencia en la seva imaginació, que féntseli estretas las parets del convent, resolgué abandonar-lo en 1837, emprenent sos viatjes per Europa, ab lo càrrech de secretari del Marqués de Bellisca.

De retorn á Valencia, doná á llum un petit llibre titulat «El amor en el claustro,» cartas eróticas de mérit literari. En lluyta llavors la llibertat ab lo despotisme, Boix que sentía en son pit amor per la llibertat, formá part de la Milicia Nacional, desempenyant diferents càrrechs en la Pagaduria Militar, en lo Govern polítich y en la Junta de salvació, càrrech que renunciá als pochs dias.

Desde l' any 1839 fins al 1843 escrigué lo drama «Una noche de revolucion» estrenat ab gran aplauso. «Jacobo el Templario», ab la colaboració d' En Lluís Quesada, «Fernando de Alarcon,» «Carlos III de España,» «El Juicio Final,» Un tonto como hay muchos» y publicá ademés un altre llibre titolat «Horas de silencio.»

En Octubre de 1843, fou nòmbrat Rector del Real Col·legi de nobles de Sant Pau, admitint aquest càrrech en Desembre del mateix any.

En Abril de 1844 fou comissionat pera formar un catàlech de tots los monuments y objectes artístichs de Valencia y nòmbrat individu de la comisió encarregada de

transformar l'antigua é històrica Capella dels Reis del convent de Sant Domingo en panteó pera 'ls valencians célebres. En lo mateix mes del any 1845 fou nombrat membre del Institut històrich de Fransa y en aqueix mateix any publicá sa important «Historia de la ciudad y Reino de Valencia.»

Per oposició fou també nombrat en 1847, Catedràtich d' Historia en la Facultat de Filosofia, habent desempenyat avans las cátedras de Llatí y Retòrica y Poética. En lo següent any 1848, fou nombrat «Cronista de Valencia» y sóci de mérit de la Económica de Amichs del País.

Durant alguns anys fou censor de teatres y desempeñá además nombrosas é importants comissions científicas y literarias.

En 1853 fou nombrat Académich corresponent de mérit de la Espanyola d' Arqueología, corresponent de la de Historia y soci corresponent del Institut Arqueològich de Roma y de Berlin.

Además de las ja citadas obras té escritas y publicadas «Compendio de la Historia de Espanya y de la del Reino de Valencia,» «Manual y Guia del Forastero,» «Apuntes históricos sobre los fueros,» «El encubierto de Valencia,» «Discurso de apertura de la Universidad,» dos tomos de poesías, Traducció de la Historia del antich y nou testament, «Sistema penitenciario de Valencia,» «Relacion histórica de las fiestas celebradas por el matrimonio de Isabel II,» «Biografía de D. Rafael Esteve,» «Noticia histórica de las capillas de San Vicente Ferrer, de los Reyes y de Santo Domingo,» «Memoria de las fiestas celebradas en el cuarto siglo de la canonizacion de San Vicente Ferrer,» «La Campana de la Union,» «Historia de las calles de Valencia,» «Omm-al Kiran ó la espulsion de los moriscos,» «Memoria de las fiestas del segundo centenar de la trasladacion á su capilla de la Virgen de los Desamparados,» «Elementos de Geografía,» «Memorias de Xátiva,» «Memorias de Sagunto,» «Memoria de las inundaciones

del Jucar en 1864,» «Noticia de los artistas valencianos,» Miracles y un considerable número de folletos, discursos y otras composicions, la major part en llengua de Castella, de las que n' hi hán molts de publicadas en los periódichs «El Tribuno,» El Cid,» «La Situacion,» «El Eco del comercio,» «El Fénix» y molts altres.

Mantenedor en los Jochs Florals de 1877, pronunciá un notable discurs de gracias que va mereixer ab justicia molts elogis y que traduhit al castellá reproduhiren molts periódichs.

En Vicens Boix, era comendador de Isabel la Católica y caballero de Carlos III, y estaba condecorat ab la Creu de 1.ª classe de la ordre civil de María Victoria. Era Director del Institut de 2.ª Ensenyansa, President de la Academia de Sant Carles, é individuo de la comissió Provincial de Monuments històrichs y arqueològichs.

Son enterro, no fou un enterro com se diu vulgarment, fou una apoteosis, com molt oportunament ha dit un distingit escriptor. Tota Valencia assistí en los carrers del trànsit pera veurer per última volta á qui tant estimava, rendintli d' aquet modo l' homenatge que á son privilegiat talent y l' amor á la patria que 'l vá veurer naixer lo feyan acreedor.

Al passar lo cadavre per la plassa del Teatro Principal, una comissió de *Lo Rat-Penat*, colocá en las mans de son estimat President una magnífica garlanda de flors negras ab una ampla llista en qual espay se llegía lo següent:

Homenatge à En Vicens Boix de lo Rat-Penat.

Dita societat es una de las mes obligadas á honrar la memoria d' En Vicens Boix, no sols perquè se dedica especialment á enaltir las glorias de Valencia, de las que ha sigut lo popular cronista constant propagador, sino perquè s' habia dignat aceptar la presidencia honoraria d' aquesta associació. L' últim discurs que va fer, es lo que pronunciá, fá poch mes de tres mesos en la inauguració del present curs, en lo Rat-Penat.

La Junta directiva desitjosa de rendir un tribut al mestre ha acordat;

Sospender per vint dias las sesiones en senyal de dol.

Celebrar, cumplert aquest plasso, una solemne sessió necrológica en honor de son difunt president honorari.

Invitar á las altras societats científicas y literarias, y altras centros, pera acordar lo modo y forma de consagrar un recort al historiador de Valencia.

Nombrar una comissió, composta dels senyors Pizcueta, Ferré y Bigné, Vives Ciscar, Llombart y Tramoyeres pera que publique sas obras encara inéditas y la reimpressió de las que estigan agotadas.

Molt deu Valencia á En Vicens Boix; pero en aquesta ocasió al menys ha sabut donar mostras solemnes de sa gratitut y de son carinyo.

Son recort quedarà grabat per sempre en lo cor de tots los valencians y sa memoria será venerada mentres s' honren y se respectin las lletras.

Barcelona 10 de Mars de 1880.

FRANCESCH FAYOS.

LO LLIBRE VERT

DE MANRESA

B lo nom de *Llibre de privilegis*, ó *Llibre vert*, ó *groch*, ó *vermell*, ó d' altre color, se guardan encara en los arxius dels principals municipis de Catalunya colleccions diplomáticas que interessan altament á l' Historia. No han passat del estat de *códices*. ¡Son *inédits!*

Lo de Manresa es de pergamí en 4.ª major ab cubertas de fusta, clavetejadas de plata y folradas de *seda verda*.

La foliació comensan los diplomas escrits de varias mans desde la mitat del sigle XIV fins á la ff del XVI. Ocupan 232 fullas, seguidas de 43 en blanch.

Forma lo frontispici una lámina brillantíssima de plata y or. Sota l' elm y escut d' armas reyls está l' *escut de la ciutat*, ab quel' artista volgué figurar heráldicament lo privilegi de tenir *Llibre vert*; qual privilegi, atorgat en Corts catalanas de Barcelona (1358) per lo rey En Pere l' *del Punyalet*, obre la marxa dels demés. Aquest frontispici, atesa la configuració de l' *escut de la ciutat* y d' altres incidents heráldichs, es obra del sigle XVI ó XVII. L' autor d' aquesta lámina ho fou probablement del *índex* ab lo qual aquella fa pesa preliminar del cos diplomátich.

L' *índex* no sempre segueix l' ordre de foliació, y molt menos lo cronológich. Es infidel no pocas vegadas en lo nom dels Reys y en lo número de las fetxas. Passa per alt alguns documents.

Desde l' any 1218 fins al 1599, lo *códex diplomátich* sobredit es lo mes preciós tesor monumental de Manresa. Esta gran, il·lustre y riquíssima ciutat no té encara una Historia digna d' ella. Las estimables obras que tal assumpto en part ó en tot se proposaren, com las

dels PP. Germes y Roig, de D. Víctor Balaguer, Mas y Casas, Torres y Torrents, Cornet y Mas, etc. (1), s'han trovat desprovistas de lo millor per no tenir llurs autors á la ma una edició crítica y esmerada del *Llibre vert*.

Plaume donar al públich una idea senzilla y clara d' aquells diplomas valiosíssims. Molts d' ells fan per il·lustrar, ensemps que la historia, la legislació catalana. La *série cronológica* no n' seguiré sino després d' haber proposat la *de foliació* en la qual conservaré los títols del *índex vell* (2), quant sia possible, esmenantne de pas los errors. Primer l' anàlisis, luego la *síntesis*.

TAULA ANALITICA.

I. Fol. 1 a.

«Primo un privilegi del Sor Rey en Pere 3 de alta recordatió, ab lo qual vol que á tots los privilegis continuats en lo *libre vert* sie donada tanta fe com als originals, servat lo modo en dit privilegi contingut.»—Barcelona, 16 Octubre 1358.

Nos Petrus, Dei gratia Rex Aragonum, Valentiae, Majoricarum, Sardiniae et Corsicae, Comesque Barchinonae Rossillionis et Ceritaniae:

Quia per *Sindicos*, per vos probos homines et universitatem civitatis Minorissae ad Nos *destinatos pro generali Curia quam in civitate Barchinonae Cathalanis noviter celebramus* fuit nobis humiliter supplicatum ut, cum multoties contingat quod pro peragendis negociis universitatis praedictae et aliis tradantur et concedantur aliquibus singularibus ipsius universitatis quaedam ex privilegiis per Nos seu praedecessores nostros indultis et factis universitati jam dictae, ipsaque privilegia singulares praedicti peractis negociis jam dictis quandoque penes se detineant per tantum temporis quod, per oblivionem aut aliqua, ipsa privilegia amittuntur, quod in non parvum damnum et nocumentum universitatis praefatae cernitur proculdubio redundare.—dignaremur super iis ad occurrendum hujusmodi damno et nocumento de salubri remedio providere;

Idcirco Nos, supplicationi praedictae annuentes favorabiliter, tamquam Rex predictus et tamquam pater et legitimus administrator inclity et magnifici Infantis Joannis primogeniti nostri carissimi *Ducis Gerundae Comitisque Cervariae*, tenore praesentis chartae nostrae providemus, vobisque dictis probis hominibus et universitati ducimus concedendum quod *amodo* in Scribania publica civitatis praedictae sit

(1) MUÑOZ Y ROMERO en son «*Diccionario bibliográfico-histórico de los antiguos reinos, provincias, ciudades, villas, aldeas y santuarios de España*», Madrid 1858, cita únicamente las obras del P. Roig y Germes.

(2) Los conservo en atención á la utilidad que n' pot treure l' estudi de nostra llengua. Son viva imatge de la estructura fonética llavors estilada en Manresa. En la *Revue des langues romanes*, tomo de 1872, semblant idea no ha deixat de portar bons fruits ab la publicació del vell *Inventari* dels arxius que tenia lo Consulat de Montpeller.

et stet *unus liber pergameneus in quo* per notarios seu scriptores ipsius scribania *scribantur et registrentur*, cum auctoritate tamen Bajuli dictæ civitatis vel ejus locumtenentis præsentis vel qui pro tempore fuerit, *omnia privilegia per Nos nostrosque prædecessores dictæ universitati indulta et concessa ac per Nos et nostros successores etiam concedenda; necnon quæcunque chartæ et litteræ concessionum gratiarum seu provisionum per Nos ac nostros prædecessores nostrosque successores factarum vel etiam fiendarum*, decernentes dicto tenore ac etiam statuentes quod omnibus et singulis privilegiis concessionibus gratis ac provissionibus nostris, *quæ in dicto libro scriptæ ac registratæ cum auctoritate prædicti Bajuli Minorissæ vel ejus locumtenentis reperientur*, præbeatur atque adhibeatur ab omnibus plenaria fides, tamquam suis *originalibus* chartis et litteris, et totidem in judicio et extra obtineant robur et etiam firmitatem.

Mandamus itaque Procuratori nostro generali ejusque vices gerenti in Cathalonia, necnon Vicario Bagiarum Bergæ ac Berguitani ac Bajulo dictæ civitatis ceterisque universis et singulis officialibus nostris præsentibus et futuris, quod hujusmodi provisionem concessionem et declarationem nostras vobis dictæ universitati teneant firmiter et observent, et non contra veniant nec aliquem contra venire permittant aliqua ratione.

In cujus rei testimonium præsentem inde fieri jussimus nostro pendenti sigillo munitam. Data Barchinonæ sexta decima die Octobris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo, nostrique Regni vicesimo tertio.

II. Fol. 1 b.

«Item altre privilegi del Sor Rey en Jaume, que de questes e talles communes e altres coses ordenades per los Consellers no sen puguen fer appellacions, y no sien admeses; y en cas de admissió sien declarades nulles.»—Barcelona, 1 Setembre 1323.

III. Fol. 2 a.

«Item un privilegi del Sor Rey en Jaume, ab lo qual declare los lochs de Boxadors y de Çallaumera esser de la vegueria de Manresa.»—Barcelona, 12 Setembre 1311.

IV. Fol. 2 b.

«Item altre privilegi del dit Sor Rey que lo *carceller* no pugue haver, sino quatre diners per dia, de pus enprés.»—Tortosa, 18 Febrer 1316 (*v. est.* 1315 *).

En aquest diploma Manresa es anomenada ciutat.

V. Fol. 2 b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Alfonso que la ciutat es francha de cena en absentia del Senyor Rey.»—Manresa, 13 Mars 1288 (*v. est.* 1287).

De lletra relativament moderna está desfigurat ó mal esmenat lo calendar ó fetxa del document.

(*) Sabut es que fins á l' any 1350, los documents reysls d' aqueix sigle y del anterior están fetxats per lo cómput de l' Incarnació, ó *vell estil*, qui respecte del nostre compta un any menos desde l' 1 Janer fins al 24 de Mars inclusive.

VI. Fol. 3 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Jaume que en la dita ciutat sia retorn de fira.»—Barcelona, 26 Agost 1311.

Tráctashi de las *firmas anuales*, que comprenian deu dias á partir de la festa de Sant Andreu. Manresa hi es anomenada *vila*: «Ad humilem supplicationem nobis factam per probos homines et universitatem Minorise, volentes *dictam villam suscipere incrementum* concedimus quod in Minorisa sit returnum fire seu nundinarum, quod returnum fire seu nundinarum celebretur anno quolibet perpetuo in dicto loco, in festo sancti Andree, et incipiat in dicto festo, et duret dictum returnum per decem dies continue sequentes, ita quod omnes venientes ad dictum returnum cum omnibus rebus et bonis eorum sint salvi et securi.» Firman despres del Rey com testimoni entre altres Don Guillem de Rocabertí arcabisbe de Tarragona y Don Ramon Despont bisbe de Valencia. No es estrany, atés que al mateix temps se celebravan Corts catalanas en Barcelona.

VII. Fol. 3 b.

«Item un altre privilegi que los Consellers puguen elegir una persona per levar los talls e executar los manaments dels Consellers conforme narra dit privilegi.»—Barcelona, 1 Novembre 1323.

VIII. Fol. 4 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey en Jaume que los térmens de Cohaner, Torroella y Castelledral son de la veguería de Manresa.»—Manresa, 19 Abril 1315.

IX. Fol. 4 b—5 b.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey sobre divers usos y franquesas de la ciutat. Es á modo de capítols.»—Barcelona, 22 Maig 1315.

Notable per á restablir ó averiguar lo códich dels *Manresans Usatjes*.

X. Fol. 5 b.

«Item altre privilegi del dit (no tal; es de Pere III) Senyor Rey que lo mostaçaph de Manresa ha semblant poder, qual han los mostaçaphs de Leyda y Valencia.»—Gandesa, 10 Juny 1337.

XI. Fol. 6 a.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que lo Consell pugue comandar á la persona volrrá lo offici de mostaçaph á trienni.»—Calaf, 10 Febrer 1359.

XII. Fol. 6 b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey (Jaume II) sobre los obrers.»—Barcelona, 29 Octubre 1323.

«...concedimus quod ipsi (consilarii et jurati civitatis) anno quolibet eligant duos probos homines ex se, qui certa opera publica et communia dicte civitatis, veluti vias publicas, platheas, cloaquis publicas et similia, intendant et fieri et exequi faciant.»

XIII. Fol. 7 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Jaume, ab lo qual stabli á la ciutat les corredures de totes coses venals é crides del viacens de mig morabetí, y per entrada tres mil sous.»—Tortosa 18 Febrer 1316 (v. est. 1315).

XIV. Fol 7 b, 8 a.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que ningú, sino es de la parrochia, ó ciutat, ó bany de Manresa, gose metre ví ó venema en aquella.»—Barcelona, 26 Agost 1311.

Manresa hi es anomenada *vila*.

XV. Fol. 8 a.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que als ciutadans e altres de la ciutat de Manresa no sien ni puguen esser per neguns fets penorades cavalcaduras, armes, vestidures, ni caxes, ni lits, ni altres coses a ciutadans penorar scusades.»—Manresa 22 Abril 1315.

Lo Rey revindica á Manresa en eix document son antiquíssim títol de *ciutat*, referintse particularment al diploma xxiii d' aquesta série.

XVI. Fol. 8 b—10 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Pere sobre la facultat de fer lenya (que) en lo bosch de la Guardia es, y la concordia sobre açó feta.»—Barcelona, 17 Setembre 1342.

La concordia, á que s' refereix lo document fou feta en *La Guardia* á 16 Febrer 1313 (v. est. 1312).

XVII. Fol. 10 a—11 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Jaume, que los ciutedans puguen defendre penyores los sien stades meses per diners hajen pres-tats.»—Vilafranca del Panadés, 4 Octubre (1218).

No porta l' any; però essent, com es, firmat per *Don Jaume rey d' Aragó comte de Barcelona y senyor de Montpeller*, *Don Sanxo son oncle y Don Guillem de Cardona*, no pot menos de referirse á las Corts catalano-aragonesas de Vilafranca del Panadés, qual constitució *de pau y de treva* (24 Juny 1218) está en lo volum III, llibre X, títol 3, de nostre Códich llegendari. Esta constitució expressa clarament que *las ciutats y vilas reys* tingueren en aquellas Corts representació. Manresa no hi va faltar.

XVIII. Fol. 11 a, b.

«Item altre privilegi que los ciutedans de Manresa per ningun fet ni questió no puguen esser trets en judici fora la dita ciutat, ni penyorats ni marchats per deute, pus no fos principal ó fermansa.»—Barcelona, 4 Agost 1252.

En aqueix document encara es anomenada *vila* Manresa.

XIX. Fol. 12 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Alfonso que per lo imposament de la impositió en dita ciutat no sié fet perjudici als privilegis

de dita ciutat, usos y libertats de aquella.» — Montblanch, 23 Agost 1333.

La imposició per armar galeras contra 'ls moros de Granada habian acordat las Corts de Montblanch.

XX. Fol. 12 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Pere sobre la fira y guiatge de aquella.»—Barcelona, 11 Janer 1284 (*v. est.* 1283.)

Manresa hi es anomenada *lloch*. Las firas anuals debian durar 8 dias á partir del de la festa movable de l' Ascensió.

XXI. Fol. 12 b.

«Item altre privilegi del dit (no es Pere II, sino III) sobre los matrimonis en la dita ciutat fahedors, e de les penes dels contrafahents á dit privilegi.—Barcelona, 25 Agost 1362.

XXII. Fol. 12 b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey sobre los quatre milia sous de violari, en los quals la ciutat se obligave per lo Senyor Rey é eren dels set milia sous de la quistia real.»—Barcelona, 3 Mars 1343 (*v. est.* 1342.)

XXIII. Fol. 13 a, b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey ab lo qual Manresa es feta ciutat.—Manresa, 22 Abril 1315.

Lo Rey no fa precisament ciutat á Manresa. Regoneix que ho ha sigut de temps immemorial, y mana extirpar l' abús introduhit per alguns curials en la expedició de algunas lletras reyal's titulant á Manresa *vila*, com ja ho habem observat en los documents. XIV y XVIII. Cf. XX, XXXI, XXXVI.

XXIV. Fol. 13 b, 14 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Pere, ab lo qual consent que la ciutat pogués imposar certes impositions en favor de la guerra contra lo Rey de Marrochs y moros.»—Barcelona, 10 Desembre 1340.

Confirma s' ab est document lo que tan bé han deixat assentat los Srs. Coroleu y Pella sobre las Corts catalanas d' aquell any.

XXV. Fol. 14 a—20 a.

«Item altre privilegi del dit (es Pere II) Senyor Rey sobre lo sagrament prestador per los veguers y també per los juheus.»—Barcelona, 21 Desembre 1283.

Lo document expressament se diu *fet en Corts*. Correspont en la part relativa als veguers á la constitució catalana del llibre I, títol XLVIII 8. En la part que pertany als juheus ratifica lo acordat per Jaume I. Sobre son importancia histórica y llegendativa veji s' lo document LIV.

XXVI. Fol. 20 b.

«Item una provisió del Reverendíssimo Senyor en Galceran bisbe

de Vich, que ningú de ciutat pugue esser tret fora lo deganat.»—Manresa, vigilia de Pentecostes (14 Maig) 1334.

La provisió episcopal conté l' excepció «*nisi de expresso nostro mandato.*»

XXVII. Fol. 20 b.

«Item altre privilegi del dit (Pere III) Senyor Rey, que ningú no pugue esser conseller de la ciutat, sino es natural de aquella, ó per sinch anys contínuos no ha tingut son domicili en ella.»—Barcelona, 25 Agost 1362.

XXVIII. Fol. 21 b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que ningú, que no tingui tot son domicili en Manresa, no mete ví ni venema en ciutat.»—Barcelona, 30 Maig 1344.

XXIX. Fol. 21. b.

No está registrat en l' índex. Atorga l' Rey que no pugan esser consellers de Manresa l' s escribans públichs de la mateixa ciutat ni l' procurador fiscal.—Barcelona 25 Agost 1362.

XXX. Fol. 22 a.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey, ab lo qual done poder de imposar bans contra aquells qui treballen en la *sequia* y prenen fruitas de terras de altri.»—Barcelona, 8 Octubre 1358.

XXXI. Fol. 226—27 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Jaume sobre la venda del Bovatge (Erbatge y Terratge).» Barcelona, 4 Febrer 1300 *v. est.* 1299).

Obtingut en las Corts de Barcelona per los *síndichs de Manresa* Ramon de Morera y Ramon de Aymerich. En l' arxiu del Escorial, hi ha copia de las constitucions de aquellas Corts en sessió celebrada en lo convent de San Francesch á 4 de Febrer 1300 (*v. est.* 1299). L' error de Feliu, assignant en lo mateix any *Corts en Lleyda* ha provingut de la mala intel·ligencia que l' edició oficial de nostras constitucions ha donat (ll. IV, tit. XVI 6) á la declaració del Rey feta solament *ab consell de juristas* en Lleyda, 18 Juny 1300, sobre un acte de la Cort ja closa de Barcelona. Aquestas equivocacions furmiguejan en varios escriptors. Villanueva en son *Viaje literario* (XVIII, 4) n' cita una semblant á la que censuro, demostrant que l' bisbe de Barcelona Don Bernat Peregrí morí á 24 de Mars 1300 (*v. est.* 1299.)

Manresa en aquest document també s' titula *ciutat*.

(Seguirá.)

FIDEL FITA.

ALS EMIGRANTS

QUE LA COBDICIA PORTA Á LA AMÉRICA DEL SUR

VEVÉU eixa fumera que per la mar crespada
Alsa com blanch plumero lo vaixell que s' en va?
Donchs en ella s' allunya resoluta mesnada
Fills garrits y animosos del poblé catalá.
Dihuen los plants que aixecan las donas llagrimosas,
Que 'ls que la nau s' emporta, son lo bé del seu cor
Y que ans de partir feren cambias onerosas,
Deixantlas moltas penas, portántsen molt d' amor.
Dihuen las tristas mares, plorant desconsoladas,
Qu' en eix barco s' allunya jovent de molt valer,
Que de sos llars partiren deixantlas desoladas,
Per l' ambició que 'ls crida ab reclam mentider.
Y los vellets exclaman ab l' ánima afligida:
¿Ahont, fillets, vos porta vostre ambició arranch
Sens pensar que á la Patria llevau forsa de vida
Puig ab cada un de valtres pert un doll de sa sanch?
¿Argonautas ilusos! potencia vigorosa
Del cor de nostra patria, del país Catalá,
¿Per qué deixau la terra del mon la més hermosa
Sent ingrats al Altíssim que tal mare os dona?
¿Juguets sou de l' astucia d' ánimas avilidas!
Deixeu las ditxas certas per falsas il-lusions
Y com de cabotatge profitosas partidas
Cativats se us enduhen, com remats de moltons.
¿Vergonya per vosaltres! ¿No te la patria aymada
Cap llaçada prou forta que os puga deturar?
¿No teniu aquí pares, ni fillets, ni estimada?
¿No vareu aquí naixer? donchs aquí heu de finir.

La fidel oreneta qu' en nostre alberch fa cria,
 Si en la tardor s' allunya á contrada distant,
 Tant bon punt llurs raigs tebis la primavera envía
 Torna á la dolça patria, son niu antich cercant.

¡Mes ay! mesquins, vosaltres, emigrants temeraris,
 Que 'l desitj d' or abrusa ab hidròpica set,
 ¿Tornaréu? y si un dia d' eixos climas contraris
 Tornesseu, portariau lo cos fort, lo cor net?

Si allá caudals s' aplegan, es ab ruda fatiga,
 Y tal volta perdentne ditxa, conciencia y pau,
 ¿Y ho sabeu? y joyosos partiu?... ¿no hi ha qui 'us diga,
 Que Deu no vol que l' home sia del or esclau?

Si 'us en aneu fugintne de miseria afflictiva
 Que ompla de dol y pena los bons cors catalans,
 Retorneu sens recança, puig allí ab guerra activa
 Lluytan á mort com tigres germans contra germans.

Veureu quant enganyosas son las falsas grandesas
 Que la cobdicia pinta á vostre enteniment;
 Veureu que si alguns logran benguanyadas riquesas,
 Cent mil troban miserias y perdició y torment.

Allí castiga 'l clima al osat que lo assalta,
 Aquí os brinda la terra ab envejats tresors,
 Y si explotar volguesseu tot lo que explotar falta,
 Fora la mare patria un ramellet de flors.

¿Qué desitjar podriau qu' ella no pogués darvos,
 Si vostre esforç l' aydava ab incessant dalé?
 Si com allí volguesseu al treball consagrarvos,
 Aquí dels que treballan, son los tresors també.

¿Mes qué ha de fer la trista malferida delmada
 Ab la fera congoixa de son mortal dolor,
 Si vosaltres d' eix modo la deixau desolada
 Sent com son vostres brassos las venas del seu cor?

¡Ay, torneu á la riba! calméu l' ansia ambiciosa:
 En eixas llunyas terras ¿qué cercarhi penseu?
 Allí baumas més frescas, ni flors més aromosas,
 Ni fruyts més deleytables que aquí, no hi trovaréu.

Ni més amorosetas ninas encisadoras,
 Ni atmósfera més pura, ventíjols més templats,
 Ni més ab la cobdicia riquesas temptadoras,
 Ni matronas més castas, ni varons més honrats.

Torneu, fillets, torneune, tingueu per certa cosa,
 Que ab fermas esperanças de Deu en lo poder
 Y treballant joyosos, Ell dona ab má abundosa
 Molt més que 'l pá diari á qui l' ha menester.

JOSEPHA MASSANÉS DE GONZALEZ.

UN CISNE

QUE 'S TORNA DESCONFIAT. (1)

Faula sanscrita.

Las blancas flors del *kumuda*
Pera ab joya piquejar,
Un cisne una nit banyavas
En un molt transparent llach
Que los estels reflectia
Eixas flors no mustias may.
A la llum esmortuida
Que 'ls estels solen donar,
Lo cisne, en lloch d' un *kumuda*,
Va picotejar l' espay:
Més l' endemá dematí
A la llum del sol brillant;
Veje obrirse un *sitopala*

(1) Pera comprendre aquesta *faula* es precis sapiguer que tant la flor coneguda per *kumuda* (*nimpha esculenta*), com la dita *sitopala* (*nelumbium speciosum*) son blancas y quasi be iguals ab la sola diferencia de que la primera floreix sols á la nit y solsament de sol á sol la segona. Aquesta *faula* es treta del llibre sanscrit *Hitopadéca* y traduhida directament lo mes literal possible al catalá pera LA RENAIKXNSA ab l' ajuda del diccionari sanscrit-francés de Burnouf y Leupol. Encara que algunas lletras no poden literalment transcriurers, aquí va l' original com á curiositat pera molts y gust del que s' entretinguin com jo en l' estudi del sanscrit, la primera de las llenguas nomenadas clássicas.

Çankibutahansas

Sarasi bahuçastaraçayexanat parivañçitas Kumuda vitapanwesi hauzo niçasu vicaxanas Na daçati punastaraçamki divapi sitopalám Kuhakacakito lokas satye pyupayamapaxate.

Y plé de greu exclamá;
«¡Oh flor la més enganyosa
«May més no m' atraparás!
«En va te presentas blanca
«Pera tothom enganyar:
«Vesten y desapareix
«Per que n' ets sols un mirall,
«Per que n' ets una mentida,
«Per que ets sols un *lotus* fals.»
*Qui de confiat s' enganya
Se torna desconfiat.*

JOAN MALUQUER VILADOT.

BIBLIOGRAFÍA

BARCELONA. SON PASSAT, PRESENT Y PERVENIR. MEMORIA HISTÓRICA, FILOSÓFICA Y SOCIAL PER SALVADOR SANPERE Y MIQUEL.

Lo libre qual títol acabem d' escriurer es una de las duas ó tres obras principals de las que fins ara ha publicat son autor, fillas, com totas ellas, d' un detingut estudi, d' una afició entussiasta y de reflexions inspiradas en lo criteri més modern y avansat. Los tres calificatius d' histórica, filosófica y social que porta aquesta memoria li escahuen be; tots los conceptes qu' avuy en dia abrassan l' historia, la filosofia y la ciencia económica ó social hi son atesos y estudiats detingudament en s' aplicació á Barcelona. Ab aquestas pocas paraulas queda clarament indicada l' importancia d' aquesta obra, puig no dihem ab ellas cap exageració, ni li fem cap favor; nos reduhim á expressar l' impressió que fa sa lectura.

L' autor d' aquesta Memoria la escrigué per lo Certámen qu' en 1877 obrí la Comissió de festas y firas de la Ciutat. La Comissió va senyalar sols set ó vuyts setmanas per presentar sos trevalls los concurrents al Certámen. Salvas pocas addicions y esmenas, En Sanpere publicá aquest' obra tal com l' escrigué, y ab tot y haberla redactada dins d' un curt termini, es un trevall ben complet que satisfá al lector, y conté moltas cosas novas y deduccions molt importants.

A més de las divisions principals en tres estudis, cad' un d' aquests se subdivideix naturalment en capítols: la situació passada y la present de la ciutat, lo sistema polítich y lo económic llavors y ara, la consideració de las arts y las manufacturas, y de la marina y lo comers en quiscuna d' aquestas duas épocas; tal es lo quadro general de la divisió del trevall y repartició de la materia. Un capítol tracta del pervenir de la Ciutat: l' autor hi segueix un ordre parescut y senyala horisonts estesos y verdaders.

Cad' una de las tres parts de la Memoria suscita cuestions importantíssimas per 'ls catalans, sobre tot per 'ls amichs del renaixement y la restauració de Catalunya: tals cuestions, que mereixen ellas so las altras tantas memorias. Lo major número dels capítols ofereixen camp molt gran á la discussió y á las consideracions históricas, políticas y económicas de la major trascendencia.

Arribem tart, massa tart, á parlar d' aquest' obra, atés lo temps que porta de publicació; hi arribem tart per culpa de perentorias ocupacions, per motiu de l' estensió lloable del mateix llibre y de lo detingudament que l' habem llegit per sa importancia. Entr' escriurer bastants articles examinantla capítol per capítol y reduhirnos á extractar la minuciosa y ben ordenada taula índice de la obra, preferím citar com exemples alguns punts dels més assenyalsats, per 'ls que s' podrá formar concepte dels altres y del conjunt de l' obra. Es notable la discussió atribuhint l' haber fundat Barcelona á uns grechs líbichs de Barka, ciutat de la Cirenaica dita després Ptolemaida, presa per 'ls persas 510 anys avans de l' Era cristiana: Barka cinquant' anys avans emancipada de sa metròpoli Cyrene antiga rival de Cartago. *Barchinon augusta semper*, *Barchinon lu cida felix* anomena á Barcelona lo bisbe Quirse en son himne de Sta. Eulalia escrita á mitj sigle vii, *Barcino* l' anomenaban avans d' ell los autors llatins, entr' ells l' autor del *Itinerari* d' Antonino; *Barchinonan*, lo Poema d' Ermoldo al comensar lo sigle ix; noms tots que 'ns portan á las paraulas *Barca* y *Barcenos* que son los de dita ciutat de la Cirenaica y de la tribu grega y líbica que la fundá. Lo nom de *Faventia* (próspera, favorescuda ó afavoridor,) y la calificació d' amena y rica (*ditia*) qu' obtingué d' autors llatins, preparan la de «augusta sempre» que li doná En Quirse y la de «ciutat de famós nom» que porta de la capitular (carlovingia) de la Seu de Barcelona feta per Carlos lo Calvo á Tolosa de Fransa l' any 843.

Esplica be l' autor l' importancia de Barcelona com cap de Catalunya y l' identitat real y constant entr' abduas. Efectivament, l' historia de la nacionalitat catalana proba ben clar, que com més avançaba la tempestat, quant més perill corrian las llibertats constitucionals y territorials ó regionals de Catalunya, com més amensadoras y á prop se presentaban la monarquía absoluta y la centralisació política y administrativa, com més s' acostaba l' igualtat rebaixadora de todas las nacionalitats espanyolas dessota d' un rey sol, únich poder y d' una sola lligislació, — més identificadas y unidas estaban Catalunya y Barcelona. Aixís, per exemple, en las lluytas ab Joan II d' Aragó, hi hagué diferentas poblacions y comarcas á favor del rey absolutista y contra la Diputació, puig no veyan prou clarament amensadas las franquicias de la terra; l' any 1640 ja no ni hagué tantas á favor de Felip IV, sobre tot mentres En Olivares sigué ministre; en temps de la guerra dita de successió encara foren ménos las

poblacions y comarcas decantadas cap á la causa anti-catalana. Cada vegada era major l' identificació ab Barcelona, que portaba la bandera de las franquicias. Cada vegada se veyan més clars los propósitos del enemich, cada vegada s' presentaban més franchs l' absolutisme y la centralisació.

Cita l' autor los grans elogis que dels catalans y de Barcelona va fer En Cervantes; lo principal es, diu, que l' únic personatge del *Quijote* que quant lo protagonista apareix en aquesta ciutat l' injuria, es un castellá. Rebut ab alegría y obsequiat per ls' barcelonins, una sola veu s' aixeca á Barcelona contre *D. Quijote*, y es la veu d' un castellá. Poch després cita oportunament En Sanpere 'ls vituperis qu' en sa *Rebellion de Barcelona* escrigué Quevedo contra 'ls catalans per congraciarse ab L' Olivares que l' perseguía de mort. Totas aquellas graciositats, brometas y alegrías del festiu Quevedo s' presentan cambiadas en impropis, l' autor de tants escrits llicenciosos que li han donat una fama no envejable, adulaba al major enemich de Catalunya en aquell temps dihent mal dels catalans. Las frases violentas que cita la Memoria, úniques que de la *Rebellion* havem llegit, no 'ls hi fan sino un cárrech, qu' en aquell temps era y avuy mateix es encara en gran part d' Espanya un gran capítol de culpa; més aquí, en altrás provincias (y un dia será per tot arreu,) es un títol d' honor y hermosa gloria. Es lo cárrech, l' acusació de ser lliures, de tenir «un laberinto de privilegis, un caos de fueros» contra son senyor (rey absolut.) lo cárrech, l' acusació de governars' ells mateixos sens que 'l príncep y son llochtinent poguessen fer sa voluntat fora de ditas lleys, lo cárrech, l' acusació de «fer contagiosos de natural,» es dir, comunicatius de son carácter lliure. ¡Llástima que no sigués veritat tanta hermosura! Llástima qu' En Quevedo resulti exagerat!

Altre punt, notable per 'ls datos inédits qu' aporta á l' historia, es l' entrada de las classes populars de Barcelona en la Concillería y en número crescut en lo Consell de Cent. Allí s' veu á las classes aristocráticas ó privilegiadas com donaren lloch, ab sas resistencias cegas y mal motivadas, á que 'ls reys absolutistas se fessen populars, donessin la má al poble per emanciparlo y trèpitjessin lleys y costums. Allí s' veu á las classes populars acudint al rey contra las classes aristocráticas, com en las nacions als dictadors, als Césars, valentse de l' il·legalitat y la violencia per trencar la resistencia de l' aristocracia á l' igualtat de drets.

Massa extensió donariam á est article si citessem més punts notables com exemples. Direm solsament, que n' hi molts de nous; que son molts las discussions de carácter polítich y del económich plantejadas, seguidas y resultas en esta Memoria, tan en lo relatiu al pasat com al present de la Ciutat; molts d' ellas no s' reduheixen á la població, sino qu' abrassan tota Catalunya. Abundan los punts de

discussions y de reflexions que no s' habian escrit encara; causas de decadencia y de prosperitat que no s' habian fet evidents en llibres anteriors, resultats qu' en obras ménos modernas hi faltan, com si haguessen passat desapercebuts. L' historia industrial y mercantil de Barcelona en los sigles passats y en lo XIX ocupa una part molt principal de la Memoria, ab moltes noticias fins ara inéditas sobre 'ls antics gremis. Tota la decadencia de Barcelona en lo polítich, en lo económich y en lo artístich l' estudia esta obra detingudament. D' igual manera la renaixensa industrial y mercantil desde la Junta de Comers en lo sigle XVIII. Ressalta la proba de la moralitat qu' adorna á las classes agrícola y obrera del país; ab gran satisfacció veyem enaltit lo comportament dels jornalers l' any 73, quant tants habitants de la mateixa ciutat los calumniavan ab sos temors, recels y acusacions, donant alé als majors enemichs de Catalunya. Nosaltres qu' aquells dias de l' estiu de dit any, fins los dias de més alarma, tingueren la major confiansa en la moralitat y l' bon coneixement de nostra classe obrera, y per manifestar en alta veu aquesta fundada y merescuda confiansa foren malíssimament qualificats per gent del nostre bras, llegim ab gran satisfacció lo que diu la Memoria sobre aquest particular. Ab molta oportunitat parla també de las injustas acusacions que llavors caigueren sobre Barcelona com «premi» de son comportament pacífich, de las injurias, antipatías é insults que plo-gueren del centre y d' altres regions d' Espanya sobre d' ella, de com se pretengué rebaixar l' importancia de la Ciutat y Madrid fou declarada capital industrial y comercial d' Espanya. Discuteix la Memoria aquesta opinió, compara abduas poblacions baix aquest concepte, presenta estadísticas, y deduheix la decadencia constant de Madrid y lo progrés, constant també, de Barcelona.

La situació económica actual de la Ciutat també l' estudia l' autor detingudament, dona l' importancia que requereixen á la necessitat de transformar los gremis existents y la marina mercant catalana, al istme de Suez, al comerç ab las Filipinas, al de Llevant, á l' influencia dels últims tractats de comerç y del dret diferencial de bandera.

Quant tracta, per fi, del pervenir de Barcelona, la Memoria manifesta be, com hi va inclós lo de Catalunya, com per demunt de la divisió del Principat en quatre províncias, son totas ellas solidarias, sens que Barcelona pugua tenir bon pervenir, si no l' te l' conjunt de totas ellas. Com las corporacions populars oficials dehuen sortir en auxili de las industrials, mercantils y agrícolas, com s' han de practicar resoltament los medis de perfeccionar las arts y las manufacturas, qu' han posat en práctica altres nacions, Wurtemberg, per exemple, que no es més gran que Catalunya; quant interessa restaurar lo comerç de Llevant fins al Mar Negre, no reduhintnos á la América y á las Filipinas; quant convé l' instrucció técnica per lo

perfeccionament científich-industrial, com ho demostren las nacions més avansadas que tant procuran conservar-la; quinas son las esperansas y quins los temors relativament al pervenir de Barcelona: aquestos son los punts principals del únich capítol, los que tancan dignament un treball complet, ben comprovat ab datos numerosos y auténtichs, pensat detingudament, fet y presentat ab profunda convicció, y en tot digne de estudi, mereixedor d' alabansa, ple de veritat, permanent, títol d' honor per qui l' ha escrit, y per totes aquestas circumstancias destinat á viurer molt, á ser ben llegit y consultat, á quedar, en una paraula, com tota obra de trascendencia y de propòsit elevat.

Sians permesa ara una petita observació sobre 'l pervenir de nostra ciutat nativa. Temem ab gran motiu, atesos lo descuit, l' indiferencia y lo desacert que veyem regnar en sas corporacions administrativas oficials, que moltras cosas necessarias per un pervenir de prosperitat y avansament quedarán per molts anys del tot descuidadas; temem que diferentas societats ricas y sens mes objecte que 'l negoci molt lucratiu y fácil, conseguirán dominar la població y desbarbar son progrés, enriquintse ellas á expensas de la ciutat. Aquestos temors tenen son fonament en lo que veyem ja y en lo que s' anuncia. No cal dir quins perjudicis poden resultar al progrés de Barcelona descuidant lo necessari y sotmetent la població á un feudalisme. Pot ser, per poch que la ciutat adelanti, encara que reuli, encara que son pervenir sia d' estacionament, y de quedarse per molts y molts anys veritablement encallada, continuaria sent la primera ciutat d' Espanya: tal están las demás de la Nació. Llavors un retrocés, un encallament ó un progrés molt petit semblarian dins d' Espanya una situació brillant, comparada Barcelona ab las demás ciutats espanyolas; per mes que comparada ab las estrangeras, estigués molt enderrerida; llavors, com ara, fácilmente s' aconsolarian son públich y sos administradors, indiferents, aislats d' Europa, y enfonsats l' un y 'ls altres, ab l' ideya de que sempre sería Barcelona la primera de la Nació: d' un pervenir tant trist y de tal decadencia se n' veuhen massa senyals al comensar aquest any vuytanta.

J. NARCIS ROCA.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

(MARS.)

Com si s' encallessin los uns als altres desde 'ls mes vells als mes jóves, nostres artistes procuran, d' un quant temps ensá donar á coneixer sas obras mes notables disputantse los reduhits llochs de que poden disposar per á celebrar sas exposicions. Díguiho sino la passada quinzena artística de la qual procurarem donar á nostres llegidors un petit resum.

Pintura.—La primera obra exposada en lo lloch de preferencia de l' establiment del Sr. Parés ha sigut un quadro del Sr. Amado representant lo trist resultat d' un desafio en la platja ó mellor dit l' acte de regoneixer, lo jutge y ministrils lo cadávre d' un cavaller extés demunt la sorra.

La obra la titula son autor *Sub judice* y la época en que te lloch la acció es la de Felip II.

A primera vista no s' compren á que ha volgut donar mes importancia lo Sr. Amado: si al lloch ó á la acció. Si son carinyo y sas dots artísticas s' han fixat en lo primer, es precís regoneixer qu' ha pecat un xich de lleuger y si per la part contraria ha volgut concentrarse en la acció, nos apar que 'n podia traurer molt mes partit buscant en la composició mes vigor é interés per enriqueir sa obra. Nosaltres no podem negar bonas qualitats de composició y colorit á la obra exposada, mes coneixent las dots y crédito pictórich del senyor Amado, creyem que 'ls intelligents poden exigirli qualitats que á un principiant no las hi demanarian. Lo tó general del quadro es simpátich, si be lo detall de las figuras, massa perfiladas, contribueix á darli un xich de cruesa. La composició es pobre en alguns punts

com per exemple en lo grupo de figuras que rodeja al mort y en cambi es notable en las de segon terme. Lo cel y l' aigua son tractats d' una manera massa lleugera ó potser poch entesa; empero no poden amagarse bonas qualitats en la última obra del Sr. Amado que ja ab altres obras ha donat á coneixer mes brillantment sas dots especials per la pintura.—Obra de paciencia y dibuix perfecte, mes que quadro d' efecte, es lo retrato de duas noyas que lo Sr. Borrell ha exposat en lo mateix establiment. L' escors de la mà y bras en la noyeta del fons, l' escors del cotse, en la de primer terme, qu' aparenta eixir per demunt del march daurat y algun altre detall, aixís com la calitat de las robas molt ben encertadas, indican en lo Sr. Borrell molts coneixements y lo felis que está en resoldrer dificultats com las indicadas.

Cap autoritat desgraciadament tenim nosaltres per donar concells á qui com lo Sr. Borrell tant be maneja lo llapis y l' pinsell, emperó nos apar quo tindria molt mes satisfacció y gloria si traspasant lo cercle que voluntariament s' ha imposat procurés resoldrer aquestas dificultats en obras de composició y en las quals la importancia del assumpto fes parella ab la bonesa de la execució. No sabem perque, emperó al contemprar la obra del Sr. Borrell, al veurer aquella pulchritut y al notar las diversas opinions dels espectadors, nos ha vingut á la memoria aquella trassa especial en pintar flors y fullas dessecadas en un recó dels fulls d' un álbum de saló ó figurar innombrables esquerdas en una preciosa lluna de mirall y que á primera vista causan un efecte de realitat admirable. Lo colorit del quadro es ben entés; no obstant de que s' presenta massa difumat donant una apariencia d' oleografia á tot lo quadro.

—Tres quadros de regulars dimensions ha exposat lo Sr. Vayreda en lo mateix establiment. Tots tres tenen son titol y molt ben apropiat per cert. Lo primer lo titula lo Sr. Vayreda *Anada á missa*, lo segon *Lo retorn de la esglesia* y los tres, *Primer pensament d' amor*.

Nostres lectors ja recordan las obras anteriors del citat autor y l' judici que de las mateixas hem fet; per tant, ben poca cosa podrem afegir á lo dit quan las obras exposadas si be no demostran cap nova qualitat remarcable en lo Sr. Vayreda, no per açó li descobren cap endarreriment y son del mateix género de las anteriorment exhibidas.

En lo primer quadro la vivesa y veritat de color y la composició en general son las mellors qualitats que hi trovem, aixís com nos dol veurehi algunas desproporcions en las figuras y una mica d' encatronament en la major part de las mateixas. En lo segon no hi veyem ben be al Sr. Vayreda ab aquell realisme bonich, ans al contrari li observem una llibertat no gens tolerable al notar aquella

rampa que no esplica prou be si es una montanya aclarida per la boyra baixa ó una nublada.

Lo ters quadro es á nostre humil entendre lo mellor dels exposats. La verdor del prat en sos diferents y ben senyalats matissos y lo fons, pensat y executat d' una manera grandiosa proclaman al senyor Vayreda com á colorista dels mellors y li fan mes remarcable, desgraciadament, la posició violenta de las extremitats inferiors de la noya asseguda en lo prat y que va molt be de intenció en lo cap y de postura en lo cós.

—Lo conegut paisatjista Sr. Armet ha exposat quatre paisos, simbólichs de las quatre estacions anuals, destinats al menjador de la casa d' una cóneguda familia d' aquesta ciutat, molt entusiasta y decidida protectora de las Bellas Arts.

Lo Sr. Armet, per l' estil d' aquells bons jugadors que s' plantan, s' ha proposat veurer la naturalesa sempre d' una manera especial y la traslada á la tela tal com sas impresions, verdaderas ó falsas, li ensenyan. Açó fa que en sos quadros hi hagi trossos d' una bellesa admirable y altres que sens deixar d' esser bonichs no tenen veritat ans al contrari molta part d' amanerament. Fragments molt notables tenen tots quatre quadros; emperó nos desagrada veurer aquella infinita munió de detalls, que á nostre entendre roban importancia al conjunt; no obstant de que hi ha llochis, particularment en lo paissatge de primavera, ahont hi venen molt bent indicats y fins son magistralment fets. Lo quadro mes notable, es sens dubte l' pais d' hivern, ahont lo Sr. Armet s' ha desvestit de son carácter pictorich exclusivista y ha retratat la naturalesa y la vegetació venduda per la fredor ab una veritat y bellesa molt celebrables.

—Altra vegada y ab molt gust nostre, hem d' ocuparnos d' una obra del Sr. Reynés (Antoni). Es lo retrato, de cos enter d' una distingida dama de la nostra Societat, rica y elegantment vestida, qual bellesa y distinció has traslladat lo Sr. Reynés á la tela ab molt acert.

Lo parecut es molt exacte y ab aqueixa qualitat la obra paga son primer tribut y adquireix son primer mérit. En quant á dibuix s' hi nota, en general, molta correcció especialment en la testa y cos d' una naturalitat remarcable. Defectes n' hi trovem en lo brás dret, qual escors no se manifesta prou be; en la part inferior del cós ó sia de la cintura avall qual disposició indica que la senyora no seu ab naturalitat; y com la nostra bona voluntat en favor de las Arts, ni las anteriors manifestacions d' humiltesa artística, no 'ns escusan de posar molt per clar las nostras asseveracions ni 'ns dispensan de demostrar los defectes que ab la ploma senyalem y que potser podrian desagradar al artista, volem provar de demostrar lo dit sens intentar passar plassa d' infalibles. Donat donchs l' asiento del silló y la cintura de la dama es precis regoneixer ó que la senyora no descansa immediatament demunt l' asiento ó que la desproporció

anatòmica de la cintura ó las assentadoras es exagerada. Per altre part la figura seu molt enderera ó mellor dit denota una amplada de silló extraordinaria.

En quant á colorit lo Sr. Reynés ha fet verdaders efectes y ha comés algunas faltas. Entre aquestas hem de citar lo dubte, y en sa consecuencia la poca veritat en lo tapís ó cuyro del fons; la cara y mans áspres de color y ab una mica massa d' acentuació en las sombras; lo modellat del vestit demunt los genolls que no demostran massa be la existencia de las extremitats en son interior; y com á detalls de menys importancia lo marbre de la part inferior de la paret y los guarniments grochs d' alguna part del vestit. Com á qualitats sobressurten la calitat de la roba y treball en lo respatller del silló, d' una veritat admirable; la part devantera ó cúa del vestit plegat ab molt gust y que produheix verjadera ilusió; la pell blanquinoso que fa de catifa y la grisa que penja del silló; y en una paraula tot lo restant del quadro que ha executat lo Sr. Reynés tenint molt present las reglas d' entonació pictórica.

ESCUPTURA.—Una obra tant sols, d' aquest género, hem pogut veurer aquesta quinzena en l' establiment del Sr. Parés y ab ella s' dona á coneixer, per primera volta públicament, un nou y jove esculptor. La obra exposada es un retrato en terra cuyta y l' nom del autor lo Sr. Carbonell (Pere.) En quant á semblansa la obra es exactíssima y dihem açó porque hi hem conegut perfectament y á primera vista al retratat. Apesar de la conformació muscular, un xich forçada, impresa á la testa hi regoneixem bona construcció y trassa en interpretar lo natural. Lo modellat es ahont més indulgència necessita lo Sr. Carbonell particularment en lo cabell y barba qual interpretació no es massa felis; no obstant de que deixa veurer en alguns punts molta intenció y estudi. Lo front y ulls estan modellats ab seguretat y en conjunt tot lo retrato si be no s' distingeix per esser una obra remarcable, no per açó te res que la desentoni.

Procure donchs lo Sr. Carbonell fer creixer y perfeccionar las bonas qualitats qu' ha donat á coneixer per primera volta, y no s' desanimi per las dificultats que necessariament trovará en sa carrera; aixís com tampoch s' envaneixi ab los primers triomfs qu' es molt probable obtingue ab sas obras posteriors.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

S' está imprimint la segona edició de la *Guia general de las montanyas del Montseny* deguda á D. Artur Osona. Aquesta obra que apareixerá en catalá, castellá y francés se fa recomanable per sa abundancia de datos que facilitan la cómoda ascensió als cims mes importants d'aquellas pintorescas montanyas.

Tením á la vista un voluminós y ben imprés Catálech de set de las principals familias de insectes, *coleópteros. hemípteros, etc.*, format per nostre bon amich D. Manel Martorell y Peña, notable y valuos coleccionista en diversos rams de historia natural, membre de algunas corporacions eutomológicas y similares, nacionales y extranjeras.

Ilustre es ja lo nórm que porta, per son malhaurat germá D. Francisco, que l'immortalisá recentment ab un quantiós llegat á benefici del públich, á qui heretá en una bona part de sa fortuna y en las colleccions també d' historia natural y arqueología que ocuparen sa laboriosa vida, donant ab aytal rasgo un exemple casi únich de ver patriotisme en nostra terra, que ha de meréixerli perpétuo agrahiment y ha de donar sens dupte fruyts abundosos mitjansant los premis per ell fundats.

D. Manel, no menys inteligent y laboriós, presta també servey á la ciencia, ja ab igual afany de colleccionar, ja ab monografías, com son *Quadro sinóptich* de las principals varietats de la vinya en la rodalía marítima d' esta provincia, son *Tractat practich* de la cria del conill doméstich, per lo sistema celular, y *catálachs* com lo que 'ns ocupa.

Sens entender gran cosa en la materia, nos apár considerable lo trevall que revela cada ordre ó grop d' insectes, ab sas nombrosas varietats, tot classificat de una manera científica, si be sens correspondencia vulgar, acompanyada quiscuna de las especies y varietats,

de sa localisació aplicadament á las diferents comarcas catalanas; lo qual suposa una diligencia infatigable al objecte de poder senyalar-las d' una manera justa, y marcarlas ademés á cada pás ab singulars trovallas propias.

Per lo triple motiu donchs de son mérit personal, de son nom y de nostra amistat, felicitem coralmant al autor en ocasió de sa derrera obra, esperant que no s' detindrà en tant bon camí, ans seguirá sempre avant com es l' empresa de tot bon catalá, pera donar nova gloria al ja egregi nom de Martorell.

Lo nostre bon amich y ferm catalanista D. Conrat Roure ha sofert darrerament la pérdua d' una filleta. L' acompanyem ab tota l' ànima en tan inmens dolor.

Molt honrat se vegé 'l Sr. Ubach y Vinyeta per lo públich barceloní la nit de son benefici en lo teatre Romea. Totas las localitats se vejeren ocupadas per distingida concurrencia que aplaudir repetidament lo *Joan Blancas*. Al final de la representació li regalaren sos amichs y admiradors distins objectes d' art tots ells de gran valor.

Lo distingit poeta Sr. Feliu y Codina te presentat á l' empresa del *Teatro Catalá* un drama titulat *Lo Dubte*. Esperém veure 'l representat en la present temporada.

S' acaba de publicar per lo periódich *El Eco de Badalona* formant un elegant volum las poesías premiadas en lo certamen de Badalona.

No 's sab encara ahont se celebrarà la festa dels Jochs Florals per mes de que hi ha esperansas de que pugan tenir lloch en la gran sala de la Llonja.

Se sab que vindrán á presenciar aquesta festa entre altres coneguts escriptors los Srs. Roumanille, Mathieu, Monné, Lientaud y Marius Bourrelly, tots del mitj jorn de Fransa. Y com á tals de nostra mateixa família catalana.

Com en anys anteriors la societat *L' Aranya* tracta de celebrar enguany un certamen literari festiu. En una de las últimas juntas d' aquesta societat ha sigut nomenat lo jurat compost dels senyors Briz, Calvet, Careta, Guimerá, Maspons, Molgosa y Roure.

Han aparegut dos nous periódichs catalans y tots dos á Girona. *Alló* y *Lo punt de las donas*.

Ha suspés sa publicació lo setmanari catalá *L' escut de Catalunya*. Desitjem sa nova aparició.

La nit del benefici del Sr. Ubach s' estrená en lo *Teatre Catalá* un monolech de D. Emili Vilanova titolat *Lo sarauista*, que mantingué constantment la rialla en boca del públich tant per l' abundancia de sos acudits sempre de bona lley, com per la manera acabada ab que 'l Sr. Fontova representá 'l tipo de sarauista. Autor y actor foren cridats á la escena entre generals aplaudiments.

La *Associació d' excursions catalana* ha publicat son butlletí mensual corresponent al Janer d' aquest any haventhi introduhit notables milloras y entre ellas la inserció de grabats de asuntos pertanyents al objecte de la Associació. Los que van en aquest número son un plano de la excursió á Montserrat verificada en los dias 7, 8 y 9 Desembre proppassat per la mentada Associació lo *grupo de las flautas*, que es una de las agrupacions de roca mes típicas de aquella montanya. En la portada del meteix *Butlletí* hi ha un grabat que 's distingeix per son bon dibuix y fina execució. Lo número conté á mes de la *secció oficial* l' extracte de la conferencia donada per lo Sr. Sanpere y Miquel, sobre la «Cooperació de las Asociacions d' exsursions en la investigació dels orígens del poble catalá» la resenya de la excursió á Montserrat feta en los dias 7, 8 y 9 Desembre proppassat, un cuadro sinoptich pera la climatología de Montserrat, y la excursió als pichs de Sant Geroni. A mes hi ha la secció de noticias y la bibliografía y altre quadro sinoptich de las observacions meteorológicas de Catalunya. Continuant la serie de grabats al cer que de temps ve publicant lo mentat *Butlletí*, s' inserta en aquest número lo del *Pont del Diable* de Martorell. Lo *Butlletí* ve inclós en unas cubertas en que hi ha insertas unas taulas de preus de las diferentas líneas de Catalunya, que son sumament utils als excursionistas.

SUMARI

CÉSSAR A. TORRAS.	Ascensió al Montgros de Montserrats.	193
FRANCISCO MANUEL PAU.	Aigua poll.	203
FRANCESCH FAYOS.	En Vicens Boix.	212
FIDEL FITA.	Lo llibre vert de Manresa.	218
JOSEPHA MASSANÉS.	Als emigrants que la cobdicia porta á la America del Sur.	225
JOAN MALUQUER VILADOT.	Un cisne que 's torna desconfiat.	227
J. NARCÍS ROCA.	Bibliografía.	229
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	234
	Novas.	238

LO PERFIL D' UN CÉSAR ⁽¹⁾

MOLT de tart en tart apareixen en la escena del mon homes del caràcter de Napoleon Bonaparte: la dinastia del geni es molt curta, y sos elegits sols se presentan en la historia en un moment dat, rodejats de la màgica aureola de la guerra ó de la magestat terrible de fondas perturbacions socials.

Y Bonaparte apareix en la escena política de la conturbada Europa en una ocasió solemne; quan la revolució atravessava son període més crítich; quan lo canó dels coligats tronava en las fronterás, quan part de la societat aburrida y combatuda per la corrent de las més oposadas ideas, se trobava disposada á llemsarse als brassos de la dictadura, y altre part no menys vigorosa despertava al crit de guerra, y forta y entussiasta acudia á lluytar en los camps

(1) Ab molt greu publicuém sense firma aquest bellíssim article, degut á un dels oficials catalans més distingits del nostre exércit.

de batalla obrint en ells lo vast escenari en que debia aparèixer son geni militar.

Era aquell un moment de prova pera 'l poble francés; empero 'l poble francés pròdich en homes de geni, després de haver fet memorablement gloriosa sa tribuna, en l' exèrsit doná á Marceau, Vaudamme, Custri, Hoche, Duhesme, Kleber, Bernadotte, Jourdan, Macdonal, Massena, Pichecru, Lefebre, Moreau, Dugommier, Augereau y altres; generals improvisats, alguns d' ells de poch anys, en los qui l' amor á la gloria suplí altres condicions necessarias absolutament als que com ells tenian de lluytar ab las eminencias militars d' Europa.

Y no obstant, lluytaren sens desventatja, y rodejats d' aquells etereogenis elements, que no eran los més apropiats pera contar ab la disciplina, feren cara á la invasió, salvant la integritat del territori.

Empero aquell moment de patriótic entussiasme, aquell período verdaderament crítich per la revolució fou curt. L' espectre sanguinolent de la guerra en la frontera, las agitadas lluytas del interior en que 's delmavan las forsas de la revolució, l' orgull militar d' un poble disposat á personificar la gloria en son capdill, preparavan fácil camí al home que abiat debia dominarlo.

En la época més trista de la revolució Bonaparte, jefe de batalló, se dona á coneixer enviant sos plans á Barras y á Carnot, després de haber demostrat son geni en las baterias que rodejaban á Tolon. Ell era qui debia reunir los restos de aquell grupo de generals republicans, fent d' ells l' estat major dels exèrcits, ab que debia avassallar á Europa, puig tenia sobre ells la superioritat del talent, l' entussiasme del exèrcit y l' ascendent que dona l' ordre redera l' agitat período de la revolució. Napoleon compregué sa missió y la realisá per la superioritat del geni, buscant avans en la victoria, un títol pera la dictadura. Fort en mitj de la debilitat dels partits y de la postració de la Fransa, aniquilá los restos del convencionalisme; y més fort encare per la fe en sas empresas, al llensar so-

bre Europa sa mirada de águila vegé lo vast camp en que podia delmar las forsas vivas de la revolució, satisfent al mateix temps sa ambició ilimitada.

Sols que sens volerho, Napoleon fou l' heralt de la revolució, propagantla sos exercits per Europa montada en sos canons y envolta entre los plechs de sas banderas.

Pera comprendre la potent iniciativa de son geni, la fe y 'l poderós alé que respira en sas empresas basta fullejar las planas de la moderna historia, acompanyarlo mentalment en sas empresas militars, seguir atentament sos complicats treballs, y admirar entre no escasos erros la astucia de aquell home veritablement extraordinari.

Mes en Napoleon I hi ha dos homes: lo gran capitá dels moderns temps, l' hábil estratégich, lo pol.tich, lo legislador y l' home privat; cor egoista y ánima no templada al calor de las ideas generosas que invocava devant los exercitos y los pobles. Si sos mateixos errors no haguesen traduhit aquesta veritat, vindrian á confirmarla en nostres dias las memorias de sos contemporanis.

Napoleon s' ha de admirar junt á las Pirámides, creuant las simas dels Alpes, seguit de son valent exercit, en Austerlitz, en Jena, en la Moscowa: allí s' admira al héroe. Sa estatura creix y s' ajeganta: sa elocuencia vigorosa no te igual en la historia, es una figura épica, original, magestuosa. Ja recordi á sos exercits cuaranta sigles testimonis muts de son valor; ja li mostri los alegres camps de Italia, ó salute al sol de Austerlitz y de Marengo, en la ruentor del cel de la Moscowa, Napoleon se 'ns ofereix rodejat de la deslumbradora aureola del geni. David, Gross, Horaci Vernet, Meissonnier hanr eproduhit aquella fas severa é impassible, aquell semblant pálit animat per una mirada freda y penetrant, sa mitjana estatura realsada per la mateixa sencillesa de son port; fentla ressaltar sobre un fons ennegrit per lo fum dels combats y animat per las vicisituts de la lluyta.

Y l' inspirat autor de las *Oriental's*, tampoch ha deixat de prestarli lo tribut de sa admiració:

Histoire, poésie, il joint du pied vos cimes
 Eperdu, je ne puis dans ces mondes sublimes
 Remuer rien de grand sans toucher á son nom;
 Oui, quand tu m' apparais, pour le culte ou le blâme,
 Les chants volent pressés sur mes lèvres de flamme,
 Napoléon! Soleil dont je suis le Memnon!

Tu domines notre âge, ange ou démon, qu' importe?
 Ton aigle dans son vol, haletants, nous emporte.
 L' œil même qui te fuit te retrouve partout.
 Toujours dans nos tableaux tu jettes ta grande ombre;
 Toujours Napoléon, éblouissant et sombre,
 Sur le seuil du siècle est debout.

La figura del Cèssar qual nom porta nostre sigle y qual sombra se projecta sobre sa historia, te no obstant quelcom de sinistre en mitj de sa grandesa que dona á la admiració los caràcters del terror. No es fácil establir una comparació entre Napoleon y altres conquistadors. Lo diví Alexandre no pot compararse á aquest home, puig aquell héroe poch tenia de humá: sa vaga silueta llumenada per lo llamp de la poesia se destaca sobre las boyras que velan lo mon oriental; Cèssar com ell escriptor y polítich, orador y capitá, elegant y astut, ambiciós y penetrant, Cèssar al qual comenta y en certas ocasions critica pera relegarlo á un lloch inferior (1) admet per més d' un concepte lo paralelo. Com los dos habia somiat una dominació sens límits. Regná com ells sobre pobles é imperis y acabá igual que ells: son geni era son imperi. Aixís que empunyá la espasa maná y regná, penetrat de son fat.

Diffícil es, no obstant, assegurar si en l' ánima de aquells conquistadors arribá á tal extrem lo cult de sí mateix. En lo caràcter del modern conquistador se veu ab lo mal dis-simulat afany de dominar, lo desitj menys noble de dominar humillant. Per aixó no pogué tolerar á son aprop lo més mínim senyal de rivalitat: medeix als homes y 'ls estima per sa utilitat, estudia lo secret de sas accions y las

(1) Camille Rousset.

califica per l' interés que tanca (1); penetra sens dexarse penetrar, agoyta y escorcolla ab sa mirada tot lo que tracta de escapar á son domini y s' imposa per sa soberbia poderosa á tots los que 'l rodejan.

Lo fondo coneixement dels homes era una de las qualitats de Napoleon: Chateaubriand en las *Memorias de Ultratomba*, ha reproduhit la escena de sa primera entrevista ab lo modern César en la que 's fa patenta aquesta veritat. Thiers y Comernin ho han confirmat també, concebintse així l' especial do d' elecció de que está dotat pera confiar los cárrechs més importants als homes més aposta per ells. Exigia, segons Mad. Remusat, cega sotsmissió, empero despreciant fins lo mateix afecte que inspirava. En cambi no tolerava personalitat que pogués fer-li ombra; pretenent exercir sobre quants s' hi acostavan una superioritat incontestable.

L' hábit de manar adquirit en l' exercit Napoleon lo portá á las més altas esferas de la política. Se posá per sas propias mans l' acer, y orador improvisador, convertí en tribuna sa cadira de cónsol; conduhí al Senat als veterans del exercit acostumats á obehir; y l' eco de sa veu ressoná poderós en tota la França, secundat per lo retró del canó y per los cants de la victoria.

Pera compendrer millor als altres, Napoleon fingía donarse á conèixer, arribant d' aquesta manera en lo més fondo de las intencions, y conseguint ab l' astucia lo que no conseguía ab la forsa. Empero hábil com un diplomátich, astut com tots los homes nats pera governar, Napoleon, essent un gran capitá no deixava d' esser en totas ocasions hábil polítich. «Soch lleó, deya, empero també sé tornarme guineu.» Aquesta doble vista de son geni,

(1) «Sas opinions sobre 'ls demés homes, diu lo príncep de Metternich, se reduhían á una idea que desgraciadament adquirí per éll la forsa de un axioma. Estava persuadit que cap home cridat á la escena política, ó al comers de la vida, podia desempenyar en ella altre paper que 'l que li dictaba son interés privat. Sens negar la virtut y l' honor, assegurava que áquestos sentiments sols podian servir de guía als visionaris, als que no poden figurar ab éxit en la societat.»

necessaria al home que com éll negociava y batallava, pactava y combatia, era 'l secret de sa dominació.

Vegis aquí tot quant á est propòsit diu lo príncep de Metternich en sas *Memorias* de are poch publicadas:

«Estava dotat de un tacte particular pera coneixer los homes que podian serli útils, y descubria desde 'l primer moment en ells lo costat per hont ne podia treurer mellor partit. No olvidant empero de cercar una garantia pera sa fidelitat en un calcul interessat, tenia molta compta en lligarlos á sa mateixa sort, compromettentlos de manera que no tinguessen distints camins que seguir. Habia estudiá á fons lo carácter dels francesos y la historia de sa vida, ho ha demostrat ben clar: als parisiens sempre 'ls tractá com á noys y compará á París ab la Gran Opera. Tirantli un dia en cara las falsetats de sos botlletins, me va dir rient: «No 'ls escrich pera vos; los parisiens tot s' ho crehuen y podria contárloshi moltas altrás cosas en la seguretat de que no 'n duptarian de cap.» En sas conversas privadas sovint s' entregava á diseusions históricas. Aquestas discusions descubrian en éll un coneixement imperfecte dels fets y una penetració extrema en apreciar las causas y preveure las consecuencias. De aquesta manera endevinava lo que no sabia, y donant als aconteixements y á las personas lo colorit de sa imaginació, los explicava d' una manera ingeniosa. Com tornava sempre á las mateixas citas, debia haber pres d' un limitat número d' obras, y sobre tot de resúmens los fets culminants de la historia antiga y de la historia de França. Habia depositat ab tot en sa memoria una suma no escassa de noms y de fets pera enlluernar á aquells quals estudis eran menys sólits que los seus. Los héroes privilegiats eran Alexandre, César y sobre tot Carlo-Magno. La pretensió d' esser lo successor de dret y de fet de aquest lo preocupava en extrem. L' he vist engolfarse ab mí en interminables discusions cual objecte era sostenir aquesta paradoxa ab rahonaments bastant infundats: tal volta á ma condició de embaxador austriach deguí sa insistencia respecte á aquest particular.»

La llegitimitat de son poder sens cap mena de dupte era una de las cosas que preocupava á Napoleon. Lo trono de Fransa, deya al embaixador austriach, se trobava vuyt. Lluís XVI no sapigué mantenirshi. Si hagués estat en son lloch—á pesar dels inmensos progressos que la revolució habia fet en la opinió durant los anteriors regnats—la Revolució no s' hauria realisat. Es destronat lo Rey, la República s' ensenyoreix de Fransa, y jo acabo ab ella. En aquesta série de fets, los Borbons no trobarian una base pera sa dominació. *Ma forsa es ma fortuna: soch nou com l' Imperi; hi ha donchs entre mí y l' Imperi perfecta homogeneitat.*»

No s' equivocá en aixó últim Napoleon. Sa forsa era son imperi; y per lo mateix acabá tan per enter en la historia.

Per lo que toca á sas creencias Napoleon no pot dirse que fos irreligiós, y encar que indiferent respecte á la práctica de la religió, no 's permeté sobre aquest particular cap mena de burlas. Lo més possible es que la religió fos en son ánimo més que un sentiment un fí polítich; pero lo cert es que may feu traició al secret de sas creencias.

Dut per son carácter práctic y previsor al estudi dels més grans problemas, rebujava tot lo abstracte y tot lo boyrós, afectant gran menyspreu per la filosofía y per los filántropos de sa época, als que calificava de visionaris. Per aixó may tolerá á son entorn las discussions de homes de escola, tancant en certa época la porta dels salons en que donava sas reunions setmanals, pera estalviarse 'l sentir parlar ab alguna expansió de assumptos filosófichs y polítichs.

La inteligencia y la forsa de intuició del home es lo que més se admira en ell. Sobri en sa conversa, tractava los assumptos desde un punt de vista superior, deixant de costat lo accidental y lo inútil y desenrotllant son pensament del modo més complert y clar: sas ideas eran tant claras com sas paraulas, y sas paraulas eran sempre més apropiadas al objecte que 's tractava.

Aquestes qualitats que notaren tots los personatjes polítics que tingueren relacions ab éll, las posava més de relleu en lo consell de Estat.

Y en la práctica, com en las discusions anava també dret al objecte. Sens ser esclau de sos projectes, tenia en compte tots los cambis y modificacions que podian influir en ells pera armonisarlos ab sa mira principal. Aixó ho efectuaba axis en la política como en la guerra.

Y no obstant, los coneixements científichs de Napoleon no eran molt vastos! Empero en cambi sas poderosas facultats com suplian aquell vuyt? De aquest modo sigué á un temps y per instinct legislador, economista y gran capitá. «Tractaba de tot, diu un escriptor contemporani; de la pau, de la guerra, de sos sistemas administratius ó filósófichs, de sa diplomacia, de sa política. Dictava sas resolucions ab tal verbositat y llestesa que difícilment podia la ploma seguirlo. Sempre que se li ocorria encarregar un projecte de ley, un informe, un considerando, un discurs ben rahonat, ben meditat, ben profundo y iluminós pera 'l Senat ó pera 'l cos legislatiu, l' habia de fer la vigilia ó 'l mateix dia, algunas horas avants. Quant la redacció que li presentavan no li convenia, solia encarregarse éll mateix de corretgírla. No li agradavan los reglaments prolixos y ampulosos, ni llarchs preámbuls de decrets. Temia que la opinió prengués l' assumpto al revés de lo que 's volia. Per aixó tots sos decrets imperials, participan de son laconisme dominant, de sas rápidas y violentas decisions, de son aire resolut y militar.

Y com s' improvisá legislador, economista y capitá, s' improvisá orador. Admira en sas arengas per sa penetració, sa fecunditat, sa flexibilitat y sa elocuencia sempre vigorosa y sobria. Parla als soldats ab la confiança de un conquistador y son poderós alé se trasmet á sas legions que presenteixen en sos vaticinis altrás tantas victorias. ¡Quina proclama la de Italia «Privats de tot, los diu, habeu suplert á tot: grans cosas espera de vosaltres la patria. ¿Hi ha per ventura qui prefereixi tornar á las estérils si-

mas del Apení y dels Alps, portant ab paciència las injurias de una soldadesca esclava?»—«Milan ja es nostra, exclama més tart, mes encare tenim marches forçadas que fer, enemichs á qui domar, llors á recullir é injurias que venjar. Restablir lo Capitoli y las estátuas de sos héroes, despertar lo poble romá enmollit per molts sigles de esclavatje; aquesta es nostra tasca.»—Al descubrir las platjas de Alexandria: «Las legions romanas á qui algunas voltas hebeu imitat, pero sens igualarlas, combatian á Cartago are en aquest mar, are en las planas de Zama.... Soldats! La Europa 'ns contempla.» Y al arriivar al peu de las Pirámides: *Cuaranta sigles vos contemplan!*

¡Quin general y quin orador! Sols aixís se compren l'entussiasme, lo fanatisme, la bojeria de son exércit. En la época del imperi Napoleon ja sols los recorda sas passadas victorias: «Porteuvos com en Austerlitz, en Friedland, en Smolesko, los diu en la Moscowa; y feu que la més remota posteritat citi ab orgull lo que feu en aquest dia.» A la tornada de Elba: «Veniu á la sombra de vostras banderas: l' águila volará de campanar á campanar fins las torres de Nostra Senyora.» Y en sas postrimerías tan arrogant com elocuent: «Soldats! En Jena contra aquestos mateixos prusians avuy tan altaners, erau un contra dos, y en Montmirail un contra tres!»

Heus aquí un orador sens exemple; general que parla á sos soldats ab lo llenguatje del poble que es aficionat á las grans figuras, als recorts y á las emocions, mes que revela ademés del art del orador lo concepte profundo y desenvolt de un polítich.

Pero ja havem dit que Napoleon era un home acabat, home penetrat de son geni y dotat de totas las condicions de audacia personal, poder soberá, y talents polítichs y militars superiors als de cap altre capitá de la época moderna.

Aquesta possessió de son geni se traduhia en un menyspreu per tots quants lo rodejavan, que 'l príncep de Metternich pinta eloquentment en aquest párrafo:

«Napoleon se considerava com un ser únich en lo mon, nascut pera governarlo y dirigirlo á son capritxo: no tenia mes consideració sobre sos subordinats que la que te un mestre de taller pera sos obrers. Quant Lannes fou ferit mortalment en Asperu, los boletins del exércit feren publicar unas frases atribuidas per aquest y que han passat á la posteritat. A est propòsit Napoleon me digué: «Ja habeu llegit las paraulas que he posat en boca del general,—may pensá en tal cosa. Quant jo vas saber que pronunciá mon nom, lo vas declarar mort, perque Lannes me aborria sincerament y me nombrá com los ateos á Deu en lo moment de la mort: motiu pera que jo lo cregués perdut. (1) Un de aquells als que apareixia distingir era á Duroc. «Me vol, deya, com un gos á son amo». De aquestas frases se servia sempre que 'm parlá d' ell. Lo sentiment afectuós que inspirava á Berthier lo comparava al de una criada pera 'l noy. Y aquestas comparacions lluny d' esser agenas á sas teorías sobre los móvils que impulsan als homes, eran sa lógica conseqüencia: allí hont trobava altres sentiments als que no podia aplicar son càlcul de pur interés, trobava l' orígen en una especie d' instint (2).

Com se veu la figura de Napoleon se empeteix quant

(1) A propòsit de lo que aquí diu l' embaxador austriach, no deixa d' esser chocant lo que 'l mateix emperador escribia llavors:

«La pérdua del duch de Montebello que acaba de morir aquest dematí, m' ha afligit molt. *Tot acaba aiwis.*» Y elogiant sas altas qualitats: «Cada dia sobressortia més; lo vas trobar pigmeo y lo vas deixar gegant.»

«Si hagués viscut en aquestos últims temps, deya més tart, no crech que hagués faltat al deber ni al honor: era un d' aquestos homes capassos de *mudar l' aspecte de las cosas*, per son pes y per sa influencia.

(2) Veus aquí una curiosa anécdota referida per Mad. Remusat, que confirma lo dit per Metternich:

Quan Bonaparte emprengué sa expedició á Egipte, acudí á Talleyrand, qui li deixá las cantitats que li feyan falta, y que Napoleon li vá tornar més tart. En aquesta ocasió aquest degué preguntarli quin vá ser lo móvil que l' impulsá á obrar ab tanta generositat.—No ho estranyéu, li digué Talleyrand, vos vegí jove, dotat de gran carácter, animós y entusiasta, y no vaig vacilar en darvos lo que 'm demanavau; á més jo 'm trobava bastant malalt y no necessitava aquell diner.—«No ho comprench,» contestá Napoleon; y després de una breu pausa, afegí: «De tots modos no deixá de ser una tontería.»

de mes prop se la mira: lo càlcul y l' estudi que posa en sas paraulas y fins en sos moviments, acusa als ulls dels personatjes que 'l tractaren al home improvisat, al home possehit de son paper y que 'l desempenya ab la gravetat y las pretensions de un actor desitjós de no sortir desairat. D' aquí que la mes petita contradicció l' irriti, que lo que diga la prensa inglesa 'l mortifiqui, y que la ploma de Madame Staël lo destorbe. Fins en lo mes alt punt de son poder aclamat per cinch-cents mil soldats disposats á perdre per ell la vida, Napoleon dirigeix temerós la mirada al horisont, segueix cautelós las tramas de Albion, y disposat á sacrificarho tot á sos plans, aixís sas afeccions si es que arribá á tenirne, com lo porvenir de sos súbdits, trassa ab lo puny de sa espasa los límits de las nacions que demá ha de borrar ó ha de trassar de nou.

La costum de viure concentrat, l' hábit de fer y desfer, de vénser los mes forts obstacles, l' habia fet mes sensible á totas las contrarietats, mes envejós de la ditxa agena, mes egoista y mes déspota: sa ambició se reduhia á que res escapés á son domini, lo pervenir dels pobres y la felicitat dels demés. Si concedeix un benefici es ab lo fí d' assegurar una sumissió; si inventa algun ceremonial no te altre objecte que humillar l' orgull dels demés.

En aquell cor petit res hi cabia, ni menys l' afecte dels demés que traduhia com se ha vist per instint; d' aquí sos temors y sos recels, y aquellas estretas maquinacions que tendían á rebaixar los caràcters més nobles y á malmetre per la traició los més sagrats vínculs. Son ánima negre no retrocedeix devant los medis, ben convensut, com lo polítich florentí, de que 'l fí tot ho justifica. Vol que tots lo temen y que tots se desprecien pera regnar ab més seguretad.

Imposible sembla no obstant que aquest home tan eloquent y enérgich, aquest patriota en apariencia tan entusiasta, sia lo mateix home calculador y fret en quals combinacions entren en certas ocasions móvils tan mesquins. Aquest constraste entre 'l gran capitá y l' home privat po-

sa més de relleu los defectes del segon. Be es veritat que 'l secret de aquell entussiasme estava en la adoració de sí mateix; sa mateixa elocuencia era sa divinisació devant de son exèrcit y devant de tota Europa, divinisació que 's revela en las repetidas comparacions que estableix entre sas llegions y las del poble-rey. Aquest paraleio entre las glorias militars d' abdos pobles lo posa al nivell dels antichs conquistadors als que tracta de imitar sino de aventatjar, en cambi posa també de manifest l' eco poderós que sa veu aixecava en l' exèrcit y la extraordinaria fascinació que exercia en sas llegions. De aquest modo vingué á esser aquell una com familia armada que 'l tenia per cor y per cap, per oracle y per deu.

Pero aquesta mateixa fé en son geni y en sa fortuna cambiada en fanatisme per una ambició delirant y un orgull sens fre, debia ser lo fatal escull de aquell home extraordinari. Per altra part sa missió històrica estava ja complerta á la tornada de Elba, y en va en los *cent dias* tractá de reanimar ab la tradició de las glorias militars lo foch d' un entussiasme ja extingit. En Waterloo ja no 's perdia ó guanyava una batalla, porque 's *decidia la sort d' un imperi*: digne epílech de la epopeya militar de la Fransa en que se 'ns presenta no menys gran vensuda que victoriosa.

Mes ja lo destí de la nació francesa s' habia complert, ja l' esperit de la revolució s' habia propagat, y en va la Santa Aliansa pretengué donar als pobles una organisació tan caduca com opresora, perquè los germens difundits en ells per la propaganda y per la guerra, tart ó aviat debian manifestars' en totas las esferas; y débils en apariencia debian rebrotar ab nova vida, produhint en lo trascurs del sigle actual aconteixements tan variats com sorprenents.

Heus aquí per quin extraordinari modo coadjuvá Napoleon á solidar la obra que en apariencia habia enderrocat: fill predilecte de la fortuna, sa fé en ella degenerá en fanatisme y son fanatisme en bojeria; emperador de la

decadencia revelá fins en lo millor punt de sa gloria en sos temors sas debilitats, y en sas debilitats tot lo fons de son ánima, en visible contrast ab las condicions de son poderós carácter. Si en son cor cremá lo foch sagrat del entussiasme, entussiasme que se reflexa en sas alocucions y en sos actes, fou sens dupte fill d' aquell poderós sentiment de fe y de aquella possessió de sí mateix que constitueixen la primera condició de tots los grans homes.

Fransa, que 'l mirá casi com un Deu lo secundá capritxosa en sa obra oblidant per la gloria, la pau y la llibertat. Poble dotat de veritables qualitats militars, guerrier per vocació, vegé en éll la personificació de son geni, y després de haberlo seguit als camps de batalla, perdoná ab facilitat los erros del qui havia passejat vencedoras per Europa sas banderas. Lligadas per altra part sas empresas á las grans revolucions de son sigle, sas glorias de capitá ilustre, agermanantse ab sas combinacions polítich-militars, han engrandit la figura del modern César.

Y es que la posteritat oblida ab frequencia los erros de aquestos homes que han sigut ab son geni *fretores inconscientes* del progrés, per més que 'l judici de sos contemporanis fasse patent que Napoleon perteneixia á la rasa de aquells sers als qui se respecta, pero als qui se odia.

LO LLIBRE VERT DE MANRESA

(Continuació.)

XXXII. Fol. 27 a—28 b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Pere, ab lo qual vol que, durant un violari de quatre milia sous la ciutat havia venut per obsequi del dit Senyor Rey, se pugués retenir quiscun any consemblant quantitat de la quistia real.»—Barcelona, 7 Mars 1343 (*v. est.* 1342).

XXXIII. Fol. 28 b. 29 a.

«Item privilegi, ó época, fa dit Senyor Rey á la ciutat, confessant haver ell haguts vint y vuyt milia sous, que son lo preu de dit violari.»—Palau reyal de Barcelona, 7 Mars 1343 (*v. est.* 1342).

XXXIV. Fol. 29 b—30 b.

No l'registra l'índex. Acomodament sobre l' tribut de la *questia peyta*, mitigada durant un decenni, desde que 'per motiu de la obra de la *cequia*; ne fou expedida cédula reyal en Barcelona á 23 d' Agost 1339.—Barcelona, 22 Novembre 1347.

XXXV. Fol. 31 a, b.

«Item una época firmada per mossen Jaume Roig thesorier del Rey, ab la qual confesse á la ciutat que li ha donats set milia sous, los quals la ciutat havie malleuats per lo Senyor Rey.»—31 Desembre 1347.

XXXVI. Fol. 31 b, 32 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey en Jaume, ab lo qual uneix la

ciutat y veguería al comtat de Barcelona.»—Vilafranca del Panadés, 30 Abril 1300.

Titúlashi Manresa *ciutat*.

XXXVII. Fol. 32 b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Pere que lo castell de la Guardia es de la veguería de Manresa.»—Lleyda, 19 Juny 1336.

XXXVIII. Fol. 33 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey sobre haver les questes y deutes de la ciutat.»—Barcelona, 28 Janer 1358.

XXXIX. Fol. 33 b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que los saigs no usen de son offici fins sien absolts de la taula han á purgar.»—Barcelona 24 Janer 1368.

XL. Fol. 34 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que la ciutat per *obres dels murs y torres* pot vendre censals e violaris.»—Barcelona, 19 Abril 1369.

XLI. Fol. 35 a.

«Item un privilegi del Senyor Infant don Joan primogénit y Governador General sobre mudar lo camí de Barcelona.»—Barcelona, 12 Setembre 1369.

Lo *nou camí* debía anar de Manresa al pont de Vilomara sobre la vora esquerra del riu Cardener. A ferlo se destinaren los subsidis de barratge durant un trieni.

XLII. Fol. 35 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Pere sobre los qui alleguen son massa tallats per no pagar quisties.»—Barcelona 27 Maig 1372.

XLIII. Fol. 35 b.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que los officials de la ciutat no provehesquen al consell, de assessors, advocats, ó á pensionats per algun strany que no sie de contribució de la ciutat.»—Barcelona, 19 Desembre 1374.

XLIV. Fol. 35 b.

«Item un privilegi de dit Senyor Rey, revocant qualsevol manaments que ningú fahés *companyia* ab clergues ó coronats de mercadería ó art mechánica.»—Lleyda, 20 Febrer 1375.

La fetxa es notable; puig lo document expressa que fou fet en las *Corts de Lleyda*, y d'aquestas solament se sabia que foren closas en lo mes de Juliol (1375).

XLV. Fol. 36 b.

«Item una remissió feta per lo dit Senyor Rey, (ço es) de remissió de totes penes feta en Corts generals.»—Barcelona, 10 Novembre 1376.

Mana l' Rey observar los capítols de remissió acordats en las Corts de Lleyda (1375) y de Monsó (1376.)

XLVI. Fol. 36 b, 37 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que la ciutat pugue derrocar lo *portal del coll del castell* per fer bella entrada al *portal de la Séu envers la plaça*.—Barcelona 4 Juny 1377.

Document es aquest preciosíssim é interessant á las Bellas Arts. Lo Rey concedeix ademés que s' tirin á terra varias casas y demés que fos menester á la portalada hermosíssima de la Séu.

XLVII. Fol. 37 a—41 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey Pere de fer la sequia e pendre l' *aigua de Lobregat*, é redució de la queta real á set milia sous per any.»—Barcelona, 28 Janer 1354.

Inclou tota la executoria del document iniciatiu de la construcció de la famosa cequia (17 Setembre 1339.) Compari s' lo XXXIV (22 Novembre 1347) y l' XCI (23 Agost 1339.)

XLVIII. Fol. 41 a—42 a.

«Item un manament fet á la ciutat que respogués al noble Pere de Moncada de tres milia sous. Fa per la queta real., Es un cent sal de queta y cequiatge que Don Pere de Moncada habia comprat al Rey en Zaragossa á 2 de Maig de 1357.—Barcelona, 16 Juny 1357.

XLIX. Fol. 42 b—49 b.

«Item una concordia feta entre lo bisbe de Vich y la ciutat sobre passar la cequia.»—Vich, 19 Novembre 1349.

En est any se creu passá lo famós *miracle de la Llum*, del qual se segueix encara fent gran festa tots los anys á Manresa. Mostra 'l document que l' degá de Manresa alsá l' excomunió en virtut d' aquesta concordia. Si l' miracle de la Llum, qui s' diu tingué lloch en lo dia 21 de Febrer del mateix any, fou causa de la concordia (19 Novembre) y per consegüent d' alsarse l' excomunió, no s' pot decidir històricament; però tampoch es improbable. Villanueva, qui ridiculisa aquella piadosa tradició (VII, 61), es ell mateix ridícul. Las tradicions fan prescripció fins y á tant que s' *demostrí* que son contrarias á la veritat. Villanueva s' enganya y enganya dihent que la concordia no 's verificá ab intervenció del Bisbe; lo qual, si bé estaba *ausent*, no implica ausència de son autoritat en la de son vicari general Berenguer abat de Besalú. Lo document, que examinam, no fa menció d' altres apoderats per á concordar que del sobredit Berenguer per part del Bisbe y de Ramon d' Àrea per part de la ciutat, als quals s' otorgaren los poders en lo dia 15 de Juliol. Si l' altre vicari general, convé á saber, Arnau de Bru rector de la parroquia de San Salvador de Valencia, intervingué en la concordia. com preten Villanueva, no fou pas, per cert, com apoderat.

L. Fol. 50 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey en Pere.—1338?»

Son vuyt lineas *iniciais* ab las que ix una convocatoria de Corts en Castelló de la Plana «*Castilioni campi de Burriane in regno Valentie*» per al 29 Octubre 1338. L' escrivá de Manresa s' deixá de proseguir copiant lo document en lo *Llibre vert*, tota vegada que s' adoná de sa propia distracció, ó equivocació de posarlo ahont no pertanyia.

LI. Fol. 50 b—56 a.

«Item una *concessió* feta per las *universitats del ducat de Girona*, ab sa confirmació.»—Girona 12 y 13 Abril 1351.

Formavan lo ducat instituhit en favor del Príncep Don Joan (21 Janer 1351) las *universitats*, ó poblacions y territoris de Girona, Besalú, Manresa, Berga, Vich, Camprodon, Castellfullit, Figueras y Torroella de Montgrí.

LII. Fol. 56 b—59 a.

«Item la erecció del ducat de Girona.»—Perpinyá, 21 Janer 1351.

LIII. Fol. 59 b, 60 a.

«Item un privilegi que per la erecció del ducat de Girona los privilegis de la ciutat de Manresa restan salvos, e las ciutats, vilas e lochs del dit ducat no sien separades del comtat de Barcelona.»—Perpinyá, 21 Febrer 1351.

Las Corts de Perpinyá s' acabaren á 14 de Mars.

LIV. Fol. 60 a—65 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey en Pere (II) de diverses restitutions y statuts fets en la cort general de Barcelona.»—Barcelona, 21 Desembre 1283.

De la mateixa diada es la célebre Constitució (ll. 1, tít. xiv) UNA VEGADA LO ANY, que s' refereix propia y directament al *tems* de convocarse y congregarse las Corts dels tres Estaments. La constitució no funda *nou dret* per lo bras reyal ó popular, com no l' funda per los dos altres brassos. Ja l' suposa establert. Vegis lo document XVII.

Dos parauletas ara sobre la qüestió cronològica molt important per cert. Lo famós privilegi de Pere, l' *Gran RECOGNOVERUNT PROCERES* (*Constit. de Catalunya*, vol. II, ll. 1 tít. XIII) está fetxat á 3 dels idus de Janer 1283. En ell diu lo Rey que l' atorga mogut de las súplicas que li han fet los prohómens y universitat de Barcelona «*cum essemus in civitate Barchinone personaliter constituti pro Generali Curia celebranda Cathalanis.*» ¿De quinas Corts parla? La qüestió no valdria la pena de suscitar-se si varios autors encara no hi rellisquessen. La fetxa s' ha de traduhir 11 Janer 1284 (*v. est.* 1283) y las Corts son las preditas, de las quals la constitució UNA VEGADA LO ANY está precisament fetxada en 26 Desembre 1283. Així

tot s' explica. Precisament en lo mateix dia que l' Rey firmá la pragmática RECOGNOVERUNT PROCERES sobre las *Consuetuts de Barcelona* va donar á la ciutat de Manresa lo privilegi (xx) de las firas damunt vist.

LV. Fol. 65 b-67 a.

«Item una remissió feta per lo Pabordre y canoges de Manresa á la ciutat.»—Manresa, 26 Agost 1262.

Tracta sobre drets de matrimonis y enterraments. Firman el rey Don Jaume I y l' bisbe de Vich Bernat de Mur. Segueixen los noms dels canoges y consellers.

LVI. Fol. 67 a, b.

«Item un privilegi que lo castell de Mura no pot esser separat de la señoría real. Es del Rey en Jaume.»—Barcelona, 1 d' Octubre 1292.

Al peu del document y ab calendar de *Manresa 28 Juny 1322* se dona fé que es trasllat auténtich del original.

LVII. Fol. 68 a.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey tots los qui han bens de realenc en la dita ciutat y territori, per aquells bens contribuesquen en totes actions reals y vicinals de la ciutat.»—Barcelona 26 Agost 1311.

LVIII. Fol. 68 b-69 b.

«Item un altre privilegi del Senyor Rey en Pere que per la pres-tatió dels homenatges del ducat de Gerona no sie fet perjudici als privilegis é libertats de dita ciutat (Manresa.)»—Perpinyá, 10 de Maig 1358.

LIX. Fol. 70 a.

«Item una confirmatió general feta per dit Senyor Rey de tots pri- vilegis e gratias de la ciutat.»—Girona 15 Maig 1358.

Aquest document es indici de que realment á las horas se celebra- va lo Parlament de Gerona que á l' any 1358 assigna Feliu. Manresa. com pertanyent al ducat de Girona tenia rahó de concórrerhi.

LX. Fol. 70 b-70 b.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey de metre vi (foraster) ni ve- nema de dita ciutat.»—Barcelona, 8 Octubre 1358.

Se refereix al document xxviii (30 Maig 1344.)

LXI. Fol. 71 b-72 b.

«Item una deffinisió feta á la ciutat de (set) mil sous se havia re- tingut sengles anys per los franquers.»—Perpinyá 24 Novembre 1379.

La definició va en nom del Infant Don Juan duch de Girona.

LXII. Fol. 72 b, 73 a.

«Item una confirmatió feta per lo Senyor Rey en Pere de les im- positions y us de aquelles.»—Lleyda, 30 Agost 1380.

LXIII. Fol. 73 a, b.

«Item una provisió del dit Senyor Rey sobre les paus fahedoras entre los ciutadans qui son en bandos.»—Valencia, 15 Janer 1382.

LXIV. 73 b-75 b.

«Item un acte sobre certa quantitat que los deputats de Cathalunya demanaven á la ciutat.»—Barcelona, 29 Mars 1382.

Relacionat ab las Corts de Barcelona d' est any.

LXV. Fol. 75 b-77 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey en Pere sobre los obrers.»—Monsó 27 Setembre 1383.

Se celebravan á las horas Corts en Monsó. En est document es citat lo XII (Barcelona 29 Octubre 1323) y un altre (Zaragossa, 29 Juriol 1338) també referent al mateix assumpto.

LXVI. Fol. 77 a-78 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey (lleg. Infant) don Joan sobre lo ví.»—Manresa, 28 Octubre 1385.

LXVII. Fol. 78 b-79 b.

«Item un privilegi del Senyor Don Joan Infant y Governador General que la ciutat pot crear cequier, y també lo cequier pot crear lo saig; y que ningun strany gos regar ni pendre aygua á pena de deu lliures.»—Manresa, 28 Octubre 1385.

LXVIII. Fol. 79 b, 80 a.

«Item una remissió feta per lo Senyor Rey (lleg. Infant) don Joan á la ciutat y singulars de totes penes.»—Manresa, 28 Octubre 1385.

LXIX. Fol. 80 b, 81 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan que la ciutat pot sostenir homens banderats de terres de barons, ó cavallers, ó delats de qualsevol armes.»—Manresa, 28 Octubre 1385.

LXX. Fol. 81 a-82 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan del mudament de les mesures de dita ciutat.»—Girona, 3 Juny 1385.

Las mesuras linears (tipo *canas*) y de grans, que adoptava Manresa, eran las novament establertas en Barcelona.

LXXI. Fol. 82 b.

No l' porta l' index. Lo Rey En Pere III dona facultat á Manresa de que durant cinch anys son Consell de quinze jurats se consideri plé tenintne solament deu.»—Barcelona, 21 Maig 1380.

LXXII. Fol. 83 a.

«Item una remissió per lo Senyor Rey (lleg. Infant) Joan.»—Girona, 8 Desembre 1386.

LXXIII. Fol. 83 b, 84 a.

«Item un privilegi que qui deu á la ciutat res no puegue esser ni de consell; y qui haurá tinguda administratió, dins un mes aprés ha-

je n' á retre comptes y restituir tota resta tingue n', á pena de vint y sinc liures.»—Girona, 5 Desembre 1386.

LXXIV. Fol. 84 a, b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Pere que qualsevol official pot donar autoritat de contractes e fets del consell de la dita ciutat.»—Monsó 1 d' Agost 1383.

Las Corts inaugurat s' hi habian á 12 de Juny del mateix any.

LXXV. Fol. 84 b, 85 a.

«Item una concessió feta per lo Rey Joan de la barra per deu anys.»—Monsó, 13 Maig 1389.

Las Corts duraren desde l' 13 Novembre 1388 fins al 1 Desembre 1389.

LXXVI. Fol. 85 a, b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey (lleg. Infant) que la ciutat pugue dexar las torres á beneplácit.»—Cervera, 1 Novembre 1370.

LXXVII. Fol. 85 b, 86 a.

«Item altre privilegi que la ciutat pugue comanar les torres á les persones volrrá que les tinguen en condret.»—Barcelona, 2 Juny 1373.

Es del Infant Don Juan.

LXXVIII. Fol. 86 a, b.

«Item una provisió del Senyor Rey Pere que lo consell special pugue ab autoritat del balle surrogar los consellers.»—Barcelona, 14 Mars 1380.

Se celebravan Corts en Barcelona.

LXXIX. Fol. 86 b, 87 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Joan que la ciutat pugue metre ab Senyor *infans orphans*, ó altres que sien estats *posats en los hospitals de aquella y nodrits en ells*, pus tinguen edat de VII ó VIII anys y puguen sostenir de star ab amo.»—Valencia, 25 Mars 1393.

LXXX. Fol. 87 b, 88 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Joan que los officials de la ciutat en lo introit de son ofici facen sacrament y homenatge de fer rigoroses exequutions en los bens dels deudors de la ciutat.»—Valencia, 25 Mars 1393.

LXXXI. Fol. 88 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Joan que ningú jurista ó advocat habitant en ciutat gose advocar ningun strany contra la universitat de dita ciutat.»—Valencia, 25 Mars 1393.

LXXXII. Fol. 88 b.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que ningú qui sie estat ó sie fermansa dels officials no sie jutge de la taula de aquells.»—Valencia, 25 Mars 1393.

LXXXIII. Fol. 88 b, 89 a.

«Item un privilegi que lo balle de Manresa haja á donar franchas les autoritats y decrets en los contractes y fets del concell.»—Valencia, 26 Mars 1393.

En aquest y en los quatre precedents privilegis lo Rey per otorgar los se presenta mogut del donatiu ab que Manresa venia de contribuir á l' expedició de Serdenya.

LXXXIV. Fol. 87 a, b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Joan guiat á tots los que venen á cercar ví; y declarasió dels altres privilegis del ví.»—Barcelona, 17 Setembre 1394.

LXXXV. Fol. 89 b, 90 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Pere que *les cases* son stades *derrocades per rahó del mur de dins* se puguen tornar.»—Monsó 30 Setembre 1383.

LXXXVI. Fol. 90 a, b.

Item un privilegi del Senyor Rey Joan sobre la redució de les jurisdiccions al patrimoni real; e que los cavallers e altres homens de paratge puguen esser ciutadans de dita ciutat.»—Perpinyá 4 Febrer 1396.

LXXXVII. Fol. 90 b-91 b.

«Item una *confirmatió* feta per lo Papa de la concordia (XLIX) entre lo bisbe de Vich y la ciutat de Manresa sobre passar la cequia.»—Avinyó, 12 Juny 1382.

La butlla solament expressa que fou del papa Clement á dos dels *idus de Juny, any V del Pontificat*. Si fos del papa Clement VI cauria en l' any 1346 anterior al de la concordia. Lo papa es donchs Clement VII.

LXXXVIII. Fol. 91 b-95 a.

«Item la venda fa lo Senyor Rey en Pere á la ciutat de la jurisdicció del Castellar y del Seguer.»—Barcelona, 13 Octubre 1360.

LXXXIX. Fol. 95 b, 96 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que la ciutat pugue vendre ditas jurisdiccions á qui volrrá.»—Barcelona, 13 Octubre 1360.

XC. Fol. 96 a, b.

Altre sobre lo mateix. No l' registra l' index.»—Monsó. 8 Mars 1363.

En eix dia las Corts de Monsó clogueren sas sessions legislativas, dissolguentse definitivament quatre dias despues.

XCI. Fol. 97 a, 98 b.

«Item un privilegi del Sr. Rey Pere ab bulla de plom que la ciutat pugués fer la cequia e metre l' aygua del Llobregat.»—Barcelona, 23 Agost 1339.

Cita l'índex aquest document ab data del any 1385 y al fòlio 87 del Llibre vert. Ni l'any ni 'l fòleo son verdaders.

Veji s' lo document XXXIV y l' XLVII.

XCII. Fol. 98 b, 99 a.

«Item una confirmatió del dit Senyor Rey Pere de la sententia arbitral dada sobre la taixació dels salaris de la scrivania pública.»

—Barcelona, 4 Abril 1353.

Veji s' lo document XXIX.

XCIII. Fol. 99 a, b.

«Item un privilegi del Senyor Rey Pere que los juristes de la dita ciutat sien per los oficials de aquella rebuts e assumpts en assessors lurs, ço es, un après lo altre per orde; é quiscú per sengles *semmanes* sie assessor dels dits oficials *com se acostume en Barcelona é altres insignes lochs de Cathalunya*, emperó que los juristes hagen assegurar de tenir taula.»—Tortosa 20 Abril 1365.

Fetxa notable per assignar la de las Corts de Tortosa.

XCIV. Fol. 99 b—101 a.

«Item un privilegi de lo Senyor Rey Pere que la ciutat pugue quitar los censals que la ciutat ha venuts *per manament seu* (del Rey) dels set milia florins de la questia real fins á tant que lo dit Senyor Rey hage restituits los preus de aquell en la ciutat.—Barcelona, 22 Novembre 1347.

Aquest document representa un dels majors serveys que Manresa ha prestat á la patria catalana y á la corona d' Aragó. Conegut es com y perquè reunidas llavors estavan las Corts de Barcelona.

XCV. Fol. 101 a, b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey Pere que la ciutat se pugue retenir dels set milia sous de la quistia real tots los censals y violaris no finits, que de manament del Senyor Rey son estats venuts per la ciutat y los preus rebuts per lo Senyor Rey.»—Barcelona, 28 Janer 1354.

Altre notable indici de las Corts catalanas.

XCVI. Fol. 101 b, 102 a.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Pere guiant á traginers y altres que vinguen á cercar ví.»—Monsó, 28 Setembre 1383.

Lo document expressament diu que fou fet en Corts.

XCVII. Fol. 102 b, 103 a.

«Item altre privilegi que la ciutat hage march de or y d' argent, lo qual sie nomenat *March de Manresa*.»—Monsó, 1 Agost 1383.

Eix march de 8 unsas debia ser igual en pes y talla al de Barcelona.

XCVIII. Fol. 103 a, b.

«Item un privilegi del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan que lo Con-

sell de Manresa pot elegir una persona *que acapte* (per redimir) als *catus christians naturals de ella per la dita ciutat* y veguería de Ba-ges.»—Zaragossa, 22 Janer 1386.

XCIX.—Fol. 103 b—111 a.

«Item un privilegi de dit Senyor Rey sobre la mutació del consell general y special.»—Valencia, 25 Mars 1393.

C. Fol. 111 b.

Executoria del mateix.—Valencia, 25 Mars 1393.

Eix privilegi es culminant en la historia municipal de Manresa. Conté lo establiment d' un *Concell de Cent* com á Barcelona y altres capítols de la major importancia.

CI. Fol. 111 b, 112 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Pere sobre la barra de la ciutat, y que tots processos e malleutes, fetes per los officials contra los obrers de la ciutat, sien cancellats.»—Monsó, 27 Setembre 1383.

CII. Fol. 112 b.

«Item un privilegi del Senyor Rey en Pere que la ciutat pugue creixer las impositions é imposarne de nou.»—Barcelona, 4 Agost 1364.

També fet en Corts.

CIII. Fol. 113 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que los collidors de la barra, leuda ó passatge de la vila de Puig Cerdá, no n' fassen pagar als ciutadans ó habitants en Manresa, *com ne sien franchs* per privilegi.—Barcelona, 12 Desembre 1360.

CIV. Fol. 113 b.

«Item una provisió del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan sobre les talles de la ciutat.»—Barcelona, 10 Maig 1362.

CV. Fol. 114 a.

«Item una provisió del Senyor Rey Pere que los officials de dita ciutat forcen tots aquells qui deguen á la ciutat.—Barcelona, 28 Janer 1368.

CVI. Fol. 114 a, b.

«Item altre provisió sobre les talles feta per dit Senyor Rey.»—Barcelona, 31 Mars 1368.

CVII. Fol. 114 b, 115 a.

«Item altre provisió que per *les torres é mur jusá* puguen pendre *les pedres del mur de dins*.»—Barcelona, 4 Juny 1380.

Lo *mur interior*, segons lo document s' deya de *San Miguel*. Formava l' *castrum* de la ciutat primitiva, qual antiquitat atestiguan las sepulturas trovas al costat del temple de San Miquel y semblants á las del castell d' Erdol. Las lápidas romanas, que solen citar, inseguint al P. Roig, los novells historiadors de Manresa, son entera-

ment apócrifas. No es menos ridícula la transformació de *Pont vey ó vell* sobre l' Cardener en Pont de *Pompey*.

CVIII. Fol. 115 b.

«Item altra provisió del Senyor Rey Pere que los porters sens los ordinaris no puguen fer exequutions.»—Barcelona, 25 Agost 1362.

CIX. Fol. 115 b.

«Item altra provisió del Senyor Rey Pere que les confraries de dita ciutat fassen alguna bona ajuda als murs d' aquella.»—Zaragossa, 29 Maig 1381.

La nova obra de la muralla s' anomenava *den Jaffa*. Las confrarias, entre las quals se distingia la *obra de la Séu*, se negavan á contribuir á la construcció de la nova muralla, si be aquesta estava ja comensada y desprovista de recursos per tirar en devant.

CX. Fol. 116 a, b.

«Item una provisió del dit Senyor Rey que no sie fet perjudici als privilegis de la dita ciutat per lo donatiu fet en ajuda de la Infanta dona Joana casada ab lo Comte d' Empuries.»—Barcelona, 30 Desembre 1377.

Notable fetxa per á precisar la de las Corts llavors reunidas en Barcelona. La Infanta s' havia casat ab Don Joan comte d' Ampurias en 1372.

CXI. Fol. 116 b, 117 a.

No l' registra l' index. Lo rey Don Juan hi permet que *pagant dret de consums* entri ví foraster en Manresa contra de lo establert per lo privilegi LXVI (28 Octubre 1385). Es indici de l' augment de població que tingut habia la ciutat.—Barcelona, 17 Setembre 1394.

CXII. Fol. 117 a, b.

«Item una provisió del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan que ningunes provisions prejudicials als privilegis de la ciutat no sien servades.»—Cervera 1 Octubre 1370.

CXIII. Fol. 117 b, 118 a.

«Item una provisió del Senyor Rey Pere que la ciutat per *rembre* i censals de menor preu e violaris pugue vendre censals á vint milia per mil.»—Monsó, 1 Agost 1383.

CXIV. Fol. 118 b.

«Item altre provisió del Senyor Rey Alfonso que los de la ciutat han empriu de leñar en los boschs de la veguería de Bages.—Montblanch, 15 Juny 1333.

Las Corts de Montblanch habían estat (11 Mars) convocadas per al 12 Abril. De las mateixas hem vist que era lo document XIX (23 Agost).

1 En lloch de *rebre*. D' un modo semblant *trampa* s' es derivat de *trapa*, *trompar* de *tropar*; y l' s pagesos manresans encara diuen *¡fe:te fонтre!*

CXV. Fol. 118 b, 119 a.

«Item altra provisió del Senyor Rey Peré que los homens qui son presos per lo procurador general de Cathalunya ó son *alguazir* ¹, apres dos dies son estats presos, sien remesos á les presons comunes de les ciutats y viles de Cathalunya.—Lleyda, 24 Maig 1352.

CXVI. Fol. 119 a.

«Item altra provisió del dit Senyor Rey que ningun carnicer ni flaqer no pugue esser conseller de dita ciutat, ne Jurat de aquella.»—Lleyda, 24 Maig 1352.

CXVII. Fol. 119 b.

«Item altra provisió del dit Senyor Rey del depositari de la ciutat.»—Girona, 15 Maig 1358.

CXVIII. Fol. 119 b, 120 a.

«Item altra provisió del dit Senyor Rey revocant totes provisions, que ciutedans ó altres hagen hagudes de no anar en host.»—Monsó, 28 Setembre 1383.

CXIX. Fol. 120 a, b.

«Item una prouisió del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan que lo abbat de Sant Benet (de Bages), Pabordre y canonges de Manresa son tinguts contribuir les obres dels murs é valls de la ciutat.»—Barcelona, 29 Juny 1358.

Lo document está en catalá. Don Juan se prevaleix del exemple que llavors donava l' Clero de Barcelona, Lleyda, Girona y Vich en contribuir á la construcció de las *novas murallas* d' aquellas ciutats. Diu que la obra es urgent á causa de la guerra ab lo Rey de Castella, y de consegüent necessari l' subsidi ó donatiu del Clero.

CXX. Fol. 120 b.

«Item una provisió del Rey en Pere que tots los privilegis de la ciutat sien servats.»—Girona, 14 Maig 1358.

CXXI. Fol. 121 a.

«Item una provisió del Senyor Rey (lleg. Infant) Joan que no donen los officials á Mossen Francesch de Manresa XV lliures sous per rahó de la carcellería, fins hage fetes certes coses en dita provisió contengudes.»—Albelda, 15 Mars 1384.

CXXII. Fol. 121 a, b.

«Item una exequutoria de la *venda* feta per lo Senyor Rey en Pere á la ciutat *de la leuda*.»—Barcelona, 1 Abril 1343.

CXXIII. Fol. 121 b, 122 a.

«Item una provisió del Senyor Rey sobre les talles de los generosos.»—Cervera, 12 Desembre 1358.

(Acabaré.)

FIDEL FITA.

¹ Mot notabilíssim jurídica y filològicament, lo qual s' aproxima mes á son origen árabe *uaqir* que *alguacil*. No l' ha notat Dozy.

UNA PARELLA.

Por ejemplo....

A MON AMICH EN CARLES PIROZINI.

Sempre 'ls veureu junts; semblan carn y unglà: en lo carrer, en lo Teatre, en lo passeig, per tot arreu.

L' mascle apar un camell ab fesomías de mico, enquistat dins un paltó y unas calsas y cobert ab un típich barret de copa. A pesar de sa mala presencia y son bon gep, sab pendrer un tirat d' home com cal.

La femella apar lo que es: una bona mozza en lo bó y mellor de la etat; ben empolainada, airosa y presumida.

L' un representa la malura y l' escanyoliment; l' altre la salut y l' ufana.

Aquets dos sers, aderintse, han realisat, de plé á plé, la lley dels *contrastes* ó de las *antítesis* humanas.

Tant solament veyentlos s' ha de regoneixer lo molt poderosa qu' es la forsa de atracció entre póls oposats.

Empero, abdós póls erant tant lluny l' un de l' altre que per unir dos sers d' aquella mena no n' hi havia prou ab una passió, habian d' esser duas y varen ajuntars l' Avaricia y la Luxuria.

L' Avaricia se enquistó en l' ánima de la dona y li mos-

trá al pobre geperut, mellor dit, al geperut rich, com si fos un sach de doblas de quatre que podia expremers ab manya y bona voluntat.

La Luxuria, tentá al home presentantli aquella dona, qu' ab tot y no tenir mes que quatre quartos, á ell li semblaren quatre quartos que mereixian esser descambiats á pés d' or.

Y la dona baratá sos quatre quartos per las moltas un-sas del individuo víctima de la tentació; en lo ben entés qu' ella no l' feu *senyor y major* de sa bellesa: no feu altre cosa que nombrarlo *usufructuari*.

Y com que la bellesa s' gasta, los plahers s' acaban y 'ls diners, també, ella que hi veyá molt y calculava mes, determiná posars á rassés de qualsevulla eventualitat desagradable.

Aprofitá l' paroxisme de la passió per apoderarse de la voluntat del geperut y ans qu' ell acabés d' esser *amo* d' ella, ella ja era *mestressa* d' ell.

Ell, per ella no representava mes qu' una *mina* y l' cás era agafar la *véta* y explotarla.

Al compás que l' home *usufructuava* caricias, la dona *capitalisava* diners.

L' Avaricia habia gunyat per má á la Luxuria.

L' un de mica en mica, ha dat tot lo que tenia, casi sens adonarsen; l' altre, á gratcient, no ha dat mes que lo que podia, sens desprenders del *fondo* y xuclant los *fondos* del company.

Ell al començament, podia ferse la ilusió de que era l' amo d' aquella bona mossa; pero á sas derrerias, ella está perfectament convensuda d' esser la *mestressa* d' aquell infelis.

Y com que de lo seu cada hú ne fá l' que vol, lo dia qu' aquell home, qu' are es seu, li fasse mossa, l' llensará ó l' regalará á la miseria y á la desesperació, á faysó d' escurriallas de la Luxuria expremudas per la Avaricia.

Y l' poble s' riurá del geperut, perque un geperut

sempre fá riurer la gent, sobre tot si es un geperut empo-
brit y burlat.

Y l' pobre morirá com aquellas moscas de la faula,
amortalladas en dolç pastel per sa propia golosina.

«Y así si bien se examina
«los humanes corazones
«perecen en las prisiones
«dél vicio que les domina.

E. BERTRAN Y RUBIO.

GETHSEMANÍ

(MENCIO HONORÍFICA EN LOS JOCHS FLORALS DE 1879)

Et oravit dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum fiat voluntas tua.

S. Matth, xxvi, 42.

I

TOTA claror moria. La nit trista endolada,
D' un vel de sarja negra amortallava 'l mon:
En mitx del gran silenci, plorava y se planyia
Una veu que sortia
De vers les oliveres allà d' allà 'l Cedron.

Jesús hi defallia, tot sol, caygut en terra,
Humit son front estava de sanguinosa suor:
No deya res, á estones, y condormit semblava,
Al cap d' un poch, alsava
La enterbolida vista, planyentse ab dol major.

Sobrats de tanta angoixa, los apenats deixebles
Jeyan un tros enfora, clucats sos ulls de son,
Mentres la veu del Mestre clamava melancólica,
Com plany d' una harpa eólica
Demunt les altes torres de la eternal Sion.

La lluna s' abrigava ab un mantell de boyres,
Dolrosa y condolida d' aquell martiri extrem:
Tot oratjol callava, tot acellet dormia;
Una ramor venia
Confosa y llunyadana de vers Jerusalem.

¡María, no 'l deixeu, no,
Veniuhi, mareta dolça,
No 'l deixeu morir tot sol,
Ja que tothom l' abandona!

¡Trista sort que 'us ha tocat,
Pobre Mare dolorosa!
Vos prenian l' únich fill,
Y mort y fret el vos tornan...

Mare dolça, bona nit!
Adeu, alegríes totes!
Caseta de Natzaret,
Ja no hi fa res, si t' esfondras.

Deixebles seus benvolguts,
¿Com l' abandonau tots dotze?
No 'l deixeu en soledat...
Mes ¡ay que la son vos torba!

Dormiu?... y Ell, anit mateix,
Vos ha deixat, fa una estona,
El seu cors, la seua sanch,
De bona amor en penyora.

Poch á poch la lluna y tot
Dins un mar de sanch se colga,
Y s' apagan los estels,
Y l' enrevolta la fosca.

Sons d' armes y veus d' enuig
Ja s' hi acostan y sorollan...
¿Tú, Judes, tú 'l trahirás?...
¡Oh, la besada fellona!

¡Adeu, Jesús!... Deu del cel,
Cumplertes son vostres ordres:
Cal morir y cal guanyar
La victoria redemptora!

¡Fill de l' hom, ja ets fill del cel,
Alça 'l cap, y no tremoles;
Que per tú, Jesús s' en va
A morir al pal d' afronta!!

III

Quant les altures del Thabor daurava
La primera claror del dematí,
En soledat tranquila romanía
L' hort de Gethsemaní.

Prop de la pedra que, la nit passada,
Jesús humitejá de sanch y plors,
Una herba de fulletes retallades
Hi badava ses flors.

Y cada flor representava 'ls símbols
De la passió y la mort, en bell conjunt:
La corona d' espines moradenques,
Y los tres claus demunt.

M. OBRADOR BENNASSAR.

OBLIT

(Melodia.—Música de D. Joseph García de Robles.)

Si jo surto á la finestra
¡Bella vista! ¡Dols gosar!
Tantost que descloch mos parpres
Veig les ones de la mar.

Veig les ones de la mar,
Moreta mia,
Veig les ones de la mar,
Vert-blavejar.

Si 'm fico dintre ma cambra
No per ço 'ls haig d' anyorar,
Qu' encara que no les veje
Ja les sento rodolar.

Ja les sento rodolar,
Moreta nina,
Ja les sento rodolar,
Y braolar.

Si prop d' ella jo m' acosto
Mos peus venen á besar;
Si 'ls hi dich perque gemegan
Tornarán á gemegar.

Tornarán á gemegar,
Moreta mia,
Tornarán á gemegar
Y rondinar.

Si 'm fico dins ma barqueta
 Donaré mon cos al mar
 Y per llit pendré les ones
 Que 'm vindrán á bressolar.

Que 'm vindrán á bressolar,
 Moreta mia,
 Que 'm vindrán á bressolar
 Y afalegar.

D' allá veig com les estrelles
 Per mi surten á vetllar;
 De lluny sento les serenes
 Com me venen á cantar.

Com me venen á cantar,
 Moreta mia,
 Com me venen á cantar
 Y endormiscar.

Al ramoreig de les ones
 Lo meu cor s' adormirá:
 Ab los cants de les serenes
 Lo meu pit somiará.

Lo meu pit somiará,
 Moreta mia,
 Lo meu pit somiará .
 Y oblidará!

TERENCI THÓS Y CODINA.

23 d' Agost de 1862.

ANGELICAL.

DE tant que al sol li plau
l' ayrosa cansó antiga,
son últim bes suau
ní gosa á móure de ran la masía.

Que 'l roseret d' amor
á dins tragué florida,
y á glops de bella olor
l' ayre endolseja y la cambra aromisa.

Si canta na Violant
vora 'l bressol que trinca;
cantant y bressolant,
la dolsa son suaument l' encativa.

Mes no 's pert cant ni bres,
tantost son front s' enclina
com tendre flor al pes
del plor qu' esclata lo sol despedintse.

Que 'l ressó d' ample veu
va alegre repetintne:
«vetlleu, angels, vetlleu
vostra germana petita y bonica.»
Mentre 'ls angels, d' un vol,
á la cambra n' arriban:
uns á gronxar de la filla 'l bressol,
y altres el front de la mare á sostindre.

PAU BERTRAN Y BROS.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS.

(MARS.)

CÁRREGA pesada y ben superior á nostras forsas confessem qu' es cumplir ab conciencia la comanda rebuda d' aquesta REVISTA, no perque 'ns manque bona voluntat ni 'ns sobre bona fé; sino perque desvetllats nostres principals pintors y esculptors del endormiscament artístich en que estavan, s' disputan la devantera en exposar obras, si nombrosas en quantitat, molt notables en calitat, transformant l' establiment del Sr. Parés, cada diumenje, en una reuhida, encar que notable galeria ahont poden admirarse los avensos artístichs del geni catalá. Entussiasme 'ns causa y satisfacció verdadera aquest renaixement, perque tots hi hem fet lo que hem pogut y ja que avuy nostras primeras fortunas s' complauhen en esmersar part de sos capitals en obras de la humana fantasia, regoneguem qu' hem guanyat molt en la consideració de las Naciones mes il·lustradas y que estém donant un gran pas en lo camí de las Bellas Arts y del engrandiment intellectual de la terra catalana.

Pintura.—Del Catedrático de nostra Escola de Bellas Arts, don Ramon Martí y Alsina es un quadro de regulars dimensions exposat en l' establiment del Sr. Parés; y en bona fé que al recordar las obras anteriors del Sr. Martí, sa fama y bon gust artístich, se 'ns fá mes espinosa la tasca de donar compte de sa última obra exposada.

Lo primer que sens dubte ha de preocupar al espectador al contemplar lo quadro, es la incertitut en donarli assumpto, cosa que 'ls artistas tots deuhen procurar resoldrer satisfactoriament recordant que l' art ha d' usar aquell laconisme que parla al cor. L' espectador posat devant del quadro s' pregunta mentalment. ¿Es que l' Sr. Mar-

tí ha volgut fer un senzill estudi de lleó ó es que ha volgut significar l'acte de la cassa en las selvas africanas? Si ha volgut significar lo primer ¿Per qué procurar tants detalls en algunas parts de la fera descuidant y fins deixant desdibuixada tota la figura en general? ¿Per qué buscar al lleó en una actitud tant poch apropiada á son instint selvatje, mes propia de la imponenta mansuetut d' un gós de Terranova que de la feresa instintiva en lo rey de las selvas? ¿Per ventura lo veurer aqueixos lleons engabiats, que dócils á la veu d' un domador fan cosas que un gat sens domesticar no faria, han pogut proporcionar inspiració ó model al Sr. Martí y Alsina? No ho podem creurer aixís porque sa molta instrucció artística li hauria fet recordar que *Ficta voluptatis causa sint próxima veris*. Per altre part ¿pot lo Sr. Martí haber volgut buscar assumpto en la cassa del lleó? Si aixís ho ha volgut fer, com casi ho indican los detalls del quadro, no podem estar conformes ni ab l' actitud de la fera ni ab las trivials apuntacions dels africans cassadors, ni ab lo país poch estudiat, ni, en una paraula, ab tota la composició del quadro migrada y convencional y en la que ho absorveix tot la figura del lleó.

Sens dubte que l' Sr. Martí y Alsina concixerá la obra de Mr. Fromentin titolada *La cassa del lleó* y en la que la selvatjía, lo terror y la feresa tenen sa cabal interpretació en lo lloch escarpat y plé de tímbar, en las caras dels africans y en las actituds dels caballs aterrorisats per la imponenta figura del lleó que ab sas urpas y bramolant de rábía busca defensarse vensut y afadigat per la mortal ferida que l' cassador descavalcat y casi sens ésma li ha pogut inferir.

No hi ha dubte qu' obras d' aquesta naturalesa requereixen molt estudi y molta observació; mes com lo Sr. Martí reuneix abduas qualitats per' çó es que 'ns hem permés aquest rigorisme al judicar sa obra.

—Del Sr. Torrecassana es un quadret exposat en l' establiment del Sr. Vidal, representant una noyeta endormiscada ab la filosa á la má y vestida ab lo característich trajo pagés de principis d' aquest segle. Gran avens hem trovat en lo Sr. Torrecassana al examinar sa última obra, tant per la actitud de la figura molt natural y ben sentida com per la part de colorit en las carns y robas. La testa 'ns ha semblat un xich desdibuixada y la combinació dels tons de las robas demostra en lo Sr. Torrecassana bon gust é inteligencia en concixer los efectes del color.

—Ja anteriorment habiam vist dos paisatjes, obra d' un jove pintor, que si be portavan en conjunt la prova d' un comensament artístich, no per açó amagaban las excellents qualitats pictóricas que son autor podia demostrar reforsantse ab l' estudi y coneixement del natural. Si 'ns equivocavam ó nó díguiho un paisatge exposat en l' establiment del Sr. Parés, original del Sr. Marqués, autor també dels quadros esmentats.

L' últim quadro exposat está ben dibuixat y colorit ab consciencia encar que s' nota incertitut en alguns llochs del quadro, particularment en los primers térmes y en los grossos tronchs del arbres quals líneas hauria hagut de rómprer lo Sr. Marqués á fí de treurerloshi aquella disposició d' antenas ó pals clavats demunt del marge. Los batiments de llum son verdaders y ben entesos; los últims térmes están molt be y testifícan l' estudi del natural; y la entonació general del quadro es simpática, contribuhint al mellor éxit de la obra exposada lo ben escullit del lloch, cosa que deu tenir molt en compte lo pintor paisatjista.

Verdadera alegría, donchs, tenim al donar á conèixer, desde las planas d' aquesta REVISTA un nou y jove conrehador de l' Art y no podem fer altre cosa que felicitarlo per sos coneixements demostrats y recomanarli que á nostre humil entendre, per lo camí del estudi y del natural s' arriba mes aviat al santuari de la perfecció artística, que per las dresseras del convencionalisme y la rutina.

—Apassionat será qui pretengue negar importancia á las exposicions que cada diumenje tenen lloch en l' establiment del Sr. Parés, ahont los artistas mes caracterisats hi acudeixen á presentar sas obras. Una de ben notable, per cert, ha cridat d' una manera extraordinaria la atenció, fa pochos dias y fou venuda á las pocas horas d' exposada. Aquesta obra original del Sr. Vayreda es un paisatge en la época mes poética y mes hermosa del any; y si á tot açó s' hi ajunta la brillantor del colorit, la bellesa de la composició y l' estudi en sorprendrer á la naturalesa ab aquella vida y aquell aire tant propis y característichs, no pecarem gens d' exagerats si dihem que la última obra del expressat senyor es de las mes notables, si no la mellor qu' ha produhit sa privilegiada paleta. Ab molt respecte y fins ab sumissió escoltem las atinadas observacions artísticas vingan d' allá hont vingan mentres porten lo passaport de la bona fé y l' estudi, aixís es que no hem de negar que molta part de la impressió que produheix la obra s' deu al assumpto escullit, tot bellesa y tot poesía; emperó quant aquest se tracta tant magistralment com en los primers térmes y ab aquella vaguetat tant misteriosa com en los llunys no hi ha dubte que s' necessita tenir molta imposició del natural y molt domini del color y concedir al autor d' una obra com la *Primavera* un lloch d' honor entre nostres mellors paisatjista.

¿Es possible devant de las innombrables bellas del quadro fixarse en las petitas faltas dels arbres florits d' últim terme qual color no es prou verdader? ¿Es oportú, al contemplar aquell cél tant magistralment tractat treurer á relluhir las petitas faltetas que s' observan en la part esquerra del quadro motivadas per un xich de confusió en lo dibuix? ¿Ns apar qu' açó foran notas desentonadas entremitj del chor d' alabansas justas y merescudas que de totas parts se concedeixen al Sr. Vayreda per sa última obra.

Confessem francament que ab obras com la expressada y las dels Srs. Tusquets, Moragas, Miralles y altres, acabariam per espuntar la ploma y abdicar la comanda rebuda d' aqueixa REVISTA en mans mes expertas y de criteri mes elevat, si no de mes bona fé y entusiasme.

Escultura.—Lo Sr. Fuxá ha tingut exposada, en l' establiment del Sr. Parés, una imatge de la Puríssima, tallada en fusta y colorida ab molt acert. Poca cosa pot dirse d' una obra que ja porta sa reputació feta per habersen ocupat ja anteriorment ab elogi la premsa d' aquesta capital y la de Girona, ahont n' hi ha duas reproduccions de tamany natural destinadas als oratoris particulars dels Srs. Marquesos de Berenguer y de Camps.

Lo Sr. Fuxá al executar sa obra ha seguit lo tradicionalisme tractantlo empero ab una senzillés y veritat propias del assumpto. Los robatjes están plegats y sobretot s' hi veu qualitat en las robas y bèn motivats los plechs, cosa no molt comuna quant se tracta de mantos d' imatges ahont tót se sacrifica á una metódica combinació, que si era tollerable en los gòtics no pot esserho avuy en que l' casament de la realitat y la bellesa es lo sagrament del Art. Lo modellat es excellent y demostra los molts coneixements del Sr. Fuxá y la bona escola que segueix. La part devantera del plegat del manto es un xich seca y potser presenta un poch aplanada la figura; emperó en conjunt la obra inspira serietat y misticisme.

—Molt notables condicions escultóricas demostra una figureta de terra cuyta executada per un jovenet recullit en la Casa de Caritat, representant un baylet plorant á consecuencia d' habérseli romput un canti de terrissa, quals testos están escampats á sos peus.

Las manifestacions expontáneas y la inspiració artística en aquesta etat, demostran una vocació especial per l' Art, que ab una bona direcció y profitosos concells pot dar resultats satisfactoris y fer conèixer una notabilitat en son género. Per açó es que al delectarnos admirant las bonas condicions que te la obreta exposada, recomanem á qui pugua y degui dar concells y direcció al jove Serra, autor de la figura en qüestió, procuri ferli veurer aquells defectes qu' avuy essent petits y tollerables per sa juvenesa y poca experiencia artística, demà adquiririan mes gravetat y malmeterian un talent que s' ha demostrat d' una manera expontánea.

CARLES PIROZZINI.

BIBLIOGRAFÍA

LO FORN DEL REY,

DRAMA EN 3 ACTES DE D. FREDERICH SOLER.

PERE Anton, amo del forn del Rey, En Pere, lo del Punyallet, tenia una filla anomenada Agna-María, y á son servey, dos fadrins, Climent y Daniel, y un criat y una criada vells, quins noms no recordém are. Vivia ademès en la casa, hoste arribat á Barcelona, lloch de l' acciò, un patró de nau. Climent y Daniel s' enamoraren abdós de la minyona; aquesta corresponguè á Daniel y desdenyá la volcánica passió de Climent, qui veyentse desdenyat, gelòs, vehement ferit en son orgull, sentí de sopte naixer en son cor fins allavors honrat y tendre los més vius instints criminals. Lo patró de nau vetllaba per la noya, ab especialíssima y misteriosa predilecció. Climent resolgùe venjarse no sols de la noya que á son amor no corresponia, sino de tots los de la casa, inclohent en son projecte de venjansa al patró mateix. Esclatá en Barcelona per aquells dias una bullanga, ab motiu de escassedat de blats. Se deya que 'l patró de nau era un dels acaparadors; Climent intenta envenenar lo pa del forn, pren part en lò motí, y delata al poble lo patró de nau. D' un sol cop perdía á tots los que formaban aquella honrada familia, que fins allavors habia sigut per éll la seva. Compra y amaga en lo forn lo veneno pera realisar son projecte y suicidarse després; pero descubert son intent per los criats de la casa, aquestos cambian lo veneno primer, per altre de tal mena, comprat á un juheu, que sols mata, á qui posi 'ls llabis en lo vas que 'l conté, pero que es inofensiu en altres circumstancias. Esta es la esposició que termina en lo moment en que 'l poble amotinat avansa bramulant en busca del patró acaparador, y aquest, lluny de fugir, se disposa valent y seré á combatre per sa vida, preferint lo combat á la vergonya de la fugida.

Esta esposició nos sembla interessant y verament dramática, des-
arrollada ab escenas, vivas, naturals, y ben compostas. Apuntan en
ella, á pesar de tot algunas inverosimituts graves que venen á pro-
duhirne d' altres y altres en los actes següents. ¿A quí s' ocorre si
descubreix l' instrument d' un delicte, amagarlo pera posarne en son
lloch un altre? Los criats al sorpéndrer una ampolleta de matzinas,
si habian de obrar llógicament debian l lensarla al carrer, y delatar
al culpable. Donchs no; la sustitueixen ab un altre perque se suicidi
'l delinquent; ab un altre contenint un tóxic, tap especial y extra-
ordinari com altre no s'en pot trobar; que mata en l' ampolleta; que
es inofensiu fora d' ella. No es digne de Soler aquest recurs.

Entre 'ls caracters dels personatjes, presentats ab vigor alguns d'
ells, lo del patró de nau, y altres descolorits y pobres, Agna María y
Daniel, sobresurt á las pocas escenas lo de Climent, d' ánima' apas-
ionada de sentiments vivíssims. Sobre éll se concentra l' atenció;
vá á esser lo criminal sublim; l' ángel rebelat, que mou é interesa.
Sa rebelió, sa caiguda, sa transformació rápida que l' hi arrebara l'
ánima de l' esfera de la virtut senzilla y tranquila al vertiginós pre-
cipici del crim; aquesta transformació no está prou justificada. Mal
cor y malvat desde sa infantesa deu esser, qui al trobar obstacles á
son amor, obstacles naturals que en ré 'l rebaixan, que no deurian
oféndrel, que no dependeixen de la voluntat de ningú, perque qui
usa de son dret no fa injusticia, y Agna María no estava pas obliga-
da á estimarlo; malvat deu esser, dich, qui per semblants obsta-
cles concebeix una venjansa tan terrible, tan injusta, que enclou en
ella, no sols á la dona y son amant, mes al pare l' amo que l' habia
protejít, y al patró, y á la casa entera. Ab semblants rahons no 's
judican los caràters dramátichs; no ho olvidém; pero semblants ra-
hons mostran al espectador la violencia, la exageració, la falsedat
dels caràters dramátichs. Tots tenim, pera judicar concepcions d'
aquest género una frase; *está estirat pels cabells*.

Forman las escenas més interesants del segon acte las següents:
Climent, un dels caps de colla de la bullanga, se presenta en lo forn,
seguit dels seus en busca del acaparador de blat; resolt á realisar sa
venjansa; mès avants intenta transigir ab sos enemichs, oferint la
pau á cambi del amor d' Agna María. Parla ab son amo, y li *mana*
que d' un á un, se presentin los de la casa. Agna Maria, primer, des-
prés Daniel. L' amo obeheix; no oposa resistencia, y compareixen sa
filla, y l' amant, com devant d' un jutje. Climent, estén sobre la tau-
la un grapat d' or y pedrerias, robadas en lo saqueix del barri dels
juheus; ab ellas vol convéncer en vá, á sa estimada, que l' estimi, y
al company favorescut que deixi d' estimar. No cal dir que no 's
convencen. A pesar de lo inverosímil y forsat de semblants escenas,
dónan lloch á alguns pensaments brillantíssims, y á algun moviment
d' afectes que imprésionan. Diguemho aquí; la obra está bellament

versificada; estas escenas, y unas descripcions anteriors de la bullanga, son bellas del tot, en lo concepte purament literari. Lo pecat d' origen, no obstant, persisteix. ¡Quin amant, quin criminal aquest, qu' entra sens resistencia en la casa, mana ab cinisme, y té de sa passió, y de sa estimada y de son rival tan baixa idea, que pretén enlluernarse, y enlluernarlos ab un grapat d' or, robat, tacat de sanch? ¡Inútil tentativa! Una relació sobre la inutilitat del or per alcansar la felicitat, es bellíssima. Climent crida als seus pera matar al acaparador de blat. Aquest s' escapa á la vista de sos perseguidors, amagat dintre una feixina que 'ls fadrins de la casa, introduheixen en lo forn, enginy tramat per lo criat vell. En aixó, Climent s' envenena ab lo pom consabut y espera en la casa la mort y 'l resultat de sa venjansa. No 's fa esperar. S' ou al lluny un tabal, y una trista comitiva avansa cap al forn. La descripció d' ella en boca de Pere Anton que tém per sa vida, es un romans magistral. Per fí, apareix á la porta lo camarlench del Rey, seguit de sos agutzils, y anuncia que vé á agafar l' amo del forn. Lo cas es lo següent: los Reys pera calmar la bullanga han distribuit sos pans, entre 'l poble afamat, y alguns dels que en menjaren han mort; lo pá contenia matzinas; recauhen sospitas sobre 'l pobre forner. Pot vindicarse molt senzillament. Tasti 'l pá de son forn que se li presenta ab una safata, y 's veurá si es lo seu, lo que ha causat las morts. Tots protestan de sa inocencia; lo forner vacila en acceptar la proba. ¿Qué s' hi resigna?... Climent, qu' envenenat, se troba encara allí, y sentintse ab las angunias de la mort arrodoneix son plan criminal ab una vilesa sens nom. Menjará 'l pá; y caurá mort. Sa mort s' atribuirá forsosament al pá, y no al veneno que ha prés. Aixís sucseheix: lo forner, donchs, es culpable. Cap realment sublimitat en lo crim; cabia fer de Climent un carácter interessant; pero semblant vilesa excedeix á tot crim; hi ha alevosía, baixesa, cinisme; tot quant pot degradar un carácter humá, y ferlo insostenible. Aixó deixant apart la inverossimilitut de tota aquella trama, que lo criat vell podia ben bé aclarir al acte; y la inverossimilitut major que 'l criminal permaneixi allí, á ciencia y paciència de tothom. No obstant; lo moment en que 'l camarlench del Rey proposa aquella proba d' inocencia, es un bell moment dramátich.

Mes no para aquí tot. Los amotinats á presencia de l' autoritat del camarlench, prenen buscar de nou al patró fugitiu. ¿Ahont pot esser?... Potser al forn. ¿Al Forn? S' obra la porta; lo forn crema com un infern. La noya sabia que en ell hi habian amagat al patró, y horroritzada creyent, que crema dintre, esclama: *¡Pare de la meba ánima!* Inútil es dir la sorpresa que causa en tots aquesta exclamació inesperada *¡Son pare?... Y cau lo teló.* No sé si descuido algun altre incident que complica l' acció; me fixo sols en los més principals.

En lo ters acte comensa un altre acció, totalment diversa de la an-

terior, y de la que 'l públich sols té algun antecedent insignificant y borrós. Se tracta de averiguar de qui es filla Agna Maria que per impuls involuntari ha anomenat ab accent desgarrador *pare* al patró de nau, que suposaba cremant en lo forn. Pere Anton demana explicacions al patró de nau, puig habentse considerat pare de la noya desde sa infantesa no s' explica 'l misteri. Daniel demana explicacions á sa estimada, á qui ha sospitat sempre per intuició poética filla de molt clar y molt alt llinatge. Lo misteri no s' explica encara. La enamorada é infelís criatura, caiguda de sobte en semblant mar de confusions, sent per un moment passar per la seva ánima una ratxada de passió, ¿per quí?... per Climent, lo mort, estés de cos present en una habitació immediata. ¿Fins á tal punt trasbalsa son enteniment lo que está passant! Per fí lo patró de nau se disposa á aclarar los dubtes de Pere Anton, obligantlo á escoltar amagat, una explicació que tindrà ab lo camarlench que 's presenta. Per alguns antecedents anteriors que he descuidat, lo patró sabia que lo camarlench era 'l seductor de una dama de novelesca historia, explicada en la relació d' esta escena, de qual seducció fou fruyt Agna Maria, qui substituí en lo bressol á la filla de Pere Anton, morta en la casa de la seva dida. Després d' esta explicació, Pere Anton satisfet d' élla, y comprenent que sa honra, y la de sa morta esposa quedan sens taca, obliga á guardar silenci sobre tot lo passat per la felicitat d' Agna que seguirá mirant com filla propia. Lo Rey, además, perdona al forner, porque sa inocencia s' ha fet ja pública ab novas probas, y acaba 'l drama.

He procurat judicar lo menys possible, convensut com lo primer que una esposició clara de un argument, mostra més elocuentment son valor que una crítica més ó menys rahonada; treball que alguns van considerant inacceptable. Se 'm permeterá afejir no obstant que si semblant esposició descarnada, posa clarament de relleu las inverosimilituts, la confusió, la falsedat d' alguns recursos del últim drama del Sr. Soler, no pot dar idea de las bellas literarias, y del vigor dramátich d' algunas escenas en las que reapareix la inspiració del autor de Las Eneas del Mas.

W.

NOVAS

LA comissió nomenada per la *Associació catalana d'artistas y escriptors* doná lectura dels estatuts pels que haurá de regirse en cas de mereixer la aprobació dels senyors que s'adereixin al pensament. Com es natural la llengua que 's proposá pera l'ús de la *Associació* fou la catalana.

Estem nosaltres convenuts de que no hi haurá discussió sobre aquest punt, perque tenint lo centre que 's tracta d'establir la missió de fomentar en Catalunya totas las manifestacions del sentiment, y sent l'instrument de que 'ns valem pera una d'aquestas manifestacions la llengua catalana no 's compendria que para fomentarla 'ns valguessem de la castellana. Es segur que 'ls artistas deixarán aquesta part al criteri dels escriptors, com demá aquestos creurán de la incumbencia dels artistas la construcció ó lloguer del local de la associació y son embelliment.

Tres notables conferencias han tingut lloch darrerament en la *Associació d'excursions Catalana*; la donada per D. Joseph Ricart y Giralt sobre «previsió científica del temps,» que desarrollá ab gran claretat y precisió; la del farmacéutich D. Frederich Benessat, que versá sobre «la necessitat, composició y us del botiquí del excursionista,» de gran utilitat práctica y que probablement se insertará íntegra en lo butlletí de l'*Associació*; y finalment, la de D. Valentí Almirall, que fou la relació d'una «excursió al Etna,» descrita ab vius colors y gran munió de datos científichs é histórichs. Avuy la donará lo President de l'*Associació* D. Ramon Arabía y Solanas sobre lo següent tema: «Ascensions y passejadas pe 'ls Alpes,» á la qual es probable segueixi un'altre sobre «antiguas lleys marítimas de Catalunya.»

Acabém de llegir en lo *Polybiblion* de Paris, un article analítich del *Estudio critico-bibliográfico sobre Anacreonte* per D. Antonio Rubió y Lluch, obra digna dels majors elogis per tot crítich imparcial.

En la mateixa revista parisiense, trobem també algunas curiosas no-

ticias sobre la nova *cátedra de las lenguas y literaturas románicas* qu' en la Facultat libre de Lletres de la Universitat catòlica de Toulouse, té á son càrrech l' ilustringrat prebere Léonce Couture. Aquest sabi professor ha comensat sa tasca per la historia de la *Renai-xensa literaria en l' Europa llatina*. Se ha ocupat particularment d' Espanya é Italia, comparadas ab Fransa. Son fi es de seguir fidelment en sos orígens y progressos fins al segle xvii, cada un dels factors d' aqueix moviment literari que se ha convingut en nomenar *Renai-xensa*: l' estudi de l' antigüetat clàssica, lo reviscolament de las literaturas provincials y lo treball del nou esperit en lo domini científich y religiós. Lo curs del any escolar de 1879-80 está enterament consagrat á la *renai-xensa italiana del segle xiv y especialment á Petrarca*. Lo mateix professor dedica una conferencia cada semmana á l' *estudi de la llengua d' oc*, que te per doble objecte: 1.er l' exposició metódica de la gramática ab l' indicació sumaria dels orígens llatins, dels punts de comparació ab las altres llenguas románicas y sobre tot ab la *llengua d' oïl*, y dels característichs *patois* del mitjdia de Fransa; y 2.^{on} l' explicació d' un tros de prosa ó de poesia que serveix de text á las observacions filològicas y á algunas nocions de historia literaria, d' estètica y de mètrica provensal.

¿Quant podrém véure, entre nosaltres, cátedras de llengua catalana, vasca, gallega etc., á imitació de lo que fan los francesos ab lo gascó y provensal, y los alemanys pera coneixer las principals llenguas no oficials de l' Europa llatina? Deu ho sab.

Desde la aparició de nostre darrer número han baixat al sepulcre dos altres eminencias de nostre art catalá, D. Joaquim García Parreño primer actor y director del *Teatre Catalá* y D. Bernat Calvó Puig, mestre compositor de música. Sentim que la falta d' espay no 'ns permeti estenders en aquest número en consideracions laudatorias sobre llur valor. Consti avuy lo sentiment que ha causat als catalans tant irreparables perduas y la part que en aquest dolor hi pren *La Renai-xensa*.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

Llista de les composicions rebudes en aquesta Secretaría fins al dia d' avuy.

Núm. 30. A ma patria.—¡Salut!—31. Berenguer primer.—*La virtud nos enseña el camino que debemos seguir, pero no se encarga de descubrir los lazos que en el podemos encontrar.*—BALMES.—32. Escavatge.—*Non posumus.*—33. Mare dolorosa.—*Apuró hasta las heces la copa del dolor.*—34. Catalunya.—*Magna.*—35. Concells de vells.—*En tractantse de casar fa de mal aconsellar.*—36. Lo ball de la

festa major.—*¡Solo el amor es grande! proseguia—añadiendo un delirio á otro delirio.*—R. DE CAMPOAMOR.—37. Nit de l'ánima.—*Ting por...*—38. Lo pás del llop.—*Torrents y fontanelles—totes se glassarán—los aucellets del ayre—de fret se morirán.*—CORRANDA POPULAR.—39. Zeid.—.....*dolorido pensando en su porvenir...*—UBALDO PASARON.—40. Defelliment.—*Non est dolor...*—41. L' historia del amor.—*Foch foll.*—42. A Tortosa.—*Gloria.*—43. Lo sometent.—*Y 'ls uns per l' E! al sortian,—altres per Cap-pont al dret.*—44. Lo botxí del Rey en Pere.—*L' unió en Valencia.*—45. Lo crit dels almo-gávars.—*Patria.*—46. La Gelosía.—*Trajedia en tres actes—No té pietat.*—47. La forastera.—*Forasters de Barcelona,—forasters no 'n vulgáu may!*—48. L' aygua del cel.—*Amor.*—49. Malas llenguas.—*Con mucho menos hablar—y mucho más trabajar—se salvaria el pais.*—LARRA.—50. La cansó del músich.—*Do re mi fa sol.*—51. La bandera de la patria.—..... *empeñado el infante D. Alonso en recobrar su pendon etc.*—FELIU DE LA PEÑA.—52. ¡Bells amors!—*Y en son niu, niuhet d' amor...*—53. Amor.—*Ideal.*—54. L' arbre de la patria.—*Llibertat.*—55. Mestre Blay.—*Cástich de Deu.*—56. La pubilla del Mas Gran.—*Au, qu' us contaré una feta...*—FREDERICH SCLEER.—57. L' afany de l' eura.—*Avant*—58. Un home.—*Jo y ell som dos.*—59.—Lo camí de Sant Jaume.—*Spes.*—60. Una llágrima.—*Allons, ja n' ai donc plus qu' à suivre ce que aime.*—LAMARTINE.—61.—La meva amor.—*Cançoneta.*—62. L' olivera.—*Fides.*—63. Lo 19 de Mars.—*Usansa, Patria, Amor.*—64. Lo Palmer.—*Sembla una flor que cau del cel.*—65. Maig.—*Mes de flors.*—66. Concell.—*Creyeume à mi—y anirèu bé.*—67. Lo Miserere.—*¡Miserere mei, Deus!*—68. L' estatge de la dissort.—*¿Nació jamás la felicidad del crimen?*—WALTER SCOTT.—69. Catarina d' Aragó.—70. Ursula.—*¿Qué hi há com l' amor?*—71. Memories d' un estudiant.—*Novela.*—*A C...*—72. Tria.—*Poquet y bo?... Tant de bo!*—73. Fábulas.—*Je chante les héros dont Ésope est le père.*—LA FONTAINE.—74. Ego sum.—*D' après nature.*—75. Les noces del infant.—*Drama—Crónica d' en Pere IV, cap. I. Crónica d' en Muntaner, cap. CLXXVIII y CCXLV.*—76. Conhort.—*Creo en Dios padre todopoderoso.*—77. La cansó del cansoner.—*La biròndon.*—78. Lo cant de la patria.—*Vox populi vox Dei.*—79. Montesa cristiana.—*Romaucet.*—80. Lo mon.—*Quien mas mira menos vé.*—F. CANONJE.—81. Las tres caras.—*Per vida de Sidenham,—sempre 'l metje es desgraciat.*—P ESTORCH Y SIQUÉS.—82. Dubte d' amor.—*Dubto; vethoaqui tot!*—J. M. BARTRINA.—83. L' estreno.—*Llum!*—84. L' horta de Valencia.—85. Sagunto.—*Inmortalitas tibi est.*—86. La copa del dolor.—*Fiat voluntas tua.*—87. Flour passido.—*Poulido flour,—me fas douleur!...*—88. La colometa blanca.—*Lætabor et exultabor in te.*—DAVID, *salm IX, vers 3.*—89. Cárlos.—*Drama.*—90. Dos matrimonis.—*Desgraciat qui ho ensopega.*—91. La cansó del comparsa.—*Yo quiero ser cómico.*—LARRA.—92. Quan serèm casats.—*Cançó.*—93. L' almugaver.—*Lo rey me 'l quedo.*—94. Almodis.—*Tragedia.*—95. A una coqueta.—*Qui tot ho vol tot ho pert.*—96. Lo cego.—*Miserias del món.*—97. Lo Jardiner del Rey.—*Las rosas tenen espinas.*—98. Al món.—*Aquest món es una bola,—un purgatori, un infern.*—99.—Lo malalt.—*Cosas que passan.*—100. Historia d' una onada.—*Misteri.*—101. La cançó de la dona.—*¡Tretse son tretse!*—102. Nocturn.—*La fosca qu' als dos separa...*—103. Amorosa.—*Chagrin d' amour dure toute la vie,—plaisir d' amour ne dure qu' un instant.*—104. L' enamorad.—*Adeu, punteta de sol—estrella de l' alba clara,—espineta del meu cor—que 'm travessa las entranyas.*

- CANSÓ POPULAR.—105. Mon amich.—*Corretjir al que va errat.*—106. L'espurna.—*Mens agit molem.*—107. Un amour.—Poema.—*Dou Comte Berenguié. Fraire, bèn nons convèn...*—MISTRAL.—108. Los nets dels ciclops.—*Valor y llealtat.*—109. Al dolor.—*Conhort.*—110. Lo rey y la mort.—*Fatals amors.*—111. Tota una vida.—*Les quatre estacions.*—112. Al renaixement del esperit patri.—113. La germana d' en Jaume lo desdixat.—...y finalmente se retiró al Monasterio de Jiquena donde ya tenia una hermana.—A. DE BOFARULL.—114. La cansó del rovalló.—*¡Que ditxa tindria...*—115. La gran era.—XIX.—116. Himne de Catalunya.—*Surge et ambula.*—117. ¡Què hi farèm!—*Las cabras per sos pecats—portan los genolls pelats.*—118. Los recorts de la masía.—*Aquí... es Espanya;—allá dalt... Catalunya!*—J. LI. PONS Y GALLARZA.—119. L'esperit catalá.—*Avant.*—120. Un bon consell.—*A los hombres que estan desesperados,—cásalos. en lugar de darles sogas;—morirán poco menos que ahorcados.*—QUEVEDO.—121. Los soldats de Sertori.—Tragedia.—*Preferiría—la mort avans que vèuret, patria, esclava.*—122. Los darrers jorns.—*Dies iræ*—123. Na Dolsa.—*La lley del amor.*—124. A la Poesia.—*La vida ets de les arts.*—125. Mal d' amor.—*Oh, si qu' es un gran mal lo mal d' amor!*—126. Santas-Creus.—*Afront y gloria.*—127 Fam y fret!!...—*O Deu es crudel, ó 'l món—será sens dupte 'l crudel!*—128. Lo Renaixement catalá.—*Avant!*—129. Plany d' un poeta.—*Voldria 'l premi festiu!*—130. Aubada.—*Amor.*—131. Lo Castell d' Aramprunyá.—Monografia.—*Ets tu, feréstech héroe—d' atlética figura?...—A. BLANCH.*—132. La branca morta.—*Nuestras vidas son los rios—que van á dar en la mar,—que es el morir.*—JORGE MANRIQUE—133. Las vetllas de ca 'l cerer.—*Santa nit!*—134. Carta.—*Vivir con leones y con dragones—es mas pasadero que hacer vida—con la mujer que es malvada.*—ECCLE. cap. 26.—135. Lo salt de la reyna mora.—*Encara veureu las petjadas del cavall.*—136. Consells.—*Tal com raja.*—137. Sospresa, pena y consol.—*Amor et virtus.*—138. Judit de Welp.—Tragedia.—139. Lo Comte Jofre.—*Balada*—140. Himne Universal.—*Sin Beatriç no hubiese existido un Dante; ni sin Laura un Petrarca.*—141. Lo picapoll.—*Es lo rahim mes dols.*—142. Lo Ter.—*¡Patria!*—143.—La Diosa Aurora.—*Patria, fé y amor.*—144. L' últim plany del Cónsol.—*Quin jorn avuy! Quin jorn de tristas novas.*—V. BALAGUER.—145. Lo Retaula.—*Fidelitat.*—146. Cansó de la terra.—*Lo cor se 'm núa—y ¡ay! vull plorar.*—CLAVÉ.—147. Tot sol.—*Afany.*—148. A Montserrat.—*Ab gayta y tamborino—y ab brancas á las mans...*—V. BALAGUER.—149. L' Habana.—*No es or tot lo que llú.*—150. La torre dels Escipions.—*Ille terrarum mihi præter omnes.*—HORACI llib. II od. IV—151. Las barretinas.—*Honradas sempre.*—152. Historia d' un manuscrit.—Novela.—*Ask what is human life—the sage replies.*—WILLIAM COWPER.—153. Los sufriments de Félix.—Novela.—...e viu que per lo vel de cega passió la noticia del loch on era é la conexensa del be é de la veritat continuament al meu juhy eren stades cobertes...—FRANCESCH CARROC.—154. Eva.—*Et clamor meus ad te veniat.*—155. La familia del Mas dels Salsers.—Novela.—*Amor de mare,—tot lo demés es aire.*—156. Joventut perduda.—*Vull ovirar la caseta—hont lo sol may s' hi ponía.*—157. A una mare en la mort de sa filla.—*La 'm vaig mirar bella estona—y may, may me 'n cansaria!*—158. Meditació.—*Oh eterna mort,—oh eterna vida!*—159. La Molinera de Flassá.—*¡Oydá!*—160. Lo darrer trovador.—*Adeu per sempre, oh patria.*—161. Espigallets.—*Per si os agradan.*—162. Fidelitat.—*Vox populi.*

163. Atenas Catalana.—164. L' estiuhet de Sant Martí.—*Quan l' arbre es vert,—l' ombreta es bona.*—Cansó catalana.—165. Tarraco.—*Colonia victrix Tarraco.*—166. L' ordre.—*Suprema lex esto.*—167. A una poncella.—*Flor d' amor.*—168. La cansó de las flors.—*Cad' arbre, cada planta es un pom de flors, y un hom sent desig de convertirse en abella. per voletejar en esta admósfera.*—GÆTHE.—169. Amor.—*Un alma al amor sujeta—y un corazon que suspira.*—ZORRILLA.—170. Agonitzant.—*La vida es sueño.*—CALDERON.—171. Lo Dubte.—Drama.—*Errar lo menos no importa—si acertó lo principal.*—CALDERON DE LA BARCA.—172. Biografía d' Esteba Gilabert Bruniquer.—*Jo humil súbdit y oficial de la ciutat de Barcelona.*—173. Montseny.—*Com guayta vigilant, cubert de boyra y neu...*—ARIBAU.—174. L' última aureneta.—*Yo ví sobre un tomillo—quejarse un pajarillo.*—VILLEGAS.—175. Himne al renaixement.—*Armonía.*—176. Pluja.—*Esperansa.*—177. Lluna de mel.—*Fermansas d' eternitat.*—178. Lo Correu de B***—Novela.—179. Dol.—*Copa de plers, solatjes de dolor.*—180. La vida.—*Ombra.*—181. Contemplació.—*Perque miro les estrelles—no estigáu, mon Deu, gelós;—m' agrada perdrem entre elles—per encontrarvos á Vos.*—VERDAGUER.—182. Carta d' amor.—*Hontseyulla, Abril de 18..*—183. La Caritat.—*Donar vestit als despullats y pá als que tenen fam...*—184. Amor.—*Lo tresor de la dona*—185. Redempció.—*Ingrat ab Deu...*—186. Recansa.—*Ara vé lo mes d' Abril,—regalada primavera...*—187. Presentiment.—*Tinch febre continua—que 'm pensa matar...*—188. Fadrinada.—*Comensém ab alegria—de cantar una cansó...*

Barcelona 31 de Mars de 1880.

P. A. del C.—Lo Secretari, FRANCESCH MATHEU.

SUMARI

***	Lo perfil d' un César.	241
FIDEL FITA.	Lo llibre vert de Manresa.	254
E. BERTRAN Y RUBIÓ.	Una parella.	266
M. OBRADOR BENASSAR.	Gethsemaní.	269
TERENCI THÓS Y CODINA.	Oblit.	273
PAU BERTRAN Y BROS.	Angelical.	275
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	276
W.	Teatros.	280
	Novas.	284
	Consistori dels Jochs Florals de	
	Barcelona.	285

LO
MOVIMENT INTELLECTUAL
À CATALUNYA

DINTRE d' Espanya mateix, malgrat lo defalliment intel·lectual del regnat de Ferran VII, no 's pot dir que s' hagués estingit lo foc sagrat; l' afició á la poesia y á tot element de cultura.

La centralisació no era llavors, ni es encara, ni potser per sort arribi may á esser tant gran á Espanya que duga tota la vida del sèny á la capital y deixi sens iniciativa y sens pensament á las ciutats de las províncias. Á voltas, de ciutats de primer ordre, y fins de segon ha sortit l' impuls pera un cambi favorable ó pera un renaixement en la vida intel·lectual. Aquesta gloria la tingueren Salamanca y Sevilla, en lo sigle passat, creant ó ressucitant senglas escolas poéticas, que produhiren lo mes notable que hi hagué llavors en aquest país, Fray Diego Gonzalez, Me-

lendez Valdés, Cadalso, Cienfuegos, lo mateix Quintana, Forner, Lista, Reinoso, y tants altres. Paper, semblant en certa manera, y en certa manera diferent tingué que fer Barcelona desde avans de 1834. Distint perque son moviment intelectual, per lo mateix que Catalunya, fins parlant castellá, conserva bastanta autonomia literaria, no's barrejá ni 's confongué per complet ab lo del restant de la nació. Semblant, si be de major valer y sentit, per que la renovació en las ideas, las novetats románticas, lo coneixement de la ciencia nova, anomenada *Estética* y l' influencia directa de las literaturas inglesa y alemana comensaren allí avans que á Madrid y que al restant de la península. Se degué aixó, sens dubte, á la riquesa y benestar de Barcelona, á son comers é industria, á son tracte mes frequent ab los estrangers, á la activitat de sos fills y fins al amor propi provincial, que, sens pugnar ab l' amor á tota la patria, se posa allí ab mes intensitat en una patria especial y concentrada.

Lo positiu es que desde 'ls ultims del segle XVIII y comens del XIX, hi havia á Catalunya cert floreixement, encara que mes científich que literari. D' ell habian sortit Fines-tres, Caresmar, Dorca, Masdeu, y altres erudits y filòlechs, com Capmany, autor del *teatro histórico-crítico de la elocuencia española* y gran ilustrador de las glorias de la terra nadiuha, en las *Memorias de la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona* y en lo *Libro del Consulado*. Las ciencias naturals eran cultivadas per una Academia y per homes de bastant mérit, com Salvá y Carbonell. Altra Academia titolada de *Buenas Letras*, publicá travalls estimables, singularment un tractat de crítica histórica superior á tot lo que 's va fer en Espanya en lo segle XVIII.

Entre 'ls escriptors catalans notables, en lo regnat de Ferran VII, mereix especial recort Don Antoni Puigblanch, diputat que fou en las corts del any 20, y emigrat després del 23 á Londres ahont termená sa vida. Figurá sempre en lo camp mes exaltat; y, encara que, ó per lo

mateix qu' havia sigut novici en una cartoixa, li agradava fer ostentació d' idees heterodoxas. Era mal poeta y promista estafalari, si be castís y molt docte en cuestions de gramática y filología. Aixís ho mostra sa *Gramática hebrea*, en la que seguí las teorías d' Orchell y sos *Opúsculos Gramático-satíricos* en los que combat ferament á Salvá y á Villanueva. Los paisans de Puigblanch recordan ab amor lo seu nom, per haber sigut ell un dels primers qu' en aquest segle escriviren versos catalans d' assumpto serio. Ressucitá 'l metro d' art major, y en ell féu un poema sobre las Comunitats de Castella. Al mateix Puigblanch ó á un germá seu s' atribueix ab menys fonament, un poema titulat «Lo temple de la gloria».

Ja avans del any 20 havia comensat á espuntar á Barcelona lo que després se 'n digué romanticisme. En lo período constitucional dels tres anys publicaren López Soler y Aribau (llavors molt jove y del que tindrem de parlar ab mes estensió en altrás ocasions) una revista, *El Europeo*, hont potser per primera vegada soná en Espanya la paraula *Estética*, y hont se publicaren, en traducció, algunas cosas de Schiller, *El Giaour* de Byron y llegendas cavallerescas del genero *walter-scotiá*,

Avans de termenar lo regnat de Ferran VII aparegué, per últim, un egregi poeta. En 1832 publicá sos versos D. Manel Cabanyes, qui morí en lo mateix any á la flor de sa juvenesa. Cabanyes tenia una cultura literaria rica y variada: sabia 'l grech, del qual traduhí homilias de Sant Joan Crisóstomo; lo llatí y l' inglés; y l' italiá, del qual traduhí també lo *Belphegor* de Maquiavelo y la *Mirra* de Alfieri. Cabanyes admirava extraordinariament y alhora, á Byron y á Oraci. L' eclecticisme literari, la fusió de lo romántich y de lo clássich, se pot dir que apareix en ell per primera volta en Espanya. Cabanyes va ser lo clássich pur, oposat als pseudo-clássichs amanerats. Lo podem comparar á Andreu Chenier y encar millor á Hugo Foscolo. Sas idees eran modernas y també la seva manera de sentir; empero la forma de sos versos es só-

bria y severament clàssica semblantse molt á la de Moratin fill, encara que es menos pulit y correcte. Tenia aversió á la rima y usá sempre lo vers lliure.

En una de sas últimas y mellors poesías, *La Misa nueva*, sembla véureshi la influencia dels himnes sacros de Manzoni, que va esser conegut molt prompte á Catalunya.

Un editor de Barcelona, Bergnes, contribuí per aquell temps á difundir las aficions románticas, publicant traduccions de casi totas las novelas de Walter Scott y algunas imitacions de las mateixas fetas per Lopey Soler y altres.

Desde l' any 34 al 44 dominá en Catalunya, gayre be sens contradicció, la escola romántica, empero inclinantse sempre al romanticisme histórich, épich popular ó legendari, may al subjectiu ó byroniá. Los escriptors catalans d' allavors se distingiren per son amor á las institucions, costums y recorts de la edat mitja y per son fervent espiritualisme.

Lo principal d' ells es D. Pau Piferrer, dotat de un instint artístich molt segur y de grans disposicions per los estudis estétichs. Sa doctrina era la dels Schlegel. Se distingí en la arqueología, en la crítica musical y literaria y en la poesia. Deixá un volum de articles crítichs y dos de investigacions sobre la historia y monuments de Catalunya y de Mallorca. En sa prosa sempre molt poética y entusiasta, en sos gustos per la arquitectura de la Edat mitja, en sa manera de narrar y en sas llegendas y descripcions, insertas moltas en la gran obra *Recuerdos y bellezas de España*, Piferrer se sembla no poch á Becquer. No aixís en las poesías, en las quals es objetiu y no subjectiu; mes per lo gust popular que per lo intens y psicologicich; mes épich que lírich en conjunt. Sas composicions en vers tenen un encís extraordinari, y algunas, per lo simbolich, misteriós y trascendental de la acció que entranyan, y per l' espiritualisme cristiá que regna en ellas s' assemblan á las de Uhland y á voltas las aventajan: com, per exemple, *La Cascada*, *La Campana* y *Alinia y el Genio* romans per cert bellíssim.

Piferrer traduhí a més algun poema de Walter Scott y deixá plan y fragments d'un drama sobre Berenguer lo Fratricida, y que, si per ells l'hem de judicar, prometia ser una joia del romanticisme dramátich.

Un altre poeta, que, si no s'igualava a Piferrer en lo sentit y trascendental, potser l'aventatja en la senzillés poética de son estil es D. Joan Francisco Carbó. Sas baladas, que son breus narracions en romans divididas en esparsas per una tornada, mereixen los mes grans elogis, essent potser la mellor de totes la que 's titula *Guillen y Rosa-florida*.

Un altre poeta D. Joseph Semir, mort també molt jove, com Piferrer y Carbó mostrá qualitats de lírich encara que enlletjidas per grans incorreccions, per las quals y per mancarli estre narratiu ó no haverse desarròllat en son ánima fins llavors, apareix molt inferior comparat ab sos companys.

Per lo mateix temps comensá a donarse a conèixer Don Manel Milá y Fontanals qui portá a la nova escola un sentiment mes fondo y un coneixement mes complet de la poesia popular, per ell recullida dels mateixos llabis del poble. Potser en Milá haje sigut lo primer que, com los germans Grimm en Alemania, y altres després en distints països ha coleccionat rondallas en Espanya. Així mateix ha reunit en Milá, seguint las petjadas de Durán en Castella y de Almeda Garrett en Portugal, alguns romans catalans, tasca en que s'assegura que D. Marian Aguiló l'ha seguit ab gran exit, reunint un abundant romancer catalá segons creyem inédit encare.

Crítich, preceptista y poeta alhora, Milá, dintre 'l període qual historia literaria bosquejem, va atreuerers la atenció del públich ab algunas odas, romans y llegendas. Després publicá un art poética, un tractat de Estética (lo primer que s'ha escrit en espanyol) y altrás obretas, que ja contenian en germen tot lo caudal de doctrina y bon gust, espargit mes endevant en sos llibres *Observaciones sobre la poesia popular, La poesia horoico-popular castellana y Los trovadores en España*.

Ab aquesta florida y com dut per la propensió romàntica coincidí lo despertament de la llengua y literatura catalana. Aribau doná la senyal ab sa hermosa oda *A la Pàtria* que tots los catalans saben de cor y que encare no te rival en aquest parnás. Lo seguí D. Joaquim Rubió y Ors (Lo gayter del Llobregat), exelent poeta lamarti-niá, y prosista á més docte y abundant.

Los estudis de filosofia y ciencias socials y políticas floriren bastant á Catalunya en aquell período. Com apologista catòlich y controvertista polítich se deu citar ja encare que mes endevant ne tornem á parlar ab mes deteniment, l' ilustre Balmes, que publicá en 1838 sa primera obra. En sas *Revistas* colaboraren Roca y Cornet autor de un *Ensayo crítico sobre las lecturas de la época*; Ferrer y Subirana, partidari del tradicionalisme de Bonald; y 'l mallorquí Quadrado que tant durament se venjá en un terrible article dels insults y befas que tirá la célebre Georges Sand contra sa patria, després de haver sigut molt afectuosament hostatjada y festejada en ella. Del article d' en Quadrado contra Georges Sand se pot dir, escarnint una frase de Moncada, *venganza merecida mas que licita*.

Com partidaris de la escola escocesa se senyalaren Don Ramon Marti de Eixalá, autor de un *Curso de filosofia elemental*, ajustat á las doctrinas de Hamilton; D. Ignasi Santpons, qui refutá coratjosament las teorias de la escola utilitaria ó benthamista; y mes que tots D. Francisco Xavier Llorens, catedràtich de metafísica en la universitat de Barcelona, que morí fa poch anys deixant poch escrit ó publicat, encare que tingué y te gran nombre de deixebles que conservan ab veneració lo seu recort. Va ser observador pacient y penetrador dels fenómenos psicològichs y home de gran claretat y energía d' esperit.

Feta ja aquesta lleugera ressenya sobre las lletras á Catalunya, debem parlar del resto de Espanya.

JOAN VALERA.

LO LLIBRE VERT DE MANRESA

(Acabament.)

CXXIV. Fol. 122 a.

«Item una provisió del Senyor Rey sobre lo dit fet.»—Barcelona, 16 Juny 1364.

CXXV. Fol. 122 b.

«Item altra sobre lo dit fet, que s' exten als generosos é altres personas eclesiásticas.»—Barcelona, 2 Maig 1324.

CXXVI. Fol. 122 b, 123 a.

«Item altre provisió del dit Senyor Rey que los adzembles seus no gosen pendre besties de certes persones allí nomenades.»—Barcelona, 28 Mars 1353.

CXXVII. Fol. 123 a, b.

No lo porta l' índex, y es notabilíssim. Per ell la reyna María de Lluna reduheix á 40 l's 70 individus requerits per á formar *plé consell* de Manresa.—Barcelona, 19 Mars 1397.

Un fragment del mateix document apareix de nou en lo principi del fol. 124 a. S' hi posá per distracció.

CXXVIII. Fol. 123 b.

«Item altre privilegi del Senyor Rey Pere sobre *les baralles de les dones*.»—Barcelona, 14 Mars 1380.

CXXIX. Fol. 124 a, b.

«Item una *remissió* feta per lo Senyor Rey Martí als consellers y universitat de *tots crims*.»—Zaragossa, 23 Abril 1399.

CXXX. Fol. 124 b, 125 a.

«Item una sentència donada per lo dit Senyor Rey Martí, ab la qual declare que lo veguer de Manresa pot fer processos á instantia de part contra 'ls de la vila y ballía de Moyá per lo que haurán comés dins la veguería de Manresa.»—(Zaragossa) Audiencia reyal, 6 Mars 1398.

CXXXI. Fol. 125 b.

«Item les letres exequutorials de dita sentència real.»—Barcelona, 7 Maig 1401.

CXXXII. Fol. 125 b, 126 a.

«Item una confirmació del Senyor Rey Martí del privilegi (XCIX de aquella otorgat per lo Senyor Rey Joan.»—Barcelona, 15 Juny 1400.

CXXXIII. Fol. 126 a-128 b.

«Item una confirmació y nova concessió feta per dit Senyor Rey Martí dels obrers de la ciutat, així de dins com de fora.»—Barcelona, 15 Juny 1400.

La nova concessió se refereix als dos obrers foráneos que institueix. Veji 's document XII.

CXXXIV. Fol. 128 b, 129 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Martí ab lo qual uneix la ciutat y veguería al comtat de Barcelona.»—Barcelona, 15 Juny 1400. Es confirmació del XXXVI.

CXXXV. Fol. 129 b, 130 a.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey, ab lo qual mane y vol que Castellar y Castelledral no sien separats de la veguería de Manresa.»—Barcelona, 15 Juny 1400.

Veji s' document VIII.

CXXXVI. Fol. 130 a, b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey sobre la forma han de tenir en aposentar los seus aposentadors en dita ciutat.»—Barcelona, 15 Juny 1400.

CXXXVII. Fol. 131 a-132 b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que los *Aguazils* reals son obligats á posar los homens de Manresa en la presó comuna de aquella.»—Barcelona, 15 Juny 1400.

CXXXVIII. Fol. 132 b-139 a.

«Item una confirmació feta per lo dit Senyor Rey de unes *ordinacions sobre lo exercici de la lana fetes per los consellers.*»—Barcelona, 15 Juny 1400.

Eixas ordinacions, contingudas en 70 articles, son de lo mes notable per á la historia de la fabricació catalana. Comensan: «*Are oiats per manament del batlle é los consellers.*»

La fetxa dels 7 documents (CXXXII-CXXXIII), que s'acaban de veure, es fort indici de que se reuniren efectivament en Barcelona las Corts indicadas per la Real Academia de la Historia, si ja no foren translació del Parlament de Tortosa.

CXXXIX. Fol. 139 a-140 a.

«Item una declaratió feta per dit Senyor Rey don Martí que los batlles de Barcelona y Moyá no poden admetre firmes de dret, ni altrament conexer dels homens de la vila y ballía de Moyá contra los quals lo veguer de Manresa haurá donat clam de pau y treva.»—Segorb, 24 Novembre 1401.

CXL. Fol. 140 a, b.

«Item una provisió del Senyor Rey Martí que los officials de Manresa, ab sola certificadoria del racional de dita ciutat, fassen executió rigurosa contra los deutors de la ciutat y bens de aquells rigurosament sens consell de assessor postposada tota solemnitat de dret.»—Valencia, 17 Mars 1403.

CXLI. Fol. 142 b, 143 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Ferrando primer que nos pugen executar penes de empires trencades, sino á instancia de part.»—Lleyda, 20 Desembre 1413.

CXLII. Fol. 143 a, b.

«Item altre privilegi del dit Senyor Rey que no s' pugen executar bans y penes contra ciutedans de Manresa sens provehir procés y sententia.»—Lleyda, 20 Desembre 1413.

{ CXLI (bis). Fol. 143 b, 144 a.

{ CXXXIX (bis). Fol. 144 b, 145 a.

CXLIII. Fol. 145 a-146 a.

«Item una confirmatió feta per lo dit Senyor Rey de tots los privilegis de la ciutat.»—Barcelona, 12 Mars 1413.

En Corts Catalanas.

CXLIV. Fol. 146 b, 147 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Alfonso que lo primer de Abril los consellers pugen esser elegits; y que per mort, malaltía, ó larga absencia del Racional, clavari ó mostaçaph, pugen de nou surrogar ó elegir altre.»—Barcelona, 16 Juriol 1416.

CXLV. Fol. 147 a-149 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey que los generosos é tots los habitants en la ciutat contribuescan y paguen en los carrechs de aquella.»—Zaragossa, 12 Setembre 1418.

Entre las varias provisions que cita, n' hi ha una del mateix rey Alfonso, fetxada en Barcelona 14 Octubre 1416 y sellada «cum sigillo quo utebatur dum principatus Gerunde fungebatur honore.»

CXLVI. Fol. 149 b, 150 a.

«Item un privilegi del Senyor Rey Alfonso manant als oficials no permettan ningun strany porte armes offensives dins ciutat.»—Valencia, 16 Desembre 1417.

CXLVII. Fol. 150 a, b.

«Item un privilegi del Senyor Rey Martí que lo veguer de Manresa exerceix jurisdicció *fins á les muralles de Sant Pedor.*»—Barcelona 30 Abril 1401.

CXLVIII. Fol. 150 b-151 b.

«Item una provisió del dit Senyor Rey, manant al veguer de Manresa y al balle de Barcelona sobresseguessen lo un y altre, en los procehiments feyen un contra altre *per lo sometent* declarat per dit balle contra lo veguer y sos districtuals.»—Valencia, 26 Abril 1404.

CXLIX. Fol. 151 b-154 a.

«Item una sententia arbitral donada entre la universitat de Manresa y mossen Bernad Miquel ciutedá de Barcelona.»—Barcelona, 10 Desembre 1420.

CL. 154 b-155 a.

«Item una remissió general de totes penes pecuniarias y de qualsevols crims feta á la ciutat. per don Lois de Requesens Governador de Catalunya.»—Manresa 12 de Octubre 1422.

CLI. Fol. 155 a-156 a.

«Item una provisió del Senyor Rey don Alfonso, que los cavallers en certs cassos puguen esser expellits de Manresa.»—Teruel, 20 Janer 1428.

Anomena *Terol* á Teruel, qui fou sens dupta la antiga TIAR IVLIA. Lo document está en catalá.

CLII. Fol. 156 a, b.

«Item una provisió de la Reyna María que dispon sobre la electió de mostaçaph y rational.»—Tortosa, 21 Novembre 1442.

CLIII. Fol. 156 b, 157 a.

«Item una provisió de don Lois (lleg. Galceran) de Requesens, ab la qual guie les armes dels qui van, stan, ó venen *des* en Manresa, en dia de mercat.»—Manresa, 8 Octubre 1449.

Es notable l' giro catalá *des en Manresa*. Crech que «*des*» está format del llatí «*de ex*» equivalent á «*de fora*».

CLIV. Fol. 157 a, b.

«Item una provisió del Senyor (de Navarra) don Joan, manant al balle y sotsveguer de Berga que relaxassen un traginer havien pres tornantsen de Manresa ab ví.»—Barcelona, 29 Mars 1357.

CLV. Fol. 158 a-165 b.

«Item la confirmatió feta per dit Senyor Rey don Juan de les or-

dinations fetes per lo bisbe de Vich y mossen Andreu de Peguera y micer Arnau Del mas sobre lo regiment de Manresa.—Hospitalet, 9 Mars 1458.

Estas ordinacions tenen 30 articles. Son de lo mes notable que té la historia municipal de Manresa. Lo bisbe de Vich era Jaume Francesch de Cardona.

CLVI. Fol. 166 a.

No l' porta l' índex. Cédula del Rey intrús, ó de Don Pere Condestable de Portugal. Permet al Municipi elegir per extraordinari substituïts á sos propis individus ausents.—Vich, 5 Desembre 1465.

CLVII. Fol. 166 b.

No l' porta l' índex. Intima als concellers de Manresa que paguin la resta de llur subvenció fins per tot lo mes de Mars, ço es, 69 lliures 11 sous y 4 diners.—Manresa, 8 Abril 1466.

CLVIII. Fol. 166 b, 167 a.

Tampoch lo porta l' índex; y s' compren puig fou considerat com emanat d' una autoritat intrusa també. Es de Don Juan de Calabria abrogant lo establert per lo document CLIII y renovant en llur vigor los XCIX y C.—Campament contra Castelló d' Ampurias «*in felicibus castris nostris contra Ampurias.*» 18 Mars 1468.

CLIX. Fol. 167 b-171 a.

«Item la concordia firmada entre don Joan de Aragó (arcabisbe de Zaragoza y lochtinent general de sa Magestat y la universitat de Manresa.)—Campament contra la ciutat de Vich en la parroquia de Santa Eugenia, 5 Juny 1472.

Son 13 articles de capitulació y sumissió de Manresa al rey Don Joan. Un d' ells parla d' *acunyació de monedas de plomb* que s' feya llavors en Manresa.

CLX. Fol. 171 b, 172 a.

No l' porta l' índex. Cinch capítols de privilegis que á la ciutat otorgá en nom del Rey son pare lo sobredit Infant Arquebisbe.—Séu de Manresa, 20 Agost 1472.

CLXI. Fol. 172 b-174 b.

«Item la comissió feta per lo catholic Rey don Ferrando (lochtinent de son pare en los regnes d' Aragó) de la reformatió del concell de Manresa a mossen Joan Aymerich mestresala y conceller seu.»—Victoria, 19 Setembre 1476.

S' hi consigna que la ciutat per efecte de la guerra civil y pestilençias habia perdut las *tres cuartas parts* de sos habitants.

CLXII. Fol. 175 a-183 b.

«Item la *reformatió, regiment y habilitació* feta per dit mossen Joan Aymerich y micer Antoni Bardaxí *de la inseculació* de Manresa.»—Manresa, 3 Abril 1480.

Se refereix á dos reyls cédulas fetxadas en Toledo á 24 Janer y 2 Mars del mateix any.

CLXIII. Fol. 184 a, b.

«Item una licentia donada per lo Infant don Enrich lochtinent general á la ciutat de imposar noves sises é impositions per tres anys.»—Barcelona, 15 Juny, 1491.

CLXIV. Fol. 185 a-186 a.

«Item la confirmació feta per lo catholich Rey don Ferrando de las ordinations ab commissió sua fetes sobre lo règiment de Manresa per mossen Joan Aymerich y micer Antoni Bardaxí.»—Barcelona, 29 Abril 1493.

CLXV. Fol. 186 b, 187 a.

«Item la confirmació feta per lo dit Senyor Rey á la ciutat de totas sengles gratias, privilegis é immunitats.»—Barcelona, 13 Setembre 1479.

CLXVI. Fol. 187 b, 188 a.

«Item la reducció feta per lo dit Senyor Rey dels set milia sous rebí mossen Perot Miquel sobre la questia de Manresa á 4600 sous.»—Burgos 2 Maig 1497.

CLXVII. Fol. 188 b-192 b.

«Item la reformatió y nous statuts fets sobre lo regiment de Manresa per lo Illustrissim don Joan de Aragó lochtinent general de sa Magestat.»—Barcelona, 30 Maig 1500.

CLXVIII. Fol. 192 b-193 b.

«Item una declaració feta per dit lochtinent general de certs dubtes occorrens sobre dit nou regiment.»—Barcelona, 20 Juny 1500.

CLXIX. Fol. 194 a, b.

«Item lo sententia donada en la ballia general entre la ciutat de Manresa y la Senyora Isabel de Tamerit *senyora de la leuda de Berga*, continent com los ciutedans de Manresa son franchs de dita leuda.»—31 Octubre 1500.

CLXX. Fol. 195 a-196 a.

«Item un privilegi del dit Senyor Rey don Ferrando que sie feta prompte exequitió contra los deutors de la ciutat, no obstans qualsevol inhibitions y evocations fahedores per lo seu Real concell.»—Barcelona, 21 Juliol 1503.

En Corts Catalanas.

CLXXI. Fol. 196 b-198 b.

«Item una provisió del comte de Ribagorça lochtinent general sobre los officis, regiment é inseculació de Manresa.»—Barcelona, 29 Abril 1504.

CLXXII. Fol. 198 b-199 b.

«Item la separatió y nova erectió feta per lo Senyor Rey de la ballia de Manresa.» Monsó, 16 Juriol 1510.

En las Corts de Monsó.

CLXXIII. Fol. 199 b-201 a.

«Item provisió feta per don Federich de Potugal (bisbe de Sigüenza) lochtinent general sobre lo regiment é inseculatió de Manresa.»—Barcelona, 22 Maig 1527.

CLXXIV. Fol. 201 a, b.

«Item una provisió del Senyor Rey en Pere que lo balle de Manresa exerceix jurisdicció civil en lo terme y parrochia de Monistrol de Rejadell.»—Barcelona, 19 Octubre 1358.

CLXXV. Fol. 201 b-203 b.

Item un privilegi del invictíssim emperador y Rey don Carlos concedint á la ciutat la salvaguardia de la cequia.»—Monsó, 17 Desembre 1533.

També s' hi trovan los quatre articles següents que nota l' índex:

1) «Item que los veguers y Balles, assessors y altres officials de dita ciutat, absentantse de aquella, no puguen férloshi més.

2) «Item que los concellers de quatre en quatre anys, en presentia del Governador consellers puguen enseixlar.

3) Item que los consellers durant llur offici no puguen esser presos per lo veguer ó balle.

4) Item que totes les persones de la dita ciutat hagen á contribuir en los cárrechs de aquella.»

CLXXVI. Fol. 203 b-204 b.

«Item un privilegi de la Sacra Catholica Real Magestad del Rey (era Príncep y obrant com Llochtinent) don Phelip nostre Senyor que als officis de Manresa inseculen los consellers y vuyt jurats, y que los *inseculats á consellers* no puguen esser *inseculats á obrers ni mostaçaphs de fora.*»—Monsó, 6 Desembre 1547.

Aquest dia fou l' últim de las Corts.

CLXXVII. Fol. 204 b-205 b.

«Item lo privilegi de mercat.»—Monsó, 24 Desembre 1552.

Otorga mercat fahedor los *dilluns y dijous de cada semana.*

CLXXVIII. Fol. 205 b-207 b.

Del document únicament están copiadas las primeras líneas, quedant en blanch lo restant. Era l' original una sentència arbitral del Rey Don Jaume II sobre la jurisdicció de la vegueria de Manresa en competencia ab la de Bages. No l' registra l' índex.

CLXXIX. Fol. 208 a-210 a.

Concessió del Virey de Catalunya D. Fernando de Toledo sobre compositar y estingir censos y pensions del Municipi, especialment la

del dret dels bollats. Entre altres rahons dona la de haber vingut tan á menys la població de Manresa que ni sisquera contava mil ve-hins: «atque ideo gravati et oppressi remanserunt et remaneant quod *civitas ipsa*, tunc temporis pluribus militaribus (*nobles*) referta, ab inde citra *anotabili* civium et incolarum illius *numero derelicta extitit*, ut numerum incolarum mille *ad præsens* non attingat et-ob negotiatorum a commercio civium ejusdem *occasione jurium hujusmodi* aufugientium et alibi se transferentium et tractantium—omnino desolari speratur.» No l' porta l' índex.»—Barcelona, 15 Novembre 1572.

CLXXX. Fol. 210 a-211 b.

No l' porta l' índex. Confirmació dels privilegis de la ciutat que l' emperador Carlos V feu en las Corts de Monsó á 10 Setembre 1542.

CLXXXI. Fol. 211 b-216 b.

«Item un privilegi del Senyor Rey en Pere III, ab la qual uneix é agregue la ciutat veguería y ballía de Manresa y tots los térmens y castells de aquella (pertanyents) á la corona Real y comtat de Barcelona, (de manera que tot) es dependent del ducat de Gerona.»—Perpinyá, 16 Febrer 1351.

Aqueix document es consecüencia del LII y doná lloch al LIII.

CLXXXII. Fol. 216 b, 217 a.

«Item un privilegi del rey en Pere que los consellers y prómens de la ciutat de Manresa poden ab consentiment del ordinari tatxar los salaris de les corts del veguer y balle y altres scrivanies forsades.»—Perpinyá 14 Maig 1351.

{ CLXXIX (bis). Fol. 217 b-218 b.

{ VI (bis). Fol. 219 a, b (*en blanc*).

CLXXXIII. Fol. 220 a-221 b.

No l' porta l' índex. Sentencia sobre l's delmes que volia l' fisc capbreuar.—Barcelona, 13 juliol 1593.

CLXXXIV. Fol. 222 a-224 a.

Capítols sobre la *indumentaria dels concellers* aprovats per lo Vi-rey Don Bernardino de Cárdenas. No l' porta l' índex.—Barcelona, 20 Maig 2594.

Concedeix que l' salari *anual* dels concellers puji de 50, que ja tenian ells, á 70 lliuras barcelonesas «*les quals lo clavari y rational de aquells hagen y deguen convertir en les dites robes, conforme se suppligue.*» Las robes eran: «*gramalles de grana de clofoll y vellut negre per aquells, y manta de raxa de Alcover, gorres de rissa, y mànegues de taffetà, les quals robes se hayen de comprar per lo clavari y rational, y donar a dits consellers.*»

CLXXXV. Fol. 224 b-227 a.

«Item altre.»—Monsó 29 Novembre 1585.

Es la confirmació de varios privilegis otorgada en las Corts per Felip II. Entre aquells está lo LXVII. (28 Octubre 1385) relatiu á la cequia.

CLXXXVI. Fol. 227 b-228 b.

Confirmació del CLXXXVII, disposant ensemps que l's mercats semanals de Manresa s' hagen de tenir en la *plassa Major*, y no en altre lloch. Es del rey Felip III. No l' porta l' índex.—Barcelona 13 Juriol 1599.

CLXXXVII. Fol. 228 b-230 a.

«Item altre.»—Barcelona, 30 Juny 1599.

Confirmació que fa Felip III dels privilegis de Manresa.

CLXXXVIII. Fol. 230 b-232 b.

Confirmació de la salvaguardia imperial (CLXXV) sobre la cequia.—Barcelona 22 Agost 1551.

TAULA CRONOLÓGICA DELS DOCUMENTS.

Reynat de Jaume I (13 Setembre 1213—6 Juriol 1276).

Vilafranca del

Panadés.	4 Octubre	1218 XVII.
Barcelona.	4 Agost	1252 XVIII.
Manresa.. . . .	26 »	1262 LV.

Pere II (6 Juriol 1276—11 Novembre 1285).

Barcelona.	21 Desembre	1283 XXV.
»	29 »	» LIV.
»	11 Janer	1284 XX.

Alfonso II (11 Novembre 1285—17 Juny 1291).

Manresa.	13 Mars	1288 V.
------------------	---------	---------

Jaume II (17 Juny 1291—2 Novembre 1327).

Barcelona.	1 Octubre	1292 LVI.
»	4 Febrer	1300 XXXI.
Vilafranca del		
Panadés.	30 Abril	» XXXVI.
Barcelona.	26 Agost	1311 VI, XIV, LVII.
»	12 Setembre	» III.
La Guardia.. . . .	16 Febrer	1313 XVI.
Manresa.	19 Abril	1315 VIII.
»	22 »	» XV, XXIII.

Barcelona.	. . . 22 Maig	» IX.
Tortosa.	. . . 18 Febrer	1316 IV, XIII.
Barcelona.	. . . 1 Setembre	1323 II.
»	. . . 29 Octubre	1323 XII.
»	. . . 1 Novembre	» VII.
»	. . . 2 Mars	1324 CXXV.
?	?	CLXXVIII.

Alfonso III (2 Novembre 1327—24 Janer 1335).

Montblanch.	. . . 15 Juny	1333 CXIV.
»	. . . 23 Agost	» XIX.
Manresa.	. . . 14 Maig	1334 XXVI.

Pere III (24 Janer 1335—5 Janer 1387).

Lleyda.	. . . 19 Juny	1336 XXXVII.
Gandesa.	. . . 10 »	1337 X.
?	. . .	1338 L.
Barcelona.	. . . 23 Agost	1339 XCI.
»	. . . 10 Desembre	1340 XXIV.
»	. . . 3 Mars	1343 XXII.
»	. . . 7 »	» XXXII, XXXIII.
»	. . . 1 Abril	» CXXII.
»	. . . 30 Maig	1344 XXVIII.
»	. . . 22 Novembre	1347 XXXIV, XCIV.
»	. . . 31 Desembre	» XXXV.
Vich.	. . . 19 Novembre	1349 XLIX.
Perpinyá..	. . . 21 Janer	1351 LII.
»	. . . 16 Febrer	» CLXXXI.
»	. . . 21 »	» LXIII.
Girona.	. . . 12, 13 Abril.	» LI.
Perpinyá..	. . . 10 Maig	» LVIII.
»	. . . 14 »	» CLXXXII.
Lleyda.	. . . 24 »	1352 CXV, CXVI.
Barcelona.	. . . 28 Mars	1353 CXXVI.
»	. . . 4 Abril	» XCII.
»	. . . 28 Janer	1354 XLVII, XCV.
»	. . . 29 Mars	1357 CLIV.
»	. . . 16 Juny	» XLVIII.
»	. . . 28 Janer	1358 XXXVIII.
Girona.	. . . 14 Maig	» CXX.
»	. . . 15 »	» LIX, CXVII.
Barcelona.	. . . 29 Juny	» CXIX.
»	. . . 8 Octubre	» LX.
»	. . . 16 »	» I.
»	. . . 19 »	» CLXXIV.

Barcelona.	. . . 28	»	»	XXX.
Cervera.	. . . 12	Desembre	»	CXXIII.
Calaf.	. . . 10	Febrer	1359	XI.
Barcelona.	. . . 13	Octubre	1360	LXXXVIII, LXXXIX.
»	. . . 12	Desembre	»	CIII.
»	. . . 10	Maig	1362	CIV.
»	. . . 25	Agost	»	XXI, XXVII, XXIX, CVIII.
Monsó.	. . . 8	Mars	1363	XC.
Barcelona.	. . . 16	Juny	1364	CXXIV.
»	. . . 4	Agost	»	CII.
Tortosa.	. . . 20	Abril	1365	XCIII.
Barcelona.	. . . 24	Janer	1368	XXXIX.
»	. . . 28	»	»	CV.
»	. . . 31	Mars	»	CVI.
»	. . . 19	Abril	1369	XL.
»	. . . 12	Setembre	»	XLI.
Cervera.	. . . 1	Octubre	1370	CXII.
»	. . . 1	Novembre	»	LXXVI.
Barcelona.	. . . 17	Maig	1372	XLII.
»	. . . 2	Juny	1373	LXXVII.
»	. . . 19	Desembre	1374	XLIII.
Lleyda.	. . . 20	Febrer	1375	XLIV.
Barcelona.	. . . 10	Novembre	1376	XLV.
»	. . . 4	Juny	1377	XLVI.
»	. . . 30	Desembre	»	CX.
Avinyó (Fransa)	12	Juny	1378	LXXXVII.
Perpinyá..	. . . 24	Novembre	1379	LXI.
Barcelona.	. . . 14	Mars	1380	LXXVIII, CXXVIII.
»	. . . 21	Maig	»	LXXI.
»	. . . 4	Juny	1380	CVII.
Lleyda.	. . . 30	Agost	»	LXII.
Zaragossa.	. . . 29	Maig	1381	CIX.
Valencia..	. . . 15	Janer	1382	LXIII.
Barcelona.	. . . 29	Mars	»	LXIV.
Monsó.	. . . 1	Agost	1383	LXXIV, XCVII, CXIII.
»	. . . 27	Setembre	»	LXV, CI.
»	. . . 28	»	»	XCVI, CXVIII.
»	. . . 30	»	»	LXXXV.
Albelda.	. . . 15	Mars	1384	CXXI.
Girona.	. . . 3	Juny	1385	LXX.
Manresa.	. . . 28	Octubre	»	LXVI—LXIX.
Zaragossa.	. . . 22	Janer	1386	XCVIII.
Girona.	. . . 5	Desembre	»	LXXIII.
»	. . . 8	»	»	LXXII.

Juan I (5 Janer 1387—19 Maig 1396).

Monsó.	13 Maig	1389	LXXV.
Valencia.	25 Mars	1393	LXXIX—LXXXIII, XCIX, C.
Barcelona.	17 Setembre	1394	LXXXIV, CXI.
Perpinyá.	4 Febrer	1396	LXXXVI.

Mari (19 Maig 1396—31 Maig 1410).

Barcelona.	19 Mars	1397	CXXVII.
Zaragossa.	6 Mars	1398	CXXX.
»	23 Abril	1399	CXXIX.
Barcelona.	15 Juny	1400	CXXXII—CXXXVIII.
»	30 Abril	1401	CXLVII.
»	7 Maig	»	CXXXI.
Segorb.	24 Novembre	»	CXXXIX.
Valencia.	17 Mars	1403	CXL.
»	26 Abril	1404	CXLVIII.

Fernando I (31 Maig 1410—2 Abril 1416).

Barcelona.	12 Mars	1413	CXLIII.
Lleyda.	20 Desembre	»	CXLI. CXLII.

Alfonso IV (2 Abril 1416—27 Juny 1458).

Barcelona.	16 Juriol	1416	CXLIV.
Valencia.	16 Desembre	1417	CXLVI.
Zaragossa.	12 Setembre	1418	CXLV.
Barcelona.	10 Desembre	1420	CXLIX.
Manresa.	12 Octubre	1422	CL.
Teruel.	20 Janer	1428	CLI.
Tortosa.	21 Novembre	1444	CLII.
Manresa.	8 Octubre	1449	CLIII.
Hospitalet.	9 Mars	1458	CLV.

Reys intrusos: *Pere IV y Reyner d' Anjou.*

Vich.	5 Desembre	1465	CLVI.
Manresa.	8 Abril	1466	CLVII.
Campament contra Ampu- rias.	18 Mars	1468	CLVIII.

Juan II (27 Juny 1458—19 Janer 1479).

Campament contra Vich.	5 Juny	1472	CLIX.
Manresa.	20 Agost	»	CLX.
Victoria.	19 Setembre	1476	CLXI.

Fernando II (19 Janer 1479—23 Janer 1516).

Barcelona.	. . .	13 Setembre	1479	CLXV.
Manresa.	. . .	3 Abril	1480	CLXII.
Barcelona.	. . .	15 Juny	1491	CLXIII.
»	. . .	29 Abril	1493	CLXIV.
Burgos.	. . .	2 Maig	1497	CLXVI.
Barcelona.	. . .	30 Maig	1500	CLXVII.
»	. . .	20 Juny	»	CLXVIII.
»	. . .	31 Octubre	»	CLXIX.
»	. . .	21 Juriol	1503	CLXX.
»	. . .	29 Abril	1504	CLXXI.
Monsó.	. . .	16 Juriol	1510	CLXXII.

Juana y Cárlos I (23 Janer 1516—16 Janer 1556).

Barcelona.	. . .	22 Maig	1527	CLXXXIII.
Monsó.	. . .	17 Desembre	1533	CLXXXV.
»	. . .	10 Setembre	1542	CLXXX.
»	. . .	6 Desembre	1547	CLXXXVI.
Barcelona.	. . .	22 Agost	1551	CLXXXVIII.
Monsó.	. . .	24 Desembre	1552	CLXXXVII.

Felip II, (16 Janer 1556—13 Setembre 1598).

Barcelona.	. . .	15 Novembre	1572	CLXXXIX.
Monsó.	. . .	29 »	1585	CLXXXV.
Barcelona.	. . .	13 Juriol	1593	CLXXXIII.
»	. . .	20 Maig	1594	CLXXXIV.

Felip III, (13 Setembre 1598—31 Mars 1621).

Barcelona.	. . .	30 Juny	1599	CLXXXVII.
»	. . .	13 Juriol	»	CLXXXVI.

FIDEL FITA

D. JOAQUIM G. PARREÑO

PERA la constitució d' un teatro, son necessaris dos elements artístichs: l' element literari y l' element de representació; los autors, y 'ls actors. Son dos elements indispensables l' un al altre; sense obras literarias, no pot haberhi actors; y sense aquestos, no hi ha composicions escénicas. Per lo primer no 's necessita cap demostració, puig se compren que no pot haberhi qui represente, no habenthi res per representar; y de lo segon, de que mancant artistas que posen en escena las produccions dramáticas aquestas deixan d' apareixer, ne tenim una proba complerta, un argument de fet ab lo que passa á Provença. Allí no hi ha cap quadro de companyía dramática provençal, y per lo mateix, á pesar dels molts poetas y escriptors que conrean aquella literatura, no hi veyem apareixer obras dramáticas.

En Lluís Roumieux anys enrera escrigué una comedia en tres actes, que fou premiada en un certámen, pero com no hi hagué qui la representés, aixó no estimulá á cap més autor a cultivar aquest género, y 's pot dir que

en Provensa es desconeguda aquesta branca important de la literatura.

Lo teatro catalá tingué la ventatja al néixer de trobar actors, ab los quals pogué formarse una companyía més ó menys complerta y tot d' una anaren sortint obras de distints géneros dramátichs.

Las companyías catalanas, ab tot, se componen d' un limitat personal, de tal manera, que molts actors se veuhen en lo cás de tindre que representar papers cómichs en una obra y papers dramátichs en un' altra, fent aixó que la majoría dels poetas que 's dedican á escriure pel teatro tingan de ferho ab cert encongiment, pensant ab qui podrá desempenyar aquest ó aquell paper del drama ó de la comedia que escriu.

Aixís es que, á part de las consideracions d' altre mena, solzament per las manifestadas es molt de dóldrer la mort d' un actor del teatro catalá.

La mort de 'n Joaquim García Parreño, donchs, es una pérdua sensibilíssima per l' escena catalana, per ésser en ella un bon actor y sobre tot un bon director.

Era més notable 'n Parreño pera dirigir que pera representar, perque era molt coneixedor de l' escena, sabia, com lo primer, de disposar las situaciones dramáticas y comprenia perfectament lo valor dels efectes y de las frases; pero ell mateix no podia molts vegadas realisar lo paper tal com lo sentia, perque generalment en Parreño en lo teatro catalá hi desempenyava papers que no eran del seu carácter.

Aquest actor sobressortía com á galán cómich, y en las demás caracterisacions se trobava fora del seu element.

Los escriptors dramátichs catalans, precisament han presentat á las taulas escás nombre de galans cómichs; graciosos ó galans dramátichs son casi bé tots los primers personatjes de las produccions de nostre teatro.

Ab aixó 'l primer actor catalá de carácter sério, se veu obligat á representar galans dramátichs, y d' aquí que 'n Parreño no pogués esplayarse en la seva especialitat. Per

aixó tenia que esforcarse pera dir los papers ab entonació dramática y recitava 'ls versos ab cert deslligament propi de la recitació cómica. En una paraula, comprenia perfectament lo que habia de fer, y per aquest motiu era un director acabat; pero no lograva ferho com ho comprenia, y aixó feya que no sobresortís tant com á actor.

En l' última época de la seva vida, en aquesta mateixa temporada teatral, malgrat lo quebrantament de la seva salut, habiam vist á aquest malaguanyat artista en alguna obra castellana del seu género predilecte y delectava als espectadors d' una manera notable.

Quant las produccions catalanas apenas trobavan lloch en nostres colisseus, vint y sis y vint y set anys enrera, en Parreño treballava en lo teatro de Santa Creu y per fi de festa posava en escena algunas pessas catalanas, y es aquest un motiu més del agrahiment que deu tenirli la literatura patria. Recordem haberlo vist allavors en *La Layeta de Sant Just* de 'n Renart y servém memoria de la naturalitat ab que la representava y dels bons ratos que ab aquesta y altres produccions catalanas nos habia fet passar.

Uns quants anys més endevant comensá 'l renaixement de las lletras catalanas y 'ls primers ensaigs dramátichs que al renaixement contribuian, eran pessas cómicas en un acte. Allavors en Parreño actuava també en lo teatro Principal y en Frederich Soler escrigué per ell *Un barret de riallas*. Es mostra del apreci ab que aceptá aquesta producció, que volgué estrenarla en la nit del seu benefici, y en aquell paper cómich del protagonista hi obtingué molts y ben merescuts aplausos.

Aná avansant lo nostre teatro, fins que contant ja ab varias produccions de dos y tres actes, de distints géneros, s' establí en un dels colisseus una secció especial catalana ab lo nom de *Teatre Catalá*.

En aquest lo senyor Parreño hi habia dirigit los principals dramas, y gran part del éxit que obtingueren, era degut á la bona direcció. *La dida*, *Lo ferrer de tall*, *Lo*

plor de la madrastra, La filla del marxant, Lo contra-
mestre, La fals, y altres, á part del seu mérit literari, no
hi ha dupte que deuen molt á l' inteligencia que de l' es-
cena tenia l' apreciable actor.

Lo «Vicens García» de *Lo Rector de Vallfogona*, s'
enmotllava mes al seu caràcter que 'ls protagonistas dels
altres dramas anomenats, per las escenas de naturalitat có-
mica que aquest últim conté, y per aixó 'ls aficionats al
teatre catalá 'l recordan mes en aquesta producció que en
moltes altres, porque 'n treya tot lo partit de que era sus-
ceptible 'l paper del popular poeta del sigle xvii.

No 'ns hem proposat escriure una biografia de D. Joa-
quim García Parreño, y per aixó res hem dit de lo que
valia en lo tracte particular. En aquest punt la seva fami-
lia y 'ls seus nombrosos amichs hi tenim un motiu més
pera plányens de la seva mort.

Sols hem volgut posar de relleu l' irreparable perdua
suferta pel teatro catalá ab la mort d' un actor que tant
valia y del primer director sens dupte en lo género dra-
mátich, y, si val á dirho, lo mes respectat y atés pels ac-
tors de tots los directors de las companyías catalanas.

La manifestació de dol que 's feu en l' enterro d' en
Parreño, diu ben clar las simpatías ab que contava; y ja
que l' escena catalana ha tingut aquesta desgracia, per la
memoria de tant apreciable artista, supliquem á las em-
presas dels teatros catalans y á las companyías dels ma-
teixos, que procuren ab bona armonía que 'ls escriptors
y aficionats á la nostra literatura dramática, no 's tingan
de dódrer encara mes d' un mal irreparable.

Lo vuit que deixa 'n Parreño en lo teatre catalá, dif-
cilment podrá omplirse; procurem tots que 'l vuit no 's
fasse mes gros, en quant estiga á la nostra má.

CONRAT ROURE.

ROCAFORADADA

I

ROCAFORADADA no es pas per cert una finca com totes las altres; te tantas cosas que la fan diferenta de las demes, que al véurerla per primera vegada, busca un, tot seguit, en son imaginació, una llegenda que li convinga.

D' ahont li ve son nom...? no ho sé: perque colocada en lo pla que s' estent per demunt del Congost, á un tiro de fusell del single, y al mitj d' uns terrenos de sembradura, no s' hi troba res que convinga ab lo nom que l' han batejada.

La casa es ja bastant vella, y en son bastiment hi ha barrejada la construcció de mahons, ab la de tapia y pedra picada. Una porta de volta xata ab altíssim marxapeu, dona accés á l' entrada, rónega y mal empedrada á trossos per llambordas desiguals, entre mitj d' un pis ver rugós d' argila. Al fons de tot y penjada ab dugas cordas, no lluny de la paret, hi ha estesa una soca, en la que s' hi arrestellan arpellas, cabagons, picots y aixadas que al esser colocadas allí, gratant cada cop una miqueta, han deixat un capritxós arabesch negre, levant lo blanch que

cobria la tapia. La porta forana, que s'obra á dos bants, es de fusta de pi sense pintar, que l'acció del temps ha tornat grisa, méns sota las ronyosas cabotas dels claus de ferro qu' un temps hi eran pera adornarla y que las plujas han fet regalimar de negre. A cada cantó de porta y á part de fora, s'estent per tota la fatxada un pedrís d'obra, esmorrat á trossos; demunt de cada un, una reixa que dona al menjador ó á la cuina. En lo primer pis un balcó ab barana de fusta, al mitj, y á banda y banda, duas finestras. Tot, s'entent, del mateix color cendrós ab qu' una munió d' anys han pintat la porta. Teulada d'esquena d'ase y al cim un pericó de terrissa verda, mitj volcat. Corral y pallissa al peu de las parets laterals; y enclosa tota la fábrica per una paret de tapia que partint dels corral y la pallissa, s'obra per la part de llevant ab un barri ab teulada. Sota aquesta teulada y damunt la porta, una capelleta ab un retaule polsós, y en lo replá de la capella, dos pitjers de terrissa blanca florejats de blau, ab dugas toyas de sempre-vivas, mortas temps ha. En las fatxadas laterals hi campejan sense ordre ni concert finestras de totes formas y dimensions, unas ab reixa y altres sense. Per la part de derrera, una eura inmensa cobreix tota la paret, deixant endevinar dugas ó tres oberturas que tot just s'oviran. Alguns brots de la mateixa eura, com si s'haguessin cansats d'estar drets la llarga estona d'un sigle, s'han ajegut pe'l demunt de la teulada dels corral, fins á deixar penjar per la paret del devant sos capirons, com si volguessen tafanejar qui entra y surt de la casa. Un sefreig esbroquellat s'enfonsa dins del pla terreno, en un angul de la tapia qu'amuralla la casa; y fora de servey temps ha, en son fons s'hi entortolliga un bosch microscopit de morellas, arrelat en los quatre grans de terra que á copia d'iverns las ha dut lo vent demunt de sos rajols.

II

Era á mitjans d' agost y 'l dia xafagós per demes: pujavam lo single del Congost ab pas peresós y cansat. Las herbas binclavan sas floretas grogas, moradas y blavas com avergonyidas del bes ardent del sol del mitj dia; y d' en tant en tant balandrejavan, estremintse d' amor en los brassos de son amant preferit, lo suau oreig, que nosaltres cercavam y no sentiam, y que sembla nascut tant sols pera festejar los delicats pétals qu' entre nostres dits, tant prompte mustigan y moren. Las ginesteras ertas com á caballs frisons, guardavan los flochs de llana qu' havian arrebatat als anyells, y dugas ó tres alosas abaixantse fins arrant de terra y xisclant, tornavan totsegit á enlayrar son vol fins á amagarse darrera 'l single. La nostra respiració era fatigosa y caminavam sense dir res.

—Andreu, me digué mon cusí deturantse y aixugant ab lo mocadó la suor que perlejaba son front: som ja á mitj single; tu acostumat á viure en Barcelona, deus estar molt cansat; donchs be: pera que no te 'n adonguis tant de la pujada, vatj á contarte lo que diuhen que per temps va passar ab l' hereu de Rocafortada.

—Conta; digueli gambejant d' un sol pas los dos ó tres que 'm separavan d' ell.

En Quirse pará un moment, reprengué alé y comensá d' esta manera.

—Ja fá molts anys; no sé si era avans de venir los moros ó quant ja nostres avis los havian tornat á treurer de nostra terra, qu' en lo mas de Rocafortada s' hi estavan l' amo, la mestressa y l' hereu. Tenian molts mossos y pastors; perque l' hisenda era granada, tant en vinyas, conreu y bosch, com en bestiar de totas menas; empero no hi havia cap mes dona que la mestressa qu' era gaire be una vella xaruga. L' hereu havia complert ja 'ls vint y tres anys, y may de la vida s' havia enrahonat ab una noya, ni estat en un aplech, ni savia lo qu' eran unas ballas.

Ajudava á son pare en lo menester á l' hisenda y era for-
sut, sapat y brau y diu que molt guapo. Tot lo sant dia
se 'l veyá alegre y content, vigilant als trevalladors; y
sens saberli ningú cap pena, ni cap mal que 'l corsecás,
s' amagria de tal mena qu' era de doldre 'l veureho.
La mestressa, prou n' hi feya de medessina; mes l' hereu
sempre mes flach, sens que may pogués gorir. Tenia aixó
als seus pares tant cavilosos y capficats, qu' á la fi tracta-
ren de portarlo á vila, perque 'l doctor li donás un cop
d' ull; mes ho feren massa tart, pus que la nit avans d'
empendre la caminada, desaparegué sens que may mes
se 'n vegés rastre per tota l' encontrada.

Pará aquí mon cusí y aixugantse la suor altre vegada,
girá la mirada ab satisfacció sobre 'l camí fet y tornant á
empendre la caminada, seguí sa relació.

—Conta, qui ho conta, que cada nit quant l' hereu ha-
via apagat lo llum, y mitj adormit, no era d' aquest mon
ni del altre; estranyas fantasmas menadas pe 'l mal esprit
sens dupte, li feyan llumenetas pe 'ls voltants del llit, es-
poruguintlo ab sas visions espahordidoras. Hi veyá tot
sovint la mirada d' uns ulls blaus y dolsos que 'l miravan,
segons ell creya, ab compassió. Rulls d' una cabellera fina
y rossa li passavan pe 'l front, y una ma, molsuda y peti-
ta, li allisava 'ls cabells. Semblávali sentir una veu ten-
dríssima, que no entenia, cantantli á cau d' orella cansons
d' una armonia desconeguda; estremintse son ser al ressó
d' eixa veu y á l' acció de la ma que 'l festejava. De cop
la dolcesa dels ulls s' enllanguia, s' enllanguia, y s' acul-
cavan, apagantse com la flama que s' apaga per falla de
combustible, mes com quant repret la flama que de nou
s' alimenta, sos ulls s' obrian y ja no llánguits, blaus y
dolsos; sino negres, ardents, febrosos. Sa mirada no era
la que de llástima avans li pareixia; era tant ficsa é
intensa que li traspassava fins al cor cremantli las entra-
nyas; ni era la veu una suau y planyívola armonia, sino
un alé cremós de voluptuosa ardencia que li assecava 'ls
llavis quant se 'ls sentia atansats als del quimérich fan-

tasma. A las encontradas emocions que aquest deliri li produhia, sentia 'l pobre hereu un estrany malestar que l'apenava y desitjava, qu' estimava y malheia. Una nit, no poguent aguantar mes saltá del llit, obrint la finestra perque l' oreig li aminvá la cremor de son front, que l' abrusava, y recoltzantse en lo llandall, passá llarga estona contemplant lo pampalluguejar de las estrellas.

Al lluny, ben lluny, y al mitj del alzinar, veje l' hereu al abaixar los ulls una llumaneta.—¿Qué pot ser? lo pobre hereu se preguntava: foch, no, que es massa blanca la claror y massa xica... No ho entenche que pot esser llum tan estranya!... Volgué saber lo qu' era y saltant al teulat de la pallissa y d' allí á terra-plá, 's trobá al peu del bosch.

La nit era molt bella: no era del tot d' istiu, empero tebia y sense llum: una celistia clara, deixávaho tot entreveure pe 's voltants, amagant aquells llunys qu' esfareixen en las nits massa claras. L' oreig balandrejava 'ls cimeroles de las alzinars, y enflayrava l' espay ab los perfums dels romanins y farigolas y l' aspre aroma dels pins y las ginebras. Demunt d' una volta de blau fosch brillavan las estrellas; una 'n corria de tant en tant. Cantava un grill ab son igual repiquetech, una granota li feya 'ls baixos y l' acompanyament ab son planyívol udol, una reyнета. Cantava una sonata á la primavera. Cent rumors que la nit porta, sortian de per tot arreu, mes no ferés-techs y esgarrifosos, sino suaus y melancólichs, com sospirs delitosos d' un cor enamorat, al l lensarlos embollats ab lo rosat mantell de l' esperansa.

L' hereu entrá ab planta ferma per dins del bosch: ¡ni may qu' hi hagués entrat!

La llum que creya derrera las primeras alzinars, caminava tant com ell; pus encar que no la veyá moure, may la podia assolir, ni la veyá mes á la vora. Quant aixís caminaren l' hereu y 'l llum...? Ningú ho podrá saber may mes... A la fí, fou la llum molt mes clara derrera d' un brossall d' altas ginebras; las arramba l' hereu y éntrahi tot d' una...

Una claror dolça, ficsa y blanca com si fos la de la lluna mes atansada á la terra, y que ningú hauria entés d' ahont sortia, il·luminava al hereu una misteriosa bauma.

Amagava 'l rocam que la bastia una eura arrapadora, quals brots mes tendres penjaven llanguidament com la desfeta cabellera de la dona d' aigua, qu' en las nits de lluna clara s' ajogassa pe 'l gorch, entremitj dels joncars que fuetejan sas onas verdosas; mormuris d' aigua llisquent damunt fina sorra, cativavan l' orella y s' hi sentian perfums ubriacadors de flors desconegudas; y al fons de tot, recoltzada en un tou de molsa, verda y flonja, descansávahi una dona coberta ab blanchs ropatjes. Al parlar d' ella, tothom conta sa bellesa, mes ningú sap darne una rahó, per mes que s' hagi cercat entre 'ls mes vells: ningú sap las qualitats que l' adornavan y cadascú las conta y refá, segons plauli á son gust: jo dich tant sols qu' era molt bella.

Parat restá l' hereu, y ni gosava atansarshi, ni á fugir s' atrevia, quant parlá la bella desconeguda, ab veu fresca y delicada, com lo burgit placévol del canyar que balandreja l' oreig gronxador de marinada.

—Oh, vina á mí! digueli; jo soch lo joguiner fantasma que veyas en tas nits febrosas, y que vetllant propet de ton coixí, t' enretirava los negres somnis que volejavan per ton entorn. En mos brassos hi trobarás molt mes dolcesa que 'n la bresca treballada ab mel de romanins: á la ramor de ma veu, cantante plascents follías que pintarán á ton voler desitjos que tos somnis crean, t' adormirás en mon pit, y sentirás deixondirte al frech d' un bes suau que refrescará tos llavis, aixuts per la cremor ardenta de ton respir: en mos ulls hi trobarás la brillantor de las estrel·las. Taurán los arbres mes ufana y serán las flors mes flairosas. Lo sonso ramoreig del pí selvatge, te cantarà á l' orella cançons desconegudas, y al vinclador oreig, en cada branquillo li sentirás llensar un dols sospir enamorat. Oh vina ab mí! jo t' aixecaré á nova vida y despertaré ton esprit que condormia sens esperansas, sen-

se afanys, sens fí, que jo soch la vida, jo soch l' amor. Jo soch la primavera del esprit, y 'l nodriment del cor; jo soch alé d' un Deu y l' únich be en la terra...

Y fascinat l' hereu pe 'l rahonar de la desconeguda, y la voluptuosa cadencia de sa veu, s' hi atansava, s' hi atansava, fins á tant que esvahit caygué en sos braços.

Y 's deixondí espahordit, á la remor estridentá d' un un crit esgarrafós.

Un homenet petit, petit; que prop d' ells estava, mirantlos ab irats ulls fou qui 'l despertá. Sas camas curtas, revinclavan com un cep vell; sas mans gaire be li arrossegavan; son cos era curt y grofullut, engantxantshi malament brassos y cuixas, com si fossen dislocats. Son cap era descomunal y 'l coronava una verdissa de grenyas estoposas; engrandia sos ulls grisos, com de gat, un cercle vermellós que 'ls rodejava, y deturavan sa grossa boca, negrosa y despoblada, dugas orelles que penjavan de son cap, fregantli las espatllas. Curta estona 'ls mirá, y brollantli foch de 'ls ulls, digué d' esta manera:

—Malheida cent colps, filla de rassa ingrata! Devadas fou que de ton bressol te tregués, nodrinte ab l' herba santa que dona l' immortalitat: devadas que t' empeltés de brots de roser en flor perque fos ta bellesa tant llarga com ta vida, que filla d' eixa rassa vil é ingrata de qui has nascut, te 'n vols tornar á n' ella. Ja may demaní ton amor; mes te volia verginal y pura de tot desitg y pensament, y aixó 'm bastava per ma felicitat; mes tú desagrahida, has sospirat per l' amor del home. Fortament has deliquit á mos ulls, mes fort será ton cástich. D' aquí endevant romandréu abdós invisibles per tot lo mon; y será ton amor per l' hereu inestingible. Al impur bes de ta boca, l' has fet també immortal, y abdós, fins á la fí de 'ls segles caminaréu sens trobar may descans per tota la terra. Ha d' esser ton destí, veure 'l corre anhelant envers tota donzella que hage arribat á l' etat d' estimar, y foll de febra y cego de desitjos, inspirarli un amor, que impalpa-

ble, no podr a satisfacer ni correspondre. Tú 'l seguir as gelosa, y prenentlo per ell, t' entortolligar as en los brassos de tot donzell, quant se desclogui lo calzer de son cor. Y tú 'l festejer as ruhent y enamorada, fins  a tant que coneixent l' error de ta follia, fugir as espantada y encongida...

Digué: y desapareixent ab un xislet, torn a tot  a sa foscuria...

Un suau oreig balandrejava las alzinas, cantava 'l grill sos refilets entre dos pedras, xarrava la granota en lo clot d' una rodera y sota l' humida brossa llensava trist udol una reyneta.

III

Y veus aquí perque 'l jovent sospira.

Mars de 1880.

FRANCESCH DE BOTER.

REVISTA MUSICAL

Sra. D.ª María Soler de Riera.

Barcelona y Mars 19 de 1880.

ESTIMADA nevoda: Com suposas á est vell oncle teu una inteligencia superior á la que realment deu al estudi y práctica d' un art que tant te plau y tan agradosos sentiments te desperta, desitjas saber sa opinió sobre l' estat actual de la música en nostra ciutat natal, ja en lo que 's referex á las composicions y ja en lo que respecta á la execució que obtenen.

Lo temps de penitencia en qu' estem y tancat lo Gran Teatro del Liceo, res podré dirte de la música lírich-dramática: ara domina la sacra y la sinfónica de saló, puig qu' en lo de descans d' aquell teatro, en l' Ateneo Barcelonés, en l' Institut del Foment de la Producció Espanyola y fins en los cafés Espanyol y Nacional, tenim audiicions de *cuartetos*, *quintetos*, *sextetos* y *septiminos*, exècutats per artistas quals dots son cada dia mes proverbials en aquesta ciutat.

La execució de las pessas, sobre tot si son clássicas y dels nostres grans models Haydn, Mozart, Beethoven y

altres, requereix no sols intel·ligència personal, sino intel·ligència colectiva, y encara aquesta dirigida per artistes amestrats en l'execució d' eixas obras, tota vegada que no contan ab l' auxili de las demás arts. Per ço, justament, es de necessitat que semblant execució sia lo mes perfecta possible, á fi de que aparegan ben compresas é interpretadas las intencions del compositor: cosa que no ressaltava igualment en los demás géneros, ja sia qu' en lo líric-dramátich, la lletra y 'l conjunt de las demás arts coadjuvan, segons queda indicat, no solzament á la comprensió, sino que fins las naturalesas refractarias al goig musical, n' hi arriban á trobar perque la vista 'ls hi serveix com de vehícul pera l' intel·ligència y goig de dita mena.

La destresa de nostres executants es més d' apreciar atés lo imperfecte de l' educació musical qu' aquí s' obté y 's contenta ab ensenyar á fer las notas sens indicar llur ortografia y prosodia: descuyt perjudicial, sobre tot en la execució de la música clàssica y concertant, que tant cuidadosa y amablement deu esser tractada.

També contribuheix á la execució lo desalé dels executants per lo que ab frecuencia succeheix en las audicions de saló hont alguns dels concurrents tenen la poca aprensió de conversar mentre 'ls artistes prossegueixen llur tasca, que com á tal se considera y no com emanació d' elevat sentiment artístich. En tal cas se procura finir lo més aviat possible, cambiantse 'l buril y 'l cisell per instruments propis dels oficis mecánichs. Y aixó 'm recorda una anécdota que passo á referirte.

Era á fins de la passada centuria. Acabava d' arribar á París lo célebre violinista Viotti; la reina María Antonieta desitjava sentirlo; se n' aná á Versalles, y, reunida la Cort, entrá l' artista, qui posá son quadern damunt l' atri. Comensada l' execució, notá qu' en una agrupació no molt distant se conversava; desviá la vista del paper y la dirigí á n' aquella agrupació que, al advertirho, 's contingué. Continué Viotti; torná l' agrupació á enrahonar;

plegá Viotti son quadern, sens concloure, saludá á la Reina y, á corre-cuyta, se n' aná de París cap á Inglaterra.

L' art dels sons se divideix en sacro, lírich-dramátich, de saló y popular; podentse aquets géneros subdividir en especies. Per exemple: lo lírich-dramátich pot ésser sério, semi-sério y bufo; y 'l de saló desde humorístich fins á sacro, etc. Donchs bé: casi es imposible qu' un artista pugua sobressortir en tots eixos matissos, y 's veu comunement que á un cantant acostumat al género apassionat que 'l teatro requereix, li es difícil expressar la unció que l'art sacro reclama.

Lo *duetino*, la *romança*, la *cançonetta* y demés pessas de saló, que tant contribuheixen á amenisar las tertulias en Fransa, Alemanya, Bélgica, Italia, Austria y altres paissos, son casi bé desconegudas en lo nostre, hont, exceptuant lo género andalus, tant costa l' admissió d' algunas composicions (per cert no escassas de mérit) d' autors espanyols y en nostre idioma.

N' obstant, l' art ha guanyat molt en lo trascurs dels últims deu anys, particularment en la part sacra, puig recordo que avans en las missas, verbigracia, hi havia música pera duas horas y la majoría d' est temps s' invertia en interminables *solos* de flauta, violí, clarinet, etcétera, etc., que únicament servian pera lluhirshi l' executant, no tenint res que veure ab lo sentit del versícul, ans desnaturalisantlo mólt y molt sovint. Donchs bè: l' audició de la missa del mestre Gounod y d' alguna altra composició de diferent estil han cambiat lo carácter de las composicions realisant un progrés de que donan testimoni elocuent las inspiradas obras de nostres distingits mestres de capella Srs. D. Joseph Barba Pbre., D. Bernat Calvó Puig, D. Joseph Marraco, D. Nicolau Manent, D. Candi Candí y altres no menos apreciables, com don Claudi Martinez Imbert,—algunas de quals obras religiosas han sigut premiadas en varis certámets públichs, —D. Anselm Barba y D. Leandre Suñer.

Entre 'ls compositors en altres géneros, ocupa un distingit lloch D. Marian Obiols, director del Conservatori barceloní de donya Isabel II, de qual merit no m'ocuparé per lo molt conegudas y aplaudidas que son sas obras del públich d' esta capital, sens que pujan may oblidar, artistas y aficionats, lo desenrotllament y trasformació que sa activitat é inteligencia imprimiren al gust general ab l'execució d' óperas y altres obras d' ilustres compositors qu' en época anterior eran casi desconegudas de nostres *diletantes*.

Los molt apreciables compositors D. Gabriel Balart (llorejat en lo concurs del any passat, en aquesta ciutat); D. Felip Pedrell, esperansa, bona cosa realisada ja, de nostre art patri; D. Pere Tintorer; los germans D. Cosme y D. Joseph Ribera; lo ja mencionat D. Claudi Martinez, lo molt aventatjat D. Antoni Rius; lo tant laboriós com inteligent D. Joseph Rodoreda, digne successor del malaguanyat y sempre sentit Clavé; D. Josep García Robles y tants altres quals produccions sostenen brillantment lo penó artístich de nostra patria, mereixen, y jo 'm complasch en donárloshi, la més sancera y cordial enhorabona per las obras d' ells qu' han arriuat á coneixensa meva.

Ma avansada edat y 'ls etzars á ella consegüents m' han imposat la privació d' enterarme detalladament dels avenços d' altres joves compositors als qui aconsello la perseverancia conciensuda en l' estudi pera succehir ab ventatja als qui 'ns n' anem, sentint no haber pogut fer més en pró de la ilustració de nostra benvolguda patria.

Es quant, ara com ara, 't pot dir ton vell oncle que tant t' estima

JOAN CASAMITJANA.

EL PI

TRADUCCIÓ D' UNA POESÍA POPULAR ALEMANA.

Benhajan, Pi, tes fulles
Que son les més constants;
Tan verdes per Desembre
Com per l' Abril y Maig,
No 's temen de les llunes,
Ni mudan de tot l' any!..

*Benhajan, Pi, tes fulles
Que son les més constants!*

Fadrina, fadrineta,
Ton cor y qu' es de fals!..
Com era rich me deyas:
—Jo no 't dexaré may!—
Mes ara que 'm veus pobre
Per altri m' has dexat!

*Fadrina, fadrineta,
Ton cor y qu' es de fals!..*

Tu ets lo mateix, fadrina,
Que 'l rossinyol boscó;
Com vé la Primavera,
Refila los seus cants;
Com la tardor arriba,
S' atura de cantar!..

*Tu ets lo mateix, fadrina,
Que 'l rossinyol boscó!*

Tu ets el torrent, fadrina,
Que corre per la vall;
Si plou 's posa á correr,
Ningú 'l pot aturar...
Mes ¡ay! s' axuga á l' acte
Que passa 'l nuvolat!...

*Aquest torrent retrata
La teua falsedat!*

RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.

LLUNY DE MA TERRA

O h noble terra mia! ¡oh patria ben aymada!
bressol de m' infantesa! ta imatge venerada
tinch reflectida al cor!
Des que l' estiu apunta al fi de l' hivernada,
oh patria jo t' anyor!

Jo anyor 'l clam sentirne de la veu dolsa y forta
qu' anuncia la campana del temple obrirs la porta
al home cristiá;
y aquellas veus queixosas de quan ma mare morta
al cel se 'n va pujá!

Soberchs palaus admiro esplendits de riquesa,
¡mes ay! que mon cor s' ompla del fel de la tristesa
y 'm plors 'm fá esclaff'!
qu' entr' ells no veig alsarse lo lloch de ma infantesa
la casa en que nasquí!

Al veurer l' aureneta que n' es ja de tornada,
ab lo plor de l' enveja ma cara veus' mullada
y penso contristat:
¡qui sab si ve de casa! ¡qui sab si en sa teulada
te 'l niu arraserat!

Mes fuig, tendre aucelleta, que deixas sens recansa
lo lloch per qui tant ploro, la dolsa recordansa
d' un temps que n' ha fugit;
si al cor sols una espurna t' entrés de m' anyoransa
t' abrusaria 'l pit.

Quan lo consol jo cerco per mon cor que s' anyora
 alsant á Deu ma vista los astres veig al-lhora
 lluhir al firmament;
 ¡los manca de ma terra la forsa brilladora!
 ¡Ni 'l sol es esplendent!

De 'n tant en tant jo sento mon ánima esplayarse
 ab bells recorts que guardo que privan de trencarse
 de m' existencia 'l fil;
 soch plansó que no 's rega y sols pot rebifarse
 ab la pluja d' Abril.

¡Oh flors que transplantadas lo vent qu' ans os gronxava
 os veu are collortas, y aneu perdent la sava
 ensemps que l' ufanó;
 ja se perquè entristidas la vostra vida acava;
 vos anyoreu, com jo!

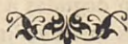
Jo del burgit m' allunyo; só al mon sens existirhi;
 dins mi me reconcentro, y veig en mon deliri
 que mos sentits son morts!
 Pareixme que 'm passejo per dintre 'l cementiri
 de mos antichs recorts.

¡Oh patria benvolguda! ¡quin será 'l ditzós dia
 que 'l mal de l' anyoransa que dintre mon cor nia
 ben lluny desterraré!
 Ni 'l just qu' entra en la gloria te major alegría
 de la que jo tindré.

¡Oh Deu! lluny de ma patria fes que mes no patesca!
 ¡que 'l cor no se 'm trosseji! ¡Senyor! fes que finesca
 ma desdixada sort!
 ¡Si no l' haig de reveurer fes que mes no sufresca
 y enviam prest la Mort!

Janer de 1879.

ARTHUR GALLARD.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

ABRIL.

PER poch temps haurán de pendrer paciència nostres llegidors. Curt serà lo nombre de revistes de Bellas Arts que no vagin autorisadas ab la firma de nostre bon amic Pirozzini. Un viatge al país clàssich del art fá que nosaltres tinguéem de donar compte de lo que ab aplauso de inteligents y aficiònats se ha anat ocupant cada quinzena, y en las planas de *La Renaixensa*, la ploma autorisada de dit Sr. No 's prenguin per modestia las anteriors ratllas, puig sempre en mí he tingut de que l'exageració d'ella es la base mes gran del orgull, y essent també un vici l'orgull de la modestia, de cap manera voldriam que una cosa ó altre pogués atribuirsens. Estém plenament convensuts de la molta seguretad ab que En Pirozzini formula sos judicis crítichs, seguretad deguda al coneixement de las escolas y artistas antichs y moderns, aixis com també dels estudis que 's requereixen pera apreciarlos, mentres que nosaltres si be dedicats en altre temps á las Bellas Arts deixarem de cultivarlas relegantlas al olvit, y avuy, ab una base mes ó menys sòlida, sols podém presentarnos com á simples *amateurs*. Es per aixó, donchs que reclamem la indulgència á nostres llegidors.

Afortunadament la tasca no se 'ns presenta gayre difícil desde 'l moment en que la majoría de las obras esposadas durant la quinsena que acaba de transcórrer, son degudas á artistas ventatjosament coneguts de tothom y sobre dels quals se 'n te ja opinió formada.

En l'Exposició-Parés, quärtel general de las obras d'art, se hi han exposat durant la passada quinzena, obras de molta valía, tan en la part esculptórica com en la pictórica. D' aquestas últimas han cridat

poderosament l'atenció y han merescut los majors elogis, quatre paysatjes del reputat professor de l'Academia de Madrid D. Carles de Haes, alguns de son deixeble lo Sr. Morera y un del Sr. Vayreda.

Los paysatjes del primer son: *Montanyas de la Liebana* (Provincia de Santander), *Barcas de la Loire*, *Voltants de la Rochela* (Fransa) y *Prats dels voltans d' Holanda*. Tots ells se distingeixen per la correcció de dibuix, bona perspectiva y elegancia y art de la composició. Lo Sr. de Haes es un pintor que 'n podriam dir aristocrach. Ni 'l mes infim detall de sos quadros deixa d'esser artístich y tots están acabadíssims. En quan á colorit es, á nostre modo de veurer, convencional. Los tons verts los trovém apagats en casi tots los arbres de sos paysatjes. Sobressurt entre tots lo quadro representant *Prats dels voltants d' Holanda* per la composició y perspectiva aérea, y lo cel del titulat *Barcas de la Loire*, qu' es una posta de sol, que está pintat de la manera brillant que tant ha acreditat á nostre paysajista Sr. Urgell, aixó es empleant sols quatre ó cinch notas de color. L'aigua dels dos paysatjes *Barcas de la Loire* y *Voltants de la Rochela* deixan bastant que desitjar com á transparencia y manera de fer. Lo dels *Voltants d' Holanda* l'autor lo titula *Efectes de rosada* y francament, si aixó no se 'ns hagués dit no ho hauriam pas conegut. Aquella herba humida, aquella frescor de tons y aquella admósfera velada de nostres mes reputats paysajistas catalans, se hi trova completament ausent en lo quadro del Sr. de Haes. Diametralment oposat á n' aquesta escola es lo quadro del Sr. Vayreda. Representa un camp de fajol. La llum, lo vigor de colorit, la perspectiva aérea y las dificultats vensudas en donar un tó casi general en primer y segon terme, son las condicions que fan recomanable aquesta obra. Los quadros del Sr. de Haes, que tinguessin en mitg al del Sr. Vayreda, quedarian completament aufegats. La riquesa y brillantés del colorit d'aquest, faria ressaltar mes lo convencionalisme dels altres. Si se 'ns permet fer una comparació dirém, que sembla que 'l Sr. de Haes ha pintat sos quadros en son taller tenint al devant alguns apuntes del natural y combinant artísticament y dant vida ficticia ab la llum zenital de son estudi, y lo Sr. Vayreda ha tingut per taller lo camp y ha sorprés la naturalesa en una época y hora dada. Los quadros del primer 'ns fan l'efecte de fotografias que com mes retocadas serán, mes artísticas podrán esser, pero també mes apartadas de la realitat. Lo Sr. Haes mes que tot executa, lo Sr. Vayreda mes que tot sent.

Lo Sr. Morera digne deixeble del citat professor de l'Academia de Madrid, mostra en sos quadros la mateixa correcció de dibuix y elegancia de composició que son mestre, mes es, sens dupte, molt mes exagerat lo convencionalisme del colorit en algun de sos quadros, com per exemple lo que fa duas senmanas ocupava lo centre del lloch de preferencia de dita Exposició-Parés y que figurava un

camí format per unas rengleras d' arbres. L' aygua enclotada, ténia los mateixos defectes que l'aygua representada per son mestre y los arbres com mes llunyans mes convencionalment colorits. En un dels quadros de dit autor y que representava un *Mercat de Lleyda* estavan argermanadas duas escolas; la qu' ell segueix y la anomenada *impresionista*; donchs be aquest quadro es á nostre entendre 'l que tenia mes vida, 'l que era mes veritat, 'l que tenia lo conjunt mes simpátich. En cambi los que representavan la fatxada d' una Iglesia en dia de pluja y un aucellet á la vora una teulada, eran verders cromos, eran, com sentirem á dir molt be, cuadros mes propis d'esser col·locats en tauletas maqueadas que ab bastiment y march.

L' última obra del Sr. Armet, exposada també en la citada Exposició, es potser lo millor quadro que havem tingut lo gust de veurerli. Aixís com en altres obras hem tingut ocasió de parlar del convencionalisme del color, en las obras del senyor Armet se hi veu lo convencionalisme del dibuix; sobretot en la figura. Dit artista te la costum de posar noyets en tots sos paysatjes, mes tots se semblan, tots van vestits, mica mes mica menos per un igual. No passa lo mateix en la composició del paysatge que sempre es nova y ben trovada. Lo quadro últimament exposat representa una sortida al camp de un estudi de noys que están jugant al voltant de sos mestres y sobre de unas grans rocas á qual peu se hi veuhen las ayguas d' un estany. Las agrupacions dels xicotets están ben combinadas y lo colorit de rocas, aygua y arbreda no deixan res que desitjar. La perspectiva es bona y lo conjunt produheix un bellíssim efecte.

De tres quadros mes havem de donar compte en aquesta part pictorica y son deguts als joves artistas Srs. Durán, Meiffren y Ferrer. L' obra del primer es de petites proporcions y representa un grupo de venedoras de virám. Lo colorit es simpátich y just en la figura de primer terme, que també se recomana per son bon dibuix, mes la penúltima y última figura están desencaixadas y lo fondo representant un carrer, no guarda las proporcions relatives á la figura, á mes d'esser bastant descuidat. La virám de primer terme te molta vida y está dibuixada y colorida ab vigor. Es sens dupte lo mes notable del quadro.

Lo quadro del Sr. Meiffren representa un paysatge nevát y es de regulars proporcions. Molta inesperiencia demostra aquest quadro en son autor. Faltas de dibuix, colorit y perspectiva se hi trovan, y á fé que 'ns estranya, puig d' altres obras havém vist del Sr. Meiffren que ab justicia havian merescut los elogis que la premsa barcelonina n' hi havia fet. Aquest paysatge no careix per aixó completament de condicions. Vegis lo últim terme y lo cel, aquest últim massa unit, y 's veuran las qualitats de son jove autor.

Lo Sr. Ferrer en son quadro exposat y qu' es compost de una sola

figura de noya, agenollada ab una paradeta de llegums á son devant, demostra que comensa tot just en lo difícil art á que 's vol dedicar, puig se veu en dita figura molta inseguritat en lo dibuix y colorit, sobretot en la carn. Alguns dels accessoris están ben dibuixadets y justos de color.

En la part escultórica se n' ha empòrtat la palma, com se sol dir, lo artista Sr. Reynés que ha exposat dos magnífichs bustos en terracuyta que foren celebrats per tota la prempa diaria d' aquesta capital. Lo citat escultor segueix la mateixa manera de fer que 'l célebre Carpeaux y be 's pot dir que la ha encertada puig no duptem que si los citats bustos haguesin sigut firmats per l' autor dels grupos de l' Opera de París no hi hauria ningú qu' hagués dubtat de que per ell havian sigut executats. Lo Sr. Reynés reuneix á la finura de modelat y distinció artistica que imprimeix á todas sas obras, una gran correcció de dibuix y una elegancia extrema. Lo desnú 'l tracta de una manera admirable. Impresiona tant la bellesa dels bustos de que parlém, que sembla veurerls animats y sentir son respir. Rebi lo Sr. Reynés nostra mes cordial enhorabona.

Las demás obras escultóricas expresadas durant la pasada quinquena son degudas als joves artistas Srs. Gamot, Atché y Clarassó. Son las del primer quatro bustos y una figura en terra-cuyta. La figura es l' obra millor y si be no estém conformes en lo triat del assumpto, havém de reconeixer que se hi nota soltura en lo fet de las robas, que no están faltadas de calitat, y gracia y veritat en la posa. Representa una *chula*. Entre los quatre bustos sobressurt un de senyoreta que sembla extret de una de las fotografías nort-americanas que hi ha en la colecció que te lo Sr. Parés en uns aparadors.

Las obras del Sr. Atché consisteixen en tres bustos. Dos en terra crua y un cuyta. En los dos primers si be se hi veu soltura y bona execució en las mantellinas, causan mal efecte, degut en part á lo antipatic del tó que te la terra crua y en lo pronunciat de tot lo modelat de la carn. Lo busto de terra-cuyta es un retrato. La semblansa es notable. Está executat ab distinció y 's recomana pel dibuix y modelat. Es un xich abocetat.

Dos bustos-retratos son las obras degudas al Sr. Clarasó. Apart de la semblansa que no podem judicar per no coneixer los originals, los citats bustos tenen alguna cosa recomanable, mes en conjunt causan mal efecte per lo mal tractat del cabell y poch vigor en lo modelat.

Aquestas son las lleugeras impresions que havem rebut al contemplar las obras exposadas durant los quinze dias que acaban de transcorrer. ¿Nos havem equivocat en nostras apreciacions? Es posible, mes 'ns queda la seguretat de que havém jutjat segons nostres pobres coixements 'ns permetian y ab lo major bon desitj.

ARTHUR GALLARD.

NOVAS

A la estrema galantería dels Srs. Muntaner y Simon debém lo poder publicar en lloch preferent d'aquest número y ans que veja la llum en llengua castellana un treball molt interessant per nostra literatura. Es degut á la ben tallada ploma de D. Joan Valera y apareixerá en la *Historia de España* que com saben nostres lectors está publicant la primera de nostras casas editorials.

La ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA, que fa temps té iniciada una subscripció pera contribuir á restaurar lo històrich Monastir de Ripoll, dirigí un mensatge á S. M. lo Rey sollicitant que 's dignès obrir ell la subscripció. Los Srs. Marqués de Monistrol y D. Félix Maciá y Bonaplata fóren los encarregats de presentar dit mensatge acompanyantlo ab la monografía y fotografias del Monument, y avuy se 'ns diu que D. Alfonso, accedint als desittos de la Associació, ha enviat 3000 pessetas al objecte indicat. Es d' esperar que las corporacions y particulars s' ho pendrán també ab empenyo y que dintre poch podrém veurer del tot restaurada aquesta bella joya del art románich.

Hem rebut lo número 5 del *Eco de Catalunya* setmanari que escrit en catalá y castellá aparagué en l' Habana y que desd' ara 's seguirá publicant sols en catalá. Enviem una coral estreta de má á nostres amichs de Cuba y 'ns considerém orgullosos de tenir en ells uns nous defensors del verdader catalalanisme.

Darrerament ha donat duas conferencias en l' ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA son President D. Ramon Arabía y Solanas, disertant sobre los Alpes. En la primera, que tingué lloch lo 31 de Mars prop passat, s' ocupá de la orografía de dit sistema: de sa situació, divisions, noms antichs y moderns, principals alturas, concas hidrográficas, constitució geològica, produccions dels tres regnes, aspecte, fenòmenos meteorològichs, (vents, avalanxas, *Alpplühen*, etc;) perills de las ascensions, trajo y precaucions pera ferlas, comoditats ab

que s'ha facilitat la visita dels Alps (carreteras, carrils, guías, *hôtels*, telégrafos, correus, etc.) donant per resultat una verdadera riquesa pera l' país que vegé visitadas eixas montanyas per un milió y mitj d' estrangers en l' any passat. En la segona conferencia, que doná lo 14 del corrent, s' ocupá nostre amich dels famosos passos d' Annibal y del cónsul Bonaparte, de las primeras ascencions del Montblanch, del Mont Rosa y del Mont Cervin (*Matherhorn*.) en especial de las dels sabis De Saussure, Tyndall y Forbes, analisant los resultats progressius que pera las ciencias naturals, la botánica, la meteorología, la geología y fins pera las ciencias pre-históricas, ha tingut la exploració científica dels Alps y fent al terminar una entusiasta excitació pera que en los Pyreneus espanyols de que va dir s' ocuparia dintre poch, tingués prompte imitació tant bell exemple, sobretot per part de las Associacions d' escursions de Catalunya.

Ab veritable goig hem llegit lo tomo LVII de la *Biblioteca Universal* que surt á Madrid. Está aquest consagrat á D. Víctor Balaguer contenint algunas de sas mes celebradas tragedias y poesías, que per mes que ab la traducció perdan un xich á causa dels defectes de la llengua castellana no es fins al punt de desvaneixers sas innumerables bellesas. Va precedit lo llibre de un prólech degut al jove y molt distingit poeta D. Rafel Ginaro de la Rosa que honra molt á la vegada á son autor y á nostra literatura. No 'ns podem resistir al desitj de traduir un petit frament. Després de estendres en merescuts elogis al Sr. Balaguer, als quals nosaltres nos associem de tot cor, diu lo Sr. Ginaro:

«La llengua catalana, dialecte del vell provensal, anterior al castellá del Cid y al italiá del Dant, es una llengua ruda, trencada, rublerta d'interior foch, propia pera l'expressió dels afectes vehemens, de la poesia lírica en especial, plegada de monossílabos, abreviada sovint per elisions, s' enmotlla abundantment al vers.

«Casi may se troba un endecassílabo catalá que entri baldé en l' endecassílabo castellá: aquesta brevetat afavoreix en extrém la bellea del pensament tant com en altres llenguas la sonoritat: se diria que aquella llengua centellea com lo llamp y que en aquesta brilla ab la magestat un tant monótono del sol; pera l' amor y l' alta y serena elocuencia no es tant propi 'l catalá com lo castellá, empero aquest li es inferior quant se tracta d' expressar lo crit de la passió, l' entussiasme que 's sobrehix, eixos moments de la poesia en que s' exalta la idea y 's fa sentiment.»

En la sessió que celebrá 'l 12 del present la Excma. Diputació Provincial de Barcelona, D. Terenci Thos y Codina un de nostres millors poetas, demaná que s'elevás al Govern una exposició suplicantli que en la facultat de filosofía y lletras de nostra Universitat s' establesca una cátedra de la llengua y literatura catalana.

Creyé'm fernos intérpretes dels sentiments de tots los catalanistas regraciant al Sr. Thos per la nova mostra que ab sa proposició ha donat de amor á la nostra terra.

Ha sortit lo número 17 any III de *L' Excursionista* butlletí de la ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS, corresponent al mes de Mars.

Porta un extracte de la conferencia que doná en dit centre Don Antoni Aulestia y Pijoan sobre excursionistas catalans célebres; con-

tinuació de la crònica de la Associació; excursió á Tossa, y altres noticias interessants.

Anuncia conferencias dels Senyors següents; de D. Antoni Rubió y Lluch, sobre la expedició dels catalans á Orient; de D. Gayetà Cornet y Mas, sobre pronunciació catalana; de D. Joseph Ixart, referent al art de la lectura y de D. Odon Martí, sobre una excursió á Andorra.

També anuncia la celebració d' una vetllada literaria 'l dia de Sant Jordi.

Lo *Centre Catalanista Provensalesch* está donant conferencias públicas de molt profit pera la classe trevalladora. Ja n' ha celebrat una 'l Sr. Sanpere y Miquel y 'n tenen anunciadas los Srs. Argullol, Sascas, Corominas, Aulestia, Trullás, Garcia del Corral, Company, Pascual y Casas, y Serra Salé.

S' ha publicat lo primer quadern del *Album històrich, pintoresch y monumental de Lleyda y sa Provincia*. Conté una descripció de la ciutat de Lleyda ilustrada ab vinyetas y per separat acompaña á aquest quadern una molt bella heliografia de la antiga catedral de dita ciutat. L' obra está presentada ab molt juxo y per lo bon acert d' ella felicitem á los entussiasas directores D. Joseph Pleyan de Porta y D. Frederich Renye Viladot. La recomaném á nostres lectors.

Sabém qu' ha entrat ja en prempsa la obra de *Toponomástica Catalana* de D. Salvador Sanpere y Miquel, premiada en lo últim certámen per l' ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA. Sortirà á llum probablement á últims d' aquest mes. Com se n' tira un reduhit nombre d' exemplars, poden encarregar-se desd' ara las comandas á la llibrería de D. Alvar Verdagner.

La nova joguina dramática del Sr. Aulés y que titula *Cel Rogent*, pertany al mateix género de sas anteriors produccions, sempre aplaudidas, essent superior á ellas en intenció y delicadesa. Posseheix aquest autor envejable facilitat, vivesa y gracia en lo diálech, abundancia de xistes y agudesas inesperadas que brollan á desdir de sa ploma, y habilitat innegable pera preparar y desarrollar situacions en alt grau cómicas. Semblants condicions se mostran en sa última obra, ab mes esclat que may; y com nova manifestació de son geni, sempre viu, fresch y joganer. Se recomanan sobre totas las primeras escenas y en particular un monólech molt aplaudit y plé d' intenció y gracia. La obra decau á la segona meitat y creyém que podria esser retallada. No sabém si aixís s' ha fet en las representacions següents á la de son estreno, que tingué lloch lo dia 9.

Aixís per sa forma y procediments de execució, com per la senzi-llés é intensitat cómica de sos arguments, la obra pertany—hem dit—al género peculiar y originalíssim que cultiva 'l Sr. Aulés, sens que tinga en ell ni competidors, ni imitadors; á un género convencional, pero d' un convencionalisme no sols admissible, sino grat y bell en estrém. Son llenguatje y xistes, la manera de conduhir l' acció, no recordan lo *natural* per complert; recordan sols al propi autor las comparacions, sas agudesas y sortidas no escahuen en boca dels personatjes; lluny de subjectarse á ells, l' autor se val d' ells, pera dir lo que pensa ab sa forma original y xispejant en que ho pensa. En esta última obra lo paralelisme de las situacions, no sols trobat, sino presentat ab insistència y relleu, li dona un caràcter paradójich que contribueix á sa originalitat picant.

Com amants de la comedia, y espectadors complaguts ab la representació de joguinas sens pretensions, y aixeridas, desitjaríam veure mes sovint en lo teatro obras com la que 'ns ocupa. Y si poguessim demanar alguna cosa al Sr. Aulés, li demanaríam que esplotés ab més frecuencia son ingeni.

Lo jove y distingit escriptor D. Antoni Rubió y Lluch donará dintre poch temps á la estampa una obra de molt interés per Catalunya. *Expedició dels catalans á Orient*, creyém serà 'l títol que li donará son autor.

Ab la aparició d' aquest número coincidirà la aparició y reparto als suscriptors de LA RENAISSANCE del volum corresponent al primer trimestre que ab los títols de *Garlandi de joyells, estudis é impressions de Barcelona monumental* ha escrit D. Joseph Puiggarí.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

Llista de les composicions rebudes en aquesta Secretaría fins á les 12 del mitxdia d' avuy.

Núm. 189. A la Lluna.—*Reyna de los astros, Luna,—como tu luz no hay ninguna.*—J. ROMEA.—190. Lo Fossier.—*Charitas.*—191. Sagrament perdut.—*Il fit serment à sa maitresse—de l' adorer jusqu' au tombeau...*—192. Isabel de Galceran.—Novela.—193. Rondalleta.—*Voleu rondalla?*—194. Lo Rey de la fontana.—*Patria, Fides, Amor.*—195. Lo mas de las etzevaras.—*Una de las pagestas—que hi ha en lo pla de Cambrils.*—196. Viure es lluytar.—*Sort fatal.*—197. Lo dupte y la fé.—*La jé salva.*—198. Plany.—*Per fer número.*—199. Cant nupcial.—200. L' anfitatre.—*Væ victis.*—201. Maria de Montpeller.—Drama.—*De la Reyna Dona Maria nostra mare volem aytant dir, que si bona dona havia el mon, que ela ho era, en tembre e en honrar Deu, e en altres bones costumes que en ela era...*—*Crónica del Rey en Jaume.*—202. Lo bon temps.—*...La cristalina esfera—gira bañada en luz; bella es la vida.*—ESPRONCEDA.—203. La veu del passat.—204. Gombal de Mur.—*Y el crit ¡desperta ferro!—que sempre ab fam de gloria—per tot deyan els braus almogavars.*—J. B. PASTOR.—205. Anhel.—*...Y encara diuhen—que 'l Paradís es perdut...!*—F. MATHEU.—206. La font del amor.—*Es l' amor com les ones—que 'l vent belluga.*—JOSEPH BORDRIA.—207. La veu del Progrés.—208. Desitj.—209. Anyoransa.—*Benhaja 'l cor que t' estima,—y ab la llum de l' esperança...*—JERONI FORTEZA.—210. Qui pugués tornarhi...!—211. Semprevivas.—*Corona poética á ma difunta mare.*—212. Lo Progrés.—*¡Avant!*—213.—*Amor puríssim.—¡Ave, maris Stella!*—214. Deliri.—*Y es de tots los adeus que l' home dona—el de sa joventut el mes amarch.*—J. LABAILA.—215. Historia de la vila de Sant Pol de Mar y de son

antich monastir.—*Nosce te ipsum*.—216. Hero y Leandro.—*Doch die Liebe fand den Weg*. Schiller.—217. De la nou...—*Talis vita finis ita*.—218. Lo fil de la vida.—*De quina seda?*—219. Lo mestre d' aixà.—*Per un may mes*.—220. Lo llit de mort.—*Llamas, dolores guerras...*—FR. LUIS DE LEON.—221. Lo forn de rajolas.—*Terra roja descuberta*.—222. Mestre Jaume.—*Salut y feyna*.—223. Romano.—*Qui 'n vol un' altre!*—224. La barretina.—*Oh, bandera catalana, abrigans fins á morir!*—225. Penediment.—*Mon recordar es ma confusió*.—AUSIAS MARCH. *Cant XLIX*.—226. Montseny.—Monografía.—*Adeu, tu, vell Montseny*.—ARIBAU.—227. Tradicions vilanovinas.—*Las tradicions retratan lo modo de ser dels pobles*.—228. La bala.—*Peso un' unsa*.—229. Joan Fivaller.—1415.—230. Lo saltimbanquis.—*Planyèulo*.—231. Lo cistellayre.—*Comprèu*.—232. Raquel.—*Flos campi*.—233. Lo Carrer de l' Escola.—*Oh, enderrochs catalans, so vostre amich*.—A. BLANCH.—234. La Pubilla.—*Flors y violes y romaní*.—235. Cant á la patria.—*Dulcis amor patriæ, dulce videre suos...*—236. L' enamorada del mar.—*A la vora de la mar—y á la vora de l' arena...*—CANSÓ POPULAR.—237. Ramors del bosch.—*La passió*.—238. Los jueus del Call.—*A matar jueus!*—239. Lo cap del rey.—*Firam!*—240. Fe grega.—241. La faixa d' or.—*Paraula es paraula*.

Barcelona 1 de Abril de 1880.

P. A. del C.—Lo Secretari, FRANCESCH MATHEU.

SUMARI

JOAN VALERA	Lo moviment intelectual á Catalunya	289
FIDEL FITA	Lo llibre vert de Manresa.	295
CONRAT ROURE	D. Joaquim G. Parreño.	308
FRANCESCH DE BÓTER	Rocaforadada.	312
JOAN CASAMITJANA	Revista musical.	320
RAMÓN PICÓ Y CAMPAMAR	El Pi.	324
ARTHUR GALLARD	Lluny de ma terra.	326
ARTHUR GALLARD	Secció de Bellas Arts.	328
	Novas.	332
	Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.	335

ANTICH CERIMONIAL

PER LA
ENTRADA DE CARDENALS LEGATS
EN BARCELONA

A vinguda del Exm. y Revm. Monsenyor Bianchi Cardenal Nunci Pontífici en la Còrt de Madrit, ab especial comissió y representació de sa Santetat per assistir á las festas del milenari de la Patrona de nostras montanyas; ha mogut algun interés acerca l' ceremonial de costum en semblants entradas; y com es assumpto que pertany á lo mes viu de l' antich formalisme de nostra Ciutat y Municipi, nos apar del cas donarne una lleugera indicació històrica.

D' aytals entradas n' hi ha menció desde lo segle xiv á que muntan los mes vells registres de l' arxiu del Ajuntament. En lo xv, á mes d' un Papa, Benet XIII, que á 29 setembre de 1409 passá per Barcelona, sens fer esment del cardenal de Luna que també ocupá la cadira de San

Pere y á 24 Febrer de 1387 sermoná dins nostra seu devant de la reyna Na Violant; per l' any 1419 trobabas' açi un cardenal legat, al qual los Consellers hagueren de amparar perque lo noble Rodrigo de Luna comanador de Monsó y de Penyíscola, li buscaba l' cós tractant de apersonarlo á hora captada, ab un ballener.

Altre legat apostólich, lo Cardenal de Foix entrá á 28 novembre de 1427 essent rebut ab gran pompa per los SS. Consellers, Gobernador, Diputats, Cónsols etc.

Desde comensos del xvi consta la entrada de Fra Egidi, agustiniá, altre legat, cual cerimonia pot veurers ad longum ab datos de juny de 1518 en lo llibre de *Coses Assenyalades* que es copia de las noticias del susdit arxiu. En ella ocorregué lo important incident de no volérseli donar pali ó tálem, per esser privativa real, que 'l Consell no creya poder ampliar sens determinada llicencia de S. A., y si bé lo cardenal protestá en nom de las prerrogativas pontificias, hagué de passarse de lo que volia y subjectarse á la resolució dels Consellers.

Altres cardenals legats, nuncis y *á látere* vingueren succesivament, com lo de Salviatis en agost de 1525; lo de Jacobossis en janer de 1538; Poggio, en mars de 1554; Hugo Buoncompanyo en octubre de 1565; Alexandre Riarrio (Sforza), en juny de 1580 y l' any següent de retorn; Pere Melino en Abril de 1593 etc. També en agost de 1522 visitá de passada á Barcelona Sa Santetat lo papa Adriá VI, com igualment consta y se detalla en lo referit llibre de Comes.

En temps mes avansats arribaren molts altres cardenals legats sovint per mar que naturalment aportaban en nostra platja com siti lo mes adequat pera seguir sa via. Durant lo sigle xvii vinguérenne alguns de principals: lo cardenal nunci d' Espanya que seguia la cort, en maig de 1634; altre nunci, Galearco Mariscoti arquebisbe de Corinto, arribat ab las galeras del Papa, fent sa entrada lo diumenje 28 setembre 1670; Savo Mellini, nunci arribat lo dimecres 31 octubre 1685; l' Exm. Sr. En Frede-

rich Caccia, arquebisbe de Lodica y nunci pontifici, dimècres 16 de febrer de 1693 etc., etc.

Passém ara al cerimonial, segons se troba en Registre propi, capítol 15 y següents del susdit arxiu.

«La primera vegada que cardenals ó bisbes, archebisbes etc. entran en ciutat, los Consellers hixen á rebre-rls poch menys d' una milla, enviant primer dos cavallers per la posta lo dia avans á encontrarse ab lo Senyor qui entra, pera donarli la benvinguda y ferli asaber com los Consellers volen exir á rebre-rl y acompanyarlo, suplicantlo los diga lo dia y hora que pensa entrar y vulla entretenirse pera darlos lloch á que s' previngan; y haguda resposta, s' en tornan y la donan als Consellers, los quals pera la hora assignada se juntan devant casa la ciutat acavall, ab molts ciutadans y cavallers, eclesiástichs, dignitats ó canonges de catedral y ab los Consols de Llotja, anant y venint lo correu de la ciutat, ab son senyal de tal correu de plata dorat que porta penjant al coll, com també la porta sempre que va tramés per la ciutat, y ab son postilló corrent per la posta á fi de dar rahó als Consellers si es prop ó lluny y hont ha deixat lo Senyor qui entra; y de alli parteixen agraduats cada Conseller en sa filera ab los eclesiastichs, ciutadans y militars que son en lo acompanyament, la qual graduació fan lo Conseller segon y los dos obrers de la ciutat, ab intervenció del scrivá de las obras qui té cárrech de publicarla y après escriurerla en son llibre de graduacions; y seguidament tots acavall ab los oficials de la ciutat y molta altra gent, van á encontrarse ab lo senyor, y arribats á sa presencia sens apeare, li donan la benvinguda... y lo Conseller en Cap se posa á sa ma esquerra, y los demes ab tot lo acompanyament devant per ordre, sens que nengu del senyors que venen ab lo qui reben se posi en las fileras dels Consellers ni entre ells, sino que van davant ó darrera; y si son grandes, se posan inmediate davant la primera filera que es la del Conseller quint darrera dels verguers, y l' acompanyan fins á son palacio; y si es virrey entran din-

tre, y sens apear fan salut á sa Ex.ª y sen tornan, y si es altre senyor se aturan al carrer, y aqui sens apear se despedeixen y sen tornan á casa la ciutat, y d' ella á sas casas, departintse primer lo Cap y apres los demés de grau en grau axi com al venir. Aquí es primer lo quint y per son ordre los demés; y jatsia que a la venguda dels Reys y altres senyors tambe solen exir lo bisbe y capítol y diputats del regne, empero van primer que los Consellers, perque en venir estos sen van y deixan lo lloch... Y si lo senyor va per mar, van los embaixadors ab dos barcas ben entoldadas, la una ab alguns acompanyants y l' altra oficials de la ciutat; y los Consellers per la hora asignada van acavall ab acompanyament com es dit, á la marina á rebre'l. L' endemá lo van á visitar sens prohomens, á no ser Rey ó persona real, no podent eixir ni visitar á altres senyors sino ab special deliberació del Consell de Cent... Y jatsia quels Consellers hiscan com es dit á rebre Cardenals, pero encara que fossen legats á latere del Papa y pretenguessen que s' deu eixir á rebre'ls ab tálem, ja may hi han dat lloch, com se rahona en la entrada del Cardenal legat Egidio augustino, á 12 de juny de 1558, y la *Historia Pontifical* en la part 4.ª plana 503, columna 1.ª, ho toca y diu «que en España no se permite en Barcelona.» L' ordre ques té en tals entradas, es que la professó de la Seu ab tot lo clero arriba fins al portal de la ciutat, y alli esperan al Cardenal, y arribat se apea, y agenollat en son estrado alli aparellat ab lo missal y Vera creu la adora, y tornat á cavall va derrera la professó, y á sa ma esquerra va lo conseller en cap y per son ordre segueixen los altres consellers y acompanyament anant tots acavall seguint la professó; y arribats á la seu, tots desmontan y entran alli ab professó, y feta oració, lo Cardenal y Consellers ab tots los demés hixen y tornan á pujar á cavall, y ab lo mateix ordre que s' eran posats fora la ciutat al recibo del cardenal, lo acompanyan fins á son palacio; empero dat cas que fos lo Papa, com se troba que Benedicto XIII lo any 1409 á 29 de se-

tembre, y Adriano VI l' any 1522 á 6 de agost vingueren en Barcelona, ni es dubte sino que es cert quel rebrien ab tálam, com dits dos Papas foren rebuts. Y en la vinguda dels Reys, la ciutat tira totas las artilleries y fa alegrias y festas, pero quant sen' van etiam que fos per mar, que las galeras solen tirar molt, la ciutat no tira ni visita al Rey en senyal de la tristesa en que tots restám ab general sentiment de la partensa de S. M., y així ho feyen los antichs. Es ver que á la Emperatris l' any 1582 y apres al Rey D. Felip son germá (1585) y apres á son fill lo Rey D. Felip (1599), los Consellers anaren á visitarlos á sa despedida.

«Si vingues á casa la Ciutat Cardenal á latere que sie entrat y rebut ab professó al portal de la ciutat, sel rebrá com á las personas reals, exint los Consellers acompnyats de tots los oficials de la casa hoc y encara de molts cavallers y ciutadans, fora al pati davant la porta principal, y fetas reverencias y cortesias, los cinch consellers anant davant, y lo en Cap restant derrera, al costat ma esquerra del Senyor, s' en entran á fer oració en la capella, y feta, pássan á la instancia de trentenari hont lo Senyor se sentará ab cadira y estrado, y los Consellers en sos banchs á scons ordinaris, y si lo Senyor no volgues cadira sino assentarse al mateix lloch dels Consellers, sel posará al lloch del Conseller en Cap y apres los altres Consellers conforme están asentats cada dia; y á la despedida lo tornan á acompnyar tambe del mateix modo fins lo dit lloch.

Lo ceremonial de que trahem esta noticia, fet per lo escribá racional Joseph Soldevila es del sigle xvii.

J. PUIGGARI.

LO MESTRE EN BERNAT CALVÓ PUIG

NECROLOGÍA.

AL hivern ha sigut lo que toca á sas darre-
rias per la terra catalana.

Las lletres, lo mateix que las arts, han
pagat un car tribut á la mort, que ha segat
ab sa implacable dalla la vida de sos fills
mes aymats.

Sembla que las ratjadas de vent que 's desencadenan
en la montanya no deurian emportarsen sino las fullas
caducas dels arbres, aquellas fullas que 'l tebi oest ha
acabat d' aixugar de la poca savá que no aixugá lo cálit
sol d' istiu, deixant intactas las que servan la verdor de la
vida, com á mostra de que encara poden contribuir po-
derosament al fruit del arbre á que están unidas. Mes ¡ay!
con si la Naturalesa volguès, ben sovint per cert, contra-
riar sas reglas y lleys comunas, deixa que una alenada
del mestral, ó una imperceptible bufada del garbí passe,
com si no hi toqués, per entre las fullas mès secas, casi
despresas de las branca, esqueixant lo petit tronch de las
que apareixen exuberants de vida.

En lo mon apareixen de tant en quant sers privilegiats que sembla que portin innata la tasca de fer bé á la societat, y aqueixos sers no deurian morir may, perque may la societat pot consolarse de llur falta. Aqueixas son, donchs, las fullas que deurian sobreviurer á totas las altres y que no deurian jamay caurer al impuls del mès potent huracá, quant mès á una feble fregada de la marinada suau.

Catalunya, la mare de aqueix estòl de eminencias de tota mena que enalteixen en totas las edats l' historia pátria, comensá per perdre en l' hivern que va finint á Simó Gomez, lo pintó escullit que, jove, molt jove encara, 's feya rotllo ab son privilegiat pincell en los Museos y en las salas de quants buscan en la pintura la satisfacció de llurs aficions artísticas. Veje després obrirse una tomba pera l' escriptor castís y elegant, de imaginació fecunda é inagotable, l' Anton Altadill. Mes tart tingué que derramar llagrimas de dol per la perdua del malhaurat Parreño, una de las columnas mes fortas que sostingueren durant llarga temporada lo teatro catalá. Y, per últim, com si tanta dissort no fos prou, acaba de contemplar la mort de lo mestre Puig que ha de ocupar necessariament una de las mellors planas en los anals de la música catalana; del mestre Puig, qual biografía mereix ser coneguda dels habituals lectors de LA RENAIXENSA, devots sempre de totas las figuras que per llurs mereixements s' enfilan á los puestos més elevats.

Lo mestre Puig, com casi tots los homens de privilegiat talent, fou bresolat en una llar humil, en la ciutat de Vich, en la que nasqué lo 22 de febrer de 1819.

Tot just tenia sis anys, quant demostrá una predisposició com poch demostran per la música. Dotat d' un ohido gens comú, cantava sens esforços qualsevol tros de una obra musical que hagués sentit pocás vegadas.

Generalment es tinguda com senyal de bona disposició, una perfecció primerenca d' ohido, y si be podrian citarse numerosos casos en que aytal perfecció desenvolhada avans

d' hora sol extingirse avans d' hora també, no succehí aixís en lo petit Puig. Posat en tan tendre edat baix la direcció y ensenyansa del mestre de capella de la Seu de Vich, En Francisco Bonamich, recomanat per una persona que volia molt bé á sa familia, molt aviat aparegué com un dels mellors, si no lo mellor deixeble d' aquella escolanía, y en Maig de 1826 sostingué honrosa lluyta ab altres noys als qui aventatjá cantant en l' ofertori un *motet* que li valgué la plássa dita d' *infantet de chor* que deu esser considerada com la primera anellá d' eixa continuada cadena de glorias escalonadas que han format la seva vida, y que li doná entrada d' escolá intern en la esmentada escolanía, costejada per lo cabildo catedral.

Desde 1826 á 1830 Puig se dedicá ab gran afany al estudi no interromput de la solfa fins arribar á fersen un hábit, ó com si diguessen una segona naturalesa. Llavors son nou mestre, En Joseph Sallés, comensá á imbuirli los coneixements de l' orga y de la composició fent d' ell, petit y tot com era, un bon organista, un bon compositor y son substitut desde 1831 á 1835 en que lo senyor Sallés morí. Lo cabildo emprengué ben prest lo que li tocava fer, y doná al jovenet Puig nombrament de organista interí de la Seo, cárrech que desempenyá á satisfacció de tothom fins al Janer de 1838 junt ab lo de Sub-mestre de capella que li confiá lo mateix mestre en 1834.

Fent renuncia d' abdós cárrechs y deixant detrás sèu un disgust general, en 1838 abandoná la ciutat que lo vege naixer y partí cap á Barcelona ab la idea de trovar aquí l' espay que li faltava en la capital de la montanya.

Contava llavors dinou anys, es á dir, se trovava en la edat més falaguera de la vida; quan las ilusions apunten afectant las mes variadas formas y vestint los ropatjes mes vistosos. Venir llavors á aqueixa Babilonia, era pera en Puig, no pera l' home, que de l' home no volem parlarne, sinó per l' artista, una resolució exposada, era un ver atreviment.

¿Qué fer aquí? ¿Venia lo modest vigatá ab la visera ca-

lada pera estudiar sens darse á coneixer lo camp de l' art á fi d' ocupar en ell lo lloch que li indiqués son criteri atinent á sos mereixements, ó mellor, á sos antecedents? ¿O tal volta venia ja l' artista vanitós, ab lo front alt y brandant en la má aguda llansa pera entrar en la lluyta y ferse pas ab ella?

Res d' aixó. Puig vingué á Barcelona ab un propòsit determinat. Tenia ja senyalat lo camí que devia seguir. Com á mostra del seu valer, podia mostrar ja una bona colecció de composicions religioses, rosaris ab orquesta, missas y psalmodias pera orga y altras.

Per dissort la música d' iglesia havia tingut un greu defalliment, del que encara no está restablerta, en lo temps á que fem referencia.

Los arxius de las capellas enriquits y plens á seny de produccions de temps anteriors y mes marcadament de las del segle passat, havian tingut en lo present molt pocas entradas de obras d' algun valer, porque los homens que podian donárlashi, per lo comú, se dedicavan á altras menas de música.

En Puig, á qual preclar talent no degué passar despercebuda aytal observació, degué proposarse ab firmeza, al venir á esta ciutat, no recular un pas en la via per ell empresa, tant mes quant en ella podia produhir saborosos fruyts. Aixís, donchs, tan bon punt arrivá, se someté al Reverent Joseph Rosés y al P. E. Joan Quintana, mestre de capella y organista respectius de la Parroquia del Pí, baix qual entesa direcció completá ben prest sa educació musical, afirmantse mes y mes en sa afició á la música religiosa.

La renuncia del P. Quintana feta en 1842, lo posá en posesió del cárrech d' organista del Pí, que desempenyá per espay de dos anys.

En 1844 deixá la plassa referida per la de contralt de la capella de Santa María del Mar, desempenyant aquesta fins á 1851 en que la deixá per un altre igual en la Seo.

Estava llavors al cap de la escolanía de la Mercé lo

mestre Andreu, y havent ocorregut sa mort en 28 de Novembre de 1853, fou cridat En Bèrnat Calvó Puig y sens que mediés sollicitut de sa part, se li conferí per unanimitat aquella importantíssima plassa en la que continuá fins lo jorn en que morí.

Durant una carrera tan laboriosa lo distingit mestre Puig honrá l' art musical de una manera asombrosa, dedicantli tots sos afanys.

La crítica justa é imparcial deu recollir en aquest lloch algunas apreciacions llensadas per algun periódich qu' ha volgut ferse eco d' una creencia vulgar per demés errónea.

Ja havem sentat avans d' are que quan lo malhaurat mestre Puig comensá á ocupar un lloch senyalat entre los músichs de renom, la música religiosa, á la que ell donava tota sa preferencia, passaba per un estat de defalliment sumament notable. Los organistas que no 's trovavan á la altura de llur deber, procuravan conseguir una falsa popularitat que neutralisés en part llur ignorancia y solian entregarse á las mes grans frivolitats, cuidantse be, per ço, de donárlashi fácil comprensió pera que deleytesin en cert modo als ignorants. D' aixó esdevingué una mena de música estrambótica que si hagués sigut arquitectura s' hauria anomenada churigueresca ó una altra cosa pitjor. Una gran part dels oyents s' havian acostumat ja á ella y era per un organista empresa atrevida lo combátrerla front á front.

Lo mestre Puig, com artista de seny, no podia sometres en absolut á semblant perversió del bon gust y de las reglas recomenadas per los grans compositors; mes no podia, com á artista novell, acometre una reforma capital, tornant, á despit de tothom, á las tendencia de la vellura que eran las que debia tenir per mes convenients.

Posat en tal alternativa, no tenia mes recurs que el de transigir ab lo mal gust desenvololat y sas tendencias fillas de sa esmerada educació, y aixís ho feu. Doná á sas improvisacions d' orga un carácter resoltament festiu y s' esforsá en dárlashi també las condicions recomenadas per

l' art, preparant aixís lo camí en que debia entrar després ab peu ferm y segur.

Per tot aixó ha merescut lo mestre Puig que algú calificqués de poch religiosas las obras de sos primitius temps. Nosaltres, empero, no farém aytal afirmació.

Fetas aquestas consideracions podem citar ja las obras que produhí lo notabilíssim compositor qual mort ha posat avuy la ploma en nostras mans, en quant nos ha sigut possible pendrer nota d' ellas. Com á cosas qu' aixecaren crit debem consignar un *Miserere* compost en 1843; l' oratori en dos parts y á gran orquesta *La última noche de Babilonia*, en 1848; un *Credo* á gran orquesta en 1849; una missa de *Requiem* pera las exequias del general Castaños, duch de Bailen, en 1852, y una missa á grans chors y cant plá ab acompanyament de violetes, violoncellos, contrabaix, corn inglés, fagots y quatre trompas, la primera escrita de tal manera y que per son carácter y per sa estructura fou molt ben rebuda y alabada á més no poguer per los intel·ligents.

Lo mestre Puig tenia per la música religiosa tal predilecció, que á ell se deu lo coneixement de moltas obras dels mes afamats compositors estrangers que ningú coneixia apenas aquí. Tothom recorda encara la magistral execució que obtingué en la Mercé anys arrera la *Gallia* de Gounod.

La facilitat ab que ell escribia s' explica solzament dihent que en l' índice de sas composicions conegudas ni figuran 683, apart de las que compongué desde l' hivern de 1879, fetxa de la darrera de las catalogadas.

Ni en los jorns mes dolorosos del temps de sa última malaltía deixava lo mestre Puig de dedicarse al treball, contrariant á sos metjes que li prescribian un repós absolut.

Una vegada parlavam ab ell de música y de son mal; y sobre aquest nos digué que lo metje li deya que no debia treballar gens ni mica y que á pesar de tot ell treballava porque no 's fatigava fentho, y que aquell jorn mateix havia escrit numerosas planas de partitura.

Pochs jorns avans de morí compongué la friolera de nou *responsoris*, á quals composicions era molt aficionat, pera correspondre á un que n' hi havia demanat tres, y pera estimar son efecte feu acompanyar al piano per una de sas filletas, encargantse de las veus ell mateix, un altra de sas fillas y un fill.

També deixá lo mestre Puig un método de solfa que vá precedit d' una llarga y ben pensada explicació teórica y que molts mestres tenen adoptat.

Es per demés volguer citar los numerosos artistas que avuy figuran en los mes enlayrats sitials del art musical que degueren á ell tot lo que valen, porque necessitariam per ferho molt lloch, molt mes lloch del que ara tenim pera disposar.

Avans de deixar la ploma havem de dir que en sa juvenesa l' artista que avuy plorem feu un ensaig de crítica musical, escribint revistas pera lo diari *El Ancora*, mes no persistí, y feu bé, en una ocupació, per la que tal volta no tenia la verdadera predisposició y que no podia darli mes que lo que dona casi sempre, disgustos.

Aquest era l' home al qual nos hem proposat rendir avuy un modest tribut de respecte y admiració. ¿Qué tè d' estrany, donchs, que deplorém d' una manera amarga sa perdua y que derramem llágrimas de dol sobre la llosa que l' aisla per sempre de quants lo volguerem ab entrañable afecte y de quants, sens tindre la gloria de contar-se entre 'l número de sos amichs, li rendian lo respecte que 's deu á quants sobresurtan del nivell de sos semblants?

CLEMENT CUSPINERA.

CARTAS D' ITALIA.

FESTIMAT amich F.: Res mes difícil conceptuo jo, qu' escriurer, per á poder esser llegidas ab deteniment y gust las impresions d' un viatge, puig aquestas son fillas casi sempre del carácter de cada hú, de sa instrucció ó de sas aficions particulars y que com diu molt be l' adagi de gust no n' hi ha cap d' escrit.

Figurat donchs, car amich, si 'm será difícil á mí fer una cosa passadora, quant viatjant per paissos ahont la sublimitat artística 'm surt á cada pas, me trovo ab mancansa de carácter per no impresionarme soptadament, ab una instrucció artística cotejable á baix preu y encar que ab gust particular y propi, no acompanyat d' aquella autoritat escolástica que li dona passaport per esser admés y llegit ab verdader interés.

Jo ja sé que ta indulgencia corre parellas ab ton talent en lo difícil y admirable Art á que 't dedicas y també crech que si aquesta carta y successivas, passant á la publicitat arrivessen á ferme 'l tort de proclamar mon atreviment y ma insuficiencia epistolar suposo que si molts dihuen que no es ofici de gats lo fer culleras, alguns n' hi

haurán, que mes indulgents, compendrán que per com-
plaure á un amich tot se fá.

Tu ja saps mas aficions y per lo tant procuraré agafar
aquesta excusa per limitar mon treball y comensarlo, puig
m' apar que ja he fet un xich massa d' exordi y açó no es
propi de la franquesa catalana.

Res de notable, y que no poguem haber vist la majoría
dels catalans, 's presenta fent lo viatge de Barcelona á
Marsella; emperó no succeheix aixís en lo d' aquesta últi-
ma ciutat á Génova, puig al arripar al trajecte de *Roques
brunes* á *Saint Raphael* impressiona extraordinariament la
vista d' unas montanyas de configuració igual á las del
nostre Montserrat encar que en mes poch nombre y de no
tant considerable alsada. Com es natural alló t' recorda
la patria abandonada y encar que no faig poesia com-
prench qu' aquellas impresions sian generadoras de bonas
composicions poéticas, de mes á mes quant se parla d' un
catalá y de la montanya benvolguda.

Pocas horas, passadas com una exhalació, t' van pin-
tant lo paisatge ab tintas riquíssimas y animantlo ab una
composició admirable; y al cap de poch minuts se t'
presenta la hermosa ciutat de Cannes en la qual lo tren
hi entra per un verdader carrer de régis y vistosos palaus
campestres, d' arquitectura elegantíssima y grandiosa,
sobressurtint especialment dos establiments, residencia
fins fá poch temps de la emperatris de Russia, y ahont la
esculptura ornamental y la estatuaria fan parellas ab los
grandiosos freschs de la fatxada. Res puch dirte de concret
sino que la vista s' confon y divaga vertiginosament ad-
mirant edificis grans y petits, elegants y severs, tots ro-
dejats de poétichs jardins, de frondosos bosquets, d' ex-
tensos prats matisats d' hermosas flors, de transparents
llachs solcats per elegants barquetas, d' artificiosas acci-
dentacions del terreno, de grupos admirables d' altíssimas
palmeras combinadas ab corpulentas y colossals etzava-
ras, produhint un tot tan hermós y encantador com me-
llor no pot imaginarsel la humana fantasía y com podriam

tenir los espanyols en la hermosa ciutat del Turia y sos encontorns, si no estessem condemnats á fer rosegons del pá que en altres països se serveix com una esquisitat en las taulas dels prínceps y potentats.

Dit tot açó de Cannes, multiplícalo per Nizza, Mónaco, Mentone, Ventimiglia, etc. y tindrás un total de poblacions que sens una industria especial, sens un comer actiu y sens fer cas marítim de l' aigua que 'ls llepa las plantas, tenen la torre de Babel á casa, representada per los innombrables idiomas de sos moradors, vinguts de llunyanas terras é ingrats climas pera gosar de tots los atractius de la naturalesa, dels mil capritxos de la moda, ja giravoltant ab voluptuosas salas de ball ó escoltant atentament en artísticas salas de concert ó assistint á la esglesia, al passeig, al teatre y per tot arreu ab aquella ordenada confusió que simbolisa la vida moderna dels pobles que ab son treball y sa inteligencia han merescut de Deu lo guasadó del benestar y la llibertat.

Crech inútil fer las consideracions que á tothom se li acudirian respecte á nostre pobre pátria; puig com deya molt be aquell: *lo peor es meneallo* y per tant procuraré anar endevant sens fer arribada en aquest punt.

Ben entrada la nit era ja quant la locomotora exhalá son últim xislet queixantse potser del fré que l' maquinista li posaba per aturarla á Génova, ciutat de just renom comercial y ben guanyada fama artística.

Despres d' una nit tranquilament dormida vaig obrir los ulls en la ciutat quals orígens s' confonen en la obscuritat y comensan á aclarirse durant la segona guerra púnica. Ciutat destruïda, segons contan los historiadors, per Magon jermá d' Aníbal y reedificada per lo cónsul Romá Spurio Lucreci; invadida per bárbaros primer y pels Ostrogots y Grechs mes tart; conquistada pels Longobarts y dominada pels Franchs; independent ab son Consolat é inestable ab sos Dux, fins que las rencorosas lluytas de las principals casas nobiliarias van acabar ab sa independència y després de vassallatjes forsosos y de

incorporacions voluntarias lo Congr s diplomátich celebrat   Viena   primers del nostre segle llig  la sort de la Ciutat de G nova   la ventura de la Casa de Saboya y d' aquell dia en  G nova es la capital d' una de las principals y mes ricas provincias de la unitat italiana.

La ciutat de G nova est  edificada en anfiteatre;   sos peus serpenteja 'l Tirreno y la agombolan en sa falda los últims contraforts dels Apenins. Los carrers son amples y suntuosos alguns, estrets y tortuosos la major part, empero casi tots menan   un palau riquissim     una esglesia admirable.

No vaig oblidar las conversas de mon estimat pare quant nos parlava dels genovesos y vaig voler veurer los barris baixos y las casas pobres porque aquí solament, deya, es ahont pot formarse idea del enérgich dialecte genov s y de las costums d' aquest poble de ferro, ardit navegant y especulador consumat.

Interminable fora ma tasca y superior   mas forsas descriurer minuciosament tot lo notable que G nova cont ; aixis es que tu que coneixes mas aficions ja 'm far s franch de tot lo que no 's refereixi   Bellas Arts y tantejar  explicarte lo mes important que baix aquest concepte he visitat.

Monument arquitectónich molt notable per sa antiguitat es la catedral de Sant Llorens, consagrada en 1118 per lo Papa Gelasi II, edificada en quatre épocas diferents, lo qual la presenta sensa unitat d' istil y en consecuencia li roba bellesa.

En la fatxada s' hi admiran tres grans portaladas d' esquisida factura gòtich-moresca, adornadas de baixos relleus y columnas de diversos tons; lo gran roset  central ab vidres de color, del Bertini y dos magnífichs lleons ajassats al peu de las escalas escolpits per Carles Rubatto. Los treballs de talla en los sitials del chor son executats d' una m nara admirable y 'ls baixos-relleus representant *La degollaci  dels innocents* y *L' martiri de Sant Llorens* son obra del frare de B rgamo Damiano dei Zamb-

lli. 'Ls magnífichs freschs de la volta son de Lázaro Tavarone y 'l grupo en bronzo del altar major es de G. B. Bianco; aixis com las estátuas del presbiteri representant Sant March, Sant Lluch, Sant Matheu y Sant Johan son respectivament de Gian Giacomo della Porta, del Passallo y de Montorsoli.

En lo restant de la esglesia s' hi vehuen obras pictóricas y esculptóricas de Paolo Girolamo, Luca Cambiaso, Barocci, De Ferrari, Francarilla, Balduccio, etc.

Admirables son las pinturas al fresch de la capella del Santissim Sagrament originals del Bergamasco y del Cambiaso y l' tresor de la Catedral es rich y notable per alguns objectes de valor material y remota antiguitat.

Altres y notables esglesias podria citar y detallar ahont s' hi trovan obras de pintura y esculptura admirables; emperó solament indicaré com á joya de pintura al fresch la esglesia de San Ambrogio é Andrea, que conté obras del Carlone, Galeoti Cavatorta y la de Santa María de Carignano que pot dirse es la espléndida obra de Galeandro Alessi y ahont se troban colossals y correctas estátuas dels mellors esculptors italians.

Nombrosos palaus poden visitarse, alguns de propietat particular, altres del Estat y altres del Municipi. 'Ls principals son lo Palau Real, Brignole, Balbi, Doria, Adorno, Pallavicini, Durazzo y Rossi, casi tots ab admirables pinturas al fresch de distingits autors antichs y adornats ab quadros de Raphael, Tiziano, Tintoretto, Bassano, Procacino, Caracci, Guido Reni, Domenichino, Borgognone, Van-Dych, Murillo, Ribera, A. del Sarto, Veronese, Bellini, Sassoferrato, Albert Durero, Rubens, Velazquez Montanya, Palma, Grechetto etc. etc., y esculpturas de Cellini, Varni, Traversó, Canova etc., fent un total considerable d' obras d' Art que colleccionadas totas en un lloch especial darian á compendrer ja á primera vista un valor material y artístich incalculable.

Fins aquí 'ls vells y 'ls mestres; ara vejam los deixebles.

Es precís confessar que després d' admirar las correctas y vigorosas obras d' autors antics, s' han de sentir defallits los pintors moderns y d' aquí que fins ara hagin anat seguint cegament á sos mestres, volentlos imitar, afillantse á escolas determinadas y no logrant ni perfecció ni originalitat. Mes are comprenent ja l' jovent italiá que la pintura d' avuy no pot esser l' imitació servil de las escolas antigas porque las arts del dibuix y del color fins en son mateix decandiment han dat un pas de gegant en la esfera del realisme y la idealisació, busca y trova en una nova escola la correcció y la severitat antiga exornada ab todas las galas de la fantasía moderna. Prova d' aquesta aseveració es la collecció de quadros d' autors moderns que comensa á aplegarse en lo mateix palau Real y que proclama ben alt lo que será la moderna escola italiana gracias al estudi de sos artistas y á la decidida protecció dels governants.

Si la pintura moderna italiana comensa á esser important ja fa temps que ho es la escultura y en particular la Genovesa que te en lo Cementir d' aquesta ciutat un riquíssim y valió Museu del qual ab justicia s' enorgulleixen tots sos fills y del qual provaré de dar una lleugera idea.

Lo cementir de Génova s' aixeca en complert anfiteatre, de manera que ocupa diferentas alsadas comunicadas per extensas galerías y amples escalinatas. Es riquíssim en monuments sepulcrales y entre sa notable collecció de mes de 2,000 estátuas y 5,000 baixos relleus s' distingeix justament una admirable estátua del temps asseguda demunt la llosa d' un sepulcre obra del escultor genovés Saccomano, persona distingidíssima y d' una instrucció artística notable. Un grupo representant *La resurrecció dels morts* es de Fabiani, *L' hora de la mort* de Civasco. Una estátua colosal de la Fé, que s' aixeca sobre tot lo cementir, es de Varni, *Imeneu apagant sa antorxa*, es de Origone, *Lo convenciment de la mort*, de Villa. L' angel y retrato del comerciant Noceti que va llegar 150,000

franchs als pobres de Génova, es de Costa, y las estátuas qu' adornan la capella cicular del cementir, representant San Daniel, Zacarias, Moisés, Adan, Eva, La Inmaculada, Sant Michel y Sant Johan, son obra respectivament dels esculptors Costa, Giacobe, Tassara, Orengo, Villa, Domenico, Santovarni y Gallino.

Mes y mes detalls y noticias podria darte respecte á las Bellas Arts d' aquesta terra benehida; emperó com no dech, ni puch fer l' inventari artístich d' aquesta ciutat, ni es la derrera ni la mes important de las que he de veurer y no vull que sia l' última de mas cartas aquesta primera feta á corre-cuita y que no sé si podrás llegir, 'm despedeixo fins á un' altre, si á Deu plau, recordante l' afecte que t' guarda á tú y demés amichs, encar que sia á llunyanas terras ton ver amich

CARLES PIROZZINI MARTI.

Génova 4. d' Abril 1880.

DUAS PROPOSICIONS

À

LA EXMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL

DE BARCELONA (1)

Lo DIPUTAT QUE SUBSCRIU:

Considerant la rica y variada literatura, objecte de interesantissim estudi per nacionals y estrangers, que rumbeja nostra patria catalana comensant desde 'l tretzé secle fins á nostres dias;

Considerant lo brillant renaxement qu' en aquestos ha tingut, principalment desde un quart de secle a n' aquesta part, demostrant sa vitalitat, sa abundó de medis y tressors, y l' impuls de benéfich progrés qu' es capás imprimir á totas las manifestacions llegendimas y honradas de la vida y de la cultura nacional dintre de la comarca;

Considerant quan be s' aparella 'l conexement y 'l cultiu d' aquesta literatura ab los de la espléndida y general castellana no sent procedent menysprearla, sent aixís que constitueix un element; ensemps que histórich é infor-

(1) Per l' importancia que tenen pera 'l catalanisme, y com agraument al Senyor Diputat que las ha presentadas nos complahem en publicar en LA RENAIXENSA las dos adjuntas proposicions, segurs que las llegirán ab gust nostres subscriptors.

mant, viu y existent de nostra nacionalitat espanyola, com á tall de tals no 's rebujan ans be 's cultivan oficialment los estudis de las legislacions forals al costat de la legislació general castellana;

Considerant que son varias las naciones que ja 'ns estant donant l' exemple del estudi oficial, admés en sas universitats, de las llenguas que corresponen á las antigas nacionalitats, sense desmèrit de la oficial y general respectiva, per lo que sa imitació en Espanya no podria pas ser considerada com una novetat perillosa;

Considerant, en fi, que per sas relacions, afinitats é influencias, al *Estudi de la Historia de la literatura catalana* deuria ajuntarse 'l de la antiga dels trobadors provençals, objecte en nostres dias de tant importants estudis per eminents lletrats catalans y estrangers;

L' infrascrit Diputat te l' honor de proposar á la Excelentíssima Diputació que 's servezca pendre 'l següent acort:

La Diputació endressará al Govern de S. M. una atenta y rahonada exposició en súplica de que en la nova lley de instrucció pública fahedora, ensemps que del estudi del arab y del hebreu y las literaturas grega, llatina y castellana, com aixís avuy dia 's verifica, s' establezca en la Facultat de Filosofia y Lletres de la Universitat de Barcelona, ab lo carácter que mes procedent siga, una cátedra de *Historia de la llengua y literatura catalana y de la antiga provençal literaria*.

LO DIPUTAT QUE SUBSCRIU:

Considerant la importancia que pera la historia de Catalunya te la publicació de estudis de investigació y de crítica referents á ciutats, vilas y pobles de la mateixa, la de monografías sobre sos mon uments, y obras científicas, artísticas y literarias, la de las relativas á costums, tradi-

cions é institucions socials, económicas y jurídicas de nostre gloriós passat, la de biografias dels homes célebres y distingits que la ilustraren, y la de códices y documents fins are inédits y com á tals desconeguts y pera 'ls mes inútils, custodiats en archius de municipis y corporacions, tots los que deurian y podrian constituir la sólida y ample base de travalls històrich-artistichs de mes alé é importancia com de carácter mes general;

Considerant que per efecte de una mes acertada direcció en lo cultiu científich y de la rehabilitació en aquest del element històrich, fruyt en nostra comarca del gloriós renaixement literari y del natural desvetllament del esperit de patria local, s' observa ja en alt grau de desenrotllo una lloable tendencia dels ingenis per aquesta mena de laboriosos estudis y pacientas investigacions;

Considerant que ab tot y ser tant plausible aquesta tendencia lo desenrotllament dels estudis històrichs se troba molt contrariat per los penosos sacrificis que á sos cultivadors imposan y per l' exés d' obstacles y falta d' estímulo y recompensa que aquestos troban, y que per contra podria y deuria esser energicament impulsat si las corporacions populars á qui atany mes directament son foment, reflexionant que es materia ans tot de interés públich, se decidissen á protegirlo é impulsarlo;

Y considerant, per fi, lo deber en que está aquest Exm. Cos Provincial, seguint sas honrosas y antiquíssimas tradicions, de pendre la iniciativa y de contribuir en tot lo que pugua en tota obra de enaltiment social de nostra estimada patria, per mes que aixó li impose sacrificis materials, sabut com te per llarga y may desmentida experiència que sempre surten á bon preu los progressos del ordre moral y may s' adquireixen sino molt modichs los que, després d' obtinguts, prestan als pobles vigor y energia, llum y patriotisme pera 'l treball;

Lo Diputat que subscriu te l' honor de proposar á la Exma. Diputació los següents acorts:

Primer. La Diputació dirigitá una circular als Ajun-

taments de la provincia recomenantlos que respecten y fassen respectar los monuments y obras artísticas y arqueológicas de sas respectivas localitats, estimulantlos á la conservació y restauració de aquellas que 'ls atanyin, aixís com á la mes perfecta custodia, arreglo, classificació y registre dels archius municipals y encarregántlosi que dirigescan iguals estímuls y recomanacions á las corporacions y entitats civils que radiquin dintre de sos termes jurisdiccionals.

Segon. Aixís mateix los fará avinent la conveniencia de facilitar y promoure l' estudi de sos archius á personas competents de dintre ó fora la localitat, que oferescan las degudas garantías, y 'l de subvencionar, quan se donguen á llum, los estudis é investigacions que 's considerin de interés ó utilitat per las respectivas localitats.

Tercer. La Diputació junt ab los ajuntaments, subvencionará las obras que s' acaban de indicar referents á la Provincia ab las cantitats que tingue per convenient, per medi de la compra d' exemplars, previ dictámen favorable de la Academia provincial corresponent.

Quart. La Diputació dirigirá atenta invitació á las demás Diputacions provincials de Catalunya pera que en quant los sia possible y cregan convenient, adopten en sos respectius territoris acorts per l' estil.

Barcelona 19 Abril 1880.

THERENCI THOS Y CODINA.

À LA VERGE DE MONTSERRAT (*)

I

AVANT! ¡Amunt! Deixeu la hermosa plana,
Deixeu la vila enrreera, oh trovadors!
Deixeu la vora de la mar llunyana,
Y els vergers plens de flors.

«Avant! ¡Amunt! Lo cim vos crida, y dona
L' aspre rocam grahons al vostre peu;
S' eixampla 'l cel, la Fe vos esperona;
¡Vingau, seguiu, pujeu!

Assí el soroll se apaga de la terra;
Assí amaguen les àligues lo niu;
Assí el raig en los singles de la serra
Dictats de Deu escriu.

Lo cel ya prop; lo mon á vostres plantes;
Entorn lo cap los núvols tronadors;.....
Vos donen los querubs les harpes santes:
¡Canteu, oh trovadors!

Vestida ab blau mantell, que tiny la aubada
De enceses llums y purpurins esmalts,
Vos esguarde d' estreles coronada,
En los penyals mes alts.

(*) Esta magnífica poesía ha obtingut un primer premi en lo certámen del Milenari de Montserrat.

Yo vos esguarde, esteses nit y dia,
Les ales, per volar á un mon millor:
Yo soch la sobirana Poesía
De Fe, Patria y Amor!»

II.

Eixa veu escoltí, Reyna y Senyora,
Y despenjant l' empolsejat llahut,
Com l' infant que en sa mare pensa y plora,
Plorant de goig tot lo camí, he vingut.

Y assí 'm tens ya, que estátich te contemple;
los ulls al cel ab mística ilusió;
Los genolls en les lloses de ton temple,
Y en los llabis, no un cant, una oració.

Les glories de la terra, Verge Santa,
Ya no falaguen l' esglayat cor meu;
Al humil poble que te adora y canta,
Vinch á unir yo mon ánima y ma veu!

III

Tot canta en ta llahor, Mare amorosa,
Dia y nit, auba y vespre, lluna y sol;
Al trench del jorn la vigilant alosa,
Y en la fosca lo tendre rossinyol.

Te canta el dols ventijolet alegre,
Quant agrunsa joliu, la flor dels camps;
Te canta, ab veu terrible, el núvol negre
Quant esclata á tos peus en trons y llamps.

Te canta lo baylet que 'l ramat guía;
Lo ros anyel en lo boscam perdut;
Te canta 'l llaurador que al solch confia
De la daurada espiga 'l gra menut.

Te canta lo nautxer quant se abraçona
Al arbre mestre per guaytar lo port;
Te canta lo soldat quant la corona
Busca de la victoria ó de la mort.

Te canta la novella desposada
 Quant la cambra nupcial obrí al promés;
 Y la mare que clava malhaurada
 En lo front del fill mort lo darrer bes.

Te cantan tots dos junts lo net y l' avi;
 Y aquell que del mal fuig, y els que 'l be fan;
 Te canta el sabi, oh Reyna, y es mes sabi;
 Te canta el gran, oh Mare, y es mes gran!

Te canten tots, María, tots te admiren;
 Tots te consagren llágrimes ó flors;
 Te cantáren los segles que moriren;
 Te cantarán los segles naixedors.

IV

Yo escolte 'l terratrémol que rimbomba
 Quant mor ton fill en la gloriosa creu;
 Y veig obrirse com inmensa tomba
 La serra que ha de ser lo temple teu.

Yo veig ta Image, que la roca dura
 Com lo nacre á la perla guarda dins;
 Y me enjisen los himnes que en nit pura
 Canta allá dalt, un vol de serafins.

Yo veig per la Montanya tot un poble
 Vindre á ton temple en atropoll confús;
 Ab sayal negre lo capdill mes noble;
 La reina mes polida ab los peus nús.

Yo veig encendres, celestial Regina,
 Pensívols contemplant ton front seré
 Pere Nolasc, en caritat divina,
 Vicent Ferrer en sobirana fe.

Yo veig, yo veig en ta daurada cambra
 De genolls y á tos peus depositant
 Isabel y Ferrant llors de la Alhambra,
 Lo Jove de Austria palmas de Lepant.

Yo veig com confiant en ta clemencia,
 Los somatents ab robçllat trabuch,

Fort castell de la patria independència
Fan, á les plantes dels penyals del Bruch.

Y en ta Montanya, resplendent de gloria,
Mire la llar del aviór sagrat;
Lo monument etern de nostra historia,
Lo mur de nostra invicta llibertat.

Y veig ta Imatge sobre els cims blavosos,
La terra als peus y per corona 'l sol,
Estendre oberts los brassos amorosos
Al que 't venera humil, poble espanyol.

V

Mentres aixequé al cel la dura testa,
Cenyida de turons, lo Montserrat;
Mentres breme en ses roques la tempesta;
Mentres rode á la mar lo Llobregat;

Mentres l' infant acaronantse, trove
En los brassos materns grata calor;
Mentres recorde 'l vell y espere 'l jove,
Viurás, divina Verge, en nostre cor.

Viurás en ell com remembransa pia
Del somni del bressol dols é ignocent;
Viurás en éll com llum de poesía
En esta y l' altra vida resplendent,

Viurás en éll com falaguera y pura
Filial aspiració del pit nafrat;
Viurás en éll com símbol y figura
De la Bellesa, el Bé y la Veritat,

Y si el dubte, ab ses negres nuvolades,
Emboyra 'l cel, hont resplandeixes tu,
Com ton temple les neules infantades
Per la nit, que 'l vent porta y éll se 'n du;

Acudint de tos fills á la defensa,
Ab un esguart de celestial consol,
Los núvols desfarás de nostra pensa,
Com les boyres desfá lo raig del sol.

TEODOR LLORENTE.

CANSÓ

À LA VERGE DE MONTSERRAT

FINS setanta quatre llanties
creman devant del altar,
totes son de plata fina
menos una que n' hi ha
qu' es la del meu cor, Senyora
que jamay s' apagará.

L' oli que li dona vida
es la Fé del bon cristiá,
l' Amor qu' os duch es, Maria,
la llum que la fá brillá,
com més ombres mon cap tapan
més la sento revifar.

S' encengué en lo primer dia
que de Vos me van parlár,
deyan qu' en una Montanya
un cap vespre vau baxar,
y lo cor se me 'n hi anava
de sentirla anomenar.

Mentres lo dia esperava
per veniushi á visitar
ja tenia una estampeta
per poguerla contemplar,
y un medalló ab vostra imatge
pera poguervos besar.

Lo dia que os hi vaig veure
¡Deu meu y que vaig gosar!
en tota la meva vida
cap més de tant dols n' hi ha;
quan van parlá 'm de dexarvos
ne vaig arrencá á plorar.

A adoraus en romeriā
puja 'l poble catalá,
quan passa un any sense veureus
tothom us trova á anyorar,
lo poble qu' en Vos confia
no 'l sabeu desamparar.

Cada nit mos ulls us veuhen
quan la son los vé á aclucar,
al dematí us torno á veure
y 'l rés que ma llengua us fá
sembla la dolsa rósada
que ve mon llavi á ruxar.

Nit y dia Vos invoco,
de pregáus no 'm se cansar,
l' oració sempre us recordo
que la mare 'm va ensenyar;
quant siga mort, aprop vostre
me la dexareu resar?

J. FRANQUESA Y GOMIS. .

¡ENDEVANT!

Llegida en l' Ateneo de Vilanova y Geltrú, en sa vetllada lliteraria y musical del 30 de Mars de 1880, ab motiu de la concessió del ferro-carril directe de Madrid á dita vila y Barcelona.

Un poble un jorn arreconat vivía
Y oblidat de tal mena de tothom,
Que lluny de tot comers se consumía,
Y lo resto del mon no l' coneixía
Ni en los mapas trobavas lo seu nom (1).

Sentint d' emulació son cor glatirne
De altres pobles veyent lo avensament,
S' afanyava sos passos per seguirne,
Pero lluytava en va, per no tenirne
De riquesa en son s'ól cap element.

Pera ser industrial, tots li mancavan;
Per serne agricultor, faltava l' camp;
Clapers y xaragalls lo rodejavan,
En que cuscons y palmas sols medravan,
En las esclotxas de macís rocam (2)

Llavors mirá al entorn en sa frisansa
La activitat cercant hont emplear,
Y no veyent per ell altra esperansa

(1) Efectivament: lo autor ha tingut ocasió de veurer mapas fets en la present centuria, en los que s' hi llegeixen los noms de las vehinas poblacions de Sitjes y Cubellas y no lo de Vilanova y Geltrú.

(2) Era tal la falta de recursos naturals dels Vilanovins, que á mitjans del segle xv sostinguéren lluytas y plets ab los vehins de Castellet pera conservar los aprofitaments de las palmeras nanas que creixian en las montanyas que á abdos pobles separan, y serveixen pera fabricar escombras, sanallas y altres semblants objectes.

Ni altra porta que l' mar, al mar se llansa
Y á llunyanas regions se n' va á abordar.

Allí empren lo domptar sa sort impia;
No l' deturan del clima los rigors;
Si un fill hi sucumbeix, altre n' hi envia
Y logra al fi veure' arrivar lo día
En que recull lo fruyt de sos suors.

Y ab aquest fruyt arrenca la bosquina
Que cubría per tot son pobre sól;
Y la rocosa crosta n' esbossina
Y lo subsól remou, forada y mina
Puiç terra de cultiu tornarho vol (3).

Y ho conseqüeix: y pampres bells cubreixen
Aquells llochs fins allí perduts y herms,
Y los suchs que, grahíts, ells li rendeixen,
Pera ser comerciant lo afavoreixen
En los que té de avens propósitos fermes.

Mes aixó no era prou pera apagarne
Sa set ardent de anar sempre endevant:
Volgué sé' industrial; volgué provarne
Un ferm voler fins hont pot arrivarne,
Y en l' árdua empresa va sortir triufant.

Y atrevidas agullas al cel s' alsan
Que vomitan columnas d' espés fum;
Y sos teixits en los mercats s' ensalsan,
Y tants explets al poble aquell realsan
Fent del jorn de justicia apuntá l' llum (4).

Mes encara sa tasca no es finida;
De sa carrera no ha arrivat al cim;
Prou sent esbategá en son pit la vida,
Pero manté sa forsa comprimida
Cadena antiga que sos punys llastim.

Y vingué un jorn també en que la cadena,
A forsa de llimar, caigué á bossins,
Y lliure ja del que li dava pena,

(3) Al retornar los Vilanovins de sas temporals emigracions los capsals obtinguts en los establiments de salar peix que fundavan en las costas de Galicia, y en los treballs de tota mena á que s' dedicavan en diferents punts de las Américas, se anaren empleant en arrebasar lo roquissá que formava per tot arreu la primera capa del terreno, y formant los marjers banaladas que avuy donan á son terme lo aspecte de una fertíllissima vall.

(4) Una de las fábricas de filats y teixits al vapor, de Vilanova, es la segona de sa classe que s' va construir en Catalunya.

No servint d' escambell ja mes sa esquena,
S' emancipá del jou de sos vehins (5).

Y volá y s' enlairá, y per nova vía
En que l' creyan dampnat á may entrar (6);
Entrá també, y vejé lluhir lo dia
En que, ensemps que á son cos, ab armonía
Pastura á son esprit pogué donar.

Un fort obstacle ab tot salvar li resta
Que vé lo seu pervindre amenassant;
Obstacle que, si á véncer no s' apresta,
Pot ferne en breu tornar sa sort funesta
Lo fruyt de tants esforsos malhaurant.

Sos émuls y rivals se coal-ligan,
Per mantenirlo en son aislament;
De ferro ab llas estret entre si s' lligan,
Y per tallarli l' vol, son seny fadigan (7)
Veure l' caurer retut ben prest creyent.

Si tal designi avant sortir podia,
Ben prompte convertit en greu dissort,
De aquell poble lo avens se miraría,
Puig aire á sos pulmons li faltaría,
Y un poble, com un hom, sens aire, es mort.

¿Veurás' així? ¿Voltat per aspre serra
No ha de tenir cap mes camí que l' mar?
¿Musclo ha de ser, que allá hont nasqué s' aferra?
No ha de poder recórrer ell la terra
Lo empresonat vapor fentne xiular?

Si que podrá: sas forsas no coneixen
Los qui esperan vensut véurerlo al fi;
No saben que sos fills se distingeixen
Per sa ferma constancia, y quan pareixen
Que mes cansats estan, fan mes camí.

Y així va ser: un jorn també venintne

(5) Vilanova depenia en lo judicial, y fins á cert punt, en la gubernativa, de altre població vehina, á la qual en temps de la primera guerra civil degué ajudar á pagar las murallas que la guardáren y enviarli fills seus pera darli destacament, á mes de tenir ella que fortificarse y defensarse ab sos sóls recursos.

(6) La vía de avanament moral é intelectual, content avuy, á mes de nombrosas escolas, un colegi de segona ensenyansa complerta, de primer ordre, un Ateneo en que s' donan conferencias y vetlladas científicas y literarias, *Caixa de ahorros*, *Casa de amparo* hont se recullen vells y noyas descomparadas, *Sala de asilo*, etc., etc.

(7) Malgrat que en l' any 1852 tenia ja Vilanova un projecte y plans aprobats pera la construcció de un camí de ferro que la juntés ab Barcelona y Tarragona, causas sobradament conegudas la havian mantengut privada de aquest tan necessari sistema de comunicació.

En que, al aire donat de alarma l' crit,
 Un de sos fills, gegant capdill sortintne,
 Preclars prohoms entorn seu reunintne
 Lo alé mostrá aquell poble de son pit.

Y esmicolant per dreta y per esquerra
 Los durs penyals que n' marca lo compas,
 A las serras y valls fent crúa guerra,
 Y removent per tot arreu la terra,
 A despich dels obstacles s' obra pas.

Y no s' contenta ja ab tenir sortida
 Precisa per l's productos de son sól.
 Sino que á altres regions vol dur la vida,
 Oblidadas com ell, y las convida
 A seguirla de avens en lo seu vol (8).

¡Honor y gloria! donchs, Pátria adoptiva
 ¡Honor y gloria! á tos il-lustres fills,
 Que saben conjurar la sort esquiva,
 Y ta senyera mantenirne altiva,
 Com braus pilots, salvant tots los perills.

¡Gloria y honor! y del progrés la vía,
 Moral y material, ensemps, petjant,
 Un nou avens nos marque cada día,
 Y en abdos rams lo prehuat lema sía
 De nostre escut: «*Avant: sempre endevant,*»

THEODOR CREUS.

(8) Vilanova no s' ha contentat ab procurar-se una vía ferrada que la posés en comunicació ab las duas capitals entre las quals se troba, sino que ha volgut fer participar de tant important millora á altres poblacions que sens aixó difícilment l' haurían obtenguda.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

ABRIL

PN l'última quinzena d'aquest mes no han sigut tantas las obras d'art exposadas en los diferents establiments que á aixó se dedican en nostra ciutat, com fins are havem tingut lo gust de donar compte en las planas d'aquesta revista, mes no vol dir aixó que aquellas no hagin deixat agradable recort als visitants dels citats establiments, ans al contrari, en l'*Exposició-Parés* s'hi han pogut admirar tres preciosos cuadros deguts al infatigable artista Sr. Vayreda, dels quals sens dubte 'n guardarán bon recort los apassionats y partidaris de la escola independent ó impresionista.

No repetirém los elogis que la premsa diària tributa al pintor Sr. Vayreda, puig sabut es lo talent y execussió que sempre ha demostrat en totas sas obras.

Figuran los tres quadros: *un camp de fajol*, paysatge parescut al que tingerem ocasió de parlar en l'anterior revista, *un dia de pluja* y altre paysatge dels voltants d'Olot. Tots tres tenen lo sabor de la terra que ha vist naixer al distingit pintor, y com mil voltas havem dit, la naturalesa está trasportada á la tela ab tota sa vida, ab tot son esplendor. A varias personas havem sentit queixarse de certa monotonía que diuhen trovar en los quadros d'aquest artista, monotonía que creuhen deguda á trasladar á la tela los paysatjes de una determinada comarca, mes sobre aixó en lloch de combatrer aquesta manera de pensar ens bastará traduhir algunas paraulas del conegut paysagista inglés John Constable:

«M'agrada pintar los llochs ahont he viscut. Per mi la pintura y

l sentiment son duas paraulas que enclouhen una mateixa idea, y las riveras del Stour han quedat gravadas en mon cervell desde ma infantesa.»

Lo pintor Sr. Borrell ha esposat dos cuadros. Un es lo retrato d' una senyora. Lo colorit es mes simpátich qu' exacte. Lo dibuix deixa, á trossos, bastant que desitjar, sobretot en los escorsos de las mans y en la perspectiva del fondo, puig lo silló arrimat á la paret s' allunya poch per la diferencia de proporció ab la figura. Las robas tenen calitat y la testa es recomanable per sa expressió. Lo mateix sucseheix ab una altre figura que representa una noya tenint un parell de coloms en la má qu' aixeca sobre son cap. Lo mocador de crespó que porta al coll, está admirablement pintat y lo dibuix es en general mes correcte que en lo retrato. Los coloms tenen un color un xich convencional.

En la botiga del Sr. Vidal, en lo passatge del Credit se hi ha trovat exposat, un quadro representant una vista de la Montanya de Montserrat. Se recomana baix tots conceptes si be en los últims termes fa l' efecte de cromo. Aquest quadro es degut al pintor Sr. Teixidor.

Del Sr. Amell, es altre quadret que 's trova en los aparadors de casa Monter, carrer d' Escudillers, qual assumpto es trivial. Llástima gran es, que un pintor com lo anomenat se ocupi de pintar cosetas havent varias vegadas demostrat que no li manca intenció y que es mestre en dibuix y colorit, com també se hi veu aquest últim. Es un músich en son estudi. No cal que diguem que 'l mes petit detall está acabat, que tots los instruments y accesoris posats sobre la taula y en altres llochs tenen relleu y calitat, que la figura está ben posada y 'l colorit exacte, puig es ja ben reputat dit pintor y conegut pel públich barceloní.

La esculptura no ha estat ben representada durant aquesta quinzena, en cap dels citats establiments. Dos bustos sols havem vist en l' *Exposició-Parés* y tots dos deixan molt que desitjar. Son dos retratos de senyora. Lo primer es degut al Sr. Pagés y lo segon al Sr. Homdedeu. En lo busto degut al primer se veu que per acabar ha fet molt us de l' esponja, cosa que fa mal efecte.

Pera lo proxím mes de maig se 'ns anuncia que s' exposarán algunas obras d' esculptura que han de cridar l' atenció. Per las arts plásticas catalanas desitjariam qu' aixís fos.

ARTHUR GALLARD.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

Títols y lemes de les composicions premiades en lo certámen d'enguany.

PREMI ORDINARI.

ENGLANTINA D'OR.—N.º 224. La barretina. *Oh bandera catalana —abrigans fins á morir!*

VIOLA D'OR Y D'ARGENT.—N.º 225. Penediment. *Mon remembrar es ma confusió.*—AUSIAS MARCH.

ACCÈSSIT.—N.º 200. L' Anfiteatre. *Væ victis.*

FLOR NATURAL.—N.º 234. La Pubilla, *Flors y violes y romani.*

ACCÈSSITS.—N.º 156. Joventut perduda. *Vull ovirar la caseta—hont lo sol may s' hi ponía.*

N.º 159. La Molinera de Flassá. *¡Oydd!*

N.º 174. L' última aureneta. *Yo vi sobre un tomillo—quejarse un pajarillo.*—VILLEGAS.

PREMIS EXTRAORDINARIS.

ESTÁTUA DE BRONZE.—N.º 94 Almodis. *Tragedia en 3 actes.*

BROT DE TARONGER.—N.º 44. Lo butxí del Rey en Pere. *L' Unió en Valencia.*

ACCÈSSIT.—N.º 79. Montesa cristiana. *Romancet.*

JOYA ARTÍSTICA.—N.º 226. Montseny. *Adeu, tu; vell Montseny...*—ARIBAU.

OBJECTE D' ART. N.º 155. La familia del Mas dels salzers. *Amor de mare,—tot lo demés es ayre.*

SACH DE GEMECHS. N.º 193. Rondalleta. *Voleu rondalla?*

BROT DE BRUCH.—N.º 172. Biografía de Esteba Gilabert Bruniquer. *Jo humilt súbdit y oficial de la Ciutat de Barcelona.*—E. G. BRUNQUER.

BROT DE ROURE.—(Premi creat per lo Consistori).—N.º 107. Un amour. *Doú Comte Berenguié, fraire, bén nous souvèn...*—MISTRAL.

OBJECTE D' ART.—(Altre premi creat per lo Consistori).—N.º 192. Isabel de Galcerán.

Lo que 's fa públich pera coneixement dels interessats.

Barcelona 26 d' Abril de 1880.

P. A. del C.

Lo Secretari,

FRANCESCH MATHEU.

NOVAS

Ab motiu d' avansar á nostres lectors la ressenya de las festas literarias que han tingut lloch aquestos dias hem suspés y per lo tant retardat la publicació de LA RENAIXENSA.

La festa dels *Jochs Florals* celebrada enguany lo dia dos de Maig no ha perdut gens del gran esplendor que en anys anteriors va adquirir.

La gran sala de Llotja hont aquesta ha tingut lloch, estava adornada ab la severitat y bon gust que saben ferho los Srs. Vilanova: penjavan del sostre y de las columnas munió de banderas y escuts y per tot onejavan garlandas de flors. Sota un riquíssim dossier y voltat de plantas raras y flors ocupava 'l lloch preheminent del gran entarimat la cadira presidencial; als dos costats s' estenian las cadiras de las corporacions, dels particulars invitats y dels adjunts.

A dos quarts de duas se presentá la comitiva oficial. Precedian á aquesta dos massers del Ajuntament y dos de la Diputació; venia després lo Governador civil de la Provincia, una numerosa comissió del Ajuntament, altre de la Diputació, representants de la Universitat literaria, de la Autoritat militar y de moltas corporacions científicas, y per últim devant dels membres del Consistori los distingits escriptors forasters que han vingut ab sa presencia á honrar la festa de las lletras catalanas, Srs. Roumanille, Mathieu, Liutaud, Morel Fatio, Wulf, Quadrado, Alfonso, y Cañete.

Oberta la sessió per lo Sr. Perez Cossío, lo Sr. President D. Teodoro Llorente llegí son discurs ple d' entussiasme y sagrat foch per nostra idea sent molt aplaudit. També ho fou la elegant memoria del Sr. Secretari D. Francesch Matheu fent un judici crítich de las obras premiadas y dedicant sentidas paraulas á la memoria dels catalans de valua perduts pera la patria en l' última anyada.

S' obrí 'l plech que contenia 'l nom del poeta premiat ab la flor natural resultantne serho D. Joseph Franquesa y Gomis qui 'n feu present d' ella á la gentil senyoreta donya Clotilde París. Proclamada reyna de la festa per lo senyor Llorente y habent ocupat la cadira presidencial entre entussiasmas aplaudiments, se continuá la obertura de plechs y lectura de premis per l' ordre següent.

Guanyaren los accésits á la flor ab *Juventut perduda* D.ª Victoria Penya de Amer, (qui ocupá un lloch de preferencia á la esquerra de la Reyna de la festa,) ab *La molinera de Flasa* D. Joan Planas y Feliu y ab *L' última oreneta* D. Federich Rahola.

Lo premi de la englantina d' or lo guanyá D. Jascinto Verdaguer ab *La barretina*, llegida per D. Jaume Collell; y la viola d' or y plata D. Marian Aguiló ab *Penediment* que llegí D. Melcior de Palau. L' accésit á aquest premi, *L' anfiteatre*, resultá de D. Ramon Bassegoda.

Obtingueren premis extraordinaris: D. Francesch Ubach y Vinjeta ab sa obra dramática *Almodis* la estátua de bronzo oferta per la Diputació provincial; D. Joseph Martí y Folguera ab *Lo butxi del*

Ruy en Pere, lo brot de taronjer de plata ofert per la Diputació de Valencia per ell mateix llegida; y D. Francesch Ubach y Vinyeta l' accésit á aquest premi ab *Montesa Cristiana*, Donya Maria del Belllloch (Pilar Maspons y Labrós) obtingué ab una colecció de tradicions en prosa *Montseny* la joya artística oferta per la «Associació d' excursions catalana». Lo premi de la poesia festiva consistent en un sach de gomechs de plata y or s' adjudicá á D. Pau Bertrán y Brós per sa *Rondalleta*. Llegí aquesta poesia D. Isidro Reventós.

Del premi de nostra revista consistent en un objecte d' art ne fou guanyador D. Gayetà Vidal y Valenciano ab una novela *La familia del mas dels salzers*.

D. Salvador Sanpere y Miquel obtingué 'l brot de bruch de or ab sa *Biografia de Esteve Gelabert Bruniguer*.

Dos premis creá 'l Consistori adjudicantse l' un consistent en un objecte d' or á D. Narcís Oller per sa novela *Isabel de Galcerán*; y l' altre, un brot de roure d' or, á D. Victor Lieutaud per son poema provensal *Un amour* en trenta sis sonetos alguns dels quals traduhí 'l Sr. Roure y llegí al públich.

Ab lo ceremonial de costum fou ploclamat mestre en gay saber D. Jacinto Verdaguer per haber ab la englantina d' enguany obtingut los tres premis ordinaris que marcan los estatuts.

D. Emili Vilanova ab la galanura de frase que li es propia, finalisà l' acte donant las gracias á la concurrència en nom del Consistori.

Com hem dit al comensar aquesta ressenya la festa d' enguany no ha desmerescut de las dels anys anteriors. Lo públich rebia ab una nutrida salva d' aplaudiments lo nom de cada poeta que aparexia en los plechs creixent son entusiasme ab la lectura de las poesías.

LA RENAIXENSA uneix sa enhorabona á la del públich, felicitant sobre tot, á aquells quals noms ressonaren per primer cop baix aquells entxinats gloriosos.

Ab mes animació que altres anys ha tingut lloch enguany lo dinar dels escriptors catalanistas celebrat la vetlla mateixa de las festas dels Jochs Florals.

Ocupavan los llochs preferents de la taula los escriptors forasters que tant lluhiment han donat á nostras festas d' aquestos dias ab sa presencia, y 'l restant de la llarga taula l' ocupá lo mes distingit de nostre renaixement.

Regná en tot lo dinar servit com sab ferho lo restaurant de Fransa la mes completa familiaritat. Iniciá 'ls brindis lo president dels Jochs Florals Sr. Llorente, qui parlá en nom dels catalans per dar las gracias als forasters que allí 's trobavan, ja que va dir ell se considerava com á fill de Catalunya. Seguiren á aquest altres brindis recordant de moment que ho feren los Srs. Maspons, Cañete, Roumanille, Alfonso, Sanpere y Miquel, Morel Fatio, Quadrado, Lieutaud, Wulf, Milá y Fontanals, Gayetà Vidal, Gallart, Aguiló, Aulestia y Eduard Vidal; entussiasmant si era posible mes que 'ls altres los brindis del Sr. Lieutaud per lo bellíssim del pensament y 'l del senyor Wulf, qui ho feu per nostra terra en perfecte catalá. Dit senyor encara no fa un mes que 's troba á Catalunya.

Aná intercalada als brindis la lectura de moltras poesías distingintse entre otras las dels Srs. Roca y Roca, Planas, Eduard Vidal y Franquesa. Lo Sr. Vilanova llegí un treball en prosa *En Manelet* digne de sa ben adquirida reputació.

Los felibres y altres senyors cantaren diferents cansons de sa

terra, qual espectable contribuí mes á la animació de la festa. Durant lo dinar lo senyor Llorente llegí un telégrama de *Lo Rat Penat* felicitant á la Reyna de la festa y á tots los escriptors allí reunits. Aquest telégrama fou contestat per lo següent. *Catalanistas reunits en banquet envian abrassada fraternal á la societat Rat Penat, agra-hint saludo carinyós.*

Dels tres rams que adornavan la taula, se 'n feu present, del del centre á la reyna de la festa y dels altres á las dos senyoras llorejadas en los Jochs Florals d'enguany.

Tothom sortí complasculdíssim d'aquesta festa hont hi regná la major armonía.

Lluida com tots los anys va estar la vetllada que pera honrar los lletrats distingits en los Jochs Florals d'enguany celebrá en lo saló de Cent la *Associació Catalanista* lo dia tres de Maig.

Ocupava la presidència D. Francisco Manel Pau tenint al costat á dos membres de dita associació y als distingits escriptors forans que incidentalment se troban en nostra ciutat.

Pronunciá al Sr. President un breu y atinat discurs, passantne tot seguit á llegir moltes de las poesías premiadas y altras també de verdader mérit.

La distingida concurrencia que omplia 'l saló sortí complasculda d'aquesta festa.

A la porta se repartia á las senyoras un tomet d'alegres poesías, fet expressament ab aquest objecte.

L' *Ateneo barcelonés* ha posat gran esment en obsequiar com tot Barcelona als distingits forasters que 'ns han visitat, celebrant al obgete una vetllada literaria la nit del 3o d'Abril.

Obrí la sessió 'l president Sr. Sol fent un discurs en alabansa dels senyors presents. A continuació se llegiren distints treballs per l'ordre següent.

Lo Sr. Miquel y Badía un sobre 'l moviment artístich contemporani, D. Joseph Feliu y Codina altre sobre 'l moviment literari catalá, D. Manel Cañete una epístola en vers, lo Sr. Roumanille una poesia *La cegueta*, D. Teodor Llorente la oda á la Verge de Montserrat que publiquem en aquest número; lo Sr. Mathieu un sonet, D. Damás Calvet la traducció d'una oda *A la mort de Lincoln*, lo Sr. Lieuteaud un sonet *A la patria*; lo Sr. Quadrado un treball sobre Balmes y D. Lluís Alfonso la oda *La fiesta de Vénus de Querol*.

Ab un curt discurs del Sr. Cañete y altre del Sr. Sol termená la vetllada.

Vegis á continuació la llista dels treballs en honor á la Verge premiats en lo certámen del milenari de Montserrat y 'ls noms de sos autors.

Certámen literari. *Arpa d'or y plata*, D. Tomás Forteza.—*Lápida* ab emblema de plata; D. Joan de Deu de la Rada y Delgado.—*Ploma d'or y plata*, D. Teodor Llorente.—*Lápida* ab emblema, M. Auguste.—*Ploma d'or y plata*, M. Jean Monné.—*Cítara d'or y plata*, D. Jascinto Verdagué.

Certámen musical.—Premis. D. Joan Carreras y D. Joseph Rodoreda; accésits Srs. Forns y Manent.

Tant los noms dels autors premiats com los treballs que 's llegiren ó 's cantaren foren rebuts ab senyaladas mostrás d'entusiasme.

La companyia catalana que baix la direcció de D. Lleó Fontova actua en lo teatro Romea sortirà próximament pera Palma de Mallorca y d' allí pera Valencia. Li desitjém en son viatge artístich tants lloers com los que te recullits en nostra ciutat.

S' ha celebrat lo 18 d' Abril en un pati de nostra Universitat adornat convenientment lo certámen de la «Joventut Católica».

La flor natural la obtingué D. Joseph M.ª Serra y Marsá ab sa poesia «Pilar.» Feu reyna de la festa á la Sra. D.ª Consol Valls y Riera. La flor de taronger D. Jaume Collell ab lo «Crit del ánima;» y 'ls accésits «Branca morta» y «Olivera» D. Anton Masriera. Lo brot de llorer D. Jascinto Verdaguer ab «D. Jaume en Sant Geroni;» l' accésit D.ª Dolors Moncerdá ab «Berenguer lo Vell.» La flor de passionaria D. Pau Parassols y Pi ab un «Ensaig sobre 'l martirilogi catalá.» Lo premi del Sr. Bisbe de Urgell D. Joseph Palau ab «Las glorias del beato Joseph Oriol.» y 'l premi de La veu de Montserrat D. Jascinto Verdaguer ab uns «Goigs á la Verge de Montserrat.

Nostre benvolgut colega *Las Provincias* de Valencia ha publicat aquestos darrers dias articles encomiástichs de las «Veus escampadas» del Sr. Martí y Folguera y de «Lo Reliquiari» del Sr. Matheu.

Lo dia 20 d' Abril l' *Ateneo tarraconense de la classe obrera* celebrá son segon certámen literari. Després del discurs del President D. Manel de Salavera y de la memoria del secretari D. Agustí Martí s' obriren los plechs que contenian 'ls noms dels literatos premiats. Lo Sr. Masriera y Colomer guanyá ab «Escévola» la flor natural ab la que elegí reyna de la festa á la Sreta. D.ª Josepha Martí y Farré. Los accésits los obtingueren los Srs. Soler, Verdú y D.ª Dolors Moncerdá de Maciá. Las altras joyas foren adjudicadas als senyors D. Pere Anton Torres, D. Joseph Martí Folguera, D. Joaquim Riera y Bertran, D. Jaume Ramon y Vidales y D. Joseph Garriga; y 'ls accésits los Srs. Casademunt, Garriga, Masriera y Riera y Bertran. Tots los treballs que 's llegiren foren molt aplaudits termenant la festa ab un discurs de gracias de D. Joan Canyellas.

La societat obsequiá despres als senyors premiats y á las autoritats de Tarragona ab un espléndit dinar ahont hi regná la major armonia.

SUMARI

J. PUIGGARÍ.	Antich ceremonial per la entrada de Cardenals llegats en Barcelona.	337
CLEMENT CUSPINERA.	Lo mestre en Bernat Calvó Puig.	342
CARLES PIROZZINI MARTÍ.	Cartas d' Italia.	349
THERENCI THOS Y CODINA.	Duas proposicions á la Excelentíssima Diputació provincial de Barcelona.	356
THEODOR LLORENTE.	A la Verge de Montserrat.	360
J. FRANQUESA Y GOMIS.	Cansó á la Verge de Montserrat.	364
THEODOR CREUS.	¡Endevant!	366
ARTHUR GALLARD.	Secció de Bellas Arts.	370
	Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.	372
	Novas.	373

LITERATURA CATALANA

SON RENAIXEMENT, SAS FORMAS, SAS ASPIRACIONS *

SENYORS:

Es costum general de cortesia y de noble tracte, honrar la presencia de ilustres hostes vestint de festa 'l lloch ahont se 'ls acull y fent ostentació de las galas y riquesas ab que son esperit y sa vista pugan sentirse complascuts y festejats. En nostra terra catalana, ahont aquesta es práctica antiga é indispensable, aixi en la llar pagesa com en la habitació ciutadana,—en nostra terra ahont la acullida franca y estremada significa sempre quelcom de mes que una forma de sola urbanitat;—revesteix aquella costum caracters de major forsa, y per lo mateix també de molt compromís per aquell que reb l' encarrech de durlo á cumpliment si sas disposicions de idoneïtat son tan es-

* Discurs llegit en l' Ateneo Barcelonés lo 30 del passat Abril en la vetllada dedicada als escriptors forasters.

cassas com las mevas, per mes que sian molt grans las de sa voluntat y bon desitj. Que aqui 's considera caballesc de deber y punt d' honra, que l' hospitalitat sia profusa en atencions y obsequis, abundant mostra del sollicit afany ab que nostre geni s' explaya no per desitj del agrahiment dels altres, sinó per cobdicia del honor que atribueix l' acte de honrar á qui s' ho mereix. Per aixó vinch aquí possehit del temor de no saber cumplir degudament lo deber que l' Ateneo m' ha imposat de desempenyar ab las ilustres personas que avuy lo visitan una part de las atencions que vol tributárlosi; puig no sé com han de compaginar en aquestos moments la pobresa de mas facultats ab lo difícil de ma obligació.

Per ma sort la forma de cumplir aquest encarrech no pot dar-me lloch á duptes. Als títols de que se 'ns presentan adornats los eminents escriptors als que 's dedica aquest acte, correspon, es cert, en gran extensió l' exercissi de nostras costums hospitalarias y oficiosas; empero, ja que, arbitrant pera omplirlas en deguda forma, quals festas hajan de plaure mes als obsequiats, posehim, com á nort de nostre bon desitj, la noticia de sa alta ilustració; clara veyem aixis la manera certa d' essérlosi agradosos, cridantlos á acceptar nostras demostracions en lo camp de la vida intelectual de nostra terra, y felicitantnos, senyors, al mateix temps, de que sos grans coneixements nos permeten ferho en aquesta esfera ab la manifestació gloriosa de tant cabal y tanta bellesa com en ella se troban reunits.

Y veusaquí, senyors, en quin sentit, jo, que fa un moment me planyia d' esser lo designat pera omplir aquesta missió superior á mas forsas y á mos mereixements en lo camp de nostras lletras, jo, que posseeixo clara y exacta la noció de ma insignificancia, m' he de complaure are, de que á ellas s' hají confiat la exposició de nostras riquesas literarias; perque si al enunciarlas y al descriurelas, no pot l' esperit del catalá deixar d' experimentar lo foch que 'l duga á excessos entussiasas y á galejar de vanagloria, en ningú podrá semblar aixó menys dissonant

y menys efecte de superbia ó envaneixement personal, que en qui, com jo, está cridat l' últim á gosarse ab los fruyts de la prosperitat, y qual paper es en lo camp de las lletres lo de l' humil espigolera reduhida á fer cullita de lo que queda en lo rostoll dels blats ja ensitjats.

A la vora dels progressos materials que en Catalunya s' han succehit y 's succeheixen continuantse així en nostra época moderna la cadena de sas grans tradicions y 'l compliment de sos alts fins historichs, calia, reconegut lo poder de totas las circunstancias que 'ns rodejan, que aparegués lo moviment intelectual ab lo mateix impuls, ab lo mateix caracter de varonil esforç y de noble ambició, ab que 's presenta en aquella altra esfera, la condició enérgica y diligent de nostra vida. O calia que 'n aquest sol no alenessin inteligencias ni glatissen cors sensibles als mes purs ideals y als goigs mes delicats, ó, d' existir, havian de despertar, conforme han despertat, á la veu del progrés modern, que segons acaba de dir ab sa elocuentíssima é inspirada paraula un orador, gloria de nostres dias, en las manifestacions de la civilitació moderna y del novell esperit se troban las fonts de la poesia contemporanea, y en sa claror se descubreix lo primer vesllum del resplendent jorn que lluy avuy pera las actuals lletres.

Y certament, senyors; dintre la agitació saludable y regeneradora de nostra época son saludables al esperit totas las esferas, y allí hont no hi ha cossos morts, divorciats ja de l' ánima pera consumir-se en rápida corrupció, los efectes de aquesta necessitat inevitable, s' han de sentir, ab la mateixa intenció y fixesa que 's senten los efectes de una lley natural. Lo progrés, quan es veritable y quan se produex en virtut de sas lleys é influencias espontáneas, no admet desmembraments, ni deixa que sas corrents vagin pel mon cativas en estreta via. Tot en ell es simultaneo y las diferents brancaes que per tots costats estan, treuen florida á un mateix temps y també alhora donan sos fruyts. Allí hont se mostra un prosper estat d' avensament material sens la feyna de enfondir en las ca-

pas socials ni deprimir la consciència del home pera atanyer que 'ns manifesti sa essencia veureu regnant y propagantse los principis del ordre moral que corresponen á aquell avensament, y que han sigut sens cap dupte sa primera causa. Y alli ahont los esperits s' engrandeixen al foch de las ideas y dels principis, alli ahont l' home ha reconegut la integritat de sa naturalesa y ha reivindicat los furs de son pensament y contempla obert y desembrassat al voltant l' espay de sa llibertat; alli ahont simultaneament l' home 's contempla en sas propias obras y mira las lleys de la terra convertidas en sos aussiliars, y vulgarisats los mes misteriosos fenómenos, y docils los elements, y conseguidas las mes difícils conquistas; alli, senyors, com producte inevitable d' aquesta munió de grandesas humanas, ha de brollar l' afany impetuós que mou y empeny als esperits, ha de revelar-se eixa aspiració grandiosa, que tendeix á escampar en accents y clams los entusiasmes del cor y 'ls somnis del pensament. En aquest Mitjorn, regió afavorida per la llum, ahont lo sentiment es company voy inseparable de la inteligencia, lo fet que os estich manifestant se produeix y se produhirá constantment en tant que brilli sobre nosaltres lo sol que fecundisa nostres camps é infundeix calor en nostras ánimas.

Atent á aquestas consideracions que jo crech son consecuencia recta del principi essencial que presideix al desenrotllament de nostra rassa, es com jo califico lo renaixement de las lletres catalanas de fenómeno completament natural, fins al estrem de que donadas las actuals condicions de la nostra vida, no podia deixar d' esser. Devant del desenrotllament de tots los elements, devant la declaració de las doctrinas que 'ns han significat, en presencia de la emancipació dels enteniments y escoltant l' estrepit grandió ab que á nostres oidos s' anuncia l' obra constant del treball lliure y de sos triomfs á cada punt majors per nous triomfs, l' esperit del catalá, poétich, al mateix temps que pensador y actiu, havia de des-

pertar al crit de sos desitjos, afanyós de traduhir en formas bellas y arrebatadas lo goig entussiasta que li produhia l' espectacle de tanta grandesa com á sos ulls se desplegava. Y junt ab la professió de una nova fe social y junt ab la fruició de una nova existencia material, hem vist determinarse lo naixement de una literatura

Y no se 'm objecte, senyors, com argument destructor de la base de mos conceptes, que 'l fet, que jo reconech avans encara de que se 'm oposi, de que al pendre forma aquesta aspiració manifestantse en diferents y contraris sentits, dintre de cada una de las individualitats que han contribuït ab son particular esforç á la restauració de nostra literatura acusa diversos orígens y la acció de influencias oposadas. Tant valdria afirmar que perque una corrent se divideix y esmicola en altrás mil çorrents de las quals unas segueixen rodolant pel camp obert y altres se dirigeixen per vias estraviadas, totas no han comensat sa carrera dintre d' una mateixa mare ni han format totas un mateix y originari riu.

Jo be sé, que un cop experimentada y obehida la influencia que mou als que en un moment donat constitueixen lo esbart literari ó artístich de una regió, cada veu s' aixeca pera expressar un sentiment individual, y cada mirada distingeix un fi privat que dona ocasió al naixement de varias tendencias, unas de conformitat absoluta ab la causa primordial que deixo mencionada, altrás de lluyta empenyada contra aquesta propia causa á la qual duhen lo mateix alé ab que batallan; unas entussiastas del progrés de sa edat, altrás distretas en altres entussiasmes y altrás aspiracions.

Empero aquest fet res destruheix de tot lo qu' he deixat establert, res prova sino es la essencia pura y noble del mateix principi generador, que deixa á sos propis fills en llibertat de combatre'l. Lo primitiu mohiment, l' impuls original, l' afany primer á que han obehit los d' unas tendencias y 'ls de las altrás, queda constantment sent lo mateix: aquell que ha infundit fortaleza en los esperits,

aquell que ha donat veu als llabis, aquell que ha obert l'espai á las alas estesas de la inteligencia.

Empero despres d' analisada la causa generadora del renaixement literari catalá, causa que segons be prou coneixereu no tracto de reduhir exclusivament á nostra terra, puig la considero comuna á todas las literaturas; després, dich, d' establert aquest primer origen, anem á las causas especials del fet que nos ocupa, en cual enumeració espero ja poder avansar sens que 'm surtin al pas objeccions que destruhir.

Un poble, senyors, es tant mes artista quan mes abundants sian las fonts de sa inspiració. Per aquest aforisme tant important com vulgar, s' esplica la vida espléndida qu' en nostre sol ha alcanat la poesia y las demás branques de la literatura que ab ella s' entrellassan. Desde 'l moment que l' ànima, vigorizada y lliure, mercés á la causa primera que vinch de reconeixer, ha estés entorn seu la mirada y ha escoltat atentament los rasons y ramors que recorrian nostre espai; com no havia de llenzarse felis y transportada, á la empresa seductora de produhir la bellesa, com no havia d' aspirar á escampar lo sentiment deliciós y entussiasia per lo que 's sentia ensiat! Per tot arreu ahont lo catalá giri 'ls ulls, se troba ab fons de rica é inagotable inspiració; l' inspira 'l cel blau inundat de llum, l' inspira la terra sembrada de flors y fruyts, las páginas de sa historia entre cuals ratllas á cada instant s' aixeca l' ombra d' un heroe, ó glateix lo recort d' un gran fet; l' inspiran la masia festosa y tranquila en mitj de la plana, vessant de fruyts, rodejada de boscos, de vinyas, d' oliverars y d' espigas que s' adressan brindant la afortunada cullita; la llar tranquila y venerable, ahont lo pagés paga ab consells la instrucció que adquireix pera sos treballs, la montanya espadada en cual cim mostra 'l castell roquer las despulas de sas grandesas perdudas; la plassa del llogaret ahont bull la joventut catalana, ballant al so de nostra música popular y perpetuant costums cual fresch y simpátich encant li dona carta de naturalesa

pera totas las edats; y al peu de cada altura, en la vorera de cada riu, en lo recó de cada vall, ab cada ona de las ayguas que llepan sas platjas, en la ubaga de cada boscuria, en lo fons de cada abim, la tradició poética, la llegenda fantástica, l' armonia d' una cansó, la memoria d' una lluyta, l' eco d' un clam de independència.

Y totas aquestas llevors llensadas en la terror assaonat d' un cor ardent, d' una imaginació somniadora, d' una intel·ligència fertil y d' un temperament entussiasta, ¿com no habian de donar fruyt lo dia en que la ruptura d' entrabanchs y la difusió de la llum vindrian á fernos conèixer la improcedencia d' incomprendibles respectes, la falsa rahó d' esser de certs lligaments que ja ningú estrenyia y 'l perfecte dret que á nosaltres, com á tots los homes assistia, de midar nostras forsas y estimar nostres elements pera dirigir lliurement nostre proposit á la consecució del desitj que dintre nostre demanava prompte é imprescindible satisfacció? Desde 'l moment en que compreguerem que teniam conquistada, sens controversia de ningú, lá lliure aplicació de nostras facultats, la franca expressió de nostres sentiments, la digna emissió de nostras ideas, y com á consecuencia de tot aixó lo restabliment de nostra antiga poesia acompanyada de las novas formas que exigia la diversitat dels temps, hagué de comensar á brotar aquesta aspiració en lo pit de tots los que esperimentavan l' impuls de tantas causas reunidas. Tant sols una cosa 'ns faltava, y encare que la teniam tant al alcans de nostra vista y de nostra ma, ningú sabia per de prompte distingirla ni apropiársela, y per açó aquell afany viu no s' esterioresava, y Catalunya veyá retrassarse l' hora en que sa literatura formés un cos independent, caracteristich, dotat de temperament, de calor y de vida privatus. Lo que li faltava era una expressió clara, ample, en consonancia ab sa manera de sentir, categórica y típica, que aixis com havia de traduir emocions tributarias, ho fes també en una forma igualment natural y desembrassada. Aquesta forma no podia ser altra que la mateixa

llengua de Catalunya produhida al calor dels mateixos ideals que 's pretenia cantar impregnada del aroma selvátich de nostras serras y del suau oreig de nostras vilas; aquella qual riquesa tot just s' entreveya y qual virtualitat tot just se coneixia. Mes que 'l menyspreu dels estranys lo descuyt ó la preocupació dels propis havia fomentat en lo fons dels esperits la creencia ó la desconfiansa de que á nostra llengua mare li mancava poder y virtut pera esser elevada á servidora de una literatura, qual existencia representás quelcom en la vida del art modern. Y eran pochs los que acertavan á convencers d' aquest engany, y l' instint poétich de nostra terra no conseguia mostrarse per sobre, com lo gérmen que hagués bregat per llevar soterrat en lo cor de una roca fins á tant que vingué á restablir la veritat y á despertar l' accent d' aquesta terra muda, lo cant de un desterrat que al allunyar-se de Catalunya se despedia de sa patria en catalá. Desde aquest punt l' horisont s' aixamplá; la poesia catalana pogué dir-se que s' havia engendrat en aquell verb; al cant de la primera veu solitaria s' uniren tot seguit altres cants que escoltá nostra terra en armónich clam y desde llavors nostra literatura viu, alena, creix, recrea y admira, conquista un lloch privilegiat en lo corteig brillant de las arts modernes y alcanza tributs d' amor y de respecte, no sols d' aquells que mes d' aprop l' escoltan embadalits sino dels que desde grans distancias percebeixen sos ecos reconeixent son valer.

No entrem, senyors, en una discussió pera nosaltres enterament fora de lloch sobre las condicions d' aquesta llengua catalana que ha donat al poeta de nostra terra l' arma que li faltava pera enlayrarse á la mateixa altura que 'ls demás poetas del mon. Pera nosaltres que coneixem sos secrets y que gosem sas armonias, que tant á nostre pler retrovem sempre á punt de revelarnos nostres sentiments, que sabem ab quanta energia espressa la rudesia, la valentía, lo violent y ab quanta dolsura tradueix lo tendre, lo suau, lo carinyós, no pot haverhi autoritat

ni forma de debat, que arribi á convencerns de son escás valor, ni á neutralisar lo fet elocuentíssim d' havernos donat tota una literatura. Jo no sé si en certs moments voldria, pera major gloria nostra, que aquesta llengua menyspreada per tots los que no la comprenen fos realment l' idioma aspre, ferreny é ingrat que 's preten; perque llavors nostras lletres floreixents serian pera sos cultivadors que las haurian fet brotar del cor de un llenguatge herm un segell de honor y victoria com ho es pera 'l pagés catalá lo fruyt que mostra desentranyat del cor de la roca esteril de nostras montanyas.

Pero separantnos d' aquest punt incidental y pera nosaltres indiferent anem al resultat que ha donat l' empleu y conreu de nostra llengua, desde 'l moment que ab sa adopció comensá la historia literaria de nostra terra. Y solament de passada hem de tractar aquest punt prou conegut de tots vosaltres que ab ilustrada atenció seguíu y determinau lo curs de nostras lletres, y que ab igual precisió coneixen los ilustres hostes que han vingut á saludarlas. En l' espés vergér de la literatura de Catalunya s' hi crien tots los fruyts, s' hi respiran tots los perfums; la naturalesa arreu hi ha escampat totas sas galas. Desde 'l cant épich que ressucitá en nostres dias un género pera 'l qual ja 's creya impotent á la poesia moderna fins á la sencilla corranda del poble que interpreta instints poétichs de las classes menys instruidas, totas las formas y tots los géneros han trobat cultivadors que 's umplirán de gloria assegurant llarga vida á sos noms en las planas del pervenir. L' art pera l' art essent la divisa de unas obras, y l' art pera l' home y per l' humanitat essent l' intent que anima la creació de altres, per tot hont l' interés del crítich, ó la curiositat del espectador se dirigeixen han de descobrir prous motius pera honrar ab justicia al pais ahont ab tal estensió, tant admirable acert y tant continuats triunfos, se ha creat y 's segueix sostenint un mohiment literari, ab lo cual, senyors, podria compararse tant

en fecunditat com en importància, á calsevulla dels que presenciem en los altres pobles de la edad present.

Aixis es que la importància de nostra literatura s' ha manifestat y ha empés á que en son estat próspero se fíxessin altres atencions estranyas, ha brotat respecte d' ella certa curiositat cuidadosa y se li ha preguntat per lo punt de sa direcció y per lo terme de sos esforços. Y pochos son los que han vacilat en contestar; que no es l' exercissi civilisador á que las inteligencias catalanas consagran son alé, cosa fraudulenta ni amagada ni cap en nostres usos de franquesa y valor de convicció lo proposit ocult. L' afany primer y mes natural que ha determinat lo renaiement de nostras lletras ha sigut aquell que per si mateix s' imposa y que casi inconscientment segueix lo poeta, segueix lo literat y segueix tot artista: lo de donar expansió de la manera mes justa á lo que sentian y pensavan lo cor y lo cap del fill de Catalunya. Lo cuidado y amor ab que després se ha vist assistit y fomentat lo creixement de aquesta existencia, no son sino efectes idéntichs als que s' observan en los fills de una mateixa mare pera manifestarli son carinyo, pera conseguir sa ditxa, pera rodejar-la del respecte de quants arriban á conèixerla. No es la activitat de nostra poesia lo moviment desordenat é irreflexiu que 's llansa á la consecució de fins perillosos, descuidant altres interessos socials y subvertint las lleys de conservació que tot cos sia individual ó colectiu te de reconèixer y acatar. Aixó, senyors, s' ha repetit ja tant y tant, que excusa per complert tota nova protesta y 'ns estalvia de ferhi consideracions. Prou se ha dit que la literatura catalana, ab tota sa forsa exuberant, ab tot son xardorós alé, ab totas sas condicions de prosperitat, y ab tots sos characters de naturalesa propia é impossible de confondre ab cap altre, no porta escrita en sa bandera una paraula de adversitat y que sens deixar d' esser patriótica en son concepte estricte, no aspira á deixar de serho en son sentit estens.

La aspiració verdadera de las lletras catalanas no es al-

tre que la de cooperar en la important esfera que 'ls hi correspon á la marcha lliure y gloriosa de aquesta regió de Espanya, digna per tants titols del carinyo y de la admiració de sos fills. Vol contribuir al cultiu de aquest camp ahont lo treball realisa sa empresa constant de cultura y progrés, concedint á sos fills honrosas y merescudas recompensas. Vol, en una paraula, constituhir un dels rasgos de la noble fesomia de aquesta terra, realisant en pau sa missió y enriquint sens lluytas estranyas lo cabal de sas conquestas.

Heus aquí, senyors, tal com jo he sapigut pintar-lo lo quadro de nostra literatura, considerada en sos aspectes mes essencia's, las causas de son renaixement, sas condicions de vigor actual y sa tendencia mes marcada, prescindint ja de altrás secundarias, fillas del sentiment ó de la inspiració de cada entitat. Alguna cosa deuria afegir pera que mon estudi, ja que no apreciable, fos al menys complert, respecte á la sort que nostras lletres per son propi valer y esforços hajan de captarse en la marxa literaria del esdevenidor. Pero 'm fa vacilar lo grat de mas creencias sobre aquest punt y m' imposa silenci lo temor de que s' atribueixi á vanitat ó soberbia lo extens horisont que mos ulls pera las lletres catalanas distingeixen. Y encare que siga un fet consignat en la historia de tots los pobles que baix la influencia de nostres antichs trovadors y de sas justas pacíficas, se despertá y cresqué lo sentiment poetich de tota la Europa llatina, y encar que aixó aboní mas esperansas (que tal vegada al cap y á la fi no sian sino quimeras) de que en aquesta sa segona vida, robusta y poderosa tinga nostra literatura reservat fins semblants en lo grau que l' actual desenrotllament de las nacions pugua consentiro, deixem aixis, merament indicat aquest concepte; no 's diga que 'ns delectem ab somnis é ilusions quan tant grata y plenament podem ferho ab la realitat. Ab tot recordemnos de que tant mes s' enalteix l' art en totas sas esferas quant millor s' até al esperit de sos temps y ajuda las tendencias que dirigeixen á la humanitat cap

áson pervenir; y si desitjem que la literatura de nostra terra arribi un dia al grau de prestigi que tots sos cultivadors vulguin donarli y que 's compleixin en lo esdevenidor las rioleras ilusions, que á tots nos afalagan, son cuidado ha de posarse en perfeccionar los titols que ja va ostentant pera obtenir lloch de honor en la vida futura dels pobles. Ja te lo camí obert; per ell avansa coratjosa y dignament. Que no retrocedeixi ni s'aturi, perque en lo rapit avansar de tots los elements de la época en que vivim, un moment de repós no es sino 'l primer de tota una eternitat de silenci.

JOSEPH FELIU Y CODINA.

LO CASTELL D' ARAMPRUNYÁ

I

Sa situació.—Font del ferro.—Ermita de N.^a S.^a de Brugués.—Ruinas del castell.—Panorama que des d' ell se descubreix.—Capella de S. Miquel.—Antichs sepulcres cristians.—Inscripció del segle XIV probablement deguda al cavaller y poeta Jaume MARCH, senyor d' Aramprunyá.

ANOMENAT també en sos primitius temps *Erempruniano*, *Araprunyana* y *Emprunyá* está enclós aquest castell en lo partit judicial de S. Feliu de Llobregat, á la dreta del riu, entre S. Climent y Castelldefels, á una lleuga al O. de Gavá.

Lo camí mes expedit pera anarhi desd' aquest últim poble, es lo anomenat «torrent ó riera de las Canals ó de S. Llorens» que s' escau immediat al mateix en sa part N.

Encara que hi ha altre camí ó dressera, es preferible seguir lo que dihém, porque á poch d' haverne passat la meytat, se troba á part esquerra lo rich manantial conegut per «Font del ferro» que, si en tot temps es de bon apro-

fitar per lo saludable, no cal dir si 'n té de preu en los xafogosos dias d' istiu, llavors que á favor d' un sol qu' esberla las pedras, milers de cigalas s' empenyan á competencia en obsequiar ab interminable y monótono brogit al viandant qu' ha de passar junt á las nombrosas atzavaras que vorejan lo torrent dés de Gavá fins á prop de la Font, que, com altra fada amagadeta entre espléndida espessor de bosch, sembla invitarlo ab suau y prolongat murmull á refrescarse ab lo cretallí raig d' aygua que li fa oblidar ben prest tota fatiga. ¹

Poch temps enrera hi passárem junt ab alguns amichs. La tardor anava acabantse y, com la falsa revivalla d' un agonitzant, nos somrigué donantnos un matí primaverench coronat ab tot l' esplay y benestar que inspira un cel completament asserenat. Cap al mitj dia y quan deixavam la Font tot prosseguint lo camí que conduheix á la ermita de N.^a S.^a de Brugués y Castell d' Aramprunyá, lo cel s' ennuvolá casi del tot; l' esblanquida y mitj morta claror del sol aumentava l' aspecte poeticament trist de la naturalesa. Lo tortuós camí semblava de tant en tant pèrdes' entre 'ls espessos boscos que aparentment tancavan lo fondo del paysatge, bastant selvátich, limitat á dreta y esquerra per vessants de montanyas cubertas també de bosch y altres capritxosas accidentacions deixant veure y desapareixe alternativament á devant nostre y en últim terme lo corcat y asperós turó y en son cim l' antich castell, com legendari y ferreny guardiá d' aquellas soletats; mentres las pinedas de las serras immediatas enmatllevavan melancólica veu al vent pera queixarse tal vegada de la importunitat de nostra visita que profanava llur virginal silenci.

¹ L' anàlisis químic d' aquest manantial, publicat en la Gaceta de 21 d' Abril de 1792, fou fet per lo Dr. D. Francisco Sanpots, soci de la real academia médico-práctica de Barcelona y d' altres.

La montanya en que 's troba 'l manantial, coneguda per *Rocabruna*, y altres immediatas son plenas de mineral de ferro, qu' algunas vegadas s' ha tractat d' explotar, habentse hagut de desistir per lo poch benefici que produheix.

A part dreta del camí y en lo llit del torrent qu' hem mencionat, mòlt refundit per l' acció de las ayguas, hi llisca un escás regarol que s' amaga per intèrvalls sota espessos esbarzers y bardissas, pera desapareixe mes avall entre l' arena y terreny esponjós qu' estroncan son curs en temps d' aixut.

Caminém un poch mes y de sobte s' aclareix la vegetació pera deixar veure en tota la enormitat de sa massa l' alt penyal d' Aramprunyá, adelantantse com á una de las estribacions de las montanyas de Begas y apareixent inaccessible al primer cop de vista. Lo castell sobre ell s' aixeca y 's diria qu' abdos son fets del mateix tros, al veure'ls casi de igual color. A la base del turó algunas oliveras d' esberlada y torturada soca semblan haver envellit cansadas de recordar en va ab simbólich llenguatge y durant llargas centurias, la pau que tantas vegadas degué esser torbada per los senyors del castell ó llurs enemics.

Casi al devant del petit santuari de N.^a S.^a de Brugués qu' allí 's troba, comensa 'l camí que conduheix al castell.

Una muralla d' un metro de gruix tancava 'l *recinto* ó clos fortificat d' aquest, restantne encara d' ella avuy dia bastants trossos de notables dimensions.

En lo lloch culminant del penyal s' aixeca 'l castell, derruhit en part y utilitat lo que 'n resta pera habitacions de sos masovers; veyents'hi finestras ab honors d' aspitlleras per lo estretas y dessota d' ellas algunas euras que s' enfilan y escampan entreteixint ab descarnadas arrels complicada xarxa, potser ab lo secret intent d' alcançar á cubrir l' emblanquinada faixa que rodeja aquestas finestras y ab la que s' ha volgut inútil y ridiculment disffresar la morenor qu' en las pedras han imprés los anys.

Se penetra al castell passant per sobre antich pont de pedra en arch de mitj punt, immediat al qual y de cara á mitjdia hi ha un bastió construït ó modificat probablement á últims del segle xiv, segons ho indican algunas aspitlleras de forma circular de uns quinze centímetros

de diámetro en llur parament exterior y quadrilonga en l' interior, evidentment pera armas de foch d' aquella época, en la que ja estava bastant generalisat l' us dels *falconets* y altres enginys de destrucció; y en la que precisament fou construït lo mur del castell, com ho prova l' inscripció que mes avall transcribim.

La que fou primera cambra ó compartiment del pis baix es avuy dia patí per haber desaparegut lo sostre, á sobre qual nivell se veuen encara las sageteras corresponents á la part superior de fortificació. També falta lo sostre á alguns pochos é immediats compartiments ó dependencias, veyentse igualment evidents senyals de obras de defensa en alguna d' ellas.

Hem de confesar qu' aquets y consemblants restos de l' edat mitjana que per allí 's troban tenen mes importancia pera l' arqueólech ó curiós que sab endevinar per ells l' estat de l' entera construcció de que formavan part y pera 'l poeta que pot trobarhi motius ab que extendre 'l vol de sa fantasía, que nó pera l' entussiasta artista qu' hi busque riquesa de detalls que mereixin reproduhirse pera lluhiment de son llapis ó son pinzell.

Pintoresch es l' extens panorama que desd' allí 's descubreix: desde 'l nort á llevant se veuen lo Pirineu, la montanya de S. Llorens del Munt, Montseny, la cordillera del Tibidabo ab lo turó de S. Pere Martir, lo plá de Barcelona y Besós fins á las costas de Mataró, Montjuich y, seguint cap á mitjdia, lo plá del Llobregat, Viladecans, Gavá y costas de Castelldefels. Dés d' aquest poble y envers ponent y tramuntana queda limitada la vista per las montanyas de Begas y altres immediatas, y 'l turó d' Aramprunyá, que, com hem dit, es una de las estribacions de las primeras, s' adelanta dés d' ellas cap á llevant, quedant inaccessible per sa part nort en la qu' hi ha un imponent precipici.

En lo mateix emplassament ó clos fortificat en que 's troba 'l castell y devant d' aquest, hi ha una antiga cape-

lla baix l' advocació de S. Miquel, ¹ qual construcció acusa lo segle XII. Es mòlt senzilla y denota esser la resultant d' anterior construcció posteriorment modificada. Efectivament, li manca del tot l' àbside com si hagués sigut suprimit després de fet, veyentse acusat en aquest extrem la secció transversal de la capella; essent tan poch cuydadosament unida aquesta secció ab la paret que forma ab ella fatxada posterior, que s' hi pot veure ben perfilat en la juntura l' íntrados de la volta. Nos afirma també en aquesta idea 'l que la porta en arch de mitj punt de la

1 Mòlts son los santuaris erigits baix aquesta advocació en l' edat mitjana, en casi tots los païssos de la cristiandat. A Catalunya 's construhiren lo de S. Miquel en lo comtat de Pallars dintre 'ls termens del castell de Gurb, lo de S. Miquel del castell de Marmellar en lo territori del Panadés, lo de S. Llorens del Munt, nomenat també de Santa Maria y de S. Miquel; lo de S. Miquel d' Olérdula (segle X), los de Fluvià, d' Alfay, de Montserrat (ermita); lo de prop de Tarrassa, lo de Campmajor (últims del segle XII ó primers del XIII), lo construhit junt á la Casa de la Ciutat á Barcelona derribat fa pochs anys; y altres.

No eran menys de *setze* los monastirs qu' ab nom de S. Miquel se comptavan entre 'ls d' Aragó y Navarra, inclosos durant mòltas centurias dintre la jurisdicció eclesiástica de la metròpoli trraconense.

Igual denominació tingueren *vint y sis* monastirs edificats en Asturias y Cantàbria.

En Aragó fou fundada també, entre altres, l' iglesia de S. Miquel d' Osca, á principis del segle XII per Alfons lo Batallador, que baixant victoriós de son cavall, senyalá ab sas plantas los límits de dita iglesia, mentres lo bisbe, los magnates y ciutadans aclamavan á Deu y al referit arcàngel.

Podém citar entre las iglesias de Italia, la de S. Miquel á Pavía, la del mateix nom á Luca (segle X), la de Florencia vulgarment nomenada *Or-San-Michele* (segle XIV), la del cementiri de la isla de S. Miquel á Venecia (de mitjans del segle XV), etc.

Gran nombre d' iglesias de Fransa foren consagradas al mateix sant, recordant entre ellas la que doná nom al árit penyal (*Mont-Saint-Michel*) que s' alza sobre 'l mar devant las costas de l' alta Bretanya, fundada en l' any 708 y reconstruhida en 1022; la de Puy-En-Velay, dalt d' un agut turó (segle X), la edificada per Caretena, muller d' un rey dels Borguinyons, á Lyó, (segle VI), la de Rocamadour (Departament de Lot); y altres que 's troban á Burdeus, Dijon, La Réole, Carcassona, Lestre, Entraigues (sigle XII); la de prop d' Hirson (Departament de l' Aisne), la de prop de Tarascon (Saint-Michel-de-Frigolet: claustre del segle XI ó XII), etc.

La devoció á S. Miquel fou mòlt propagada en Inglaterra; bastant manifestar qu' en lo sol país de Gales no s' alsaren menys de *noranta*

fatxada lateral orientada de cara á mitjdia, està cegada ó aparedada desde fetxa mòlt antiga á judicar per la disposició ó aparell del aparedament,

Descansa sobre aquesta fatxada una tosca espanyana de dos archs, un dels quals aguanta una campana que diàriament serveix pera 'ls tochs d' oració.

No pocas vegadas trobantnos per aquells llochs, hem sentit sas batalladas perdentse d' un echo á l' altre fins á confóndres esmortidas ab la vaga y misteriosa ramor dels pins qu' atapaheixen las vehinas fondaladas y singlaras.

iglesias ó capellas á ell dedicadas, existintne encara avuy dia gran nombre de las mateixas.

Las dels cementiris foren consagradas també á S. Miquel en l' época á que 'ns referim, y baix igual advocació se posavan las confrarias dedicadas á enterrar als morts.

Sabut es qu' aquest arcàngel es considerat com lo príncep de las milicias celestes y aquest fou potser altre dels motius per lo que fou donat son nom á mòltas capellas construhidas durant aquells temps en llochs fortificats, com s' hi troban algunas de las qu' acabém de referir; y á algunas altres construccions principals de fortificació com entre tantas ho era en lo segle XII una de las set portas de las murallas de la ciutat de Chartres, coneguda per *porta de S. Miquel*.

Segurament per un motiu semblant, un dels carrers de Mallorca en que fou mes renyida la lluyta entre las tropas de D. Jaume 'l Conquistador y 'ls moros, rebé després lo nom de dit arcàngel.

Recordém qu' ab igual nom fou erigida á Moscou en la primera mitat del segle XIV, una de las tres iglesias del Kremlin que, com se sab, es á la vegada fortalesa y panteon dels emperadors de Rusia.

Cárlos VII de Fransa ordená que la imatge de S. Miquel decorés la bandera reyal «considerantlo com guardiá y ángel tutelar de Fransa». Lluís XI son fill, lo proclamá protector d' aquesta y fundá en son honor l' Ordre militar de S. Miquel. (Pera la redacció d' aquesta nota l' autor ha consultat algunas obras, recordant entre ellas; *Revue Britannique* (algun tomo).—*Revue Archéologique*, T. I, pág. 303.—Pujades. *Crónica de Cataluña*, T. VIII.—*Recuerdos y Bellezas de España*.—Próspero de Bofarull, *Los Condes de Barcelona vindicados* (edició de 1836) T. I, página 109.—D. Fr. Gregorio Argaiz, *Teatro monástico*.—J. Caveda, *Ensayo histórico sobre los diversos géneros de arquitectura empleados en España etc.*—P. Alsius y Torrent, *Ensaig històric sobre la vila de Banyolas*, pág. 79.—*Crónica de Montaner*, cap. VII.—*Magazin pittoresque*, tomos XVIII (pág. 16), XXVI (pág. 154), XXVII (págs. 169-170).—M. W. Duckett, *Dictionaire de la Conversation*.—Gareiso, *L' archeologue chrétien*, T. I, 2.ª part, art. I, cap. IX.—E. Viollet-Le-Duc, *Dictionaire raisonné de l' architecture française du XIXe au siècle*, T. X,

Un jorn qu'estavam gosant d'aquella soletat, lo místich seny de oració, com lo ressó queixós de la temuda forsa d'altres temps, nos feya adonar de que 'l sol, imatge d'humanas grandesas, en l'apogeo de sa ira esplendent, estava també mes aprop de sa declinació y mentres dirigiam maquinalement los ulls vers alli hont lo Llobregat s'acava confonentse ab las onas del mar, lo vent que d'aquest venia tot escampant la pòls y la seca fullaraca de las ruinas que 'ns rodejavan, semblava esforsarse ab veu trista y elegíaca pera fernos meditar y meditavam murmurant ab lo poeta castellá:

*Nuestras vidas son los rios
que van á dar en la mar,
que es el morir.
Allí van los señoríos
derechos á se acabar
y consumir...*

.

Cap joya digne de especial menció conté la capella, com no siga una creu gòtica de llautó no mòlt recomenable per son gust y l'esmerada enquadernació en pell d'un missal del segle XVI imprés á Venecia, ¹ quals lletras minúsculas son del anomenat caràcter rodó y mòltas de sas capitals del gòtich.

Al costat dret de la capella y refundits en la lleugera pendent de la roca se veuen sis sepulcres que per llur contorn recordan lo dels cadavres momificats; en lo costat esquerre n'hi ha un de reduhidas proporcions y altre semblant á aquest prop del gran safretx obert en la roca, á

1 En aquesta ciutat (Venecia) se renunciá per la primera vegada al us absolut de las lletras gòticas empleadas per los inventors del art tipogràfich en Alemanha; los caràcters rodons hi varen prevaleixe y llur perfecció los posá per tot en boga. En Venecia vegeren la llum pública las primeras edicions gregas y las primeras Biblias impresas en caràcters hebráichs.

Acullida la imprenta en la mateixa ciutat desde 1468, s'hi establiren en l'espay de quinze anys (1469 á 1484) cent setanta quatre impresors estrangers.

poca distancia, casi al devant de la capella. Tots están orientats aproximadament en la direcció de ponent á llevant de modo que la cavitat disposta pera rebre lo cap del difunt está en llur part Oest. La major llargaria dels grans es de 2 metros.

Semblants á aquests sepulcres podém citar los de Cervelló, los d' Olérdula, los de S. Pere de Caserras, los del extrem N. de la jurisdicció municipal de Banyolas, los que 's veuen al peu de sa iglesia parroquial, los que hi ha junt á la de S. Andreu de Mata y 'ls immediats á la carretera provincial d' Olot á uns dos kilómetros de Banyolas.

Los qu' hem vist á Cervelló están igualment orientats que 'ls d' Aramprunyá y, segons se 'ns ha assegurat, lo mateix se pot dir dels d' Olérdula y dels de S. Pere de Caserras.

Alguns arqueólechs atribueixen l' orígen d' aquests enterraments als primers cristians de la nostra terra, fundantse en la costum que tenian d' enterrar los morts en sepulturas obertas en la roca, á imitació de la donada al Redemptor; y també en la particularitat de que las de que tractém se troban generalment al peu d' alguna iglesia qual fundació consta ser mòlt antiga.

Lo Sr. Alsius y Torrent que refereix lo qu' acabém d' exposar, ¹afegeix encara qu' á Banyolas y en los mes dels llochets hont se troban sepulturas d' aquesta mena, se distingeixen desde temps inmemorials los terrenys en que radican per la denominació de S. Miquel. Podém dir ademés que las capellas dels cementiris eran en l' edat mitjana consagradas á aquest sant y ho feren baix igual advocació, entre altres, la d' Olérdula (á principis del segle x) y la d' Aramprunyá. ²

Que las sepulturas d' Aramprunyá son de cristiá orígen, pot confirmarho per altra part lo fet de trobarse algunas d' ellas sota al vessant ó desaygüe de la teulada de

1 *Ensaig històrich sobre la vila de Banyolas.*

2 Végis la nota 1 de la plana 393.

la capella (á Cervelló n' hem vist algunes igualment dispostas); aixís se 'n comensaren á veure á Fransa baix los primers Carlovingis, pera enterrahi distingits personatges, totes de cara ó direcció á Orient, (com ja hem dit, hi están las d' Aramprunyá, Cervelló y altres); costum que persistí fins á mitjant segle XII, ¹ des de qual época data la construcció de la capella, segons mes amunt hem dit y queda aixís confirmat.

No faltan autors qu' han atribuít l' origen d' aquestas sepulturas á las colonias fenicias ó á altres de procedencia directament oriental que s' establiren en nostra Península; fundantse entre altrás cosas, en lo contorn de momia que semblan afectar.

Nosaltres atenentnos á lo qu' hem exposat, y á falta de coneixements que tal volta podrian convence d' equivocada nostra modesta opinió, nos afirmém en ella, es á dir, en considerar com á cristians los sepulcres d' Aramprunyá y llurs semblants mencionats, com ho son tants d' altres que 's troban en algunes iglesias d' Inglaterra, d' Alemanyá (Saxonia) y en algun antich cementiri de Fransa, remontantse llur construcció als segles XI, XII y XIII; si bé alguns son buydats en llochs de pedra transportables; pero guardant la major part d' ells en son vas lo contorn de momia completament semblant al dels mes amunt aludits. ²

De sepulturas refundidas en la roca com ho son las de Aramprunyá n' hi ha també á Fransa, entre 'l monastir

¹ E. Violet-Le-Duc, *Dictionnaire raisonné de l' architecture française*, (paraula Tombeau).—Gareiso, *L' archeologue chrétien*, T. I, 2.ª part, art. I, cap. XXVI.

² *Revue Britannique*, 5.ª série, T. XX: *Des sépultures chrétiennes au point de vue de la tradition religieuse et des beaux-arts*, (pág. 12).—Auguste Demmin: *Encyclopedie des beaux-arts plastiques*. T. I: *Les constructions affectées au culte chrétien et les monuments accessoires au dedans et au dehors des églises*, etc.—M. A. de Caumont. *Abécédaire d' archéologie*. Architecture religieuse. (Ere romane secondaire: *sépulcres et tombeaux*).

de Montmajor d' Arles y sa vehina capella de *Sainte-Croix*.¹

Aprop de dits sepulcres en una pendent de la roca, de cara á mitjdia, hi ha una inscripció en bonichs caràcters gòtics que diu:

en: la(n)y: de: la: enquarnacio: de: n(ost)re
 senyor: mcccclxxv: fo(u): comensa
 da: la: obra: del: mur: daquest: ca
 stell: per: mos(s)en: jac(me): march:

Creym qu' aquest es lo March, senyor d' Aramprunyá, qu' en 1360 fou armat cavaller per Pere IV d' Aragó, per quant en una carta del mateix rey de 1376,² se fa menció d' un Jaume March *cavaller* resident á Barcelona, ahont efectivament los barons d' Aramprunyá tenian casa propia.³ De varios documents en arxiu obrants y referents als anys 1350 á 1370 se despren que Jaume March senyor d' aquesta baronía, tingué dos fills, un dels quals portá sos mateixos nom y apellido; y no tenint noticia per aquells anys d' altre *cavaller* March que del qui ho fou armat per dit rey en 1360, nos incliném á creure qu' aquest era 'l Jaume March pare, ab residencia á Barcelona en 1376 y per consegüent lo mateix á que fa referencia en 1375 la transcrita inscripció.

Lo Il·tre. Sr. D. F. Torres Amat en sa obra citada sembla opinar qu' aquest fou lo poeta Jaume March, fundantse entre otras rahons, en que escriptor era 'l March, senyor d' Aramprunyá á que aném aludint, com ho prova deixant relació escrita del ceremonial ab que fou armat cavaller per Pere IV en lo monastir de Pedralbes.⁴

1 Revue Britanique, tomo citat, nota de sa página 13.

2 Torres Amat. *Memorias para ayudar á formar un diccionario de escritores catalanes etc.*

3 En l' Arxiu particular dels actuals successos en la Baronía d' Aramprunyá, constan documents de quan s' efectuá la venda d' aquesta casa.

4 Fr. M. Mariano Ribera. *Milicia mercenaria*.—En aquesta obra 's refereix lo dit ceremonial que consistia en lo següent:

Aixís, donchs, lo *cavaller y poeta* Jaume March, fora 'l que en l' any 1371 ordená á instancia del Rey En Pere

La persona qu' havia d' ingressar en la Ordre militar, devia vetllar un dia avans en una iglesia en la qual se celebrava la missa del Esperit-Sant y al haverse dit la Epístola, s' acostava 'l rey al donzell pretendent, y dos cavallers per aquell nombrats li calsavan los esparons y prenent en sa má l' arquebisbe ó altre prelat vestit de pontifical lo Llibre del Ofici de la Cavallería, comensava las deprecacions acostumatadas; posada l' espasa al devant del oficiant, aquest la benehia, lo rey la desvenyava y la posava en la má dreta del pretendent, lo qual la brandava, agenollantse ab la mateixa espasa en la dextra, mentres l' oficiant deya especials oracions que expressavan las obligacions del cavaller, entre altres y principalment las de defensar á son Deu, á son rey, los reyalmes y 'l bé públich. Acabadas ditas deprecacions lo rey prenia l' espasa de la ma del pretendent, la envenyava en tant que 'ls clergues resavan un respons y terminat aquest li cenyia l' espasa, donantli suaument un cop á la galta y un bés, com era de costum. Y separant lo pretendent las mans que tenia juntas sobre 'l cap, s' agenollava besant mans y peus del rey: immediatament venia un cavaller y li descenyia l' espasa; altres dos li descalsavan los esparons, y 'l rey y ell se sentavan cadascú en lo lloch corresponent. Se prosseguia la missa y després del Evangeli feyan ofrena d' alguns florins al celebrant.

Acabada la missa prenia 'l rey lo llibre dels Evangelis y agenollat lo cavaller als peus del rey jurava sobre ells guardar lo secret, dihentli 'l rey á cau d' orella y secretament lo que debia fer pera 'l servey reyal; y prestava també jurament d' observar las reyls Ordinacions. Quedant encara agenollat, era cubert de la propia reyal má, d' un mantell blanch adornat d' una creu vermella.

Assistiren á aquesta festa militar-religiosa la reyna D.ª Elisenda, lo infant D. Fr. Pere d' Aragó, lo infant D. Fr. Sanxo d' Aragó arquebisbe de Caller, los nobles Gilabert de Centellas, Berenguer de Abella, Guillem Galcerán de Rocabertí, Pere Galcerán de Pinós, Gaston de Moncada, Bernard Guillém de Foxá, Joan Eximenez de Montornés, Berenguer de Manresa; la abadesa del mateix monastir de Pedralbes ab tota sa comunitat, la vescomtesa de Cabrera, muller del noble Bernard de Cabrera, la muller del anomenat Pere Galcerán de Pinós, D.ª Eleonor de Pinós, la muller del vescomte de Cardona y molts altres damas.

Després de la solemne festa y haventse retirat lo rey á sas immediatas habitacions de Pedralbes, demostrá la amistat y especial consideració ab que distingia á Jaume March, fentlo seure pera dinar junt ab ell á sa mateixa taula, com aixi 's llegeix en la relació qu' aquest ne deixá escrita, ahont diu: *Lo Sr. Rey se assech al mitg de la taula à la part dreta è la Senyora Reyna à la part esquerra, è après de la dita Senyora Reyna sech madona la Veccomptesa de Cabrera, è lo Sr. Rey volch que jo seguès al cap de la taula après dell, è en una altre taula segueren les altres riques*

«Lo llibre de las concordances» y 'l que en lo regnat de Joan I promogué ab Lluís d' Aversó la fundació del Consistori del Gay saber. ¹

dones è mullers de Cavallers, è mullers de Ciutadans honrats. Fou tanta l'abundancia en aquell convit que, segons diu lo mateix cavaller March, hauria bastat pera dos mil personas.

Després anantse'n lo rey á cavall cap á Barcelona, volgué que Jaume March l'acompanyés també muntat y á má esquerra.

¹ Véigis: Torres Amat, *Memorias citadas de Milá y Fontanals. Res-senya histórica y crítica dels antichs poetes catalans.*

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

CARTAS D' ITALIA

Et digués, estimat amich F., que no sé per ahont comensar, á fi de donarte compte, encara que incomplet de las magnificencias artísticas y de algunas típicas costums d' aquesta riallera Italia, no faria mes que usar de la franquesa que 'ns es propia confessante qu' es treball de moltes estonas y requereix no poca atenció (per á mi que no estich versat en aqueixa feyna) poder condensar, fins imperfectament las impresions que durant mon viatge he rebut y que si á Deu plau penso explicar mes endevant, quant sens lo traqueteig d' un tren y las molestias de la vida de viatge puga gosar la tranquil·litat de la vida casulana.

Abandono completament la idea de darte compte dels usos y costums d' aquesta terra mes lliure que qualsevol de las nacions mes democráticas y mes respectada qu' algunas de las potencias que son de primer ordre porque tenen major nombre de soldats; y sols he de fer notar que la galantería ja es cosa indómita en sos habitants per mes qu' aquesta sia moltes voltas lo ressort per á ferte

caurer los diners de mil maneras sempre atentas y ben educadas y que á pesar de tot no pots menys de regoixer la supremacia artística d' una nació que per aquest sol fet tant noble y civilisador s' ha guanyat un primer lloch entre los Estats moderns. Aquí no 's cacareja la llibertat y s' es verament lliure; aquí no s' manifesteja la justicia y los mateixos ciutadans la administran; aquí no s' fan baladronadas religiosas y l' catolicisme pot mostrar-se en tot son esplendor y finalment aquí veurás transitar per carrers y plassas frares y capellans de mil ordres diferents, respectuosos y respectats, obligats com tot ciutadá á caminar per las rectas vias de la ley que l' poble en us de sa soberanía s' ha donat, sens que may la *turba multa* se 'n apodere ni tingan de cercar refugi en botigas ó llochs particulars per á sostreures á las iras d' un poble avalotat, com desgraciadament sucseheix en paisos ahont la llibertat se malgasta avuy á barralons y demá, bon goig que s' administre á dósis homeopáticas.

Mes deixant apart digressions, fillas de mon particular y exclusiu modo de veurer ¿com es possible, estimat amich darte una idea cabal y comprensible de lo que son las principals ciutats d' Italia, en los esquifits limits d' una carta quant los italians mateixos publican obras qu' ells ne dihuen compendiadas en dotze y catorse volums y en las quals fian mes sa descripció en la reproducció fotográfica ó incisiva de las cosas que en la descripció minuciosa y detallada de lo que intentan fer coneixer? Com es possible, repeteixo, infiltrar en l' ánimo de qui no ho veu tota la romántica idealisació de Venecia, la opulenta elegancia de Florencia, la esplendorosa severitat de Roma, la poética bellesa de Nápoli, la grandiosa novetat de Milan, la aristocrática hermosura de Turin ó la trista y curiosa meditació qu' inspiran las resucitadas ruinas pompeyanas? Com pot ferse, sens incorrer en omissions, sempre graves y sempre sensibles quant se tracta d' obras de grans autors, per á descriurer aquella munió infinita

d' estátuas y relleus, de fustas y metalls, de medallas y diners, de tapissos y brocats, de mobles y ornaments, y de pinturas de tots géneros y condicions que cada una enclou un poema ó testifica un fet histórich ó senyala en la vida del Art un nou temperament ó en sa part didáctica una nova escola ó en son ideal de perfeccionament un nou horisont.

¿Per ahont comensar donchs? A quina ciutat donar la preferencia quant totas tenen mérits á bastament per á ocupar un lloch preferentíssim á las restants? Aquesta es la hermosa Turin, la hereva del esperit artístich del Laci y la mes jelosa del bon nom de sa pátria. Aquella es la clássica Florencia que de dret reclama l' honorable nom de moderna Atenas perque fou lo bressol del Art y civilisació italianas. L' altre es la imponenta Roma que fiada en sa historia, en son poder artístich jamay humiliat, en sa corona cristiana d' avuy y en son universal poder d' ahí reclama per tradició y per respecte un lloch preheminent sobre totas las demes. La de mes ençá es la febrosa Milán, que al concert de son comers y de sa industria y á la sombra de son patriarcal monument, maravella gótica del mon católich, desenrotlla sas forsas artísticas modernas disputantse la supremacia esculptórica ab sas jermanas. La de mes enllá es la riallera Nápol's, terra benehida de la poética fantasía italiana, rica en tradicions y típicas costums, caldejada per un sol esplendorós, matisada per sa campinya sempre bella, refrescada per las suaus marinadas de sa platja fantasiosa, enriquida per la activitat de sos fills y guardadora de las runas y tresors d' antiga ciutat destruida per la inexorable gola de foch d' aquell Vesubi que plasquia á Deu no sia altre cosa son plomall de fum que la guiadora senyera del foraster á la clássica terra de la gentilesa y vivacitat italianas. La qu' entre 'l mar s' ovira es la melancólica Venecia, la reyna del Adriátich, la que fonamentant son trono ab la sumisió de la Istria y la Dalmacia y estenent sas comercials relacions ab l' Orient concorre ab sas naus, de valenta anomenada,

á la conquesta de Constantinopla y logra l' domini de Negroponte y Candia y d' una gran part de la terra conquestada, aportant a sa terra benvolguda infinitas riquesas artísticas arrencadas á la barbarie é ignorancia de un poble poch gelós de son esplendent y gloriós passat. ¿Per qui comensar donchs? A qui donar preferencia ó mellor dit perque subjectar als estrets límits d' una carta lo que ha servit de tema á mil traballs literaris y publicacions artísticas de gran válua en lo mon del géni y del bon gust?

¿Si Venecia ja te prou títols per á esser admirada, en sa bellesa natural, que li prestan sos palaus típichs y suntuosos y tot un mar, que amansintse á sos peus, bondadosament l' agombola; si la fa important y grandiosa sa arquitectura que en los diversos generos ha seguit sempre los principis fonamentals de la pureza y de la armonía, agermanant tant gentilment l' estil bisantí ab l' arquitectura moresca, com no l' han de fer imprescindible al artista sos museus y palaus plens de gom á gom d' obras importants en pintura y esculptura que desde l' segle xiv han produhit homens tant immortals en la esfera del Art com Andrea Murano, que te l' atreviment d' abandonar la manera pobre y árida dels grechs; J. del Fiore que deixant las formas convencionals endressa l' Art per lo camí de la naturalesa; G. Bellini l' artista infatigable; que arrencant á Antonello de Messina lo secret de la pintura al oli funda una escola que produheix insignes coloristas, y que no contenta de crear pintors tant notables com Sebastian del Piombo, Giovanni da Udine y Palma l' vell, te la grandíssima gloria de contar entre sos deixebles al immortal Tiziano Vecellio, primer pintor de la escola Veneciana y l' primer y mes gran dels coloristas universals; Tintoretto, l' fundador de una escola propia, tota color y armonía; Pau Caliari, il Veronese pintor de la magnificencia mundana y de la vida sensual; Giacomo da Ponte, artista menys grandíós emperó bon conrehador de la escola flamenca; y per termenar aquesta dinastía de prínceps del Art pictórich un Joan Batista Tiépolo lo pintor

mimat de la cort Espanyola del qual tant hermosos recorts guarda no tant sols la Italia tota sino també la nostra patria en son riquíssim Museu de Madrit?

Ja veus donchs estimat amich com es perillós y superior á mas migradas forsas entrar en aqueix *laberinto* artístich, ahont las obras mes prehuadas de pintura y esculptura trovan suntuosíssim hestatje en las mes grandiosas concepcions de la arquitectura monumental, sens una preparació que 'm pose al menys á ressés de descuits ó confusions sempre lamentables. Aquí no sembla sino que ab l' estímolo y grans exemples d' un Miquel Angel, Donatello, Cellini, ó Gian Bologna hagin nascut genis com los de Monteverde, Bortone y Saccomano; que á la sombra magestuosa de las obras de Tiziano, Rafael, Tiépolo, Correggio y Domenichino hagin aparescut artistas com Morelli, Bompiani, Ussi, Castagnola, Glisenti, Cisseri ó Cassioli y tants d' altres pintors y esculptors que farian interminable la llista comensada y proclaman la bonetat d' aquesta terra tant ben abonada per á produhir notabilitats en tots los difícils rams de las bellas arts.

Jo prou en mas llargas visitas y prolongadas escursions per palaus, esglesias y museus he procurat ab justesa y atenció pendrer aquellas noticias mes importants y formular algunas descripcions que dins de un laconisme estudiat diguessen tot lo mes important referent á las cosas exposadas; emperó ¿com no habia de caurer de mas pobres mans un llibre de memorias fet de manera tant incorrecte y casi á las palpentas, quant dessorbre d' ell se m' hi projectava la sombra d' aquellas obras sublimes dels génis antichs que ab la parla universal del Art apar que dignin á qui 'ls contempla extasiat «Mira, estudia y calla»?

Jo ja sé, desgraciadament, que per molts artistas y aficionats açó no son mes que maneres particulars de veurer y que per alguns poch no deu darse tanta importancia á lo passat, mes també es precís confessar y regoneixer que del oblit d' ahi y dels llibertinatjes artístichs d' avuy n' habia nascut un entorpiment y migransa que per for-

tuna de las Bellas Arts lo bon sentit dels artistes contemporans fan desapareixer á copia d' estudi y sana compariació. ¡Tant de bó, bon amich, que li toque ben aviat la tanda á la nostra estimada pátria y que vosaltres que sou soldats de las Arts procureu lo despertament del mes noble dels sentiments dels pobles que s' crehuen y s' dihuen civilisats y lliures!

Y ja que á aquest punt hem arribat ¿perque no es just te digue algunas paraulas sobres la grata impresió que m' deixá la colonia artística-espanyola de Roma que ja avuy conta ab artistas de molta y justa fama y quals obras son buscadas ab interés y adquiridas á preus ben respectables? Just; molt just es ocuparnos d' aqueix aplech de jovens la major part d' ells catalans, que lluny de la mare patria li guanyan renom y gloria y no oblidan aquell amor á la terra que fa recordar, fins involuntariament, en las horas d' anyoransa aquella candorosa ignocencia de nostres donzellas, las típicas cansons de nostres treballadors y la poética hermosura de nostres plans y serras. Ells son los qui cercant una admósfera d' Art mes dilatada y mes apte á sas vigorosas concepcions artísticas tenen en aqueixa Roma, empori de totas las Arts, un desterro tot lo menys amarch que s' vulga, mes sempre entristit ab lo recort de que en la mare pátria no poden trovarhi encara la importancia artística que al mateix temps que dona vida material á sos conrehadors ennobleix los pobles y aplanas las fronteras.

Res d' estrany tindria que donada la condició d' aquesta carta y lo carácter essencialment catalá que respira, limités mas noticias sobres aquest punt á la colonia catalana y molt preferentment als jovens pensfonats que las distintas corporacions administrativas de la nostra Ciutat, lo govern espanyol y la munificencia particular sostenen en la capital d' Italia; emperó ja t' he dit mil vegadas que tinch per una gran veritat que l' Art no te patria y en lo cas present no solsament m' obliga l' esperit de nacionalitat sino també l' respecte als artistas de nostras provin-

cias germanas, de gran anomenada en aquesta terra estrangera, y la deferencia y cortesía ab que 'm reberen durant ma curta estada en la capital d' Italia.

Seria falta grossa deixar sens un recort al inimitable Villegas, al pintor distingit y estudiós, verdader mestre en l' art d' armonisar lo color de sas composicions y regonegut com lo primer entre 'ls primers en dibuixar des-trament fins los detalls mes infims de sas prehuadas obras. Digiuiho sino sa última obra representant *Un bateig espanyol*, quadro de regulars dimensions en lo que l' espectador no sab que admirar mes, si la propietat en lo lloch, en la indumentaria, en la ornamentació, ó la magistral agrupació de las figuras, totas expressivas, totas naturals; plenas de vigor, correctes de dibuix y admirables de colorit.

No m' fora possible passar per alt al llorejat Pradilla, al vigorós pintor d' historia, digne successor del malaguanyat Rosales, com ell estudiós, com ell rigorista en presentar la veritat històrica, com ell, en fi, poch atés y poch considerat en sa propia pátria. En son estudi he pogut admirar l' esbós de son quadro destinat al gran saló del Senat, representant *La rendició de Granada als Reys Catòlics*, y per ell pot considerarse lo que será la tela definitiva quant surte adornada ab las valentas inspiracions de sa paleta. Las figuras equèstres de Ferrán é Isabel plenas de dignitat; la colocació dels cavallers espanyols, respectuosos y curiosament agrupats al entorn dels monarcas y la figura del vensut, noblement humiliada, fan ja del esbós una obra admirable.

Altres y altres artistas podria citarte que com pots considerar farian intermenable ma tasca y quals mérits ben á disgust meu he de renunciar á descriurer per á entrar á la dels pensionats catalans.

En Manel Oms, l' esculptor vigorós y conciensut, treballa fermament en sa obra monumental, que no dubto en calificar d' aquesta manera. Un pedestal representant un castell mural d' esquisit gust arquitectónich, reforsat

en sos quatre ánguls per elegants pilastras d'istil moresch, adornat en sos quatre caras ab inscripcions referents á la unió dels dos regnes y al descubriment de las Américas y ab los estegmas d' Aragó, Lleó, Castella y Granada y los escuts d' Espanya en la época dels Reys católichs y en la época actual, simbolisan ben justament y están magistralment filosofats los endarrerits temps del feudalisme, la dominació árabe y la unificació de la patria espanyola baix lo sceptre magnánim dels Reys católichs. Aqueixa es la basa sobre la qual s' aixeca triomfal y magestuosa la estatua eqüestre d' Isabel primera, montada en briós corcell, guiat per lo gran capitá Gonzalo de Córdoba y tenint á son estrep la bondadosa figura de Frá Joan Perez de Marchena, lo protector del gran genovés.

Res puch dirte detalladament de la execució, puig está bastant endarrerida, mes tu que coneixes mellor que jo las dots esculptóricas del autor de *Lo primer pas* y del *Promelheu* pots considerar lo que s' pot esperar de sa última obra, la mes important, potser, de sa carrera artística.

¿Qué puch dirte de nostres compatricis Tapiró y Tusquets, Galofre y Juliana que no sia ensemps honrós y trist per á Catalunya en particular y per Espanya en general? Aquí, en aqueixa terra estrangera ahont sols s' enlayra lo verdader talent, ahont sols se rendeix tribut al verdader mérit, son considerats, estimats y atesos quant en sa patria apenas artisticament los coneixen. Aquí sas obras son pagadas á preus respectables, son admiradas ab vera delectació, gosan del apreci dels potentats, de la simpatía dels *amateurs*, del respecte de tot lo jovent que veu en las obras d' aqueixos catalans un doll inestingible d' art y un estudi profundíssim de la bella naturalesa.

Difícil, per mes d' un concepte 'm seré parlarte d' en Antoni Fabrés que no se si dirli lo esculptor vigorós y enérgich ó lo pintor de la tendresa y la veritat. Ben aviat, si á Deu plau, veurem al esculptor donant una prova de sos avensos en lo difícil art de Fídias; prompte veurem

com los petits sacrificis, si tals poden dirse de la nostra Corporació provincial, han donat un fruit doble assahonat ab l' estudi y potser mes que ab l' estudi ab las privacions y las lluytas de l' ánima. En Fabrés te un cor-tendre y falaguer per las arts del color y un cap enérgich y vigorós per la escultura; sos dits febrosechs manejan ab igual destresa lo pinzell y l' boix; ab igual distinció fa pendrer al fanch las formas mas acentuadas com fa brotar de sa paleta los tons mes atractius; de la mateixa manera modella sa valenta estátua de *La Tragedia* com crea demunt la tela sa espiritual *Odalisca* y busca en lo estudi sa delectació, en los models la veritat, en los grans mestres l' exemple y en tot lo que l' rodeja un motiu de bellesa y de realitat. L' aiguada surt de son pinzell ab la vivor y la pulcritut d' una pintura al oli y aqueixa surt de sa paleta plena de detalls tant precisos y minuciosos, tant ver-daders y bellament executats que l' natural n' ha d' esser gelós de sa cabal y artistica interpretació.

Y aqui 'm tens encar obligat, ben á grat meu y per á honra de Catalunya, á continuar mon chor d' alabansas ó mellor dit mas desautorizadas paraulas de justicia.

Toca son torn al aprofitat é instruit en Arcadi Mas, qui ab sa cópia de Tiépolo enviada com á primer treball de sa pensió, demostrava ja ben clarament á la Exma. Corporació que l' pensionava y á Barcelona tota, lo que podia esperarse de son talent. Emperó, per una d' aquellas transformacions tant comunas en l' art, per un d' aquells misteris de la inspiració, en Más no ha sigut un pintor d' historia, no ha sentit la pintura en sas notas graves ó en sas forsas atléticas; en Más ha sentit l' art en tota sa poesia, ha vist, ha gosat, ha estudiat, ha sorprés la naturalesa en la forma mes tranquila, en tota sa simplicitat y en la mes inefable bellesa. Avuy l' inspira la típica platja napolitana, demá la melancólica llacuna de Venecia; avuy es un cél apacible, tranquil, transparent, demá son las fantásticas riberas del Tiber en la hora mes patética y mes difícil de pintar. Sos últims quadros representant la platja

napolitana, adornada á primer terme ab sas barquetas y sos pescadors y al lluny ab son paisatge airós y plé de vida, son un problema ben resolt de color y armonía.

Distingirse y guanyar consideració en la terra clássica de la esculptura, es prova irrecusable d' aprofitament y estudi. Açó han lograt donchs en Medard Sanmartí y en Torquato Tasso en lo poch temps que son á Roma. No seré jo qui deixi de consignar la salutable influencia qu' exerciren sobre d' ells la atinada instrucció artística de sos celebrats mestres y son afany de distingirse y treballar.

En Medard Sanmartí modella ab seguretat, interpreta y posa l' natural buscant sempre la forma distingida, dibuixa sas figuras ab correcció y pren de lo clássich lo grandió y de lo modern la manera simpática de fer. Aixís ho he vist jo en sa figura de *Cassador catalá primitiu*, posada y modellada ab una sencillesa y distinció celebrables y m' ho va confirmar son grandió baix relleu representant *Lo sacrifici de la princesa Cuba despres de la mort d' Achilles* agrupat ab estudi, pensat y sentit ab rigorisme y bellesa històrica y modelat ab fermesa y coneixement.

En Torquato Tasso es l' escultor infatigable y exigent; sos esbossos, francas manifestacions de sa primera inspiració, poca cosa varían en conjunt á la obra definitiva. Jo no dubto en assegurar que sa obra *Achiles morint* li donará un bon nom y farà coneixer lo molt que val lo pensionat del govern espanyol ab sa primera remesa. Posa digne y vigorosa, mosculatura granada y verdadera, modelat simpátich y veritat històrica son los mérits mes culminants de sa última obra que potser á horas d' are está ja complertament termenada.

En Joseph Tamburini es altre dels pensionats particulars y que en bona fé mereix un just elogi. Jove encara, s' ha fet ja una instrucció sòlida adquirida no solsament en los Museus italians, sino en la moderna París. Ell ha consultat sas propias inclinacions, ha compulsat sos gustos artístichs, ha buscat la manera d' esser de la pintura

en sos diversos géneros y per fi ha escullit la part sublim d' aquesta dedicantse ab resolució y éxit á la pintura d' assumpto histórich. Sa derrera obra que pot titularse «*Un pregó en la etat mitjana*» admira per lo ben pensada, signe indefectible de sa vasta instrucció y agrada per sa execució qu' encar qu' atrassada mostra ben clar lo domini del color y la justesa del dibuix. La figura del pregoner natural y justa, la del vassall respectuosa y humil, la de la donzella y del trovador amorosas é indiferents al pregó, la del noble altaner y satisfet, la del militar ab son aire de perdona vidas y mes que tot la del frare maliciosa y profética d' un enderrocament próxim d' aquell absolutisme feudal, retratan en sos visatjes la impresió que á cada hú produheix la publicació d' aquell edicte segons los sentiments que dintre son cor amagan. Vetaquí imperfectament esplicat l' assumpto d' aqueixa obra pictórica que quant puga esser admirada no dubto pas honrará al jove Tamburini y dará á Catalunya un nou artista de profit.

Intermenable s' fa aqueixa llista de verdaderas realitats y fonamentadas esperansas de nostre renaixement artístich, de las quals tant imperfectament vaig donanten' compte; aixís es que per termenar permetem juntar los noms d' en Casanovas, Roca y Llimona, tots dignes de capitol á part, tots estudiosos y aprofitats, ab un cor jove y una pensa plena de galana fantasía; en Casanovas ab sos estudis é impresions del natural y sobre tot ab sa clara y extensa instrucció artística, filla de sas aficions y de la contemplació de las obras dels grans mestres; en Roca ab son quadro «*La sortida de missa*» ben composta y mellor colorida; en Llimona esculptor pensionat per la nostra Corporació municipal, ab sos esbossos é impresions que demostran los resultats que ab un meditat estudi y ab la interpretació dels grans models pot treurer de sa estada á Roma, y son jermá Joan, destre y exacte en las arts del dibuix, basa principal d' una instrucció sólida com se requereix avuy que las Bellas Arts caminan decididament vers un ideal de perfecció.

Y vetaqui com després de vagar gustosament per aqueixa admósfera d' art, en la que tots los géneros hi tenen sa digna representació y todas las escolas honorables conreadors, tinch de baixarne altre volta a fi de dol-drem' de que siguen los catalans los qui menys resultats práctichs poguem tocar d' aqueixa gloria artística de nostres germans. Emperó si fos possible que nostres administradors, no sols los de la nostra Ciutat y Provincia, sino los de tota Espanya volguessen veurer la consideració ab que son tractats nostres artistas; si volguessen veurer com los potentats y *amateurs* d' estrangeras nacions los pagan per endevant las obras encarregadas, si vegessin sos estudis visitats per aqueixos opulents marxants d' Art que s' enportan sas obras per adinerarlas en los grans mercats de la Europa artística y vegessen donar d' un quadro la friolera de seixanta ó vuitanta mil franchs, y volguessen saber qu' avuy se fa un viatge á una ciutat determinada, tant sols per á visitar un Museu ahont se guardan obras d' un Michel Angel y un Rafael, d' un Velazquez ó Alonso Cano, d' un Wandych ó un Rubens, potser coneixerian la necessitat d' aprofitarse d' aqueix esperit patri que tant honrosament guardan los catalans de Roma y veurian com es ingrát, perjudicial y deshonorós negar avuy protecció á un artista catalá y demá adquirir á corre-cuita y á preu relativament exagerat la pitjor obra d' un fill de Catalunya, artista de grandíssima y merescuda fama universal.

Adeu, estimat amich, puig estich afadigat y no dubto que acabaria per amohinarte ab la extensió desmesurada de la present epístola. Per tot lo que t' he dit y lo que pots considerar no m' ha sigut possible explicarte, feste cárrech de lo molt llargas qu' han d' esser nostras conversas que si á Deu plau, no crech se fassen esperar molt, puig comensaré mon regrés dins poch dias.

A reveure donchs; y recomanante saludes á tots los companys, t' recorda l' afecte que t' porta ton ver amich.

CARLES PIROZZINI MARTÍ.

Nápols 22 d' Abril 1880.

ALS POETAS FORASTERS

QUE HONRAREN LA FESTA DELS JOCHS FLORALS DE 1880

Poesia llegida en lo dinar que 'ls fou ofert pèls poetas catalans.

ENTORN la taula guarnida
Endolcim la nostra vida
bebent tots com bons germans;
fills de Provensa y Castella,
fills de Valencia la bella,
mallorquins y catalans.

Alsis la copa espumanta
y la boca del qui canta
rabejis ab la dolsor;
muyra l' odi de algun dia;
siam fills de la poesia,
la poesia es l' amor.

A PROVENSA

Nobles companys de renaixensa
fills escullits de la Provensa,
vosaltres que al trobarnos mostrau los atributs
de una amistat ferma y antiga,
deixáu alsar la véu amiga
de Catalunya, que vos diga
â nostra hermosa terra siau los benvinguts.

Si han mort los temps de la vellura
 y ab ells los dias de ventura
 que estretament unidas un segle va'u estar,
 nostra amistat constant y vella
 no ha mort ab ells: vostra Marsella
 y Barcelona nostra estrella
 encare s' enmirallan en la mateixa mar.

Las onas duhen sas besadas,
 y entre las auras perfumadas
 pèls romanins dels boscos hont canta 'l rossinyol,
 desde las provensals planas
 á las montanyas catalanas
 hi va l' alé de dos germanas,
 fecundisat á l' hora pèl bés del mateix sol.

A la *Mireio* vostra filla
 ¡qué bè lo trajo de pubilla,
 qué bè que l' hi escauria, lo nostre faldellí!
 Y *Calendau* lo brau atleta
 de cor viril, de ánima dreta,
 sent vostra imatge mes completa
 per catalá 'l pendrian, si may vingués aquí.

Recorts comuns de antiga gloria
 escrits al llibre de l' historia,
 l' aspecte de la terra, costums casi semblants,
 fins del progrès l' activa flama
 que á l' hora á abdòs potentia inflama,
 fills de Provensa, tot proclama
 que si germans siguerem, encare som germans.

Á VALENCIA Y MALLORCA

Dormidas entre 'ls brassos del profeta
 l' ardent «desperta ferro» 'us desvetllá,
 y 'l gran Conqueridor, lo rey atleta
 ab sanch de Catalunya 'us batejá.

Unidas sempre més á nostra historia,
 confosas, més que unidas sempre mes,
 per coronar nostra comuna gloria
 donaren llors vostres florits vergés.

De primavera eterna 'us adornareu
y conresant llavors d' agraument,
al aixut catalá l' hi regalareu
las flors del art, los fruits del pensament.

Ausías March y Ramon Lull, fills vostres,
lo poeta inmens, lo pensador ardit,
son glories de la patria, glories nostras,
comunas glories de un passat florit.

En vá vingué la resistida mengua
per rompre 'ls llassos que las tres formém;
parlém encare la mateixa llengua
y parlantla ¡oh germans! nos enteném.

Las tres guardém la benvolguda herencia,
y l' «Alsat Llatze» al ressonar aquí,
Mallorca s' aixecá y s' alsá Valencia
y á nostra véu, la sèva véu s' uní.

Cantém germans, cantém entorn del arca
en que hém salvat lo que estimavam més:
de un poble etern la llengua n' es la marca,
la llengua avuy es l' arma del progrés.

Dintre la sanch portém l' impuls que 'ns guia
y 'l fill de aquesta terra es molt constant:
«Marxéu avant» vá dirnos algun dia
y avuy nos diu: «Avant y sempre avant.»

Á CASTELLA

Y al sentir estas paraulas
no 't rezelis pas Castella,
de aquesta amistat antiga
de aquesta amistat estreta.
També entorn de nostra taula
lo pá ab nosaltres parteixas,
y ab goig t' hi veyém seguda
y 'ns honras molt quan l' acceptas.

Grans fets en la tèva historia
bellesa en la tèva llengua,
hidalgúia en ton carácter
y enginy en la tèva pensa,
filla de la mare Espanya,
davant de tots t' enalteixan.

No ets pas aquella que pintan
 sanyuda y dura mestressa
 que altiva sas lleys imposa
 y 'ls claus del martiri repbla:
 qui haja corregut tas planas,
 qui haja regirat tas gestas,
 qui haja saludat las obras
 de tos sabis y poetas,
 coneix l' esprit que t' anima,
 sent tos goigs, plora ab tas penas.

Avants que caygués Mallorca,
 avants que caygués Valencia,
 y molt avants de aquell dia
 sempre trist y sempre negre,
 que ab en Rafel Casanova
 morí nostra independència,
 ab la testa de Padilla
 germana, caygué la tèva.

Tos botxins foren los nostres,
 tos grillons nostras cadenas;
 y si 'ls soldats que assaltaren
 un dia las nostras bretxas
 rublertas de frets cadávres,
 parlavan la tèva llengua,
 no eran pas ells homes lliures
 que á son grat entran la terra,
 sino esclaus dignes de planye
 com nostra patria mateixa.

Jamay las nostras despallas
 aumentaren ta riquesa...
 Parli sino ta penuria,
 parlin tas planuras ermas,
 y tos pobles miserables
 y tas ciutats decadentas;
 y es que 'l bòrt absolutisme
 que l' esprit del poble ofega
 ab son baf de mort y d' odi,
 es un mal sens recompensa.

Per ço avuy, germana nostra,
 en que 'ls pobles se despertan
 y un nou previndre preparan
 y un passat de gloria esmentan,
 y sa propia fesomía
 anima vida novella;
 avuy, aquí, al costat nostre

aquest despertar contempla,
que no es de vellas rancunias
ni d' estérils diferencias,
sino l' alé de una patria
tota plena de grandesa,
que ab la vida de quiscuna
será lliure y gran y ferma.

Castella la Castellana
renaix també de tas cendras:
ompla de flors tas planuras,
remou tas vilas desertas,
y confon t' ánima ardida
ab l' esprit novell del secle,
per rebre 'l bés que t' envia
Catalunya, nostra terra,
embolcaïlat ab los núvols
de las altas xamaneyas,
portat per l' aura marina
y encés pèl foch de l' idea!

TORNADA

Entorn la taula guarnida
endolcim la nostra vida
bebent tots com bons germans;
fills de Provensa y Castella,
fills de Valencia la bella,
mallorquins y catalans.

Alsis la copa espumanta
y la boca del qui canta
rabejis ab la dolsor;
muyra l' odi de algun dia;
siam fills de la poesia,
la poesia es l' amor.

J. ROCA Y ROCA

• Maig de 1880.

TRADUCCIÓ

DE TRES SONETS DEL POEMA PROVENSAL DE 'N VÍCTOR LIEUTAUD,
TITOLAT «UN AMOUR».

LO CREPÚSCUL

Vé la nit. A ponent lo sol devalla,
Rojós llensa pels monts sa llum darrera;
No torba la quietut l' au encisera;
La mar ab las tenebras s' embolcalla.

L' ombra créix per lo plá... Tot lo mon calla,
Fins la brisa subtil y joganera.
¡Lo crepúscul! Del cor se 'm apodera,
Y fosca de tristesa l' amortalla.

Faig esforsos en mitj de l' amargura,
Cáich, m' also, torno á caure... *Ella* s' acosta,
Indiferent, prop meu lo pas detura;

Me guayta y riu... ¡Aixís deix' corresposta
La fé del cor per ella en cruel tortura!
¡Un breu moment d' amor, Deu meu, quant costa!

LO PÍ

DALT de tot, al bell cim de l' alta serra,
¿No heu vist al pí robust, ab tota ufana?
Fort d' escorxa, arrelat, branca galana;
Gran, vigorós, res tem demunt la terra.

Trenta anys que del mastral sofreix la guerra,
 Ni sa fermesa 'l llamp ni lo tró ablana...
 ¡Un jorn, prop de la soca sobirana,
 Lo brill de la destrala veu, y l' aterral!
 Li trenca 'l llenyater sa branca hermosa;
 Y l' arbre del dolor en l' amargura,
 De rehina la soca deix' plorosa.
 ¡Plora ab llágrimas d' or sa desventura!
 ¡Com ell, ferit per una má amorosa,
 Trech, del fòns de mon cor, cants d' amargura!

ESFORS INÚTILS

FOLL de dolor, despit y malhauransa,
 Vaig dirme: tal vegada n' hauré cura,
 O conhort ab l' oblit, ó mort segura...
 Y deixí las fronteras de la Fransa.
 Rocam del Montserrat, que al cel avansa,
 Abims de Collbató, vía insegura;
 Golf de Lió, ab tempésta y ab paura;
 Vesubi, que fum negre al aire llansa...
 Tot ho veig, tot ho arrisco ab greu fal-lera,
 Terras, aigas y rochs; per molt que ho ansó,
 Ni 'm vol lo mar furiós, ni la mort fera.
 Sa imatge de mon cor jamay desví;
 He tornat abatut, tant trist com era,
 Y sempre aquells ulls blaus sempre 'ls somfo!

CONRAT ROURE.

LO LLIBRE DE LA VIDA.

DEL llibre de la vida
ja n' tinch llegit bastant
y l' ànima entristida
sols pensa en lo restant.
Ma sort ab sa cruesa
me vá empenyent enllá:
d' avuy la greu tristesa
será ditxa demá;
y puig sé l' que m' espera
- pararme vull;
mes diume la sort fera
que giri full.

Mas ditxas mes prehuadas
son los ensomnis morts
y las horas passadas:
¡ja sols visch de recorts!
¿Perqué l' esprit no n' trova
tot un capítol plé?
¿Perqué l' present me roba
tot lo meu passat bé?
Si un full tan sols enrera
tornarme n' vull
me maña la sort fera
que giri full.

¡Oh sort, piadosa sias!
Puig sé que l' que vindrá
será pitjó', uns quants días
lo d' ara vull gosar.

Si vols fer ma ventura
párat un sol moment;
que apuri l' amargura
prou dolça del present.
Mes ay! res que demano
y l' cor escull
se m' dona; en vá m' afano:
¡me giran full!

Al fí, oh sort, te segueixo;
no t' sé ja resistir:
lo passat aborreixo,
tinch por del pervenir.
Y puig que l' destí m' nega
la pau qu' ansia l' cor,
la ditxa d' altre m' cega
y m' causa sols rencor;
vinch ab tu sens recansa.
¡Lluny de mí, orgull;
qu' es ma sola esperansa
lo darrer full!

S. FARNÉS.

Madrid, Mars, 80.

BIBLIOGRAFÍA

POESIAS LÍRICAS DE D. ARTUR MASRIERA Y COLOMER

RAVALL perdut seria qu' entretinguessem á nostres lectors ab la enumeració de les circumstancies que 'ns han privat d' ocuparnos d' aquesta obra en temps mes oportú. Mes com sia qu' ella haje merescut la atenció no solsament de les revistes qu' á nostra terra 's publican sinó també d' alguna de forana (1) just es que se n' ocupi la *Renaixensa*, ja que no per darla á conéixer á sos abonats, perque temps de sobras han tingut per formar concepte d' ella, al menys com á consideració dispensada á tots los que ab ses obres contribueixen á encoratjar nostre Renaixement.

Lo Sr. Masriera qu' además de ser un jove aprofitat, literariament parlant, reuneix la qualitat de modest, no ha de portar á mal, qu' ab tota franquesa expressem la nostra opinió respecte de la seva obra. Perqué aixís 'ns consta habem atmes l' encárrech de parlarne en les planes d' aquesta Revista, ja que entre les moltes coses perque nos conceptuém ineptes, figura potser en primer terme lo maneig del incenser.

¿Deuse tenir en compte al criticar la colecció del Sr. Masriera, qu' es la primera obra ab que 's presenta en la escena literaria, y que son autor es un jove, casi un noy de divuyt anys? Si en bona jurisprudencia s' atmet en alguns cassos la irresponsabilitat del menor, per alguna cosa han d' influir també en lo crítich les circumstancies atenuants ab que lo Sr. Masriera se somet al fallo de la opinió literaria.

(1) La Emancipació de Lisboa.

¿Que te de particular tenint en compte tals precedents que en totes les poesies que forman la colecció de que 'ns ocupém s' hi note certa inexperiencia, mes que inesperiencia candor, per lo que respecta á materias literaries? Notes empero que aquesta inexperiencia que en un autor ja fet seria inexcusable defecte, está mig en carácter en aquesta colecció donada la personalitat literaria del Sr. Masriera. Y tan es aquesta la nostra manera de sentir, que baix aquest punt de vista no podem menys de censurar al autor quan preten dissimular ab la grandor del assumpto lo endeble de son organisme poétich tot just á mig desarrollar; y pera apoyar la nostra opinió llegéssim les poesíes La mor d' Atalia, Panamá, Leónidas, Pompeya, Carlemany, Roma y altres del mateix género que 's trovan entre les «Poesíes líricas».

Seduhit per la mágica del vers endecassílabo y ab la seguretat que l' hi dona la facilitat ab que alguns cops lo maneja, no tem l' autor afrontar los mes grans assumptos, ratllans alguns cops fins á la epopeya; de tot aixó se 'n segueix com immediata consecuencia, la fosquetat del concepte quan aquest realment existeix, cosa que no succeix sempre, períodos buyts, tant com altisonants, y uns conjunts tan aviat raquítics com folgadíssims per lo march en que l' autor ha volgut enquadrarlos.

Nosaltres que creyém en l' estre poétich del Sr. Masriera, no anirém certament á buscar les proves d' ell en les poesies de que acavem de fer mérit, per mes que ab alguna d' ella s' haje guanyat son autor premis en concursos públichs celebrats en aquesta ciutat y fora d' ella. En cambi nos afirman en nostra convicció poesies com «La bella mort» tan ben pensada com ben portada desde 'l principi al acabament, «Lo violí etern,» y «Lo retaule» en les que no trovém altre pero que 'l ser un xich diluhides, «La meva toya», «La gavineteta», d' un pensament tan poétich com patriótic, y potser algun altra que en aquest moment no recordem.

Tal es la nostra opinió respecte á les «Poesías líricas» de que venim parlant, opinió purament personal, que per res ha de trascendir en la fama del Sr. Masriera, y qu' havém emés ab tal ingenuitat, tant per conéixer-nos á nosaltres mateixos, com per coneixer molt á fondo lo carácter del poeta de que venim ocupantnos.

Z.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

MAIG

DIFÍCILÍSSIMA es la tasca que 'ns havem emprés y á ben segur que á sapiguer la qualitat y quantitat d' obras que s' han produhit durant lo present mes, hauriam deixat á ploma mes autorisada que la nostra lo judici crítich que á continuació aném á exposar.

La estatuária no pot estar millor representada y cap escultor ha guanyat tan gran renom y fama en Catalunya, com los germans Vallmitjana. Aquets artistes que tantas voltas han sigut celebrats en l' Estranger acaban de donar á nostra terra una estátua en marbre, de 12 pams d' altura, que sens dupte 'ls honrará pels sigles del sigles com també á la terra que 'ls ha vist naixer y á la ciutat que 'n guardarà tan grat recort. L' estátua á que 'ns referim es un ángel de peu dret y apoyat en una creu qu' es per si sola un monument acabat. Junt ab quatre estátuas mes representant las virtuts Fé, Esperansa, Caritat y Fortalesa, aquest ángel de que parlém, está destinat á adornar un panteon que en lo cementiri de la ciutat de Reus fá construhir lo acaudalat Sr. Odena.

L' última obra dels Srs. Vallmitjana es á nostre entendre, com també son parer, la millor que han produhit sos cisells. No es un ángel d' aquells, que com á costum, son afeminats, convencionals de posa y estructura y que res indican, concretantse á esser meras copias del natural mes ó menos ben idealisadas, sinó una figura plena de severitat, d' aspecte varonil, de rectitut de líneas y en la que están perfectament enlassats la realitat ab l' idealisació y l' inspiració. Ab sa má dreta apoyada sobre 'l pit sosté una trompeta de metall, y en la esquerra un llibre, fidel copia del pergami. Sa actitud es: la testa girada enlayre y com indicant qu' espera del *Cel* la senyal pera portar la trompeta als llabis. La testa es plena d' expressió y severa, recordant, encar que millorada, la del *Esclau* de Miquel Angel. Los brassos nusos son una copia perfecta del natural y tenen la transparencia d' ell. Las robas y sos plechs no están faltadas de naturalitats y son de bona composició. Son modelat es perfecte, mes es fet á grans plans pera que fassi mes efecte, puig dita estátua ha d' anar colcada á la altura de un segon pis. Míris la figura del costat que 's

vulga y sempre dona un seguit de líneas magestuosas, un perfil encantador y esbelt.

Doném de tot cor l' enhorabona als escultors Srs. Vallmitjana, glories de nostra terra y honra de l' escultura, desitjant que las demés estátuas que han de acompanyar al *Angel*, pera esser posadas en lo mateix panteon, estigan á sa mateixa altura, cosa que no 'n dubtem, á fi de que pugá dir Catalunya á las demés nacions: veniu á veure nostre art y admiréulo.

Durant lo temps transcorregut desde nostre anterior revista, moltas han sigut las obras escultóricas exposadas y d' entre las quals han sobresurtit las dels joves artistas Srs. Atché, Alentorn, Carcassó y Gamot.

Duas son las obras del Sr. Atché que havem tingut ocasió d' admirar y totas duas son recomanables per son dibuix, modelat y valentía en lo fer. Una d' ellas es un retrato qual semblansa no 'ns es possible jutjar per no coneixer l' original, mes sí podém dir que la forma es elegant y que tot es fet ab seguretat, com també l' altra obra que es un *Figaro* assentat, de posa molt natural y de un conjunt de líneas potser un xich carregat. Lo gos qu' está ajassat sota la cadira d' aquesta última figura, está ben tocat y te molta veritat. Aquesta obra es potser una de las millors que havem vist del citat escultor que ja s' ha conquistat un nom dintre del mon artístich.

Lo jove escultor D. Eduardo B. Alentorn nos ha fet veure dos bustos en terra cuyta formant *pendant*. Son los de un vell calavera y una noya, mirant ella d' una manera llanguida y somrihent ell. Las expressions son molt ben encertadas y lo modelat y dibuix bé. La testa del vell es un estudi acabat y te millor execució que la de la noya. Nos sembla que 'ls bustos son desproporcionats pera formar *pendant*; ó 'l d' ell es massa petit ó massa gros 'l d' ella. Lo conjunt es agradable, y no duptem de que si segueix lo Sr. Alentorn per lo camí que ha emprés, adquirirá nom y fama, puig lo donar intenció á las obras es lo que 's veu en dit artista y de lo qu' están faltats la major part dels escultors catalans.

Una testa d' un noy calabrés, es l' obra deguda al Sr. Carcassó, y en ella 's veu que dit artista ha sapigut ben aprofitar las lliçons que de son mestre lo Sr. Vallmitjana ha rebut. Bona execució; dibuix correcte y modelat simpátich son las qualitats que 's notan en l' escultura del Sr. Carcassó. La expressió es bonica y 'l sombrero adornat que cobreix lo cap, está tractat ab valentía.

No ha estat gayre acertat en sa última obra lo Sr. Gamot, per mes que en ella s' hi veuhen las qualitats qu' han acreditat al citat escultor. Aquest busto exposat en lo Establiment-Parés es una *manola*, qual clássica mantellina no está tot lo ben tractada com fora de desitjar y com ha demostrat que sabia ferho en altres obras. En certs

punts de la testa lo modelat es massa sech. Lo conjunt no está mancat per aixó de certa gracia.

En número crescutíssim son los quadros que en l' espay de quinze dias havém tingut lo gust de veurer en los diferents establiments que á sa exposició 's dedican afortunadament en nostra ciutat, y ab preferència en la anomenada *Exposició-Parés*, ahont s' hi te ocasió d' admirar periodicament los avensos de nostres millors pintors catalans.

Lo elegant pintor Sr. Masriera mostrá al públich un nou retrato de senyora fet ab aquella distinció que tant l' ha acreditat. La cara, qual dibuix es dur, te transparencia de color, y lo defecte que havém citat se deu á que dit artista tingué de copiar lo dit retrato de una fotograffa, per esser difunt lo original. No es aixís ab lo dibuix y colorit del desnú dels brassos y mans que están á la perfecció, com aixís també la mantellina blanca que te molta calitat y qu' está executada ab una maestria admirable. Alguns detalls també son recomanables, sobresurtint per sa veritat y justesa de tons, unas lilas colocadas al peu del silló ahont está assentada la figura, si bé ja 's pot comprendre que 'l Sr. Masriera las fa admirablement á copia de tan estudiarlas, puig pochos son sos quadros ahont no se hi vegi algun ram de las citadas flors. Lo vestit satí rosa que porta la senyora, te calitat. La figura no seu prou bé. Lo conjunt es agradable per mes que lo color del *portier* del fondo, sobre del qual destaca la figura, es d' un tó antipático.

Los coneguts paisatgistas Srs. Vayreda y Armet han exposat també alguna de sas obras. Los dos quadros del Sr. Vayreda se titulan *Primavera* y *Efecte de rosada*. En quant al primer res de nou podriam dirne, puig que es sols una variant dels dos que ab lo mateix títol havia exposat dit pintor y dels que 'ns en havém ocupat ab elogi en las planas d' aquesta Revista. *L' Efecte de rosada*, está pintat ab la seguritat acostumada, mes no indica ben bé lo que l' autor s' ha proposat y 'l conjunt fa l' efecte de pobre de color, degut, potser, al estar rebegut.

Tampoch es gayre nou l' assumpto del paisatge del Sr. Armet. Se hi nota en ell lo sello que caracteriza las obras d' aquest artista; sello que per nosaltres vá degenerant en amanerament. Aixó si, la composició es bona y l' execució sobrepuja á aquella, no mancanthi perspectiva aérea y llum.

Han exposat també diferents paisatjes los Srs. Perich, Marqués, y Carbonell. D. Emili Perich, pintor aragonés, nos ha fet veure cinch quadros representant altrás tantas vistas, del lloch d' esbarjo dels Reys d' Espanya, anomenat *La Granja*, quadros que 'ls que 's concretan solzament á verdor, ó siga paisatge sens caseriu ni figuras, están á molta mes altura que 'ls altres tan com á sentiment artístich

dels punts escullits, com á colorit y manera de fer. Lo titulat *Font de la Fama*, per esser una vista d' aquesta está molt bé de perspectiva mes lo perfeccionat dels detalls perjudica notablement la conjunt. Lo monument que porta 'l nom del quadro y que se hi veu á primer terme, es molt confós á causa de lo molt carregat de figuras y de la brillantor dels tons d' aquestas que 's fá mes visible per destacar sobre blanch.

Bastant ayre y llum tenen los dos paisatjes qu' ultimament havém vist del jove pintor Sr. Marqués; mes en ells demostra certa inesperienza en lo trassat de las figuras y en lo colorit dels primers termes. Los llunys están perfectament executats, veyentshi bastanta seguretat en l' aplicació del color.

Pochs son los quadros de nostres pintors que 'ns parlin al cor, que 'ns fassin sentir y en una paraula, que digan alguna cosa; mes no passa aixís ab las obras del jove artista Sr. Carbonell y sobre tot en lo que ultimament ha exposat. Tots sos quadros enclouhen un pensament y n' es una palpable mostra los que ab los títols de *Primavera*, *Hivern* y *Lo que va de ayer á hoy* se trovan actualment en lo lloch de preferencia de la citada *Exposició-Parés*. Los dos primers están plens de poesia y es una verdadera llástima que sa execució no estiga á la altura de la tendror del pensament. Es aquest un auccellet portant una espiga al bech y dirigintse al niu ahont l' esperan los petits bequetejant, en lo que 's titula *Primavera*, y lo mateix auccellet mort al costat del niu mitg desfet y buyt en l' *Hivern*. En l' execució hi trovém los dos següents capitals defectes: que no guarda proporció l' auccell respecte al arbre y que la naturalesa del quadro titolat l' *Hivern* es massa riolera, poguentse perfectament confondre ab la de son *pendant*. No deixa per aixó d' haverhi trossos magníficament pintats, com las socas de dits arbres y l' auccell mort; aquest plé de veritat y tenint relleu. Lo fondo del que 'n forma part lo cel es massa crú de color. Ab tot, lo conjunt produheix bon efecte.

Lo quadro *Lo que va de ayer á hoy* y que figura l' entrada d' un convent en quals esglahons de devant la portalada, se hi trovan en confusió varias ruinas, sobre las que s' hi veuhen algunas gallinas, conills, etc., no te altre cosa que son pensament, puig lo colorit es convencional y tot se trova massa fet, encarinyantse l' autor ab certs detalls que no fan mes que perjudicar lo conjunt.

Demostra especials disposicions per la pintura de figura lo Sr. Carbonell en un retrato de regular tamany que també s' trova exposat en l' actualitat. Nosaltres que coneixem al original, podem assegurar que la semblansa es notable, primera condició que han de tenir las obras d' aquesta classe. En quant á la execució es cuydada, y lo colorit, si be un xich esblanquehit en la testa, es exacte en lo demés y fet ab seguritat. La má que te apoyada en la cadena del rellotje está

molt ben tractada y te relleu, com aixís també los accessoris y traje de la persona retratada.

Ab gran anomenada ha arribat á nostra ciutat lo Sr. D. Antoni de Sisteré á qui han prodigat bastants elogis los periódichs d' art del Estranger, especialment un de Niza que tením á la vista. Aquest pintor catalá qu' está establert desde fá ja algun temps en París, ha exposat quatre obras en las que hi havém tingut ocasió de veurehi son notable avens. Lo Sr. de Sisteré te mes que tot un colorit y manera de fer simpátichs notantse en molts trossos de sas obras una bona escola de dibuix. Un dels quadros exposats y que representa una noya cuydant á una velleta revela las condicions que havém citat. La testa de la segona te molta expressió y es perfectament estudiada, com també l' actitud, mocador que li cubreix las espatllas y cuixí que te á sos peus, aquest últim pintat ab molta valentía y justesa de colorit. No succeheix lo mateix ab lo vestit de la noya, ni ab lo dibuix y posada de la mateixa, que á nostre entendre fins es desproporcionada. L' alfombra está molt ben executada y colorida. En lo conjunt s' hi nota alguna impropietat, tal es los trajos de las duas donas que no son d' una mateixa época. Lo fondo deixa que desitjar, sobre tot lo cortinatje de l' arcoba qu' está molt descuydat.

Los altres tres quadros del mateix autor son: dos que forman *pendant* y que representan respectivament una noya y un noy vestits ab lo traje de pagés italiá, y altre titulat *La visita* que 's compon de duas figuras; un senyor y una senyora. Los dos primers están ben executats, son simpátichs de colorit y bonichs d' expressió, sols los enlletjeix los paisatjes dels fondos, que sobre esser molt descuydats caireixen casi enterament de llum. Lo tercer está perfectament acabat, sobressurtint emperó, la figura d' ell que planta be y qu' es d' un dibuix correcte y posa elegant. Los detalls d' aquest quadro per mes que sigan acabats no perjudican lo conjunt qu' es notable.

Dos quadros mes havém vist en lo local tantas voltas citat, y que son deguts als Srs. Casals y Amado. Lo primer de dits senyors ha demostrat una vegada mes en son quadro la correcció de dibuix que l' acredita y lo be que sab compondre. En lo colorit es masa brillant, fent per lo tant un efeete *chillon*.

Lo quadro del Sr. Amado te alguns trossos ben pintats, mes lo conjunt es ingrát.

En l' Establiment del Sr. Vidal hi havem vist un quadro degut al pintor andalús Sr. Ocon, que representa lo port de la ciutat de Málaga y es recomanable baix tots conceptes; bona execució, correcte dibuix, simpátich colorit y veritat en tot.

Finalisém la present revista preguntant als artistas, tant esculptors com pintors que procurin donar assumpto á sas obras, puig per nosaltres y per tothom l' art deu aspirar á alguna cosa mes que á la mera copia del natural.

ARTHUR GALLARD.

NOVAS

MERCÉS á la constancia y activitat de D. Joseph M. Pellicer y al apoyo que de alguns particulars y del ajuntament ha tingut dit senyor s' han anat en aquestos últims mesos avansant los travalls de restauració del monastir de Ripoll. Aquestos travalls se fan ab consciencia, podent assegurar que quan sian acabats se podrá veure en tota sa puresa lo monument mes celebrat de Catalunya.

May será prou alabada la activitat del Sr. Pellicer y la generositat de son germá, actual alcalde de Ripoll, que no content ab donar tot l' impuls desde 'l municipi á l' obra de restauració, particularment porta fets inmensos sacrificis per ajudar á durla á cap.

Una bella colecció de poesías s' ha publicat ab tot luxo á Valencia duhent en la portada com á títol la següent dedicatoria: *Homenaje á María Llorente y Falcó, primera reyna dels Jochs Florals del Rat-Penat, celebrats en Valencia lo dia 29 de Juliol de 1879*. Forman esta colecció poesías dels següents escriptors: Sr. Llorente la que guanyá la flor natural en dit certámen y li doná 'l dret de fer reyna de la festa; y del Sr. S. Querol, Balaguer, Mistral, Iranzo, y altre del Sr. Llorente *A sa filla Maria al donarli la rosa del premi*, molt sentida com totas las d' aquest aplech.

Hi acompanya en primer terme un gravat fet ab molta soltura representant la bella y simpática María Llorente vora la cadira presidencial dels Jochs Florals de Valencia ab lo característich vestit d' aquella orta privilejiada.

Felicitem per aquesta publicació al primer dels poetas valencians, que tant ha de sentir afalagat per ella lo seu cor de pare.

A continuació publiquem las bases del certámen literari de *La Aranya* que 's celebrará lo diumenge dia 25 del próxim Juliol. Tots los travalls deurán esser festius y humorístichs. En est certámen s' adjudicarán: una planxa de marbre negre ab atributs de la Societat de plata, á la millor parodia del género trágich ó dramátich en un ó dos actes y en vers; un ram de plata ab inscripció d' or, al millor romans històrich; una ploma de plata y or, á una poesia catalana d' assumpto lliure; una barqueta de plata, al treball en prosa ó vers que descriza ab mes veritat las costums del pescador; un paisatge al oli del Sr. Pahissa, al millor aplech de cinch sonets formant un poemat; trenta fotografías, tipos diferents del actor Iscle Soler, al millor treball de costums en vers ó prosa, qual acció deurá passar en un taller de fotografías; un retrato de Isop, en argila, del Sr. Atché, á la faula festiva mes original; un parell de botons de camisa ab inicials d' or, á la millor poesia humorística describint una anada á Pedralbes; un busto de Cervantes, de argila, ofert per lo Sr. Novas,

á la millor composició en prosa ó en vers que cante las lamentacions atribuladas de un artista pobre; un atribut alegórich del treball á la millor *Cansó del manyà*; sis oleografías als cuarenta vuyt lemas per rodolins en versos apariats.

Las composicions se remetrán sens plech contenint nom d' autor ni contrassenya fins al dia 30 de Juny al Secretari del Jurat, Aurora, 1, 3.º Los títols y lemas de las que sian distingidas se farán pú-blichs, y sos autors podrán acreditar serho presentant en secretaría las dos primeras y dos últimas ratllas ó 'l borrador entreganthi lo nom en un plech clos sis días avans de la adjudicació dels premis.

Forman lo Jurat los Srs. Conrat Roure, Damás Dalvet, F. P. Briz, Angel Guimerá, Francisco Maspons, Anton Careta y Joseph O. Molgosa.

Tenim á la vista las bases pera 'l certámen que tindrà lloch en Lleyda lo 17 del próxim Octubre obert per la *Academia Bibliográfica Mariana*. En ell s' ofereixen los següents premis á que pot corre nostra llengua: un lliri de plata, á la poesia inspirada en l' amor á Maria; una assutzena de plata, á la millor poesia A la Verge com á patrona de la Associació de la Joventut Católica de Lleyda; una coquilla de plata, á la millor poesia en que 's celebre alguna de las festas populars de nostre Principat consagrada á Maria. Las composicions acompanyadas de plech clos, contenint lo nom del autor, se dirijirán á D. Lluís Roca y Florejachs, Major, 23, Lleyda.

Hem rebut lo número I de la *Revista de Ciencias históricas* que redactada en castellá dirigeix D. Salvador Sanpere y Miquel. Molt nos alegrém de veure que creix en nostra terra la afició als estudis histórichs. Dats los coneixements y activitat de son director podem confiar que dita revista será ben rebuda per tots los que en nostra patria se dedican á dits travalls. Vejas 'l sumari del 1.º número:

I. Contribucion al estudio de la religion de los Iberos por S. Sanpere y Miquel.—II. Crónica de B. des Clot. (Fragmento inédito).—III. Principios, progresos y decadencia del Real Monasterio de San Vicente (hoy de Ntra. Señora) de Gerri; prerogativas, y excelencias de sus Abades y Cabildo, y Catálogo de todos sus Prelados por el Dr. D. Jaime Pascual (Inéditos).—IV. Carta al Rey Andronico el Paleólogo.—Apología de Jandrinós, por Gaspar Sentinón.—V. Miscelánea Numismática, por Arturo Pedrals y Moliné.—Revista Crítica. (Veáse la 4.ª plana de la cubierta).—Revistas y Periódicos.—Noticias.

S' ha publicat la bella cansó *Sol d' estiu* lletra de D. Artur Gallard y música de D. Eusebi Ferran.

Lo periódich de Madrit *La Epoca* ha publicat traduhit al castellá per D. Lluís Alfonso, lo quadro de D. Narcís Oller *Lo baylet del pá* que forma part de la colecció *Croquis del Natural* del mateix autor. La traducció es feta ab justesa demostrant en son autor coneixements precisos de nostre idioma. Lo periódich *Las Provincias* ha reproduhit aquesta traducció.

Firmat per *Martí-Ricart*, pseudónim que deu amagar á un de nostres mes fácils escriptors catalans hem rebut un volum de 240 planas titulat *Poemas, Fabulas, Qüentos, Novelas*. Conté travalls en prosa y vers, escrits tots ab molta naturalitat y soltura y sobre tot ab extrema originalitat, que 'ns fa sentir no poder consignar lo nom verdader de son autor al peu d' aquestas ratllas.

La festa patronal de Sant Jordi se celebrá en l' «Associació Catalanista d' excursions científicas» ab una vetllada literaria, notable no sols per lo distingit aplech d' escriptors y artistas d' aquesta ciutat que hi assistiren si que també per la importancia y mérit dels treballs llegits. Aquestos foren «Tradicions religioses y mitològicas» referents á la diada per lo Sr. d' Argullol; «La joventut catalanista y sas excursions», per lo Sr. Company; «Escévola», poesia del Sr. Masriera premiada en lo Certamen-Cervantes celebrat á Tarragona; «Lo frontal del segle xv de nostra Real Audiencia,» per lo Sr. Tamaro; «Lo gloriós Sant Jordi,» poesia del Sr. Franquesa; «Las inundacions de Múrcia,» poesia belga traduhida per lo Sr. Blanch y Romaní; «Improvisació» festiva per lo Sr. Verdú; «En l' album de D.ª Consol Vidal y Moragas,» poesia per lo Sr. Calvet; «Lo derrer guarda,» quadro de costums per lo Sr. Pau; «A la memoria de Llorens,» poesia del Sr. Aguiló y finalment «Las rosas,» traducció de fragments poéticos de la literatura estrangera feta per lo Sr. Olivó. Tots los treballs foren objecte de generals aplaudiments, aixís com fou també celebrada la decoració de la sala per medi de guirnaldas de rosas y d' euras destacant en la testera l' imatge del Sant lluytant ab la fera ó aranya, que conta la tradició catalana

D. Arthur Osona acaba de publicar un tomo de 132 planas que ab lo titol de *Guia general de las montanyas del Montseny* ressenya ab claretat y justesa las diferents ascensions que per diferents punts se poden fer á aquesta típica montanya de Catalunya. Vint y sis son las excursions al Montseny que descriu, y en ellas posa tots los datos que al passatjer poden convenir, detallant especialment los guias, hostals, etc. ab los preus assignats per cada cosa, de manera que ab la guia á la ma facilísimament se poden efectuar totas las ascensions sens que pugan ningu perdres per aquellas montanyas ni haja de temer esser víctima de la codicia dels guias com en tantas altrás parts succeheix. L' autor ab galana frase descriu tots los panoramas esplendits que ofereix aquell país y apunta una munió de datos utilíssims. No sols senyala las alturas barométricas dels mes alts pics del Montseny sino que ho fa dels plans importants, de pobles situats en la mateixa montanya y fins de las estacions de partida, ab lo que 'l viatjer va perfectament guiat de lo que ha de pujar y de la fatiga que ha de resistir. En resúmen lo llibre del Sr. Osona es dels mes utils que 's publican en nostre país per lo assumpto tractat, per lo exacte dels datos, per la bellesa de las descripcions que fa dels llocs y per las traduccions que en castellá y correcte francés generalisan mes lo llibre. Tant de bo que 'l treball del senyor Osona fos seguit d' altres que 'ns facilitessin las expedicions á totas las montanyas de Catalunya, que aixís s' atrauria mes l' atenció dels expedicionaris del país que per ignorancia del seu van á buscar bellesas en altres, y la dels estrangers, que mes curiosos que nosaltres venen á admirar lo que en aquí tenim oblidat, y que ajudats per bonas guias com la del Sr. Osona, vindrian á visitar nostres bellesas naturals mes de lo que ho han fet fins are.

La «Associació d' excursions Catalana» doná lo dijous 13 del corrent una lluhida vetllada literaria en obsequi á D.ª María de Belllloch, guanyadora del premi ofert per la esmentada Associació en los Jochs Florals d' enguany, y als socis Srs. D. Salvador Sanpere y Miquel y D. Gayetà Vidal y Valenciano, premiats també en los meteixos, lo primer per sa «*Biografía de Bruniquer*» y lo segon per sa novela «*Lo mas dels salters*», que obtengué lo premi ofert per

nostra revista. De aquestos dos treballs se llegiren extensos fragments per lo mateix autor y per lo Sr. Fiter respectivament, llegintse ademés íntegro lo bonich aplech de «*Tradicions del Montseny*» de la Sra. de Bell-lloch, y alternant ab ells una delicada poesia de D. Lluís Roca y Florejachs de Lleyda, escrita ex-profés; altra de D. Joseph Pleyan de Porta, premiada en lo certámen que acaba de tenir lloch en dita ciutat, y altres dels Srs. Guimerá y Montserrat y Archs aixís com un quadro en prosa de Arthur Gallard. Lo Sr. Arabia, president de l' Associació feu ressortir en un breu discurs la importancia y significació que té pera la idea excursionista lo haver guanyat lo premi ofert per l' Associació una senyora, felicitantla ab sentidas frases com també als dos senyors socis premiats. La vetllada, en la que ressonaren sovint los aplausos, deixá en la nombrosa y escullida concurrència un agradable recort, notantse ab satisfacció que las senyoras y senyoretas estavan en majoria. Lo espayós saló del «Foment de la producció espanyola» estava vistosamente adornat, destacant lo segell esmaltat de l' *Associació d' excursions Catalana*.

La *Biblioteca Universal* ha publicat un tomo contenint bellas poesías de las principals poetisas espanyolas. Están dignament representadas en aquesta obra ab poesías castellanas nostras distingidas escriptoras Sras. D.ª Josepha Massanés de Gonzalez, D.ª María Mendoza de Vives y D.ª Dolors Moncerdá de Maciá.

Lo drama en dos actes y en vers *Lluitis del cor* de D. Jaume Ramon y Vidales que fou premiat en lo darrer certámen de Tarragona ha sigut posat en escena y ha obtingut molt bon éxit en lo teatre Principal d' aquella ciutat.

S' ha celebrat á Lleyda lo certámen de la Societat literaria y artística establerta en aquella ciutat. Foren adjudicats los premis de la següent manera:

Ploma de plata, D. Lluís Roca y Florejachs.—Fulla de morer blanch, D. Xavier Fuentes.—Bandolí de Plata y or, D. Ramon Roig.—Ram de lloer ab l' escut de Lleyda, D. Lluís Roca y Florejachs. Accéssit D. Joseph Pleyan de Porta.—Viola d' or, D. Joseph Roca y Florejachs.—Ram de lliri de plata, D. Joseph Pleyan de Porta. Los dos accéssits lo mateix senyor.—Ram de lloer ab dedicatoria, Don Magí Morera y Galicia. Accéssits D. Lluís A. Mestre, D. Angel Lano de la Vega y D.ª Josepha Ugarte.—Pensament de plata y or, Donya Josepha Massanés de Gonzalez. Accéssits D. Joseph Verdú, Donya Dolors Moncerdá de Maciá, D. Joseph Blanch y Romaní y D. Joseph Verdú.

SUMARI

JOSEPH FELIU Y CODINA.	Literatura catalana.	377
JASCINTO TORRES Y REYEIÓ	Lo castell d' Aramprunyá.	389
CARLES PIROZZINI MARTÍ.	Cartas d' Italia.	401
J. ROCA Y ROCA.	Als poetas forasters.	413
CONRAT ROURE.	Traducció de tres sonets.	418
S. FARNÉS.	Lo llibre de la vida.	420
Z.	Bibliografía.	422
ARTHUR GALLARD.	Secció de Bellas Arts.	424
	Novas.	429

ENRICH SERRA

VUY, que 'l nom d' aquest jove y reputat artista, es conegut y apreciat degudament per tothom, no 'ns sembla inoportú que LA RENAISSANCE dedique algunas ratllas á fer conèixe sos antecedents, més y més, quan ja importants revistes francesas, inglesas é italianas han donat á llum detallats articles biográfichs de nostre pintor catalá; honrant axís á son talent y portant á cap lo que fins are, no creyém hage fet cap publicació de nostra terra.

L' Enrich Serra, no es ja lo modest jove sobre quins mérits y pervenir se fan judicis més ó menys benévols pera encoratjarlo, no; ell es l' artista que te un bon renom adquirít perque sas obras han proporcionat ocasió de jutjarlo ben notablement. Los crítichs de més severa opinió han donat ja son unánim y satisfactori veredicté y son géni reconegut per tothom va axamplant cada dia sas alas,

que Deu vulga pera honra del art y de Catalunya, pujan volar sempre ab la relativa progressió que fins are ha anat crexent ab rapidesa prodigiosa.

No 'ns pertoca enumerar y examinar aquí, las bonas qualitats de las produccions de nostre amich, puig nos mancan esperiencia y coneixements; sols nos proposém fer referencia de sa vida y antecedents artístichs, perque sían coneguts de tothom, ja que ben be ho merexen per ser eminentment gloriosos y dignes.

Enrich Serra, nasqué á Barcelona lo dia 7 de Janer de 1859.

Fill d' uns honrats y humils industrials, sentí ja en sa infantesa cremar lo foch del géní en son cor y demostrá condicions envejables que indicavan en lo modest noy aficionat, al artista distingit. Son amor al art era un prodigi; incansable y ferm treballava ab tota la constancia propia de un carácter enérgich y decidit. Inmens era 'l número de las contrarietats é impediments ab que lluytava més axó sols servia per alentar-lo encare doblement. L' art era per ell, la vida; havia vist poch, molt poch, y sense cap estudi previ, ni cap regla prescriptiva, produhía dibuxos altament acceptables. Ignorat de tothom y sense disfrutar d' una posició brillant pera emprendre sa educació artística, seguía dibuxant sens altre ajuda que sa ferma voluntat y sens altre emulació que 'ls delitosos ensomnis de son géní y las migradas esperansas de son jove y senzill ideal.

En 1874 comensá á aprendre en nostra Academia de Bellas Arts, essent dexeble del modest y savi catedrático D. Ramon Martí y Alsina. Lo talent del jove artista s' anava manifestant prodigiosament y animat per son respectable y digne mestre comensá á produhir algunas obretas que cridaren ab justicia l' atenció dels amants del art. Com desgraciadament acostumem á veure massa sovint en la majoria de 'ls talents escullits, lo jove dibuxant no gosava d' una posició social gayre envejable y lo treball

ocupava allavors tot lo temps que hauria pogut dedicar á sas bellas aficions.

Per un etzar benehit, allavors caygué un de sos dibuxos en mans dels aprofitats artistas argenters, germans Torruella, quins veyent y apreciant las qualitats d' en Serra, foren los primers en alentarlo y protegirlo. Ells consideraren degudament lo mérit del jove modest y á ells sens dubte devém avuy, lo poder admirar son talent. Animats dels mellors desitjos, presentaren lo novell artista al reputat escultor D. Domingo Talarn, aquell á qui pertoca també la gloria d' haver protejit y ajudat al eminent Fortuny. Aquest senyor, plé de generós entussiasme, no 's feu pregar gens pera decidirse á contribuir als estudis d' en Serra y després de cercar y reunir un círculo de distingidas personas de totas classes socials, que 's comprometeren á costejar una pensió pera l' aprofitat pintor y dibuxant, l' acullí en son taller d' escultura ahont en Serra treballava á totas horas, fent rápits avansaments y dexant-hi magnífichs y valiosos recorts de son inspirat llápis.

Un any després, nostra Exma. Diputació, obrí un concurs artístich pera premiar la mellor obra pictórica en que 's presentés l' alegoria de la Pau, y 'l jove Enrich Serra, animat dels més bons intens y ab tota la ingenuitat y modestia propias de son senzill y afectuós carácter, prengué part en lo certámen pintant un bell quadro al oli, que ben segur tots los aficionats al art, recordém encare, y que fou la primera obra d' importancia que 'l doná á conéxe' com á artista de valer. Si be lo fallo del jurat no l' hi fou favorable, satisfactori en extrém va ser per ell, que un opulent capitalista belga, Mr. Georges Fernand, adquirís sa producció pagantne la matexa quantitat que la Diputació adjudicaba com á premi en lo esmentat concurs; honrant ab axó al art catalá y encoratjant vivament al artista que ben lluny estava de creure que sa obra pogués ser tan justa y dignament recompensada. Allavors ell tenia fetas una porció de acuarelas y dibuxos, que eran altres tantas obras estimables, y Mr. Fer-

mand, las adquirí totas ab afany, destinantlas á enriqueir sa numerosa, variada é important galería pictórica de Lóndres. Tot axó l' hi doná un principi de reputació y popularitat y l' hi feu conéxer la bona y franca amistat de importants y diferents personas que unanimament l' animavan á seguir lo camí que ab tants mérits y coratge havia emprés.

Lo nom d' en Serra, comensava á ésser molt conegut: sos bonichs y notables estudis del natural eran buscats per tothom que tenia la sort de tractarlo y apreciar sas bonas qualitats d' amich y d' artista. Quasi infinit fou lo número de dibuxos al llápis y á la ploma que produhí nostre company; contantse entre aquells, molts retratos de semblansa exacte, que avuy encare conservan com á veritables joyas, las personas que tingueren la fortuna d' obtenirlos.

Lo jove artista havia demostrat ja ben bé quina era sa escola predilecta; admirador y entussiasta del gran Fortuny, anava imitantlo y seguint sa manera de fer purificant al mateix temps son istil, mentres sos quadros y dibuxos se feyan sempre recomanables per lo ben estudiat y simpátich realisme que hi dominava, per la vida y naturalitat que 'ls embellía y per l' enérgica entonació y encertats efectes de clar y obscur, que feyan digné contrast ab un rich y espléndit colorit. L' Enrich Serra s' enamorava de tots los géneros y assumtos; tant prompte emprenia en una tela colossal una difícil composició de carácter histórich, propia d' un atleta del art, com bosquejava un senzill estudi anatónich en un reduhit paper; axís mateix pintava una bella y arrogant odalisca embolcallada ab las ricas y llampants robas orientals; com dibuxava lo sentimental y tendre «Idili» que tots conexém, per haver sigut publicat y reproduhit per las importants revistas «L' Art» de París, «La Llumanera» de Nova-York y «La Ilustració Espanyola» de Madrid.

A principis del any 1878, marxá á Roma pera conéxer y admirar los grans mestres de l' escola italiana y pera

preparar ab estudis y temps, la volada que son géní em-
prengué més tart. S' establí en la ciutat dels Césars, ad-
quirint lo mateix taller ahont treballava lo renomnat
Pradilla y ahont aquest hi pintá sa immortal «Doña Juana
la loca.» Després de viure ab la agradable companyia dels
artistas catalans allí residents, que l' hi donaren assenya-
ladas provas de germanó y companyerisme, després d'
ésser nombrat soci del distingit «Círcol Artístich-Interna-
cional» y de formar part de la «Academia de Gigi,» esta-
blerta en la «Vía Margutta,» ahont també assistiren For-
tuny y Rosales; fou presentat á totas las eminencias
artísticas, científicas y literarias de Roma, y rebut en
audiencia particular per S. S. Lleó XIII, qui á més de
felicitarlo per sas obras, ab paraulas en extrém falagueras
pera Catalunya, l' hi encomaná son propi retrato que en
Serra pintá ab lo meritori acert que tant lo distingeix.
Lo director de la universal revista «L' Art,» de París,
Mr. Paul Lervi s' entussiasmá vivament al conéixer lo ta-
lent artístich de nostre jove compatrici y á més de ferli
brillants proposicions pera que acceptés l' honrós y enve-
jat càrrech de dibuxant d' aquella publicació, lo presentá
á la embaxada belga, ahont tingué ocasió de pintar tam-
bé lo retrato de la distingida y aristocrática esposa de
Mr. Legahit, secretari d' aquella legació.

Allavors emprengué ab sos companys íntims, una ex-
cursió pera Italia, visitant degudament Nápoli, Pompeya,
Florença, Milan, Génova, Turin y Venecia; en quinas
ciutats son pensament volava admirant en molts punts lo
géní y esplendor de las antigas etats, representat en los
monuments sumptuosos y venerables; en altres, la mag-
nificencia y magestat fastuosa d' unas generacions qu' ho
sacrificaren tot á l' art, al plaher y la bellesa y en totas
parts, sentí á son cor glatir ab sensació agradable y dolsa,
al aspirar los ayres d' aquella terra, impregnada de aro-
mas, grans recorts y poesia.

Per tot lo indicat més amunt, se veu ben manifestat
que en l' estranger apreciaban degudament los mérits d'

en Serra; y en efecte, las obras de nostre amich eran solicitadas per los intel·ligents de Italia y Fransa y per los corresponsals y agents artístichs de Inglaterra y Estats-Units, que las hi pagavan á preus més que regulars; fentli infinits encàrrechs, que ell envá treballava fins á perjudicar son delicat organisme corporal pera cumplirlos; produhint á tot axó un pobre y sensible contrast, lo sentir en Catalunya dir á individualitats respectables, que 'l talent pictòrich d' en Serra no existía més que en l' aduació filla d' algun apassionament.

Nostre artista durant sa breu estada en la ciutat eterna feu duas remesas de sas escullidas obras, quals títols enumerarém més avall, anantse 'n després á recorre París y alguna altre important capital de Fransa y Suissa, ahont visitá los millors muséus, centres y academias artísticas, gosant y aprenent al contemplar las més notables produccions antigas y modernas, originals de eminentes pintors de totas las nacions. Tornat altre cop á Roma, tingué encare ocasió de pintar un hermós quadro titolat «Un Iravo,» per encàrrech de Mr. Jaster de Marsella, per qui feu també sa magnífica obra «Los darrers dias d' una primavera» que meresqué un favorable judici de tota la premsa italiana, essent citat per algun periódich com la mellor y més inspirada producció de son pinzell; mereixent que fins un distingit escriptor, amich del opulent capitalista que adquirí son quadro, publicqués en una revista una carta dirigida á aquest, llohant y analisant magistralment la artística y sentimental composició del pintor barceloní.

En «La Pau,» «L' encantador de serpents,» «Estudi d' un árabe,» «L' odalisca morta,» «Una pagesa romana» y en las innumerables colleccions de dibuxos, ayguadas, apuntacions del natural y bocetos, havém admirat la forsa d' un géní y un mérit escepcional, mostrantnos á en Serra com á un artista de brillant pervenir; opinió que ben segur refermerán mos llegidors al veure y conéixer son «Recort de Florencia» y «Lo soldat del segle xvi» que

creyém serán esposadas ja, al publicarse estas incorrectas ratllas; representantnos la opinió sobre aquets quadros, ja que millor que nosaltres ho farán nostres esperts crítics d' art.

A primers d' Octubre del any passat, caygué greument malalt de las perniciosas y malignes febras que tantas incompensables pérduas causan als habitants de Roma. Seguint los parers facultatius, en Serra torná á Barcelona sens esperansas de vida y tots creyam ja haver perdut per sempre al més jove é inspirat de nostres artistas, y 'l dolor nos afligía pera veure 'ns massa prompte privats d' aquest pintor; quan los ayres de la pátria nos lo retornan are completament restablert, després d' una llarga malaltía que l' ha tingut més de tres mesos lluytant entre la vida y la mort y que l' hi doná ocasió de poder apreciar lo bon afecte ab que sos amichs s' interessavan per ell, y especialment los Srs. Morera y Bartra que l' aculliren en sas propias casas quan ell creya no tenir altre esperansa que 'l repós etern.

En Serra pensa dexar prompte nostra ciutat y establir son taller á París, dedicantse exclusivament al art pictórich. No dubtem que son pinzell seguirá produhint magnífichs conceptes plens de veritat é inspiració; ell te ja bosquejats alguns passatges de la primitiva historia d' Egipte y Persia que pensa acavar complertament en lo punt de sa definitiva residencia, ahont podrá proporcionar més fácilmente los modelos, armas, trajos y moviliari indispensables als assumptos de sas obras. Los camins de la gloria y la immortalitat, s' han esbrossat per ell; are, sols nos resta esperar los nous y assahonats fruyts de son géni que inspirantse en las fonts dels sentiments y la bellesa fará reviure los héroes, gestas y costums d' uns pobles que honraren á las etats passadas; mentres mostrará viva y espléndida, á la gentil naturaleza embellida ab la poesía del art y del bon gust. Quan se veja afalagat y benvolgut dels més recomenats perso-

natges, que ab afany se disputin fins las més lleugeras y trivials apuntacions de son llápis y l' hi somriguen merescudament la fortuna, lo gotx y 'l benestar; allavors, l' hi preguém que encare que 's trobe en estrangeras llars, no oblide á la terra catalana, que 'l vegé náxe y tindrà sempre lo noble y digne orgull de poderse nomenar sa mare.

ARTUR MASRIERA.

Barcelona Maig 1880.

UN ESTUDIANT

RA ja mitj dia qu' encare no s' havia obert lo balcó de la cambra que 'n Lluís ocupava en la despesa de la senyora Rita.

Lo sol, sempre espléndit y manyagó, prou s' estacionava tot lo matí en aquell balconet acalentant lo roser y la clavellina que hi tenia la noya de la despesera; prou s' enmirallava en los vidres y enmareperlava l' estuch del fróntis; prou s' empenyava en entrar á dins, tan sols fos clarejant per la prima fonadura dels porticons ó deixant escorre algun qu' altre de sos lluminosos raigs per l' esclatxa d' un galze mal ajustat; mes lo pobre no passava d' aquí: aquell camp l' hi era vedat.

Valga per la befa lo ben rebut qu' en cambi era per la cosidoreta que treballava ab sa máquina al peu meteix del balcó del costat. De bon matí, quan éll tot just aguaytava per l' horisó de la mar com si s' aixequés solemnement d' un inmens llit sobrecovert de satí blau y brodat de brilladoras estrelles, aquella ja l' anyorava, y tan bon punt lo veyá vindre, treya joyosa á fora la cadarnera y 'l canari, perque ab llurs cants li fessen més deleytosa l' estada.

Mes deixantnos de poesia y devallant altra volta á la

prosa, deya jo, y si nó ho dich are, que 'l dia á que 'm refereixo y en aquell' hora, se presentá á la despesa demanant á en Lluís un jove senzillament vestit. La señora Rita que com despesera modelo tenia ja fetas á motllo las respostas convenientes á consemblants casos, digué ab aplom digne de mellor causa, que 'l senyoret per qui demanava, no hi era; mes lo jove ab no menor serenitat, interposá que «ja 'l podia despertar ja; qu' eran amichs y li duya una bona nova, que li duya diners.»

—Jo creya tot lo contrari...—replicá la despesera, rient.
—Essent aixís, entre, entre.

Y com una vera estranyesa no ocorreguda en molt de temps, s' obriren los porticons d' aquell balcó ans de la una del mitj dia y un doll de sol, que ja no més traspasava un triángul del vidre més alt, penetrá en la sala escampanthi llum y alegría.

Calia sols entrar en aquella cambra y ficsarse un xich en los objectes, pera conéixer tot seguit ja no lo físich, mes també lo carácter, la il·lustració, las costums, las aficions, l' etat, lo cor de 'n Lluís.

L' orde del desorde era lo que regnava allí; tot estava á la má, tot á punt de fer son servey á un amo generós, espléndit pero viu de geni, que no vol perdre temps ni pararse en cosetas. Cap calaix ben tancat; lo piano overt y ab la romansa de barítono del Trovador posada en lo faristol á punt d' esser cantada; las vidrieras de la llibreria (propietat de la despesera) mitj badadas també y dins d' aquella no pochs llibres ajeguts ó posats del revés. Cap cadira arrenclerada ni desembrassada, totas ellas servant encare la posa en que las havia deixat en Lluís. Aixís l' una deya: «Aquí va seure 's pera tráurer uns mitjons del últim calaix, encare mitj overt, de la calaixera.» Un' altra: «Jo vaig servirli d' escambell per' arriyar á la sombreroera que hi ha dalt de la llibreria ab la tapa penjant,» ó si ho voleu més clar, «en Lluís no l' usa gayre 'l sombrero de copa,» Altras duas, posadas, cara á cara, al costat de la taula, revelavan qu' aquell havia estat llegint, y gron-

xantse en l' una y estirant las camas damunt de l' altra. Lo llibre restava overt com si esperés un' altra tanda de lectura, y en la meteixa taula 's veyan barrejats ab la major confusió, periódichs satírichs com lo «Gil Blas» y «El Cascabel,» obras de Paul de Koc, llibres de texts de la facultat de Dret, «El Criterio» de Balmes, «Las baladas» de Víctor Hugo, «La Divina Comedia», «París en América» de Laboulaye, un tractat del joch de Carambolas y, en fi, un totum revolutum de papers y llibres tan oposats entre sí, que no podían pas concebirse amistosament afilejats en una biblioteca, sino apilotats en un desorde com aquell.

¿Qué no deya del cervell de 'n Lluís semblant barreja?
¿Qui no veyá allí al estudiant alegre, bullanguer que, com la papallona, flayra aquí, flayarà allá, á tot arreu trova aromas y en lloch la flor que 'l fixse y retinga per sempre més?

La Sra. Rita indicá al foraster lo llit hont dormía en Lluís y eixí afora. Aquell restá una estona contemplant somrisent á son bon amich qui, poch menys que feixat ab los abrichs, girat de boca terrosa y estés de brassos, guardava la immovilitat d' una cariatíde.

L' amich sentía com cert remordiment de despertar-lo; mes á la fi 's determiná á ferho.

—Ola, Batet! tú per aquí?... Quin' hora és?—exclamá l' estudiant ab los ulls encare com unas taronjas.

—Vaja, vaja, que ja es hora, home... ¿Encare ets tan mandrós?... Qué potser has vetllat algun amich avuy?—digué ab benévola rialleta 'n Batet.

—Cá, home, cá! Lo qu' és, que tinch una desgracia molt gran: que visch fora de la meva patria... No has sentit parlar may dels antípodes, d' aquells que tenen lluna mentres nosaltres tenim sol? Donchs jo só un antípoda trasplantat que, com segueixo las costums de la meva terra, soch malmirat en aquesta. Si jo visqués allí com aquí visch, fóra l' home més matiner de tots: me llevo á la una. Tot es relatiu en aquest mon, tot es relatiu!

—Jal jal jal! Sempre 'n tens una pera dir—... Mare de Deu y que 'n ets de felís, tú no envellirás may.

—Nó, per are y tant que dure aixó del estudiar, no tindria de qué queixarme si granagés un xich més. Es la gran vida noy si durés més y un no anés tant curtet de pistrinchs, com te dich.

—Bé, que no vols lo que 't porto?

—Qué potser arrivas de Sabadell?—cridá l' estudiant incorporantse de sopte.

—Sí, home, sí. He vist á la teva mare y m' ha donat una carta y...

—Y qué més?—Corre, digas.

—Y una unsa.

—Un' unsa? calla per Deu, calla que perdo 'l mon de vista.

Y no bé vá dir aixó, comensá á estirar ab grans estre-vadas lo cordó de la campaneta, alarmant tota la casa y més qu' á ningú á la Sra. Rita qu' entrá corrents, mijt temerosa de que l' estudiant fos víctima d' aquell desconegut á qui havia tant fàcilment franquejat ella la porta.

—Sra. Rita, no 'm pose plat á taula, ho sent? no 'm pose plat á taula! Han arribat diners y vosté ja sap (y no se 'm ofén) que, quan jo granejo, tiñch un plaher en afavorir á M. Justin. Lo meu amich m' hi acompañará.

—Nó, home, no sigas boig...

—Já ho pot dir si n' es... ja ho pot dir. Vegi are me-teix á que há vingut aquell repich de campanas que m' ha espantat de mala manera. Ah, cap vert!... cap vert!...—feu la despesera ab ayre que revelava tindre no menys simpatía per l' estudiant que son amich.

—Cóm, boig?—replicá aquell.—Ves si no ho refresc-riam. La mare está bona, á casa tots están bons y 'm por-tan un' unsa, no es veritat? Li sembla poch donya, (avuy no li diré senyora) donya Rita? Y qué 's pensa vosté que no li vindrá de gust á en Batet acompañarme? No veu que també está á despesa, ja tindrà gana, ja... En sa vida s' hi ha vist éll á casa 'n Justin... Perque 'l senyor, aquí hont lo veu, es un pobre fadrí relotger, un relotger de per-vindre demá que 's plante, com jo un advocat de pervin-

dre. Tots dos estém encare en la closca de l' ou, pero ja veurá vosté quan anirém més ben alimentats... Vaja, no s' enfade, no pose aquesta cara, qu' aquí tots som uns. Devant de la gent séria, á casa meva per ecsemple, jo la poso á vosté 'ls núvols; pero no veu vosté meteixa que si jo digués al meu amich qu' aquí menjo tan bé com al restaurant, me tindria per un mentider?

La pobra despesera, que sobre no tindrer fel, portava gran afició á son estudiant, se posá á riure, y torná ab sa eterna y senzilla reconvenció:

—Ah, cap vert!... cap vert...!

—Bé, senyora,... vull dir, donya Rita, jo ja tinch los mitjons y 'ls calсотets posats y, si no se 'n vá, salto del llit fet un *Comendador* de teatre d' aficionats: blanquet com un colom.

—Uy...! feu la despesera apuntantse l' índex al front y eixint del dormitori ab la rialleta als llabis.

—Nó, no se 'n vaje encare, escolte... Batet: donali l' unsa; cóbres lo que li dech, que ja no sé quan puja. Veu, també n' hi ha pera vosté, dona!

La senyora Rita, pengué la unsa y eixí de la cambra.

—Perque la fas perténir aixís?—digué 'l rellotger quan la vejé fora.

—Y cá, home; si es la criatura més bona del mon. N' hi faré cent per un pá sol y no se m' enfadará may.

Y tot dihent aixó, l' estudiant comensá á rentarse y empolaynarse, recorrent tots los mobles de l' habitació. S' asseya en una cadira pera posarse las botinas; en un' altre se ficava 'ls pantalons, y apoyava 'l peu en lo tamboret del piano pera respallarse 'ls; buscava la camisa y la trobava penjada en lo pom de la vidriera; la corbata, y tenia d' estirla d' un cantó del mirall qu' estava penjat demunt de la calaixera; bojejava cercant un puny escapat de la mánega per falta de botó y 'l trobava per fi barrejat entre 'ls papers de la taula escriptori, y á mesura qu' ell s' endressava, anavan quedant desembrassats los mobles de las innúmeras penjarollas ab qu' estavan impropriament guarnits.

Quan quedá llest de la *toilette*, se ficá á la butxaca duas pessetas que tenía esbarriadas per demunt de la caixa, s' embutxacá també la carta de sa mare esperant á descloure-la més tart y eixí ab en Batet.

Al peu de la porta trová á la Sra. Rita, que li entregá 'l cambi de l' unsa. Ell, sense contar-lo, l' abressá gayre bé fins á desconjuntarla, y baixá corrent cap al carrer tot cantant: «Allons enfants de la patrie, á esmorsar á ca 'n Justin» mentres la despesera pe 'l ull de l' escala cridava —«ah, cap vert, cap vert!»—y en Batet lo seguía mort de riure.

.....

Acabat l' esmorsá lo mosso presentá 'l compte.

«Esmorsá	8 pessetas.
«Cigarros	2 »
«Café y plus café	2 »
	<hr/>
Total	12 pessetas.
	<hr/>

L' estudiant dóna demés una pesseta de propina y després desclou la carta.

De sopte 's posa sério; acaba de llegir lo següent: «La unsa que t' entregaré 'l noy de ca 'n Batet, la donarás á la teva tia Antonieta pera que 's cobre la mantellina que m' ha enviat.»

Se fica la má á la butxaca y exclama:

—Bé, encare 'm sobra un ral pera escriure á casa.

NARCIS OLLER Y MORAGAS.

LO CASTELL D' ARAMPRUNYÁ

II

Parroquia de S. Miquel.—Terme de Aramprunyá.—Importancia estratégica del castell.—Fets referents al mateix; es situat en lo segle xv. ¹

A mencionada iglesia de S. Miquel formava parroquia ab vehinat propi, agregant-se posteriorment al terme y parroquia de Gavá.

Lo castell doná nom á dilatat territori conegut per «terme d' Aramprunyá», qual extensió no 's pot fixament precisar; pero probablement s' extenia desde la mateixa vora del Llobregat fins á las costas de Garraf, abarcant en sos límits las parroquias de S. Cristófol de Begas, Castelldefels, Gavá, S. Climent, Viladecans, S. Boy y la ja repetida de S. Miquel, ab llurs corresponents vehinats y territoris, segons se despren de mòlts documents antics referents á aquestas parroquias, en los que, al citar

1 L' autor ha escrit tot lo que segueix á la vista de datos extrets del Arxiu de la Corona d' Aragó, del particular dels actuals successors en aquesta Baronia, y de las demás obras qu' oportunament se citan.

per exemple la de S. Climent, s'afegeix: «dins lo terme del castell d' Aramprunyá»; succehint lo mateix ab las de Viladecans y demés anomenadas.

Ab lo transcurs del temps y per diversas causas va anar limitantse dit territori que quedá reduhit á las parroquias de Begas, Gavá y Castelldefels.

Per lo que mes avall se dirá al tractar ab alguna extensió de la possessió d' aquest castell y baronía, podrá compendres la importancia estratéfica qu' ell tingué en la edat mitjana.

Referents al mateix hem vist publicadas las següents noticias copiadas del *Dietari* y del *Llibre de coses asanyalades* del Arxiu municipal de Barcelona y que transcribim textualment:

«XIX de maig de MCCCXXXIX. Lo distingit Nantoni Vinyals Notari, e sots Sindich de Barcelona, dix á mi »Johan Scanth Notari e scribá de la Casa del Racional de »la Ciutat, que los honorables Consellers volien e havien »ordenat e deliberat que per haver ne memoria en sdeve- »nidor fos mes per mi en lo present *Dietari* lo memorial »següent scrit de ma del dit sots Sindich, lo qual es del »tenor següent:

«En cert die del mes de abril any de la nativitat de nos- »tre Senyor MCCCXXXIX M. Luis March, Cavaller e Se- »nyor del Castell de Alaprunya, per ell e per sos officials »o guardes, penyoraren una ovella de cert remat de bes- »tiar dovelles, les quals M. Barthomeu Miralles habitador »de Barcelona pasava o feye pasar per lo terme del dit »Castell de Alaprunya e per coll de Begues, venint lo »dit bestiar de Penadés vers la dita Ciutat de Barcelona, »e presa la dita ovella, lo pastor del dit bestiar fou penyo- »rat per aquell mateix que li pres la dita ovella en dos »croats de argent, les quals penyores deyen que se eren »per dret de leuda e pasatje, e encara de herbatge; de asó »lo dit M. Barthomeu Miralles atench als honorables »M. Francesch Despla, M. Guillem Destorrent, M. Pere »Dusay, M. Pere Busot e M. Matheu Dessoler, Conse-

»llers lo dit any de la dita Ciutat, dient que per privilegis
 »antiquats de la dita Ciutat, ell ne algun Ciutedá ne ha-
 »bitador de Barcelona no ere tingut de pagar los dits drets
 »com totalment per los dits privilegis ne fossen escarnits.

»E los dits honorables Consellers fahentse venir lo dit
 »M. Luis March, comunicaren ab ell dels dits affers é per-
 »que lo dit M. Luis March allegave que per privilegis del
 »dit Castell e tenie de aquell, ell podie fer les dites pe-
 »nyores.

»Foren vists los privilegis de la dita Ciutat e los dits
 »privilegis del dit M. Luis, e per tant com los dits privi-
 »legis de la dita Ciutat eren molt pus antichs que los dits
 »privilegis del dit Castell e porque ere axi mateix com la
 »dita Ciutat o Ciutedans de aquella per us antiquat no
 »han acostumat de pagar lo dit dret. M. Luis March gra-
 »ciosament torná e restituhí al dit M. Barthomeu Mira-
 »lles o per ell a Nantoni Vinyals, Notari e sots Sindich
 »de la dita Ciutat, la dita ovella e per lo preu d' aquells
 »iv croats e daltre part los dits ii croats penyorats, la qual
 »restitució feu lo dit M. Luis a xx de abril de mccccxxxix.»¹

Del *Llibre de coses asanyalades*; «Diious xxviii de Se-
 »tembre d mcccclxviii lo senyor Primogenit isqué de la
 »present ciutat per posar siti sobre lo castell de Pru-
 »nyana.

»Diuendres a xiiii de Octubre del any mcccclxviii la
 »gent de armes qui tenian assitiat lo castell de Prunyaná
 »intraren a forsa de armes la gran baluart del dit castell.

»Dimecres a xviii de dit lo senyor Primogenit feu con-
 »vocar al veguer de Barcelona la sacramental per anar a
 »la prunya per tant com se sap que lo R. J. (Rey Johan)
 »ab tot son poder deu venir a prunya per socorrer lo dit
 »castell. E lo mateix dia fou feta crida de part del dit se-
 »nyor que tothom de qualseuol ley ó condició que fos de
 »hedat de portar armes isques de la dita ciutat per anar al

1 Arxiu municipal de Barcelona, *Diet.* llib. 8, anys 1435 á 1441.

»dit castell per resistir al dit rey Joan e a sa gent. E la
»dita crida fou feta grantment en perjudici dels poblats
»de aquesta ciutat.

»Dimars a xxiiii de dit lo castell de la Prunya e los qui
»dins eren se reteren á la mercé o discreció del senyor
»Primogenit.

»Dilluns a xxx de dit foren peniats dos homens qui fo-
»ren presos ab molts de altres en lo castell de la Pru-
»nya.» ¹

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

1 *Llibre de coses asanyalades*, llib. segon, cap. 1.

À ROBAR MELONS

FRAGMENT (*)

A tarde estava al cayent: lo sol tenyía suau-ment de blau-rosa las fitas del horisó: tot era calma, sols interrumpuda per l' armoniosa remor del Ebro al despendres relliscant pe 'l pedrer del Molí.

Silenciosos, nos passejavam amunt y avall per los espessos passeigs de las moñeras y fruyterars que de tota mena s' aixecan en aquesta hermosa ribera hont la Naturalesa ha prodigat ab generositat may prou agrahida los sèus dons.

Abstrets en la contemplació de los variats payssatges qu' á cada pas nos ofería lo curs del riu que descubríam per entre las magestuosas arbredas que s' balancejan en sos marges, sens adonarnos arrivarem á nostra senia hont lo mitjer ja 'ns tenía generosament preparat un dels melons mès dolsos de nostra envejada cullita.

Y com lo coco Batista, que li deyan, no era gens aixut pera contarnos mil y una rondallas, ja que 'ns coneixía

(*) De la noveleta inédita *A la meua terra*.

la flaca, ni nosaltres ho eram menys tractantse d' amohinar al pròxim ab preguntas y curiositats que no sempre volia comprendre, ben aviat nos contá la següent costum propia de la meua terra, y que s' trova mès generalisada com mès va.

—Es molt comú, en aquet temps, digué 'l coco Batista, en que la calda de las nits fa mès aborribles los llansols, férsela passar ab sustos y bonas talladas de meló, y no sempre la dolsor d' aquestas compensan las escopetadas que causan aquells.

Figuris, continuá després d' aquesta entrada, y dirigintse á món company, que s' trovan set ó vuyt d' aquets xichs, y 'm senyalá á mí, boy assentats en los pedrissos de la plassa y que després d' haver fet enrejolar las galdas de quantas xicas per 'llá passen, se 'ls acut anar á robar melons.

Designada la sènia rés hi fa que sia la d' un de la colla; rés hi fa que tingan prou llibertat pera dir al mitger: heu tu, portans aquet ó 'l de mès enllá: los melons tenen de ser robats, sino, tiran á verts ó á sopas: may s' trovan al punt.

Vé l' hora y ja me 'ls te arrastrantse per estos camps com esporuguidas serps, y tot fent, aquet vuy y aquet no vuy, tatxantlos desde la planta, ne llansan mès que no 'n menjan.

Ja han fet de las sèvas: los melons ja han sigut robats: cal que 'l mitger se n' adoni, pero llavoras aquet may té l' escopeta adormida ni la paperina de sal entaforada, fa 'l sèu fet, y mès d' una volta 'ls lladres ne surtan, si no morts, casi salats de l' esquena y altres llochs; y vegi ara vosté que 'ls fa riure y en que passen lo temps nostres xichs...

Acabada la narració de tal estranya costum, lo fill del mitger qu' ab la rialla á punt de rompre s' havia estat escoltant atentment á son pare nos fèu certs signos que jo vaig comprendre molt bé.

Al ser entrat 'l vespre vaig dir á món company:

—Has de venir.

—Ahont?

Lo mosset respongué per mí:

—A robar melons...

Acceptada tan original invitació, nos dirigirem á la senia del coco Batista, per mès que pocas horas avans havíam abusat de sa franquesa, acceptant lo tast dels millors fruyts de nostra propietat.

La nit era fosca, ni 'l mès petit alé d' ayre trencava la calma d' aquell lloch.

Los *lladres* eram vuyt y 'l mosset nos *capitanejava*.

Coneguts com l' hi eran los indrets del melonar, ben aviat nos trobarem entre arrastrantnos y caminant ab mil penas pera no cridar l' atenció de la gent de la casa, arrancant aquells que mès provas havían donat de respondre com cal al tast.

Es impossible descriure la emoció qu' espermentavam tot robant de broma: ja 'ns veyam descoberts pel mitjer ó per altra gent de las senias vehinas, y jo dech confessar que fins tremolava.

Los demés de la *companyía*, no acabavan 'l bromejar, ni 'l tast, y quant ja 'ns paregué que n' hi havia prou, sorprengué estranyament nostra atenció un ninot que n' havia fet 'l mosset d' una soca d' arbre vestintla ab sa brusa, son pantalon y sa catxutxa.

De moment no compreguerem á que obehía tal ridícula broma, pero de cop los crits dels nostres companys, ab lo fi de despertar al mitjer, que no s' havia adonat de nostra presencia, nos feu abandonar mès que depressa, y cada hu pel sèu cantó lo lloch de nostra *proesa*.

Los companys lograren son objecte, porque obrintse la finestra de la casa que deixá pas á la claror del llum de la sala, y que vingué á ferir detrament al grotesch ninot fet pel mosset, aparegué 'l coco Batista qui no dient altra oració que: *jo os escarmentaré* tombá d' una escopetada la catxutxa del lladre imaginat.

—Qu' has fet, esclamá la muller del mitjer!

Y mentres aquet, espantat del séu acte, buscava á favor de la llum de la sala, lo cos del lladre qu' ab tot y 'l tir permanexía en son lloch, y sa esposa ab las mans creuhadas volía sentir los crits de la víctima, aparegueren mos companys al peu de la casa, y á la forta riallada ab qu' esclataren, lo mitjer confós tancá estrepitosament la finestra, mentres se 'l sentía desde baix llansar las mès terribles malediccions contra nosaltres.

Benissanet.

A. M. y M.

ANIVERSARI

MON cor plè de juvenesa
floria com un verger,
l' arbre ardit de l' esperança
sempre hi treya tanys novells;

Mes ta mort fonch la riuada
que pujant sobtosament
en una hora, en una estona,
del jardí 'n feu un areny...

Be he plorat aquest diluvi!
be he contemplat son desert!
prou de plant!... en lloch de llágrimes
cal de nou artigar l' herm.

La juvenesa me guarda
l' esforç de sos anys darrers.
¡Arbre donchs de l' esperança
torna 'l cor y reflloreix!

Oblidaré 'l dol per viure
si oblidarlo 's fa mester:
si tench á ma mare morta,
viva encara un' altra 'n tench.

Dels amors l' amor de patria
sempre ha estat l' amor mes ferm:
¡Mallorca, mare volguda,
ou mon crit d' anyorament!

Áydam á cantar tes gestes,
com m' aydaves altre temps
á fer tos gegants reviure
al entorn dels teus clapers.

De les raçes que 't poblaren
vull ressuscitar los fets;
jembríagam ab la gloria
de somiarne un cant etern!

Mallorca, mare Mallorca,
á ma vista compareix,
desmantéllat de les ones
mostrante gentil com est!...

L' anyorança fa miracles,
ja 'n ma fantasia 't vetx!
Mes qu' ha sdevengut, dolça illa,
qué passa que no 't conech?

¿Quí dels dos ha fet mudança?
Tes afraus capficat tresch
sens trobarhi tes bellezes,
sens guaytarhi tos joyells.

¿Tos boscatges están mústichs?
s' ha enterbólit lo teu cel?
tes gestes son esborrades?
han caygut tos monuments?

De tots los tresors que estojas
no mes per un m' interés,
de tants recorts com despertes
un tan sols me 'n has despert.

Baix de tes serres mes altes
en humil fossar lo cerch;
cerch la tomba de ma Mare
revoltada de xiprers.

M. A. F.

22 Novembre de 185...

LA MARE TERRA

FILLS meus, mas fortas rocas
os donan pedra y marbres
per casas y palaus,
y veu 's aquí las socas
y branca de mos arbres
per fer mobles y naus.

Al fons de mas montanyas
hi trobaréu las minas
dels enfortits metalls;
y os donan mas entranyas
las ayguas crestallinas
que regan prats y valls.

Quan ve l' istiu enfullo
mos arbres, que os fan sébrer
que l' ombra es dols consol;
y al hivern me despullo
pera que pugáu rébrer
tota la llum del sol.

Jo os dono ricas flayres
per puras auras duytas
en invisible vel;
respiro y faig los ayres
y os dono axams de fruytas
mes dolsas que la mel.

Jo os dono las flors bellas
per ferne rams y toyas
que agradan al amor;
y com plujim d' estrelles,
perque pugáu fer joyas,
os dono arenas d' or.

Los continents cenyaixo
ab transparent onatje
de llachs y rius y mars ;
créixer los boscos deixo,
pera que son brancatje
escalfi vostras llars.

De mas espigas brolla
lo pa de cada dia
que sempre demanáu.
La sava en mí sorolla
sens treva, y l' armonía
me vessa á tot arreu.

Mos arbres y mas plantas
tenen virtuts secretas
pera curar los mals.
Devant de mas lleys santas
los febles y 'ls atletas
son y serán iguals.

Y quan la mort detura
lo vostre pas, no trigo
en fervos alt honor.
En blana sepultura
vostres despulls abrigo
al fonzo de mon cor.

JOSEPH MARTÍ FOLGUERA.

À JOSEPH RIBERA ⁽¹⁾

À mon amich l' escriptor català En Francesch Fayos.

LA de les blanques almenes;
la regina del Albayda;
alhors plorada volguda
d' els fills de Roma y del Asia:

La que s' adorm al arrull
de ses fons de llinfa clara
sobre alcatifa de roses,
com si fos una sultana:

L' estimada del rey Jaume:
la d' els Borjes pairal casa;
la martre d' Anjou; la bella
la oriental ciutat de Xátiva;

Suferta y ensemps dijosa,
de llors y paumes voltada,
lo bressol fou de Ribera
honor y gloria d' Espanya.

Tantost lo célebre Joanes
menat á Valencia aymada
fou, clos en negre ataüt,
segons disposat ho deixara;

(1) Premiat ab un Accéssit en los *Jochs Florals* de Valencia, 1879.

Quant lo jovenet Ribera,
com floreta delicada
qu' aixerirse necessita
entre arbredes de mes sava;

Al verger florit d' Edeta,
cultivat pèl bon Ribalta,
se 'n ix un jorn, quant l' aurora
ab son mantell d' or y grana,

Tenyía 'ls níguls de porpra
y de vermell la montanya.
Ubriacat y cabilós
esmentant bellesa tanta,

Sonmiaba qu' en jorn molt pròxim,
dins l' escola valenciana,
podría al drap estamparne
los fins colors d' aquell' auba.

Mes tart, y encara molt jove,
Roma ses t.eballs esguarda.
Allí estúdia á Miquel Angel,
á Rafel d' Urbí, y acaba

Per cercar á Caravagi,
en cual escola Italiana,
Ribera feu maravelles
en el art que se inspirava.

Los purpurats, los vireys,
la noblesa y fins lo Papa,
en el espanyol contemplen
géni de bellesa tanta,

Que li rendiren tributs
d' admiració y de lloança;
y al mot del *Espagnoletto*,
vòla per lo mon sa fama.

L' hermosa terra de Nápolis,
ab tota la bella Italia,
aquella que pretenía
ser de Ribera la pàtria;

En París, en l' Escorial,
y en lo palau del monarca,
esguarden fins hui ses obres
com rics joyells d' importancia.

Y demprés nostra Valencia,
que com palmera gallarda,
ovira desde ses paumes
á s' aymada filla Xátiva,

Donantli un bes cada jorn
ensemps que rumbetja l' auba;
sembla que li diu sens dupte:
—d' eixe genit que hui canta

La lira d' aqueix poeta,
jo tinch los tresors en casa!—
¡Que sofrent fesomía
té aquella jove romana. ¹

Qu' ab molt quidado y molt tento
extrau lo dart, qu' ha fet llaga
dins del cor d' aquell sant martre
que lligat está á una branca,

y ab dolor se despenjolla,
ab lo rostre vers l' espal-la!

Y aquell superb *Naiximent* ²
que dintre la Seu se guarda,
ab aquella dolça Verge
y aquell Nin que té 'n sa falda!

Sublim é inspirat artiste
qu' ab entussiasme y constança
pogueres robar un dia
les belles tintes del auba,

y ta mágica paleta
al fi llens les trasportara,
destacant hermosos grupos
de pura essencia cristiana,

(1) Fabiola y S. Sebastián, quadro del Museu de Valencia núm. 706.

(2) Seu de Valencia.

ó recurrint á les faules
de mitològica estampa;
en mig d' un dibuix correcte
y forma ensemps delicada:

Ab giques y escases forses,
menar vullch á ta garlanda,
petites flors sense aroma
al verger de la mehua ánima:

Un recort y una promesa,
s' endon tan sols en ma esparsa.
¡Llaor etern á Valencia!
¡Eterna llaor á Xátiva!

Valencia 1879.

JOSEPH BODRIA.

ESTIMADA

«I miei pensier dietro a lei vanno.»

PETRARCA.

SONET

AHONT trobarte, dolsa prenda mia,
de mos somnis d' amor visió encisera,
imatje pura, flor de primavera,
que ab set de ton amor l' ánima ansia?

Ton pensament me torna la alegría
si 'l cor adolorit la pena altera,
y á la vida real mon cor t' espera
per amarte, com sombra te volia.

Tinch afany de sentirte y de mirarte,
y de tos ulls en la claror intensa,
ofegarme, del goig de contemplarte:

mes sí, ficció que l' ánima condensa,
sense esperansa quedo de trobarte,
moriré trist en soledat inmensa.

JOAN PERPINYÁ.

BIBLIOGRAFÍA

APUNTES PALEOGRÁFICOS PARA USO DE LOS ALUMNOS DE LA ESCUELA ESPECIAL DEL NOTARIADO, POR LOS PROFESORES DE LA ACADEMIA PALEOGRÁFICA DE BARCELONA.
(*Tipografía española, 1880*)

A extensió que justament ve donantse en nostra época als coneixements arqueològichs y paleogràfichs, y la afició que ella naturalment desperta, sens contar que per Real ordre del any 1874 se precisá als cursants de notaría que ans de sa reválida acreditian tenir coneixements en lo segon dels rams de dita ciencia, per ells tan necessari; ha induhit als professors de la Academia paleogràfica d' esta ciutat á publicar un tractadet que modestament anomenan *Apuntes*, donant en ell las nocions mes fonamentals de quant pertany á escripturas, lletres, fórmulas y demás necessari no sols per una noció técnica y gráfica de la paleografía, sino per versarse en lo formulari intrínsech y ritual que mes convé á 'ls dits cursants, teórica y prácticament. A igual ff s' acompanyan trassumptos de diferents escripturas originals, presas dels richs arxius de la Corona d' Aragó y de Can Dalmases (sigles xii al xv), com son ápoques, capítols matrimonials, confessions, testaments, establiments, poders, donacions y vendas, ben escullits pera dar á coneixer la rutinaria complicació de son clausulat, y desentranyar l' embull que en est particular enclouhen las antigas contractacions.

Forma lo present compendi un tomet de prop de 200 planas (in 8°), dividit en 30 capítols ó *llissons*, que venen á ser tres parts en ordre gradual, comensant per la definició y classificació de la *Paleografía*, nom y definició de las principals varietats d' escripturas, iniciació y desenrotllament históric de l' art d' escriurer; alfabet, notas tiro-nianas, monógramas, números, abreviaturas; reglas pel trasllat d' escripturas paleográficas; ortografía y sas modificacions; formas de llettras, puntuacions y signes; materias per escriurer, *papiros*, pergamins, vitelas y paper, ab las principals fábricas y marcas d' est últim, materia nova y molt útil per coneixer sa fetxa y procedencia; tintas é instruments d' escriurer. Segona part: *diplomática*, definició, classificacions: llettras partidas per *abc*; modelos y sucesió de fórmulas; fetxas, datas y cómputos, comparat lo romá ab lo vulgar, oferint un clar sistema de reduccions; varietat de signes y rúbriques dins del sistema paleográfichs; scripturas ó actes notariales y notoris, nomenclatura y classificació. Tersa part: historia dels segells y sos lligams; estudi dels contrasegells, segells secrets y sas varietats en Espanya, ab explicació dels pontificis, reyls y particulars; paper timbrat y re-timbrat, historia: lletra paleográfica dels documents, é importancia de son estudi, y somera classificació dels eclesiástichs: nom y autoritat de varias coleccions ordenadas de documents; y per fi algunas indicacions generals sobre la crítica diplomática, son objecte y sa importancia.

Del precedent resúmen apar que la materia tractada es fecunda, é interessa no sols als alumnos de notari sino á qui 's vulla que 's dedi-qui al ram de llettras y lliteratura. La redacció nos sembla bastant correcta, clara y senzilla com atany á l' ensenyansa, y concisa sens mesquinesa segons requer un compendi.

Lo que trobém superior á tota lloha, es la secció de facsímils, que trets pel sistema heliográfich, no cal ponderarne sa exactitut, com reproducció dels originals per sí mateixos; cosa que no alcansaban grabats, litografías ni altres procehiments fins vuy coneguts, y que dónan gran válua á esta obreta sobre d' altres molt mes importants y acabadas, puig als versats en paleografía 'ls hi consta la impossible reproducció matemática de un manuscrit qualsevulla, sent aixís que no 's pot estudiarlo ni compendrerl' d' altre manera, ja que una petita variació, equivocació ú omissió del trástmes insignificant, basta per trencar lo sentit y la índole de la scriptura; cosa que 'ns consta de llarga experiencia propia.

Llástima que, sens dupte per excusar gasto, los modelos no sian mes nombrosos, sobretot en llettras cursivas y processadas dels sigles xvi y xvii, que tanta dificultat presentan per l' abús que llavors hi hagué en estirar las llettras á fi d' aumentar fullas ab tal que en Castella sobretot, los actes públichs ó processals venen á ser una confu-

sió de ratllas merament tremoladas, en que fins los mes hábils no poden esverinar forma de lletra.

Eix vuyt y la pobresa d' impressió y de paper, son las únicas tãxas que veyém en los *Apuntes* de la Academia paleográfica; la qual no per çó ha deixat de donar una senyalada mostra de bon zel, y una obra que feya gran falta, y que es verament profitosa á sos llegidors.

J. P.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

MAIG

B vera satisfacció hem de consignar que no ha decaigut durant la present quinzena la importància artística de nostra ciutat á judicar per la qualitat y quantitat de las obras exposadas.

Hem de comensar la present revista parlant d' una obra atribuïda al gran mestre de la escola lombarda, Antonio Allegri, conegut mes principalment per Correggio. L' assumpto del quadro es una dona ajeguda, mitj núa. En lo fons s' hi veu un jove assegut, en actitud melancòlica; demostrant las carns y robas de la dona, tractadas d' una manera admirable, la manera especial de fer de tant celebrat autor.

En l' establiment del Sr. Parés s' han exposat tres quadros deguts un d' ells el Sr. Escolá y 'ls altres dos al Sr. Alfaro.

Lo Sr. Escolá ha presentat un efecte de llum artificial en qual género n' es mestre. En altre ocasió elogiarem degudament á dit artista y sa última obra nos ha confirmat en nostra opinió.

Dos paysatjes dels voltants de Girona son los dos quadrets deguts al pinzell del Sr. Alfaro y tots dos son animats y simpátichs. La composició es bona y la aigua es de molta naturalitat, sobretot en lo paisatge situat á la dreta del espectador, si be nosaltres preferim com á conjunt y seguretat de color lo de la esquerra.

Lo Sr. Roig y Bofill ha exposat alguns quadrets que s' distingeixen per sa frescor de colorit y perspectiva aérea, essent per nosaltres lo mes ben executat un en que s' hi vehuen uns pollanques afilerats á lo llarch d' un canal ó riu qual aigua te molta veritat y es transparent.

Lo Sr. Cortina ha exposat un quadro que guanyá lo primer premi en la Exposició celebrada últimament á Valencia. Representa á la Verge María tenint á sa falda lo Cristo mort. La testa d' ella y manto que li cubreix es bonich de color y ben dibuixat; produhint lo total del quadro bon efecte, donat son estil decididament bizantí.

En los aparadors de la botiga del Sr. Monter s' hi ha exposat lo retrato, en tamany natural de D. Alfons XII. Segons s' ha dit, aquest retrato deu esser col·locat en lo Saló de sesiones de la Diputació provincial de Girona. En alguns fragments d' aquest quadro s' hi veuhen molt bonas qualitats pictóricas que demostren notables condicions. Del Sr. Masriera (Joseph) es una marina representant una vista de Tossa pintada ab energía y vivesa de tons. No es menys celebrable en aquest quadro la composició y perspectiva aérea que dona bona idea de la pintoresca platja de la costa catalana.

Lo Sr. Masriera (Francisco) ha exposat un retrato de senyor executat ab elegancia y verdader gust artístich. La cortina de vellut carmesí que li serveix de fons, fa molt bon contrast ab la figura y está executada ab coneixement y veritat.

Altre obra exposada en lo expressat establiment es un quadro del conegut artista Sr. Llovera. La qualitat principal d' aquesta obra consisteix en la simpatía de las figuras dibuixadas destrament però sens fugir d' aquell convencionalisme que caracteriza á dit artista. Tres figuras componen lo quadro, y son una senyora, una criada y una criatura. L' actitud de la segona fent caminar á la criatura es natural, mes no ho es la de la Sra., desproporcionada y poch ben entesa. Lo tó general del quadro es agradable no obstant de que se hi nota falta de llum y es fals de color.

Un paisatge del Sr. Alfaro s' ha exposat en la propia botiga y ben poca cosa de nou podrem afegir á nostre anterior judici després de fer constar que l' paisatge en qüestió está perfectament armonisat y ab riquesa de detalls ben fets y que enriqueixen la composició general del quadro.

En lo salonet del Sr. Parés s' hi han exposat obras dels Srs. Meifren, Amado, y Brel. Del primer son varias tauletas, representant algunas vistas de diferents poblets de Catalunya y un paisatge de grans dimensions. En totes aquestas obras s' hi nota un gran avens y las notables condicions que per la pintura posseheix aquest jove pintor. Energía y domini en lo dibuix y vivesa en lo colorit son las qualitats que distingeixen al Sr. Meifren y proclaman son gust artístich y sos coneixemants.

En lo paisatge principal s' hi notan molta veritat y bona escola en los llunys y primers termes. L' herba es ben tractada, las figuras son en general, ben dibuixadas, fent especial menció dels dos joves qu' están al peu d' un arbre per sa naturalitat y bon dibuix.

La obra deguda al pinzell del Sr. Amado es un altre paisatge que 'ns apar de colorit afectat y qual composició no causa tot lo bon efecte que seria de desitjar á causa d' estar lo quadro diagonalment partit per una massa fosca que representa un barranchi que destaca d' un cel pur y un altre trós de paisatge plé de llum.

Las rocas que s' trovan á la part esquerra del quadro son convencionals tant de forma com de color. Tots los detalls están pintats ab conciencia y potser massa acabats los del fons.

Tres quadros ha exposat D. Joseph María Brel que cridan ab justicia l' atenció. Lo Sr. Brel dibuixa ab vigor; emperó no coloreix tant be com fora de desitjar. Lo quadro representant unas barallas entre valencians, per qüestió d' amors, es á nostre entendre lo mes sentit y lo mes ben executat. Las robas de las figuras tenen calitat y están tractadas ab molta pulcritud.

L' altre quadro que representa un dentista del sigle passat s' recomana com l' anterior per la correcció del dibuix y per la posa natural de las figuras. Lo colorit peca mes que l' primer dels defectes mencionats á causa d' esser las parets blancas y haverhi algun moble pintat ab massa viva de color. Los detalls están perfectament acabats, sobresurtint, per sa veritat, lo braser de primer terme, pintat ab molta seguretat y d' entonació ben trovada.

L' última de las obras del Sr. Brel es un paisatge massa sensill ó mellor dit en la última expressió de la paraula; puig consisteix simplement en uns quants bous pasturant los quals están mellor de colorit que 'ls quadros anteriors. Lo restant del quadro está descuidat y pobre de color. De totas maneras los quadros del Sr. Brel deixan veurer grans qualitats per la pintura y desitjariam tenir novament ocasió d' admirar altres obras de dit pintor valenciá.

Lo Sr. Amell ha exposat dos quadros en la botiga del Sr. Monter. Es un d' ells una escena de costums catalanas y está fet ab la valentia de colorit y pulcritud de dibuix á que 'ns te acostumats lo senyor Amell. Lo segon quadro representa una ferreria ahont l' autor ha volgut ensenyar sa trassa y coneixements en combinar los efectes de llum, al mateix temps que la naturalitat y expressió de las dos figuras del quadro. La composició d' abduas obras es molt celebrable.

Ab la present revista donem per termenada nostra tasca y 'ns despedim de nostres llegidors.

ARTHUR GALLARD.

NOVAS

han publicat las bases del certámen literari del *Eco de Badalona*. Vejinse los premis y bases d' aquest certámen. Flor natural. Al autor de la més inspirada poesia, qual assumpto's deixa al gust del concurrent —Brot de lloer de plata. Al autor del treball més important referent á las melloras de que es susceptible la vila de Badalona.—Viola d' argent. A la mellor poesia á la verge en sa gloriosa assumpció:—Una ploma, sello, raspador y plegadora d' argent sobredaurat. Al poeta que més be ridiculisi l' espiritisme.—Una medalla de plata. A la mellor poesia en elogi del Príncep de Vergara y del Marqués dels Castillejos —Una copa de plata y or. A la mellor poesia sobre 'l descubiment de las Américas —Una joya artística. A la mellor poesia humorística de tema lliure —Una llansadora de plata. A qui més be canti la industria.—Una ploma d' argent. Al autor de la mellor pesa ó drama basat en los usos ó fets d' aquella vila.—Una joya de plata.—A la mellor poesia contra 'l vici del joch.—Dos figuras de argila. A qui cante més be las tendresas dels primers amors.

Los treballs s' enviaran á la redacció del periódich avans del 31 de Juliol, de la manera que es de costum en altres certámens.

Ha terminat en la Academia de Bonas lletres de nostra ciutat la discussió de la *Ortografia catalana*. Sabem que proximament veurá la llum pública.

Ha sigut nombrat corresponsal artístich de *L' Illustration* de París en aquesta ciutat lo distingit dibuixant D. Apeles Mestres.

A mes de las correspondencias de nostra ciutat que semanalment publica *Las Provincias* de Valencia, n' ha comensat altras endresadas á D. Vicens V. Querol degudas á D. Teodor Llorente. La

primera que ha publicat 's refereix entre altres particulars á las festas dels Jochs Florals y del Milenari. Nostre mes coral agraument á son autor.

Ha arribat á aquesta ciutat nostre país y ferm catalanista D. Felip Cusachs, dibuixant de *La Lluçanera* de Nova York y de altres publicacions del Nort-América:

Hem rebut magníficament imprés lo programa del certámen literari musical de la societat *Julian Romea* que tindrà lloch lo darrer diumenje de Setembre d'enguany. Si com entusiastas pel cultiu de las llettras felicitém á dita societat per la abundancia y la riquesa dels premis oferts, com á catalanistas nos planyém de lo desayrada que en lo certámen queda nostra llengua. Vint premis s' ofereixen en lo cartell y d' aquestos sols poden aspirar nostres escriptors als següents:

Premi ofert per D. Alfredo Romea y Diez consistent en la corona regalada á Romea en las primeras representacions del *Sullivan*. S' adjudicarà á la mellor composició poética dedicada á *Julian Romea en el Sullivan*.

Premi ofert per l' Ilm. Sr. D. Agustí Urgellés de Tovar, consistent en una ploma d' or y plata ab lo nom del premiat. S' adjudicarà al mellor sonet á *Julia Romea en El Hombre de Mundo*.

Premi ofert per D. Lleó Fontova. Una copa neogrega de bronzo platejada, á la mellor poesia catalana en llaor del gran artista.

Premi ofert per D.ª Carlota de Mena y D. Antoni Tutau. Una escultura artistica de terra á la millor poesia dedicada al *Naixement de Juliá Romea*.

Premis oferts per la Direcció de la Societat *Julia Romea*. Una ploma d' or y plata s' adjudicarà á la mellor poesia dedicada *A la mort de Juliá Romea*; una copa artistica d' or y plata á la mellor comedia ó tragedia catalana en tres actes; premi extraordinari de honor, consistent en una flor natural ab llas brodat d' or á la mellor poesia de tema libre. Qui obtingue est premi deurá oferir-lo á la dama de sa elecció, la qual, proclamada reyna de la festa, ocuparà 'l trono destinat al efecte y distribuirá los premis concedits.

A tots aquestos premis també hi pot concorre la poesia castellana excepte l' ofert per lo Sr. Fontova y l' ofert á la mellor comedia ó tragedia catalana que quedan exclusivament reservants á nostra llengua.

La Direcció de dita societat ofereix una lira d' or y plata al autor del mellor *Himno triunfal dedicado á Julian Romea* per coro d' homes á 4 veus á saber: dos tenors, barítono y baix ab acompanyament d' orquesta. La lletra te qu' esser castellana y 's deixa á la elecció del compositor, y una batuta d' or, plata y ébano al autor de la mellor obertura ó pessa musical de carácter sinfónich composta á gran orquesta y dedicada á Juliá Romea.

Podrán concedirse accésits y mencions honoríficas. Las obras (inéditas) se admeten fins al 31 d' Agost en casa lo president de dita societat D. Francisco Planas, carrer de Mendizabal, 16, 3, Barcelona, essent la forma de presentació de las composicions la usada en tots los certámens.

Hem rebut bellament estampat lo drama de D. Frederich Soler

que últimament s' estrená en lo teatre Romea ab lo títol de lo *Forn del Rey*.

Se 'ns ha remés la tercera edició que D. Francesch Ubach y Vi-nyeta ha fet de sa obra distingida en los Jochs Florals del any passat *Joan Blancas*.

També se 'ns ha passat la segona edició de la joguina en un acte de D. Eduart Aules *Lo Diari ho porta*.

Próximament apareixerá en aquesta ciutat una nova publicació en nostra llengua ab lo títol de *La Il·lustració catalana*.

Amants com som de veure extés per tots los camps nostra literatura, felicitém als iniciadors de la idea desitjantlos bon acert en la empresa. Dirigirá aquesta publicació D. Joseph Franquesa y Gomis.

En l' Ateneo Barcelonés se reuní lo dilluns passat la secció de literatura pera procedir á la elecció de la Junta, resultant nomenats los Srs. següents:

D. Joseph Feliu y Codina, pera la Presidencia, D. Emili Vilanova, pera la vicepresidencia, D. Frederich Rahola, secretari, revisor D. Esteve Sunyol y vicesecretari D. Enrich Collaso. D. Eussebi Cominás queda nomenat pera representar á la secció en la Directiva.

SUMARI

ARTUR MASRIERA. . . .	Enrich Serra.	433
NARCÍS OLLER Y MORAGAS.	Un estudiant.	441
JASCINTO TORRES Y REYETÓ	Lo castell d' Aramprunyá. . . .	447
A. M. Y M.	A robar melons.	451
M. A. Y F..	Aniversari.	455
J. MARTÍ Y FOLGUERA. . .	La mare terra.	457
JOSEPH BODRÍA.	A Joseph Ribera.	459
JOAN PERPINYA.	Estimada.	463
I. P..	Bibliograffa.	464
ARTHUR GALLARD:	Secció de Bellas Arts.	465
	Novas.	469

SAN MARTÍ SARROCA⁽¹⁾

La població de Sant Martí Sarroca situada en la pendent de un enasprat turó inaccessible en las tres quartas parts de son circuit y 'l qual sembla esser després ó bé desencastat de la carena de montanyas vehinas per una revolució geològica, presenta un cop de vista en extrem falaguer y agradable. Las casas que componen lo poble esglahonadas en la fatigosa costa, están dominadas per sa venerable y antigua iglesia y son rónech y enrunat castell situats en lo bell cim de la montanya.

A mida que 's va guanyant l' aspre pujada se descobreix al enfront, sever y grandíós, l' artístich ábside de la iglesia, vist á una elevació extraordinaria, produhint á la vegada impressió á la vista y sensació al esperit.

Al arribar al fi de la costa, se troban las feixugas parets que formarian lo recinte fortificat, accessible sols en aquell

(1) Llegit en la *Associació Catalanista d' excursions científicas*.

indret. Una pesada y tenebrosa portalada, oberta en un cós avansat de la muralla, dona entrada al castell, convertit en ruinas, que 's presenta al fons embolcallat en lo misteri y magestat de sas trossejadas despullas; y á la plassa de la iglesia ahont hi conduheix altre aixafat portal, no menys feixuch y tenebrós. L' aspecte que lo conjunt del castell, los portals y las murallas presentan es en estrém imponent. Lo colorit que la má del temps ha imprés á las grossas pedras empleadas en aquellas edificacions, emplassadas de més á més dessobre unas colossals y mitj sortidas rocas, donan á la apariencia general una fesomía rónega al ensemps que venerable, que produheix un efecte encisador de robustesa y poesia.

No quedan del castell més que las parets mitjeras. En son interior sols hi restan esmicoladas ruinas. Dos bells finestrals son los únichs detalls artístichs, y los que indican á la vegada la época en que lo castell fou construit en la etat mitjana.

Atravessant la avans dita segona portalada se penetra en una plassa de regulars dimensions circunclosa en sos distints indrets per la iglesia, lo castell, unas petitas caquetas que serían en altre temps dependencias del castell y per lo estimbat precipici sombrejat per la massa perpendicular de rocám de la alta montanya vehina.

S' entra á la iglesia, de bon estil románich-bisantí, per un portal, obert en un dels seus costats, format per tres renglas d' archs concéntrichs. Las columnas en las que s' apoyan tenen esculptorats que no destacan ni per la primorositat de la obra ni per la brillant concepció del treball, encara que sían recomenables per la pureza de son estil arquitectónich; es no obstant digne d' atenció, ja que no per la delicadesa del dibuix per la tradició de qu' es sens dubte solidari, l' enmotllurat d' un capitell que representa á un cavaller montat en lo llom de un drach alat.

L' interior de la iglesia, qual planta té la forma de la creu llatina, no té altres adornos especials arquitectónichs que alguns esculptorats capitells en lo seguit de la volta de canó que constituheix la obra del edifici.

Lo més notable de la iglesia es sens dubte l' ábside. Es de forma semicircular y 's deix notar tot seguit que enginyá en ell l' artista tota la agudesia y la forsa de son ingeni. Forma lo dibuix general una línia de cimbras concéntricas apoyadas en prolongadas y esbeltas columnas, la qual forma joch ab altre línia de més petites cimbras que inclosas en lo interior de las altres venen també apoyadas en lleugeras y airosas columnetas. Los capitells d' unas y altres columnas están omplenats per treballats de dibuixos alegórichs que representan ó copian plantas, flors, fruytas y animals fabulosos. S' estenen corrent per lo dalt del exterior de las parets de la iglesia, en son costat dret, notables adornos y motlluras. Lo dibuix y treball del ábside es igual en lo interior que en lo exterior de la iglesia, ab la sola y única diferencia qu' en la part exterior ressaltava encara més, si cab, la combinació del treball y la esbeltés de l' obra per sa situació á ran mateix d' una imponent y profona timba, que realza sa magestuosa severitat y sas ben presas y meditadas proporcions; mentres qu' en lo interior un disbaratat altár barroch, priva á la vista y al esperit, d' esplayarse en aquella maravella del art y del enginy, per quant col·locat al enfront del ábside lo tapa per complert. Tant es aixís que lo aficionat ó curiós que vulga examinarlo ó admirarlo, tant sols, deu penetrar en un petit espay que deixa aquell adefesi detras seu, gracias á la forma semicircular del ábside y 's té de valdre de la claror de un ciri ó de una atxa pera poder donarhi no més que una senzilla ullada.

Quasi bé enfront de la porta d' entrada de la iglesia está col·locat com per forsa un retaule gòtic, de mitjá mérit, que segons referencias y á judicar per sas dimensions y estructura perteneixeria á l' altar major en altre temps. ¡Quan mellor al menys que aquella pesada y mal consebuda massa que serveix avuy dia d' altar, no estaria en lo presbiteri aquell retaule!

Fóren infructuosas quantas investigacions intentarem en averiguació de tradicions ó noticias, que sens dubte

deurían existir, respecte á un ós ó barra de balena que penjat de un clau está sospés á la porta de la iglesia. Per més que recorreguerem á personas que podrían estar noticiosas de la tradició, en lo cas segur de que existís, sols poguerem indagar que en varias de las poblacions vehinas se troba també lo mateix objecte penjat á la porta de la iglesia.

La única tradició recullida es referent á la construcció de la iglesia; y refereix que fou aquesta edificada per los habitants de la encontrada, 'ls quals hi contribuiren no sols ab sos interesós si que també ab son treball personal, construintla ells mateixos y treballanthi sols en los diumenges en quins dias estavan desenfeynats del conreu de la terra ó bé de sos quefers habituals.

Lo que no ha conservat la tradició ni la historia es lo nom del artífice que ideá y dirigí la obra.

L' escut d' armas del Capítol catedral de Barcelona grabat en las ruinas del castell al ensemps qu' en alguns llocs de la iglesia, indican haver abdós pertenescut á n' aquella corporació, com ho testimonia además algun document existent en lo arxiu de dit Capítol. Perteneixen també á la catedral de Barcelona uns voluminosos llibres de chór, no molt notables, del segle xvii, que 's troban en la iglesia que 'ns ocupa. No sempre pertenesqué lo castell al Capítol catedral de Barcelona, donchs que 's troba també en alguns documents que havia sigut de propietat de la quarta muller d' En Pere del Punyalet, la qual hi visqué algun temps retirada; y més tart del infant En Martí d' Aragó, rey despres, y conegut ab lo nom de Martí l' humá. Se conta també que quan en 1464 entregada Vilafranca per traició de Beamonte á En Joan II y sa muller Joana Enriquez, essent assassinats 500 habitans d' aquella vila per lo exércit francés, Miser Rufet, governador qu' era de Vilafranca, despres d' haver mort d' un tiro d' arcabús al general francés fugí disfressat refugiantse en aquest castell, ahont reuní la gent que escarmentá y destrossá al exércit francés, saquejador de Vilafranca, en

lo camp de Rubinat, prop de Cervera. La obra del castell es d' época posterior á la de la iglesia.

Quan la guerra carlista dels set anys fou San Martí fortificat—com aixís també en la derrera guerra—essent la iglesia convertida en quartel y per tant profanada y mal tractada; més havent després sigut destinat allí un coronel il·lustrat coneixedor y aymant del art; al ensemps que quedá prendat de la bellesa arquitectónica de la iglesia, quedá contristat y avergonyit de l' us en que havia vingut á esser destinada y disposá, acte seguit, que fos desocupada per la tropa y que fentse á n' ella las reparacions necessarias fós tornada altre volta al sagrat objecte perque havia sigut edificada. Aixís ho fou en efecte com ho indica una inscripció qu' en la portada marca la fetxa de la purificació del temple; més ab tant mala estrella per l' art que 'ls restauradors sens encomenarse, com vulgarment se diu, á Deu ni al diable, nó s' acontentaren tant sols en emblanquinarla de dalt á baix, sinó que empastissaren ab tots los colors del arch de San Martí—tal volta per devoció al tutelar de la parroquia—las parets y capitells del presbiteri, pera acabar aixís de completar l' efecte del desgraciat pegat artístich que serveix d' altar major.

Preguntat al Rvnt. Sr. Regent de la parroquia, que 'ns acompanyá, persona per demés atenta y amable y qui s' planyía també d' aquestas profanacions al art, lo perque no influía ell junt ab altres personas caracterisadas de la població pera que s' netejés la iglesia, repicantse las parets y fent desapareixer l' altar actual cambiantlo per altre que permetés admirar las bellesas del interior del ábside, nos respongué ab sentiment que qui t' il intentés s' enduría en contra d' ell tota la rencunia é indignació de la població que veu en son altar major actual una preciosa joya; y que avans de lograrho conseguiría primer armar una bullanga que desbarataría los seus lloables propòsits. ¡Quan trist es l' atrás dels nostres pobles! ¿Y que s' fa per il·lustrarlos?...

Deixem á part consideracions que 'ns allunyan de nos-

tre objecte y acabem la empresa tasca de ressenyar lo notat en la excursió.

Desde la galería de la casa rectoral, la qual está situada á un costat de la iglesia, se presenta un estens y espléndit panorama; es una preciosa miranda que abarca una considerable porció del plá del Panadés y desde la qual se descubreix un sens nombre de poblacions y page-sías.

Una de la finestras del mateix edifici treu vista al profund y recte precipici format per la separació del turó y de la montanya vehina, timba esblaimadora que causa estremeixement y feredat mirada desde aquella enlayrada posició. Lo espay format en aquell fons entremitj de las duas montanyas, lloch trist y ombrívol, es conegut en lo país ab lo nom de «las valls.» Segons noticias adquiridas es lloch que ofereix molt estudi als naturalistas y en lo qual s' hi troban fósils ab notable quantitat.

Al deixar San Martí Sarroca, devallat lo turó sobre 'l qual está situat lo poble, y al internarse ja en los accidents y ondulacions del terreno en las quals se confón lo camí vehinal que conduheix á Vilafranca; l' ábside de la iglesia es lo últim que desapareix á la vista, com si l' artista al disposar la distribució de la obra, hagués tingut en compte escullir pera aquella joya del art, lo punt desde ahont se pogués ovirar desde més lluny y més excel-lent cop de vista pogués oferir.

Fins que 'l poguerem distingir no separárem, quasi bé, d' ell nostra mirada, com estém segurs de que no podrá menys de ferho aixís mateix tot visitant aymador de las puras y hermosas manifestacions del art, de las quals n' es lo meteix sens dubte un brillant exemplar.

CESSAR A. TORRES.

LA MORT DEL MONJO.

(TRADICIÓ DEL VALLÉS.)

UAN lo convent de monjos de San Cugat estava en la época de sa major ufana, veus aquí que tres homes del poble, sense més ni més, agafáren odi á un dels monjos y juráren matarlo. Anáren á la Iglesia un dia mentres deya missa, y al acte de llevar la Hostia (que benehida sia per sempre) disparáren tots tres á la una sas escopetas y deixáren mort al monjo al peu del altar..

Coneguéren tot seguit que 'ls agafarian sino fugían, y emprenguéren la marxa á grans gambadas, ja mitx estemordits y espantats al véure la gran maldat qu' havían feta.

Pero si estemordits y espantats estaban al principi de la fugida molt més ho estiguéren aixís qu' advertiren des-sota de sos peus morir-se las plantas, y quedar com á rastre de son passatge un camí ample y sech, plé de polsa-guera, que feya angunia de véure. Avuy som; y desde l' convent de San Cugat fins á casa N' Gibert de Palau Solitar encare s' pot ensenyar á qualsevulga persona una llenca de terra ahont l' blat no hi creix gayre bé gens, ó

al ménos s' hi fa molt més petit que l' dels encontorns. Aquella llenca de terra no es altra cosa que l' camí que seguiren los matadors del monjo quan comensáren la seva fugida. Arribavan als hostals y l' pá se 'ls tornava carbó; volían béure en las fonts, y las fonts se 'ls assecavan. Veyentse aixís desamparats de la Divina Providencia, resolgéren anársen á Roma á demanar la absolució al Papa.

Camináren, camináren; y com no podían menjar ni béure, dos dels matadors moriren pe' l' camí. L' altre ab feynas y traballs pogué arribar á Roma y un cop hi hagué arribat vá presentarse al Sant Pare, que té l' major poder de misericordia sobre la terra.

Diu: «M' acuso d' haver mort un monjo.»

Diu: «¡Oh! ¡un monjo més ó ménos!

Diu: «M' acuso d' haverlo mort mentres deya Missa.»

Diu: «¡Oh! ¡una Missa més ó ménos!»

Diu: «M' acuso d' haverli tirat un tiro mentres llevava la Hostia (que benhedida sía per sempre.)»

Diu: «¡Ara si que m' espantas!»

Y á n' aixó veus aquí que l' Sant Pare va agafar la cros-sa y vá dir: «vaig á fer un círcol al voltant de tu: si dintre del círcol la terra t' aguanta será senyal que Deu te perdona; si la terra no t' aguanta no puch assegurar-te encara la misericordia.»

Feu lo Sant Pare un círcol ab la cressa al voltant del home... y la terra s' vá enfonsar!

C. BARALLAT Y FALGUERA.

UNA AGENCIA

DEYA molt temps que tenia encàrrech de cercar acomodo, en alguna casa de comers, despaig, ó botiga, pe 'l fill d' un cosí que viu á Vinaroz; y com las mevas coneixensas á Barcelona son pocas y més pocas las ganas que tenia de cumplir semblant encàrrech, sempre deixava per un' altre ocasió l' ocuparme 'n, tractant de sortir del compromís escrivint al parent que no 's trobava allavors en tot Barcelona, ni probablement després, colocació en бага, perquè tothom estava acomodad en *virtut de lo qual* no 's podia enquistar á ningú en cap classe d' empleo.

Més lo nebot del meu Pare me va enviar una carta tant sentida, que al llegirla, vaig enternirme potser més qu' ell quan la escrivia. Llevant altres cosas que no importan ferlas públicas deya aixís: «Me farás bona obra, y á tota la familia igualment, si procuras trovar empleo pe 'l nostre *Ximo*: perquè has de pendre en consideració que lo pillart te complerts divuyt anys, y es càrrech en la conciencia veure al molt gallofo com se xala per la vila fent l' ullet á las fadrinas, que sembla que las vullgui namorar totas á l' hora sens orde ni pauta de cap naturalesa.

Y aquesta inclinació, (que jo adreçaré), pareix que s'origina de tenir poca ó molta sang arabesca en las seuas venas, y encara que, segons me han dit, lo defecte devalla rectament dels nostres avis, m'apar que dech corregirlo en ventatja de la moralitat que podria correr perill d'eixirne molt quebrantada.»

«Repara, además, que 'l xich ha tirat una creixensa molt cabal, y ab est desarrollo tan magnífich te, ¡vál-gans Deu! un apetit tant avivat (y aquí si que no ha sigut necessari que cap persona llegida regirés pergamins per demostrarnos lo seu origen), que ocíos com está, me 'n temo per la seva salut. Per curarlo preventinament, voldria que logressis colocármel per meritori, que allá hont vaja, será ab lo ben entés de posar la seua diligencia per sobre l'apetit y t'asseguro ha de ser cosa notable veure 'l trevallar ab semblant contrapunt.»

De debó, 'm vaig sentir dolorosament conmogut ab tals rahons, semblantme la ventura del meu cosí cas de forsa major, y resolguent al acte corre á ajudarlo, no atinava per quin costat endressar las investigacions quan, llegint lo diari, en la secció d'anuncis, vaig veure que hi havia una agencia ahont proporcionavan tota classe d'empleos.

* * *

Lo despaig del agent, que 'l tenia en un carreró molt solitari, era una botigueta rónega, baixa de sostre, y la poca claror que hi entrava la rebia de segona má per medi de una post emblanquinada sostinguda en ángul per dos cordills á mitj ayre del llindar de la porta.

Omplían la botiga quatre cadiras y una taula-escriptori pintada de vermell—falsificant caoba—per dissimular lo seu origen de caixó de sucre, que l'artista de las voltas dels encants deixantse emportar pe 'l seu rasgo pintoresch hi havia combinat tal seguit de gropets y vetas que millor que imitar caoba semblava haverse proposat fer una colecció de trocas esbulladas ab los corresponents ensa-

talls y que, per una d' aquelles casualitats, lo capritxo li hagués recíxit malament.

Estava sentat devant d' aquesta taula un senyor, (favorint lo personatge) magristó, de cara morena, ab un gros mostatxo que pareixía ser dels que gastan *fuero* militar sobtadament rematat per medi de la cereta ab duas puntas refiledas que aixís li esqueya á la cara per adornarla com per servir de sócul al nas qu' era de mida major, d' aquells qu' omplen tota una fisonomía y l' amparan ab sas bisarras proporcions.

—¿Escolti, li vaig dir després de saludarlo; fora vosté que dona rahó d' algunas casas que necessitan dependents?

—Cubreixis, si, senyor.

—Gracias, estich bé.

—Com deya, he vist en lo diari que aquí las proporcionavan, y com tinch l' encárrech de buscarne per un jove...

—Prou, si senyor. Ja 'l pot servir si vol. Miri, va dir ensenyantme una llibreta per las cobertas; totas aquestas estant per donar.

—¿De manera que van abundantas!

—¿Qué diu?... No senyor, no ho cregui; molt escassas; sino que jo tinch totas las de Barcelona y aquí n' hi ha un floret que son de la última tría, ¿m' enten? totas son garbelladas. ¿Aquest jove deu ser de fora y voldría colcarse per dissaptes y diumenges?

—¿Per dissaptes y diumenges? vaig repetir tot sorprés, si vol que li sigue franch valdría més que estés ocupat tota la setmana; ¿qué 'n faría de tants dias vagatius? si precisament los seus Pares volen tenirlo molt subgecte.

—Bueno vaja, corrent; no 'm digui res més: vol una casa per tot estar. Encara no ha obert la boca ja l' he penetrat; sino qu' he dit: preguntém que de vegadas un hom també s' erra. *Nada*, si 'l jove es tal com jo me l' afiguro

—basta la persona que li treu la cara...—

—Gracias...

—No no, vol dir que li tinch una colocació qu' estará més bé, anem dihent, que si tingués un sitial en lo cor de la Seu.

—¡Vaja!

—Si senyor, si; allí manará més que l' amo; aixó es un dir, perquè la mestressa es viuda, ¿m' enten?... y un jove que tinga agrado y vivó y cop d' ull per entendre la *cúbica*, aviat se 'n endú la partida. *Limpio*: que la viuda 's pot decantar y casarse ab lo fadrí; y com ja es vella, lo millor dia acluca 'ls ulls y tenim que 'l jove ab un *verbo* entra al establiment, treu de dita á la viuda, queda amo, 's torna á casar, y, d' un perdulari qu' era—aixó es un enrahonar—se troba que 's relaciona ab lo govern per pagar lo subsidi y ab la carrera feta. Ah, escolti, oy que me 'n descuydava: be es sangrador y enten ab sangoneras, porque la barbería aqueixa hi gira molta moneda.

—Home, dispensi, li vaig respondre ab cert encongiment perquè 'm dolía malbaratar aquella máquina de suposicions feta ab tanta seguritat que pareixía que l' endemá havia de sucsehir tot al peu de la lletra; no es aixó: lo jove que 'm recomanan voldría colocarse en una casa de comers...

—Xit xit xit, no digui res més: ja estém entesos. ¡Comerciant! es la millor carrera; compro á quatre, vench á dotze: suma, resta, tant de taras y 'l demás á las ganancias; tira ratlla y *sigue á la vuelta*. A tots los comerciants de Barcelona 'ls hi conegut més pobres que jo. Aquí tením á Don... ¿cóm se diu?... si, aqueix que ha estat regidor tantas vegadas... Don... vaja, etzétera. Aqueix jo 'l vaig veure comensar ab quatre cabassets de bessas, panís y blat de moro que tot plegat no valía quinze rals. Miris-sel ara, que te interessos per mar y per terra y fins se fá fer la moneda expressa á la Ceca. Y que aixó no son fábulas; tothom lo coneix. Ay com se diu, tinch lo nom á la punta de la llengua y no li puch fer donar lo tom. 'S diu, 's diu... Fora. *A lo que estamos tuerta*: ¿vosté vol que aqueix jove surti un comerciant qué se 'n parli?

—Home precisament que se 'n parli, no; perquè una fama de comerciant... no se com explicarli... però, que vol que li digui, jo crech que tots, de lo que 's preocupan, es de ferse una posició, pero un nom, jo crech hi renuncian y fins ni se 'n recordan.

—Xit xit xit, prou; no s' espliqui més; entesos: es dels que pensa com jo. *Nada*, li tinch una casa que quan ne surthi 'l podrá posar encara que vulga al frente de l' Aduana. Si senyor, y se 'n farà trenta rals.

—¿Com? no entench bé...

—Ja ho se que no ho enten; jo tampoch ho entendría sino m' ho espliquessin. Son los drets d' agencia.

—Ja m' ho pensava; pero si la colocació que vosté m' atrassa no fá...

—Molt senzill n' hi atrasso un' altre y ja veu, ab una patarata 'm te pagat.

—Es que un duro y mitj...

—No 'm sofoqui més, las altres colocacions las hi regalo.

—No es aixó home, no estich en aqueix cas, jo vul! una seguritat.

—¿Qué mana? aquí no li faltarán garantías, 'se 'n pot anar refiat; aquesta oficina me li montada al meu gust, y ab dos anys que funciona ha adquirit més crédito qu' un vale reyal.

—Jo creya que aixó s' arretglava després que la *colocació* hagués fet prova.

—¡Com se coneix que vosté es un home prudent y de responsabilitat!... Pero aquí venen una colla de romaneros y de poca vergonyas qu' un cop los hi posat lo pá á las mans, ni 's recordan més de pagarme, y si 'ls trobo pe 'l carrer, los uns se 'm distreihen buscant lo número de las casas, altres se fican á la primera escala que trovan, y encara n' hi ha de més insolents que 'm miran de fit á fit, ó no 'm miran de cap terme qu' encara m' irrita més, y passen de llarch tant tibats que jo 'm giro á guaytar 'ls y penso, que n' hi ha poch de pundonor avuy al

dia. De manera que si vosté no m' *adelanta* vuyt rals, lo qu' es la colocació jo no la emparaulo.

—Va esser tan directe 'l disparo, que ja no hi havia forma d' escaparsen; aixís es que li vaig donar las dos pessetas, que me las va pendre ab los ulls baixos ficántse-las á la butxaca sense mirarlas, ab la mateixa prudencia d' un facultatiu. Miri, afegí obrint la llibreta, que no era més groixuda que las dels Comuns dipòsits; aquí hi tinch tot lo comers de Barcelona: nom y apellido y carrer y número del establiment. Per un jove que vulgui fer bon-dat y ensinestrarse, aquí trovo lo que li convé; escolti: D. Baltasar Farrarons, carrer de Ponent, número... 'l número no 'l tinch apuntat; però no hi fa res; es á la vora del apotacari que fá cantonada; aquella casa que te lo terrat al primer pis, no n' hi ha d' altre. *Tienda de betas y fils*, du 'l registre, just; 's presenta ab recado meu y al mateix temps escriu al jove que baixi, que lo mateix será gastarme 'l nom que tenirlo darrera 'l taulell acanant cordonets de vius per alguna cotillayre.

—¡Y al sortir d' una botiga de betas y fils, se podrá posar al frente de la Aduana! Jo crech que vosté etzagera; á no ser que vulgui dir sentat en aquells pedrissos prenent lo sol y guayántse-la...

—Fóra, un' altre; ja conech que no li agrada. Y pe 'l menudeyo es lo primer establiment, no n' hi súra cap més per allí á la vora. ¡Es llástima! Miri, aquí n' hi ha nn altre, qu' encara es millor. Veyám, deixim posar las ulleras que més hi veurán quatre ulls que no dos. Si, aixó es; un magatzem de... ¿com diu? que jo faig las apun-tacions ab un castellá que més aviat tira á andalus ó gallego. *Almacen de pacas de algodón y otras mercaderías*. Vaja, aquí tenim una casa que hi ha més trasvals qu' en una estació de camí de ferro. Sembla Andorra; allí si que no podrá portar la ploma gayres estonas á darrera l' orella; no 'n farà pocas de xifras. Ja cal que 'l noy s' hi presenti ab la nombra ben repassada, que tots son repentistas y si al primer cop de ploma no afina 'l compte, me l' afrontaran en que sigui devant d' un públich.

—No, aixó serà un escriptori; y jo vull una casa, botiga de vendre, que 'l mantinguin d'aprenent; vaja.

—Calli, no 's cansi, ja está entés; pero colocacions d'aqueixa naturalesa, no sé... pero 'm sembla...

—Que no sab de que li parlo ¡eh!

—Com s'entent! primer me 'l posaria aquí, al meu costat; vegi si 'n só de formal. Pero aixó es cosa de dias, miri, ahí 'n vaig donar una qu' era la que vosté ara 'm demana. Esperis, veuré l' altra llibreta; la repassarém plegats. Y mentres cercava la llibreta, que ben segú no la tenia, 's presenta á la botiga una minyona que dirigintse molt resoltament al agent li va dir.

—Sápiga vosté, Sr. Ventura, que ja no estich acomodada en la casa de la seua recomanació ni en altre tampoch; que vosté prou sabría qu' alló no era casa, sino una quadra de bobos que tots criden y alboroten sense judici ni sentit que pareix que s' atropellen per vore qui resulta més mantecato. Podie haverme atvertit, y no cobrar-me los sis rals d' eixa manera tan ruhi; pero á lo que van vostés es á cobrar; y si una persona de modals y criantsa resulta avergonyida, que s' arretgle com pugue.

—Ja veurás noya, no cridis tant; esperat qu' ara estich arreglant un assumpto y no 'm puch amohinar.

—Per mí no fassi de més ni de ménos, ja m' esperaré.

—No home, 's molestaria massa.

¡Guay! pues no diu lo senyoret que no porta pressa... pues estarém frescos aquí... Com se coneix que ja te cobrats per avant los sis rals; ¡y qué poca precaució emplee vosté per dissimularlo!

—¿Y qué 't pensas qué per sis rals t' haig de buscar casa cada vintiquatre horas?

—¡Pues home, ara si qué me ha agradat! ¿S' afigura vosté qué m' haig de donar per satisfeta conqué 'm digue: chiqua, aplega á tal part, y allí trovarás acomodo? Pues es *menestre* que vosté 's desenganye; que per presentarme ab eixes condicions bona estich jo, y no necessite per res lo memorialista.

—Bé, esperat ja ho arreglarém.

—Y, *advertisca*, que avant de la nit tinch d' estar apontá; m' entent vosté?

—Si, dona, si; li va contestar ab maliciosa sonrisa lo Sr. Ventura, y tot baixet, no se que hi afegiría, que la minyona ab gran desapego li digué.

—¿Pues que s' ha afigurat vosté de mí, tio Guilopo? Quant temps ha que no s' ha vist eixa cara que no més te pellejo y bigot que pareix una llástima sense cura? Bonich está vosté per certes cabories! fassa cridar primer al xirutgiá que li apanye eixa dentadura que está feta una soletat igual que un escarpidor sense púes, ¡y que prompte 's veurá vosté en necessitat de llogar hu que prengue la sustancia pe 'l seu compte!

No sé fins ahont haguera anat á parar la ofesa donzella si en aquell moment no hagués entrat á la botiga un senyor molt complimentós á qui l' agent per desentendres de la minyona li allargá la má dihentli, ola Mussiú.

—Buenos dias señor. ¿No ha venido *personne* demander por mi?

—No senyor no encara.

—*¡Pas possible!* mire V. señor, yo quisiera bien que V. hubiese l' *obligeance* de hacerme conocido de sus *pratiques*... Perdon señor,—va dir dirigintse á mí y donantme una targeta que deya: *Mr. Perroquet, profesor de idiomas*. Si señor; yo estoy profesor de los más renombrados colegios de Francia. En mi país yo daba lecciones de lengua Española *moi*. Yo tengo mi *métode* que es á mi, *ça fait*, que después de tres meses, *avec cet méthode là*, todos mis discípulos conozcan la lengua para razonar no importa sobre que sujeto, *mème* con los franceses *¡Certainement!* Ellos *reusiran* bien cuando sean cuestionados.

—¿Y dígame V.—li vaig preguntar—para escribirla bastan los tres meses?

—¡Oh! *parfaitement*; si ellos quieren si señor. *Voyez vous*, en conociendo la *ortographe*, et la *sintaxis*, se es-

cribe el idioma correctamente. ¿Sabe V.? como no hay el acento, *personne* podría distinguir...

—Vamos le felicito á V.; li vaig dir quedantme la targeta.

—Muchas gracias señor.

—Sr. Ventura, va dir la minyona cansada d' esperar; vosté no repara que assí jo estich aguardant y vosté tan satisfet en la conversa com si jo estés molt desocupada.

—Mira, chiqueta, torna després, no 't faltará casa, sens? y bona casa.

Y aixís que la minyona sortía de la botiga, 's presentá un assistent que al véurela s' aturá de sopte y quadrant-se ab molta gracia y posada la má de cantell vora de l' ull li digué, mirántsela maliciosament.

¡Viva la Reina! Passe vosté, dolsura; que te uns ulls que penetran sense que un vulgui.

—¡Guay! y que prompte 's queixe vosté d' ells, li va respondre quedantse á la porta.

—Pues que tinch que fer si ab aqueixos ulls que pareixen dos centelles encallaes m' acaba vosté de ferir tota la sensibilitat.

—Y s' haurá posat malalt de resultas.

—Clar está que sí. No se 'n burle morena que demá ó l' altre pot trovarse en semblant cas, y no alcansar pietat ni compassió. ¿Pero diguem vosté, Gloria, se diu aixís, ó erro 'l nombrament?

—Si senyor, que 'm dich Maria.

—Ja estava jo pensant que havía de portar vosté lo nom més lluhit de tota la cristiandat. Pot preguntarse á quants te malaltets de perill xinerat?

—No entench.

—Si tinguera lo guitarró assí, se lo preguntava en música.

—Fóre graciós.

—Respongue vosté, Primors. ¿Quant despatxa lo seu novio?

—Jo no tinch novio.

—¿De veres? Pues qué fan los Espanyols?

—Ay que graciós; está vosté molt divertit.

—Pues aixina estich tota la temporada; y aguarde, que 'l dia que una chique 'm vulgue ab tota formalitat, he de traure unes dites y unes graciositats que la meytat del temps se nos passarà en rialles y l' altre meytat aguántant-moslas pera que la respiració segueixca 'l seu curs. ¿M' ajude vosté á buscar la novia?

—Díuli al senyor del escriptori.

¡Qué he de dir jo, si vosté fóre més manyera! Mire com ha de ser la seua filiació. Primerament, no li ha de mancar un desgayre y un salero que 's queden aviat ab lo finiquito tots los sinyorets qu' en vórela passar se giren á remirarla; á luego, uns ulls que li donguen un sofoco de real ordre á qualsevulla varó útil que pérDIGUE lo temps llensantli floretes ó altres francesilles; y per últim, que 'm vulgue ab tal sentiment y fermesa que quant més tracte de posarho en dissimulo més se li descobre la ilusió.

—Pues mire, ab sis rals que aprompte ara al Sr. Ventura, sis en altre rato, y sis més cada vegá qu' ell se los demane pot ser que li cerque *una* ab los requisits que vosté demana.

—No retregue al tio fatxa eixe que no aprofita per cosa que valga. Per curiositat estich venint assí fá tres mesos y may arrive la ocasió d' emplearme. De manera, qu' estich tement que vaig á quedar llicenciat de dos estils: pe 'l cuerpo de caballería y per lo Sr. Ventura.

—A mi també m' está jugant un' altre picardía. Me te cobrats sis reals per acomodarme en una casa tan *regalá*, que als dos días m' ha precisat cercarne un' altre.

—Pues nos prengue eixa faena, que li guarde una cassa qu' estará vosté en tota recreació. Los amos son extrangers: al senyor may se 'l sent per cassa; la senyoreta va molt de passeig ó á vissitas; de manera que pot considerarse vosté que allí ningú mane. Y com no estant molt prácticichs á parlar com nosaltres, sía per dificultat ó per geni,

no reganyan may. Ademés serém vehins; y si á vosté se li ocorre alguna cose no te més que sortir á la galería y cridar ¡Carmelo! y en quant sente jo la seua música fasses compte que está complerta la diligencia que vosté 'm mane. Pero deixe que li diga alguna cosa ahi, al major-dom dels desocupats; ¿Sr. Ventura? no s' interesse ja per la senyora que jo li he trovat acomodo y *de gratis*.

—Tu, pistolu, aquí tan se val que no hi tornis; á casa meva no s' hi venen á fer conquistas.

—No chille tant, Don Fanfarria! digue quant s' ha fet de gasto y no 's propasse á parlar de mal modo, ¿está vosté? Y en quant al empleo, aixís que l' obtingue, m' envía un recadet, que jo possaré valiment pera que se lo donguen, y será vosté lo meu sostitut y podrá pendre possessió d' ell en nom de *Carmelo Chiner* y sortir d' eixa gatonera á que s' orege, que assí dins corre perill de morir de floridura.—¿Vosté segueix Prendeta?

Y 'ls dos sortiren de la agencia; lo assistent gesticulant y movent lo cos ab molta fatxenda. La minyona á la vora seu, ab lo bras apoyat al costat, l' altre deixat anar ab molt abandono caminant seguit y bellugant ab molt ayre las faldillas que á un y altre 'ls hi mancava amplaria de carrer per garbejar.

* * *

—¿No ho veu lo qué jo li deya? Ará aquet macó tonto d' assistent m' ha fet perdre uns quants rals; y vagi, amohinis per quedar bé.

—Pero home, si 'ls fa anar y venir tantas vegadas...

—Aquí está la qüestió: á mi m' agrada fer las cosas ab los requisits que hi corresponen. Ja ho veurá ab vosté; podré ferlo venir unas quantas vegadas, més quan tinga 'l destino, podrá dir ha costat; pero es de confiansa.

Com no tenía altre recurs, tinguí de fer veure que 'l creya; de totas maneras ell ja havia cobrat. Després, molt sovint, tornava á la agencia per saber si eixía la colocació.

Allí veyá á *Mr. Perroquet*, lo qui, no recordant que jo ja sabía las ventatges del seu método per ensenyar la llengua francesa, me 'l tornava á explicar de cap y de nou, de manera, que 'l tal método, novíssim per ell, á mi ja 'm pareixía més antich que 'l panyo blau.

Y per lo que 's refereix al destino, 'm sembla que faré com l' assistent Carmelo, aixó es: que tindré que cercar-ne dos, un pe 'l Sr. Ventura, y un altre pe 'l meu recomanat, y aixís, jo tindré segur 'l meu, perque anant y venint á la célebre agencia casi bé 'm mancava temps per acudir á l' oficina.

EMILI VILANOVA.

Juny 1880.

LO CASTELL D' ARAMPRUNYÁ

(Acabament).

III

FÉU, CASTELL Y BARONIA D' ARAMPRUNYÁ.

Sabut es que á poch de las primeras invasions dels serrahins y á mesura que los naturals del país lograven expulsarlos, se premiavan los esforços dels capdills d' aquests ab la donació que se 'ls feya del territori conquistat.

Per aquest motiu los Comtes de Barcelona baix qual direcció ó influencia s' emprenia dita conquesta, unas vegadas donaren en *féu honorato* y altres establiren baix certa prestació vastos territoris á dits capdills y á altres personas ab la condició de que 'ls successius possessors d' aquestas terras fossen obligats á tributar als aludits Comptes homenatge de fidelitat sempre que se 'ls ordenés.

Los referits donataris, ab objecte de poblar y conrear ditas comarcas, paulatinament sub-establiren ó, mellor dit, enagenaren part d' aquests territoris á varias personas imposántlashi lo pago á llur favor d' un cens, reser-

vantse lo *senyoriu mitjà*, així anomenat pera distingir-lo del domini ó *senyoriu directe* que competia als expressats Comtes, primers enagenants, resultant d' aquí lo que llavors com ara tenia 'l nom de *féus* y *sub-féus*.

A aquestas época y circumstancies se deu segurament l' origen del castell d' Aramprunyá al objecte de salvar de novas invasions lo seu territori y reunir en ell la gent necessaria pera emprendre novas expedicions.

Se distingia a'b lo nom de *Castlá* á la persona á qui s' adjudicava un castell y eran sos vassalls aquellas á qual favor ell enagenava part de lo adquirit, debent acudir á son avís sempre que 'ls necessités, essent sempre y en tot cas reconegut lo senyor directe, qual potestat debian proclamar y acatar.

En lo territori d' Aramprunyá existirian varios castlans dependents emperó del Castlá principal, que tenia sa residencia en lo castell d' Aramprunyá; essent probable qu' á ells se remontés l' origen y formació de las parroquias qu' hem mencionat.

Farém la ressenya històrica de la successiva possessió del castell, ja considerantlo baix lo punt de vista del domini directe, ja del domini útil en sa totalitat, advertint avans de donarhi comensament, que encara qu' en lo precedentment explicat se haja suposat, y no sens fonament, al castell d' Aramprunyá un territori de grandíssima extensió, deu ara aquest considerarse limitat, atenant á que sos successius possessors no disfrutaren del mateix en aquest concepte, puig los Comtes de Barcelona, ó acás los referits possessors donaren á varios particulars diversos honors radicats en dit terme, com succehí ab lo de Castelldefels qu' en l' any 1010 fou donat per los Comtes al monastir de S. Cugat del Vallés y lo mateix deu suposarse dels demés, quals honors en part va anar successivament adquirint la familia March, mestressa ja desde 1332 del honor principal ó siga lo castell d' Aramprunyá, al que foren aquells agregats, á saber: lo *féu* dit d' Aramprunyá per compra qu' en 1337 feu Pere March á D.ª Blanca de

Centellas, muller de Guillem de Calders; la Cuadra y terme de Castelldefels adquirit per Lluís March en 1427; lo poble y terme de Gavá per venda qu' al propi Lluís March otorgá Bernard Ferré en 1449; y per últim la casa y terme de «La Roca» ¹ en virtut de compra que 'n feu en l' any 1447 Jaume March fill del mencionat Lluís á Joan Agustí March de Lacera.

FÉU D' ARAMPRUNYÁ.—Se ignora quina era á punt fixo l' extensió d' aquest féu; pero dels documents en arxiu obrants se despren que son núcleo principal radicava en las parroquias de S. Miquel d' Aramprunyá, S. Cristófol de Begas, vall de la Sentiu ² y S. Climent y, per consegüent, los habitants debian ser vassalls y homes propis del possessor del mateix.

Al donar los Comtes de Barcelona lo castell d' Aramprunyá del modo com se dirá al tractar de sa possessió, se reservaren lo *féu* d' igual nom; pero ab document otorgat als 6 nonas juliol del any 28 del rey Enrich de Fransa (1059), los Comtes de Barcelona Ramon Berenguer y Almodis, esposos, ne feren d' ell especial donació al fill dels cónjuges Miró Giribert de San Martí y Guila, possessors del castell d' Aramprunyá, que á aquests succehís en dita possessió. ³

Tres apareixen ser los fills de dits cónjuges, Gondeball, Bernard y Arnau Miró de San Martí á favor dels quals recaygué dita donació; confonentse així la possessió del *féu* ab la del castell, ja que 'l mencionat Gondeball ó Gondebald de San Martí prestá homenatge de fidelitat als Comtes de Barcelona per rahó del castell d' Aramprunyá. ⁴

A dit Gondeball degué succehir Arnau Miró de San

1 Lo terme á que donava nom la «Casa de la Roca» radicava en lo territori del castell d' Aramprunyá y separava lo poble de Gavá del de Castelldefels.

2 Aquesta vall está situada entre Castelldefels, Gavá y turó d' Aramprunyá.

3 Existeix aquest document en lo Arxiu de la Corona d' Aragó y obra per copia simple en lo d' aquesta Baronia.

4 Arxiu de la Corona d' Aragó, llib. 1.er *feudorum* fól. 323.

Martí, que prestá homenatge de fidelitat als referits Comtes ab motiu de tenir encarregat lo mateix castell. ¹

A partir de dit Arnau queda estroncada la successió en la possessió d' aquest *féu* per falta de documents ó notícies que la prossegueixin, fins que apareix possehirlo Guillem de San Martí, qui possehia també lo castell.

Aquest Guillem feu donació d' aquest *féu* á Pere de Santa Oliva, en Kalendas de juny del any 3.er del rey Lluís.

Pere de Santa Oliva feu testament, encara que no se sab cóm ni quan, en el que després de legar á son fill Berenguer la vall de la Sentiu y altres honors radicats segons sembla en Begas y Viladecans, instituí en hereu universal á son altre fill Guillem; quals germans, després de mort lo pare, promogueren qüestió sobre la possessió dels bens que havia deixat, que terminaren mitjansant transacció que varen celebrar, en la qual fou convingut qu' En Berenguer possehís los bens que li havia deixat son pare, ab tal que reconegués lo senyoriu de son germá Guillem per rahó del *féu* d' Aramprunyá.

De Guillem de Santa Oliva passá la propietat d' aquest *féu* á Saurina, muller de Guillem de Tarrassa, la qual s' ignora si era filla d' aquell, ó en virtut de quin títol li succehí.

D' aquest matrimoni tingué Saurina algun fill ó filla, qual nom no se sab, per quan ab motiu del casament de sa *net*a nomenada també Saurina ab Bernard de Centellas li feu donació universal pera després de sa mort (any 1273). En lo mateix any, devant Pere Carbonell Notari de Barcelona, lo rey En Jaime I d' Aragó confirmá á favor dels cónjuges Bernard y Saurina de Centellas la possessió d' aquest *féu* tal com lo tenia la sua ávia Saurina ab facultat d' expedir bans y manaments y ab encárrech de fer cumplir los que 'l rey donés.

Lo apoderat de En Bernat de Centellas comparegué al

1 Arxiu de la Corona d' Aragó, llibre citat, fol. 324.

castell de Pons á prestar homenatge de fidelitat per rahó d' aquest *féu*.¹

Entre 'ls anomenats cónjuges Bernard y Saurina de Centellas d' una part y Pere Ramon de Picalqués de part altre se promogué qüestió sobre jurisdicció y altres drets relatiu á la vall de la Sentiu qu' aquest possehia com á successor de Berenguer de Santa Oliva, pretenent aquells cobrar censos y demés fruyts y prestacions sobre fincas radicadas en la dita vall, imposar bans y valer-se dels habitants de la mateixa á lo qual s' oposava lo dit Picalqués.² Deixada aquesta discórdia á mans d' árbitres, decidiren que 'ls cónjuges Centellas no tenian dret á percibir los censos y fruyts indicats; pero qu' en cambi Picalqués devia reconeixre 'ls lo domini que tenian sobre la vall de la Sentiu per rahó del *féu* d' Aramprunyá.

Als 9 kalendas de novembre del any 1310 Bernard de Centellas prestá homenatge de fidelitat al rey d' Aragó ab motiu d' aquest *féu*.

De Bernard y Saurina nasqué una filla que fou nomenada Blanca de Centellas y que casá ab Bernard de Calders, la qual degué succehir á sos referits pares per quan en poder de Bernard de Aversó, notari de Barcelona, als 13 kalendas novembre de 1320 prestá homenatge de fidelitat al rey En Jaume II per rahó del *féu* de que 's tracta, del que aquest li concedí nova investidura.³

A 12 kalendas janer de 1332 lo propi rey En Jaume feu donació á son tresorer Pere March y als fills *varons* que tingués, del dret de *fadiga* de la primera venta que donya Blanca Centellas de Calders otorgués del *féu* del castell d' Aramprunyá.⁴

En virtut de dita donació, havent Pere March, ó son fill altre Pere, proposat á D.ª Blanca la referida venda; ab es-

1 Arxiu de la Corona. d' Aragó.—Registre de documents d' en Jaume I y En Pere II f6l. 40.

2 Arxiu de la Baronia, pergami n.º 9.

3 Arxiu de la Baronia, pergami n.º 13.

4 Arxiu de la Corona d' Aragó: *In gratiarum Regis Jacobi II de annis 1322-23*, fol. 141.

critura autorisada per B. de Villarrubia, notari de Barcelona, als 7 kalendas abril de 1337, D.ª Blanca de Centellas, muller de Bernard de Calders va vendre á Pere March *domino* del castell d' Aramprunyá lo *féu* d' aquest nom en los següents ó semblants termes :

«Vench lo castell ó un *féu* nomenat d' Aramprunyá que tinch y posseheixo en la Diócesis de Barcelona y qual *féu* tinch per vos y baix vostre domini, á saber, ab sa fortalesa, casas del mateix castell ó *féu* ab sos masos y altres honors y possessions, terras de conreu ó ermas en los monts y valls y en qualsevulla part que sigan, ab llurs arbres y plantas de divers género, ayguas, aqüeductes, estanys, fonts, torrents, prats, devesas, y altres cosas, com son servicis de variás denominacions, ab sos homens y donas y ab tots los honors, drets y pertencencias; censos, rédits, agraris, tascas y percepcions de delmes y altres prestacions d' allí provinents...» y finalment tot quan allí tenia y li pertanyia per qualsevol títol, causa ó rahó. Tot lo qual li perteneixia, segons digué, com á filla única dels cónjuges Bernard de Centellas y Saurina de Tarrasa, en virtut de lo disposat en la donació que á favor de sa referida mare feu l' ávia d' aquesta y besávia de la otorgant ab motiu de son matrimoni ab Bernard de Centellas devant Nicolau Gavarrós, notari de Barcelona á 15 kalendas juliol de 1273; prometent dita venedora entregar á Pere March los documents originals ó copias d' ells relatius á la cosa venuda, dels quals sols n' existeixen en arxiu dos ó tres faltant los demés.

Devant del ja citat notari Villarrubia als 10 kalendas maig de 1337, D.ª Blanca de Centellas doná possessió á Pere March del *féu* que li havia venut, intimant als feudataris que reconeixessin á aquest com á possessor y duenyo del mateix y li entreguessen los censos y rédits que fins llavors á ella s' havian entregat.

A partir d' aquesta fetxa quedá la possessió d' aquest *féu* consolidada y continuada ab la possessió del castell.

CASTELL Y BARONIA D' ARAMPRUNYÁ.—Conforme s' ha dit

mes amunt, passém ara á tractar de la possessió en general d' aquest castell que comensa, per los documents en arxiu obrants, á mitjans del segle XI. Dés d' aquesta fetxa fins á principis del XIV, es molt difícil, pera no dir impossible, indicar una successió perfecta y ordenada, ja qu' en dita época pot dirse que las propietats de honor comtal ó reyal eran possehidas no mes que temporal ó vitaliciament; així es, que podrán véures donacions, encomendas, simples tenencias y vendas ab restitució respecte de dit castell, fins qu' en 1322 Pere March lo comprá pera no surtir mes del domini particular.

Per la manera de redactar los documents poch esplicita y de costum en la referida época, no 's pot fer d' ells una seguida y ordenada classificació; per lo tant y en quant possible siga, donarém extretas dels mateixos y per mera exposició cronològica, las noticias qu' ab aquest castell tingan alguna referencia.

Segons los documents obrants en arxiu, lo primer duenyo ó possessor del castell d' Aramprunyá apareix á mitjans del segle XI, nomenantse Miró Girebert de S. Martí qu' era cosí-germá dels Comtes de Barcelona; puig que del matrimoni del Comte Borrell d' Urgell ab Letgarda nasqueren dos fills, nomenats lo varó Ramon Borrell que casá ab Ermesenda, dels quins descendeixen los posteriors Comtes y mes tart los Reys d' Aragó; y la dona Ermengarda que casá, segons Pujades, ab un senyor poderosíssim nomenat Girebert, de quals cónjuges Girebert y Ermengarda Borrell, es fill lo sobredit Miró Girebert de San Martí que casá ab Guila.

A 6 nonas juliol del any 28 del rey Enrich (1059) los Comtes de Barcelona Ramon Berenguer y sa muller Almodis donaren als cónjuges Miró Girebert y á sa esposa Guila y al fill que 'ls succhís varios honors, encomenantlos principalment los castells d' Olérdula y d' Aramprunyá després de havé 'ls perdonat las rebelions y excessos que varias vegadas havian comés junt ab llurs fills Ber-

nard y Gondeball contra la sobirana autoritat dels Comtes. ¹

Miró Girebert de San Martí prestá homenatge de fidelitat á aquestos per rahó d' aquest castell. ²

En kalendas de juliol del any 28 del rey Enrich (any 1059), Miró Girebert y Guila junt ab llurs fills Bernard y Gondeball celebraren un conveni ab los Comtes de Barcelona en lo cual prometeren que Ramon Isimbert, castlà d' Aramprunyá, qual castlania en sub-féu dels mateixos té, jurará y prestará als propis Comtes homenatge de fidelitat y la potestat ó usatge de dit castell. ³

Miró Girebert aná l' any següent á l' expedició del castell de Mora, en servey del Compte de Barcelona, en la qual morí. ⁴

Raimon Isimbert prestá homenatge de fidelitat als Comtes, conforme s' havia convingut y promés. ⁵

Igual prestació d' homenatge verificá Gondeball Miró ⁶ lo que fa presumir succehiria á sos pares Miró Girebert y Guila sa muller; qual presunció es corroborada per lo que aquí segueix.

Als 2 idus de setembre del any 8 del rey Felip (any 1067) Gondeball feu donació á Ramon Isimbert, á sa esposa Nevia y després de llur mort als fills que tinguessen, es á dir, un després d' altre y no de divers modo, del propi castell d' Aramprunyá ab totas sas terras, termens y honors, tal com lo tingueren los que 'l possehiren. ⁷

Als idus de novembre del any 3o del rey Felip (13 novembre 1089), Arnau Miró de San Martí reconegué á favor de Ramon Berenguer la potestat d' aquest castell prometent á son germá Berenguer Ramon abdos Comtes de

1 Próspero de Bofarull. *Los Condes de Barcelona vindicados*, tomo II.

2 Arxiu de la Corona d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*; fol. 322.

3 Arxiu de la Corona d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*; fol. 321.

4 Próspero de Bofarull. *Los Condes de Barcelona vindicados*, tomo II.

5 Arxiu de la Corona d' Aragó, fol. 323, llib. 1.er *feudorum*.

6 Arxiu de la Corona de Aragó, fol. 323, llib. 1.er *feudorum*.

7 Arxiu de la C. d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*.—Próspero de Bofarull, obra citada, tomo II.

Barcelona, entregarli lo dit castell que per aquell tenia, ó en lo mateix permaneixer pera acudir á ajudarlo, sempre que li fos manat pel propi Comte ó per medi de missatgers. Arnau Miró quedá encarregat d' aquest castell y del d' Olérdula quan Berenguer Ramon haventlos deixat ben municionats emprengué la lluyta contra 'ls moros que dominavan lo Camp de Tarragona y 'l Panadés. ¹

Per rahó del castell d' Aramprunyá prestá en altre ocasió homenatge de fidelitat al Comte Ramon y á la Comtessa Dolça, un tal Jordá. ²

En lo segle XII no apareix altre possessor del castell, essent possible que hagués tornat al domini reyal, per quant en lo mes d' abril de 1190 se celebrá una transacció entre 'l rey d' Aragó D. Alfonso y D. Ramon de Fonollar pera terminar una qüestió haguda entre 'ls dos referent als límits del castell y de la casa del Fonollar, en la que 's decidí repartir lo terreny que 's qüestionava, tenint de llavors en avant lo rey sa part en *dominicatura* y 'l dit Fonollar la sua per lo rey y baix son servey y fidelitat. ³

Per altre document obrant en lo Arxiu de la Corona d' Aragó, de fetxa 15 kalendas octubre de 1194, Ramon de Riu y sos fills ab Geralda sa muller, feren donació al rey D. Alfons de tots los alous que tenian en lo Comtat de Barcelona, dintre 'l terme d' Aramprunyá, los quals diuhen estar situats en la parroquia de S. Climent.

A mitjans del segle XIII apareix possehir lo castell donya Guillerma de Cabrera, muller de Ferrer de San Martí, á la que 'l rey D. Jaume I d' Aragó concedí lo poder exercir per sí mateixa ó per medi de son Batlle actes de jurisdicció en tot lo terme d' Aramprunyá.

Lo castell fou restituhit á la Corona, donant lo rey don Jaume en cambi d' ell á la propia Guillerma de Cabrera lo castell de Gurb, tan sols mentres visqués ella.

1 Próspero de Bofarull, obra y tomo citats.—Pujades, *Crónica de Cataluña*, part 3.ª llib. XVI, cap. XIX. (tomo VIII).

2 Arxiu de la C. d' Aragó, llib. 1.er *feudorum*, fol. 324.

3 Arxiu de la C. d' Aragó, llib. citat fól. 325.

Altre volta sortí del domini reyal lo castell d' Aramprunyá, per quant á últims del segle XIII (any 1290) y en actes de Pere March ó Marqués, notari de Barcelona, Guillem Dufort, Pere March y Arnau de Bastida, apoderats del rey D. Alfons d' Aragó, varen vendre á Guillem de Bellavista lo propi castell ab tots sos drets y pertenençias per preu de 40000 sous; de lo qual se firmá á poca corresponent als 8 idus juliol de 1290 per dits apoderats devant lo referit notari, per qual á poca se ha vingut en coneixement de la venda. ¹

A las 8 kalendas juliol del mateix any s' expedí reyal carta als castlans d' Aramprunyá pera que prestessen homenatge á Guillem de Bellavista, qui per lo rey tenia 'l dit castell.

En poder de Jaume de Cabanes, notari de Valencia, á 18 kalendas de setembre de 1290, lo rey D. Alfons d' Aragó aprobá, confirmá y ratificá á favor de Guillem de Bellavista la venda que li habian firmat sos apoderats en lo modo que s' ha explicat.

Per poch temps pogué possehir lo referit Guillem lo castell d' Aramprunyá, en rahó de que, com prompte 's veurá, la Corona torná á enagenar aquest honor á principis del segle XIV; per lo qu' es presumible lo restituhiria á la mateixa, haventli sigut tornat lo preu estipulat en la venda feta á son favor.

A partir de la que 's passa á descriure, la possessió y successió en lo castell d' Aramprunyá entra en una nova fase, ja que 's veurá passar per una ordenada transmissió de pares á fills, ó bé per títols de transferència.

Ab escriptura autorisada per Jaume de Folquers, notari de Barcelona, á 4 de febrer del any 1322, lo rey don Jaume II d' Aragó, necessitant algunas quantitats ab que atendre als negocis y assumptos de la Corona, va vendre per pur *lliure y franch alou* á son tresorer Pere March y als seus, tot lo castell d' Aramprunyá ab sas fortalesas,

1 Arxiu de la Baronia, pergami n.º 10.

edificis, castlans, y feudataris, *militibus et dominabus*, masos, bordas y masoverías ab sos homens y donas allí habitants, casas, habitacions, horts, rédits, censos, etc.; usatges, agraris, jovas, traginas, questias, y altres cosas anexas al domini de propietat, com son *tolitis, fortiis, placitis, stabilimentis, firmamentis, servitiis, adimpriviis, intestiis, cugutiis, exorquiis, et redemptionibus hominum et mulierum*; ab sos prats, pasturas, selvas, garrigas, boscos, llenyas, monts y plans; ayguas, aqueductes, rius, fonts, cassa, pesca, troballas, y ab tot lo demés que té y posseheix y tenir deu en las dependencias de dit castell y en tots los *féus* que per dit Rey per qualsevulla causa ó rahó se tenen en homenatge tant de home com de dona; ab los bans, serveys y usos qualsevulla qu' en totes y per totes las parroquias de dit castell ó en alguna d' ellas pres- ten homes y donas, tant en honors y possessions de las mateixas com en altres que sigan d' altres senyors, etc. etc.; reservantse empero, perpetuament tota la jurisdicció del *mero y mixt imperi* que té y tenir sobre 'l dit castell y son terme. — Lo preu d' aquesta venda fou de 120.000 sous. — En lo mateix document s' expressa que D. Jaume I comprá aquest castell á Ferrer de S. Martí, lo que sens dubte tindrà relació ab la restitució que la viuda d' aquest donya Guillerma de Cabrera feu al mateix rey D. Jaume I.

Als 7 dels mateixos mes y any, lo Batlle general de Catalunya en nom y per exprés manament de Jaume II doná á Pere March possessió del Castell d' Aramprunyá, á qual efecte lo introduhí en la casa-castell situada en dit terme y lloch nomenat «Sitjar,» de la qual era castlana D.ª Blanca de Centellas, practicant totes las cerimonias de corporal possessió, é intimant á dita D.ª Blanca y sos vassalls á que reconeixessin al referit Pere March com á senyor del castell y li prestessen los censos, rédits, serveys, y demés tal com se efectuava ab lo propi senyor rey.

A 14 kalendas de mars del propi any 1322, l' Infant D. Alfons primogénit del rey D. Jaume firmá á favor de Pere March á poca dels 120,000 sous, preu de l' anterior

venda; y 'l mateix Infant va aprobarla y confirmarla als 6 kalendas mars ó siga á 22 de febrer.

Lo rey D. Jaume II doná y concedí á Pere March als 15 kalendas octubre de 1323 lo *mixt imperi* ó siga la jurisdicció que tenia sobre 'l castell d' Aramprunyá, reservantse 'l *mero imperi*, qual donació fou ratificada per son primogénit D. Alfons als idus janer de 1327; confirmant lo rey D. Pere d' Aragó als 16 kalendas de maig de 1338 las antecedents donació y ratificació. ¹

Arnau de Vilarnau fou un dels varios feudataris que prestaren homenatge de fidelitat á Pere March, senyor del castell d' Aramprunyá. ²

Pere March comprador d' aquest castell tingué un fill nomenat també Pere March

Hi hagué després un Jaume March fill de Pere, ignorantse de quin dels dos d' aquest nom ho seria.

Per lo que resulta de varios documents en arxiu obrants relatius als anys 1350 á 1370, Jaume March tingué dos fills nomenats també respectivament Jaume y Pere.

Diversos foren los possessors del castell qu' anaren succehintse per línea masculina y conservant l' apellido March portant molts d' ells lo nom de Jaume, fins que á principis del segle XVI havent mort sense successió las germanas Mariana y Agnés March fillas de Francisco Geroni March y Palou á las que per ordre de primogenitura havia instituhit herevas, foren los bens y universal herencia de Francisco Geroni adjudicats á Isabel sa germana per sentencia publicada als 18 d' agost de 1542.

Morta Isabel també sense successió, passá sa herencia á sa germana G rónima y successivament á sa germana Bartolomea y á sa tia D.ª Lucrecia March de Ballester que casá ab D. Huch Joan Fivaller de Palou.

Per testament que aquest otorgá devant D. Juan Modolell, notari de Barcelona á 23 juliol 1522, instituhí hereu

1 Arxiu de la Baronia, pergamins núms. 19 y 27.

2 Arxiu de la Baronia, pergami núm. 18.

universal á son fill primogénit Francisco Fivaller y March que no tingué successió y feu renuncia á favor de son nebot Huch Joan Fivaller y Queralt de tots los drets y accions que li poguessen pertanye sobre 'ls bens que possehí Isabel March de Gualbes, per lo qual entrá en possessió de la Baronia d' Aramprunyá lo dit Fivaller y Queralt. Aquest comprá en 1562 lo lloch y terme de Vila-decans.

De son matrimoni ab D.ª Angélica de Cardona tingué un fill nomenat Huch Joan que 's casá ab D.ª Estefanía de Hospital y al que sobrevisqué sis anys, morint en febrer de 1590.

Per sentència publicada á 10 de mars de 1590 la Baronia d' Aramprunyá fou, entre 'ls bens deixats per pare y fill, adjudicada á favor de D.ª Joana Fivaller Hóspital, filla de D. Huch y de D.ª Estefania de Hospital.

Morí impúber D.ª Joana Fivaller y per tant sens otorgar última disposició, mediant igual circumstancia en lo seu avi D. Huch Joan Fivaller y Queralt, per lo que la germana d' aquest, D.ª Marina Fivaller y Queralt, reclamá aquets bens, com á mes próxim parent, los quals y entre ells la Baronia d' Aramprunyá, li foren adjudicats per sentència publicada á 27 agost de 1590.

En aixó y continuant dits bens en poder de D.ª Estefania de Hospital, mare de la morta impúber Joana, que s' oposava á despéndres d' ells; D.ª Marina Fivaller y Queralt promogué contra la mateixa D.ª Estefania lo corresponsent judici de propietat, en lo qual, entre altres personas que comparegueren pera interposar son millor dret se contá D. Francisco de Cardona y de Fivaller, fill de D.ª Gerónima de Fivaller y de Queralt altre de las fillas de D. Huch Joan Fivaller March de Palou.

Seguida la tramitació de dit judici que 's comensá en setembre de 1590 se pronunciá sentència definitiva á 8 de janer de 1596, per la que s' adjudicaren los bens en qüestió, per mitat ó per parts iguals als respectius hereus y successors de las duas germanas D.ª Marina y D.ª Geró-

nima Fivaller de Queralt mediant lo cumpliment per part d' aquests en lo pago d' algunas quantitats que 's debian entregar á D.ª Estefania.

D' aquí s' originaren duas familias que encara avuy dia continuan la successió en la Baronia d' Aramprunyá; figurant en ellas desde llunyana época los mes ilustres apellidos de l' antiga noblesa catalana, com son entre altres, los Fivaller, Torrellas, Cardona, Sentmanat, Copons, Pinós, Erill, Llupiá, Monfar, Garma, Sarriera y Foxá.

NOTA

ERRADAS.—Pág. 394. En l' última ratlla de la nota diu: *du XIXe siècle* y ha de dir: *du XIe au XVIe siècle*.

» 400 Nota 1 diu: Torres Amat, *Memorias* citadas de Milá y Fontanals. *Ressenya* etc., y ha de dir: Torres Amat, *Memorias* citadas.—Milá y Fontanals, *Ressenya* etc.

JASCINTO TORRES Y REYETÓ.

ARdua SENTENZA

Y bé! Ho has conseguit! La Via Appia
de nostra historia, un monument de ménos
ostenta ja als viandants. ¡Pots envanirten!
La estàtua fou; ara es per terra á trossos.
Ja hi jugan los xicots. Aquell respecte
supersticiós ab que la imatge, altiva
avans, del vell prohóm se contemplavan,
ja l' han perdut. Al adonars' que queya,
van quedá' estemordits; los uns als altres
se van mirar; ningú 's movia; al últim,
un d' atrevit s' hi va acostant, hi arriba,
palpa la pedra, la terrible espasa
que sa cintura resguardá, li arrenca...
¡Es ferro vell y rovellat y ab oscas!
Y com hi riu! Y 'ls crida, y tots acuden
saltant, brincant, y 'l més cobart, la testa,
com á més vil, cenyeix ab una corda,
pega estrebada y allá va, y derrera
tot l' aixam de xicots: la pedra bota
retopant per los sots y escarbotantse.
Aquella testa hont lo cisell del geni,
de la bellesa varonil y heróica
la marca hi va esculpir, ara es informe
caricatura que la mofa inspira,
sense nas, sense orelas, sense llabis.
¡Qué 'ls hi fa als corbs que lo sangnant cadavre
que á cops de bech enllepolits destrossan
siga del héroe ó del cobart? Las águilas
igual lo vol cap dalt del cel remuntan
y al sol esguardan fit á fit, que 's tiran

sobre aucell indefens y 'l despedassan.
 Tot es l' impuls que llurs instints flagella.
 ¿L' instint carnívor? cap avall: enlayre
 si es l' instint de la llum.

¡Pots envanirten!

Sirvent de la Vritat, á ta senyora
 farás contenta avuy. De sobretaula
 cóntali la historia escandalosa.
 Has descubert que 'l martir prometia
 renegar de sa fé si 'l perdonavan;
 que la verge era mare; que la esposa
 feya trossos l' honor y que dels trossos
 lo marit ne feya or, gloria, privansa;
 que no era l' amor patri 'l qui empenyia
 en avant al soldat, sino la fulla
 del sabre del tinent; que 'l valor cívich
 del ciudadá ferm en sos drets, sols era
 recurs pera encarir la mercancia
 de son vot y son nom; que entre 'ls apóstols
 Judas no fou lo sol, tots foren Judas.
 Ho porta un document, sabs lo registre,
 lo fol, l' arxiu que tal trovalla estotja,
 y en contes d' esqueixarlo ó de fe 'l cendras
 y esventarlas ab fástich, n' has tret copia
 y aquí la dus y al xarroteig la entregas
 de la impudent publicitat.

Oh historia!

Perque tens de esse aixís? ¿Perqué á los pobles
 del calendari de llurs sants trencárloshi
 un full y un altre full? ¿Perqué cubrírloshi
 ab la ténebre boyra de la crítica
 l' espectacle sublim del snblím jove
 que 'l cos exánim á las neus eternas
 dels Alpes dona, y ab los ulls mitj closos,
 fits pero cap al cel, y ab la bandera
 sense rendir, encara crida: *Excelsior?*
 Prénli á lo poble tradicions, llegendas,
 prénli 'l sagrat tresor de sa poesia;
 ensényali que 'ls héroes, sants y savis
 foren homes y prou; que sols disfressas
 son d' etern carnaval las grans paraulas;
 y després, quan la tasca haurás finida,
 virtuos vulgal y gran y heróich y noble,
 y ab renechs á la boca, contorsuda
 per sardónich sonris, te fará veure

y ratlla á ratlla 't llegirá aquets llibres
 hont li has provat que al mon no hi ha més que homes,
 hont li has provat que tots los simulacres
 que adorá fervorós y eran exemples
 d' alta virtut pera ell, mirats per dintre
 son fusta vella que las ratas corcan
 y que 's té dreta perque 'ls munts d' ofrenas
 que 'ls devots hi prodigan, la apuntalan.
 Veritat, Veritat, madrastra dura
 que has usurpat lo tálam sacratíssim
 hont nostra mare, la Bellesa, ab dolsas
 cansons bressava nostre son y 'ns feya
 entreveure lo cel ab sas caricias.»

Tal deya en mí 'l poeta, aqueixa forsa
 misteriosa que en lo fons palpita
 del ser del home, y que 's remou sobtada,
 fereix del sentiment las fibras totas,
 y exhalan, totas al unisson, l' himne
 sagrat. ¡Oh noble, oh encisadora música!
 Més d' aquell himne las melífluas notas
 s' anaren esllanguint, com las tonadas
 del rossinyol boscá quan la serena
 volta ennegreix la tempestat que, fera,
 allá als confins del horisont dibuixa
 sos fulgurants llampechs, y la implacable
 rahó sos drets va reclamar.

«Oh home,
 va dir, mirantme ab ulls severs, oblidas
 que aquestos noms sonors, aquestas mágicas
 llegendas del passat ab que recrean
 ton esperit y 'l sentiment t' excitan,
 aquestos noms son mirallets que plantan
 los més astuts perque á llur brill la alosa
 enlluhernada 's pose á tret; son vagas
 clarors de foch follet que 'l seny pertorban
 y entre 'ls viaranys del bosch inextricables
 fan perdre al pobre viatger; oblidas
 que la vida es lo práctic, y en la terra
 té 'ls fonaments lo práctic, no en los núvols.
 Gira los ulls al teu voltant: ¿qué observas?
 Hont son los homes de Plutarch? Coneixes
 gayres Catons? Es Maquiavel qui triumpfa.
 Qui triumpfa y qui ha triumpfat. ¿Progressa l' home?

Mira lo que es, y pensarás lo que era.
 Es avuy com ahí? Donchs no te 'l mires
 en eixos frescos que en sos murs la historia
 pinta ab colors del ideal, grandiosas
 pinturas que delectan més no ensenyan;
 que delectan y adormen mentres vetlla
 y avansa l' enemich. Borrals y girat.
 L' home es home y no es noy. No mes s' hi adormen
 los infants ab cansons. En las rondallas
 deixa que hi cregan ells: tú ja ets un home.
 Somnis y cants son sempre cants y somnis;
 l' ayre 'ls esventa, la claró 'ls dissipa.
 Quan no conegas lo camí, no busques
 qui 't distrega ensenyante los paysatges,
 sino un guia que 't mostre las dresseras.
 La humanitat es viatger que puja
 per camí estret: á un cantó y altre fondos
 avenchs que donan vértich. ¿Com salvársen?
 ¿Qué creus mellor? Allá hont caygué la antigua
 generació plantarhi una creu negra
 que li avise 'l perill, ó be cubrirho
 de rams de flors que més plasant ho fassen
 perquè al anarlos á cullir s' estimbe?
 Veritat y Bellesa son germanas
 desterradas al mon; de la Discordia
 llur germandat fou víctima; no esperes
 que haja de sé' en la terra que 's concilie
 lo que está separat, ni s' hi partescan
 lo pa mateix en la mateixa taula.
 Si está cubert lo cel de negres núvols
 ¿com vols qué 'l riu reflecte dins sas ayguas
 las serenas blavors de primavera?
 si 'l cos deforme hi submergeix un sátir
 ¿com vols que si retraten d' una ninfa,
 en tot llur esplendor, las bellas formas?»

Tal ab accent segur la rahó 'm deya:
 y jo 'm quedí abatut, com fa 'l qui mira
 martxar alegres sos companys en busca
 d' ayres més sans hont restaurar las forsas
 que postran las calors, mentres ell s' assenta
 devant la taula del treball y agafa
 la ploma y pensa en va, que 'l cap li vola
 allá d' allá, per hont los boscos gronxan
 llurs verts plomalls al besoteig del ayre,

lo riu devalla murmurant alegre,
lo mont tramet al cel sos cims boyrosos,
y pels viaranys los bons amichs s' en pujan
d' antich castell á visitar las ruinas,
tot parlant d' art, d' historias y de versos.

J. SARDÁ.

A LA CASUALITAT

A tu, encar que no 'm sents, mos cants envío;
á tu, CASUALITAT, forsa creadora
que la materia en formas mil combinas,
y pensament li dónas.

Sens consciencia sisquera de ton ésser
sábias y eternas lleys al mon imposas;
y essent cega com ets la llum envías
y 'l color á tas obras.

Tu assimilas los átomos á los átomos;
fas y desfás, y lo que fas ignoras;
sens voluntat la voluntat fas náixer...
¡Oh forsa misteriosa!

Una vegada sense tu saberho,
En lo desert, allá en la inmensa fosca,
vas condensar la cósmica sustancia
fentne una nebulosa.

Brollaren d' ella sols á maravella,
que d' hermosos colors la llum adorna;
los uns encadenares ab los altres
per la atracció d' ells propia;

Dels esquitxos de sol feres planetas:
dels planetas la forsa giratoria
llansá massas de gas que son satélits
avuy de crosta sólida.

Y fent d' aquest conjunt un sol sistema,
ho lligas tot en invariables òrbitas
alrededor trassadas d' un punt X,
qual punt ets tu tal volta.

¡Quan admirable n' es lo mecanisme
que 's descubreix en tot lo que tu formas!
¡y no obstant, lo ignorat molt més encara
que lo sabut importa!

No examinem, no examinem la vida
que activa en nostra Terra 's desenrotlla;
puig devant lo Infinit sols n' es la Terra
Una lleugera bolva.

Y tot ho has creat tu... tu que no pensas,
ni ets materia ni esperit, ni 't sents la forsa?...
¿No ho comprendríam més si tot ho fessem
d' un Deu poderós obra?...

J. M. OLLER.

A MA FILLETA MORTA

SONET

Las que fillas de vils que humans se diuhen;
L de pares que, insensats, las abandonan;
las que de una deshonra que pregonan
vivint, són fruit amarch..... ¡aquellas viuhen!

Las que, com tú, per son amor sonriuhen
son pares grats, que de honradesa entonan
l' himne sagrat..... mòren ¡oh Deu! y dónan
ferida al cor, fent que 'ls pesars hi niuhen.

Mes ¡oh ma filla! ta rahó entench are;
puig ta mare morí, també morires
quan ab ton cor lo sentiment va entendres;

Puig, vegeres tan gran l' amor de mare,
que per viure sens éll, ans preferires
morir, y ab élla barrejar tas cendres.

JOSEPH VERDÚ

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

(JUNY)

Un bon xich dificultós per á nosaltres ha d'esser encarnarnos novament ab los indulgents é ilustrats llegidors d' aquesta REVISTA, quant podrián creurer fet de descortesía ó poca consideració lo nostre silenci per espay de dos mesos, sens dirigirlos una despedida afectuosa, ben natural, per cert, y casi olvidada en qui tant senyalada honra reb quinzenalment al ocupar la preciosa atenció de sos llegidors.

Més ja sabíam nosaltres (puig que gracias á Deu la passió 'no 'ns priva 'l coneixement) que si be perdíam honrosa importancia al deixar per breu temps la redacció de nostres quinzenals imprésions artísticas, havían de guanyarhi los habituals subscriptor de LA RENAISSANCE; puig que á més bona ploma, sino á mes bona voluntat, quedava confiada una tasca que ja avuy s' es feta altament important en la nostra ciutat y mereixedora de verdaderas notabilitats que la tracten y la honoren.

Sía 'ns lícit donchs y permés, com á acte de sencer regoneixement y distingida consideració, donar á nostre predecessor las més complertas gracias, encar que aquesta sía una de las raras voltas en que l' substitut ha descobert, á ben segur involuntariament, la petitesa del substituhit, crehantli novas dificultats en cumplir, com ell ho ha fet, son cárrech. Y á nostres amables llegidors, Deu los dó paciencia y bona voluntat per á dispensarnos novament sa atenció, per á nosaltres tant altament honrosa y significativa.

Enemichs de fer digressions que no conduheixin al fi qu' hem de proposarnos tornarem á rependrer nostre interromput treball, que ab la present revista no será pás molt pesat, puig que no han sigut

moltas las obras expuestas durant la passada quinzena. A nostres llegidors y més que tot als artistes-expositors los preguem nos dispensen aquelles incorreccions ú omissions que en la present revista pugan haverhi fillas de lo incomplet de las anotacions presas.

—PINTURA.—(*Establiment Parés*) Duas impresions ben distintas, per cert, encar que semblen iguals en resultats, pot rebre l' intelligent ó admirador al contemplar una obra pictórica ó escultórica. Una d' ellas será la coneixensa que farà ab l' autor á la primera impressió visual de la obra, deduhintne, á seguida, son modo particular d' execució, son género especial, ó sa composició, los quals si están dintre de la veritat y de lo bell li donan un carácter propi, simpálich y agradós ó un modo de fer especial que l' considera y acredita. L' altre es aquesta mateixa impressió, ni més ni menys estudiada; emperó áspre al esperit y al gust del intelligent, porque no s' aguanten en la realitat ni s' adorna ab la bellesa, impresionantlo desfavorablement y donantli á coneixer sens entusiasme lo nom de son autor.

La primera impressió es l' *histil*, generador de tantas escolas artísticas qu' encar avuy breguem per imitar. Lo segon es l' *amanerament* qu' enmatzina l' art y l' engrillona.

Vetaquí donchs las duas impresions qu' hem rebut al contemplar las obras pictóricas del Sr. Martí y Alsina, derrerament expuestas. En la marina notem la bellesa en lo conjunt, veyem ab gust la composició general ben entesa y disposada, celebrem lo dibuix per efecte de tot lo quadro, admirem l' aygua tant exacte y simpática de color y las onadas espumantas tant verdaderas y ben buscadas; emperó quant descendim al detall, veyem las mateixas rocas simétricament cubiertas de falsa vegetació, observem nuvoladas fantasiosas, sens carácter y fent de protagonistas en tota la tela, 'ns fereix la vista la nímia execució del detall y sempre 'ns persegueixen aquellas montanyas de blau de prússia tant ingratas y desentonadoras.

En l' altre obra, qu' es un retrato del conegut guitarrista Sr. Vinyas, hi observem qualitats de dibuix, encar que la impressió que presentan los llabis no s'fa del tot verdadera, y en quant á color res debem objectar en aquesta obra, per la justesa y acert ab que ha sigut executada.

—Verdadera satisfacció sentím cada volta que podem admirar alguna obra deguda al pinzell ó al boix de nostres primers artistas, los quals ab aqueix fet donan á coneixer l' interés que 'ls inspira lo moviment artístich que d' algun temps ençá s' ha iniciat en la nostra ciutat. Es molt natural que no sempre han d' esser obras de gran válua ó d' extraordinari mérit las que exposen dits autors: emperó en obras senzillas ó en composicions de poca dificultat no deixan de fer recordar novament las dots artísticas que en obras de superior importancia han sapigut guanyarse. La obreta del Sr. Vicens, últimament expuesta, representant una prosayca cuyna de las que comu-

nament se trovan en las nostres casas de lloguer, es una verdadera móstra de lo que hem dit. A pesar de la poca importancia y de la trivialitat del assumpto, demostra justesa de color y seguretat de dibuix. Los detalls están ben executats, sens que s'hi note ni exés en la composició ni falta de veritat en tot. Lo defecte mes capital que trovem en la obra del Sr. Vicens es la desproporció entre las duas figuras del quadro. La positura de la dona del fons, que aparenta rentar los plats, es naturalíssima y sas proporcions adecuadas al restant del quadro, lo qual no sucseheix ab la planxada ó cambrera, de primer terme que s' presenta desproporcionada d'alsaria y ab una posició bastant violenta, per més que creguem haver endevinat la intenció del Sr. Vicens al ferho aixís.

—Sens dubte qu'entre tots sos deixebles ningú com lo jove que s' amaga ab lo pseudónim de Neno pot plorar la mort del que fou son mestre y amich nostre en Simó Gomez, perque en sos estudis y en sas lleugeras apuntacions ensenya l'profit qu'ha tret de las llisons rebudas. Una testa de vell, exposada lo diumenge passat, pintada ab vigor y seguretat y ben regular de dibuix, demostra lo ben fonamentat qu'anava lo difunt pintor al pendrer baix sa direcció al jove expositor. Más tendresa en modelar y entonar y menys llibertat en posar lo color á paletadas serían sens dupte las observacions que son mestre li hauría fet al veurer la testa exposada.

—De nostre compatriota Sr. Miralles, son dos estudis exposats al costat de las obras anteriorment mencionadas y que á pesar de sa poca importancia no deixan desayrat á son autor. Lo primer es una testa de noya, rica de color particularment en las galtas y ulls que recordan molt be l' natural, los robatjes y cabells son expresament descuidats y las sombras del coll no donan tot lo resultat que son autor s'ha proposat. Lo dibuix es un xich incorrecte, sobre tot en la boca que s'aparta extraordinariament de la línea central de la cara.

L'altre quadret es un senzillissim estudi representant una senyora passejantse tranquilament per un camp de blat y que recorda molt lo preciós quabro del mateix autor exposat temps arrera. La figureta está ben apuntada y del restant del quadro no cal ferne menció per lo esbossat de tot ell, encar que s' presente un xich monótono de color.

—Un tipo ben gastat per cert y que fou la basa sobre la qual l' inimitable Goya sentá las més privilegiadas obras de sa joganera paleta ha inspirat assumpto al Sr. Borrás, pintor valenciá, qui ha exposat una *Manola* sentada contemplant riallera y picaresca un pom de flors qu'aguanta entre sas mans. Quant las obras que s'presentan per á esser publicament judicadas portan lo patronat d'un bon autor y son acabadas, apuranthi tots los recursos del color, creyem nosaltres qu'han de responder á algun fi més elevat que l' de presentar un tipo tant general y tant abstracte ó han de resoldrer un

tema que fassi del pinzell y del color alguna cosa més que un passatemp ó una friolera. La obra del Sr. Borrás está dintre aquest capítol de cárrechs y fora inútil alabarli las bonas condicions de dibuix, la trassa en plegar las robas y colorirlas ó retráurerli la desentonació que presenta en conjunt lo quadro, per la unió de tons vius, dels quals potser ha volgut fer gala expressament son autor, quant no es en obras de tant curta talla ahont lo Sr. Borrás pot y deu esser justa y rigorosament judicat.

—Nou es per nosaltres lo pintor paisatjista Sr. Muntadas, encar que s' exhibixi per primera volta ab un paisatge de molt regulars dimensions y que en honor de la veritat descobreix en son autor molt aptes disposicions per á l' género á que s' dedica. Discretament dibuixat está tot lo quadro y bonich de composició, si be creyem qu' hauría sigut mellor simplificarlo, alleujerintlo de tants detalls. Lo colorit denota vacilació dintre d' una bona escola y sens dupte á açó s' deu la imdresió que fa tot lo quadro de pintura sobre coure y que lo Sr. Muntadas corretjirá desseguida copiant molt la naturalesa y posant interés en distingirse en un género que á pesar de contar molts conreadors no li sobran notabilitats.

ESCUPTURA.—Duas obras tant sols han sigut exposadas durant la present quinzena en l' establiment del Sr. Parés.

Es la primera un retrato en terra cuyta, del catedràtich de nostre Institut provincial Sr. Coll y Masadas, executat per lo jove esculptor Sr. Ghiloni. Poca cosa pot dirse en traballs d' aquesta naturalesa un cop reconeguda la semblansa que en la obra present es bastant exacte. Lo modellat es un xich descuydat en alguns punts, si be en general está tractat ab discreció y fent preveure lo profit que pot reportar la esculptura del Sr. Ghiloni, si persevera en l' estudi y en la interpretació del natural.

La segona obra exposada es una Imatge de Jesús crucificat, tallada en marbre y destinada á un sepulcre. Lo modellat en general es recomanable encar que en la configuració óssea ó cartilaginosa de las costellas y en los lligaments y tendons de la extremitats inferiors s' hi note un bon xich d' exageració. En quant á proporcions res podríam objectarhi sino fos las mans que s' presentan un xich petitas. La creu 'ns apar massa voluminosa considerantla en relació ab la figura; no obstant la obra en conjunt demostra bonas condicions esculptóricas en sos autors los Srs. Puiggener y Flotats qu' en altres obras d' imaginació han donat á coneixer sas qualitats.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

FORMANT part de la *Bibliothèque Charpentier* Mr. Paul Sebillot ha publicat últimament un tomo de cuentos populars de la Alta Bretanya. L'obra ve dividida en quatre séries de cuentos ab los titols de: «Les féeries et les aventures merveilleuses»; «les faceties et les bons tours»; «les diableries, sorcelleries et revenants»; y «contes divers». Cada una de aquestas séries conté un crescut número de narracions en que hi campeja una naturalitat de dicció qu' encanta, essent també celebrable lo bon gust del autor en la elecció dels cuentos, puig be sabem tots que per boca del poble ne corren molts indignes de figurar en una obra seria. Mr. Sebillot ha donat probas en aquest llibre d' esser un hábil y conciensut coleccionador.

Lo mateix autor va á publicar un altra série de cuentos populars; altra série de cuentos de pescadors y mariners y per ff un llibre en que hi aplegará las tradicions, supersticions y llegendas de la Alta Bretanya.

Tant de bo que aquest afany per coleccionar la literatura popular tingués mes imitadors entre nosaltres.

Mr. Justin Pepratx ha imprés darrerament á Perpinyá y ha tingut la galantería de remetrerns un tomo en que hi van coleccionats un gran nombre de refrans, aplegant l' autor los referents á un mateix tema y lligantlos entre sí pera millor desarrollar la idea de qui primer los dictá. Aquet treball que suposa una laboriositat estremada está fet ab conciencia puig conserva als refrans tota la naturalitat, que es sa fesomía. Los refrans venen traduhits al francés usant dels equivalents algunas voltas, y quan no la traducció está feta, ab tant cuydado y ab frase tant ensopegada que alguns poden popularisantse á Fransa passar á esser refrans d' aquell pais.

Nostra mes coral enhorabona á Mr. Pepratx per lo servey que ha prestat á nostra literatura y per l' entusiasme que per ella demostra

imprimint en l' estranger una obra catalana, ja que si be te la traducció de tot lo contingut en ella, en la portada sols hi campeja la nostra llengua.

Proximament publicarem en la *Biblioteca de La Renaixensa* un treball que espessament pera la mateixa está escrivint lo reputat autor de la Historia de Catalunya, D. Antoni de Bofarull.

L' *Ateneo igualadí de la clase obrera* ha anunciat un certámen pera 'l proxím 25 d' Agost.

En ell s' ofereixen los següents premis á que pot obter nostra literatura: Una *abella d' or* al autor de la millor memoria sobre «l' art aplicat á l' industria»; un *ram d' olivera* de plata al millor cant «A la Pau»; un *pensament de plata* á la millor poesia de tema lliure; un exemplar de la *Historia de Catalunya* de Bofarull oferta per nostra Diputació á la millor «monografia de las tradicions y costums de Igualada y sa encontrada». Si á mes del premi se concedeix un accésit al mateix tema s' entregará al autor un exemplar de la *Historia política y literaria de los trovadores*, per Victor Balaguer; una *escribanía de plata* oferta per l' ajuntament de Igualada s' adjudicarà á la millor «ressenya biográfica dels homes ilustres de Igualada antichs y moderns»; un *buch de plata* que ofereix *La Colmena de Igualada* á la millor «comedia de costums en un ó mes actes»; un *objecte d' art* ofert per lo *Casino del Recreo*, al millor «cant á la virtud»; una *canya de plata* oferta per lo *Centro Igualadense* al millor escrit en prosa sobre 'l tema «La canya, sas varietats y sas utilitats ó aplicacions»; un exemplar de la obra *Monumento á Colon* oferta per don Marian Ferrer al millor treball en prosa que desarrolle 'l tema «Importancia de la instrucció del poble y en particular de la clase obrera ab relació á la moral y al benestar de la societat»; una *ploma de or y plata* oferta per D. Domingo Morera al millor «estudi polítich-social dels Ateneos y sa influencia en la instrucció de la clase obrera»; si á mes del premi se adjudica accésit al mateix tema s' ofereix l' obra de Flammarion *La Admósfera*; una *ploma de plata daurada* oferta per D. Bonaventura Martí, á la memoria que millor esplique los «medis á que 's deu recorre pera evitar la emigració de Igualada y pera que sa industria ocupe 'l lloch florent de altres temps»; una *copa de plata* que ofereix D. Bartumeu Godó al millor cant «Al treball»; un *objecte d' art* ofert per D. Sebastiá Franch á la millor memoria sobre las «melloras que baix lo concepte d' ornamant públich poden ferse á Igualada y medis per realisarlas castigant lo menos possible los fondos comunals»; una *leontina d' or* oferta per D. Santiago Serra al que millor desarrolle 'l tema «Relacions entre 'l capital y 'l treball y manera de armonisarlas»; una estatuetta de terra argila oferta per lo Sr. Campeny y per ell executada á la millor «col·lecció de cuentos humoristichs que ridiculisen defectes de la societat.»

Las composicions ab las condicions admesas en los demás concursos se remeterán á la comisió del certámen en l' *Ateneo Igualadí de la clase obrera* avans del dia 10 Agost fentse especial menció de que no amague son nom cap autor, puig sens ell no s' adjudicarà 'l premi.

Sens reserva aplaudim la celebració d' aquest concurs quins organisadors y personas que 'ls han ajudat oferint premis han sabut escullir temas dignes baix tots conceptes de lo que han de ser los certaments, essent tant mes d' aplaudir en quant sembla que última-

ment aquestos lluny d' escullir temas que per 'sa importancia llueixen á l' hora que á la literatura á las entitats que 'ls celebran no semblan sino creats pera satisfer los capritxos d' alguns ofertors de premis y que fins pena fa hi haja qui hi obte.

Per obsequiar al príncep William C. Bonaparte Wise que ha vingut últimament á aquesta ciutat á visitar als molts amichs que feu en sa vinguda del any 68 quan junt ab los poetas de Provensa vingué á honrat nostres Jochs florals, se celebrá en Vista Alegre un dinar en lo que regná la major expansió y fraternitat. Despres dels brindis mes entusiastas encaminats tots al cultiu de las llenguas provincials y á la germanó dels escriptors de tots los païssos se recitaren poesías per alguns dels presents essent totas aplaudidas per la concurrència y conmgouent al ilustre hoste que, segons digué, mes be se troba, festejat per los literats, que no ab los honors que per son caràcter pugan tributárseli.

Hem vist lo número I y prospecte de la « Ilustració catalana » en lo que á mes de un ben triat aplech de articles y poesías hi ha alguns grabats que per lo ben executats y per la pulcritud de la impressió poden compararse ab los millors que en las ilustracions estrangeras s' han publicat. Es un d' ells lo retrato de D. Victor Balaguer de semblansa notabilíssima. Altre de grans dimensions, del señor Muñoz, representa un cavaller y un frare jugant á cartas, essent recomenabte pet la soltura del dibuix y la bona posa de las figuras y lo derrer la portalada de Sant Pau del Camp. Celebrem la idea dels editors de la Ilustració catalana que venen á omplir un vuyt que 's deixava sentir en nostre renaixement. La secció literaria está baix la direcció del jove poeta D. Joseph Franquesa qui aquet any ha obtingut en los Jochs florals lo premi de la flor natural.

Últimament s' ha estrenat en lo Bon Retiro una comedia en un acte de D. Joaquim Riera ab lo titol de « L' Ampurdanés ». La obra 's distingeix per la facilitat ab que están portadas las escenas, per lo triat del llenguatge y per la naturalitat del dialech.

SUMARI

CÉSSAR A. TORRES.	San Martí Sarroca.	473
C. BARALLAT Y FALGUERA.	La mort del monjo.	479
EMILI VILANOVA.	Una agencia.	481
JASCINTO TORRES Y REYETÓ	Lo castell d' Aramprunyá.	493
J. SARDÁ.	Ardua sentença.	507
J. M. OLLER.	A la casualitat.	512
JOSEPH VERDÚ.	A ma filleta morta.	513
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	514
	Novas.	518

ORIGENS Y FONTS
DE LA
NACIÓ CATALANA

PART HISTÒRICA

CAP. V.

RENAIXEMENT É IDEA DEL POBLE CATALÁ
EN LO SIGLÉ IX

Lo que caracteriza á un poble, es la seva legislació, per quant en ella 's revela la seva vida íntima, lo seu modo d' esser, las sevas costums, las sevas aspiracions, ab pocas paraulas, *la seva idea*.

Dintre de la nostra necessaria narració històrica ab la que havem demostrat la vitalitat de la nació catalana, es dir, com no es ni un producte espontáneo, ni una creació fortuita, ó dependent de la voluntat de un home, havem vist las lleys godas reclamadas y obtingudas com á lleys patrias. Narbona, Gerona y Barcelona ne donan fé. Reconquistada Barcelona son primer governador es un gothispano, Bera.

Facil, donchs, nos seria are demostrar la unitat del poble, entre Ródano y Llobregat.

Autoritats irrecusables son en aquest punt los Historiadors del Langüedoc, y aquestos dihuen; «La major »part dels habitants de la Septimania eran goths de orí- »gen; axís la lley goda estava mes en us que la romana, »y aquesta era la mes comuna en aquella part del Lan- »güedoc que dependia del reyne de Aquitania, per quant »lo major número dels seus habitants eran romans ó ga- »los de naixement. La lley sálíka era menos usada en »tot lo país, y menos coneguda que las altres duas, á »causa de que 'ls franchs estavan en petit número, y »que sobre de tot, se havian establert en Septimania mes »tart qu' en lo resto de Espanya.»¹

A major abundament havem examinat las riquíssimas colleccions diplomáticas dels Maurins y d' En Baluzi.—*Historia del Langüedoc y Capitulars dels Reys Franks*— y casi nos atrevim á asegurar que 'n lo bon número de *placits* que las mateixas contenen, ni una sola vegada se sentencia ab arregle á dret romá, y aixó durant los sigles viii y ix.

Y en veritat, ¿no n' hi ha prou ab lo exemplaríssim cas del Concili de Troyes pera demostrar que la Septimania era verament goda? Espliquem lo cas.

Lindoin, vescomte de Narbona, y Miron comte del Roselló usurparen alguns bens de las iglesias catalanas; se prengué pretest de aqueix contra-fur per Sigebode archabisbe de Narbona, qui resoltament proposá la introducció de una lley, en las lleys visigodas, per protegír los bens eclesiástichs, per lo que, junt ab los bisbes de la seva provincia se dirigiren al Papa, que los autorisá per presentar en lo Concili de Troyes—any 827, lo codich de las lleys visigóticas, reclamant en vista del silenci del dit codich, una lley sobre las penas que se debian aplicar á los usurpadors de los bens eclesiástichs, pregant «que la lley qu' es fes se inscribis en lo Códich», y aixó se feu, prenent

¹ *Histoire generale du Langüedoc*.—T. I. lib. IX, pág. 583 y 584.

l' article del Códich Romá, y lo nou decret «s' envia al »Papa, á los Bisbes, á Comtes, vescomtes, centenaris, y »á tots los jutjes de las dos provincias d' Espanya, de Gothia.» ¹

Idea mes clara encara de la energía del poble catalá, de la seva rebeldía per las novas costums, la tenim en lo fet de que habent passat lo Comtat de Carcasona á formar part del reyne de Aquitania, las lleys góticas continuaren aplicantse sense oposició durant sigles y sigles, y aixís veyem que quant en 1070 la Comtesa Adelaida, filla del Comte Pere Ramon de Carcasona, fa donació de aquest comtat al Comte de Barcelona, la donació se fá en virtut de la lleys de sucesió dels Goths. ²

Podriam multiplicar los exemples fins aburrir al lector. Qui desitgi major proba, ho repetim, no te que fer mes que llegir la obra dels monjos de S. Maure, y las notas á las *Capitulars* de En Baluci.

Respecte á la actual Catalunya no hi ha qui no sápigua que las lleys góticas, son las lleys que ab exclusió de tota altre imperan en Catalunya fins al sigle XIII, y en los *apéndix* de la obra dels benedictins s' hi trovarán quants exemples se vulgan aplicables á tota Catalunya, es dir, tant per lo que fa al comtat de Barcelona com per los comtats de Ampurias y Urgell. Per últim, com es ben sapigut, los *Usatges* no se recopilaren si no per suplir la ley gótica.

Podem, donchs, formular las nostres conclusions; y son:

- 1.ª Que quan la irrupció dels serrains quedá en la part oriental una provincia independent de fet de la dominació alarb, que continuá regintse per las lleys pátrias;
- 2.ª Que á compás de lo que anava avansant la reconquesta, s' anava restaurant pura y simplement la nacionalitat gótica-formal;
- 3.ª Que rompuda la unitat nacional, lo poble Catalá lliure de tota dominació reaparegué informat per la ley

¹ *H. gen. du Langüedoc.*—T. II, lib. XI, pág. 6 y 7.

² » » » —Apendix CCXLIX.

gòtica, que havia passat á esser la llei pàtria, y no per cap altre llei estrangera.

Los que no vehuen en nostras lleis mes que lleis y costums francas, los que atribueixen pura y exclusivament á influencia estranya lo caràcter típic de la nostra moderna nacionalitat, no sé com se esplicarian la impertinencia en revendicar la llei gòtica, com á llei de la pàtria, á no ser que suposessen que una volta restaurada Catalunya cambiaren las corrents, y que los que durant un sigle defensaren la pàtria y las sevas lleis espasa en ma, triufants reneguessen d' ella, y adoptessen las lleis dels seus protectors.

Aqueix argument quedá ja en part destruhit, puig havem vist com durant tot lo sigle VIII la llei gòtica y la costum goda han sigut reivindicadas per lo poble Catalá; donchs ara sols nos falta veure la persistencia del mateix fet en los sigles esdevenidors, aixó es, en la época dels comtes governadors de França, y aixís veurem si lo esperit nacional se manté ferm, y si continua sostenint la seva tendencia á una completa independència.

Goth era lo primer comte governador de Barcelona Bera, goth-hispano de raça; donchs bé, aqueix primer governador sigué acusat per un Senila, un altre goth, de traïdor. La prova se va fer per juy de Deu, y resultant Bera vensut lo rey lo desposehí del seu carrech.

¿De qués'acusava á Bera? ¿De traïdor á los Reys Franks? Tal se diu, y tal se creu, empero los autors de la época no ho dihuen per lo clar.

Nosaltres aceptem per Bera, baix lo suposit dit, com á traïdor, honrantlo com lo primer que del temps dels Franks volgué emancipar á la patria. Bera, donchs, fou lo primer mártir del seu renaixement.

Mes la conjuració de Bera, ab Bera, no havia abortat, puig al poch temps lo seu fill Villemon ó Villemundo, y lo goth Airon, donaren lo crit de independència en lo Pirineu, avançaren sobre Vich, s' apoderaren de aquesta ciutat y de la de Roda, recorrent triufants la Catalunya..... lo exércit frank vingut expresament pera com-

bátrelos no s' atreví may á acostársels..... y ja no 'n sabem res mes de aquesta insurrecció, puig las crónicas francas que nos parlan del ánimo decaygut dels seus durant la guerra, y de que 'n Catalunya no hi havia mes gent feel al Imperi que los pochos franks que 'n ella hi havian pres vehinat, no diuhen una sola paraula mes del fet del fill de Bera, mes de la circumstancia d' ésser lo comte Bernat-frank-aquitá, acusat anys després de traïdor y vingut á refugiarse en Barcelona, pot molt bé deduir-se, que la rebelió prengué sí per los bons oficis del nou Comte de Barcelona, ab tanta major rahó quant veyem lo gran partit que tenia en Catalunya, puig ne tingué prou ab los seus partidaris per recuperar lo comtat ó govern de la Marca que li disputava en Berenguer, comte elegit per lo monarca frank. En 836, la Asamblea de Cremieux convocada per lo Emperador resolgué sobre *lo negoci dels goths*, que simplificá la mort d' En Berenguer. Bernat quedá com ja havem dit comte y governador de la Septimania.

Mort lo rey Lluís en 840, reparteix los seus estats en perjuhici dels fills de Pepino rey de Aquitania, y romp per la Aquitania y la Septimania una general sublevació en favor dels seus drets. Bernat com aquitá pren partit per lo fill del seu antich rey, mes la sort no lo favoreix y mort de una manera desastrada, imposantli lo rey Frank per cástich la pena capital — any 844 — segons contan los *Anals Bertinians*.

Per un moment tal vegada renasqué la pau, mes, axís com lo fill de Bera s' aixeca per continuar la obra de son pare, axís Guillelm fill d' En Bernat prengué las armas ab igual sí, se apoderá de Tolosa, Ampurias y Barcelona—any 848—venint á morir á mans del partit frank ó millor de la *factione Alendrani et quorundam gothorum*..... Quin fos en aquell temps lo estat de Catalunya, Sant Eulogi qui hi vingué en lo dit any, ho diu, com se pot veure en lo Florez, ab pocas paraulas, puig diu «que no se hi podia viatjar per ella, per quant Guillelm tenia inaccesibles los camins de tota la Gocia—*tota Gothia*.

Mitg sigle fa, donchs, que los catalans no deixan las armas, mitg sigle de lluytas contra los reys Franks, y aixó quant Catalunya no va mes enllá del Llobregat; los que vulguin precedents del carácter *turbulent* del poble Català aquí 'n tenen un y ben notable, mes de aquestas turbulencias ne sortí triufant la nacionalitat Catalana.

Y, ¿quant prengué fi lo período de las revolucions á ma armada? Quan, fixissin bé, quant se inaugura la época dels comtes hereditaris, quan arribem á la época dels Wifredos. Los comtes que van d' Aledran al primer Wifredo, tots, ó casi tots son exonerats; per aixó havem dit que la pau no renaix sino ab Wifredo.

Wifredo comte de Barcelona en la época de la Asamble de Kiersy— any 877— beneficiá del acort prés declarant hereditaris los feus, y veus aquí per ahont y com comensa segons la veritat històrica, menos bella que la lligenda, la casa de Barcelona. Mes sempre hi ha motiu per tenir á Wifredo com lo primer de nostres comtes, be qu' en veritat no fossin encara independents del tot, ni de fet, ni de dret. Mes es de son temps quant las guerras civils acaban, y quan deixan de venir los Franks á Catalunya, ja que ni tan sols venen quan la furiosa embestida de Alménzor. Los Catalans, donchs, quedan des lo temps del primer Wifredo abandonats á las sevas propias forsas. Donchs la seva independència es la obra del temps de Wifredo.

Vera cosa es, que 'n aqueix temps, sols se obtingué una semi-autonomía, al adquirir-se la seguritat de que en lo esdevenidor sols serian governats per los nostres conciutadans, sense intrussió dels reys franks. Aquestos ho erán encara de la Marca hispánica, mes ja no intervenen sino es per confirmar tal qual cesió de terras feta per los seus antecessors ó per ells mateixos, ó per confirmar—ó dotar— los bens de las iglesias existents, ó de aquellas altres que se van restaurant.

¿Es necessari ara probar que durant tot aqueix temps, es dir que durant tres quarts de sigle las lleys góticas foren las únicas lleys vigents en la Septimania? Si es ne-

cessaria la demostració, es sumament fàcil darla. Consultis de nou las coleccions diplomáticas de que havem parlat avans, y no se veurá un sols *placito* que no siga sentenciat conforme á la ley gòtica. ¹

No fa á nostre objecte ocuparnos ara de la historia dels comtes hereditaris fins arribar á la época dels comtes independents, empero, fa á nostre fi, y de una manera molt principal consignar que durant tot lo sigle X la ley gòtica es la ley del poble Catalá de un y de altre costat del Pirineo; aixó ho provan per Carcassona, Narbona y Rosselló—de 918 á 933—los Plácitos registrats per los historiadors del Langüedoc (2). Y per Cathalunya un gran número de apéndix de la *Marca Hispánica*, que no creyém necessaris citar.

Altre tant devem fer per lo que toca al sigle XI, la seva historia des lo nostre punt no nos interessa; mes si, y molt, la seva historia legislativa, molt interessant per cert.

Tractantse del sigle XI podem prescindir de registrar los plácitos de la *Marca hispana* y de la *Historia del Llen-güedoch*, de 1002, 1019, 1030, 1039, 1055, 1056, etc., puig sobra y basta la demostració dels *Usatjes*.

En lo *Usatje*, *Cum dominus*, diu lo comte Ramon Berenguer que usant de la facultat que li concedeix lo *Llibre dels Jutxes—Fuero Juzgo*—de fer lleys quant aquestas son necessarias, y en vista de que las lleys gòticas no podian observarse en totas las sevas parts, de lo que resultaban plets y cuestions, per suplir, donchs, lo *Llibre*

¹ Posaré alguns exemples per lo sigle IX.—1.er La petició de la noblesa de la Septimania reclamant contre lo comte Bernat lo respecte de las lleys dels seus pares.—*Vit. Ludov. Pii. Duchene.*—T. II, pág. 316, B.—2) Lo plet entre lo Comte de Geronna y lo Comte Alarich de Ampurias resolt per la ley gòtica.—*Pujades, Crónica de Cathalunya, llib. X, cap. XXIX, seg. part.*—3) Lo plácit de Crespiá.—*Baluci—Capitularie regem Francorum.*—Doc. LXVI.—Lo de Narbona de Humfrido, antecessor de Vifredo de 862 *idem idem.*—LXXVIII.—Lo plet entre Vitiselo y Lomane, seguit devant lo comte Salomó del Urgell.—*Memorias de la Real Academia de la Historia.*—*Discurso histórico sobre el origen del reino Primáico*, etc., por D. Joaquín Traggia.—*Apéndice núm. 111.*—Y lo tan conegut juli entre Llorens y lo comte Miron.—*Marca Hispánica.*—*Apéndix XXXIV*, etc.

(2) *Histoire générale du Langüedoc.*—Documents XLII, LIX, LVI.

dels Jutxes, sempre y quant fos necessari, feya la recopilació dels *Usatges*.

Aixó se deya en 1069, empero á pesar de ser los *Usatges*, una recopilació del antich dret consuetudinari catalá, portat á lley escrita, ningú ignora la enérgica oposició que se feu á los *Usatges* en una gran part de Catalunya.

Que lo códich de los *Usatges* estava sols destinat á suplir las llacunas del códich visigot, ho diu terminantment lo mateix Comte Ramon; y de aixó se n' ha de seguir lógicament la primacia que per dirimir tota clase de questions tenian las lleys góticas. Y la prova irrefutable la tenim en lo fallo donat en lo plet seguit entre l' Abat de San Esteve de Banyolas y lo de San Pere de Roda sobre propietat de la llacuna de Castelló de Ampurias, que se judicá segons las lleys góticas y las costums del país ó de la terra; *judicaverunt secundum auctoritatem legis Gothicæ, et secundum usaticis terræ.—Marca hispánica.*

No debem ara seguir á las lleys góticas en lo seu período de decaïment, mes ja está dit, que si eran insuficients per lo sigle XI, menos havian de informar lo esperit del sigle XIII, puig tan se valdria negar lo progrés humá, empero avants de consignar la constitució que posá fi á la seva existencia secular, debem senyalar l' ordre que al redactarse las Costums de Lleyda—*Consuetudines Ilerdenses* publicadas per En Villanueva en lo seu *Viaje literario á las Iglesias de España*—se senyala á las tres legislacions vigents en Catalunya.

En primer lloch los ciutadans de Lleyda volian esser jutjats conforme á las sevas propias costums escrites y no escrites,—cartas de franquesa y privilegis;— en segon lloch per los *Usatjes*; y en tercer lloch per las lleys góticas; y sols com á últim cas per las lleys romanas.—Lo romanisme que tan fatal havia d' esser per las llibertats catalanas, no tenia encara en lo sigle XIII gran influencia.

Vingué per últim En Jaume I, y ordena—*Cap. 3 de la Constitució de Barcelona de 1251*—«que no se rebessen, ni admitissen, ni alegassen, ni se judiqués, per cap le-

gista, en causas seculares, per lleys romanas, ni góticas, ni decretals; y si sols per los *Usatjes* y costums del lloch ahont radicava la causa» y fins arriba á dir, «que allá ahont no arribessen los *Usatjes* y las *Costums* se suplís per juy natural.»¹ Tanta repugnancia sentia ja la societat del Conqueridor per la ley gótica.

Debem ara remontar de nou lo curs de la nostra demostració, tota vegada que deixem probat lo carácter de la nostra nacionalitat, puig es necessari que dins los tèmens naturals del nostre treball estudiem las modificaciones que experimentá lo temperament nacional, degudas tan á influencias extranyas com al progrés y marcha natural del temps.

Treball pesat y difícil es lo que ara anem á comensar, que ab gran dificultat lograrem descubrir lo enllás de las anellas de la cadena de la nostra organisació social; mes ¡quant fácil no seria lo nostre treball, si prenent per lo camí obert, diguessem que la nostre organisació social y política la debem als franks, y que aquí tot es frank! «Organizacion social y política, orden económico, leyes »de sucesion, derecho consuetudinario, régimen judicial, »todo paso de Francia á Cataluña en los estados y poblaciones de la Marca. La legislacion civil fué francesa; las »escrituras se calendaban por los años de los monarcas »franceses, sin su confirmacion no se consideraban seguros los heredamientos y posesiones; de ellos se procuraban obtener los privilegios que llamabau *præcepta*, y »hasta la letra francesa se sustituyó á la letra gótica. Los »catalanes estaban en contrato y continúa gestion con los »franceses; los Condes del Principado iban con frecuencia á tierra de Francia, se enlazaban con francesas, á »cuyos parientes y deudos hacian donaciones, y concedian señoríos; las iglesias estaban sujetas á la metrópoli »de Narbona, á donde iban y venian los obispos, y la »forma y regla aquisgranense tan querida de los franceses

1 Constitucions de Catalunya.—Superfluas.—Llibre I, tit. VIII.

»se admitió por los canónigos del país, y los diezmos y
 »primicias se establecieron por influjo de los potentados
 »de Francia. Para la averiguación de los delitos se adop-
 »taron las pruebas vulgares desconocidas en las leyes go-
 »das como el juramento, la batalla, el agua fría y calien-
 »te. Los Condes tenían una especie de corte, donde con
 »asistencia é intervencion de los vasallos se decidían las
 »causas comunes en los tribunales llamados *malloos*.».....
 » «En una palabra, el orden de Aquitania se
 »aplicó casi íntegro á la Marca Hispánica.»¹

Diguent, donchs, ab lo senyor Escosura y Hevia, que tot lo de la antiga Catalunya ve de Fransa, opinió que gosant de la Autoritat de la *Real Academia de la Historia*, lo nostre trevall hauria acabat, puig apropiantnos las paraulas y conceptes del dit senyor, quedaba tot dit, com aixís segurament ho entengué la *Academia*, puig després de le copiat, ja no diu una paraula mes l' autor sobre lo feudalisme catalá, y aixó que 's tracta de un llibre intitulat *Crítica del feudalisme espanyol*.

(Acabaré).

S. SANPERE Y MIQUEL.

¹ *Juicio crítico del feudalismo en España*, etc. Obra laureada con el accésit por la Real Academia de la Historia en el concurso de 1855,—su autor D. Antonio de la Escosura y Hevia, pág. 48.

ABORIGENS CATALÁNS

ENSAIG HISTORICH SOBRE 'LS PRIMERS POBLADORS
DE CATALUNYA.

UESTIÓ complicadíssima es la que aném á tractar. L' historia no pot jamay arriuar á descubrir entre 'ls nubols de las etats primitives de una manera certa quins foren los aborigens d' una nació ó poble, tants d' aquells que han desaparegut no sens deixar despullas gloriosas, com dels que forman avuy part del concert de la civilisació.

Difícil per demés, sino imposible, 's presenta també lo definir quant á la desaparició d' un poble, los que després renaixen si son ó no nascuts com lo Fhenix al caliu de sas despullas, ó si contant ab elements nous, sa vida te una generació apart. Aquestos punts tractats tots ab mes ó menys fortuna per notabilitats distingidas en l' estranger, poch tractats havian esset en Espanya y menys encara á nostra terra, fins qu' un escriptor distingit, llensantse á la palestra, ha abordat de frente respecte á Catalunya algunas d' aquestas cuestions, plantejant teorías y resolent

problemas que provas son evidentíssimas de sos grans coneixements.—No vinch jo l' últim entre tots á combatre opinions allí llensadas per lo erudit Sr. Sampere y Miquel, (1) vinch jo únicament á exposar algunas ideas, á depositar mon granet de sorra pera que quant l' hora sigui de la reconstrucció de la Catalunya prehistórica, tingui al menos lo plaher de haverhi contribuït en quelcom.

I.

Fem avans que tot un xich d' historia.

Los Aryas eran fills d' un poble de rassa blanca ó caucásica que 'n los temps dels Vedas invadiren la India, portant allí sos Deus y sa esplendent civilisació. Res pugué oposarse al seu pas y fou tan rápit l' increment que prengueren que avuy en dia en l' Indostan se fa poch menys que impossible reconeixer lo caràcter de la rassa aborígena de la que sols se 'n trovan alguns individus, vivint lluny del mon, com á feras, en mitj de l' espessor dels boscos de Vindyas. A Hodgson se deu aquest descobriment qu' ha obert nous camps á la etnografía índica.

A la vegada que per l' Assia, se extengueren com braços d' un riu desbordat per l' Europa, arribant en sa correria fins á las illas mes occidentals d' aquesta. Es á dir, que 'ls Aryas venen á ésser los avis dels europeus á la vegada que sa llengua es la mare de las modernes derivadas del llatí ó del grech sas fillas llegítimas.

Com entre 'ls pobles que colonisaren Catalunya hi ha alguns que descendeixen dels txandalas indos aném á véurer aquestos qu' eran y seguirlos en lo camí de sas emigracions.

¿Qué eran pues los Txandalas? Aném á véureho.

Dividida la India ó mellor dit son poble en quatre castas, las dels Bramans, Xartryas, Vasyas y Sudras, (2) naturalment aquesta divisió implicaba que quant un individuo

(1) Orígens y fonts de la Nació Catalana.

(2) Sacerdots, guerrers, comerciants y esclaus.

d' una d' ellas cometia un tort penat per las lleys, quedava relegat á una condició tristíssima qu' era la de *llensat de la casta*, y com aquestos no formaban part de cap, per aixó reberen lo nom de *Txandalas*, ó gent de las classes barreixadas. Aquesta era la primitiva penalitat del poble sanscrit, ja que no coneixia encara las presons, los torments, ni la pena de mort puig no admitia en la societat altre dret, que 'l de treure de sí aquell dels seus membres que no vulgués subjectarse á sas lleys.

Lo qu' era *llensat de sa casta* quedava sens dret de cap mena. Era mes que la privació dels drets de ciudadá qu' units ab lo desterro s' establí á Grecia, y mes que la *capitis diminutio* á Roma, puig aquí los drets civils eran los únichs que 's perdian, quant en l' India fins los drets naturals no reconeixia la lley al *txandala*. *Llensat un de sa casta*, era com á mort per la seva familia, l' hereu entrava en successió, y ningú podia tenir tracte ab ell. Estaba interdit de l' aygua, l' arrós y 'l foch, era una bestia ni mes ni menys puig se 'l podia matar com se mata un tigre entre 'ls canyars del delta del Ganges.

Quant un indo era *llensat de sa casta*, no podia entrar mes á casa seva, pero la familia, dona y fills podian seguirlo en sa desgracia quedant en la categoria de las classes impuras ó *txandalas*.

Sabent ja qui eran aquestos *txandalas*, adelantém una afirmació. ¿Foren los ascendents dels pobles caldeo-babilonis? Pera mi sí, com ho demostran las sevas emigracions de que parlaré després.

Axó sentat veyám con formant una classe de gent de la societat mes baixa, van puguer arribar á esser un poble apart, independent y de poderíu no sols en l' India sino prou fort pera donar vida á pobles y á civilisacions diferentas.

No puguent los *txandalas* viurer en los poblats, naturalment tingueren que portar una vida nómada, errant en mitj de las boscurias, lo que feu que com tota rassa abandonada á sa vida natural, se va desenvol·lar ab una gran

facilitat. Aixó es cosa que 's comprént perfectament y tothom sab, que 'l poble hebreu reduit á la condició de txandala pera 'ls reys d' Egipte, se desarrollá de tal manera que 'ls Fharaons tement que prompte no fossen més en número que 'ls egipcis, van ordenar la mort de las criaturas totas al venir al mon.

Hi havia entre 'ls txandalas, gent procedenta de totas las classes, tant dels Bramans com dels Sudras, lo que feu qu' entre aquell que podriam dir nou poble, s' hi trovesen també las castas com en la societat indica. Los txandalas relegats als boscos, no tardaren al ésser un poch numerosos en formar en los llochs mes inaccessibles y apartats, barraquetas ahont replegarse que mes tart tornaren vilas sumptuosas. Allí cultivant la terra d' aquells llochs que sols coneixian las petjadas de las feras y cual soletat sols era trencada per los reflays dels aucells, anaren cresquent y formaren una nació al costat de la que 'ls havia tret de casa, ab sos Bramans, Xartryas y Vasyas, sos gefes en fí de tota mena.

En los boscos aprengueren ó millor dit inventaren la fabricació dels mahons segons contan los més antichs historiadors indos Vina-Snati y Veda-Vyasa, y 's dedicaren al pastoreix que era y ha esset sempre la vida de las societats primitives. Pastors eran los patriarcas del poble hebreu, y pastors de l' Arabia foren també 'ls qu' invadiren l' Egipte en sos comensos.

Cuant los Bramans vejeren l' increment que prenia lo poble que nomenaré txandala, tement que algun dia no fossin mes forts que ells mateixos, comensaren á cercar la manera de ferlos perdre, puig encara no 'ls veyan prou forts pera sostenir ab éxit la lluyta que forsosament tenia que comensar.

Allavors un Braman nomenat Yati-Richi publicá un edicte en lo que 's prohibia als txandalas habitar en poblacions de cap classe, tant si eran construïdas per ells com no, en fí, tornaban á tenir que viure en los boscos ab sos remats. Aixís ho feren pero ab tot varen creixe y

multiplicarse més depressa si cap que la primera vegada y sobre tot s' organisaren ab verdaderas castas, formant un mateix poble regit per costums idènticas, y que sols per sos dialectes se diferenciaba lo d' una regió ab lo de las altres, los txandalas del Himalaya ab los del Cabo Comorin.

Continuant d' aquest modo, avansant sempre, no tardaren en alsar alguna caseta, mes tart algun temple, algun lloch d' ensenyansa, en fí contra totas las oposicions que pera sa marxa trovavan, los txandalas constituïren una nació florent dintre l' altra y al que 'ls havia llensat, ja no 'l miravan com á superior sino com un semblant.

En aquest estat lo Braman Vamana, lo vencedor de Prithú héroe heroich, home molt intel·ligent, va aconsellar al Artaxartria Aristanata qual trono havia consolidat ab sas victorias, que transigís ab los txandalas, barrant d' un cop de ploma totas las lleys anteriors afrentosas pera aquells, admetentlos tal com se trovaban en las castas de que van ésser sos ascendents llensats. Est sabi consell no prevaqué en l' ánimo del monarca qui com los seus antecessors, pretengué un' impossible y tal fou conseguir per la forsa y mal tracte la sumisió dels txandalas, comensant ja allavors una classe major de torments y persecussió.

Vingué luego després lo Artaxartria Pratichta que fou l' autor del edicte conegut en l' India ab lo nom de *Arta* per lo que foren privats los txandalas de l' exercissi del cult de Brama y de llegí 'ls Vedas. En l' Avadana-Sastra, (aplechs històrichs) se trova íntegro, limitantme jo á transcriure la part mes important y necessaria pera la demostració del que 'm proposo. Diu Manú, (1) que entre altres cosas, los está prohibit de *pronunciar lo nom de Brama, 'l Ser qu' existeix per sí mateix, y 'l misteriós monosíla-*

(1) *Manú*, vol dir en sanscrit *home* y lo sentit que aquí se l' hi dona es lo del Códich conegut ab aquest nom que equival á códich del fill de Siwayambuva ó del Gran Ser, ó donat per lo fill de Deu als Indos.

bo (1) lo llegir, copiar y ensenyar los Vedas (2) d' escriure de esquerra á dreta que's lo modo reservat als homes virtuosos de las quatre castas per la transcripció de la Sagrada Escritura, afegint mes endevant que la ma dreta es la ma pura reservada al sacrifici, als Deus y á las oblacions que las personas de las castas reconegudas tenen sols lo dret d' oferir.

No s' oblidí ans que tot aquesta interdicció ó prohibició d' escriure de esquerra á dreta, lo que 'ns donará llum pera després seguir als txandalas en sas emigracions que mitj embolcallan la faula y la historia á la vegada.

Al cap de molts anys del anterior edicte, los txandalas havian tornat á un alt grau d' esplendent poderiu, fins al punt de burlar los edictes y proscripcions. Eran allavors quasi be un ters dels pobladors de la India, quant un altre rey dit Agastya (3) feu renovar la persecusió ab una crueltat sens exemple, posant á n' aquestas clases que examinem, á la condició primera, de quedar interdits de tot tracte y á viurer en los boscos.

Un fet vingué en aquells dias á favorir al rey pera tals crueltats, y tal fou l' excursió que 'ls habitants del Himalaya feren dret al plá del Indostan, destruhint de pas la ciutat del Sol nomenada Asgartha. Lo monarca Agastya va derrotarlos y álashoras en mitj de l' aureola qu' aixó li criá, va pensar esser prou poderós pera apoderars' de

(1) Es aquest lo monosílabo místich *om*, com post de *a, u, m* que segons Burnouf y Leupol en son «Diccionari Sanscrit-francés» representa en sa unitat fonética y gráfica la *trimurti* ó trinitat índica de Brama, Vishnu y Civa. Tot acte religiós, tot acció grave, tot llivre de alguna importancia está precedit de *om*. Una gran eficacia s' atribueix á la enunciació y á la meditació de dit monosílabo. Se li dona 'l nom *ékam axaram* ó sigui la sílaba una é indivisible, pero aquest mot ve probablement de *avam* que significa en zend *est, aquest*, cual nominatiu seria *ava*, indicant *al que segueix*. L' ús del *om* es molt anterior als cults especials ó reunits dels tres Deus. *Om* entra en moltes fórmulas *om tat sad*, *om. Éll, lo Ser* (ó 'l Bé) ó sigui equivalent á Deu ó 'l principi neutre de la determinació y de la existencia—*Om mani padme hum* es fórmula budhista dita *Vindya sadaxari* ó fórmula en sis lletras ó sílabas de la que 'l *richi* ó sant Avaloki-teçwara se creu es autor. (Burnuf y Leupol, obra citada).

(2) Son las quatre llivres sagradas dels Indos, dats als homens per boca del mateix Braham nomenats *Rig, Jadjus, Sama* y *Atharva*, escrits en forma la mes poética y valentse per tot de vigorosas descripcions de los fets mes notables de la naturalesa.

(3) Agastyas es també 'l nom d' un poeta vedich.

totas las riquezas que de sigles habian acaparat los txandalas. Al efecte dictá un edicte nomenat *karana-karaya*, en lo que s' estiblia «que 's confiscaba tot lo que 's trovés »en posesió dels txandalas per lo motiu de que no tenian »lo dret d' adquirir ni posehir res.»

Agastya continuá senyalantlos los trevalls únichs á que podian dedicarse, y s' atreví á legislar sobre l' únich aliment ab que tenian que nutrirse. Aquest fou lo tercer edicte, lo *karana-munkundakaya* ó sobre las llegums impuras, que deya així: «mano que 'l sol aliment que será »permés donar als txandalas, consistirá en alls y sebas »*munkundaka*, puig que 'ls llibres sagrats prohibeixen »que tastin grans de cap mena.» En un nou edicte 'ls prohibí lo beurer aygua dels rius, fonts ó llachs, sino solsament dels abeuradors, y al mateix temps se 'ls privá de que 's puguesin rentar ni netejar la roba, puig diu lo text: *que l' aygua que se 'ls concedia no tenia que servir mes que pera fer'ls passar la sed.*

En lo mateix Aplech histórich ó Avadana-Sastra se trova un edicte mes cruel si cap, que 'ls anteriors, y era 'l que prohibia terminantment á las donas sudras ó de quarta casta, assistir en lo part á cap dona txandala, y á n' aquestas fins que puguesin en dit acte ajudarse mútuament.

Lo que ab aquestos y altres edictes se proposaban los Artaxartryas, no era altre que l' extinssió complerta de la clase, que comensá á perdre son vigor ab las malalties á que 'ls daba lloch lo no poguer rentarse. Morí Agastya quant los txandalas habian minvat ben prop en la mitat.

Al temps dels sucesors de tan gran tirá, aquestas mes que draconianas y despóticas ordres no 's complimentaren ab tant rigorisme, donant lloch novament á que la clase de que 's tracta, procurantse menjars millors, comensant á banyarse mitj amagats en los juncars dels rius y en los llochs mes inhabitats, fos nova volta potentia fins que alguns mils anys antes de Jesucrist se trovan ja formant com una nació de menys radio, pero concéntrica ab la que 'ls va separar de son sí.

En aquestos temps, ja un poch mes dintre la vritat històrica, trovém llegislat en lo Manú las condicions que tenian que reunir las habitacions dels txandalas, lo que demostra que se 'ls habian alsat los edictes dels temps de Agastya.

Ab tot si se 'ls permetia tenir casa, era fora de las poblacions, relegantlos als oficis d' enterra morts y de butxins, puig en aquesta época la pena de mort era ja coneguda dels Indos.

Per aquestos mateixos temps comensaren en la India las titánicas lluytas bramánicas y budistas, de quin resultat los txandalas no podent esperarne res de bo, puig tan enemichs seus eran los uns com los altres, resolgueren deixar pera sempre á la patria que tant malament los tractaba, y llensarse terra en dins en busca d' una tranquilitat jamay á casa obtinguda. Diu l' Avadana-Sastra: «los txandalas allavors emigraren en gran número dret al país del »Sind y d' Aria (Iran) ab sos remats, camí que habian ja »recorregut Hara-kala y sos guerrers.»

Aquest camí, com sab lo lector, era lo del Eufrates y 'l Tigris, lo de la Caldea y Babilonia.

II

«Despreciant las prescripcions de la ley fou com molts »xartrias descendiren mes avall de la casta dels sudras y »s van veurer precisats á fugir de la terra sagrada.»

Aixó 's diu en lo Manú, llibre X, confirmant las tradicions del Avadana-Sastra: veyam ara si podem seguir als txandalas en sas emigracions.

Conta la tradició que una de las mes numerosas fou la que tingué lloch en temps del Artaxartrya Phasical. Aquestos prengueren lo camí del Sind, seguit despres per la major part de las altras emigracions, y allí en aquellas planas que s' estenen del mar d' Oman al golfo Pernich, los txandalas ab sos remats y riquesas, buscaren un cel lliure que trovaren y un siti ahont poguer viurer ab sa fa-

milia y ab facultat de tenir com á seu lo que ab son treball s' habian guanyat. Mes prompte vejeren que allí 'ls era imposible viurehi y tingueren necessitat de continuar sa vida nómada, y nova volta ab sos remats caminaren pera seguir las petjadas per' hont sigles anteriors van anar á colonisar l' Egipte y l' Asia menor los capdills Hara-kala y Iodha.

Las txandalas per fi se detingueren. Habian deixat aquells terrenos clavats entre 'ls deserts ahont fins avuy no hi hagut ni hi haurá, com diu Jaccoliot, nació que pugui fer un gran papé en la historia, y ahont alguns pretenen habitaren los ascendents dels pobles semitas, y 's trovaren en las allavors rialleras y fértils planas de Mesopotamia. Per tot aquest gran terreno 's van estendrer, y d' allí comensan aquellas lluytas entre 'ls txandalas (tornats assyris y babilonis) pera disputarse las voreras de l' Eufrates y la possessió de Nínive y Babilonia que donaban la supremacia al poble que las poseía. Los assyris y babilonis, pues, pobles caldeus, son tots originaris de la India y fills llegítims dels txandalas del Ganges.

Per aquesta rahó portaren los txandalas sas costums, sas creencias, la circumcisió que imposada per un edicte de Agastyas 'ls restá com un hábit, y finalment *lo modo d' escriurer de dreta á esquerra*, comú á tots los pobles que 's diuhen semitas. Recordis lo qu' hem dit en lo capítol anterior, que als txandalas se 'ls va privar d' escriurer de esquerra á dreta, y fins de fer res ab aquesta ma, que era la de las oblacions y 'ls sacrificis, y aixís se comprendrá com los txandalas van donar als pobles caldeo-babilónichs aquesta particularitat notabilísima de sa escriptura. Heus aquí la font d' aquestos pobles dits semitas habitants en la Mesopotamia, entre 'l Tigris y l' Eufrates, y que eran, com som nosaltres, de la rassa dels Indos.

Los mateixos pretenguts emigrants semitas, foren sols txandalas emigrats que no saberen sobresurtir jamay demunt las concepcions vulgars que s' en habian endut de sa patria la Caldea. Certas preocupacions eran las matei-

xas las caldeas que las del baix poble indo, conforme sens pretendreho fa notar l' eminent M. Lenormand, reputadíssim asiryolech, qui al esposar una descripció del inglés M. J. Roberts, sobre 'l caràcter supersticiós de las baixas clases índicas, l' aplica igualment al caldeus, puig diu: «Aquesta descripció dels indos moderns s' aplica punt per punt als antichs caldeus, y pot donar una idea de l' estat de terror supersticiós en que 's mantenian constantment las creencias que acabém d' exposar.»

Ve en apoyo de nostra opinió lo caldeu Berosé, que diu *que una multitud de homes de diverses nacions, parlant llengüas diferents guiats ab tot per las mateixas costums y creencias religioses van anar á colonisar la Caldeo-Babilonia.*—Aixó es lo qu' hem sostingut mes anteriorment; que 'ls txandalas si be tenian las mateixas costums y religió nò parlavan tots una mateixa llengua, porque la distancia en que 's trovaban los uns dels altres la va modificar ab los sigles. No hi ha dubte, pues, que 'ls colonisadors de la Assiria y Caldea, foren los txandalas indos.

JOAN MALUQUER VILADOT.

(Seguirá.)

GELOSIA

I

LAS campanas de la Seu y las de las parroquias deixavan sentir son metálich repique-tech, magestuosas ó alegres, segons lo tó en que foren fosas y la vila galana y endiumenjada, ab sos carrers gornits de murtra, banderas y mata; sos balcons y finestras coberts de domassos y tapicerías y 'ls ciutadans honrats, transcorrent joyosos y tafaners de l' un cap de vila á l' altre, para inquirir quin vestit luya la marquesa de Vallgorguera, 'l Baró de Passarius y 'l Senyor de Llochdetérmens; ó be pera veure passar los senyors Veguers ab sa vestimenta de gala, donava animació y vida al cuadro que presentava !a molt lleal vila que tingué l' honra de veure 'l casament del senyor Rey, ab la molt alta, poderosa y noble Sra. N' Elionor de Collombriu, Baronesa de Montcoral y Castellana de Creutrencada.

Ja la royal comitiva havia passat en llarga professó de caballers, nobles, clergues y burgesos pe 'ls carrers mes amplas y vistosos de la vila fins al palau, després d' haver rebut los egregis nuvis de ma del reverendíssim bisbe Jacobus la benedicció matrimonial, y las campanas

deixavan sentir d' en tant e. i tant una qn' altre perduda batallada, com si fos l' anhelós respir que l lensassen afatigadas del llarch avolot qu' havian fet, mitj aixordant á las batxilleras comares qu' agomboladas en lo portal de la vehina comentavan lo casament.

No faltava qui deya en lo calor del enrahonament qu' era ben desacertada l' ideya del reyal matrimoni: deyan qu' era vell y malaltís lo nuvi; galana, jove y enamorada la nuvia: altres parlavan d' un cert jove cavaller que per temps havia estat patje del Castellá de Creutrencada, quan la ditxosa pubilla qu' avuy havia arribat á Reyna tenia poch anys y 'l doncell tot just entrava en la etat en que comensan á sentirse las primeras bategadas del cor; mes tot aixó eran tant sols batxillerias de donas poch enfeynadas; porque 'l cert es que la festa havia sigut lluhida. La vila havia respost á la alegría de son Senyor—alegría que se li veyá ressortir de per tot—ab joyosas manifestacions. La clergía la demostrava ab repicaments de campanas, llums y canturias; la noblesa, ab borneigs y jochs; y 'l poble, gornint las vias, endiumentantse y cridant. Tothom, al passar la reyal comitiva, havia vist ab admiració casi envejosa los brodats, plomalls y pedrerias de la sedosa vestimenta de la noble Senyora; y algú potser hi havia, que mes minuciós ó malpensat que 'ls altres, cregué endevinar en la festejada Reyna, una arruga impertinent y atrevida que destacava gaire be imperceptible en son front nevat, ó una certa sombra de tristesa en sos ulls blaus y melancólichs.

En lo precís moment d' entrar en lo palau l' últim personatge de la llarga tirallonga de convidats, desembocava pe 'l cap del carrer un cavaller. Jove y agraciad, en sos ulls y son front brillava la flama d' una inteligencia clara y l' ardidesa d' un cor altiu y de sentiments arrebatats. Baixava ab pas pausat y la mirada en terra, com si caminés embegut per un pensament mortificant ó d' un desenllás difícil de portar á bon terme; tot entretenint la ma en los relleus del cisellat pom de la daga que penjava de

son cinturó. Caminà lo llarch del carrer sens canviar d' actitut y arribant al peu mateix del palau, mitj com si volgués deturarse, llensà una mirada trista y distreta per tot lo llarch de sa fatxada y reprimint un sospir, s' endinzà per la mateixa porta que 'ls altres, eb planta ferma y desenvolta. Al apareixer sa simpática figura en lo cap del carrer, los ulls de tots convergiren en ell com en un foco d' atracció y parà de mica en mica l' avalot de tantas conversas aisladas, fins que mut tothom, sols se sentia lo drinch de 'ls esperons al rebotar l' estrella ab cadenciosa remor, acompasada per son pas pausat ¡Quí sap lo pensament que dins son cap bullía quan ni tan sols s' adoná del interés qu' havia produhit al apareixe sa persona! Potser son pensament s' endinzáva en la boirosa regió del passat, d' ahont surten barrejats y confosos los recorts, com los núvols tristos qu' en los días plujosos d' ivern traspasan la montanya en munió disforme y fantástica; y recordava una partida d' escachs jugada en la sala d' armas del vell castell y veyá, fent caminar peons y damas, aquells dits d' unglas rosadas, conduhits per una ma mol-suda y petiteta, tants colps besada! Tal vegada son recort fantasiava aquellas llargas y fredas nits d' ivern, en que á la remor del vent que fujetejava las corcadas torres y xiulava escolantse per marlets y sageteras, contava l' honorable Castellá devant la llar que flamejava per la paret, fenthi restelleras de llumenetas, y arreserats en l' escó, gestas antigas d' amor ó valentías, y veyá encara, aquells ulls blaus que escoltavan atents y embadalits; tal volta en son recort tornava de cassera y era la mes alabada la pesa per ell morta; potser era en un ápat y omplia una copa y rebia una mirada; tal vegada..... mes quí sap, qui pot escorcollar lo pensament del ardit caballer qu' entrava en lo palau pera assistir al besamans qu' en honor del casament y com á primer vassallatje á la nova Reyna la mólt alta, poderosa y noble Senyora N' Elionor de Collombriu, Baronesa de Montcoral y Castellana de Creutrenca-da, donava 'l Senyor Rey en l' hora del mitj-dia y en l' artesonat saló de cerimonias de son palau de vila.

II

La gran sala de cerimonias del palau de vila del Senyor Rey estava roblerta, vessant de caballers, nobles y dignataris de son reyalme. Per tot arreu s' hi veyan riquíssims trajos recamats y plens de brodaduras; espasas, dagas y arreus afeixugats de relluenta pedreria; damas vistosas engalanadas y somrisents; senyors altius, galans ó amorosos; y descollant en mitj de tots, com l' alzina entre ginebras, bruchs y arbosos ó la magnolia entre murritorts, geranis ó malvas, sentats en sos alts sitials, daurats y envellutats, los Senyors Rey y Reyna ab la corona en lo cap y en la ma 'l sceptre. D' en un en un, ab lo cap descobert y acotant la testa, s' hi anavan acostant los prohomes qu' omplian lo saló y humiliant en terra lo genoll esquer, besavan de primer la ma al Senyor Rey y després á la Senyora Reyna. Allí s' hi veyan los envellits capitans, honor de la terra, que contavan sos combats per sas victorias, forts y escardalenchs com lo roure de montanya que 'l vent no vincla y 'l llam esberla mes no doblega, y 'l planté jovenívol d' eixas socas qu' esperant renom, tractava d' entendre ab miradas dolsas y fins conceptes, lo cor de las agensadas damiselas qu' enrojian abaixant los ulls vergonyosos, al barboteig de sos galans enamorats.

També hi era, en un recó, lo caballer que poch avans tot sol baixava carrer avall, ab aire concirós y capficat, no cuidant de res mes en sa neguitosa taleya que de llambregar allá ahont la Reyna era asseguda. Encar sa ma no havia abandonat lo pom de la daga que passejavan sos dits febrosos ab maquinal insistencia, d' en tant en tant mitj desenvainantla y tornantla á envainar tot seguit ab rápit mohiment. Sens dupte seria distret y no ab determinada intenció, emperó lluhía casualment la fulla de son punyal, sempre qu' era un jove caballer qui besava la ma de la Reyna. Neguitós per demés estava 'l jove, reprimint

ab voluntat ferma sos sospirs y volguent dirigir la vista lluny d' allá ahont la Reyna seya, mes debadas seguia ab persistent mirada los dibuixos del artesonat trespol, ó 'ls bellugosos tapissos de las parets, que sos ulls tornavan sempre cap al dosser, com papalló que roda y giravolteja entorn de la flama qu' ha de cremar sas polsosas alas. Ja mes de la meitat de 'ls caballers qu' omplían la sala havian fet son acatament á la reyal parella, y 'l jove seguia neguitós sense adonarsen'..... Ja eran molt pochos los qui restavan, y encara seguia 'l caballer en sa mateixa distracció, fins que 'l tragué de son éxtasis, lo mohiment brusco d' un que pe 'l seu costat passava dringant la espasa ab la del embadalit doncell. Llavors portá la má al front com si volgués arrebossar la forma d' un pensament agafallós é importú, y recorrent sa distreta mirada los ámbits atestats del saló, se dirigí ab pas insegur desde l' altre cap envers l' estrado de 'ls regis sitials. Ja tothom havia complert son compliment de vassallatge, quan avansá 'l caballer tot sol pe 'l mitj de la llarga renglera qu' á banda y banda li obrian los cortesans, fins qu' al arribar al mitj de la sala los ulls de la Reyna s' alsaren, d' abaixats que 'ls tenia, y confonguérense sas miradas. Sentí llavors extranya conmoció 'l caballer que recorreguentli del cor á 'ls extrems, torná d' aquests al cor, com solen las ondulacions concéntricas de las aiguas d' un gorch, al qu' un nin esbojarrat tira una pedra, y sens veure en lo mon res mes que lo que son pensament conduhía, avansá ferm y atrevit fins al mateix peu de 'ls sitials, y flectantse en terra devant de la Reyna, feu sonar en sa má un petó llarch, voluptuós com lo desitj comprimit que fortament estalla y alsans' de colp, fugí á mes corre per entre mitj del gentiu qu' esparhordit se 'l mirava.

Mes blanca que 'l llí quedá la Reyna; la gent tota atzorada; y 'l Rey alsantse magestuós ab un somris estrany de rabia ó de desdeny, doná la má á la Reyna y abandoná la sala tot dihent:

—Es foll, es foll; jo 'l goriré de sa follía.

III

La nit es trista, ben trista; y mes en lo cor de las grans vilas ahont mil remors estranyas fan fantasiar esbojarradas creacions quiméricas é impossibles al desgraciat transeunt qu' en sas horas quietas, se llansa á transcorre sos abandonats carrers. Ja 'l raig tremolench de lluna que de gairell s' esmuny d' una volada, sembla l' esquins d' una mortalla inmensa que penja test y rígit d' una paret negrenca; ja 'l xisquet esgarrafós d' un panell rovellat, ó 'l crit trist é inarticulat de l' óliva que s' ajoca entremitj de las campanas colocadas en l' esqueixat finestral, qu' en nit feresta apareix com l' ull atent d' un fantasma descomunat; ja en la foscuria d' una rónega cantonada, 'l llantió que crema y oscil-la devant la venerable imatge del Redemptor; ja es la remor d' un pas llunyer; lo cruixit d' una porta; lo ramoreig del vent; tot; no res; l' imaginació.

Aixís com totas, fou la primera nit de nuvis que passá 'l Senyor Rey ab sa nova esposa la molt alta, poderosa y noble Senyora N' Elionor de Collombriu, Baronesa de Montcoral y Castellana de Creutrencada. Tant sols los guaytas del palau cregueren veure passejar per sos voltants estranya sombra;—fantasiavan—y á deshora, pe 'l portell escusat, sortirne tres ó quatre.

En lo matí següent y al peu mateix de la porta de casa seva, lo *fol*l caballer del besamans era mort, rígit y fret, ab lo cap descansant demunt del marxapeu.

Morí d' un cop d' espasa, y dessobre del pit portava un relicari obert y vúit.

Res: barallas del jovent foll.

FRANCESCH DE BOTER.

GARLANDA DE ROSAS

Traduccions de varias poesias de poetas forasters dedicadas á la Rosa, llegidas en la vetllada literaria de Sant Jordi, que celebrá enguany l' Associació Catalanista d' Excursions científicas.

A LA ROSA

(Traducció de l' Oda V d' Anacreont.)

GUARNÍM, guarním las copas ; oh amichs ! d' encesas Rosas,
per nostre front teiximne garlandas olorosas
que es la flor de la amor.
Riem, mentres de la ditxa 'ns llú la brillant estrella ;
bebem, fins ubriacarnos, la Rosa es la mes bella
entre tota altre flor.
Los Deus ab goig la miran de fresch carmí tenyida,
la Primavera guarda de sa brillant florida
pera ella 'ls dons pus bells.
Y si 'ls balls l' Amor guia, que en sas floridas pradas
ne fan las tendres Gracias, Rosas aponcelladas
guarneixen sos cabells.
Jo vull donchs coronarmen y fent vibrar ma lyra
iré ab una bellesa de pochs anys, la que inspira
nova passió en mon pit ;
De son temple en las ballas ; oh Baco ! á pendre tanda
de Rosas olorosas ab mes d' una garlanda
portant lo front cenyit.

AB IGUAL TEMA

(Traducció de l'Oda 51 — M. V. 53 y 54 — del mateix.)

A B la testa de flors coronada
vull la nova estació celebrar
y la Rosa que en ella n' esclata.
Tendre amich, acompanya mont cant.

Es la Rosa dels Deus l' alé pura,
n' es la Rosa lo goig dels mortals
y 'l mes rich ornament de las Gracias
de la amor en lo temps bell del any.

Ella fa las delicias de Venus,
del poeta los goigs delicats
¡com la troban bonica las Musas!
¡com á tots lo cullirla nos plau!

En las festas de Baco, en las taulas
del festí, tot temps Rosas hi han
¿qué hi ha res d' encizant per ventura
que sens Rosas se puga fer may?

En la parla gentil dels poetas
te l' Aurora los dits sonrosats
tenen brassos de rosa las Ninfas
y Cyprea 'n te 'l rostre immortal.

Nostre cos en la tomba conserva
y es remey sanitós als malats
los fers anys resisteix, y ne dura
per molt temps, com de tendre, flayrant.

¿No sabeu quant va ser sa naixensa?
Quant damunt sas escumas la mar
d' ellas nada, l' hermosa Afrodita,
á los homes y als Deus se mostrá;

y la Dea que 'l bruyt de las lluytas
tant estima, del front del Tonant
nasqué armada, llavoras la Rosa
novellenca, al ensemps va esclatar.

Y ab amor, tots los Deus la cuydaren
de Dionysi la flor celestial
y arruixantla ab dolç néctar, va alsarse
d' entre punxas son front perfumat (1).

(1) Gessner, en son idili La Primavera (Der Frühling), explica de diferenta manera, ab notable gracia, la creació de la Rosa : « Llavors buyda la copa (lo deu Baco),

LA ROSA

(Traducció d' un fragment de Safo.)

Si donar una reyna volgués á las flors Jove
 Sreyna 'n fora la Rosa que es de las flors l' honor.
 Ornament de la terra n' es per sa gentilesa,
 n' es l' esmalt de las pradas y una encizant bellesa
 d' ahont s' exala la amor!

Sas gracias mes que atraurer á Venus l' encativan.
 ; Com n' es bell son fullatje, llur poncellam joliu!
 Y quan van á esclatarne lo seus tints vermellosos
 ab quina gracia 's bada y als zefirs amorosos
 com dolçament somriu.

EPIGRAMA

(Traducció de Florus.)

Si 'n va brotar de perfumadas Rosas
 S tota abundosa, enguany, la Primavera;
 de primer sols mostrantse aponcelladas
 de la branqueta al cim tota fullosa;
 tantost ja obertas, luxuriants de vida;
 y un altre jorn après, ja tant nombrosas
 que en grans cistellas trèyenlas las ninas
 del enramat verger flayrant y ombrivol.
 Mes com la llum del sol mor al capvespre
 així ha passat també ab llur hermosura
 en quatre jorns nasqueren y 's marciren
 y avuy ja han mort, sens ni deixar despullas.

després riu y recomensa á contarne com ha donat naixensa á la Rosa: Jo volia, diu, abraçar á una jove ninfa; blincant apenas las flors que al correr ne petjava, guaytava sovint arrera y reya malignament al veure com la perseguia d' un pas mal segur. Per la Stigia vos asseguro que no la hauria atrapada si un pany volejant de son vestit no s' hagués enredat ab las punxas d' una verdissa. Encantat m' acostí á n' ella, y golpejantla tendrement en las galtas: Hermosa ninfa, vaig dirli, no t' esparveres pas tant: Jo soch Baco, lo deu del vi y dels alegres plahers, eternalment jove. Llavoras plena de respecte se deixá besar. Pera donarli prova de mon reconeixement, á la punxosa mata, la vaix tocar ab ma vareta, ordenanli que 's cubris de flors; las que recordassen ab la seva amable color rojenca, la que cubria en aquell moment las galtas de la ninfa. Jo ho volguí y en lo mateix moment nasqué la Rosa.

SONET

(Traduït del Tasso. En ell compara á una Rosa sa Eleonora.)

ROSA á qui l' art, tot cobejós, admira,
 á qui doná l' honor punxa afilada,
 Rosa de primavera, que emporprada
 sots l' herbey vergonyosa, se retira.

Del sol te 'l brill y en ella ensemps s' ovira
 de la perla l' albor la mes prehuada,
 lluint entre un vel de divinal rosada
 quan dolçament d' amor pena y sospira.

Tendre abella, l' Amor, com de sa cara
 mellor la mel que d' altres flors ne fora!
 ¡Fibla, y ves en son llavi á perfumarla!

Mes d' aytal goig ja 't mostras massa avara
 baixa en son pit mateix, baixa á xuclarla
 ahont hi ha 'l cor tot dolcesa d' Eleonora.

MADRIGAL

(Traducció de Guarini.)

SICORIS doná á Bato
 del paradís d' amor encesa rosa;
 mes tota vergonyosa!
 al donarla tan roja se tornava
 que rosa també ella
 que una altre rosa ne donás semblava.
 Y 'l pastor á las horas
 vehent de sas galtas la color vermella.
 ab un sospir dolcíssim á s' aymada
 « Quant mes content seria,
 li digué, si algun dia
 la rosa donadora 'm fos donada.

LA ROSA

(Traducció del inglés Cowper.)

BANYADA encar de la pluja
 fresca una rosa y gentil
 anguniosa al pes de l' ayga

vol redressá 'l front humit.

No apar sinó que anyorantne
llurs poncellas, son plant trist
ne llença, esmentant la planta
ahont ella també florí.

Tan mullada era al cullirla
que per' mon ram no servint ;
ab menyspreu, sens gens de compte
la ayga he volgut sacudir.

Mes ab brusch esfors al ferho
totas sas fullas he vist
en un instant escampadas,
molt avans de que 's marcis.

Y, — Aytal crudel fet renova,
llavors, planyentla, m' he dit,
qui en son penar abandona
un cor que trist va sofrint.

Esta Rosa que he esfullada
podia encar mostrar son brill
y al plant que avans la cubria
podia segui' un sonriè.

L' ÚLTIMA ROSA D' ESTIU

(Traducció de la cansoneta de Thomas Moore, «Tis the last Rose of Summer, de la
colecció Irish melodies »)

L' última de las Rosas
n' es del darrer estiu,
cap de sas amorosas
companyas, cap mes viu.

Ja de sas flors germanas
cap altre ha de florir ;
lluïnt com ella galanas
retornantli un sospir.

¡Com á morir be trigas,
marfondinte tan temps !
ahont dormen tas amigas
ves, á dormir tu ensemps...

Tas fullas he escampadas
¡ja prou trista t' vegí !!!
ahont jauhen tas passadas
companyas de jardí.

La mort que pau te dona

pau me dongue demà ;
 quan d' amors ma corona
 son brill ne perderà.

Quan la passió qu' omplia
 lo nostre cor, se fon ;
 ¡com passar mes un dia
 sobre 'l desert del mon!

ROSA ESCLATADA

(Traducció del mateix: *The Yung Rose.*)

LA tendre Rosa que t' he donada
 de coló encesa, de front humit,
 fou la floreta mes estimada
 del auCELL tendre, goig de la nit.

Quantas vegadas al clar de lluna
 l' escoltà, planyers', ans d' esclatar :
 totas sas fullas una per una
 encare esmentan son trist cantar.

Prenla la Rosa per' tu cullida ;
 de que no more cuyda, mon bé,
 que la floreta vol rebre vida
 de ton dolcissim flayrós alé.

Y al escoltarne tota armoniosa
 ta veu, la nina, que mon cor vol ;
 oirne encare creurá la Rosa
 qu' amors li canta son rossinyol

LA ROSA

(Del poeta alemany Herder.)

Jo veig esfullarse y morir las floretas que 'm voltan
 y sols de mí sento dí al hom' que 'm marceixo abiat.
 Crudel! no faig prou agradable ma curta existencia
 y après la mort meua, no deixo una tomba flayrant
 que de salut guarda richs balsems y essencias de vida?
 ¡Oh l' hom'! ¿per qué 't queixas de mí? ¿per que 't sento cantar
 tos temps, lo depressa que fuig nostra breu existencia
 quan prompte lo nostre perfum y bellesa s' en van! »
 Aixís en son soli de reyna planyias la Rosa
 per volta primera advertintne llurs gracias passar.

L' ofa una nina y va dirli al finir « Oh! no cregas
 ingràtitut esser, la flor mes hermosa, jamay,
 alló que ans bé mostra lo molt que per tots se t' estima
 essent testimoni de nostra afecció lo mes clar.
 Al veurer nosaltres passarse las flors las mes gayas
 sabent esse' aytal la sort d' ellas així 'ns consolam ;
 mes per tu ¡oh flor reyna! per tu solsament ne voldriam
 que fos ta bellesa, que fos ton aflayre immortal!
 Perçó quant veyem esvahirse lo bell desitj nostre
 es qu' aixís al planyens, en tu y per tu 'ns lamentam :
 lo goig, juvenesa y encants passatgers de la vida
 nos ve ta existencia d' un jorn, bella Rosa, á esmentar
 y sens perçó dirnós, en nostres cantars, ab tristesa
 lo prompte que 's pert ton perfum y ta pompa se 'n va.

LA ROSA DELS ALPES

(De Teodor Læwe.)

D' aspadat breny al cim, en lloch selvatge
 ab son calzer molsós y tot gebrat,
 creix la Rosa dels Alpes bella imatge
 que es de la soletat.

Lo seu front rich d' aflayres jamay toca,
 de blana brisa 'l dolç alé amorós;
 y está com un sonris de l' alta roca,
 al front sempre rugós.

Allí arreu de congestas rodejada,
 son somni bell d' amors, un instant viu :
 y brilla y mor com ditxa, qu' amagada
 pera l' home no 's fiu.

Felís qui en son pit guarda benheida
 entre gels y entre neus així una flor
 que embaumé las jornadas de sa vida
 viarany trist de dolor!

LA ROSA-THÉ

(Traducció de Théophile Gautier.)

QUE hi ha que guanye en bellesa
 á la hermosa Rosa-Thé?
 la flor d' intensa blancura

qu' un punt de carmí tenyeix?

Apar qu' un papelló tendre
li hagués volgut doná' un bés
y s' hagués mitg enrogida
de son gran atreviment.

Tot carmesí tint, prop d' ella
per bell que 'n s'ía n' es lleig;
tota color vermellenca,
desentona y no hi va bé.

Com vora un front que serenas
y sols colraren, mes bell
ressalta 'l blanch d'una nina
que d'uns y altres lluny visqué;

Així' en mitg d' altres floretas
dels mes variats tons rogenchs,
la Rosa-Thé, la pus bella
resulta esserne tos temps.

Mes si á tas galtas l' acostas
sa rica olor al voler
respirar; prop llur frescura,
la flor ¡y que lletja n' es!

No 'l té no la pobre Rosa
de carmí aquell tó tant fresch
no ho es tant lo de sas fullas
com lo teu, de transparent.

Res pot guanyarne en frescura
de ton rostre el cútis bell
que la noble sanch ne pinta
de tos disset anys serens.

ROSAS SOBRE LA NEU

(Traducció de Lamartine. *Harmonies poétiques*. N° XIII.)

COM feu florí estas Rosas de colors apagadas
Senyó' y vostra ma ab ellas la blanca neu vesteix?
Sis mesos que debiau mostrarse aixís badadas;
pobretas flors tantcauvos, lo gel tot ho cubreix.

Mas no, refluiriu Rosas, lo goig y la ventura
are, assí, en lo cor nostre—Deu ho vol—s' han trovat:
tan prop d' estas veus tenen estas flors mes frescura
tan prop d' estas flors bellas, n' es l' ivern mes glassat.

LA TOMBA Y LA ROSA

(Traducció del poemet XXI de Victor Hugo de la colecció «Les voix intérieures.»)

LA Tomba diu á la Rosa
 — del plant ab que l' auba rega
 que 'n quant apar que 's fon?—
 La fló' á la Tomba foscosa,
 —qué 'n fa, diu, de quant li entrega
 la mort, ton negre pregon?
 Diu la Rosa :— Tomba obscura
 jo 'n faig d'aquella rosada
 un perfum d'ambre y de mel!
 Diu la Tomba :— Oh Rosa pura
 de cada ayma que m' es dada
 jo 'n faig un angel del cel!

A UNA ROSA

(Traducció del francès de Bernard.)

BELL fruyt del plant de l' aurora
 á qui 'l Zefir va á gosar,
 reyna en l' imperi de Flora
 cuyta la Rosa á esclatar.
 Mes ¡qué dich! tem lo badarte,
 ta poncella espera á obrir;
 l' instant que vida va á darte
 es aquell que 't deu marcir.
 Ma Themyra es flor novella
 una sort per las dos llú:
 tú Rosa, brillas com ella
 y ella 's passará com tu.
 Deix' ta branca, y per ma hermosa
 mostra tas vivas colors;
 tú has d' esser la mes ditxosa
 com la mellor de las flors.
 Ves, mor al pit de Themyra;
 trono y tomba 't dongue ell;
 gelós de tú, sols aspira
 mon cor, un morir tan bell.
 Segueix la ma que á la noya

te porte ¡instant benehit!
y al esser ja d' ella, enjoya
sens que l'amagues, son pit.

Si una altra ma se t'atança
á n' allí, d' un meu rival;
emporta ab tú ma venjansa
y ab tas punxas fesli mal.

Quant ja 't veges mitg pansida
d' amor sobre aquell altar
un sospir te darà vida
si es que ella sap sospirar.

Y quan seca ja ¡flor lassa!
conte ella 'ls teus instants breus;
vehent quant prest tot encant passa
que aprengue á gosar dels seus!

JOAQUIM OLIVÓ.

NOVAS BIBLIOGRAFICAS

EM als nostres lectors la justícia de creure que no han oblidat ni 'l nom ni 'ls antecedents de D. Francisco Martorell y Peña, y que está present á la memoria de tots ells l' acte honrosíssim ab que terminá sa laboriosa y honorada vida. En aquestas mateixas planas, una ploma mes ilustrada que la nostra retregué en sentidas paraulas los mérits que al respecte y estimació de sos conciudadans havia contret lo nostre compatrici, y 'ns contá punt per punt las modestas peripecias de sa vida consagrada al treball y al estudi. Inútil fora, donchs, que repetissem lo que ja está dit.

Limitemnos á consignar que son comprobació y testimoni de la justícia de las alabansas que 's tributaren, poch després de que ab sa mort s' obrissen las portas de sa vida íntima, á D. Francisco Martorell, los estudis d' arqueologia que deixá inédits y que 'l zel carinyós é inteligent de son germá D. Joan ha donat á llum en una espléndida edició, oportunament ilustrada. La lectura d' aquestos treballs fa deplorar mes, si cab, la prematura pérdua de llur autor, perque la afició y coneixements que revelan y l' ilustrat esperit crítich que presideix á sa confecció, son garantías inequívocas de que, á no haver la mort trencat la ilació de sos estudis, la arqueologia catalana hauria sigut deutora de importants descobriments á D. Francisco Martorell.

Congratulemnos, pero, ja que avuy no es possible mes, de que l' amor fraternal haja fet lo que la modestia del mort havia impedit, y haja dotat á la nostra historia d' un llibre de innegable importancia.

Las materias que en ell s' estudian corresponem á un ram poch explotat á Catalunya, y hé podrá ser que l' exemple de D. Francisco Martorell tinga, com té ja, imitadors valiosos que treguen de la obs-

curetat que 'ls rodeja, los interessants períodos que precedeixen en nostra terra al de la historia, y qual coneixement es necessari pera ilustrar degudament los que aquesta última abraça.

Pera que 'ls nostres lectors se convencen de la justicia d' aqueixas observacions, bastará indicar sumariament los punts estudiats per D. Francisco Martorell y que ha enriquit ab noticias y observacions novas lo Sr. Sanpere y Miquel á qui confiá l' editor, ab acert innegable, la direcció dels travalls de publicació.

Aquestos punts son per ordre :

Monuments megalitichs, entre 'ls quals s' estudian, además de restos humans descoberts en algun d' aquells, varias destrals y altres intruments de treball y defensa atribuhits á la edat de pedra, que figuravan en la colecció arqueològica del autor, lo menhir de S. Hilari y los monuments de la *Plana Basarda* en la provincia de Girona.

Acrópolis y tancats fortificats; Olérdula, Tarragona, S. Miquel d' Eramprunyá, Casserras y Girona.

Sepulturas olerdulanas, nom ab que D. Francisco Martorell basteja las que 's trovan en diferents punts de Catalunya y de las Balears, algunas d' ellas descubertas per l' autor, y á las quals atribuix un origen que podrá ser y es realment, discutible y discutit, pero que ell apoya en sustanciosos coteigs y eruditas consideracions.

Teatre d' Alcudia, sobre 'l qual dona noticias importants y que obran nou camp á la historia romana d' aquella ciutat balear.

Y finalment : *Nuraghs de Cerdenya y Talayots de las Balears*, estudi que deixá á mitg fer lo Sr. Martorell y que 'l colector ha completat ab novas investigacions é ilustrat ab grabats que aclaran y enriqueixen lo téxt. Entre las ilustracions ocupa un lloch preeminent un *Mapa arqueològich de Menorca*, á tres tintas, qual original es degut á D. Rafel Blasco, ilustrat jutge de primera instancia que fou durant algun anys, d' aquella illa.

Además d' aquestos estudis, hi van inclosas en lo volum las actas de las sessions celebradas per l' Ajuntament, Associació d' excursions catalana y Ateneo barcelonés, referents á D. Francisco Martorell, y 'ls travalls llegits devant de las duas últimas corporacions, que son : Necrologias, degudas respectivament, á D. Artur Bofill y 'l citat Sr. Sanpere, y poesías den Riera, Guimerá y Palau, además del curiós estudi sobre 'ls Arxius, Bibliotecas y Museus de Catalunya que llegí en l' Ateneo lo nostre colaborador D. Antoni Auléstia.

En resúmen, la obra es un monument erigit á la memoria de D. Francisco Martorell y que honrant á aquest com se deu, honra, com se mereixen, á tots los que á la erecció han contribuït.

Ab lo títol de *Lyra Camoneana*, lo conegut escriptor portugués Sr. Teixeira Bastos, á qui deuen las lletras catalanas lo ser conegudas á Portugal en varias de las principals obras, ha publicat un

elegantíssim quadern de poesías dedicadas á la memoria del insigne autor de *Os Lusíadas*, ab ocasió del centenar tercer de sa mort. A un poeta de tant fogós temperament com lo Sr. Teixeira Bastos, tant entussiasta de sa patria, tant enamorat de totas las ideas grans ¿com no havia d' inspirarlo la memoria d' un Camoens en qui se sintetisan d' una manera tant acabada la bellesa moral del home, lo noble ardor del patriota y la mes alta inspiració del poeta?

Mr. Aragon, president de la Academia de Ciencias y Llettras de Montpellier, ha publicat en un quadern de 28 planas la Memoria que llegí en lo mes de setembre del any passat en la citada Academia, sobre la vida y obras del nostre popular Rector de Vallfogona. La part biográfica está basada en la Biografía y judici crítich que escrigué l' any passat lo Sr. Rubió y Ors y fou premiada, com saben los lectors de *La Renaixensa*, en un certámen literari celebrat á Tortosa. Al objete de completar lo coneixement de la fesomia literaria del nostre poeta, Mr. Aragon intercala en son estudi traduccions en vers d' algunas de sas poesias, en las quals, atesas las gravíssimas dificultats que té d' oferir semblant treball, no tröbem sino materia d' alabansa. No cal dir ab quin gust hem llegit tan intelgent estudi, y quant sincerament donem las gracias al distinguit membre de la Academia de Montpellier per la obra que ha dut á cap.

Y ja que la ocasió ve propicia, puig se tracta d'un que 's dedica á donar á coneixer la nostra literatura fora de casa, permeten los nostres lectors que 'ns lamentem ab ells del incident á que ha donat lloch entre alguns periódichs d' aquesta localitat, la equivocació sufrerta per lo Sr. Tubino al atribuhir á D. Frederich Soler, en una de las últimas entregas de la *Historia del renacimiento catalan*, la traducció de la proclama que en vigílias de la Revolució de Setembre dirigí als catalans lo general Pezuela.

No sembla sino, al llegir los termes en que alguns periódichs han rectificat la noticia y 'ls comentaris de que la rectificació va acompanyada, que 's tracta ó be d' una d' aquellas erradas trascendentals que alteran per complet l' aspecte d' una cosa y que acusan en l' historiador d' aquesta cosa una supina ignorancia de la materia de que tracta, ó be d' una d' aquellas calumnias graves que poden afectar profundament lo nom y la respectabilitat d' una persona.

Lo Sr. Tubino ni ha comés una d' aquellas erradas, ni ha inferit una d' aquestas calumnias.

Donchs que, ¿era un acte de cobardía, un acte d' incivisme tan terrible 'l prestarse á la mera feyna de traductor d' una proclama ja escrita, una d' aquellas tacas que embrutan per sempre mes la reputació d' un escriptor y d' un patriota? Confessem que no ho sabem veure tant negre com ho pintan y que si aplaudim la enteresa del

Sr. Soler al negarse cortesment á la cortés petició del Comte de Cheste, tampoch trovariam que el Sr. Soler s' hagués de sentir tant y tant envilit en lo cas d' havers' hi prestat.

Pero sia d' aixó lo que 's vulga, tenim sempre que la equivocació sufrerta per lo Sr. Tubino, (equivocació que durant molt de temps han compartit ab ell moltíssimas personas, sense que per aixó cedís en lo mes mínim la estimació que sentian per lo Sr. Soler, y, que per altra part, com se despren de la esplicació donada per los periódichs á que aludim, tenia un fonament que esplica la circulació de semblant noticia,) resulta sempre, tornem á dir, que la errada del Sr. Tubino es una errada de poca importancia, que no invalida 'l mérit ni 'l valor de sa *Historia*, ni justifica de cap de las maneras los atachs atrabiliaris que l' hi ha valgut de part d' alguns periódichs, que procedint á las generalisacions de sempre, ja *ipso facto* deduheixen que no hi ha mes que mentidas en tot lo llibre.

Enhorabona que 's rectifiquin errors si n' hi ha, que 's complete lo que incomplert estiga, pero 'ls errors, quan son per l' estil del que 'ns ocupa, no son causa bastant pera desautorisar una obra, que, tinga 'ls defectes que tinga, — no es aquest lo moment de dir si n' hi ha — es la primera que s' escriu, conté noticias desconegudas de molts, dona una idea general, completa, del moviment literari de Catalunya, está escrita ab amor per un que no es catalá y que esmersa temps y diners en donar á coneixe una literatura que sols indirectament li interessa, ajuda y ajuda molt á que la coneguen los qui dificilment vindrán á estudiarla en sas fonts originals, y per totas aquestas circumstancias, mereix ser rebuda ab benevolencia quan no ab lo que té dret á exigir, que es l' agraument.

Després, lamentemnos, per un cantó, de que ningú s' ocupe de nosaltres, y per altre, de que la lleugeresa destruheix las condicions de serietat que caracterisan, segons pretenem, á la nostra rassa; y quan algú se n' ocupa y se n' ocupa ab las mellors intencions, som los primers en rébrel á fástichs, donant provas de que no sempre es lo mes reflexiu y seré qui mes se lamenta de la falta de discreció dels altres.

S.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JUNY

PN бага ha quedat, com qui diu vulgarment lo moviment artistic de la nostra ciutat, durant la passada quinzena ab motiu de la Exposició de las obras de nostre difunt pintor en Simó Gomez y la tómbola organizada á favor de sa esposa y fill, que ab la perdua de sos respectiu espós y pare han hereetat lo patrimoni reservat, per ara, en la nostra Espanya, als artistas que no contan ab altres médis que son talent y aplicació.

Dos sentiments, ben nobles y humanitaris s' ajermanan en aqueixa ocasió per á rendir tribut al amich y al artista, lo del Art y l' de la Beneficencia; emperó just es confessar y dolorós regoneixer que ni l' un ni l' altre s' han presentat aquesta vegada de la manera grandiosa y sentida com dehuen presentarse sempre, dins de sa propia sensillesa.

La exposició de la major part d' obras originals d' en Simó Gomez parla ab mes elocuencia de lo que podria escriurer nostra plo-ma, si tractessem de dar á conèixer á son autor com á pintor notable; emperó la ofrena de sos amichs, las dádivas de sos companys y fins de sos mestres donan, en general, una pobre idea de lo que es l'

art en la nostra terra y de com se manifestan los sentiments d'amistat y filantropía entre sers desvalguts y entre companys d'idéntica carrera. Nosaltres, amichs y admiradors d'en Gomez, mes per sas obras que per son carácter y dots personals, que no tingerem ocasió de coneixer á fons, no podem esplicarnos satisfactoriament aqueixa exhibició d'ofrenas, alguna ben mereixedora per cert, de no haber sortit may á las públicas miradas dels simples aficionats, per mes que porten la firma de caracterisat personatge en la esfera del Art catalá y per mes que elevats titols académichs hagen honrat sa carrera artística; qu' es mes dolorosa y mes desgraciada la cayguda quant se cau de mes imponent alsaria.

¿Cóm pot, donchs, esplicarse aqueixa manifestació tant débil y tant enguniosa del Art catalá en lo Salonet de la *Exposició-Parés*, quant las obras d'en Gomez, allí exposadas y las que periodicament s' han anat exhibint, no solament en lo mateix lloch, sino en los altres punts de la nostra ciutat, demostran que l' nostre renaixement artístich avansa y conta ab honorables conrehadors? ¿Qui vege per primera volta tal munió de noms d' artistes catalans y s' atreveixi á analizar sas obras, quin concepte formarà de las Bellas Arts de la nostra terra? S' han mort, tal volta, en Mercader y en Caba, en Vallmitjana y en Sunyol, en Martí y en Moragas, en Serra y en Vicens, l' Urgell, en Masriera, l' Urgellés, en Samsó, en Novas y tants d' altres, que, ó no han comparegut á la llista ó hi han acudit en trajo descuidat ó de disfressa? Es per ventura perque l' artista mort no es contemporani de molts d' altres encara vius, que aquestos se crehuen rellevats d' un tribut qu' honra mes á qui l' paga que á qui l' nega? ¿Qu' es trist al costat d' actes de tant sublim humanitat com fan los estrangers per nosaltres, veuren de tants mesquins entre espanyols y catalans! Açó no vol dir que no hi hagi entre las ofertas fetas algunas obras verament notables, ni que en la major part no pugua recordarse al autor acreditat en obras anteriors; empero quant se tracta d' interessar al públich en obras de beneficencia y quant aquest públich está, desgraciadament tant malejat que exigeix com á *paga* de son óbol un concert musical, un objecte d' art, una *corrida de toros* y fins moltas vegadas una joguina ó una lleminadura, es precis sucumbir al sacrifici y fer las cosas ab noble desprendiment ó abandonarlas ab sencera dignitat, deixant de fer petit y mesquí, lo que sempre ha d' anar vestit ab las robas de la grandiositat y del amor al próxim. Ja ho sabem que 'ls artistes catalans no son, en general grans potentats, ni es tal la protecció dispensada á las Bellas Arts que pugan dedicarse á la generositat mes complerta; emperó dins de lo senzill hi cab lo bó; puig ja saben ells mellor que nosaltres que no es pás pe l' tamany que judican los intelligents.

Quina es la causa de que açó sia de la manera apuntada es ben di-

fícil d'analisarho. ¿Es l' abús que s' ha fet d' aqueixos actes? ¿Es poca simpatía y admiració en favor del artista mort? Lo primer es probable; lo segon impossible. En Gomez, reunia á nostre entendre la simpatía dels amichs y l' admiració dels artistas; díguiho sino lo dol y la recansa ab que fou sabuda sa mort y l' chor general de planyiments ab que fou coneguda sa pérdua. Com artista, en Gomez tenia un histil que l' allunyava de tots y en consecuencia l' apartava de rivalitats d' escolas que naixen espontaneament; tenia en una paraula la forma antiga y l' esperit modern. Sas obras, sens tractar de ferne un judici concret, eran la tendencia á las bonas escolas espanyolas que han tingut admiradors en tot lo món é imitadors modernament en tots los paissos. Ell, no hi ha dubte, que tenia l' sentiment del color de la mateixa manera que Velazquez Ribera y Zurbarán y era atrevit com Goya, encar que algunas voltas s' afició á tons determinats, per ell simpátichs y que repetia en sos quadros d' una manera massa igual. Tenia tendencia y l' animava á pintar de la manera que ho feya los grans exemples indicats y las obras admirables que veyá en l' art francés, de Mr. Ribot, Delacroix y Regnault, en l' art italiá ab las de Morelli, Glissenti y Vinca; y estudiant de mes aprop y en sa propia patria, volia arribar al costat d' en Gisbert, Domingo y Mercader que ab sos esforços y aplicació han sigut los reformadors del Art espanyol. Débil en la composició, era com aquells bons actors que posan tot l' enginy de son art en no comprometer sa fama ben justament guanyada, llensantse á executar obras superiors á sas forsas, deixantlas per á mes tart, quant l' estudi y la práctica hagin aquilatat lo propi mérit. Ell suplia ab la vivesa del color y ab la correcció del dibuix la manera poch fina ó distingida de sas composicions ó tipos. Vertia 'ls personatjes á son gust y un xich estranyament, lo qual perjudicava á voltas sas figuras; emperó á pesar de tot s' observava en sas obras una tendencia progressiva, un esperit d' avansament y una solidesa d' estudi que fan molt sensible per Catalunya sa prematura mort.

Nosaltres no podem esser los panegiristas d' en Simó Gomez; emperó no serem tampoch dels que vulgan veurer solament en lo difunt pintor una esperansa ó una gloria futura de las Bellas Arts catalanas. Si ell habia arribat á pintar d' una manera propia y aquesta demostrava las qualitats excellents qu' ell posehia, no debem limitar-nos á fer las alabansas de lo que podia esser, deixant casi oblidat ó donant poca importancia á lo que era; puig per nósaltres val molt mes esser gentil y vigorosa poncella que mustiga y descolorida flor.

Ab molta veneració, donchs, guardará Catalunya sas obras y no 'ns cab dubte que 'ls artistas d' avuy coneixedors de lo que valen las qualitats pictóricas d' en Gomez y 'ls de demá, que guiats per un avansament y perfecció majors, podrán veurer lo molt que represen-

tavan sas obras en la época d' un renaixement artistich, fadigós y poch protegit, farán justicia á sas grans qualitats y admiraran los fruits artistichs de sa privilegiada paleta, fills de son estudi profund y de son carácter especial.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

L' ATENEO DE SANS ha obert un certámen baix las següents bases:

1.ª Fins al primer del próxim Agost, s' admetran las composicions, debent ser originals é inéditas y dirigir-se al President del Jurat en Barcelona, Plassa del Pí, 22, ó en aquesta població, San Cristo, 17, principal.

2.ª Lo día 24 d' Agost próxim tindrà lloch lo solemne acte de la distribució de premis. No s' entregarà cap premi ni accésit á la composició que resulti anònima ó firmada ab un pseudónim.

3.ª Los titols y lemas de las composicions premiadas se publicarán per medi de la premsa.

4.ª Los autors de las composicions premiadas deurán recullir personalment ó per medi de persona delegada sos premis en l' acte de la festa, suposantse en cas contrari, que renuncian á la joya obtinguda, á no mediar motiu suficient que impideixi lo compliment d' aquesta base.

5.ª Las composicions no premiadas s' arxivarán en Secretaria.

En aquest certamen s' ofereixen los següents premis:

Flor natural: será adjudicada al autor de la mes inspirada poesia amatoria. Lo qui la obtinga, deurá entregarla á la dama de sa elecció, la qual será proclamada «Reina de la festa» y pasará á ocupar lo lloch que li será destinat en la presidencia pera entregar los premis restants als qui 'ls haguessen obtingut.

Rama de roure de plata, ofert pe'l magnífich Ajuntament d' aquesta població, á qui millor canti la patria.

Pergamí de plata y ram de llorer del mateix metall, dádiva de don Antoni Sedó, á la poesia que millor canti un fet históric, tradició ó costum del plá del Llobregat.

Rosa de plata, ofrena de D. Mariano Puig, á la poesia que millor canti la «Belleza».

Ram de gesamí de plata y or, ofert pe 'l «Cassino del Centro», al autor de la poesia que millor canti 'l «Progrés».

Ram alegòrich de plata, regalo de la Societat coral «El Porvenir de Sans», á la millor poesia propia pera ser posada en música (á veus solas).

Esculptura de barro, dádiva de son autor D. Joseph Campeny, á la millor poesia qual tema 's deixa á libre elecció del autor.

Ploma de plata y or, regalo de la Redacció de «El Progreso» al autor del millor estudi crítich-literari.

Estátua de Minerva, oferta pe'l «Ateneo de Sans», al autor del millor treball destinat á combatir alguna de las preocupacions mes generalas.

Ploma de plata, dádiva del «Ateneo de la Classe Obrera», al millor treball destinat á demostrar las ventatjas que reporta la associació á la classe obrera.

Un exemplar luxosament encuadernat de l' obra «La Educacion de la mujer», á la millor Memoria sobre 'ls «Medis de millorar las condicions morals y materials de la dona obrera en Catalunya».

Una colecció d' obras científicas, al autor del millor estudi sobre un punt de ciencias físich-naturals.

Las composicions que obtin al set primers premis deurán estar escrites en catalá: las que obtin als restants, podrán escriurers en catalá ó en castellá indistintament.

Se concedirán los accéssits y mencions honoríficas que 'l Jurat consideri merescuts.

Forman lo Jurat calificador: D. Joseph Saltor, (President), D. Angel Guimerá, D. Conrat Roure, D. Emili Vilanova y D. Ramon Basgoda, (Secretari).

La Associació literaria de Gerona ha obert lo concurs pera l' any actual. En ell s' ofereixen los següents premis á que pot obtar la literatura catalana.

Un lli de plata, ofert per lo Sr. Bisbe de Gerona á la mellor ressenya de algun dels santuaris de aquella diocesis, esceptuat lo de Nostra Senyora del Mont.

Un ram de roure de or. S' ofereix per la Diputació de Gerona al autor de la mes inspirada poesia histórica sobre asunto anterior al segle actual.

Un ram de llorer de plata. S' ofereix per lo Ajuntament de aquella ciutat al millor treball en prosa sobre costums, fet notable ó fill ilustre de Gerona, anteriors á aquest rigne.

Un quadro al oli, ofert per lo Centre Artistich d' Olot al que millor descriga un edifici important de la provincia, sia antich ó modern, histórich ó artistich.

Una copa de bronzo cisellada, oferta per lo Excm. Sr. Comte de Perelada al autor del mes complert nomenclator geografich-histórich de la provincia de Gerona desde 'ls temps mes remots fins al sigle XV.

Una escribani de plata, oferta per l' Exm. Sr. Marqués de Camps á la millor memoria histórica que ab major copia de citas dels archius enumere las diferents fases que han anat presentant las fortificacions de Gerona fins al comens d' aquest sigle.

Un clavell de plata ab lo tronch y fullas dauradas, ofert per la Junta de la Associació y jurat calificador al autor de la millor poesia lírica.

Las composicions s' admeterán fins al dia 10 del próxim Octubre en casa lo Secretari del jurat, Argentería, 10, 3, Gerona, exigintse que sian originals é inéditas y que s' envien manuscritas sens que pugan serho de lletra del autor. Acompanyará á las composicions un plech tancat contenint lo nom del autor tal com es costum en tots los certamens.

Lo jurat se reserva concedir accésits ó mencions honoríficas.

Constitueixen lo jurat los Srs. D. Joaquim Botet y Sisó, (President), D. Manel Bellido, secretari, y vocals D. Pere Collell, D. Josep Ametller y D. Pere Alsius.

En lo certámen obert per l' Academia de ciencias de Madrit hasigut premiat un notable trevall del savi catedrátich d' Historiaen nostra Universitat y distingit mestre en gay saber D. Joaquim Rulió y Ors. Rébia la mes coral enhorabona.

Ha passat á millor vida donya María Soler, esposa del distingit scriptor y redactor d' aquesta revista D. Joaquim Riera y Bertran. Nosaltres que haviam tingut ocasió de coneixer las bellas qualitats que adornavan á la difunta y coneixian son entussiasme per la literatura catalana nos dolem sobremanera de sa pérdua, desitjant pra son espós y familia lo consol que sols en lo recort de la finada y en las mostrás d' afecte de tots los amichs poden trobar.

S' ha publicat per lo estudiós jove advocat D. Victorino Santamaría autor d' una obra sobre la *Rabassa morta y el juicio de desahúo aplicado á la misma*, un nou trevall sumament curiós y que á la vegada será notable y del que 'ns ocuparem quan estiguen repartits tots los quaderns, ab l' estensió que 's mereix. Es un tractat sobre *Las capitulaciones matrimoniales y la hipoteca por razon de dote*, qu' es un ben fet exámen (segons se dedueix del primer quadern) de dit contracte en presencia de las modificacions que á n' ell ha donat lloch la ley hipotecaria. Felicitem de tot cor al autor puig sempre es molt plausible que hi haji jóvens com lo Sr. Santamaría que 's dediquin á estudiar ab fruyt nostra legislació. Aquesta obra que formarà un tómo de 400 planas, se reparteix per quaderns de 64 al menys que 's publican mensualment al preu d' una peseta, en l' Impremta del Porvenir, carrer de Tallers, 51 y 53.

Bellament imprés havem rebut lo discurs que D. Xavier Tort y Martorell pronunciá en l' Ateneo Barcelonés sobre reforma de Barcelona. Dats los coneixements en la materia que te son autor y l' aplauso ab que fou rebut en aquella ilustrada societat no 'ns permetem ferne son judici. Sols si lo felicitem per los estudis fets en aquesta materia de tant interés per la nostra ciutat y desitjem que son exemple sia seguit per tots los que á assumpto tant capital poden oferir sos coneixements.

Se 'ns ha comunicat la següent nota, que publiquem á instancias de la autorisada persona de qui prové:

«Hem llegit ab molt gust la biografía del nostre bon amic Enrich Serra, escrita per Masriera y publicada en lo penultim número de *La Renaixensa*. Lluny de la nostra intenció rebaixar en lo mes minim la gloria dels Srs. germans Torruella y de En Domingo Talarn: pero sí debem dir molt alt y fer publich, que 'l dibuix que caigué á las mans dels primers no hauria vist la llum, ni fora estat possible presentar al segon al novell artista á no haber avans mediat personas que volgueren protegir á Serra y sobre tot los bons consells y lloable comportament, envers lo mateix, del professor de pintura decorativa En Joseph Mirabent, mestre que fou d' Enrich á qui permeté seguir los primers estudis, privantse moltes horas de sos treballs. A cadascú lo que sia seu.»

Avem revut lo quadern tercer del «Album históric, pintoresch y monumental de Lleyda y sa provincia», que publican en Lleyda los Srs. Renyé y Pleyán. Aquest quadern conté una bella vista heliográfica de Agramunt y una monografía sobre la mateixa població de Sr. Renyé qui á la erudició no comuna que demostra en sos escrits catalans reuneix una bellesa de llenguatje notable baix tots conceptes. No ho direm aixís de la traducció castellana que s' hi acompanya.

D. Joseph Feliu y Codina ha presentat á la empresa del *Teatro catalá* un sainete ab lo titol de *La Cigonya*. Esperem veurel representat en la vinent temporada.

SUMARI

S. SANPERE Y MIQUEL . . .	Orígens y fonts de la nació catalana.	521
JOAN MALUQUER VILADOT.	Aborígens catalans.	531
FRANCESCH DE BOTER. . .	Gelosía.	541
JOAQUIM OLIVÓ.	Garlanda de rosas.	577
S.	Novas bibliográficas.	557
CARLES PIROZZINI. . . .	Secció de Bellas Arts.	561
	Novas.	565